T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEKÂYIKU'L-AHBÂR TERCÜMESİ

(Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)

FATMA GÜNGÖR

2501100010

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. ENFEL DOĞAN

İSTANBUL 2013

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Fatma Güngör** Numarası : **2501100010**

Anabilim/Bilim Dalı : **Türk Dili ve Edebiyatı** Danışman Öğretim Üyesi : **Doç. Dr. Enfel DOĞAN**

Tez Savunma Tarihi : **29/07/2013** Tez Savunma Saati : **14.00**

Tez Başlığı : **Dekayıku'l-Ahbar Tercümesi (Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN		
2- Doç. Dr. Enfel DOĞAN		Kabul
3-Yrd. Doç. Dr. Ahmet ISPARTA		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Ersin TERES		
2- Yrd. Doç. Dr. Ayhan TERGİP		Kabul

ÖZ

DEKÂYIKU'L-AHBÂR TERCÜMESİ

(Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)

Fatma GÜNGÖR

Yazılı metinler bize yazıldıkları dönemin dili konusunda bilgi vermenin yanı sıra metnin türü ve yazılış amacı hakkında da bilgiler verir. Kimi metinler içerikleri bakımından halkı aydınlatıp bilgi vermek amaçlı yazılmalarından dolayı birçok kez kopya edilerek çoğaltılmıştır. Çalışmanın temelini oluşturan, müellifi ve istinsah tarihi belli olmayan Dekâyıku'l-Ahbâr adlı eser de bunlardan biridir. Kütüphane kataloglarının yazma nüshalar kısmında Dekâyıku'l-Ahbâr ismini taşıyan birçok esere rastlanmış olunması bunu destekler niteliktedir. Her ne kadar bu eserler, üzerinde çalışılan metnin birebir nüshası olmayıp farklı edisyon ya da tercümeleri olsa da öğüt konusunu işleyen dinî içerikli eserlerdir.

Beş bölümden oluşan bu çalışmada, önce eserin transkripsiyonlu metni oluşturulmuş ardından eserin muhtevası ve nüshaları hakkında bilgi verilmiş, kısaca gramer özelliklerine de değinilmiştir. Çalışmanın hacimli bölümü olan sözlük-dizin kısmında metinde yer alan bütün kelimelere yer verilmiştir. Kelimeler aldıkları farklı anlamlara göre değerlendirilmiş, kelimelerin cümleler içinde kazandıkları manalar örneklerle gösterilmiştir. Metinde geçen kişi ve yer adlarına sözlük bölümünde yer verilmeyerek ayrı bir başlık altında dizin oluşturulmuştur. Sonuç ve kaynakça bölümlerinin de çalışmaya eklenmesiyle tez tamamlanmıştır.

ABSTRACT

TRANSLATION OF DEKÂYIKU'L-AHBÂR

(Text- Linguistic Analysis-Glossary)

Fatma GÜNGÖR

Manuscripts are a source of information not only about the language of the times they were written, but also about the type of the text and purpose of writing. Some texts are copied and reproduced many times as their purpose is to enlighten and inform the public. The work that sets the foundation of this study, *Dekayikü'l-Ahbar*, is one of those texts with no known author or copy date. The manuscript sections of various library catalogues host a large number of works titled *Dekayikü'l-Ahbar*, which proves the above observation. Although these works are not identical copies of the text in question, but different editions or translations, they are all religious works on advice.

Comprised of five chapters, this study first provides a transcript of the work, then goes on to give information about its content and various copies, and briefly addresses grammatical characteristics. The voluminous chapter of the study, the glossary/index, provides a list of all words used in the text. Words are assessed according to the various meanings they acquire, and exemplary sentences are provided to illustrate how they acquire meaning in sentences. Names of people and places are excluded from the glossary, and are compiled in an index under a separate heading. The study comes to an end with conclusion and references.

ÖNSÖZ

Çalışmamızın temelini oluşturan öğüt içerikli ‘Dekâyıku’l-Ahbâr’ adlı eser Ankara Milli Kütüphane -Yazma Eserler Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 7165 arşiv numarası ile kayıtlı bulunmaktadır. Müellifi ve müstensihi belli olmayan eserin tarihine dair de bilgiye ulaşılamamıştır.

Çalışmamız giriş bölümü dışında toplam dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde eserin muhtevası hakkında bilgi verilmiştir. İçerisinde otuz iki bap barındıran eserin tüm baplarında işlenen konulardan ayrı ayrı başlıklar altında bahsedilerek eser tanıtılmaya çalışılmıştır. Yine giriş bölümde eserin nüshası hakkında bilgi verilmiş ve eserle aynı adı taşıyan diğer eserler kısaca tanıtılmıştır. Şöyle ki çalışmamızın ön safhası olan araştırma kısmında kütüphane kataloglarının yazma nüshalar bölümlerinde ‘Dekâyıku’l-Ahbâr’ adını taşıyan birçok esere rastlanmış ve bu eserlerin büyük bir kısmı çalışmamızın temeli olan eser ile karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda bu eserlerin de aynı konuyu işlediği fakat eserimizin farklı edisyon ya da nüshaları olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma sürecinde karşılaşılan tüm eserlerin künyeleri, eserlere dair bilgiler giriş bölümünde yer almaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde eserin imlâ özelliklerinden genel hatlarıyla bahsedilmiştir. Bunun dışında bu bölümde eserin ses bilgisi üzerinde de durulmuştur. Ağırlıklı olarak Eski Anadolu Türkçesinin ses özellikleri görülen eser incelenirken günümüz yazı dili ile karşılaştırılmış ve zaman zaman Eski Türkçe devrine de başvurulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünü metin kısmı teşkil etmektedir. 1b-91b varaklar arasında yer alan ve on beş satır olan metin transkribe edilirken Türkiye Türkçesinde yaygın olan çeviri yazı harfleri kullanılmıştır. Metinde yer alan Arapça ibareler, hadisler ve ayetler transkripsiyonlu bir şekilde okunmuş açıklamaları dipnotta verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü metinde geçen tüm kelimeleri ihtiva eden sözlükten oluşmaktadır. Her kelime madde başı olarak alınmış, altında da o kelimenin meydana getirdiği ve özel bir anlam ifade eden birleşik yapılar -yardımcı fiiller veya deyimleşmek suretiyle meydana gelen birleşik fiiler ve kalıp ifadeler- ile Arapça ve Farsça tamlamalar alfabetik olarak gösterilmiştir. Kelimeler anlamlandırılırken metindeki kullanılış şekilleri esas alınmış, farklı manalar kelimenin altında sıra numarasıyla gösterilmiştir. Her mana için en az bir örnek verilmiştir. Eğer aynı kelimenin farklı yazılış şekilleri var ise alfabetik olarak ilk şekli madde başı yapılmış diğer şekilleri de yanına taksim işareti ile eklenmiş; bunların her biri için birer örnek verilmiştir (bkz. *artıḳ / artuġ / artuḳ*). Tüm bunlara ek olarak her madde başının ve tüm alt madde çeşitlerinin anlam ve örnek cümlelerinin ardına dizinleri eklenmiştir. Bu çalışmayla dizinli ve cümle örnekli bir sözlük oluşturulmuştur.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde kişi ve yer adları dizini yer almaktadır. Tablo içerisinde oluşturulan dizinde kişi ve yer adlarının metinde bulundukları yerler ve kaç defa geçtiklerinin sayısı verilmiştir. Çalışmanın sonuna eserimizle aynı adı taşıyan eserlerin bir kısmına ait birer resim de eklenmiştir.

Tez çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan, yoğun akademik çalışmaları ve idarî görevleri arasında desteğini ve ilgisini esirgemeyen, danışman hocam Doç. Dr. Enfel Doğan'a teşekkürü bir vazife bilirim.

Ayrıca; metindeki Arapça ibareleri okumam konusunda yardımcı olan Kamil Elvatani'ye ve cümle örnekli sözlük oluşturmamda teknik açıdan yardımcı olan Okt. Halil Açıkgöz'e… Yetişmemde emeği geçen tüm hocalarıma ve aileme minnettarlıklarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Fatma GÜNGÖR

İstanbul, Temmuz-2013

İÇİNDEKİLER

ÖZ……..iii

ABSTACT iv

ÖNSÖZ v

RESİMLER LİSTESİ…….xi

İŞARETLER VE KISALTMALAR xii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM 22

1. DEKĀYIKU'L-AHBĀR TERCÜMESİ ÜZERİNE GRAMATİKAL NOTLAR 23

1.1. İMLÂ ÜZERİNE NOTLAR 23

1.2. SES BİLGİSİ ÜZERİNE NOTLAR 27

1.2.1.ÜNLÜLER 27

1.2.1.1.Ünlü Değişmeleri 27

1.2.1.2.Ünlü Türemesi 29

1.2.1.3.Ünlü Düşmesi……30

1.2.1.4.Birleşme 31

1.2.1.5.Ünlü Uyumu 32

1.2.1.5.1.Kalınlık-İncelik Uyumu 32

1.2.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 33

1.2.2.ÜNSÜZLER 44

1.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri 44

1.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi 48

1.2.2.3. Ünsüz Türemesi 49

1.2.2.4. Ünsüz Düşmesi 51

1.2.2.5. Hece Düşmesi 52

İKİNCİ BÖLÜM…….. 53

METNİN TRANSKRİPSİYONUNA DAİR AÇIKLAMALAR 54

METİN 59

Haẕā Kitāb-ı Dekāyıku'l-Aḫbār……..59

Bābun fī taḫlīḳ-i Ādem -*'aleyḥi's-selām*-…….....61

Bābun fī el-melā'ike……...63

Bābūn fī ẕikri taḫlīki'l-mevt……...65

Bābun fī ẕikri melekü'l-mevt…….....67

Bābun fī ẕikri cevāb-ı rūḥ……...70

Bābun fī ẕikri cevābi'l-āża……..71

Bābun fī ẕikri'ş-şeyṭāni keyfe'l-imānü yeslüp……...73

Bābun fī ẕikri nidāi'l-melā'iketi's-semā…….75

Bābun fī ẕikri nidāi'l-arż…….76

Bābun fī ẕikri nidāi'r-ruḥ……77

Bābun fī ẕikri'l-muṣībeti 'ale'l-meyyit…….....80

Bābun fī ẕikri'ṣ-ṣabrı 'ale'l-muṣībeti…….....81

Bābun fī ẕikri melekin yedḫulu elḳabire kabel Münkerin ve Nekīrin…….85

Bābun fī cevābı'l-'ameli Münkerin ve Nekrin……...87

Bābun fī ẕikri Kirāmen Kātibīn……..…88

Bābun fī ẕikri errūḥ-ı baʿde'l-ḫurūc ye'ti ila kabrihi……..90

Bābun fī mesken er-rūhı baʻde'l-ḳabżi……...…92

Bābun fī ẕikri'l-ḥaşr ve el-neşir……..98

Bābun fī ẕikri sūḳi'l-ḫalāyıḳ…….110

Bābun fī ẕikri'l-cennet……..117

Bābun 'aẓīmü'l-sāʿati fī ed-dünyā ve'l-āḫireti……118

Bābun fī ẕikri teṭayiri'l-kütüb yevm el-ḳıyāmeti……..120

Bābun fī ẕikri'l-mizān……...122

Bābun fī ẕikri'l-Ṣırāṭ…….123

Bābun fī ẕikri'n-nār……...125

Bābun fī-ẕikri'l-bevvābü'n-nār…….127

Bābun fī sevḳi'n-nārı ile'n-nār…….....129

Bābun fī ẕikri'z-zebāniyet…….130

Bābun fī ẕikri'l-cinān……135

Bābun fī-ẕikri ebvābi'l-cinān……136

Bābun fī ẕikri'l-ḥūrī……..140

Bābun fī ẕikri ehli'l-cennet……...…141

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 151

SÖZLÜK-DİZİN 152

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 571

KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ 572

1. KİŞİ ADLARI ……572

2. YER ADLARI ……....578

SONUÇ 579

KAYNAKÇA……....582

RESİMLER LİSTESİ

1. Resim: Dekâiku'l-Ahbâr……...586

2. Resim: Dekâiku'l-Ahbâr……...586

3. Resim: Dekâiku'l-Ahbâr……...587

4. Resim: Dekâiku'l-Ahbâr Tercümesi…….587

5. Resim Tercüme-i Dekâiku'l-Ahbâr……..588

6. Resim: Dekâiku'l-Ahbâr……...588

7. Resim: Dekâiku'l-Ahbâr……...589

8.Resim: Dekâiku'l-Ahbâr……....589

9. Resim: Tercüme-i Dekâiku'l-Ahbâr ve Hadaiku'l-itibâr……..590

10. Resim: Dekâyıku'l-Ahbâr……...590

İŞARETLER VE KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

Ar. : Arapça

bkz. : Bakınız

bs. : Basım

c. : Cilt

çev. : Çeviren

Far. : Farsça

h. : Hicri

Hz. : Hazret

krş. : Karşılaştırınız

m. : Miladi

mec. : Mecaz

MK : Milli Kütüphane

r.a.anh. : Raḍiya'llāhu 'anh

S. : Sayı

s. : Sayfa

sf. : Sıfat

SK : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

TDK : Türk Dil Kurumu

ünl. : Ünlem

vb. : ve benzeri

zf. : Zarf

Yay. : Yayını, yayınları.

> : Kelimenin sonraki şeklini gösterir.

< **:** Kelimenin önceki şeklini gösterir.

/ **:** Ve, veya

[ ] : Metin kısmında tarafımızdan yapılan onarımları gösterir.

GİRİŞ

GİRİŞ

DEKÂYIKU'L-AHBÂR TERCÜMESİ

1. Eserin Muhtevası Hakkında Bilgi

'Haberlerin İncelikleri' manasına gelen 'Dekâyıku'l-Ahbâr' adlı esere dair yapılan araştırmalar sonucunda kitaplarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamasına karşın kütüphanelerin yazma nüshalar bölümlerinde Dekâyıku'l-Ahbâr ismini taşıyan nasihat içerikli birçok esere rastlanmıştır. Çeşitli kütüphane kataloglarında yer alan bu eserlerin İslâm dini-mevize ve hutbeler, İslâm dini-akait ve kelam, İslâm dini-kaza ve kader, İslâm ahlâkı, kelam, hadis, mevize gibi konu başlıkları altında toplandığı görülmüştür.

Eserde büyük âlimlerin rivayetlerine ve sözlerine dayanarak ölüm ve ölüm anındaki olaylardan bahsedilmektedir. Bunun yanında eserin içeriğini ağırlıklı olarak cennet ve cehennem meselesi oluşturmaktadır. Dünya yaratılmadan önce Hz. Muhammed'in nurunun yaratılmasından başlayarak, ilk insanın yaradılışı, hayır ve şerrin karşılıkları, melekler, ölüm, cennet ve cehennem kavramları üzerinde durularak ahiret hayatı anlatılmaktadır.

Eserde diyaloglar yer almaktadır. Allah'ın meleklerine ve resullerine doğru ve yanlışların neler olduğu konusunda verdiği bilgilere yer verilmiş olup bunlar ışığında kulların neler yapması gerekip nelerden uzak durmaları gerektiği vurgulanmıştır. Büyük âlimlerin rivayetlerine ve sözlerine dayanarak eser içerisindeki konular işlenmiştir. Bu rivayetlerde geçen ibretlik olaylar, hadisler ve ayetlerle desteklenerek metin zenginleştirip dinî delillerle birlikte sağlamlaştırılmıştır. Özellikle verilen bir hadis veya ayetin daha net anlaşılabilmesi için rivayetlerle bir arada verildiği düşünülmektedir.

Kulları uyararak dünya hayatında yapılan her şeyin ahirette karşılığının olacağı hakkında öğüt veren eserde özellikle betimlemelere önem verildiği göze çarpmaktadır. Ölüm, cennet, cehennem, mahşer, Sırat köprüsü, huriler vb. kavramlar

tüm ayrıntılarına kadar eserde incelikle betimlenmiştir. Rivayetler, hadisler, ayetler ve açıklamalarla zenginleştirilmiş nasihat konulu bir eserdir.

1.1. Eserin Bölümleri

Eser giriş bölümü hariç otuz iki baptan meydana gelmiştir. Bazı baplar da kendi içerisinde fasıllara ayrılmıştır.

Metinde işlenen konuyu tek tek baplar başlığı altında şu şekilde tasnif edip açıklayabiliriz:

Eserin giriş bölümü 1b-4a arasında yer almaktadır. Burada Allah'ın adıyla esere başlandıktan sonra şecere-i yakîn adlı bir ağaçtan bahsedilmiş; daha dünya yaratılmadan evvel yaratılmış olan Hz. Muhammed'in nuruna atıfta bulunulmuştur. Bu nurun bahsedilen o ağacın üzerine konulması olayı ve bu nurdan yaratılan halifeler, diğer peygamberler, dinî bakımdan önemli kişiler ve yerlere dair bilgiler bu bapta yer almaktadır. Ayrıca bu nura bakarak yaratılan diğer nesne ve kişilere atıfta bulunulup; bu nura bakmayan ve tanrılık davası güden kişilerin durumlarından da bahsedilmektedir. Beş vakit namazın nasıl farz olduğundan, namazın nasıl kılınması gerektiğine kadar başka bilgiler de bu bölümde yer almaktadır.

1. Bap: *Bābun fī taḫlīḳ-i Ādem -'aleyḥi's-selām-*

İbn-i ʿAbbās'dan bir rivayetle ilk insan olan Hz. Adem'in yaratılışı tüm aşamalarıyla detaylı bir şekilde betimlenip meleklerin Ademi tanıması, ona gökleri tavaf ettirmeleri anlatılmaktadır.

2. Bap: *Bābun fī el-melā'ike*

Dört büyük meleğin yaradılışı ve Allah'ın onlara verdiği görevlerin neler olduğundan ve özelliklerinden bahsedilmektedir. Ayrıca bu dört büyük meleğin

nefesinden ve gözyaşından yaratılan diğer meleklere de değinilmiş olup bunların görevlerinden de söz edilmiştir.

Bu bap kendi içerisinden iki fasla ayrılmış: İlkinde Mikail'in İsrafil'den beş yüz yıl sonra yaratıldığından ve Mikail'in gözyaşından yaratılan melekler hakkında bilgi verilmiş; ikinci bapta ise Cebrail'in kanatlarından düşen her bir katreden yaratılan ruhâniyyûn meleklerinden haber verilmiştir.

3.Bap: *Bābūn fī ẕikri taḫlīki'l-mevt*

Allah'ın ölümü yaratması ve ölümün azametini meleklerine göstermesi anlatılmaktadır. Allah ölümün ululuğundan dolayı ölümü zapt etmesi için Azrail'i görevlendirir ve bunun için de ona güç verir. Ayrıca bu bapta insanın ölümle ilk kez karşılaşması; Melekü'l-mevt ile insan arasında geçen konuşmalar da yer almaktadır.

4.Bap: *Bābun fī ẕikri melekü'l-mevt*

Ölüm meleği tasvir edilmiş olup ölüm meleğinin insanoğlunun canını nasıl alacağıyla ilgili farklı rivayetler bu bapta yer almaktadır. Babın son kısmında ise Süleyman peygamberle ilgili bir rivayet anlatılarak insanın ölüm zamanının ve ölüm yerinin önceden belli olduğu; ne olursa olsun değişmeyeceği anlatılmaktadır.

5. Bap: *Bābun fī ẕikri cevāb-ı rūḥ*

Ruh ile Azrail arasında geçen konuşma yer almaktadır. Bu konuşmada Allah, meleğe cennetten bir elma vererek ölüm vaktinin geldiğini kuluna işaret etmesini ister; böylece kul Allah'ın hüccetini görüp ölüm vaktinin geldiği anlar.

6. Bap: *Bābun fī ẕikri cevābi'l-āża*

Kulun yaptığı iyiliklerden dolayı organlarının ölüm meleğine karşı durarak kulun canını almasına nasıl engel olmaya çalıştıkları anlatılmaktadır. Dünyada yapılan salih amellerin kulu azaptan korumak için birer kalkan olduğu bu bapta anlatılmaktadır.

7. Bap: *Bābun fī ẕikri'ş-şeyṭāni keyfe'l-imānü yeslüp*

Şeytan ile kulun ölüm anında karşılaşmasının anlatıldığı bu bapta şeytanın, kulu ahirete imansız gitmesi için nasıl kandırmaya çalıştığından bahsedilmiştir. Ayrıca Mansûr İbn-i ʿAbdullâh, İmām Hanife ve Zekeriyyâ Zâhid gibi önemli kişilerin ölümün yaklaşması, ölüm anı, şeytanın oyunlarına dair rivayetlerine de yer verilmiştir.

8.Bap: *Bābun fī ẕikri nidāi'l-melā'iketi's-semā*

Bir kulun öldükten sonra kefenlenip gömülmesine kadar gecen süreç, kulun melekler tarafından sorguya çekilmesi ve defnedildikten sonra Allah'ın kuluna seslenişi anlatılmaktadır.

9.Bap: *Bābun fī ẕikri nidāi'l-arż*

Enes bin Mâlik'den rivayet olunan bir hadise ile kabir içindeyken toprağın kula seslenişinden bahsedilmektedir.

10. Bap: *Bābun fī ẕikri nidāi'r-ruḥ*

Müminler anası Hazret-i ʿÂyişe'den rivayetle bir insanın öldükten sonra gömülene kadar geçirdiği süreçte onu hazırlayan ve gömen cemaate seslenişinden, içinde bulunduğu zor durumdan bahsedilmektedir. Ayrıca ölen kişinin, ölümden sonra da duaya ihtiyaç duyduğu bir rivayet üzerinden anlatılmaktadır.

11. Bap: *Bābun fī ẕikri'l-muṣībeti 'ale'l-meyyit*

Ölen kişinin ardından yaka yırtarak ağlayıp, siyahlar giyip isyan etmenin günah olduğu; ölen kişinin ardından yalnızca gözyaşı döküp sabredilmesi gerektiği Hz. Muhammed'in rivayetleriyle anlatılmaktadır.

12. Bap: *Bābun fī ẕikri'ṣ-ṣabrı 'ale'l-muṣībeti*

Allah'tan gelen musîbetlere sabredilmesi ve nimetlere ise şükredilmesi gerektiğinden bahsedilmiş; güzel ameller ile öleni kabirde ferişteleri̇n güzel giysilerle

kokularla karşılayacağı ve cennette ağırlanacakları müjdelenmiştir. Ancak kâfir olarak ölenin bu nimetlerden mahrum kalacağı ve azap göreceği bildirilmiştir.

13. Bap: *Bābun fī ẕikri melekin yedḫulu elḳabire kabel Münkerin ve Nekīrin*

ʿAbdullâh bin Selâm ve Hz. Muhammed arasında geçen bir konuşma üzerinden kabirde ölünün sorgu melekleri Münker ve Nekir'den önce gelen melek ile karşılaşması ve onun tarafından günahlarının ve sevaplarının bir kefen parçasına yazdırılması anlatılmaktadır.

14. Bap: *Bābun fī cevābı'l-ʿameli Münkerin ve Nekrin*

Sorgu melekleri olan Münker ve Nekir'in kabre gelmesi ve ölüyü sorguya çekmesi konusunda bilgi verilip kulun bu meleklere nasıl cevap vermesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

15. Bap: *Bābun fī ẕikri Kirāmen Kātibīn*

Her kulun yanında iki meleğin bulunduğu ve bu meleklerden birinin günahları; diğerinin ise sevapları yazdığı rivayetlerle anlatılmaktadır. Yani Kirāmen Kātibín diye bilinen yazıcı melekler hakkında bilgi verilmektedir.

16. Bap: *Bābun fī ẕikri errūḥ-ı baʿde'l-ḫurūc ye'ti ila kabrihi*

Kulun öldükten sonra Allah'tan izin isteyerek bedeninin ne hal aldığını görmek istemesi anlatılmaktadır. Ayrıca ölen kişinin öldükten sonra evini ve yakınlarını bir süre için ziyaret etmesi ve eğer ona dua ediliyorsa bunu hissedip huzur bulmasından bahsedilmektedir. Bu bilgiler, bu bapta İbn-i ʿAbbâs ve Hz. Muhammed tarafından rivayetlerle desteklenerek anlatılmıştır.

17. Bap: *Bābun fī mesken er-rūhı baʿde'l-ḳabżi*

Kulun öldükten sonra kıyamet gününe kadar geçireceği süreç rivayetlerle anlatılmış; bu süre zarfında işlediği amellere göre ne tarafta ve ne şekilde bekleyeceğine değinilmiştir. Ayrıca kıyamet günü dünyada iken işlediği amellere göre gideceği cennet veya cehennemin nasıl olduğu konusunda bilgi verilmiş;

kimlerin cehenneme kimlerin cennete gitmeğe layık olduğuna da değinilmiştir. Ayrıca Ebû Hüreyre'den bir rivayetle İsrafil'in kıyamet günü üfüreceği sur hakkında ayrıntılı bilgi verilip, Huzeyfe'nin sur üfürüldükten sonra ne olacağı sorusu üzerine Hz. Muhammed'in sur üfürüldükten sonra insanoğlunun halinin nasıl olacağını anlatması da bu bapta yer almaktadır.

Bunların yanı sıra bu bapta Allah'ın Cebrail'e İblis'in canının almasını buyurması; İblis'in canını da aldıktan sonra Allah'ın emriyle dünyada var olan her şeyin canının alınıp yok edileceğinden bahsedilmektedir. Özetle yaratılmışta ölümü tatmayan kimsenin kalmayacağı bildirilmektedir.

18. Bap: *Bābun fī ẕikri'l-ḥaşr ve el-neşir*

Allah'ın halayıkı yeniden diriltmesi anlatılmaktadır. Önce sıra ile dört büyük meleğin, sonrasında İsrafil'in suru üfürmesiyle kalan feriştelerin dirileceği bilgisi verilmiş olup Hz. Muhammed'in dirilip göğe nur olarak yükselmesinden, Allah'ın huzuruna çıkıp ümmetindeki yaramaz kulları için af dilemesinden bahsedilmektedir.

Yaratılmışın dirildikten sonra kıyamet günü kıldıkları yaramaz amellerine göre on iki bölük olacakları ve her birinin dünyada iken işledikleri ameller ve bu amellerin ahiretteki karşılıklarının neler olduğu bildirilmektedir. İbn-i ʿAbbas, Câbir bin ʿAbdullâh, Hazret-i ʿÂyişe gibi önemli kişilerden rivayetlerle salih kulların hallerinin nasıl olacağı ve Beytü'l-mukaddes'in ehemmiyeti de bu bapta anlatılmaktadır.

19. Bap: *Bābun fī ẕikri sūḳi'l-ḫalāyıḳ*

Mahşer gününde halayıkın halinden bahsedilmiş olup, halayıkın üç bölük olacağından; bir bölüğün müminler, bir bölüğün münâfıklar ve bir bölüğün kâfirler olacağı ve bunların hallerinin nice olacağı konusunda haber verilmiştir. Ayrıca müminler içerisindeki yedi taifeden ve bunların mükâfatlarının neler olacağı da müjdelenmiştir. Önemli kişilerden rivayetlere de yer verilmiş olup; Muḳātil'den rivayetle cennete girecek olan on hayvanın hangileri olduğu da bu bapta yer almaktadır.

20. Bap: *Bābun fī ẕikri'l-cennet*

Mahşer günü terazinin kurulmasından, kulların amellerinin tartılmasından bahsedilmiş olup iyi amelli kullara cennet müjdelenmiştir.

21. Bap: *Bābun 'aẓīmü'l- sā'ati fī ed-dünyā ve'l-āḫireti*

Dünyada iken kullar için en zor zamanın ölüm vakti, sevdiklerinden ayrılma vakti olduğundan fakat aslında en zor vaktin mahşer günü olduğu; kötü sandıkları zamanlarının hesap vaktinin yanında tatlı bir yaz uykusu olduğu anlatılmaktadır.

22. Bap: *Bābun fī ẕikri teṭayiri'l-kütüb yevm el-ḳıyāmeti*

Hz. Muhammed, Ebû Derdâ ve İmâm Fakih'den rivayetlerle kulun dünyada iken işlediği tüm amellerin yazıldığı; eğer işlediği kötü amelleri için istiğfar etmez ise iyi kötü tüm amellerinin yazılacağı ve tüm bu amellerin kıyamet günü Allah'ın emriyle ortaya döküleceği ve mahşerde terazide tartılacağı ve buna göre karşılaşacakları hallerden bahsedilmektedir.

23. Bap: *Bābun fī ẕikri'l-mizān*

Mahşer günü kurulacak olan terazinin nasıl olduğundan ve İbn-i ʿAbbas'dan bir rivayetle de bir kulun namelerinin terazide tartılması hadisesi anlatılmaktadır.

24. Bap: *Bābun fī ẕikri'l-Ṣırāṭ*

Hz. Muhammed'den rivayetle Sırat köprüsünün özellikleri, ehemmiyeti ve kulların sorgulanacakları konular anlatılmaktadır. Ayrıca Veheb İbn-i Minye'den rivayetle Sırat'ı kulların on iki bölük halinde, işledikleri amellere göre farklı sürelerde ve şekillerde geçecekleri bilgisi de bu bapta yer almaktadır.

25. Bap: *Bābun fī ẕikri'n-nār*

Cehennem ateşinin azameti ve bir zerresinin dahi ne büyük zararlar verebileceği anlatılmaktadır. Buna ek olarak önemli kişilerden rivayetlerle cehennem tasvir edilip ne kadar korkutucu bir yer olduğu anlatılmaktadır.

26. Bap: *Bābun fī ẕikri'l-bevvābü'n-nār*

Cehennemin yedi tane kapısı olduğundan ve bu kapılardan kimlerin gireceği anlatılmaktadır. İlk altı kapıdan kâfirlerin gireceği ve yedinci kapıdan Hz. Muhammed ümmetinden büyük günah işleyenlerin gireceği konusunda Cebrail'in Peygamberi haberdar etmesi hadisesi yer almaktadır.

27. Bap: *Bābun fī sevḳi'n-nārı ile'n-nār*

Cehenneme gidenlerin halinden bahsedilmektedir. Ayrıca Hz. Muhammed ve Hz. Fatıma arasındaki bir konuşma üzerinden Hz. Muhammed ümmetinden cehenneme gidenlerin üç bölük olacağı ve bunların işledikleri günahların neler olduğunu anlatılmaktadır. Bu kullar cehennem ateşinden kurtulmak isteyip Hz. Muhammed ümmetinden olduklarını söyleseler de artık çok geç olduğu, dünyada iken Allah korkusundan zarardan uzak durmaları gerektiği bu bapta vurgulanmaktadır.

28. Bap: *Bābun fī ẕikri'z-zebāniyet*

Cehennem Malik'inden ve zebanilerden bahsedilip, ne kadar heybetli ve ürkütücü olduklarından söz edilmektedir. Ayrıca cehenneme düşenlerin görecekleri muameleye, çekecekleri azaba bu bölümde yer verilmiş olup Allah'ın cehennemde yarattığı Saʿûd Dağı'ndan, cehennemîler için bulunan Zakkum ağacından da bahsedilmektedir.

29. Bap: *Bābun fī ẕikri'l-cinān*

Veheb İbn-i MinYe'den bir rivayetle cennet nimetlerinden ve cennette var olan hurilerden bahsedilip ayrıntılı betimlemeleri bu bapta yer almaktadır.

30. Bap: *Bābun fī-ẕikri ebvābi'l-cinān*

İbn-i ʿAbbas'ın rivayetiyle cennetin sekiz kapısından ve bunların özelliklerinden, bu kapılardan kimlerin gireceğinden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra Hz. Muhammed'in cennet içerisindeki ırmakları, cennetin toprağının nasıl

olduğunu ve cennet içerisinde var olan ağaçları ayrıntılı bir şekilde tasvir etmesi de bu bapta yer almış; cennet içerisinde var alan Tuba ağacının ululuğu hakkında da bilgi verilmiştir.

31. Bap: *Bābun fī ẕikri'l-ḥūri*

Allah'ın kulları için cennette yarattığı huriler ve bunların özellikleri ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmektedir. Ayrıca Cebrail'in bir huri ile karşılaşması ve aralarında geçen konuşmayla Allah'ın hurileri sadece hak eden, hayırlı kulları için yarattığı anlatılmaktadır.

32. Bap: *Bābun fī ẕikri ehli'l-cennet*

Müminlerin Sıratı geçtikten sonra cennete ulaşmaları, oradaki çeşmeden su içtikten sonra tüm kötülüklerden arınmaları, onları hurilerin karşılayıp makamlarına iletmeleri anlatılmaktadır. Cennet ehlinin ne denli pir u pak, nurani olduğu, kendilerine nasıl muazzam nimetler sunulduğu da anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra Caʿfer bin ʿAbbâs, Ebû Hüreyre, Reten bin Nasır, Hz. ʿÂyişe, ʿAli bin Ebî Tālib gibi önemli zatlardan rivayetlere yer verilip kimlerin neden cennete gitmeye hak kazandığı, hangi dualaların insanları kötülüklerden koruduğu aktarılmaktadır.

2. Eserin Yazma Nüshası

Dekâyıku'l-Ahbâr adlı eserin kütüphane katalogundaki nüshasında yer alan bilgi kısmında adı Dekâiku'l-Ahbâr şeklinde yazılmış olsa da metnin giriş sayfasında Dekāyıku'l-Ahbār şeklinde harekelenmiştir.

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyo'nundan alınan eserin bilgileri şu şekildedir:

Arşiv Numarası	: 06 Mil Yz A 7165
Eser Adı	: Dekâikul-Ahbâr
Yazar adı	: -
Müstensih adı	: -
Konu	: İslâm Dini-Mevize ve Hutbeler
Telif Tarihi	: -
İstinsah Tarihi	: -
Bulunduğu Yer	: Milli Kütüphane-Ankara
Koleksiyon	: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu
Dvd Numarası	: 455
Boyut (Dış-İç)	: 200x135 - 150x85 mm.
Yaprak	: 89
Satır	: 15
Yazı Türü	: Harekeli Nesih
Kâğıt türü	: Dağ filigranlı

Katalog bilgilerinde ve nüsha içerisinde müellifine, müstensihe ve istinsah tarihine dair hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır.

Sırtı tamir görmüş, şemseli, zencirekli ve kahverengi yıpranmış bir cilt içerisinde yer aldığına dair not düşülen nasihat konulu eserin cetvelleri, konu başları

ve çizgileri kırmızı renktedir. Şirazesi dağınık olan eserin Hasan Sevil'den satın aldığına dair şu şekilde bir de not düşülmüştür:

Satın alma; Hasan Sevil. S.N. 1993/2-578. Kaynaklar

1b'den başlayarak numara verdiğimiz eserde ilerleyen sayfalarda bir kopukluk olduğu göze çarpmış olup 67b'den sonra gelmesi gerek sayfanın sıralamada yanlış olduğu fark edilmiştir. Eserde sayfa sonunda yer alan müşirler takip edildiğinde ve de cümle bütünlüğü dikkate alındığında 67b'den sonra aslında 68a diye numara verdiğimiz sayfanın değil 71a olarak numara verdiğimiz sayfanın gelmesi gerektiği tespit edilmiştir. Bu durumdan sonra tekrar bir sıralama işine gidilmiş ve böylece 67b'den sonra sayfalar teker teker kontrol edilip arada iki tane varağın kayıp olduğu tespit edilmiştir, fakat bu kayıp varaklar eserde çok büyük bir kopukluğa sebebiyet vermeyip metni anlamamızı güçleştirmemiştir.

Düzeltme esnasında iki varağın yerleri değiştirilip anlam bütünlüğüne ve müşirlere göre yerleştirilip metin olması gerektiği şekilde yeniden sıralanmıştır. Yeni sıralamada eskiden 68a olan yere 71a yerleştirilmiş; 71a olan yere ise 68a numaralı sayfa yerleştirilmiştir. Ayrıca eskiden 72a olan yere 69a yerleştirilmiş ve bu sırayla tekrar düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme yapıldıktan sonra 68a itibariyle 91b'ye kadar sayfalara tekrar numara verilmiştir. Bu sırada [74a] ve [74b] numaralı varağın ve de [76a] ve [76b] varağın kayıp olduğu tespit edilmiş ve metinde kayıp oldukları bilgisi not düşülmüştür. Kayıp sayfalar tespit edilip yerleri karışan varaklar düzenlendikten sonra metnimize son hali verilerek 1b-91b aralığında metnimizin bütünlüğü sağlanmıştır.

Kütüphanelerdeki yazma nüshalar bölümünde yaygın olduğu görülen eserle aynı isimli Türkçe eserler bulunduğu gibi kütüphanelerde aynı isimle birçok Arapça yazma esere de rastlanmıştır. Tüm bu Türkçe eserlerin metnimizin nüshaları değil; aynı konuyu işleyen başka bir edisyon ya da tercüme olduğu tespit edilmiştir. Nasihat gibi yaygın bir konuyu işlemesinden dolayı eserimiz ile aynı isimli ve içerikli birçok eserin bulunduğu kanaati oluşmaktadır.

3. Kütüphanelerde Yer Alan Dekâyıku'l-Ahbâr Adlı Eserler

Kütüphanelerde aynı isimle birçok Türkçe ve Arapça eser olmasına karşın Türkçe olan eserlerin birçoğunun çalışma konumuz olan eser ile karşılaştırılmasından sonra Dekâyıku'l-Ahbâr ile aynı nüshalar olmadıkları tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmaların sonucu, bu nüshaların eserimizle aynı konuyu işleyen başka edisyon veya tercümeler olduklarını destekler niteliktedir.

Eserler incelenirken hepsinin dinî içerikli öğüt konulu hadisler ve ayetleri içerisinde barındıran metinler olduğu görülmüş; fakat aynı isimli bir tane tamamen farklı içeriğe sahip olan bir sözlüğe rastlanmıştır. Türkiye Yazmalar[1] sitesinin katalogunda rastlamış olduğumuz bu eserin Kazan-Tataristan'da Galimcan İbrahiov Dil, Edebiyat ve Tarih Araştırmaları Enstitüsü Türkçe Yazmaları kısmında yer aldığı bilgisine ulaşılmıştır, fakat eserin taranmış halinin internet ortamına aktarılmamış olmasından dolayı görme imkânımız olmamıştır. Eserin adı Dekâ'iku'l-Ahbâr, yazarı İshâk b. Mustafâ'dır. Tarihi hakkında bilginin yer almadığı eserin konusu *Sözlükler - Farsça - Türkçe* şeklinde yazılmıştır. Arşiv numarası: *Kol. 39 Liste: 1-92* dir.

Kütüphane kataloglarında yer alan aynı isimli eserleri bulundukları kütüphanelere göre sınıflandırma yaparak şu şeklinde tasnif ettik:

A. Milli Kütüphanede yer alan aynı isimli Türkçe eserler

1. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

230x150; 167x100 mm. ölçülerindedir. 92 varak ve 13 satırdır. Eserin künyesinde yazar olarak Ali Efendi yazmaktadır. Eserin istinsah tarihi h.1266 (m.1849) ve yazı türü harekeli nesihtir. Arşiv numarası 06 Mil Yz A 3473 tür. *(bkz.6. Resim)*

[1] https://www.yazmalar.gov.tr/

2. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

220x150; 180x105 mm ölçülerindedir. Şirazesi dağınık ve sayfaları eksiktir. Varak sayısı 49 ve satır sayısı 13 olan eserin yazı türü harekeli nesihtir. Müellifi ve müstensihi hakkında bilgi bulunmayan eserin istinsah tarihi h.1103 (m.1691) olarak belirtilmiştir. 1975 senesinde Vasfi Mahir Kocatürk tarafından bağışlanmıştır. Arşiv numarası 06 Mil Yz A 3826 dır. *(bkz. 7.Resim)*

3. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

200x145; 160x90 mm. ölçülerindedir. 1a-77a aralığında yer alan varaklar 15 satırdan oluşmaktadır. Yazı türü harekeli nesihtir. Yazarı ve tarihine dair bilgi bulunmamaktadır. Arşiv numarası 06 Mil Yz A 8693/1 *(bkz. 8.Resim)*

4. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

220x155; 180x105 mm. ölçülerindedir. Şirazesi dağınık olan eserin varakları 29b- 44a aralığında olup 15 satırdır. Yazı türü harekeli nesihtir. İstinsah tarihi h.1173 (m.1759) olan eserin yazarına dair bilgi bulunmamaktadır. Arşiv numarası 06 Mil Yz A 9718/3

B. Süleymaniye Kütüphanesinde yer alan aynı isimli Türkçe eserler

1. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

167x103; 210x 153 mm. ölçülerindedir. 74 varak, 13 satırdır. Yazarı Saşlı Şerif-Şerif Muhammed Bursavi'dir. Yayın tarihi h.1125 (m.1714) olarak kayıtlıdır. Yazı türü nesihtir. Yazma Bağışlar bölümü 3564 numarada kayıtlıdır. *(bkz. 1. Resim)*

2. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

210x149; 150x92 mm. ölçülerindedir. 108 varak, 15 satırdır. Yazarı ve tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yazı türü nesihtir. Çorlulu Ali Paşa bölümü 448 numarada kayıtlıdır. *(bkz. 2.Resim)*

3. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

205x140; 150x85 mm. ölçülerindedir.1-85 varak, 15 satırdır. Yazarı ve tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yazı türü nesihtir. Hacı Mahmud Efendi bölümü 1851 numarada kayıtlıdır. *(bkz. 3. Resim)*

4. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

214x150; 105 x110 mm. ölçülerindedir. 199-233 arası varakları kapsayan eser 13 satırdır. h.1145 (n.1733) tarihli eser nesih yazı türündedir. Yazma Bağışlar bölümü 229 numarada kayıtlıdır.

5. *Dekâiku'l-Ahbâr Tercümesi:*

205x149; 157x100 mm. ölçülerindedir. 177 varak, 13 satırdır. Yazarı ve tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yazı türü nesihtir. Hacı Mahmud Efendi bölümü 1610 numarada kayıtlıdır. *(bkz. 4.Resim)*

6. *Tercüme-i Dekâiku'l-Ahbâr:*

Süleymaniye Kütüphanesi Özel bölüm 657 numarada kayıtlı h.1297 (m.1879) tarihli eser nesih yazı türündedir. *(bkz. 5.Resim)*

7. *Tercüme-i Dekâiku'l-Ahbâr ve Hadaiku'l-itibâr:*

Yazarı el-Kudai-Ebu Abdullah Muhammed b. Selame b. Cafer bi Ali'dir. 84 varak olan eser matbûdur. Yayın tarihi h.1288 (m.1872) dir. Hüdai Efendi bölümü 555 numarada kayıtlıdır. *(bkz. 9.Resim)*

8. *Dekâiku'l-Ahbâr:*

213x160; 170x105 mm. ölçülerindedir. 142-184 arası varakları kapsayan eser 13 satırdır. Yazarı ve tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yazı türü nesihtir. Serez bölümü 4031 numarada kayıtlıdır.

C. Yurt içinde diğer kütüphanelerde yer alan aynı isimli Türkçe eserler

Bu bölümde yer alan eserlerin bilgilerine T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazmaları[2] sitesinin katalogundan ulaşılmıştır.

1. *Dekâ'iku'l-Ahbâr fî Zikri'l-Cenneti ve'n-Nâr:*

218x155; 158x90 mm ölçülerindedir. 64b-88b varakları arasında, 15 satır ve nesih yazı türündedir. Müstensihi Ali b. İbrahim b. Mehmed'dir. İstinsah tarihi h. 1113 (m. 1700) olan eser Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Arşiv numarası 05 Ba 2060/3

2. *Terceme-i Dekâ'iku'l-Ahbâr fî Zikri'l-Cenneti ve'n-Nâr:*

240x160; 170x110mm ölçülerindedir. 1b-78a varakları arasında, 13 satır ve nesih yazı türündedir. Erzurum İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan eserin yazarı ve tarihine dair bilgi bulunmamaktadır. Arşiv numarası 25 Hk 23862/1

3. *Terceme-i Dekâ'iku'l-Ahbâr fî Zikri'l-Cenneti ve'n-Nâr:*

172x115; 125x85 mm. ölçülerindedir. 169 varak, 15 satırdır. Yazı türü harekeli nesihtir. Manisa İl Halk Kütüphanesi katalogunda yer almaktadır. Arşiv numarası 45 Hk 7224

4. *Dekâ'iku'l-Ahbâr fî Zikri'l-Cenneti ve'n-Nâr:*

1b-59b varakları arasında 15 satırdır. Yazı türü harekeli nesih kırmasıdır. İstinsah tarihi h.1171 (m.1756) ve müellifi Abd er-Rahîm b. Ahmed el-Kâdî'dir. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi koleksiyonunda yer almaktadır. Arşiv numarası 07 El 67/1

[2] https://www.yazmalar.gov.tr/

5. *Terceme-i Dekâ'iku'l-Ahbâr fî Zikri'l-Cenneti ve'n-Nâr:*

173x110; 105x65 mm. ölçülerindedir. 109 varak, 11 satırdır. Yazı türü harekeli nesihtir. Müellifi Abd er-Rahîm b. Ahmed el-Kâdî, müstensihi Mehmed b. Ahmed'dir. İstinsah tarihi h.1230 (m.1814). Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda yer almaktadır. Arşiv numarası 06 Hk 4811.

6. *Dekâ'iku'l-Ahbâr fî'l-Ehâdis:*

160x105; 120x80 mm. ölçülerindedir. 170 varak ve 10 satırdır. Yazı türü nesihtir. Müstensihi Hasan İbn Kara Kuse olan eserin istinsah tarihine dair bilgi bulunmamaktadır. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda yer almaktadır. Arşiv numarası 06 Hk 3888.

7. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

160x110; 119x66 mm. ölçülerindedir. 326-583 varak aralığında, 11satırdır. Yazı türü kaba nesihtir. Müstensihi Hasan b. Ahmed'dir. İstinsah tarihi h.1236 (m.1821). Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Yz. A 8/4-3 numarada kayıtlıdır.

8. *Dekâ'iku'l-Ahbâr*:

200x150 mm. ölçülerinde 133 varak, 11 satırdır. Yazı türü nesih olan eserin tarihi ve yazarı hakkında bilgi yer almamaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları bölümünde H.46 numarada kayıtlıdır.

9. *Dekâ'iku'l-Ahbâr*:

210x135 mm. ölçülerinde 160 varak, 13 satırdır. Yazı türü nesih olan eserin istinsah tarihi h.1284 (m.1867) müstensihi Halil Rifatî'dir. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları bölümünde E.H. 966 numarada kayıtlıdır.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki aynı isimle daha geç döneme ait olan eserlere rastlanmıştır. Bu eserler:

1. *Terceme-i Dekaiku'l-Ahbar ve Metni Dekaiku'l-Ahbar:*

Yazarı el-Kudai, Ebu Abdillah M.b.Selame b.Cafer b.Ali eş-Şafii'dir. Akâid-kelâm konu başlığı altında bulunan eser 84 sayfa ve Osmanlıcadır. Yayın bilgisinde İstanbul: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye, h.1314 bilgisi yer almaktadır. Demirbaş numarası: 02101/019306 eser kütüphanenin Genel bölümündedir.

2. *Tercüme-i Dekaiku'l-Ahbar (Ve Hakaiku'l-İ'tibar):*

Yazarı el-Kudai, Ebu Abdillah M.b.Selame b.Cafer b.Ali eş-Şafii'dir. Ahlak-mev'ıza konu başlığı altında bulunan eser 84 sayfa ve Osmanlıcadır. Yayın bilgisinde İstanbul: Daru't-Tıbaati'l-Amire, h.1306 yer almaktadır. Demirbaş numarası: 01086/004337 eser kütüphanenin Genel bölümündedir.

3. *Tercüme-i Dekaiku'l-Ahbar (Ve Hakaiku'l-İ'tibar):*

Yazarı el-Kudai, Ebu Abdillah M.b.Selame b.Cafer b.Ali eş-Şafii'dir. Ahlak-mev'ıza konu başlığı altında bulunan eser 84 sayfa ve Osmanlıcadır. Yayın bilgisinde İstanbul: Arif Efendi Matbaası, h.1319 yer almaktadır. Demirbaş numarası: 09741/OG0863 olan eser kütüphanenin Öğüt bölümündedir.

D. Yurt dışındaki kütüphanelerde yer alan aynı isimli Türkçe eserler

Bu bölümde yer alan eserlerin bilgilerine T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazmaları[3] sitesinin katalogundan ulaşılmıştır. Fakat yurt dışındaki kütüphanelerde yer alan hiçbir eserin internet ortamına aktarılmış hali burada bulunmamaktadır. Bu yüzden eserlerin sadece isimleri ve bilgilerine ulaşılabilinmiştir. Eserler bulundukları ülkelere göre şöyledir:

[3] https://www.yazmalar.gov.tr/

Almanya

1.Dekâ'iku'l-Ahbâr:

200x130; 150x75 mm. ölçülerindedir. 101 varak, 13 satırdır. Nesih yazı türündedir. Yazarı Kâdî Abd er-Rahîm b. Ahmed'dir. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Ms.or.oct.2884 numarada kayıtlıdır.

Mısır

1. Dekâ'iku'l-Ahbâr:

200x155 mm. ölçülerinde 95 varak, 13 satırdır. Yazı türü nesihtir. İstinsah tarihi h.1183 (m.1770) olan eserin müellifi hakkında bilgi yer almamaktadır. Kahire'de Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 29 numarada kayıtlıdır.

2. Dekâ'iku'l-Ahbâr:

220x155 mm. ölçülerindedir. 80-112 varakları arasında yer alan eser 19 satır ve nesih yazı türündedir. İstinsah tarihi h.1213 (m.1798) olan eser Kahire'de Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Talat 4 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

3. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

210x150 mm. ölçülerindedir. 132 varak, 13 satırdır. Yazı türü nesihtir. Kahire'de Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 40 numarada kayıtlıdır.

4. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

245x120 mm. ölçülerinde ve 84 varak olan eserin satır sayısı değişiklik göstermektedir. Yazı türü nesihtir. Kahire'de Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 54 numarada kayıtlıdır.

İsviçre

1. *Dekâ'iku'l-Ahbâr fî Zikri'l-Cenneti ve'n-Nâr:*

100x140; 150x85 mm. ölçülerindedir. 108 varak, 15 satırdır. Yazı türü nesihtir. Yazarı ve tarihine dair bilgi yer almamaktadır. Zürih'te Boşnak Enstitüsü Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Ms 130 numarada kayıtlıdır.

2. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

160x110; 120x75 mm. ölçülerindedir. 101 varak olan eserin yazı türü nesihtir. Zürih'te Boşnak Enstitüsü Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Ms 356 numarada kayıtlıdır.

Bosna-Hersek

1. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

205x145 mm. ölçülerinde ve 59 varak olan eserin yazı türü nesihtir. Yazarı Kâdî Abd er-Rahîm b. Ahmed, müstensihi Hasan b. Salih olan eserin tarihine dair bilgi bulunmamaktadır. Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 4248 numarada kayıtlıdır.

2. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

210x140 mm. ölçülerinde ve 61 varak olan eserin yazı türü nesihtir. Yazarı Kâdî Abd er-Rahîm b. Ahmed dir. Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 6116 numarada kayıtlıdır.

3. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

220x130 mm. ölçülerinde ve 62 varak olan eserin yazı türü nesihtir. Yazarı Kâdî Abd er-Rahîm b. Ahmed ve müstensihi Mustafa b. Ömer'dir. İstinsah tarihi h. 1214 (m.1799) dur. Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 907 numarada kayıtlıdır.

4. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

180x120 mm. ölçülerinde ve 50 varak olan eserin yazı türü nesihtir. Yazarı Kâdî Abd er-Rahîm b. Ahmed dir. Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 3101 numarada kayıtlıdır.

5. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

170x130 mm. ölçülerinde 38 varak olan eserin yazı türü harekeli nesihtir. Yazarı Kâdî Abd er-Rahîm b. Ahmed dir. Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 2624 numarada kayıtlıdır.

6. *Dekâ'iku'l-Ahbâr:*

195x120-145x75 mm. ölçülerindedir. 43-104 varak aralığındaki eser 13 satırdır. Yazarı Abd er-Rahîm b. Ahmed ve müstensihi Süleyman b. Hasan'dır. İsitnsah tarihi h.1204 (m.1789) olan eser Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda R-6601/2 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

İtalya

Dekâ'iku'l-Ahbâr fî'l-Ehâdis ismiyle Venedik'te Marciena Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda Manuscritti Orientali 292 arşiv numarasıyla kayıtlı eserin yazarının Hamza b. Yûsuf b. Halife olduğundan başka bir bilgi yer almamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEKĀYIKU'L-AHBĀR TERCÜMESİ ÜZERİNE GRAMATİKAL NOTLAR

1.1. İMLÂ ÜZERİNE NOTLAR

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde hem eski Türk yazı dili geleneğini devam ettiren özellikler hem de Arap-Fars yazı dili geleneğinden aktarılmış özellikler karışık olarak yer almaktadır. Bu bakımdan kurallı bir imlâ sisteminden bahsetmek mümkün değildir.[4]

Eski Anadolu Türkçesinde imlâ konusunda Uygur imlâsı ve Arap-Fars imlâsı olmak üzere iki ayrı yazı geleneğinin özellikleri görülür:

Ünlülerin yazılışının gösterilmesi, ŋ sesinin n̂g şeklinde gösterilmesi, kalın sıradan kelimelerde de 'sin' kullanılması, p ve ç ünsüzlerinin cim ve be ile yazılması, bazı eklerin tabandan ayrılmasının Uygur imlâsına ait örneklerken; ünlülerin yazılmaması, eklerin kelime tabanlarından ayrılmaması, tenvin kullanılması, pe ve çe seslerinin kullanılması, Klasik Osmanlıcada olduğu gibi kalın sıradan kelimelerin 'sad' ile kullanılması vb. durumlar Arap-Fars imlâsına ait örnekler[5] olarak gösterilmektedir.

Özellikle metnimiz gibi halk diline daha yakın olarak kaleme alınan eserlerde imlâ ikiliklerine daha çok rastlanmaktadır. Türkçede kullanılan Arapça ve Farsça kelimeler genel olarak aslî imlâları ile yazıldığı halde halk diliyle yazılmış kitaplarda[6] bu kurala uyulmadığı; Arapça ve Farsçadan dilimize geçen kimi kelimelerin has hallerini korudukları kimilerinin ise değişerek Türk diline uygun hale

[4] Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevi, 3. baskı İstanbul 2009, s. 91.
[5] Mecdut Mansuroğlu, "Eski Osmanlıca Tarihi Türk Şiveleri", **Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları**, Ankara 1998, s.249-250.
[6] Fahir İz, **Eski Türk Edebiyatında Nesir**, Akçağ Yayınları, 2. baskı, Ankara 1996, s. XIX.

geldikleri görülmüştür. Metnimizde de bu durum görülmektedir: *ʿacāyıb <ʿacā'ib, dāyim <dā'im, ḫalāyıḳ <halā'ik vb.*

/Ç/ sesinin hem "cim" hem de "çim" ile karşılanması:

Metinde /ç/ sesi hem "cim" hem de "çim" harfi ile karşılanmıştır. Fakat çok büyük bir oranda "cim" sesi ile karşılandığı görülmüş; nadir de olsa "çim" şeklindeki haline de rastlanmıştır.

Hem kelime başından hem kelime sonunda hem de kelime ortasında /c/ sesi ile karşılanan oldukça fazla örnek yer almaktadır:

ac (43a/12), *aġac* (9b/4), *cekerem* (21a/1), *cıkalım* (31a/11), *gercek* (43a/11), *gökcek* (1b/12), *icine* (40b/14), *kücükrek* (63a/6), *oruc* (48b/4), *ṣacına* (44a/11), *üc* (49a/3), *ücünci* (43b/11)

Metni oluştururken bu örnekleri birer fonetik işaret olarak değil bir imlâ özelliği olarak kabul edip, metindeki farklı yazımları tespit etmek ve ayrımı göstermek amacıyla "cim" ile yazılan /ç/ harfini "ç" ile değil, üstü işaretli /ç/ harfi "ć" ile gösterdik: *Üć, oruć, ḳoć, aġaç, gerćek, uć- gibi.*

Metinde direkt /ç/ sesi ile karşılanların sayısı az olmakla birlikte örnekleri şöyledir:

bī-çāre (10a/2), *çāre* (37b/11), *çevirir* (9a/12), *çiyanlar* (32b/6), *hīç* (16a/15), *hīçbir* (60b/3)

/P/ sesinin hem “pe” hem de “be” ile karşılanması:

16. yüzyıldan önceki yazmalarda ب / پ harflerinin karışık olarak kullanıldığı görülür. Metnimizde ise p sesinin ön seste kendini koruduğu fakat iç seste be şeklinde yazıldığı örneklere rastlanmaktadır: *gerbüci, kabu, tab- vb.*

Metni oluştururken bu durum fonetik bir gelişme olarak kabul edilmeyerek üstü işaretli olan p “ṕ” ile gösterilmiştir:

gerṕüci (78b/9), ḳaṕu (25a/11), ḳaṕunuŋ (68a/1) ḳaṕkara (37a/5), ṭaṕanlar (42a/14), diṕsiz (64b/12), ḳıṕḳızıl (65b/12)

Metinde iç seste direkt /p/ sesi ile karşılanların sayısı az olmakla birlikte örnekleri şöyledir: ḳopalar (45a/9, 45b/6, 46a/9), ḳapḳara (47a/3, 60b/5).

-Up zarf-fiilinin “pe” ile yazılması:

Metnimizde zarf-fiil eki olan -Up un “pe” ile yazımı ile karşılaşılmamıştır. Bütün zarf-fiil ekleri “be” şeklinde yazılmıştır. Bu yüzden metinde “be” ile yazılan bütün zarf-fiil ekleri transkribe edilirken üstü işaretli olan /p/ “ṕ” harfiyle gösterilmiştir:

ṣoyuṕ (5b/10), götürüṕ (6a/2), aluṕ (24b/10), yazuṕ (60b/12), oḳuyuṕ (61b/5), düşüṕ (64a/2), dökülüṕ (71b/10), sevinüṕ (71b/14), binüṕ (81a/11), ḳonuṕ (84b/12)

Kökte Şedde Kullanılması:

Kelimelerde çift sessiz yerine şedde kullanılan örneklere rastlanmıştır:

aṣṣı (27b/5, 28b/10), ***aṣṣı***ya (45a/3), ***issi*** (3a/3, 6b/3, 46a/1, 50a/13, 53a/), ***issi***dür (88a/11), ***ıssı***lık(52a/15), ***ıssın***dan (50b/13, 53a/1) ***ıssı***sından (57b/4, 67a/13)

Ek Uyumsumsuzluğu:

Metinde birkaç örnekte köke getirilen eklerin ünlü uyumuna uygun olmayan bir şekilde yazıldığı görülmüştür. Ek uyumsuzluğu olan örnekler:

ol-icek (23b/1) ṭur-icek (23a/1)

ürül-duġı (36b/5) ıssı-lik (53a/15) 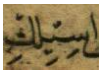

Arapça-Farsça Kelimelerin Yazılışına Dair:

Metnimizde Arapça - Farça kelimelerin yazılışında imlâ değişikliği yapılmış iki örnek yer almaktadır:

Farça olan ciger "جكر" kelimesi Türkçe bir kelime gibi "y" sesi gösterilerek yazılmıştır:

ciger (15b/9)

Arapça bir kelime olan ümmet "امت" kelimesi Türkçe bir kelime gibi "v" sesi gösterilerek yazılmıştır:

ümmet (65b/7)

1.2. SES BİLGİSİ ÜZERİNE NOTLAR

1.2.1.ÜNLÜLER

1.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

i/e değişmesi:

Eskiden beri Türkçede aynı kelimenin hem i'li hem de e'li yazılışlarının olmasından kaynaklık olarak i/e sesi değişimi konusu üzerinde, mevcut olan ünlüler dışında bir de kapalı e'nin var olup olmadığı konusunda uzmanlar kesin bir görüş birliğine varamamışlardır. Bugün "e" ile yazılan pek çok kelime Eski Anadolu Türkçesi döneminde "i" ile yazılmıştır. Bu sebepten ötürü Sir G. Clauson, N. A. Baskakov, E. R.Tenisev gibi bazı Türkologlar Türkçede kapalı ė ünlüsü ile birlikte 9 aslî ünlü ses olduğunu kabul ederler.[7]

Metnimizde de i vokali taşıyan birçok kelime bugün e telaffuz edilmektedir. Bundan dolayı farklılığı ortaya koyabilmek amacıyla metni oluştururken i ile yazılıp bugün e olarak telaffuz edilen sesleri barındıran kelimelerdeki e sesini, kapalı e, üstü işaretli "ė" şeklinde göstermeyi uygun gördük.

Metnimizde tespit edebildiğimiz "i" ile yazılıp bugün "e" ile yazılan kelimeler şunlardır:

dė- "söylemek, demek" (36b/5), dėyü "diye" (1b/4), ėlçi "elçi" (3a/10) ėŋ "en, genişlik" (54b/4), ėr- "ermek," (73a/1), ėriş- "erişmek, yetişmek" (24b/13), ėt- "yapmak, etmek" (28b/8), ėy "ey, hey" (71b/1), gėce "gece" (30b/7), gėmi "gemi" (37a/2), gėne "gene" (26b/6), gėrü "geri" (21b/13), nėre "nere" (40a/15), vėda "veda" (59b/4), vėdālaş- "vedalaşmak" (14b/11), vėr- "vermek" (13b/6), yė- (17a/8), yėr "yer" (22b/15), yėryüzi "yeryüzü" (2b/1)

[7] Timur Kocaoğlu, "Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı ė/i Meselesi**", Türk Kültürü,** Sayı: 483-484, Ankara, (Temmuz-Ağustos 2003), s. 268.

Metnimizde bünyelerinde eski e sesini muhafaza edip bugün de aynı şekilde kullanılan kelimeler şunlardır:

beş (2a/7), yetmiş (83a/14), yemişler (72b/11), yedi (72b/1),

yet- (91a/10), devşir- (20b/14), ye- (72b/1), yel (12b/6), yetiş- (25b/5)

Metnimizde "e" vokaliyle yazılan, bugün ise daralarak "i" vokali ile yazılan kelimeler şunlardır:

işit- < *eşit-* (5a/13), *imdi* < *emdi* (43b/4), *iyi* < *eyü* (25b/3), *iyilik*< *eylük* (78a/9)

2. teklik şahıs zamiri sen'in metnimizde *sin* şeklindeki haline rastlanmıştır: *sinden* (9b/4)

o/u ve ö/ü değişmesi:

Arap harfli yazıda Türkçenin yuvarlak ünlülerini göstermek için farklı işaretler mevcut değildir. Bu bakımdan ilk hecelerdeki yuvarlak ünlülerin dar mı yoksa geniş mi oldukları yazılışlarından belli olmamaktadır.[8]

Bugün dar ünlü olarak telaffuz ettiğimiz güzel, yürü- gibi kelimeleri transkribe ederken düz şekilli hallerini kullanmayı tercih ettik: *güzel* (75a/13), *ḳulavuzla-* (57b/11), *yürü-* (87a/5), *uyan-* (19b/3) vb.

Şu kelimelerin ise geniş ünlü taşıdıkları tespit edilmiştir:

boġazla- (52a/1), boġazlan- (46b/1), oyna- (57a/5), oyluḳ (51a/1)

ö/e ve e/ö değişmesi:

Çok fazla görülen bir değişiklik değildir. Metnimizde de tek bir ö/e değişimi örneğine iki yerde rastlanmıştır:

[8] Mustafa Özkan, a.g.e. s.100.

eyle “o şekilde, öyle”

Eyle olsa bu dünyā bir zamān şöyle ḫāli ḳala (39b/13), 67a/4

Metnimizde e/ö değişimi ise sadece iki kelimede görülen bir değişikliktir:

gevde “gövde, vücut, beden”

ṭamu ehlinüŋ gevdesinde aḳan ṣaru ṣulardur (67b/3)

tevbe “tövbe” (17b/12)

günāh-ı kebāir işleyenler tevbe ėtmedin öldiler (68a/10)

1.2.1.2. Ünlü Türemesi

Metnimizde kelime başında ünlü türemesi olayına rastlanmamıştır. Türkçe kelimelerde ünlü türemesi olayı sadece bir kelimede görülmüştür:

yalıŋuz < yalŋuz (33b/13)

yalıŋız < yalŋız (3a/15, 18a/14)

yalıŋuzluk < yalŋuzlık (19a/1)

Metnimizdeki ünlü türemesi örnekleri yabancı asıllı kelimelerde görülmektedir:

adin < adn (78b/2)	aḳıl < aḳl (4b/3)	aṣıl < aṣl (80b/12)
bikir < bikr (77b/3)	ecir < ecr (88a/1)	emir < emr (89a/13)
fısıḳ < fısḳ (85a/8)	ḫayır < ḫayır (88a/9)	ḥışım < ḥışm (19b/14)
ḫışım< ḫışm (70b/7)	ḥüküm < ḥükm (90b/6)	ḥüsün < ḥüsn (83b/14)
ʿilim < ʿilm (86b/14)	ḳabir < ḳabr (26b/2)	ḳavim < ḳavm (53b/4)

küfür < küfr (63b/11) meyil <meyl (36a/2) ömür < ömr (14a/13)

ḳabir < ḳabr (26b/2) şükür <şükr (91b/10) paḏişāh < paḏşāh (61b/9)

‘ucub < ‘ucb (44a/1) vaḳıt / vaḳt (91a/4) setir < setr (91b/12)

1.2.1.3. Ünlü Düşmesi

Metnimizde kelime başında ünlü düşmesi için örneğimiz yoktur. Vokal düşmesi daha çok orta hecede karşımıza çıkan bir ses olayıdır.

ağız: aġzın (28a/4)

alın: alnı (41b/7)

ayır-: ayruk (9b/13)

baġır: baġrı (71a/4)

birbiri: birbirimizle (54a/7)

boyun: boynuna (28b/11)

dirilik: dirlige (63a/12)

egin: egnine (62a/9)

eyit-: eydürler (26a/4), ėydici (3b/14)

eyülük: eylük (78a/9)

gögüs: gögsine (46a/2)

gönül: gönlüm (41b/1)

iŋile- : iŋleye (59b/2)

ḳarın: ḳarnımda (18b/15)

oġulan: oġlan (87a/5)

oyuna-: oyna- (87a/5)

uyuḳu: uyḳu (43a/6)

i- fiili ile yapılan şekillerde

iken: yaturken (21a/10), yürürken (50a/4)

ise: vėrürsem (66b/8), ėtsem (90a/1)

1.2.1.4. Birleşme

Türkçede iki kelimenin yan yana gelmesi sırasında, eğer ilk kelimenin son sesi ve ikinci kelimenin ilk sesi ünlü ise ünlü harflerden biri düşmekte ve birleşme meydana gelmektedir.

Birleşme hadisesinin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

böyle < bu + eyle (54b/14)

pes ḥāl böyle olsa (15a/14)

kendüz < kendü + öz (79b/4)

şöyle meşġūl ola ki her biri kendüzin bilmeye (50b/10)

kimsene < kim + ise + ne (53a/14)

benden artuḳ kimsene bāḳī ḳalmaz (38a/11)

kimesne < kim + ise + ne (26a/12)

ḳaçan bir kimesneye ölüm gelse (9a/2)

n'eyle- < ne + eyle- (15a/3)

ḥaşımları ölmiş olsa n'eylesünler (58b/1)

n'ol- < ne + ol-

n'olaydı biz de ṭopraḳ olayduḳ. (56b/3)

nesne < ne + ise < ne erse ne

gökde olan nesneleri yaratdı. (2a/13)

nėre < ne+ ara

nėrededür bilmeyeler (40a/15)

niçün < ne + içün

niçün ʿaẕāb ėdersin (26b/10)

şimdi < şu + imdi

şimdi ḳurtuldum (20a/10)

şol < şu + ol

şol nesne ki siz bilmezsiz (30a/12)

şöyle < şu+ eyle

şöyle meşġūl ola ki (50b/10)

1.2.1.5. Ünlü Uyumu

1.2.1.5.1. Kalınlık- İncelik Uyumu:

Eski Anadolu Türkçesinde incelik- kalınlık uyumu sağlamdır. Bugün uyuma girmeden kullandığımız -ki aitlik ekinin metindeki uyuma girdiği örnekler de yer almaktadır:

ṣūrdaġı (35a/1), dünyādaġı (42a/12)

-ki aitlik ekinin uyuma aykırı düşen örnekleri ise şunlardır:

arḳasındaki (10b/14), başındaki (10b/12), ṣaġındaki (31a/4), ṣoldaki (31a/4), yanındakin (50b/11)

Bugün uyum dışı kalan *hani, hangisi, dahi* gibi kelimeler metinde uyum dahilinde kullanılmıştır:

ḳanġı "hangi"

ḳanġı ḳuluŋ aẕlemdür (91b/1)

ḳanı “hani”

ḳanı senüŋ ḳuvvetlü bedenüŋ ne zaʿīf olmış (17b/6)

daḫı “dahi”

içine *daḫı* ṭanuḳluġ-içün iki ferişteh gönderürler (30a/2)

“birez” kelimesindeki enkliz örneği de metnimizde incelik-kalınlık bakımından[9] ünlü uyumunun sağlamlığını gösteren başka bir örnektir:

zāhidüŋ ḥastalıġı *birez* emīn oldı (16a/14)

-daş isimden isim yapma eki de uyum dahilinde kullanılan eklerdendir:

mü’min *ḳardaşları* ḳatına varsa (62a/11)

ḳarındaşını ḳarandaşından ayıruram (8b/13)

Eklerle genişletilmiş Arapça ve Farsça kelimelerinde uyuma girdiği görülmektedir:

Baḫıllıḳ “cimrilik” (81b/2), żaʿıflıḳ “zayıflık, güçsüzlük” (69b/4)

-(i)ken zarf fiil eki uyum dışı kalan bir ektir. Metnimizde bu ek günümüzdeki gibi daima incedir.

yaturken (21a/10), ḳılurken (38b/6), ṭururken (75b/8)

1.2.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu:

Kelimelerde Yuvarlaklaşma:

1. Son sesteki g/ġ düşmesi sonucu yuvarlaklaşan kelimeler:

biŋ *dürlü* ẕevk ve ṣafā ile (13a/12) (<türlüg)

[9] Mustafa Özkan, **Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs: Gülistan Tercümesi (Giriş, İnceleme, Metin, Sözlük)**, Ankara, TDK Yay., 1993, s.79.

ḳamu cānlar bedenden ayrılsa (35a/1) (<ḳamaġ)

ḫayır *ḳapularından* otuz *ḳapu* açar (49b/6) (<ḳapıġ)

2. g/ġ ünsüzü düştüğü halde yuvarlaklaşmayıp ünlü uyumu olan kelimeler:

ḳamusı zehir bigi *acı* olaydı (72b/14) (<açıġ)

ėy *arı* cān, *arı* ten içine girüṕ ṭurġıl (40a/13-14) (<arıġ)

ḫalāyıḳı ḥaşr ėdüṕ yine *diri* ḳıla (40a/2) (<tirig)

pes ol vaḳt *ḳatı* müşkil vaḳtıdur (59b/6) (<ḳatıġ)

3. "b, p, m, v" dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşan kelimeler:

barmaḳlarınuŋ ardın görenler *demürciler* oldı. (3b/8)

ben senüŋ *yavuz* ʿamelüŋem (26a/13) (<yabız)

Bir *gerṕücі* altundandur, bir *gerṕücі* gümişdendür. (78b/9)

4. -ġaru / -gerü eki ile yuvarlaklaşan kelimeler:

ilerü varuṕ Allahü teʿālāya ḥamd eyleye (62a/1) (<il +gerü)

emr eyledi rūḥa ki aġızdan *içerü* gire (5a/8) (<iç+gerü)

5. -ḳ / -uḳ / -ük eki ile yuvarlaklaşan kelimeler:

benden *artuḳ* kimesne bāḳī ḳalmaz (38a/11)

göre ki *ayruḳlar* eline düşmiş. (9b/13)

ḫalāyıḳ üç *bölük* ola (52a/12)

bize *buyruḳ* şöyle oldı (69b/13)

on birinci bölük *esrük* ḳopalar (44b/14)

dünyāda *ṭanuḳ* iki olur (30a/1)

Metinimizde bir sebebe bağlı olmadan yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler şunlardır:

altun (58a/7), berü (36a/15), gėrü (17b/9), ḫaṭun (30a/7), incü (41b/8), ḳaraŋu (63b/6), kendü (50b/9), kendüz (50b/10), ṣayru (16a/1), ḳarşu (1b/10), nāzük (77b/6)

Eklerde Yuvarlaklaşma:

Eski Anadolu Türkçesinde düzlük yuvarlak uyumu bakımından bu kurala uymayan pek çok örnek vardır. Bunların bir kısmı eklerin ilk şekillerini devam ettirmelerinden kaynaklanan yuvarlaklıklar, bir kısmı ise dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisinden dolayı meydana gelen yuvarlaklıklardır.[10] Bu bakımdan, çalışmada ekleri düz ünlü taşıyanlar ve yuvarlak ünlü taşıyanlar olarak ikiye ayırdık.

Yuvarlak Ünlü Taşıyanlar:

1. Zarf-fiil eki *-up, -üp* ve gelişletilmiş biçimi *-uban, -üben*:

oḳuyuṕ (61b/5), yatuṕ (66a/7), ċaġıruṕ (71a/9), acıġuṕ (72b/7), aċuṕ (73b/6), binüṕ (81a/11), girüṕ (32b/13), esirgeyüṕ (34a/7), eriyüṕ (38b/15)

ağlayuban (15b/1), ḳorḳuban (29a/7), gelüben (29b/3), ċeküben (29a/13)

Metinde dört yerde iki farklı kelimede ekin ünlüsü uyuma girmiş şekilde esre ile yazılmıştır:

bindir-iṕ (5b/15), iv-iṕ (53b/5, 53b/13, 54a/6)

2. İsim fiil eki *-duk, -dük:*

[10] Mustafa Özkan, **a.g.e.** , s.102.

diledügi (38a/8), sürüldügin (51b/7), ėtdügün (57b/6), işitdüklerin (30a/4), buyurduġı (63b/8), ķılduġuŋ (88b/3), yaradılduġı (4a/7), olduġın (12a/8)

Metinde sekiz yerde beş farklı kelimeden ekin ünlüsü uyuma girmiş şekilde esre ile yazılmıştır:

diledikleri (84a/7), yėdikleri (85a/1), içdikleri (85a/1), dürdigi (60b/6), geydikleri (67a/11, 67b/4, 73a/3, 75a/7)

3. Fiilden fiil (ettirgenlik) eki *-dur, -dür:*

doldur- (20b/14), aŋdur- (21b/5), ķoşdur- (22b/3), yaġdur- (42a/8) aġdur- (24b/9), ķaldur- (43a/7), ķızdur- (46a/1), bindür- (21b/11), bildür- (79b/1)

Metinde ekin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere de rastlanılmıştır:

kaldır- (48b/5), ṭaldır- (66a/14), çekdir- (88b/7), yetişdir- (89a/11), bindir- (5b/15), yıldıra- (5b/14), azdır- (37b/8), yetişdir- (89a/11)

4. Fiilden fiil (ettirgenlik) eki *-ur, -ür:*

ulaşdur- (51a/8), çadışdur- (51b/9), artur- (57a/8), düşür- (59b/11), geydür- (62b/7), pişür- (66a/12), içür- (57a/5)

Uyuma giren tek bir örneğe rastlanmıştır: çevir- (16b/2)

5. Emir ekleri *-sun, -sün; sunlar, sünler:*

ķıl-masun (20b/13), ilet-sün (12b/6), vėr-sün (22a/2), ėt-sün (91a/9), var-sunlar (37a/14), ķıl-sunlar (58b/4), geç-sünler (48a/13), eyle-sünler (58b/3)

Metinde ekin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere rastlanılmıştır:

bildür-sin (79b/1), işle-sinler (58a/12), geç-sinler (64a/5)

6. Bildirme eki *-dur, -dür; -durur, -dürür:*

yazanlardur (6b/14), yaratmışdur (12a/9), vardur (10b/2), cennetdür (54a/2), cevāhirlerdendür (78b/12), derecedür (77a/9), düzilmişdür (77b/14), ʿanberdendür (81a/2), müvekkeller-dürürler (7b/1)

Metinde ekin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere de rastlanılmıştır:

vardır (10b/1), ḳomışdır (23b/11), yoḳdır (15b/14), yoldır (77a/10) getürenlerdir (6b/13), görüşümdir (20b/1), söyleyenlerdir (44b/8)

7. Fiilden isim yapma eki *-gu, -gü; -ḳu, -kü:*

sev-gü-lü (33a/4), uy-ḳu (21b/7), uy-ḳu-sı (43a/6)

Şimdiye dek verilen örneklerdeki ünlüler eskiden beri yuvarlaktır. Bir de ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış olan ekler vardır. Ünlüsü sonradan yuvarlakmış olan ekler şunlardır:

1. İyelik eki *-(u)m, -(ü)m; -(u)muz, -(ü)müz*:

Ḳul-um (31b/7), yār-um (32b/15), māl-u-muz-ı (34b/5), ḫışm-um ve ḳahr-um (37a/10), rızḳ-um (42a/14)

Metinde ekin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere rastlanılmıştır:

ümmet-im-den (70b/6), civar-ım (85a/7) , ṣafī-y-im (58b/15)

Metinde *benüm* kelimesinin yirmi üç yerde yuvarlak şekilli olarak bulunduğu, yirmi yerde ise uyuma girerek düzleşip *benim* şeklinde yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bizüm kelimesinin de sekiz yerde bizüm, beş yerde ise bizüm şekli mevcuttur.

2. İyelik eki *-(u)ŋ, -(ü)ŋ; -(u)ŋuz, -(ü)ŋüz*:

dostuŋ (16a/13), berātuŋ (22a/9), taŋruŋ (26a/3), barmaġuŋ (28a/4), ṭırnaġuŋla (28a/13), ümmetüŋ (68a/9), ʿāṣīlerüŋ (71a/8), fażluŋuz (53b/6), ṣabruŋuz (53b/14), elüŋüzden (34b/1), ḳademlerüŋüz (61a/15)

Metinde ekin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere rastlanılmıştır:

ʿameliŋüz defteri açıkdur (34b/2)

müddetiŋüz (14) bu ḳadar oldı (38a/13)

ümmetiŋden her kim-ki beni bu ad-ıla aŋalar (80a/11)

bu *ḳullarıŋ* bu kerāmeti ne sebebden buldular (81a/13)

ḥacıŋla mı ve *ciḥadıŋla* mı ve kesret-i *ibādetiŋle* mi (87b/8)

3. İlgi hali eki *-uŋ, -üŋ; -nuŋ, -nuŋ*:

mü'minlerüŋ selāmeti (89a/8), *maḫlūḳātuŋ* işlerine (6b/1)

ḳamusınuŋ cānları (34b/15), *filānuŋ* ʿameli (59a/8)

ol *nāmenüŋ* nūrı (60b/7), ol *ḳubbenüŋ* içine (79b/8)

Metinde ekin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere rastlanılmıştır:

yigitiŋ yüzine (12b/3), *siziŋ* taʿāmıŋuz (66a/12), *anlarıŋ* heybetinden (87a/12)

4. İsimden isim yapma eki *-lu, -lü:*

Ḳan-lu (46b/13), iriŋ-lü (46b/13), sevgü-lü (49b/1), mertebe-lü (64b/2), heybet-lü (70b/2), ḳuvvet-lü (70b/13), ṭat-lu (72b/14), ṣıfat-lu (80a/15), at-lu (81b/5), boynuz-lu (56a/12)

Ekin olumsuz şekli olan *-suz, -süz:*

ṣusuz (43a/12), boynuzsuz (56a/13), gözsüz (43b/12), dilsüz (43b/15), zahmetsüz (64b/8)

Metinde ekin olumsuz şeklinin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere rastlanılmıştır:

cānsız (15a/1), imānsız (15a/2), azıḳsız (17b/10), ḥėsābsız (23a/9), dilsiz (18a/11), meşaḳḳatsiz (64b/8), diṕsiz (64b/12), zaḥmetsiz (84a/13), miḥnetsiz (84a/13)

5. Görülen geçmiş zaman eki *-dum, -düm:*

Görülen geçmiş zaman ekinin 3.şahsı -dı, -di şeklinde düz ünlü taşımaktadır. 1. şahıstaki yuvarlaklığım m tesiri ile ortaya çıktığı söylenebilir.[11]

Ayır-dum (30a/6), bağışla-dum (42a/5), bil-düm (80a/10), yetiş-düm (85a/12)

Metinde ekin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere rastlanılmıştır:

yarat-dım (8b/2), oturdım (19a/12), ćevirdim (16b/10), oruć dutardım (26b/11), cānın aldım (30a/6), ḳaldırdım (48b/5)

6. Görülen geçmiş zaman eki *-duŋ, -düŋ; -duŋuz, -düŋüz*:

ḳazanduŋ (9b/14), uġraduŋ (27b/13), güderdüŋ (88b/4), geçdüŋüz (64b/8), ṣorduŋuz (43b/4), dutarduŋuz (50a/3)

Metinde ekin ünlüsünün uyuma girerek esre ile yazıldığı örneklere rastlanılmıştır:

yaratdıŋ (8b/2), yıġlınmadıŋ (9b/9), geçerdiŋüz (64b/13), söylerdiŋüz (68a/7), vėrmediŋüz (81b/3), varmadıŋuz (81a/15)

[11] M. Özkan, **Gülistan Tercümesi,** s.102.

7. Görülen geçmiş zaman eki *-du(ḳ), -dü(k)*:

ḳalduk (34b/7), ṣabr *ėderdük* (53b/8) ʿafv *ėderdük* (53b/8), dostluḳ ėyledük (54a/7), görmedük (64b/7), geçerdük. (64b/13)

8. Çokluk 1. şahıs bildirme eki *-uz, -üz*: ümmet-üz (70a/2)

9. Çokluk 1. şahıs ekleri *-vuz, -vüz, -uz, -üz:*

yatur-uz (34a/14), ḳorḳar-uz (64b/11), ćağırur-uz (72a/11)

"biz" zamirinden gelişerek *b* > *v* değişikligine uğramış olan ekin ünlüsü dudak ünsüzü dolayısıyla yuvarlaklaşmıştır:[12]

fānī̄ ol-a-vuz (38b/5), getür-e-vüz (69b/13)

10. Çokluk 1. şahıs emir eki *-alum, -elüm:*

Metinde bu ekin düz ünlü ile yazılmış örneklerine rastlanmış, yuvarlak ünlüyle yazılmış bir tane örnek tespit edilmiştir:

zārī̄ ḳıl-alum (78b/1), aġla-y-alım (70a/11), raḥāt ol-alım (72b/1), göge ćıḳ-alım (31a/11), tesbī̄ḥ ėd-elim (31a/11)

11. Çokluk 2. şahıs emir eki *-(u)ŋ, -(ü)ŋ:*

ėledüŋ (25a/1), getürüŋ (25a/10), ṭutuŋ (28b/11), varuŋ (31a/13)

12. Geniş zaman eki *-ur, -ür*:

Eski Türkçe'de geniş zaman eki *-ur, -ür* idi. Daha sonraları *-ar, -er, -ır, -ir* de kullanılmaya başlanmış; devrenin sonlarına doğru ise vokalle biten kelimelere gelen bir *-r* sesi ortaya çıkmıştır.

Metinde geniş zaman ekinin -ar, -er, -ur, -ür, -ir ve -r şekilleri kullanılmıştır.

[12] Mustafa Özkan, **a.g.e.** , s.104.

-ur, ür: ṭur-ur (9a/3) çıḳar-urum (9a/6), buyur-ur (33b/14), ṭolan-ur (12a/7), ayır-ur (32b/8), gel-ür (13b/1), gör-ür (15a/5) dönderür (15b/15), gösterür (16a/1)

-ar, -er: aŋ-arlar 21b/2, geçer (26a/8), çeker (33a/14), çıḳ-ar (9b/11)

-ır, -ir: gönder-ir-ler (24b/13), iled-ir-ler (35a/4), bil-ir-ler (48a/3)

-r: oḳu-r-lar (23a/1), raḥmet eyle-r (49b/3), ḥaram eyle-r (23a/5), dėr (32a/14)

13. Zarf-fiil eki *-duḳça:*

Baḳ-duḳça (26a/15), var-duḳça (83b/15), ol-duḳça (88a/9)

14. Zarf fiil eki *-u, -ü:*

dė-y-ü (1b/4); -i şeklinde de bir örneği vardır: *ötür-i* (26b/12)

15. İsimden isim yapma eki *-cuk-:*

Ekin düzleşmiş şekli tek bir örnekte on kez görülmüştür: *oġlan-cıḳ* (20b/5)

16. Fiilden isim yapım ekleri olanlar:

-u, -ü: ölü (9b/6), ḳoḫ-u (24b/8), ḳorḫ-u-sından (53a/11), ört-ü (15a/6), yaz-u-ların (75a/8), ṭol-u (85b/7)

-mur: yaġ-mur (39a/10)

-sul: yoḫ-sul-luġa (18a/6)

Düz Ünlü Taşıyanlar:

1. Yükleme hali eki *-ı, -ı:*

Türkçede vokal uyumuna bağlı olan bu ekin -ıġ, -ig, -uġ, -üg şekilleri bulunmaktadır. Batı Türkçesi'ne gelince ġ/g ler düşmüş geriye kalan vokal ekin görevini karşılamaya başlamıştır.[13] Bu ek metnimizde hep düz ünlülü kullanılmıştır.

nefs *bun-ı* işitse yüzini dıvārda yaŋa çevirir (9a/11)

ümmetine ḳadeḥlerle *ṣu-y-ı* üleşdürür ola (57a/4)

2. İyelik eki *-ı, -i ; -sı, -si:*

Eski Türkçede ünlü uyumu dışında kalan ek, metnimizde de bu haliyle bulunmaktadır.

Baş-ı-nı ḳaldır ikileyin naẓar ḳıl (82a/12)

cennet ḳapu-sı-na ėrişeler (83a/11)

3. Soru eki *-mı, -mi:*

sen oġlu-mı ėdüŋ şerīfi-mi ėdüŋ? (27a/15)

4. İsimden isim *-cı, -ci:*

yardım-cı (37a/9), ölçü-ci (3b/2)

5. *-lık, -lik* isimden isim yapma:

taŋrı-lıḳ (4a/1), aydıŋ-lıḳ (18b/13), yigit-lik (20a/5), ṣaf-lık (77a/15)

Ancak bu ekin yuvarlak ünlü taşıyan şekli de metnimizde yer almaktadır:

[13] M. Özkan, **Gülistan Tercümesi**, s.107.

ṭuru-luḳ-da (77a/15), yalıŋuz-luḳ (19a/1), ṭanıḳ-luḳ (29a/15), ḳul-luḳ (58b/7), gėce-lük (75a/4)

6. isim yapma eki *-ncı, -nci:*

iki-nci (78a/1), üć-ü-nci (78a/13), dörd-ü-nci (17a/4)

7. Fiilden isim yapma eki *-ıcı, -ici:*

diŋle-y-ici (3a/4), iḥsān ėd-ici-ler (3a/5), ćal-ıcı-lar (34b/14)

Metnimizde yuvarlak ünlü taşıyan şekli de yer almaktadır:

oruć dut-ucu-lar (3a/8)

8. Görülen geçmiş zaman eki *-dı, -di :*

buyur-dı (4a/5), ṣaḳın-dı (53a/9), dė-di-ler (54b/4), eyit-di (56b/5)

9. Öğrenilen geçmiş zaman eki *-mış, -miş:*

dikil-miş (59b/1), ol-mış (62a/8), ḳurtul-mış (63b/10)

10. Gelecek zaman eki-*ısar, -iser:*

ḳal-ısar-sın (18b/15), yarad-ısar-am (29b/6), gir-iser (40a/7)

11. Teklik 2. şahıs emir eki *-gıl, -gil:*

ṭur-ġıl (40b/14), bil-gil (6a/14), eyit-gil (16a/3)

12. Teklik 2. şahıs bildirme eki *-sın, -sin:*

baḥtlu-sın (17b/11), settār-sın (31b/9), ḳayyūm-sın (39a/13)

13. Teklik 2. şahıs eki *-sın, -sin:*

utanur-sın (28a/10), alur-sın (38a/1), ṣuvarır-sın (57a/6)

14. Çokluk 2. şahıs eki *-sız, -siz:*

ḳurtulamaz-sız (9a/1), bilür mi-siz (75a/14)

16. Zarf fiil ekleri *-ıcak, -icek* ve *-ınca, -ince:*

ṭurı-caḳ (43b/5), ḳopar-ıcaḳ (48a/8), göricek (56b/3), ėriş-icek (72b/5),

ėriş-ince (24b/12), geć-ince (31a/6), düşme-y-ince (12a/1)

1.2.2. ÜNSÜZLER

1.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

ḳ/ḫ değişmesi:

Türkçe kelimelerde ön seste /ḫ/ bulunmaz. Günümüz Türkçesi'nde h ile başlayan kelimelerin çoğu Eski Türkçe döneminde ḳ idi. Bugün h olup metinde ḳ ile geçen kelimeler şunlardır:

ḳanı bizüm ulu ulu mevclerimüz (38b/3) (>hani)
ḳangı cānlununꝺ ölümi gelse (10b/5) (>hangi)
ḫatunlar yaradılmışdur (77a/14) (<ḳatun)

Metindeki kelime içindeki ḳ/ḫ değişimi örnekleri şunlardır:
yoḫsa (61b/5), aḫşām (49b/8), ḳoḫu (24b/8), yoḫsulluḳ (18a/5)

ġ/v ve g/v değişimi:

g'nin v'ye dönüşmesinde kelime kökünde bulunan yuvarlak ünlünün etkisi bulunmaktadır. Bu gelişme, dudak ünsüzünün yine kendisi gibi dudak ünsüzü olan v'ye benzemesi sonucu meydana gelmektedir. g >v gelişmesi bir ğ>v değişmesidir.[14]

ḳulavuzla- < ḳulaġuzla- (57b/11)

Metninde v sesiyle karşıladığımız kelimeyi bugün ğ sesiyle karşılamaktayız:

sovuk > soğuk (20a/12)

Metninde g ile yazılan üç kelimeyi ise bugün v ile karşılamaktayız:

dög- > döv- (23a/4)

sög- > söv- (34a/11)

ög- > öv- (84b/4)

y/v değişimi:

Bugün v'li olarak kullanılan "güveyi" kelimesi metinde y'li şekilde kullanılmaktadır. Henüz v'ye dönüşmemiştir.

güyegülik gönlegin soyalar (20a/6)

ŋ/g değişimi:

Eski Türkçede egin, engin ve eŋin şekilleri bulunan egin kelimesinin[15] metnimizde g'li şekli yer almaktadır.

egin "sırt, omuz"

her biri egnine yetmiş ḫülle geye (62a/9)

[14] Musa Duman, **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17.Yüzyılda Ses Değişmeleri,** TDK Yay., Ankara 1995, s.136.

[15] M. Özkan, **Gülistan Tercümesi**, s.117.

ŋ/n değişimi:

Metinde *eŋ* "genişlik" *en* şeklinde yazılmış:

Ėni yėr ile gök aralığıncadur. (54b/4)

Metinde komşu kelimesi *ḳoŋşu* şeklinde yazılmış olsa da bir yerde *ḳonşu* yazılışına rastlanmıştır:

ḳonşulardan utanmaḳdan ḳurtuldum (22a/3)

ŋ/n̂g değişimi:

Metinde tek bir örneğine rastlanmıştır:

eyitgil kim tan̂grı yoḳdur (16b/9) (<taŋrı)

t/d değişimi:

Türkçede en karışık gelişmelerden biri ön seste t/d meselesidir. Bu karışıklık yüz yıla ve eserden esere farklılıklar göstermekle birlikte, daha ziyade ince sıradan kelimelerin başındaki t'ler d'ye dönüşürken, kalın sıradan kelimelerdeki t'ler daha çok korunmuştur.[16]

Eski Türkçede ince ünlü taşıyan kelimelerdeki baştaki t'ler metinde çok düzenli bir şekilde d'ye dönüşmüştür:

dė- (20a/3), deg- (26b/15), degül (42a/1), degin (66a/8), degirme-: (81b/6), degirmi (65a/10), del- (32b/12), dėle- (17b/2), demür (67b/1), demürci (3b/8), deŋiz (7a/6), dep- (66a/8), depe (72a/2), depelen- (55b/7), depren- (37a/2), depret- (26a/6), dėyü (26a/8), der (2b/3), derle- (2a/1), deri (72b/6), derzi (3b/7), deve (56b/11), devşir- (20b/14), dip (54b/12), dik- (50b/12), dikil- (55a/7), dikili (55a/4), dil (44b/12), dile- (55b/14), diŋle- (13b/15), diŋlen- (14b/7), direk (40b/1), diri (18b/1), diril- (21b/14), dirilt- (40a/2), dirlik (73a/7), diş (72b/15), ditre- (22a/7), dög- (23a/4), dök- (7a/7),

[16] Mustafa Özkan, **a.g.e.**, s.107.

dökül- (72b/7), dön- (13a/7), dönder- (4a/11), dök (73b/15), dördünci (2a/4), dört (79a/7), döşek (15a/6), döşe- (25a/10), dükeli (77a/9), düken- (80b/2), dün (63b/6), dür- (60b/5), dürlü (78b/12), düş (85a/8), dütün (26a/14), düz (63b/4), düz- (45b/15), düzil- (77b/14)

Metinde ince ünlü taşıdığı halde t'li şeklini koruyan bir kelime mevcuttur:

tükür- (83b/12)

Kalın ünlü taşıyıp baştaki t sesini koruyarak t'lı şekilde yazılmış olan kelimeler:

ṭad- (69a/7), ṭaddur- (37a/11), ṭaġ (71b/7), ṭağıl- (42b/12), ṭağla- (46a/3), ṭal- (71a/6), ṭaldır- (66a/14), ṭam- (72b/13), ṭamla (2a/2), ṭamla- (66b/9), ṭamar (73a/14), ṭamu (58b/13), ṭanuḳ (30a/1), ṭanıḳlıḳ (6a/4), ṭarlıḳ (27b/4), ṭartıl- (62b/12), ṭaş (36b/15), ṭaşra (21a/11), ṭatlu (72b/14), ṭın- (68a/4), ṭırmala- (23a/4), ṭırnak (5a/11), ṭıynaḳ (20a/10), ṭoġ- (50b/4), ṭoġur- (5a/13), ṭoḳsan ṭoḳuz (63a/3), ṭoḳun- (48a/5), ṭoḳuz (4b/14), ṭoḳuzuncı (44b/7), ṭol- (83b/4), ṭola- (24b/7), ṭolan- (29a/10), ṭolu (85b/7), ṭonad- (40a/9), ṭoŋuz (4a/10), ṭopraḳ (78b/10), ṭopṭolu (10b/3), ṭopuḳ (48a/6), ṭoy- (21a/1), ṭoyur- (27a/7), ṭul (9a/7), ṭur- (23a/2), ṭuru (54b/11), ṭuruluḳ (77a/15), ṭut- (28b/11), ṭuṭaḳ (47a/15)

Kalın ünlü taşıyan şu kelimelerde ise t sesi d olmuştur:

dad- (39a/12), daḫı (53a/12), daġıl- (5b/5), daḳ- (73b/4), dane (7b/3), doḳun- (36b/13), dolaşma- (48a/12), doldur- (19b/14), donad- (4a/10), dudaḳ (3a/7), duraḳ (10b/1), dur- (33a/15), dut- (8b/7), duy- (14a/8)

Metinde hem t'li hem de d'li şekilleri bulunan kelimeler şunlardır:

dur- / ṭur- , dut- / ṭut-, dudaḳ / ṭuṭaḳ, dütün / tütün, dad- / ṭad-, donad- / ṭonad-

1.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi

Metinde şu ekler kök ünsüzü nasıl olursa olsun kalıplaşmış bir şekilde sedalı olarak kullanılmıştır:

1. Görülen geçmiş zaman eki *-dı, -di:*

Baḳ-dı (1b/11), git-diler (35b/13), eyit-di (36a/7), yarat-dı (36a/7)

2. Sıfat-fiil eki *-duḳ, -dük:*

ėt-dük-ler (23b/1), gey-dük-ler-i (77b/7), işit-dük-ler-in (30a/4)

3. Ettirgenlik eki *-dur, -dür:*

ḳal-dur-dı (43a/7), ėt-dür-di (21b/11)

4. Bulunma hali eki *-da, -de:*

rivāyet-de (51b/2), aḫiret-de (52b/6), cennetde (62a/14)

5. Ayrılma hali eki *-dan, -den:*

ṣormaḳ-dan (29b/4), ıraḳ-dan (32a/7), gök-den (37a/4), ḥażret-den (37b/13)

Bu örneklerin dışında Türkçede sedalılaşma denilen bir kurala uygun olarak da benzeşme hadisesi görülmektedir. İki ünlü, iki sedalı ses arasında kalan *p, t, ç, k, ḳ* ünsüzleri sedalılaşarak *b, d, c, g, ġ* seslerine dönmektedirler. Metinde bu hadisenin yer aldığı örnekler şu şekildedir:

-t- > -d-:

eydürler (22b/1), ilede (57a/2), iledeler (62b/10), yükledeler (58a/9), depredeler (83a/12), gider (30a/7), işidicek (37b/8), ėderler (50b/8), yaradılacakdur (34b/15), unudalar (44a/13)

-ḳ- > -ġ-:

ayaġa (7a/9), sormaġa (13b/12), almaġa (14a/4), ayrılmaġa (15b/4), topraġa (17a/4), ḳurtarmaġa (22a/12), aşaġadur (67b/10), çıḳmaġa (71b/9), ırmaġa (75a/1), yohsulluġa (18a/6), ayruġa (30a/9), buyruġum (18b/2), yatduġumuz (43a/8), çıḳduġını (75a/9), ucuzluġından (86a/7), ḳılduġından (88b/8), ṣusızlıġa (16a/4), hastalığı (16a/14), arḳunlığla (20a/9)

-k- > -g-:

dirsege (48a/6), işlememege (54a/1), geçmege (63b/7), ėtmege (86b/5), sevdügi (30a/6), işledügi (30a/14), sürdügüŋ (30a/1), öldügüne (33a/14), dirlige (63a/11), iligi (77b/7), gitmekligin (15a/10), göge (50a/12)

1.2.2.3. Ünsüz Türemesi

-y- ve -n- sesleri:

Ünlü ile biten bir kelime yine ünlü ile başlayan bir ek aldığında arada bir y ünsüzü türetmektedir. 3. şahıs iyelik eklerinden sonra bir hal eki geldiğinde arada n ünsüzü türetmektedir.

ḥulleleri-y-ile (5b/13), düşmeye-y-idi (11a/4), sebebi-y-ile (21b/3), vėrdi-y-ise (64a/1), olma-y-a (19b/7), ölü-y-e (19b/7), lokma-y-a (36b/8), gemü-y-e (64b/14), biregü-y-e (35b/12), ṣaḳalı-n-dan (40a/3), ṭarafı-n-dan (41b/14), arası-n-da (43b/7), ataları-n-a (47a/10), ḳaṭreleri-n-den (48b/10), aralığı-n-ca (54b/4), gėcesi-n-de (60b/15), nāme-n-i (61a/10)

Bunların dışında çatışmayı gidermek için meydana gelen bir y türemesi de bulunmaktadır. Türkçede iki ünlü yan yana bulunmamakta ve yabancı dillerden

dilimize geçmiş bulunan bu özellikteki kelimelerde iki ünlü arasına kaynaştırıcı ünsüz türemektedir. [17] Bu hadise daha çok ayet ve hadis metinlerinde görülmektedir.

Metnimizde bu olayın örnekleri şunlardır:

ʿacāyib <ʿacā'ib:

gökleri ve içindeki ʿacāyibini görüp teferrüc eyleye (6a/3)

dāyim <dā'im:

dāyim beni isterdüŋ, ḥarāmdan ḥelāli seçmezdüŋ. (9b/10)

ḫalāyıḳ (<halā'ik):

ḫalāyıḳ maḥşerde sürüldügin bildirir. (51b/7)

s ikizleşmesi:

Metinde üç örneği mevcuttur:

aṣṣı "fayda"

ol vaḳtın olan peşīmānlıḳ aṣṣı ėtmez (28b/10) (< asıg)

issi "sahip"

Cebrā'ili vaḥy ile risālet issi ḳıldı. (6b/3) (< idisi)

ıssı "ısı, sıcaklı"

eger ṣadaḳa ise ḳıyāmet ıssından gölgedür. (57b/4) (<ısıg)

ön seste "v" türemesi:

Eski Türkçede ur- şeklinde olan fiilin metinde ur- şeklinin yanı sıra vur- şekli de mevcuttur:

eli-y-ile omuzum üzerine *vurdı* (90b/2)

[17] M. Duman, **a.g.e.**, s.65.

1.2.2.4. Ünsüz Düşmesi

y düşmesi:

ben sizi ṭamu odından ıraḳ ḳıldum. (68b/11) (<yıraḳ)

tāze igitler aḳ ṣaḳallu ḳocalar ola. (59b/12) (<yigit)

gövdesi incüdendür yıldırım bigi balḳır (41b/8) (<yinçü)

Şu kelimelerde ise "y" ünsüzünün korunduğu görülmüştür:

yıldız (39a/3), yılduz (48b/10), yigit (12b/3), yılan (72a/7), yıl (81b/5), yıllık (71a/4)

-b- ve -l- düşmesi:

Eski Türkçede oltur- > otur- , keltür- > getür- ve bol- > ol- şeklinde değişim göstermiştir.

pes merkepler getüreler (51b/15)

bir yıl gėce gündüz oturuṕ aġladı (23a/15)

anndan biŋ yıl yaḳdı; tā ki ḳıṕḳızıl oldı. (65b/12)

-ġ- düşmesi:

Eski Anadolu Türkçesinde birden çok heceli kelimelerin sonundaki ġ/g ler, yapım ve çekim ekleri başındaki ġ/g ler düşmüştür.

diri < tirig (18b/1), katı < katıġ (19b/6), yalan < yalġan (43b/9),

emek < emgek (71b/8), yukaru < yok-ġaru (8a/9)

-ḳ- düşmesi:

Metinde şeddili Arapça kelimelerde görülen çift ünsüzden birinin düşmesi örneği yer almaktadır: *ḥaḳ* < *ḥaḳḳ*

anları görenler bileler ki *ḥaḳ* yolunda ḥiḏmetkārlardur. (48a/14)

-w- düşmesi:

Metinde tek bir örnek bulunmaktadır:

bir ḳaṭre ṣu ḳalmaya. (38b/8) < (suw)

1.2.2.5. Hece Düşmesi

Hece düşmesinin metinde yer alan en önemli örneği -dur bildirme ekinde görülmektedir. Metinde durur, dürür ekinin -dur, -dür şekline dönüşmüş hali kullanılmakta sadece bir örnekte -dürür eki görülmektedir: *müvekkeller-dürürler* (7b/1)

ulu-dur (8b/6), var-dur (10b/4), gibi-dür (11a/5), yeşil-dür (12a/4)

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

METNİN TRANSKRİPSİYONUNA DAİR AÇIKLAMALAR

1. Metnin Latin alfabesine aktarımında ilmî eserlerde uygulanan transkripsiyon (çeviri yazı) işaretleri kullanılmıştır:

ء	’
ا	a, e
ب	b
پ	p, ṕ
ت	t
ث	s̱
ج	c
چ	ç, ć
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ, d̲
ر	r
ز	z
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ż, ḍ

ط	ṭ
ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g, ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	u, ü, ū, v
ه	a, e, h
ى	ė, ı, i, y

2. Metni oluştururken ses ve şekil özelliklerini tam manasıyla gösterebilmek için harekeli metne sadık kalınmış; birkaç yerde düzeltme yapılmış ise de dipnotta aslı verilmiştir.

3. Tarihi belli olmayan metinin imlâ özelliklerinde genel olarak düzeltmeye gidilmemiş; yazılanlar aynen aktarılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşıyan metinde Osmanlı Türkçesi özellikleri nadir olarak görülse de tüm ses özellikleri aslına uygun olarak aktarılmış, metinde yer alan kelime ve seslerdeki ikiliklere müdahale edilmeden aynen metne alınmıştır.

4. Metinde Arapça, Farsça hatta Türkçe kelimelerde görülen yazım yanlışları düzeltilmiş bunlar da dipnotlarda verilmiştir.

5. Metinde ve sözlükte kapalı e olarak adlandırılan /ė/ sesine sıkça yer verilmiştir. Günümüzde /e/ sesiyle karşılanan fakat metinde elif + ye yazılan veya esre ile harekelenen kapalı e "ė" ile gösterilen sesleri karşılaması açısından /ė/ kapalı e kullanılmıştır: *dė-, ėriş-* gibi.

6. Metinde dönemin diğer birçok eserlerinde olduğu gibi izafet tamlaması yanlış yazımına rastlanılmıştır: "āb-u ḥayāt" düzeltilerek "āb-ı ḥayāt" şeklinde metne alınmıştır.

7. Müstensih tarafından yanlış yazılan kelimelerde düzeltmeler yazılmıştır. Eksik kalan ses/sesler veya kelime/kelimeler [ ] içinde tamamlanmıştır. Fazladan yazılmış bir sesle karşılaşılmışsa bu da yine [ ] içerisinde gösterilmiştir: *burclar[a]*.

8. Metinde birçok kez üzeri karalanmış ya da silinmeye çalışılmış kelime ya da cümlelere rastlanmıştır. Bunların içerisinde okunabilenler okunmuş ve aktarılmıştır. Bazılarının ise ikinci kez yazılmalarından dolayı karalandığı anlaşılmış ve bunlar dipnotta belirtilmiştir.

9. Özellikle Türkçe kelimelerde "چ" /ç/ ile yazılması gereken seslerin "ج" /c/ ile yazıldığı görülmüş. Bu durumu ayırt etmek amaçlı olarak /ç/ yerine /c/ ile yazılan sesler "ć" şeklinde gösterilmiştir: *ćare, ćıḳ-* gibi.

10. Farsça kelimelerde "ذ" zel harfi ile yazılan fakat /d/ sesini karşılayan sesleri belirtmek amacıyla "d̲" ifadesi kullanılmıştır: *ümīd̲, paḍişāh* gibi.

11. "ile", "içün", edatları ile "ise", "idi" gibi i- mek yardımcı fiilli şekiller eserde kimi zaman bitişik yazılmıştır. Metinde (-) işareti ile kelime ve ekler birbirinden ayrılıp yazılmıştır.

12. Metinde “ki”, “kim” bağlaçları çoğunlukla kelimelere bitişik olarak yazılmıştır. Bunların imlâ gereği ayrı yazılmaları gerektiği belirtmek amacıyla kelim ve ek arasına (-) işareti ile konulmuştur: *ḳaçan-ki gibi.*

13. Bazen kelimeye bitişik olarak yazılması gereken ekler ya da kelimeler ayrı şekilde yazılmıştır. Bunların bitişik olarak yazılmaları gerektiğini göstermek üzere metinde (-) işareti kullanılmıştır.

14. Metin transkribe edilirken gerekli yerlere noktalama işaretleri konularak hazırlanmıştır.

15. Metindeki ayetler ve hadisler tırnak içerisinde italik şekilde yazılmış ve mealleri dipnot şeklinde verilmiştir. Kaçıncı ayet ve sure oldukları şu şekilde (Kur’ān, 39/10: “…..”) gösterilmiştir. Eğer ayetlerin açıklaması metnin içerisinde mevcut ise dipnotta sadece Kur’ān- Kerim’de bulundukları yer belirtilmiştir: (Kur’ān, 2/30)

16. Yükleme eklerinin bazıları ekleri yazılmadan sadece bir işaret ile belirtilmiştir. Kelimeye böyle özel işaretlerle eklenen ekler italik (*yi)* şekilde yazılmıştır.

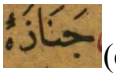 (cenāze*yi* - 18a/2) (gėce*yi* - 27b/10) (nesne*yi* - 29b/12)

17. Metin içerisinde yer alan derkenarların çoğu metnin içerisinde ait oldukları yerlere yazılmıştır. Kimi kırmızı ya da siyah renk (…..) şekliyle yazılacağı yer gösterilerek belirtilmesine rağmen; kimisi tespit edilen cümle düşüklükleri sonucunda anlama göre metin içerisindeki yerlerine uygun bir şekilde yerleştirilmiştir.

18. Metinde kef “ك” harfinin değeri yani k ya da g seslerinde hangisine karşılık geldiği konusunda ayırıcı bir işaret bulunmamaktadır. Metinde bu işaretlerin

kullanılmamasından dolayı *kezin, kez, kişi* gibi kelimeler Günümüz Türkçesi esas alınarak okunmuştur.

19. Metinde okuyamadığımız kelimeler nüshadan kopyalanıp metindeki yerine yapıştırılmıştır.

Haẕā Kitāb-ı Dekāyıku'l-Aḫbār

[1b] (1) Bi-smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm (2) Ḫaberde gelmişdür ki Allahü sübḥanehū ve teʿālā (3) bir aġaç yaratdı. Ol aġacuŋ dört budaġı (4) var idi. Ol aġaca şecere-i yaḳīn dėyü ad vėrdi. (5) Andan-soŋra Muḥammedüŋ nūrın yaratdı bir aḳ incüden (6) ḥicāb içinde. Ol nūr, ṭāvus miṣlinde idi. (7) Ol yaḳīn aġacı üzerinde ol nūrı ḳodı. (8) Pes ol nūr yetmiş biŋ yıl ol aġaç üzerinde (9) tesbīḥ oḳudı. Andan-soŋra Allahü teʿālā ḥayā gözgüsin (10) yaratdı. Ol gözgüyi ol ṭāvus ḳarşusına (11) ḳodı. Vaḳtā ki ṭāvus ol gözgüye baḳdı, (12) anda kendü ṣūretin gördi, gökçek ṣūretde ve ḫūb **[2a]** (1) hey'etde. Allahü teʿalādan utandı. Derledi, altı ṭamla (2) ṭamladı. Allahü teʿālā evvel ḳaṭreden Ebū Bekri (3) yaratdı. İkinci ḳaṭreden ʿÖmeri yaratdı. Üçünci (4) ḳaṭreden ʿOsmānı yaratdı. Dördüncü ḳaṭreden (5) ʿAliyi yaratdı. Beşinci ḳaṭreden ḳızıl güli[18] yaratdı. (6) Altıncı ḳatreden pirinci yaratdı.

Andan ol ṭāvus (7) beş kez secde ḳıldı. Ol secdelerden beş (8) vaḳt namāz bize farż oldı. Andan Allahü teʿālā ol (9) nūra naẓar ḳıldı. Ol nūr, Allahü teʿalādan utandı. (10) Başından ayaġa degin dere ġarḳ oldı. Başı (11) derinden ferişteleri yaratdı. Yüzi derinden (12) ʿarş ile kürsī ve levḥ ile ḳalemi ile güneşi, ḥicāblar (13) ile yıldızları daḫı gökde olan nesneleri (14) yaratdı. Gögsi derinden peyġamberler, ʿālimler, şehīdler (15) ṣāliḥler[i] yaratdı. Arḳası derinden Beytü'l-ma'mūrı **[2b]** (1) daḫı Kāʿbe daḫı Beytü'l-muḳaddes daḫı yėr yüzünde (2) mescid olan yėrler var-ısa yaradıldı. İki ḳaşı (3) derinden Muḥammed ümmeti Müslimānlar yaradıldı, er olsun (4) ʿavrat olsun. Ucası[19] derinden Yahūdīler, Naṣrānīler, (5) Mecūsīler ve ḳalan

[18] Yazmada: kef - vav - lâm ile yazılmış.

[19] Yazmada: evcesi

kāfirler cānı yaradıldı. Ayaḳları (6) derinden ……[20] yaradıldı. Ve maġribden maşrıka degin (7) ve daḫı yėrde olan nesneler yaradıldı.

Andan (8) Allahü teʿālā buyurdı-ki: "Yā Muḥammed nūrı, ḳarşına baḳ." (9) Baḳdı, dört nūrı gördi: Biri Ebū Bekr, biri (10) ʿÖmer ve biri ʿOsmān, biri ʿAli. Andan-soŋra (11) Muḥammedüŋ nūrı yėtmiş biŋ yıl tesbīḥ ḳıldı. Peyġamberler (12) cānı Muḥammedüŋ nūrından bir bir yaradıldı. Daḫı eyitdiler: (13) *"Lā ilāhe illallāh Muḥammedun Resūlu'llāh".*

Andan ol cānlara (14) dükeli[21] Allahü teʿalādan buyruḳ oldı-ki ol nūra naẓar (15) ėdeler. Pes ol cānlar dükeli ol nūra baḳdılar, **[3a]** (1) ḳanġı-kim ol nūruŋ başın gördi sulṭān oldı (2) ve ḫalīfe oldı. Ḫalḳ arasında alnın görenler ʿadl (3) issi begler oldı. Ḳaşın görenler naḳḳāşlar oldı. (4) Ḳulaġın görenler diŋleyiciler, muḳbiller oldı. Yaŋaġın (5) görenler iḥsān ėdiciler, āḳıllar oldı. Burnın (6) görenler ḥakīmler ve ṭabībler,ʿaṭṭārlar oldı. (7) Dudaḳların görenler vezīrler oldı. Aġzın (8) görenler oruç dutucular oldı. Dişin görenler (9) ḫūb ṣūretlüler oldı. Erlerden ve ʿavratlardan (10) dilin görenler ėlçiler oldı. Sulṭānlar arasında (11) boġazın, gözin görenler vāʿizler ve mü'ezzinler (12) oldı. Mübārek ṣaḳalın görenler ġāzīler (13) ve mücāhidler oldı. Boynın gören tācirler (14) oldı. İki bāzūsın görenler ḳılıç ṣalanlar, (15) süŋü dutanlar oldı. Yalŋız ṣaġ bāzūsın gören ḥacāmet ėdiciler oldı; **[3b]** (1) ṣol bāzūsın görenler cāhiller oldı. Ṣaġ ayasın görenler (2) ṣarrāflar oldı; ṣol ayasın görenler ölçüciler (3) oldı. İki elin görenler cevmerdler ve zeyrekler oldı. (4) Ṣaġ ayasınuŋ ardın görenler boyacılar oldı; (5) ṣol ayasınuŋ ardın görenler baḫīller, nā-kesler (6) oldı. Barmaḳların görenler kātibler oldı. Ṣol (7) barmaḳların görenler derziler oldılar. Barmaḳlarınuŋ (8) ardın görenler demürciler oldı. Gögsin (9) görenler ʿālimler ve müctehidler oldı. Arḳasın görenler (10) emr-i şerīʿata muṭī oldı. İki pehlūsın görenler

[20] Yazmada atlanmış ya da yazılmamış.

[21] Yazmada üzeri karalanmış.

(11) ġāzīler oldı. Ḳarnın görenler ḳanāʿat ėdiciler (12) oldı. Dizin görenler secde ėdiciler oldı. (13) Ayaġı altın görenler yelüṗ yügüren seyyāḥlar oldı. (14) Gölgesin görenler ėydiciler ve ċalıcılar oldı. (15) Anlar ki hīç görmediler Yahūdīler, Mecūsīler ve Naṣrānīler ve **[4a]** (1) kāfirler oldı. Anlar ki hergiz baḳmadılar taŋrılıḳ daʿvāsın (2) ėden kāfirler oldı, Firʿavn gibi daḫı Ṣemūd (3) gibi - *ʿaleyhime'l-laʿne-*.

Bilgil kim Allahü teʿālā ḳullarına (4) beş vaḳt namāz ki buyurdı: Dostı Aḥmedüŋ adı (5) ṣūretinde buyurdı. Meṣelā ḳıyāmı elif bigi, rükūʿ ḫı (6) bigi, sücūdi mīm bigi, ḳuʿūdı dāl bigi ādemüŋ (7) daḫı yaradılduġı Muḥammed adı ṣūretinde yaratdı. (8) Başı degirmi bigi, iki eli ḥā bigi, ḳarını mīm bigi (9) ayaḳları dāl bigi. Allahü teʿālā kāfirleri hīç birin (10) bu ṣūretde iken ʿaẕāb ėtmez, belki ṭoŋuz ṣūretinde (11) döndürüṗ ʿaẕāb ėder.

Bābun fī taḫlīḳ-i Ādem - *ʿaleyḥi's-selām-*[22]

(12) İbn-i ʿAbbās *-raḍiya'llāhu-* eyitdi: "Allahü teʿalā, Ḫażret-i Ādemi (13) yaratdı: Başını Beytü'l-muḳaddesden, yüzin cennetden, (14) dişlerini Kevserden, ṣaġ elin Kāʿbeden, ṣol (15) elin Farsdan, ayaḳların Hindden, süŋügin **[4b]** (1) ṭaġlardan, ud yėrin Bābil ṭopraġından, arḳāsını (2) ʿArāḳdan, yüregini firdevsden, dilini Ṭāyifden, (3) gözlerin ḥavżdan.

Başı Beyte'l-muḳaddesden (4) olduġı-ċün ʿaḳıl yeri oldı, daḫı zeyreklik (5) yeri daḫı yėmek işitmek yeri oldı. (6) Yüzi cennetden olduġı-ċün bezek yėri oldı. (7) Gözleri ḥavżdan olduġı-ċün melāḥat yėri (8) oldı. Dişleri Kevṣerden olduġı-ċün ḥalāvet (9) yėri oldı. Ṣaġ eli Kāʿbeden olduġı-ċün (10) ḳuvvet yėri oldı. Ud yėri

[22] Âdem Peygamber'in yaratılması hakkında.

Bābilden olduġı-çün (11) şehvet yėri oldı. Sünükleri ṭaġdan olduġı-çün (12) ṣalābet yėri oldı. Dili Ṭāyifden olduġı-çün (13) şehādet yėri oldı.

Ve daḫı Ādemüŋ gögsinden (14) ṭoḳuz ḳapu ėyledi: Yedisi başında; iki göz (15) ve iki ḳulaḳ ve iki burun ve bir daḫı ağız ve iki **[5a]** (1) delük daḫı gövdenüŋ biri ardında biri öŋinde. (2) Daḫı Ādeme beş nesne vėrdi. Ol beş nesne ile (3) dükeli nesne*yi* aŋlar, bilür. Ol beşden biri görmek, (4) görmegi gözde. Ve biri işitmek, işitmegi ḳulaḳda. (5) Ve biri ḳoḳulamaḳ, burında. Ve biri ṭatmaḳ, ağızda. (6) Ve biri yürimek, ayaḳda."

Ḫaberde gelmişdür ki (7) çün Allahü teʿālā diledi-ki Ādemüŋ bedenine rūḥ nefḫ (8) ėde, emr eyledi rūḥa ki ağızdan içerü gire. (9) Ve baʿzılar eyitmiş: Burnından rūḥ daḫı iki-yüz (10) yıl nūrı çevzendi andan gözlerine indi. Gözin (11) açdı, kendüzin ṭırnakların balçıḳ gördi. (12) Rūḥ ḳulaḳlara inicek ferişteherüŋ tesbīḥin (13) işitdi. Burnı içine inicek Ādem aḥsırdı (14) daḫı tamām aḥsırmadan ağzına, diline endi. (15)

Allahü teʿālāya telḳīn birle *"Elhamdülillāh"* dėdi. Allahü teʿālā **[5b]** (1) cevāb vėrdi: "Yerhamüke rabbüke yā Ādem" dėdi. (2) Andan rūḥ gögsinden aşağısı balçıḳ iken ḳalḳmaḳ (3) diledi. Allahü teʿālā buyurdı: *"Vekāne'l-insānü 'acülen".*[23] (4) Rūḥ ḳarnına ėrişicek Ādem açıḳdı, ṭaʿām arzuladı. (5) Andan-ṣoŋra rūḥ bedenin dükeli yėrine dağıldı; (6) et oldı, ṭamarlar oldı, siŋirler oldı. (7) Andan Allahü teʿālā, Ādemüŋ bedenine bir libās geyürdi (8) ṭırnakdan, günden güne Ādemüŋ ḥüsni ziyāde (9) oldı. Çünki uçmaḳda günāh ḳazandı; Allahü teʿālā (10) ol ṭırnaḳdan libāsı ṣoyuṕ yėrine deri yaratdı. (11) Pes barmaḳlar ucunda ol libāsdan eṣer ḳaldı; (12) tā ki Ādem evvelki ḥālin aŋlaya.

[23] Kur'ān, 17/11: "İnsan çok acelecidir."

Ḳaçan-ki Ādemüŋ (13) cānı ve bedeni tamām oldı; Allahü teʿālā Ādemi cennet (14) ḥulleleri-y-ile bezedi. Muḥammed nūrı alnında yıldıradı (15) on dört gėcelik ayı gibi. Andan bir taḫta bindiriṕ **[6a]** (1) ferişţehlere buyruġ oldı-ki: Ādemi taḫtı ile boyunlarına (2) götürüṕ gökleri ṭavāf ėtdüreler ki Ādem gökleri (3) ve içindeki ʿacāyibini görüṕ teferrüc eyleye; tā ki (4) yaḳīni ziyāde ola. Ferişţehler getürdiler yüz yıl (5) ḳadarı gökleri ṭavāf ėtdirdiler.

Andan Allahü teʿālā (6) Ādeme bir at yaratdı, tāze müşgeden. Meymūn adlu (7) ol atuŋ iki ḳanadı var idi, dürr-ile mercāndan. (8) Ādem ol ata bindi; Cebrā'il yėderdi. Mīkā'il (9) ṣāġ yanınca, İsrāfil ṣol yanınca gökleri ṭavāf (10) ėtdirdiler. Her ḳanġı ferişţeye uġrardı, selām (11) vėrürdi. Ferişţehler "Aleyke's-selām" dėrlerdi. (12) Allahü teʿālā eyitdi: "Yā Ādem! Bu selām saŋa ẕürriyetiŋden (13) olan mü'minlere taḥiyyetdür, ḳıyāmet günine degin." (14)

Bābun fī el-melā'ike[24]

Bilgil ki Allahü teʿālā dört muḳarreb (15) ulu melek yaratdı: Cebrā'il ve Mīkā'il ve İsrāfil **[6b]** (1) ve ʿAzrāil -*'aleyhi's-selām-*: Bu maḫlūḳātuŋ işlerine (2) ve ʿālemüŋ tedbīrine bunları müvekkel ḳıldı. Cebrā'ili (3) vaḥy ile risālet issi ḳıldı. Mīkā'il yaġmūrlarla (4) rızḳa müvekkel oldı. ʿAzrāil cānlara müvekkel oldı. (5) İsrāfil ṣūra müvekkel oldı.

İbn-i ʿAbbās -*raḍıya'llāhu* (6) *'anh-* eyitdi: "İsrāfil, Allahü teʿalādan diledi ki (7) yedi ḳat gökde ve yedi ḳat yėrde dükeli (8) yırtıcı cānavar ḳuvvetince ḳuvvet vėre." Allahü teʿālā (9) vėrdi; İsrāfilüŋ gövdesi başından ayaġına degin (10) ḳollar ve aġızlar ve diller ve ḳanadlar-ıla bezenmişdür. (11) Her günde ol dillerüŋ her

[24] Melekler hakkında.

birinden biŋ dürlü lūgatlar (12) ile Allahü teʿalāya tesbīḥ ėder; her nefesinden feriştehler (13) yaradılur.

Bu feriştehler muḳarreblerdür daḫı ʿarşı getürenlerdir (14) daḫı ādemüŋ ḫayrın ve şerrin yazanlardur. Ḳamusı, İsrāfil ṣūretindedür. Daḫı İsrāfil gėcede **[7a]** (1) ve gündüzde üç-kez cehenneme naẓar eyler. Ṭamunuŋ (2) heybetinden şöyle erir: Yay kirişine döner, aġlar (3) taẓarruʿ ėdüp zārī ḳılur. Eger Allahü teʿālā anuŋ göz (4) yaşını menʿ ėtmeseydi yėryüzi ṭopṭolu olaydı (5) Ṭūfān bigi. İsrāfilüŋ ʿaẓameti ve ululuġı ol ḳadardır (6) ki eger cemīʿ deŋizlerüŋ ve ırmaḳlaruŋ ṣuyu yanı (7) başına dökseler bir ḳaṭresi yėre ṭamlamayaydı. (8)

Faṣl

Ammā Mīkā'il -*'aleyhi's-selām[ı]*- Allahü teʿālā, İsrāfilden (9) beş-yüz yıl ṣoŋra yaratdı. Başından ayaġa (10) degin zaġufrāndan ḳollardur, ḳanadları zeberceddendür. (11) Her yüzinüŋ biŋ biŋ dili vardur. Her dille biŋ (12) biŋ lūġat birle istiġfār ėder. Gözlerinden günde (13) yetmiş biŋ ḳaṭre dökilür. Her ḳaṭreden bir melek (14) yaradılur; tesbīḥ ėderler ḳıyāmet gününe degin. (15) Küllisi Mīkā'il ṣūretindedür, Mīkā'ilüŋ aʿvānıdur. **[7b]** (1) Müvekkeller-dürürler yaġmūrlar ve rızḳlar üzerine. Hergiz (2) deŋizlerde bir ḳaṭre, aġaçlarda bir dane yemiş ve otlarda (3) bir dane yoḳdur ki illā anuŋ üzerine feriştehlerden biri (4) müvekkeldür.

Faṣl

Bilgil ki Allahü teʿalā, Cebrā'il-*'aleyhi's-selāmı*- (5) Mīkā'ilden beş-yüz yıl soŋra yaratdı. Biŋ altı yüz (6) ḳanadı vardur; her ḳılı üzerinde bir ay ve bir yıldız (7) vardur. Her günde üç-yüz altmış kez nūr deŋizine (8) ṭalar çıḳar, silkinür; ḳanadlarından her ḳaṭre ki (9) düşer, bir ferişteh yaradılur. Cebrā'il ṣūretinde Allahü (10) teʿalāya tesbīḥ ėderler ḳıyāmete degin. Bu feriştehlerüŋ (11) adı rūḥāniyyūndur.

Bābūn fī ẕikri taḫlīki'l-mevt[25] (12)

Bu bāb ölüm yaradıldığın beyān ėder. Ḫaberde (13) gelmişdür ki ol vaḳtın ki Allahü teʿālā ölümi yaratdı, (14) biŋ biŋ ḥicāb ile ḫalḳ gözünden maḥcūb ḳıldı. (15) Büyüklükde yėrden ve gökden ulu idi. Yetmiş biŋ **[8a]** (1) zencīr ile bağladı ve her zencīrüŋ uzunluġı biŋ (2) yıllıḳ yol idi. Ferişteler ölümi bilmezlerdi ki nedür (3) ve yėri ḳandadur. Āvāzını işidürlerdi ammā bilmezlerdi-ki (4) nedür; tā Ādem - *ʿaleyh'is-selām*- yaradılınca.

Ḳaçan-ki Allahü teʿālā (5) Ādemi yaratdı, Melekü'l-mevt eyitdi: "Yā Rabb! Ölüm (6) nedür?"Allahü teʿālā emr eyledi ḥicāblar açıldı; (7) tā ki melā'ike ḳamusı ölümi göreler. Allahü teʿālā (8) melā'ikeye eyitdi: "Ṭuruŋ, naẓar ėdüŋ. Uş ölüm (9) budur." Pes melā'ikeler ḳamusı ṭuruṕ yuḳaru (10) baḳdılar. Allahü teʿālā ölüme buyurdı: "Aç ḳanadlarını (11) bunlaruŋ üzerine uç." Vaḳtā ki ölüm ḳanadların (12) açuṕ uçdı, ferişteler üzerine bir cevelān ḳıldı. (13) Bir kezin baḳdılar heybetin gördiler. Ḳamusı bī-hūş (14) oldılar, ʿaḳılları zāil oluṕ biŋ yıl yatdılar. (15)

Ḳaçan-ki öglerin dėrdiler, eyitdiler: **[8b]** (1) "Yā Rabb! Yaradılmışda bundan heybetlü daḫı nesne (2) yaratdıŋ mı?" Allahü teʿālā eyitdi: "Anı ben yaratdım. Ben (3) andan uluyam bederüstî dükeli dād-ı serdür." (4) Pes Haḳḳ teʿālā eyitdi: "Yā ʿAzrāil! Seni muṣallaṭ (5) ḳıldum anuŋ üzerine." Melekü'l-mevt eyitdi: "Yā Rabb! (6) Ḳanġı ḳuvvet ile anı dutayım? Ol uludur." Haḳḳ teʿālā (7) ḳuvvet vėrdi; tā ki ölümi dutdı ölüm sākin (8) oldı. Eyitdi: "Yā Rabb! Baŋa destūr vėr bir kerre nidā (9) ėdüṕ çağırayım." Allahü teʿālā destūr vėrdi. Ölüm (10) bir kerre heybetle çağırdı, eyitdi: "Ben ölümem ki (11) dostları birbirinden ayıruram. Daḫı ben ol (12) ölümem ki eri ʿavratdan, ʿavratı erinden, oġlı atasından (13) ve anasından, ḳarındaşını

[25] Ölümün yaratılması hakkında.

ḳarandaşından ayıruram. (14) Ben ol ölümem ki nėce sarāyları ve köşkleri vardır[26] (15) ḥarāb eylerüm. Eger ḳaćuṕ muḥkem burclar[a] **[9a]** (1) içine daḫı girseŋiz ölümden ḳurtulamazsız."

Ḫaberde (2) gelmişdür ki ḳaćan bir kimesneye ölüm gelse kendü (3) ṣūretinde gelür. Ol ṣayrunuŋ öŋinde ṭurur (4) çün bī-çāre ölümi göricek "Sen kimsin ve ne işe (5) geldüŋ?" dėye. Ölüm eydür: "Ben ol ölümem ki seni (6) dünyādan çıḳarurum, oġluŋ ḳızuŋ yetim eylerim, (7) ʿavratuŋı ṭul eylerim, mālıŋı mīrāṯ ḳorum. (8) Şunlar ki dünyāda sen anları sevmezdüŋ ḫayır (9) ḳazanuṕ āḫirete göndermedüŋ uş bugün saŋa daḫı (10) geldüm. Bugünden gėrü ḫayır işlemege ćare yoḳdur." (11)

Ćünki nefs bunı işitse yüzini dıvarda yaŋa (12) çevirir, görür kim ölüm öŋinde durur. Andan (13) bir yaŋa daḫı döner gėne görür ölüm öŋinde. Ṣorur ki: (14) "Kimsin ve ne işe geldüŋ?" Ölüm eydür: "Ben ölümem ki (15) atanuŋ, ananuŋ, ḳarındaşınuŋ, oġlancıḳlaruŋuŋ **[9b]** (1) cānın aldım sen baḳadururken. Saŋa anlaruŋ (2) ölümi ögüt olmadı. Bugün senüŋ daḫı cānuŋı (3) alayım oġlancıḳlaruŋ baḳadururken. Ben ölümem ki (4) ėy nėce senüŋ gibi güćlülerüŋ mālı senden[27] (5) artuġ oġlanlaruŋ cānın aldum." dėye.

Andan Melekü'l-mevt (6) ölüye eydür: "Nėce gördüŋ dünyāyı?" Ölü (7) eydür: "Mikr ėdici gördüm." dėye. Andan Allahü teʿālā (8) dünyā*yı* bir ṣūretde yaradur. Gelüṕ eydür ki: (9) "Ėy āsī! Utanmaz mısın? Bende günāhlar işledüŋ yıġlınmadıŋ, (10) dāyim beni isterdüŋ, ḥarāmdan ḥelāli seçmezdüŋ. (11) Ṣanır mıduŋ-ki dünyādan gitmeyesin? Ben senden (12) ve senüŋ ʿamelüŋden berīyem." Mālına daḫı naẓar eyleye (13) göre ki ayruḳlar eline düşmiş. Mālı eyde: "Ėy āsī! (14)

[26] Yazmada üzeri karalanmış.

[27] Yazmada: sinden

Beni nā-ḥaḳ yerlerden ḳazanduŋ, dervīşlere ve (15) müstaḥiḳḳlere ṣadaḳa vėrmedüŋ. Bugün ayruḳlar eline düşdüm." **[10a]** (1) dėye.

Nėte-kim Allahü teʿālā buyurdı: "*Yevme lā yenfau mālun ve lā* (2) *benūne. İllā men etāllāhe bi ḳalbin selīmin".*[28] Bī-çāre ādem oġlanı (3) dünyāsından ve mālından bu sözleri işidicek (4) yüzüni Allahü teʿālā dergāhına ṭutuṗ eydür: "Beni (5) gėrü dünyāya gönder, mühlet vėr. Ümīḏdür ki bu kez (6) dünyāya meyl ėtmeyem, ʿamel-i ṣāliḥ işleyem."

Nėte-kim Allahü teʿālā (7) buyurdı: "…*rabbirciūn. Leallī aʿmelu ṣālihan fīmā terektu".*[29] (8) Allahü teʿālā eydür: *"Fe iẕā cāe eceluhum lā yesteʾḫırūne sāʿaten ve lāyestaḳdimūn".*[30] Andan-soŋra cānın alur; (10) eger mü'min ise saādet-ile, eger kāfir ise ve münāfıḳ [ise] (11) şeḳāvet üzerine alur.

Nėte-kim Allahü teʿālā buyurdı: (12)*"Kellā inne kitābel fuccāri le fī siccīn*".[31] daḫı buyurdı: (13)*"Kellā inne kitābeʾl-ebrāri lefī ʿilliyyīne".*[32]

Bābun fī (14) ẕikri melekü'l-mevt[33]

Mikāīl bin Süleymān naḳl ėder: (15) "Sülūk kitābında eydür: Melekü'l-mevtüŋ yedinci gökde **[10b]** (1) durağı vardır. Dördünci daḫı dėmişlerdür bir taḫtı (2)

---

[28] Kur'ān, 26/88-89: "O gün ki ne mal fayda verir ne oğullar! Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka."

[29] Kur'ān, 23/99-100: "Rabbim beni geri döndür. Böylece terk ettiğim dünyada salih bir amel yapayım."

[30] Kur'ān, 7/34: "Her milletin belli bir eceli vardır. Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler."

[31] Kur'ān, 83/7: "Hayır, günahkârların yazısı, muhakkak 'Siccîn' dedir."

[32] Kur'ān, 83/18: "Hayır (sandıkları gibi değil!) iyilerin yazısı 'İlliyyûn'dadır."

[33] Ölüm meleği hakkında.

vardur nūrdan. Ol taḫtuŋ yetmiş biŋ ayaġı var. (3) Melekü'l-mevtüŋ dört yüzi var. Gövdesi ṭopṭolu gözlerdür. (4) Ne-ḳadar cānlar ki vardur dükelinüŋ ṣaġışınca gevdesinde (5) gözler ve diller vardur. Ḳanġı cānlununuŋ ölümi (6) gelse anuŋ adına olan yüzine baḳar ve anuŋ adına (7) olan eli-y-ile cānın alur. Ḳaçan-ki dünyāda biriŋüz (8) ölse Melekü'l-mevtüŋ gövdesindeki gözlerüŋ biri (9) maḥv olur gider."

Bir nėce ʿālimler eydür: "Melekü'l-mevtüŋ (10) dört yüzi vardur: Bir yüzi öŋinde ve bir yüzi (11) başında ve biri arḳasında ve biri ayaġı altında. (12) Peyġamberlerle feriştehler cānın alur başındaki yüzden. (13) Mü'minler cānın alur öŋindeki yüzden. Kāfirler cānın (14) alur arḳasındaki yüzden. Cinnīler cānın alur (15) ayaġı altındaġı yüzden. Ḥayvānātuŋ cānın alur.

[11a] (1) Melekü'l-mevtüŋ bir ayaġı cehennem köprüsi üzerinde ve bir (2) ayaġı cennetde, taḫtı üzerindedür. Ululuġı şol (3) ḳadardur ki eger cemīʿ deŋizler ve ırmaḳlar ṣuyunı başına (4) dökseler bir ḳaṭre yėre düşmeye-y-idi. Ḳamu dünyā (5) Melekü'l-mevtüŋ öŋinde bir ṭabaḳ gibidür. Daḫı ādem oġlanı (6) bir aḳça*yı* nėce dönderürse Melekü'l-mevt daḫı (7) dünyāyı şöyle döndürür. Daḫı eyitmişlerdür ki: (8) "Ancaḳ peyġamberlere iner, ḳalan ḫalāyıḳa ve ḥayvānāta kendü (9) ḥükmünde feriştehler vardur, anları gönderür." Daḫı (10) eyitmişlerdür ki: "Ḳaçan-ki Allahü teʿālā ḫalāyıḳı fānī ḳılsa (11) ādemden daḫı ġayrından ol gözlerle Melekü'l-mevtüŋ (12) gevdesinde ḳamusı fānī olur. Hemān sekiz gözüŋ (13) biri İsrāfil, biri Mīkā'il, biri ʿAzrāil, biri Cebrā'il, (14) dördi ʿarşı getüren feriştehler. Ammā bilgil ki (15) Allahü teʿālā ḳullarınuŋ ölümine Melekü'l-mevti müvekkel **[11b]** (1) eyledi."

Melekü'l-mevt eyitdi: "Yā Rabb! Ne vaḳtın cānın (2) alayım?"Allahü teʿālā eyitdi: "Bir kimesnenüŋ ki vaḳtı (3) yetişe, bir nişān ḳılam ki anuŋ-ıla bilesin." Ol (4) feriştehki nefesler üzerine müvekkeldür, gelüben ḫaber (5) vėre ve eyde: "Fulān

kişinüŋ nefesi dükendi.” Daḫı (6) ferişteh ki rızḳlarla ʿamellere müvekkeldür, gelüben eyde ki: (7) ‘Fulān oġlı fulānuŋ rızḳı, ‘ameli dükendi.’”

Eger (8) Allaha yarar ḳullardan olursa Melekü’l-mevtüŋ ḳatında (9) olan ṣaḥīfe ki cemīʿ maḫlūḳātuŋ adı anda yazıludır; (10) ol ḳuluŋ adı çevresinde nūrdan bir ḫaṭṭ çekilür. (11) Eger Allaha yaramaz bir ḳul ise anuŋ daḫı adı (12) çevresinde bir ḳara ḫaṭṭ çekilür. Bununla daḫı (13) Melekü’l-mevt bilmez; tā ol aġaç ki ārş altındadur, (14) cemīʿ yaradılmış ṣaġışınca anuŋ yapraḳları vardır. (15) Her yapraḳda bu maḫlūḳātuŋ adı yazıludur. Ol yapraḳ **[12a]** (1) ṣaḥīfesindeki aduŋ üzerine düşmeyince cānın (2) almaz.

Rivāyetdür Kaʿbü’l-Ahbārdan-ki eyitdi: “ ʿArş (3) altında iki ḳaṭre iner, ol kimsenüŋ adı üzerine (4) çekilür. Ol ḳaṭrenüŋ biri aḳ ve biri yeşildür. (5) Ḳaçan-ki ol ḳaṭre bu adlardan birinüŋ üzerine ṭamlasa (6) bilinür ki ol ḳul saʿādet ehlidür. Eger yeşil ḳaṭre ṭamlasa (7) Melekü’l-mevt bilür ki ol ḳul şeḳavet (8) ehlidir. Ammā ne yėrden olduġın bundan bilür ki (9) Allahü teʿālā bir ferişteh yaratmışdur. Aŋa Melekü’l-erḥam (10) dėrler. Ḳaçan-ki bir oġlan ana raḥmine düşse (11) daḫı nuṭfe iken Allahü teʿālā buyurur ki: Ol ferişteh (12) ol oġlanuŋ ölecegi yėrden bir ẕerre ṭopraḳ aluṕ (13) ol nuṭfeye ḳarışdırır. Pes ol ṭopraḳ ne yėrden (14) alınursa ol ḳul dünyāyı başdan başa ṭolanur. (15) Āḳıbet ol ṭopraḳ alınan yėrde ölür.”

Ḫaberde **[12b]** (1) gelmişdür ki zaman-ı evvelde[34] Melekü’l-mevt bir gün Süleymān (2) peyġamber ḳatına geldi. Süleymānuŋ ḳatında bir yigit var (3) idi. Melekü’l-mevt ol yigitiŋ yüzine ḳatı ḳatı (4) baḳdı. Ol yigit ḳorḳdı, ditredi. Melekü’l-mevt (5) ḳalḳuṕ gidicek ol yigit Süleymāna eyitdi: “Yā (6) Nebī Allah! Yele buyur, beni Çine iletsün.” Süleymān yele (7) buyurdı; ol yigidi Çin iklīmine iletüṕ bıraḳdı.(8)

[34] Yazmada: evelende

Bir zamāndan soŋra Melekü'l-mevt, Süleymān ḳatına (9) geldi, ṣordı-ki: "Niçün ol yigidüŋ yüzine ḳatı (10) baḳduŋ?" Melekü'l-mevt eyitdi: "Yā Nebī Allah! Baŋa şöyle (11) buyuruġ oldı-ki: Bugün Çin içinde ol yigidüŋ (12) cānın alam. Geldüm, senüŋ ḳatında buldum. Daḫı Süleymān (13) ḫaber vėrdi, ol yigidi götürüp Çine iletdügini." (14) Melekü'l-mevt eyitdi: "Beli. Ol gün içinde anuŋ cānın (15) aldum." dėdi.

Bābun fī ẕikri cevāb-ı rūḥ[35]

Ḫaberde **[13a]** (1) gelmişdür ki ḳaçan Melekü'l-mevt cān almak dilese (2) cān eydür: "Ben boyun vėrmezem; tā ki Allahü teʿālādan (3) buyruġ olmayınca." Melekü'l-mevt eydür: "Allahü teʿālā buyurdı." (4) Cān eydür: "Allahü teʿālā buyruġuna ḥüccet gerek. Allahü teʿālā (5) yaratduḳda sen ol vaḳt ḳanda ėdüŋ, şimdi beni (6) almaḳ dilersin?"

Pes Melekü'l-mevt, Allahü teʿālā hażretine (7) dönüp eydür: "Yā Rabb fulān ḳuluŋ benden ḥüccet ister." (8) Allahü teʿālā eydür: "Gerçek söyler. Ėy Melekü'l-mevt! (9) Yüri var cennetden bir elma al. Ol elmada benim ʿalāmetim (10) vardur. Ol ḳuluŋ cānına ol elma*yı* göster." Ḳaçan-ki (11) rūḥ naẓar ėder görür ki elmada "*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm"* (12) yazılmış biŋ dürlü ẕevk ve ṣafā ile rūḥ bedenden (13) çıḳar, Allahü teʿālā dergāhına revane olup gider. (14)

[35] Ruhun verdiği cevap hakkında.

Bābun fī ẕikri cevābi'l-āża[36]

Ḫaberde gelmişdür ki (15) Allahü teʿālā ḳuluŋ cānın almaḳ dilese Mekü'l-mevt **[13b]** (1) gelür eydür: "Cānın aluram." Ol aġzından gelen Tañrı (2) ẕikri ḳarşu gelüp̀ durup̀ eydür ki: "Bu yaŋadan saŋa (3) yol yoḳdur ki bundan Allah ẕikri söylemişdür."

Pes (4) Mekü'l-mevt, Allahü teʿālāya işitdügi sözi söyler. (5) Allahü teʿālā eydür: "Bir yaŋadan daḫı ol bu kez elinden (6) yaŋadan gelür." Eli-y-ile vėrdügi ṣadaḳa ḳarşu gelür, (7) eydür: "Bu yaŋadan saŋa yol yokdur ki bu eli-y-ile ṣadaḳalar (8) vėrmişdür, yetimler başın sıġamışdur, ḳalemler ṭutup̀ (9) muṣḥaflaruŋ kitāblar yazmışdur, kāfirlere ḳılıç̀ ṣalmışdır." (10) Andan ayaġından yaŋadan gelür rūḥı ḳabz ėde, (11) ayaġı eydür: "Bu yaŋadan saŋa yol yoḳdur ki bu ayaġ-ıla (12) mescidlere cemāʿate hāżır olmışdur, ṣayru ṣormaġa (13) cenāze namāzın ḳılmaġa varmışdur." Andan ḳulaḳlara (14) gelür, eydür: "Benden yaŋa yol yoḳdur ki benim-ile Ḳur'ān (15) işitmişdür, ẕikr diŋlemişdür." Andan Mekü'l-mevt **[14a]** (1) gözlere gelür, göz eydür: "Benden yaŋa yol yoḳdur benim-ile (2) muṣḥaflara baḳup̀ ʿālimler yüzine naẓar ėtmişdir." (3)

Pes Mekü'l-mevt, Allahü teʿālā ḥażretine varup̀ (4) eydür: "Fulān ḳuluŋ aʿżāları cānın almaġa yol (5) vėrmezler." dėye. Ol aʿżālardan işitdügi[ni] (6) ḫaber vėre. Allahü teʿālā eydür: "Benim adımı ayaŋa yaz (7) daḫı göster." Ol rūḥ āsānlıġla Allah adı (8) berekātından ölüm acısını duymaz.

Ḫaberde gelmişdür ki (9) sekiz nesne aġudur. Sekiz nesne anuŋ tiryākıdır. (10) Evvel: Dünyā aġudur; zāhidlik anuŋ tiryākıdır. (11) İkinci: Māl aġudur; zekāt anuŋ tiryākıdır. (12) Üçünci: Söz aġudur; ẕikrullah anuŋ tiryākıdır. (13) Dördünci:

[36] Organların (uzuvların) verdiği cevap hakkında.

ʿÖmür aġudur; ṭāʿat anuŋ tiryākıdır. (14) Beşinci, yıl başdan başa aġudur: Ramāżan (15) anuŋ tiryākıdır.

Ḫaberde gelmişdür ki **[14b]** (1) ḳaçan ki ḳul ḥālet-i neʿze düşse, bir münādī Allah (2) ṭarafından çaġırur cān alıcı-ya eydür: "Ḳo bir laḥẓa (3) diŋlensün." Pes cān alıcı bir dem amān vėrür. (4) Andan cān dize gelicek yine çaġıruṗ eydür: "Ḳo (5) bir laḥẓa diŋlensün." Ḳaçan-ki cān göbege gelse yine (6) çaġırur eydür: "Ḳo bir laḥẓa diŋlesün." (7) Cān gögsine gelicek yine çaġırur eydür: "Ḳo bir laḥẓa diŋlesün." (8) Cān boġaza gelse bu kez cān alıcı-ya çaġırur ki: (9) "Ḳo bir dem aʿẓālar birbiri-y-ile vedāʿ etsünler."

Pes ṣaġ (10) göz ṣol göze eydür: "Selām olsun saŋa." Ḳıyāmet (11) günine degin ḳulaḳlar birbiri-y-ile vėdālaşalar, eller (12) birbiri-y-ile vėdālaşalar, rūḥ nefs-ile vėdālaşalar. (13) Neʿūẕü-bi'llāh[37] eger imān dil-ile vėdālaşursa maʿrifet, (14) göŋül-ile vėdālaşursa …..[38] Pes eller, ayaḳlar (15) depŕenmekden ḳalur, gözler görmeden ḳalur, ḳulaḳlar **[15a]** (1) işitmekden ḳalur, gövde cānsız ḳalur. Eger dil imāndan[39] (2) ayrıluṗ göŋül imānsız ḳalursa bī-çāre ādem (3) oġlanı n'eylesün? Sevgülü dostlardan ve mālından (4) ve ehlinden ayrıluṗ ḳaraŋu gūr içine giricek dört (5) yaŋa ki baḳar ne ata görür ne ana görür ne ḳarındaş ve ne (6) oġul ve ne ḳız ve ne örtü ve ne döşek hīçbirin (7) görmez. Eger ol kerīm ve raḥīm Allah naẕar ėtmese ḥāli (8) yavlaḳ żaʿīf oluṗ muṣībete uġrar. Neʿūẕü-bi'llāhi (9) min-ẕālik.[40] İmām Ḥanīfe -*raḥmetu'llāhi 'aleyh*- imānsız (10) gitmekligin çoġı çekişmekde olur.

[37] "Allah'a sığınırız."

[38] Yazmada atlanmış ya da yazılmamış.

[39] Yazmada iki kez yazılmış.

[40] "Bundan Allah'a sığınırız."

Bābun fī ẕikri'ş-şeyṭāni (11) keyfe'l-imānü yeslüp[41]

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan (12) ḳul cān neʿzine düşse şeyṭān ṣol yanına (13) gelüp oturur. Daḫı eydür: "Eyitgil Taŋrı iki-dür; tā ki (14) bu cān acısından ḳurtılasın." Pes ḥāl böyle (15) olsa saŋa vācibdür ki ölmezden öndiŋ ḫalvet **[15b]** (1) yėrde oturup günāhlarına aġlayuban zārılıḳlar (2) ḳılup Allahü teʿālādan dileyesin-ki: İmānını şeytān (3) ġarażından ṣaḳlıya.

İmām Ḥanīfeye ṣordılar ki: "Ḳanġı (4) günāh ḳorḳuludur imān[dan] ayrılmaġa?" Eyitdi: "Allahü teʿālā (5) imānı bağışladuġına şükür ėtmese daḫı āḫirinden (6) töḥmeti terk eylese daḫı Ḥaḳ teʿālānuŋ ḳullarına (7) güç ėtmek-ligi terk ėtmese ġālib budur ki (8) imānsız gide, meger ki saādetlü ḳul ola."

Ḳaçan (9) ḳul cān acısından buŋalsa, ṣusızlıḳdan (10) cigeri yanup dili damaġı ḳurusa şeyṭān (11) başı ḳatına gelüp bir ḳadeḥ ile buzlu ṣu gösterür; (12) mü'min anı göricek şeyṭān-ıduġın[42] bilmez, (13) eydür: "Şol ṣudan vėr içeyim" dėr. Şeyṭān eydür: (14) "Eyit ki ʿālemüŋ ṣāniʿi yoḳdır; saŋa ṣu vėreyim." (15) Mü'min ḳul yüzin dönderür cevāb vėrmez. **[16a]** (1) Şeyṭān ayaġı yanına gelür ol ḳadeḥi yine gösterür. Ṣayru (2) miskīn eydür: "Şu ṣudan vėr içeyim." Şeyṭān (3) eydür: "Eyitgil kim peyġamberler yalandur; tā ki saŋa ṣu vėreyim." (4) Anlar ki şakīlerdür: Ṣusızlıġa ṣabr ėtmeyüp şeyṭāna (5) uyar ne dėrse anı dėr, dünyādan imānsız gider. (6)

Şol-ki saʿādet ehlidir, āḳibetin gözedir (7) şeyṭānuŋ sözine uymaz. Nėte-ki ḥikāyet olunur: (8) Zekeriyyā Zāhid der ki: "Şol vaḳtın ki ḥalet-i nezʿ[e] düşdi, (9) dostlarından biri ḳatında ḥażır idi. Ebū Zekeriyyā (10) şehādet kelimesin eyitgil ki: *"Lā İlāhe İllallah Muhammedün Resūlu'llāh".* (11) Zāhid yüzin döndi, dėmedi. İkinci kerre yine yüzin (12) dönderdi, dėmedi. Üçünci kez ḳaḳıdı, dėmezem, dėdi.

[41] Şeytanın insanın imanını nasıl çaldığı hakkında.

[42] Yazmada: ayduġın

(13) Ol telḳīn ėden dostuŋ ʿaḳlı gitdi bir zamānda[n] (14) soŋra zāhidüŋ ḥastalıġı birez emīn oldı, (15) gören acıdı, ṣordı-ki: "Hīç baŋa söz söyledüniz mi?" **[16b]** (1) Eyitdiler: "Saŋa üç kez şehādet kelimesin ʿarż (2) eyledük, ikisinde yüzin çevirdüŋ, üçüncide dėmezem (3) dėdüŋ." Zāhid eyitdi: "Ol vaḳıtda baŋa İblīs geldi, (4) elinde bir ḳadeḫ ṣaġ yanıma geçüp ḳadeḫi depretdi: (5) 'Ṣu gerek mi?'" dėdi. Eyitdüm: "Beli." İblīs baŋa eyitdi: (6) "Eyitgil ki Īsā, Taŋrınuŋ oġlıdır; tā ki saŋa ṣu (7) vėrem" dėdi. Yüzüm çevirdüm. Andan ayaġım ḳatına (8) gelüp yine ṣordı-ki: "Ṣu gerek mi?" Eyitdüm: "Beli." Dėdi: (9) "Eyitgil kim Tanr̂ı yoḳdur; tā ki saŋa ṣu vėrem." Yüzüm (10) çevirdim, "Dėmezem" dėdüm. İblīs ḳadeḫi yėre urup (11) ḳaçdı gitdi. Ben İblīs sözin redd ėderdim (12) Şehādet kelimesin redd etmezem dėyüp eyitdi: (13) *"Eşhedü en lā ilāhe illallah ve eşhedü enne Muḥammeden abdūhu ve resūluhu"* dėyüp (14) īmān-ıla dünyādan gitdi.

Ḫaberde (15) gelmişdür ki Manṣūr İbn-i ʿAbdullāhdan eyitdi: **[17a]** (1) "Ḳaçan-ki ḳuluŋ ölümi yaḳīn olsa ḥāli beş ḳısım olur. (2) Evvel: Cānı Mekü'l-mevte ḳısm olur. İkinci: Mālı vereşeye (3) ḳısmet olur. Üçünci: Eti ḳurda ḳuşa ḳısm olur. (4) Dördünci: Sünükleri ṭopraġa ḳısm olur. Beşinci: (5) Ḫasenāt[ı] ḥaṣumlarına ḳısm olur. Şeyṭān imān (6) almaġa ḳasd ḳılur. Eger vereşeler māl alsa revādur. Eger (7) Mekü'l-mevt cān alsa revādur. Eger ḳabr içinde (8) ḳurd ḳuş tenini yėseler revādur. Eger ḥasumları (9) ḥasenāt alsalar revādur. Ammā Şeyṭān īmān (10) almak ulu muṣībetdür ki ḳul ölüm vaḳtında hem (11) dünyādan ayrıla hem dīnden ayrıla, firāk-ı küllī ḥāṣıl (12) ola.

Bābun fī ẕikri nidāi'l-melā'iketi's-semā[43]

Ḫaberde (13) gelmişdür ki ḳaḥan bedenden rūḥ çıksa gökden bir ferişteh çağırır (14) üç söz söyler. Evvel eydür: "Ėy adem oğlanı! Sen (15) dünyā*yı* mı terk eyledüŋ, dünyā seni-mi terk eyledi?" [17b] (1) İkinci eydür: "Sen dünyā*yı*-mı cemʿ eyledüŋ, dünyā seni-mi (2) cemʿ eyledi?" Üçünci eydür: "Sen dünyā*yı* mı diledüŋ, (3) dünyā seni-mi diledi?"

Ḳaçan ḳaftanların ṣoyuṗ (4) yunacak taḫta üstine ḳosalar gerü ol ferişteh (5) çağıruṗ üç söz söyler. Evvel eydür: "Ėy ādem oğlanı! (6) Ḳanı senüŋ ḳuvvetlü bedenüŋ ne zaʿīf olmış, ḳanı (7) senüŋ ol faṣīḥ dilüŋ ne epsem olmuş, ḳanı (8) senüŋ görür gözüŋ ne görmez olmuş?"

Ḳaçan kefenleseler (9) gėrü çağıruṗ eydür: "Ėy ādem oğlanı! Uzaḳ sefere (10) gidersin azıḳsız, menziliŋden çıḳarsın ebedī gėrü (11) dönmek yokdur. Baḥtlusın eger tevbe eylediŋ-ise, (12) eger Allahü teʿālā senden rāzı oldı ise. Ey-vāy (13) saŋa muṣaḥib oldu ise ḳaçan namāzın ḳılmaġa (14) muṣallāya ḳosalar gėrü çağıruṗ eydür: 'Ėy ādem oğlanı! (15) Ne ʿamel işledüŋ şimdi göresin. Eger [18a] (1) ḫayır işlediŋse ḫayır görürsin, eger şerr işlediŋse (2) şerr göresin.' " dėr.

Ḳaçan cenāze*yi* ḳabrüŋ üzerine (3) kenarında ḳosalar gėrü çağıruṗ üç söz söyler. (4) Evvel eydür: "Ėy ādem oğlanı, eviŋ ʿimāret idi. (5) Bu ḫarāb eve azıḳ ne götürdün? Ol bāyluḳdan (6) bu yoḫsulluġa ne getürdün? Evvel aydın evden (7) bu ḳaraŋu eve ne getürdün?"

Ḳaçan ḳabr içine ḳosalar (8) gėrü çağıruṗ eydür: "Üstümde iken güldün (9) şimdi ḳarnımda ağlasan gerek. Üstümde iken sevindiŋ (10) şimdi ḳarnımda melūl olsan gerek. Üstümde (11) iken söylerdüŋ şimdi ḳarnımda dilsiz olsaŋ (12) gerek."

[43] Gökyüzündeki meleklerin seslenişi hakkında.

Ḳaçan üstüne ṭopraḳ yıġuṕ cemāʿat (13) gėrü dönseler Ḥaḳ teʿālā *-celle celālühu-* eydür: “Ėy (14) ḳulum! Yalıŋız gūr içindeseni terk ėdüṕ yüz (15) dönderdiler. Oġul, ḳız, ḳavm ve ḳarındaş seni **[18b]** (1) bıraḳdılar gitdiler. Sen diri iken anlardan ötüri (2) benim buyruġum ṣıyuṕ baŋa āṣī olurduŋ. Bugün (3) çün anlar[44] seni terk eyledi, ben raḥmet ḳılayım. (4) Ben anlardan şefḳatlüyem.” dėyüṕ buyurur: “Ḳabrüŋ (5) göz ėrümi yėr açalar baḳuṕ cennetdeki maḳāmın (6) görüṕ temāşa ėder, ḫurrem olur.

Bābun fī ẕikri nidāi’l-arż[45] (7)

Enes bin Mālik *-raḍiya’llāhu ‘anh-* eydür: “Her gün (8) on kelime söz söyler. Evvel eydür: “Ėy ādem oġlanı! (9) Üstümde günāh ėdüṕ Allaha āṣī oluban ḳarnımda (10) ʿaẕāba giriftār olsaŋ gerek. Üstümde tekebbürlenüṕ (11) ṣalınursın, ḳarnımda ḫūr ve żelīl olsan gerek. (12) Üstümde şāḏ u ḫurrem oluṕ yürürsin, ḳarnımda ġamgīn (13) olsan gerek. Üstümde aydınlıḳ nūr içinde yürürsin, (14) ḳarnımda ḳaraŋulıḳda ḳalsaŋ gerek. Üstümde dostlarla (15) yürürsin, ḳarnımda yalıŋuz ḳalısarsın.

Ḳabir her gün beş-kez **[19a]** (1) çaġıruṕ eydür: “Ben yalıŋuzluḳ eviyem, kendüzine (2) mūnis gerek, Ḳur’ān oḳı. Ben ḳaraŋuluḳ eviyem, beni (3) nūrlandur dün namāzın ḳılmaġ-ıla. Ben ṭoz ṭopraḳ (4) eviyem, ʿamel-i ṣāliḥden döşek getür. Ben yılan (5) çıyan eviyem, tiryāḳ getür. Tiryāḳ, *-Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm-* (6) dėmekdür; ḫalvet yėrlerde ve ḳara[ŋu]larda gözyaşların (7) dökmekdür.

[44] Yazmada: anlara

[45] Toprağın seslenişi hakkında.

Bābun fī ẕikri nidāi'r-ruḥ[46]

Rivāyet olundı (8) mü'minler anası Ḥażret-i ʿĀyişeden *-raḍiya'llāhu 'anhā-* (9) Eyitdi: "Bir gün otururdum. Gördüm Taŋrı resūli *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* (10) içerü girdi. Diledüm ki evvelki ādetimce ikrām (11) eyleyem. Resūlullah *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* eyitdi: "Ėy mü'minler (12) anası, otur." dėdi, oturdım. Ḥażret-i Risālet (13) *-aleyhi's-selām-* başını dizime ḳoyuṗ yatdı. Ben mübārek (14) ṣaḳalın arayuṗ aḳçа ḳıllar ister-idüm. On ṭoḳuz (15) ḳıl aḳ buldum. Kendüzümden fikr ėdüṗ eyütdüm: **[19b]** (1) **"**Ėy dirīġā! Cihān güneşi pīr olmış dünyādan gider." (2) dėyüp aġladum. Gözümüŋ yaşı Peyġamber -*'aleyhi's-selāmuŋ-* (3) yüzine ṭamladı. Resūl *-aleyhi's-selām-* uyanuṗ eyitdi: (4) "Niçün aġlarsın?" Ögümden geçeni peyġambere ḫaber vėrdüm. (5) Resūlullah *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* ḳalḳuṗ eyitdi: "Yā ʿĀyişe! (6) Ḫaber vėr ki ölüye ḳanġı ḥāl ḳatı-dur." Eyitdi: "Yā Resūl Allah! (7) Ölüye andan ḳatı ḥāl olmaya ki evinden çıḳaralar ve oġlancıḳları (8) aġlaşuṗ ardınca yügrüşeler fiġān ėdüṗ gėrü evine (9) dönmege dermān bulamayalar." Resūl *-'aleyhi's-selām-* eyitdi: (10) "Yā ʿĀyişe! Gerçek eydürsin bu ḥāl ḳatı ḥāldur. Ammā (11) bundan daḫı ḳatıraḳ ḥāl nedür anı ḫaber vėr." dėdi. (12) Eyitdi: "Yā Resūl Allah! Bundan ḳatıraḳ ḥāl oldur kim (13) ölüyi ḳaraŋusın içine ḳoyalar, üstüne ṭopraḳ (14) dolduralar. Ḳarındaş ḥışım dost yalıŋuz (15) ḳoyalar ki ʿamel-ile Allaha ṭapışudurlar. Resūlullah eyitdi: **[20a]** (1) **"**Ėy mü'minler anası, bundan daḫı ḳatıraḳ ḥāl nedür?" (2) Eyitdi: "Yā Resūl Allah, Allahü teʿālā ve resūlü yigrek bilür" (3) dėdi. Resūlullah *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* eyitdi: "Yā ʿĀyişe! (4) Ölüye ḳatıraḳ ḥāl yoḳdur ki üstüne yuyucı (5) kire yumaḳ isteye."

Yigitlik yüzügin barmaġından (6) çıḳaralar, güyegülik göŋlegin ṣoyalar, meşāyiḫ ʿamāmesin (7) başından alalar. Ol vaḳt çaġıruṗ şöyle ki (8) āvāzını ḳamu

[46] Ruhun seslenişi hakkında.

yaradılmış işidür. Hemān berrī ile ādem (9) oġlanları işitmezler. Eydür: “Ėy yuyucı, giyüsimi arḳunlıġla (10) ćıḳar ki Melekü’l-mevt ṭıynaġından şimdi ḳurtuldum.

Ḳaćan üstüne ṣu ḳoysalar ćaġıruṕ eydür: (12) “Allah ḥaḳḳı-ćün ṣuyı üstüme ṣovuḳ ḳoyma, gövdem cān (13) acısından mecrūḥ olmışdur. Ḳaćan-ki yuyuṕ kefene (14) ṣaralar ayaġından yanı baġlasalar gėrü ćaġırur (15) eydür: “Allah ḥaḳḳı-ćün bir dem ṣabr ėdeyim başım baġlamaŋ **[20b]** (1) ehl ü ʿıyālüm [ve] kavm ü kabīlem yüzüne baḳayım ki soŋ görüşümdir.” (2)

Ḳaćan-ki evinden ṭaşra ćıḳarsalar eydür: (3) “Ėy cemāʿat! İvmeŋ; tā ki ev-ile ehlime mālumla vėdaʿ (4) ėdeyim. Andan eydür: “Ėy dostlar! Ben gitdüm ʿāvratı (5) ṭul ḳodum, oġlancıḳlarımı yetim ḳodum. Taŋrı içün (6) anları incitmeŋ. Ben gitdüm ebedī gėrü dönmem yoḳdur.” (7)

Ḳaćan-ki cenāzeye getürseler ćaġıruṕ eydür: “Ėy cemāʿat, (8) billāh arḳun arḳun yürün bir sāʿat. Ehl ü ʿıyālim (9) āvāzın işideyim ki bugünden gėrü ḳıyāmete degin (10) āvāzların işitmezin.”

Ḳaćan-ki getürüṕ dört adım (11) adsalar ćaġıruṕ şöyle ki āvāzın ādem ile berrī[47]lerden (12) ġayrı maḫluḳ işideler. Eydür ki: “Ėy dostlar! (13) Dünyā sizi maġrūr ḳılmasun, nėte-ki beni maġrūr ḳıldı. (14) Baŋa baḳuṕ ʿibret aluŋ ki dünyāda herne-ki dürüṕ devşirdüm (15) ise vereşeye ḳaldı. Vereşe mālı üleşürler, ben **[21a]** (1) ʿaẕābın ćekerem. Anlar yėrler ṭoyarlar, ben ḥisābın ćekerem.” (2)

Ḳaćan-ki namāzın ḳılıuṕ cemāʿatüŋ bażısı gėrü dönseler (3) eydür: “Ėy ḳarındaşlar! Luṭf ėdüṕ bir saʿāt daḫı beni (4) terk ėtmeŋ, beni defn ėtmedin yüz döndermeŋ. Bilürem-ki (5) ölü yüzi ṣovuḳdur. Evet bir dem ḳatlanuŋ.” dėr. (6)

[47] Yazmada: perrī

Ḳaçan-ki ḳabre ḳosalar gėrü çağıruṗ eydür: “Ėy vereşeler! (7) Mālımı cemʿ ėtdüm sizüŋ-içün, zinhār beni ḫayırdan (8) unutmaŋ, size ʿilim ve Ḳur’ān ve edeb ögretdüm. Beni duʿādan (9) unutmaŋ” dėr.

Ebū Ḳulābeden[48] rivāyet eyledi-ki: Bir gėce (10) yaturken düşinde gördi-ki ḳabirler yarılmış, ölüler (11) ṭaşra çıḳmış, sinler ḳıranuŋda otururlarmış. Her birinüŋ (12) öŋinde nūrdan birer ṭabaḳ var. Aralarında kendü (13) ḳonşularından bir kişi gördi-ki öŋinde nūrdan ṭabaḳ (14) yoḳ. Ebū Ḳulābe sordu-ki: “Senüŋ öŋünde ṭabaḳ yok.” (15) dėdi. Ol kişi eyitdi: “Bu ölülerüŋ ṣāliḥ dostları **[21b]** (1) ve ḳarındaşları ve ṣāliḥ oġlanları var. Bunlaruŋ-içün (2) ṣadaḳalar vėrüṗ ḫayır duʿālar ile aŋarlar. Bunlara ol (3) duʿālar sebebi-y-ile ve ṣadaḳa berekātında Allahü teʿālādan (4) inʿām olur. Benim yaramazlıḳda yürür oġlum benim içün (5) ṣadaḳa vėrüṗ beni aŋdurmaz anuŋ-içün benim nūrum yoḳdur. (6) Ḳonşularum içinde ḫor u ḥacīl ḳaldum.” dėr Ebū Ḳulābe. (7)

Uyḳusundan uyanıcaḳ durdı, ol kişinüŋ (8) oġlunı buldı, atasınuŋ ḥālin söyledi. Ol (9) oġlan, Ebū Ḳulābeye eyitdi: “Ben tevbe ḳıldum daḫı yaramazlıḳda (10) bulunmayam.” dėdi ve ʿibādete meşġūl oldı. (11) Ṣadaḳalar vėrdi, duʿālar ėtdürdi. Bunuŋ (12) üzerine bir müddet geçdi. Andan-ṣonra Ebū Ḳulābe (13) gėrü düşinde ol maḳberleri gördi, evvelki gibi (14) ölüler dirilmişler öŋlerinde nūrdan ṭabaḳlar var. (15) Ammā ol kişinüŋ ki öŋinde nūrı yoġ-ıdı. Anuŋ nūrı **[22a]** (1) ḳalanından artuḳ olmış. Ebū Ḳulābeye eyitdi: “Allahü teʿālā (2) saŋa ḫayır ıvaż vėrsün-ki senüŋ sözüŋle oddan, (3) ḳonşulardan utanmaḳdan ḳurtuldum.” dėdi.

Ḫaberde (4) gelmişdür ki Melekü’l-mevt bir kişinüŋ ḳatına girdi (5) İskenderiyede. Ol kişi Melekü’l-mevte ṣordı-ki: (6) “Kimsin?” dėdi. Melekü’l-mevt eyitdi: “Melekü’l-mevtem.” Ol (7) kişi ḳorḳudan ditredi. Melekü’l-mevt eyitdi: “Ne

[48] Yazmada: Ebū Ḳulābdan

içün (8) ditrersin?" Ol kişi eyitdi: "Od ḳorḳusundan." Melekü'l-mevt (9) eyitdi: "Oddan ḳurtulmaġa berātuŋ var mı bu kadar?" (10) Melekü'l-mevt bir pāre kāġıda '*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm'* (11) yazuṗ ol kişinüŋ eline ṣundı, eyitdi: "Bu seni (12) oddan ḳurtarmaġa berātdür." dėdi. ʿĀrif kişi (13) bir kişiden işitdi-ki '*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm'* (14) ćaġıruṗ eyitdi: "Ah dostuŋ adı bu ẕevḳ-ile dir. (15) Anuŋ dīḏārın görmeknėce olaydı. Andan eyitdi: **[22b]** (1) "Ḫalḳ eydürler ki dünyā Melekü'l-mevt-ile bir pula degmez." Ben (2) eyitdüm: "Dünyā Melekü'l-mevt-süz bir pula degmez. Melekü'l-mevt (3) dostını dostına ḳoşdurur."

Bābun fī ẕikri'l-muṣībeti (4) 'ale'l-meyyit[49]

Ḫaberde gelmişdür ki her kim-ki bir muṣībete (5) uġrarsa daḫı ol muṣībet içün yaḳasın yırtsa (6) veyāhūd gögsin dögse ṣanki seng[50] aluṗ (7) Allahü teʿālā ile ceng eyler.

Peyġamberden rivāyet olunur: (8) Ćünki bir kimesne ölüsi olsa daḫı geyecegin ḳaraya boyatsa (9) yā saćın kesse, cehennem içinde her ḳıl ki kese (10) anuŋ ṣağışınca bir otdan ev yapılur. Daḫı yetmiş (11) peyġamber öldürmege ortaḳ olmışca günāha mürtekib olur. (12) Ol kara-ki ne-ḳadar dururbut Allahü teʿālā ṭāʿatın ḳabūl (13) eylemez. Ne farīża ne nāfile daḫı ölicek Allahü teʿālā (14) ḳabrini dar eyler; ṣorusunı, ḥisābını ḳatı eyler. (15) Daḫı gök ile yėr arasında olan ferişteler lāʿnet **[23a]** (1) oḳurlar, biŋ günāh yazılur. Ḳabrinden ṭurıcak[51] (2) ʿuryān ṭurur. Her kimesne kim muṣībet üzere yaḳasın (3) yırtsa Allahü teʿālā anuŋ dīnin yırtar; yüzin (4) dögse veyā ṭırmalasa Allahü teʿālā dīḏārın (5) görmegi ḥaram eyler.

[49] Ölenin ardından nasıl üzünülmesi gerektiği hakkında.

[50] Yazmada kelimenin altına 'taş demektir' diye ufak bir not düşülmüş.

[51] Yazmada: ṭuricek

Ammā Faḳih Ebū'l-Leyṯ es-Semerkandī (6) eyitdi: "Ölü içün aġlamaḳ ḳayırmaz. Ammā ṣaġu ṣaġmaḳ (7) ḥarāmdur. Ṣabr ėtmek efḍaldur. Zīrā ki ṣabr ėdenlere Allahü teʿālā (8) ḥisābsız ecirler vėrür. Nėte-ki Ḥaḳ teʿālā buyurdı: (9) "*İnnemā yuveffas ṣābirūne ecrehum bi ġayri ḥisābin*".[52] Rivāyet (10) olundı: Peyġamberden -*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- eyitdi: "Ṣaġucı (11) çevresinde gezenlere Allahü teʿālānuŋ daḫı ferişтehlerüŋ (12) daḫı ādem oġlanınuŋ laʿneti [olur]. Dėmişlerdür ki: Ol vaḳtın kim (13) Ḥażret-i Ḥüseyin -*raḍiya'llāhu 'anh*- şehīd oldı; (14) ḫaṭunı, Ḥażret-i Ḥüseyinüŋ -*raḍiya'llāhu 'anh*- ḳabri (15) üstünde bir yıl gėce gündüz oturuṗ aġladı, **[23b]** (1) ṣaġu ṣaġdı. Yıl tamām olıcaḳ[53] gökden bir āvāz (2) geldi-ki ėtdükler bilmezler belki ümīd uruṗ ṭurdılar.

Ḫaberde gelmişdür ki Muḥammed Muṣṭafa -*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- (4) oġlı İbrāhīm vefāt ėtdi. Resūlullah-*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- (5) ḥażretinüŋ mübārek gözlerinden yaş aḳdı. (6) ʿAbdurraḥmān eyitdi: "Yā Resūl Allah! Sen bizi nehy ėderdüŋ (7) aġlamaktan. Peyġamber -*'aleyhi's-selām*- eyitdi: "Ben sizi (8) yıġdum-ki iki yaramaz āvāzdan: Ṣaġu ṣaġmaḳdan daḫı (9) yüz ṭırmalamaḳdan daḫı yaḳa yırtmaḳdan. Evet bu göz (10) yaşları raḥmetdür ki Allahü teʿālā anı raḥīm göŋüllere (11) ḳomışdır.

Bābun fī ẕikri'ṣ-ṣabrı 'ale'l-muṣībeti[54]

Rivāyet (12) ėder İbn-i ʿAbbās -*raḍiya'llāhu 'anh*-: Resūl Allah -*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- (13) eyitdi ki: "Ol Allahü teʿālā ḳaleme buyurdı-ki (14) levḥ üstüne yaza." Allahü teʿālā eyitdi: "Taŋrı benem, benden (15) artuḳ Taŋrı yoḳdur.

[52] Kur'ān, 39/10: "Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir."

[53] Yazmada: olicek

[54] Musibetlere nasıl sabretmek gerektiği hakkında.

Muḥammed benim ḳulumdur hem resūlimdür **[24a]** (1) ve her yaratduġum ḫalḳuŋ yegrek-idür. Her kim-ki ḳażāma (2) boyun ṭutsa, belālaruma ṣabr eylese, niʿmetlerüme (3) şükür eylese anı gerçek imānlu ḳullarumdan yazarum,[55] (4) ḳıyāmetde gerçekler ile ḳoyar[um]. Daḫı her kimesne ki (5) ḳażāma boyun vėrmese ve belālaruma ṣabr eylemese (6)ve niʿmetlerüme şükür eylemese benüm dünyāmdan çıḳsuŋ, (7) bir ġayrı Taŋrı iste-süŋ." dėdi. Ammā faḳīh eyitdi: (8) "Allahü teʿālādan gelen belāya ṣabr eylemek ādeme vācibdür. (9) Anuŋ-içün-ki ḳaçan ḳul belāya ṣabr eyleye, Allahü teʿālā (10) taḳdīrine rāżı olmış olur."

Ḫaberde gelmişdür ki (11) Peyġamber -*ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*-buyurdı-ki: "Ḳaçan bir mü'min (12) dünyādan gitse anuŋ cānın almaḳlıġa gökden ferişteler (13) iner, aḳ yüzlüler ṣanasın-ki her biri bir güneşdür. (14) Bilelerine cennet kefenlerinden bir kefen getürürler. Daḫı (15) cennetüŋ ḥanūṭından bir ḥanūṭ getürürler. Daḫı göz **[24b]** (1) ėrimi yėr ḳarşusında otururlar."

Melekü'l-mevt başı (2) ḳatında oturuṗ eydür: "Ėy arı cān! Çıḳ bedenden, (3) Allahü teʿālānuŋ raḥmetinden yaŋa revān ol." Bu beşāreti (4) işidicek bedenden şöyle āsānlıġla sızar[56] (5) çıḳar. Ṣaŋasın bir ḳabdan bir ḳaṭre ṣu sız[a]. Şol (6) sāʿat ferişteler ol cānı Melekü'l-mevt elinden (7) aluṗ ol kefenlere ṭolarlar, ol ḥanūṭ[ı] dutarlar. (8) Müşg ḳoḫusından daḫı ḫūb ḳoḫu ile aluṗ (9) göġe aġdururlar, yolda her ferişteye ki uġrasalar (10) ṣorurlar ki: "Bu ne gökçek ḳoḫudur cān aluṗ gider?" (11) Ferişteler eydürler: "Fulān oġlı fulānuŋ rūḥı-dur." (12)

Eyüce adla aŋar tā göge ėrişince. Ḳaçan-ki göge (13) ėrişeler, gök ḳapuları açılur, ferişteler-ile gönderirler (14) tā yedinci ḳat göge varınca. Yedinci ḳat göge (15) ėrişicek Allahü teʿālā ṭarafından bir āvāz gelür ki: **[25a]** (1) Yazın kitābını ve

[55] Yazmada: yazrum

[56] Yazmada: sizer

cānını illiyyīn de cānın yère èledüŋ. (2) Şöyle ki ḫaber vèrür:"*Minhā ḫalaḳnākum ve fīhā nu'īdukum ve minhā nuḫricukum tāreten uḫrā*".[57] (3) Resūlullah-*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- (4) eyitdi: "Pes ol rūḥı yère indürüp bedenine ḳoyalar." İki (5) ferişteh gelür eydür: "*Men rabbük ve men dīnük ve men* (6) *nebīyyüke*. Ya'nī "Taŋruŋ kimdür?" "Allahü te'ālā." "Peyġamberüm Muḥammed (7) Resūlullah, dīnim İslām dīnidür."

Ḳaçan mü'min ṣorucıya (8) cevābı dürüst vèrse gökden āvāz gelür ki: (9) "Gerçek söyler ḳulum." dèr. "Tīz cennet döşeklerinden (10) döşekler döşeŋ, cennet libāslarından geyecekler getürüŋ, (11) cennetden bir ḳapu açuŋ ḳabrine." dèr. Şol sā'at döşekler, (12) libāslar getürürler, cennetden bir ḳapu açılur ḳabrine; tā ki (13) cennetüŋ gökçek ḳoḥuları dāyim mü'mine èrişe. Andan (14) ḳabrini göz èrimi açarlar. Andan bir kimesne gelüp (15) ḫūb ṣūretlü ve gökçek ḳoḫulu mü'mine eydür: "Muştuluḳ [25b] (1) ve beşāret olsun saŋa." dèr. Mü'min anı göricek (2) ṣorar, eydür: "Ne kişisin ki dünyāda senden ḫūb (3) ṣūretlü nesne görmedüm?" Eydür: "Ben senüŋ eyü 'amelüŋem (4) ḳıyāmete degin senden ayrılmazın." dèr.

Ḳaçan-ki kāfire (5) ölüm yetişse gökden 'aẕāb ferişteleri inerler bile (6) cehennemden pelās getürürler. Andan cān alıcı gelür (7) başı ḳatında oturur cānın çeker çıḳarur şol (8) yüŋden çalı çıḳarur gibi. Ol cān şöyle murdār (9) ḳoḫar ki la'net èderler anuŋ-içün yèr ile gök arasında (10) nedenlü maḫlūḳ var ise. Andan ol ferişteler ol cānı (11) pelāsa daḫı cehennem 'aẕābına ṭolayup göge aġarlar. (12) Ferişteler ṣorarlar ki: "Bu ne ḫabīṯ murdār rāḥiyadur?" (13) Eydürler: "Bir fulān oġlı fulānuŋ rūḥıdur." Ferişteler (14) la'net èderler.

[57] Kur'ān, 20/55: "(Ey insanlar!) Sizi topraktan yarattık, (ölümünüzle) sizi oraya döndüreceğiz ve sizi bir kere daha oradan çıkaracağız."

Ḳaḉan-ki göge ḉıḳsa gök ḳapuları (15) bağlanur. Bir münādī ḉağıruṗ eydür ki: "Ḳabrine redd eyleŋ." [26a] (1) Andan-soŋra Münker[58] ve Nekīr iḉeri[59] gelür ḳorḳunḉ ṣūret-ile, (2) āvāzları gök gürler gibi, gözleri yıldırım bigi şaḳır, (3) yėri yırta yırta gelürler, eydürler: "Taŋruŋ kimdir?" Eydür: (4) "Bilmezem." Eydürler: "Peyġamberüŋ kimdür?" Eydür: "Bilmezem." Bir oddan (5) ḉomaġ-ıla şöyle pekidür ki eger dükeli yaradılmış cemʿ (6) olsalar yėrinden depredemeyeler. Şöyle ururlar ki (7) ḳabrüŋ iḉi ṭopṭolu od olur daḫı işāret ėderler (8) yėre ḳış dėyü. Şöyle ḳışar ki eyegüleri biribirine geḉer. (9) Andan bir ḉirkin ṣūretlü gelür, eydür: "Allahü (10) teʿālā saŋa şerr cezā vėrsüŋ-ki eyü ʿamel ḳılmaduŋ, ṭāʿatde (11) kāhil ėdüŋ, günāh işlemege iverdüŋ. Ölü eydür: "Sen (12) kimsen ki dünyāda senden yaramaz kimesne görmedüm?" (13) dėr. Eydür: "Ben senüŋ yavuz ʿamelüŋem." dėr. Andan cehennemden (14) bir ḳapu aḉılur; tā ki cehennemüŋ rayiḥalarından, dütünlerinden (15) gele. Ol ḳapudan baḳduḳça cehennemde maḳamını göre.

[26b] (1) Ḫaberde gelmişdür ki Ebī İmāme-i Bāḥilīden *-raḍiya'llāhu 'aleyh-* (2) eyitdi: "Ḳaḉan bir kişi vefāt eylese ḳabre (3) ḳosalar ḳabir iḉinde bir ferişteh gelür başı ḳatında (4) oturur, ʿaẕāb ėder, ḉomaġ-ıla şöyle urur ki (5) ʿużuvları kesilür, ḳabrinüŋ iḉi od yaluŋı-y-ıla (6) ṭolar. Eydür: "Ṭur Allah emri-y-ile." Şol sāʿat gėne (7) dirilüṗ oturur, bir kez ḉağırur feryād ėder. Yėrle (8) gök arasında olan ḫalḳ ādem oğlanı ile (9) berrīlerden ġayrı ḳamusı ol āvāzı işidürler. (10) Andan "Baŋa niḉün ʿaẕāb ėdersin? Namāz ḳılurdum, (11) zekāt vėrürdüm, oruḉ dutardım, şunuŋ gibi ʿameller (12) ėderdüm." Ferişteh eydür: "Saŋa andan ötüri ʿaẕāb (13) ėderem-ki bir gün sen bir maẓlūma uġraduŋ, senden (14) meded diledi, meded eylemedüŋ. Daḫı bir gün namāz ḳılduŋ; (15) gövdeŋe sidik degdi sen andan ṣaḳınmaduŋ."

[58] Yazmada: Münkir

[59] Yazmada net okunamamakla birlikte *iḉeri* okumak mümkün.

[27a] (1) Bundan aŋlandı-ki maẓlūma yardum ėtmek vācibdür. (2) Nėte-ki rivāyet olundı: Peyġamberden *-ʻaleyhi's-selām-* , eyitdi: (3) "Dört bölük vardur ki ḳıyāmet güni ḫalḳ ṣorı (4) ḥisāb vėrirken anlar nūrdan minberler üzerine ç̣ıḳuṕ (5) araṣāt ehli temāşa ḳılar. Aṣḥāb sordı-ki: "Ol dört (6) bölük kimlerdür?" Resūlullah *-ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellem-* (7) eyitdi: "Biri aç̣ ṭoyuruṕ cevmerd [olan] ve biri ġāzīler (8) ve biri namāza ırāḳ varanlar ve biri żaʿīflere yardum (9) ėdenler ve biri dermānde ḳalmışlara meded ėdenlerdür." (10)

Rivayet olundı: Enes bin Mālik*-raḍiya'llāhu ʻanh-* (11) eyitdi: "Resūlullah*-ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellemden-* işitdüm: (12) Ḳaç̣an-ki ölüyi ḳabre ḳosalar üstine ṭoprāḳ ṭoldursalar (13) ehli ve oġlancıḳları ç̣aġıruṕ eydür: "Ėy-vāy! (14) Bizim ulumuz şerīfimiz" dėyüṕ aŋsalar ol ferişteh ki (15) ʿaẕāb-ı ḳabre müvekkeldür; eydür: "Sen oġlu-mı ėdüŋ **[27b]** (1) şerīfi-mi ėdüŋ?" dėr. Ol bī-ç̣are eydür: "Bunlar ḳolayın (2) söyler n'olaydı epsem olalardı." Ḳabir ol kimesne*yi* (3) ḳışar. Şöyle-ki eyegüleri birbirine geç̣er feryād ėdüṕ (4) eydür: "Ėy-vāy! Süŋüklerüm ufanması, vāy yėr ṭarlıġına, (5) vāy ḳatı ṣoru iç̣ün, vāy aşşı soŋ peşīmānlıġı-ç̣ün." (6) Ol yıl iç̣inde gelen Receb ayınuŋ ilk cumʿa gėcesine (7) degin ḳaç̣an Receb ayınuŋ ilk cumʿa gėcesi olsa (8) Allahü teʿālā ol ferişteh eydür: "Ėy benüm ferişteh lerüm, siz (9) ṭanuḳ oluŋ, ben ol ḳuluŋ günāhların yarlıġadum (10) bu gėce*yi* iḥyāʿ ėtdüŋ-iç̣ün.

Bābun fī ẕikri melekin yedḫulu elḳabire kabel Münkerin ve Nekīrin[60]

(11) Rivāyet olundı: ʿAbdullāh (12) bin Selāmdan. Eyitdi: Resūlullah *-ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellem-* (13) ḥażretinden ṣordum-ki: "Münker ve Nekīr girmezden (14) öŋdin evvel ḳabre kim girer?" Resūlullah *-ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve*

[60] Münker ve Nekir meleklerinden önce kabre gelen bir melek hakkında.

sellem- (15) eyitdi: “Bir ferişteh girür nūrlu güneş bigi yıldırar, adı **[28a]** (1) Dumandur.” Ḳabri ölünüŋ üzerine girür eydür: “Yaz (2) işledügüŋ ʿamellerüŋ eyüsini ve yavuzını.” Bī-ċare (3) ādem oġlanı eydür: “Neyle yazayım, divīt ḳalem ḳanı?” (4) Ferişteh eydür: “Aġzın yarı mürekkeb, barmaġuŋ ḳalem yėter.” (5) Eydür: “Nenüŋ üzerine yazayım, kāġıd ḳanı?” Ol ferişteh (6) ölünüŋ kefeninden bir pāre yırtuṕ eline ṣunar, “Bunuŋ (7) üzerine yaz.” dėr.

Pes dükeli ḫayır ʿamellerin yaza. (8) Ḳaċan günāhlarına gele melekden ḥicāb ėdüṕ (9) yazmaya. “Dünyāda iken işledüŋ, Taŋrıdan utanmaduŋ (10) şimdi benden mi utanursın?” dėr. Andan ne-ḳadar ki (11) günāh var ise yazar. Daḫı ol ferişteh eydür: “Mühür (12) ur.” “Neyle mühür urayım? Mühürüm yoḳdur.” Ferişteh (13) eydür: “Ṭırnaġuŋla mühürle.” Pes ṭırnaġ-ıla mühürleyüṕ (14) boyununa aṣa ḳoya; tā ḳıyāmet günine degin. Nėte-ki (15) Allahü teʿālā buyurdı: “*Ve kulle insānine’l-zemnāhu ṭā’irehu* **[28b]** (1) *fī ‘unuḳıhı, ve nuḫricu lehu yevme’l-ḳıyāmeti kitāben yelḳāhu menşūren”.*[61] (2)

Andan-soŋra Münker ve Nekīr gelür yine buncılayın (3) ḳaċan-ki āṣī ḳuluŋ ḳıyāmet güninde nāmesin (4) eline vėreler. Allahü teʿālā emir eyleye ki: “Oḳı.” Nāmeŋ ḥasenātını (5) oḳuya. Ḳaċan günāhına gele, ṭınmaya. Allahü teʿālā eyde: (6) “Niċün oḳumazsın?” Ḳul eyde: “Senden utanuram, (7) Yā Rabb”. Allahü teʿālā eyde: “Dünyāda utanmaz-ıduŋ, şimdi (8) utanursın.” Bī-ċāre āṣī peşīmān oluṕ ėtdügi (9) işlere feryād fiġān ḳıla. Ol vaḳtın olan peşīmānlıḳ (10) aṣṣı ėtmez. Nėte-ki Allahü teʿālā buyurdı: “*Ḫuẕūhu fe ġullūhu.* (11) *Ṣummel cahīme ṣallūhu.*[62] Yaʿnī ṭutuŋ boynuna bend uruŋ. (12) Andan cehenneme iledüŋ.” dėye.

[61] Kur’ān, 17/13: “Her insanın amelini boynuna yükledik. Kıyamet günü kendisine, açılmış olarak karşılaşacağı bir kitap çıkaracağız.”

[62] Kur’ān, 69/30-31.

Bābun fī cevābı'l-'ameli Münkerin (13) ve Nekīrin[63]

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ölüyi ḳabre ḳosalar (14) iki ferişteh gelür yüzleri ḳara ve gözleri gök, (15) āvāzları gök gürler gibi yėri yırta yırta gelür. [29a] (1) Başından yaŋadın ki ṣordı. Ṣoralar, ḳılduġı (2) namāz, ėtdügi secde ḳarşu ṭuruṗ eydür: "Size yol (3) yoḳdur ki bugünden ḳaraŋu ṭonlar içinde nėce namāzlar (4) ḳılmışdur gėce gündüzde." Andan ayaḳları yaŋadan (5) gelürler gėrü namāz ḳarşu gelür eydür: "Bundan size yol (6) yoḳdur ki bu ayaḳlar gėcelerde cemāʿate mescīdlere varmışdur." (7) Bu aradan ḳorḳuban andan ṣaġ yanına (8) geçerler, vėrdüġi ṣadaḳa ḳarşu yüriyüṗ eydür: "Bundan (9) size yol yoḳdur kim benim-ile çoḳ ṣadaḳalar vėrmişdür (10) bugünden ḳorḳuṗ. Andan ṣol yanına ṭolanurlar, (11) ṭutduġı[64] oruç ḳarşu gelür, eydür: "Bundan size yol (12) yoḳdur kim bugünden ḳorḳuṗ nėce açlıḳlar ve ṣusızlıḳlar (13) çeküben oruçlar ṭutmışdur." Andan uyḳudan (14) uyarur gibi uyarırlar ṣoruben eydürler: "Nė-dersin (15) Muḥammed -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- ḥaḳḳına?" Ölü eyde: "Ṭanıḳluḳ [29b] (1) vėrürem ki Muḥammed, Taŋrınuŋ resūlidür. Münker ve Nekīr (2) eydürler: "*'İşte mü'minen ve mate mü'minen".*[65]

Andan-soŋra (3) bilgil kim Münker ve Nekīr gelüben ḳabr içinde ṣorı (4) ṣormaḳdan ḥikmet budur ki ol vaḳtın Allahü teʿālā (5) Ādemi yaratmak diledi, eyitdi: "Ėy ferişţehlerüm ben yėryüzinde (6) ḫalīfe yaradısaram." Ferişţehler Ādeme ṭaʿn ėdüṗ eyitdiler: (7)*"e tec'alu fīhā men yufsidu fīhā ve yesfikud dimāe,* (8)*ve nahnu nusebbihu bi ḥamdike ve nuḳaddisu lek, ḳāle innī a'lemu* (9) *mā lā tā'lemūne.*[66]

---

[63] Münker ve Nekir'e verilen cevaplar hakkında.

[64] Yazmada: tutdı.

[65] "Mü'min olarak yaşadın ve mü'min olarak öldün."

[66] Kur'ān, 2/30.

Yaʿnī yaradur mısın şol kimesne*yi* ki yėrde (10) fesād ėderler[67], ḳanlar dökerler, biz tesbiḥ ėderiz, (11) saŋa ḥamd ėderiz, seni taḳdīs ėderiz." dėdiler. (12) Allahü teʿālā eyitdi: "Ben bildüm şol nesne*yi* ki siz bilmezsiz." (13)

Çünki ferişтehler Ādeme ṭaʿn ėtdiler; Allahü teʿālā daḫı (14) mü'min ḳuluŋ ḳabrine iki ferişteh gönderdi; tā ki (15) mü'minden işitdü-gi tevḥīdi ferişтehler ḳatında **[30a]** (1) ṭanuḳluḳ vėreler. Nėte-ki dünyāda ṭanuḳ iki olur. (2) Ḳabir içine daḫı ṭanuḳluġ-içün iki ferişteh gönderürler. (3) Ḳaçan bu iki ferişteh ḳalan ferişтehlere mü'min (4) ḳuldan işitdüklerin ḫaber vėrseler Allahü teʿālā eydür: (5) "Ėy ferişтehlerüm görüŋ imdi mü'min ḳulumı ki (6) cānın aldım, sevdügi dostlarından ayırdum, (7) oġlancıḳların yetim ḳıldum, mālını milkini, ḫatunlarını (8) ayruḳlar aldı. Ayruḳlara rūzī ḳıldum yėr altına ṣoḳdum. (9) Bu ḥālde daḫı beni dilinden ḳomaz, benden ayruġa (10) meyl eylemez." Belki eydür: "Rabbüm Allahımdur. Peyġamberüm (11) Muḥammeddür *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-*, dīnim İslām dīnidür. (12) Tā bilesiz ki ben bilürem şol nesne ki siz bilmezsiz." (13)

Bābun fī ẕikri Kirāmen Kātibīn[68]

Ḫaberde gelmişdür ki (14) her ādemüŋ bilesince iki ferişteh vardur ki ʿamellerün (15) yazmaġa müvekkeldür. Birisi ṣaġda ḫayrı yazar **[30b]** (1) ṭanuḳsız. Ve biri ṣol yanında ṭurur şerrin yazar. (2) Ḫayrın yazan ferişтehnüŋ ṭanuḳluġı-y-ıla oturur (3) biri ṣaġında ṭurur. Ḳaçan-ki yürüse biri öŋünce (4) yürür, biri ardınca yürür. Ḳaçan-ki uyusa biri (5) başı ḳatında ṭurur, biri ayaġı ḳatında ṭurur. (6)

Bir rivāyetde eydür: "Beş ferişтehdür; ikisi gėce gelür (7) gündüz gider. İkisi gündüz gelür gėce gider. (8) Biri daḫı var gėce ve gündüz bir dem ayrılmaz." Nėte-ki

[67] Yazmada: ėdenler

[68] Kirāmen Kātibīn melekleri hakkında.

(9) Ḳur’ānda buyurdı: “*Lehu mu’aḳḳibātun min beyni yedeyhi ve min ḫalfihī yahfeẓūnehu min emrillāh.*[69] (10) Yaʿnī ādem (11) oġlanı-çün ferişteler vardur ki ṣaḳlarlar Taŋrı (12) buyruġ-ıla cinlerden, ādem oġlanlarından, şeyṭāndan. (13) İki ferişteh vardır ādemüŋ iki yaġrını arasında (14) oturuṗ ölünceye-dek işledügi ḫayr ü şerrini yazar. (15) Ḳalemleri dişleridür, devatları boġazlarıdur, mürekkebleri **[31a]** (1) aġızları yarıdur.”

Rivāyet olundı Peyġamberden (2) *-ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem-*. Eyitdi ki: “Ṣaġ yanındaġı ferişteh (3) müvekkeldür, ṣol yanındaġı üzerine. Ḳaçan ḳul (4) günāh işlese ṣoldaki ferişteh ṣaġındaki ferişteye (5) ṣorar ki: “Yazayıŋ mı?” Ol eydür: “Yazma, ola ki (6) istiġfār ėde.” Tā yedi sāʿat geçince ḳomaz. (7) Eger ol günāha peşīmān oluṗ istiġfār ėderse (8) yazmaz. Eger istiġfār ėtmezse bir günāh yazar.

Ḳaçan (9) ol ḳul vefāt ėtse ferişteler Allahü teʿālā (10) ḥażretine yüz uruṗ eydür: “Yā Rabb! Bize destūr (11) vėr ki göge çıḳalım; anda tesbīḥ ėdelim. Allahü teʿālā (12) eydür ki: “Gökde gök ferişteleri ṭopṭoludur, tesbīḥ (13) ėderler. Siz varuŋ ol ḳuluŋ ḳabri üstünde (14) tehlīl ḳıluŋ ḳıyāmet gününe degin. Ṣevābını ol ḳuluŋ (15) dīvānına yazın.” Allahü teʿālā anlara Kirāman Kātibīn **[31b]** (1) dėdi. Kerīmlerdür ki kerem işleridür dėmek olur (2) niçün-ki ḳaçan ḳuluŋ eyü ʿamelin yazsalar göge (3) çıḳarlar Ḥaḳ teʿālāya ʿarż ėderler, ṭanuḳluḳ (4) vėrürler ki: “Yā Rabb! Ḳuluŋ şunuŋ gibi ḫayırlar (5) işledi.” dėyüṗ medḥ ėderler. Ḳaçan-ki bir günāhın (6) yazsalar ol günāhı ṣaḳlarlar. Allahü teʿālā ṣorar ki: (7) “Ėy Kirāmen Kātibīn, ḳulum ne ʿamel işledi?” Ṭınmāzlar. (8) Allahü teʿālā üçe degin ṣorur ki: “Ḳulum ne ʿamel işledi?” (9) Eydürler: “Yā İlāhī, sen settārsın ve ḳullaruŋ buyur ki: (10) Birbirinin ʿaybın örteler; ḳullaruŋ her gün (11) senüŋ kitāpunda bizim adımuzı

[69] Kur’ān, 13/11.

Kirāmen Kātibīn (12) oḳurlar, bizden umarlar ki anlaruŋ ʿaybın (13) açma-yavuz. Sen ḫod dānā ü bīnāsın. Ḳamu nesne (14) saŋa maʿlūmdur.” dėrler.

Bābun fī ẕikri errūḥ-ı baʿde’l-ḫurūc ye’ti ila kabrihi[70] (15)

Resūlullah -*ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*- [32a] (1) eydür: “Ḳaçan ādem oġlanı ölse, cānı bedenden (2) ayrılsa Allahü teʿālā dergāhına varsa üç günden (3) soŋra cān, Allahü teʿālāya yalvaruṗ eydür: ‘Yā Rābb! (4) Baŋa destūr vėr ki varayım ol gövdeye naẓar ėdeyim ki (5) ben anuŋ içinde idüm.’ Allahü teʿālā kemāl-i luṭfından (6) destūr vėrür ki vara. Pes ol cān ḳabre gelüṗ (7) ıraḳdan görür ki beden ḳurumış, aġzından ṣular (8) aḳmış. Cān bedenini bu ḥāl ilegöricek ḳatı (9) ḥasret-ile aġlayuṗ eydür: ‘Ėy benüm sevgülü bedenüm, (10) dirligünde bu vaḫşet ve yalıŋuzluġı ve belā ve miḥnet (11) ve guṣṣa ve nedāmet menzilīn aŋar mıduŋ?’ dėyüṗ aġlar. (12)

Bir zamāndan ḳor gider. Ḳaçan beşinci gün olsa (13) gėrü cān eydür: ‘Yā Rabb! Destūr vėr varayım bedenimi (14) göreyim.’ dėr. Allahü teʿālā destūr vėrür. Cān gelüṗ (15) ḳabre ıraḳdan baḳar görür aġzından, burnundan [32b] (1) ḳan revān olmış. Ḳulaḳları delüginden iriŋler (2) ve ṣaru ṣular aḳar. Cān bedenüŋ bu resme (3) ḥālin göricek ġāyet riḳḳatle aġlayuṗ eydür: (4) ‘Ėy benim miskīn faḳīr bedenim, ėy benüm dostum, diri (5) olduġun dünyāda sen bir dem aŋar mıduŋ ki bu ġam (6) ve ġuṣṣa menzilīn, yılanlar ve çıyanlar ve ʿaḳrebler evidür? (7) Ėy dirīġā ki ḳurdlar ve ḳuşlar etüŋi deriŋi yırtar, (8) sünükleriŋi birbirinden ayırur.’ dėyüṗ biŋ dürlü (9) ḥasret-ile gider. Ḳaçan-ki yedinci gün olsa eydür: (10) ‘Yā Rabb destūr vėr varayım gövdemi göreyim.’ dėr. (11) Allahü teʿālā destūr vėrür. Gelüṗ ıraḳdan baḳar (12)

[70] Canın (ruhun) bedenden ayrıldıktan sonra kabrine geri dönmesi hakkında.

görür ki gövdeyi ḳurtlar delmiş ḳaynaşurlar; kimi aġzından (13) girüṕ çıḳar, kimisi gözlerinden ve ḳulaḳlarından yol (14) eylemişler. Cān bedeni bu resme żaʿīf ḥāl-ıla göricek (15) ḳatı derd ile aġlayuṕ eydür: ‘Ėy benüm sevgülü yārum, **[33a]** (1) aŋar mıduŋ ḥayātıŋda sürdügüŋ ṣāḏılıḳları (2) ve nāzük niʿmetleri-ki ḥarīr geyüṕ ḳalıŋ döşeklerde (3) rāḥat oluṕ yatırduŋ? Ḳanı senüŋ oġluŋ ve ḳızın, (4) ḳavm ve kabīlen[71], sevgülü ḥelālüŋ, gerçek dostlaruŋ, (5) gėce gündüz varuṕ geldügüŋ ḳonşularuŋ? Ḳanı (6) benimdür deyü daʿvā ḳılduġuŋ?’ Tā ḳıyāmet günine degin (7) işbu ḥāl-ıla gelür gider.”

Rivāyetdür Ebā Hüreyreden (8) *-raḍiya’llāhu ‘anh-*: Resūlullah *-ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem-* (9) buyurdı: “Ḳaçan mü’min ölse bir aya degin evin (10) her gün ve her gėce ṭolanur naẓar eyler görür ki mālını (11) nėce üleşürler, ḫayırdan ḥasenātdan nėce aŋarlar. (12) Ḳaçan bir ayı olsa ḳabre gelüṕ naẓar eyler görür ki (13) ehlinden ve ʿıyālından anuŋ-içün kim duʿa eyler, anuŋ (14) öldügüne kim guṣṣalar çeker; tā bir yıla degin. Bir yıl (15) tamām olsa cānı getürüṕ cānlar durduġı **[33b]** (1) menzile iledüṕ anda ḳorlar; tā ḳıyāmet günine degin.” (2)

Her yılda bir ḳadir gėcesinde mü’minlerüŋ cānı (3) destūr alur yėre iner. Nėte-ki Ḳur’ānda buyurdı: (4) *“Tenezzelu’l-melā’iketu ve’r-rūḥu”.*[72] Bu āyetde “ve’r-rūḥu” kelimesini (5) “ve’r-rūḥ” daḫı dėmişlerdür. Eger ver-rūḥ oḳunursa (6) maʿnā dėmek olur ki ḳadir gėcesinde ferişteler yėre (7) inerler bilesince rāḥat ve zaḥmet iner mü’minlere. (8) Ḥürmet ve kerāmet içün ve’r-rūḥ oḳunursa (9) maʿnīsi böyle olur ki ḳadir gėcesinde bir ulu (10) ferişteliner şol ululuḳda ki yarın ḳıyāmet (11) gününde ferişteler ṣaf bağlayuṕ ṭurduġı vaḳtın (12) ḳamu ferişteler derilüṕ bir ṣaf olalar. Ol ruḥ (13) adlu ferişteh şöyle büyük ola ki yalıŋuz bir ṣaf (14) ola.

---

[71] Yazmada: ḳavmü ve kabīlen

[72] Kur’ān, 97/4: “Melekler ve Ruh (Cebrāil) o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner.”

Nėte-ki Ḳur’ānda buyurur: *“Yevme yeḳūmu’r-rūḥu vel melā’iketu ṣaffen”.*[73] (15) Baʿżılar rūḥdan murād ādem oġlanlarıdur, **[34a]** (1) dėmişler. Baʿżı rūḥdan murād Cebrā’ildür, dėmişler. (2)

İbn-i ʿAbbās *-raḍiya’llāhu ‘anh-* eyitdi: “Ḳaçan bayram güni (3) olsa daḫı āşūrāʿ güni olsa daḫı Receb ayınuŋ (4) evvel cumʿa-sı gėcesi olsa daḫı Şaʿbān ayınuŋ (5) on beşinci gėcesi güni olsa ölüler ḳabrinden (6) çıḳuṗ evleri ḳapusına gelürler, eydürler: ‘Ėy ʿaceb! (7) Hīç kimsene var mıdur bizi esirgeyüṗ ġarībluġumuza (8) baḳuṗ bunuŋ gibi mübārek gėcede iki rekʿat (9) namāzdan bir aḳçe yā bir loḳma sadakadan bizi (10) aŋar mı? Ėy bizim oġlancıḳlarımuzı zelīl ve ḥaḳīr (11) görüp sögenler. Ėy bizim māllarımızı üleşenler, (12) biz ḳaraŋusın içinde esīr ve kara ṭopraḳ içinde (13) yılanlar ve ʿaḳreblere yār ve hem-nişīn oluṗ zār (14) ve ḥasret yaturuz, bizüm yapduġumuz evlerde (15) dürlü dürlü tenaʿum edüṗ otursız. Her ne **[34b]** (1) dürlü ḫayırlar ve ḥasenātlar ve ʿibādetler elüŋüzden (2) gelür. Sizüŋ ʿameliŋüz defteri açıkdur; bize (3) dürüldi. Daḫı bize ʿamel itmege çare yoḳdur. (4) İmdi bize luṭf ėdüṗ çoḳ çoḳ ḫayırlarıŋuzdan (5) unutmaŋ, bilmezlikden ve ġafletden mālumuzı kendi (6) elimizde iken güçümüz yėterken ėtmedük şimdi size (7) muḥtāc ḳalduk.’ dėrler. Ehlinden ve ʿıyālından (8) ḳavmından kendü içün ṣadaḳa ve ḫayır duʿāsı ḳılsa (9) şāḏılıġ-ıla sevinüṗ giderler. Eger kimse ṣadaḳa (10) ile duʿā ile aŋmasa maḥrūm oluṗ melālet içinde (11) ḳalurlar.”

Bābun fī mesken er-rūhı ba‘de’l-ḳabżi

Ḫaberde (12) gelmişdür ki rūḥuŋ meskeni bedenden ayrılduḳdan-soŋra (13) ṣūruŋ delükleri vardur. Ol delüklere varur (14) ḥayvānātuŋ cemīʿ maḫlūḳātuŋ ki

[73] Kur’ān, 78/38: O gün ruh (zamanın halifesinin ruhu) ve melekler saf saf ayakta dururlar (hazır bulunurlar.)”

ḳıyāmet güni (15) yaradılacaḳdur; ḳamusınuŋ cānları ṣağışınca **[35a]** (1) delükler vardur. Ḳamu cānlar bedenden ayrılsa ṣūrdaġı (2) delüklerin birine varur.

Baʿżılar eydürler: "Ḳaçan (3) mü'minler ḳabż olsa raḥmet ferişteleri anı (4) ikrām-ile aluṗ yedinci göge degin iledirler." (5) Andan Allahü teʿālā buyruġı-y-ıla bir ferişteh çaġruṗ (6) eydür: "Yarın maḳāmuŋ aʿlā-yı ʿilliyīndeki andan (7) yaratdum yine aŋa varsa gerekdür, ḳıyāmet ḳopıcaḳ (8) gėrü çıḳsa gerek." Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Minhā* (9) *ḫalaḳnākum ve fīhā nu'īdukum ve minhā nuḫricukum tāreten uḫrā".*[74] (10)

Andan redd ėderler rūḥı gövdesine. Andan bir ḳapu (11) açılur ḳabrinden cennete ol ḳapudan baḳuṗ (12) cennetde maḳāmını müşāhede ḳılur; ḳıyāmet günine (13) degin feraḥ olur. Ammā kāfirler cānı ḳabż olsa (14) ʿaẕāb ferişteleri dünyā gögüne degin ile-dürler, (15) gök ḳapularını açmazlar. Allahü teʿālā buyruġı-y-ıla redd **[35b]** (1) olunur, cesedine ḳabrini dar eylerler. Andan bir ḳapu açılur (3) ṭamuya daim ol ḳapudan baḳuṗ cehennemde maḳāmını (2) müşāhede ḳılur; ḳıyāmet günine degin. Ammā Müslimānlaruŋ (4) maʿsūm iken ölen oġlancıḳlaruŋ cānı cennet (5) ḳuşcuġazlarınuŋ ḳurṣağında durur, müşgden (6) ṭaġlar ḳatında ḳıyāmet günine degin ẕevk ėderler. (7) Ammā müşrikler cānı ve kāfirler cānı Siccīnde durur. (8) Oġlancıḳlarınuŋ cānı cennet içinde ṭolanuṗ (9) yürürler meḳānları yoḳ; tā ḳıyāmet ḳopunca.

Ḳaçan (10) ḳıyāmet ḳopa, mü'minler -*Allahümmerzuḳna*- [dėyü] cennete girseler (11) gerek. Ammā mü'minler ki anlaruŋ borcı var iken (12) öldiler yāḫūd biregüye ẓulm ėtdiler, ḥasumların (13) rāżı ḳılmadın dünyādan gitdiler muʿallaḳ durur (14) havāda; ne cennete irişürler ve ne göge irişürler; (15) yā maẓlūm ḫoşnūd

[74] Kur'ān, 20/55: "(Ey insanlar!) Sizi topraktan yarattık, (ölümünüzle) sizi oraya döndüreceğiz ve sizi bir kere daha oradan çıkaracağız."

oluṕ ḥaṣumları ḫoşnūd **[36a]** (1) oluṕ borcu ödenince. Ammā şol fāsıḳlar ki (2) mużırdur, tevbeye meyilleri yoḳdur; anlaruŋ cānı (3) ḳabir ʿaẕābı-y-ıla mübtelā oluṕ bedenleri-y-ile ḳabir içinde (4) ṭururlar. Ammā kāfirler cānı daḫı münāfıḳlar cānı gibi (5) Siccīndedür, yedinci ḳat yėr altında cehennem içinde. (6)

Ebū Hüreyre *-raḍiya'llāhu ʿanh-* rivāyet eyler: Resūlullah-*ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem-* (7) eyitdi: "Allahü teʿālā ṣūrı yaratdı, ṣūruŋ (8) dört budaġı vardur: Birisi maġrıbda ve birisi (9) maşrıḳda; birisi yedinci ḳat gökde ve birisi yedinci (10) ḳat yėr altındadur. Daḫı ṣūruŋ delikleri var (11) yaradılmışuŋ cānları ṣaġışınca. Ol dört budaġuŋ (12) birisinde peyġamberler cānı ṭurur, birisinde ferişţehler (13) cānı ṭurur, birisinde dīvler cānı ṭurur, birisinde (14) ḳalan ḥayvānlar cānı ṭurur.

Allahü teʿālā ṣūrı (15) İsrāfīl eline vėrdi. Ol vaḳıtdan berü İsrāfīl **[36b]** (1) ṣūrı aġzına aluṕ muntaẓırdur, Allahü teʿālādan (2) buyruḳ olunca. Ḳaçan Allahü teʿālā buyursa, gerekdür (3) üç kez ṣūrı nefḫ ėde. Evveline nefḥa-yı fezaʿ dėrler. (4) İkincisine nefḥa-yı baʿṣ dėrler. Ḥuẕeyfe *-raḍiya'llāhu ʿanh-* (5) ṣordu ki: "Yā Resūl Allah! Ṣūr ürüldügi[75] vaḳtın bu ḫalḳuŋ (6) ḥāli nėce ola?" dėdi. Resūl Allah *-ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem-* (7) eyitdi: "Yā Ḥuẕeyfe! Ṣūr ürülse ḳıyāmet ḳopar (8) şol resm-ile ki bir kimsene bir lokmaya ṣunsa ol loḳmayı (9) aġzına ḳoymadın ḳıyāmet ḳopa, biregü eline ṣu alsa (10) aġzına iletse içmedin ṣūr ürülse ḳıyāmet (11) ḳopa." dėdi.

Ṣūruŋ āvāzını yėr gök ehli ḳamusı (12) işitdüṕ ḳorḳalar, ṭaġlar yerinden ḳopuṕ birbirine (13) doḳunuṕ pāre pāre olalar. Andan ḳavm ḳırıluṕ (14) yıġın yıġın ola. Andan atılmış yüŋ gibi oluṕ (15) havā yüzinde seyr ėderler. Daḫı gökler degirmen ṭaşı **[37a]** (1) gibi ç̣evzine ç̣evzine ṭuralar. Yėrler ditreyüṕ (2) ḥarekete gele. Ṣu yüzine gėmi nėce deprenürse şöyle (3) ola; ḥāmile ʿavratlar ḥamlin duralar,

[75] Yazmada: ürülduġı

dīvler ḳaḳalar, (4) yıldızlar gökden aşaġa döküle, ayla güneşüŋ nūrı (5) gidüp ḳapḳara ola, gökler yarılup pāre pāre ola, (6) ferişteler yere dökile. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: "*İnne zelzelete's-sāʿati şey'un ʿaẓīm*".[76] (7)

Andan Allahü teʿālā, Melekü'l-mevte eyde: (8) "Evvelden āḫire degin ne-ḳadar ki yaradılmış var-ısa ḳamusınuŋ (9) ṣaġışınca saŋa yardımcı yaratdum. Yėr gök ehli ḳuvvetince (10) saŋa ḳuvvet vėrdüm. İn, benim ḫışmum ve ḳahrum birle İblīs (11) -*ʿaleyhi'l-laʿneye*- ölümi ṭad[d]ur. Daḫı ne-ḳadar ki evvelden (12) āḫirine degin cemīʿ maḫlūkātuŋ cānın almaḳda acı, zaḥmet, (13) ṣusızlıḳ ḳekerlerse ol ḳadar. Daḫı iblīs cānın (14) almaḳda artur. Daḫı senüŋle yetmiş biŋ zebānī varsunlar (15) cehennem zencīrlerinden bir zencīr bile alsunlar."

[37b] (1) Andan-soŋra bir ferişteh nidā eyleye ki cehennem ḳapuların (2) aḳalar. Andan Melekü'l-mevt bir ṣūretle ine ki eger ol (3) vaḳtuŋ yėr gök ehli diri olup Melekü'l-mevti (4) görelerdi ḳamusı helāk olaydı. Pes Melekü'l-mevt (5) bu heybetle kaḳan İblīs ḳatına gele, İblīs ḳaḳa. (6) Melekü'l-mevt eyde: "Ṭur, yā ḫabīṯ! Ḳaḳma ki saŋa (7) ölümi ṭadırayım. Ėy nėceʿömürleri dünyāda sürdüŋ, (8) ėy nėce mü'minleri ki azdırduŋ." dėye. Bunı işidicek (9) İblīs kaḳup maşrıḳa vara, göre ki Melekü'l-mevt (10) ḥāẓır olmış, her ḳanda ki kaḳsa Melekü'l-mevtden (11) ḳurtulmaġa çāre olmaya. Andan dünyānuŋ ortasına (12) gele. Ādem peyġamberüŋ -*ʿaleyhi's-selām*- ḳabri üstünde ṭurup (13) eyde: "Senüŋ ucundan ḥażretden sürilüp (14) merdūd oldum." dėye. Andan Melekü'l-mevt eyde: (15) "Baŋa ölüm şerbetin ne-ḳadeḥi-y-ile iḳürürsin, cānum **[38a]** (1) ne dürlü ʿaẕāb-ıla alursın?" dėye. Melekü'l-mevt eyde: (2) "Cehennem ḳadeḥi birle şerbet iḳürüp anuŋ ʿaẕābı-y-ıla (3) rūḥuŋı ḳabż ėderem."

[76] Kur'ān, 22/1: "Kıyamet sarsıntısı çok büyük bir şeydir."

Andan İblīs düşüp̀ ṭopraġa (4) yine dileye ki yėr altına girüp̀ Melekü'l-mevt elinden (5) ḳurtıla. Şol sāʿat zebānīler derilüp̀ İblīse (6) ḥamle eyleyeler, kimi oddan süŋü ile ṣancalar kimi (7) ḳamçılar birle çeküp̀ pāre pāre ḳoparalar. Her biri (8) bir dürlü ʿaẕāb-ıla ḥavāle olalar. Allahü teʿālā diledügi (9) müddet cān çekişdüre.

Ḳaçan İblīs ölse (10) Allahü teʿālā, Melekü'l-mevte emr eyleye ki: "Yėre in deŋizleri (11) fānī ḳıl-ki benden artuḳ kimsene bāḳī ḳalmaz." Nėte-ki (12) Ḳur'ānda buyurdı: *"Kullu şey'in hālikun illā vechehu".*[77]

Pes (13) Melekü'l-mevt gelüp̀ deŋizlere eyde: "Sizüŋ daḫı müddetiŋüz (14) bu ḳadar oldı, şimden gėrü fānī oluŋ." dėye. (15) Deŋizler eyde: "Yā Melekü'l-mevt! Destūr vėr; tā ki kendi **[38b]** (1) nefsimizi aġlayuṕ zārī ḳılalum" dėye. Melekü'l-mevt (2) destūr vėre deŋizler nevḥa ve zārī ḳıluṕ (3) eydeler: "Ḳanı bizüm ulu ulu mevclerimüz, ḳanı bizüm (4) içimüzde olan dürlü dürlü ʿacāyiblerimiz? Şimdi bize (5) daḫı Allahü teʿālādan buyruḳ oldı-ki fānī olavuz." (6) dėyüp̀ zārılıḳlar ḳılurken bir kerre Melekü'l-mevt ṣayḥa (7) uruṕ çaġırur: "Şol sāʿat deŋizler ḳuruya ki (8) bir ḳaṭre ṣu ḳalmaya."

Andan [Allah] teʿālā emr eyleye Melekü'l-mevt (9) ṭaġlara vara, eyde: "Sizüŋ daḫı müddetiŋüz (10) tamām oldı." Ṭaġlar eyde: "Yā Melekü'l-mevt! Destūr vėr (11) biz daḫı bir zamān aġla[ya]lum." Melekü'l-mevt destūr vėre. (12) Ṭaġlar eyde: "Ḳanı bizüm içimüzde olan maʿdenler, (13) ḳanı üzerimizde biten otlar, ḳanı bizüm ḳuvvetimüz, ṣalabetimüz?" (14) dėyeler. Melekü'l-mevt bir kerre ṣayḥa ėde, şol (15) saʿāt ṭaġlar eriyüp̀ maḥv olalar.

Andan **[39a]** (1) Melekü'l-mevt yėre gele eyde: "Senüŋ daḫı müddetüŋ tamām (2) oldı. Sen daḫı fānī ol" dėye. Yėr daḫı zārī (3) ḳıluṕ eyde: "Ḳanı benüm

[77] Kur'ān, 28/88: "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır."

üzerimdeki pādişāhlar, ḳanı (4) benim üzerimde biten otlar ve aġaçlar ve dürlü dürlü nebātlar (5) ve çeşmeler ve ırmaḳlar[78]?" dėyüp (6) aġlaya. Şol saʿāt Melekü'l-mevt bir ṣayḥa ėde, yėrde (7) ne-ḳadar dıvar var-ısa ḳamusı yıḳıluṗ zīr ü zeber (8) olalar. Melekü'l-mevt göklere çıḳuṗ bir kerre ṣayḥa (9) ėde, şol saʿāt ay ve güneş nūrı gidüṗ ḳapḳara (10) olalar. Yıldızlar yaġmur gibi gökden yėre dökileler. (11)

Andan-soŋra Allahü teʿālā, Melekü'l-mevte eyde: "Yaradılmışdan (12) ölümi dadmaduḳ kimse kaldı mı?" Melekü'l-mevt eyde: (13) "İlāhī! Sen Ḳayyūmsın saŋa ölmek yoḳ. Cebrā'il (14) Mikāil ve İsrāfīl ve ʿAzrāil ve ʿarşı getüren melekler (15) ḳaldı." dėye. Allahü teʿālā emr eyle anlaruŋ daḫı **[39b]** (1) cānın al." dėye. Anlaruŋ cānın ala. Andan Allahü teʿālā (2) eyde: "Yā melek, işitmedün mi-ki? '*Küllü nefsin ẕāīḳatü'l-mevt'* [79] (3) Sen-daḫı yaradılmışdan birisisin." dėye. "Sen daḫı (4) ṭadsın gerek. Aç̣ ḳanadlarunı öl benüm destūrum-ıla (5) kendü rūḥuŋı ḳabż ėt."

Melekü'l-mevt ṭamu ile (6) uç̣maḳ arasında bir yere gele gözin göge dike cān (7) ç̣ekişe, cān acısından şöyle feryād ėdüṗ (8) ç̣aġıra ki: "Eger yėr gök ehli ol demde ölelerdi (9) ḳamusı ol ṣayḥadan helāk olalardı." Andan (10) Melekü'l-mevt eyde: "Eger bilseydüm ki cān böyle (11) ḳatılıġ-ıla ölürmiş mü'minlerüŋ cānın şefḳat-ıla (12) alurdum." dėyüṗ Melekü'l-mevt ṭamu ile uç̣maḳ (13) arasında düşüṗ öle. Eyle olsa bu dünyā bir zamān (14) şöyle ḫāli ḳala, Allahü teʿālā diledügi müddetç̣e hīç̣ (15) vech-ile nesne ölmeye.

[78] Yazmada iki kez yazılmış: "ve çeşmeler ve ırmaḳlar"

[79] Kur'ān, 3/185: "Her nefis ölümü tadacaktır."

Bābun fī ẕikri'l-ḥaşr ve el-neşir[80]

[40a] (1) Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan Allahü teʿālā dilese ki (2) ḫalāyıḳı ḥaşr ėdüṕ yine diri ḳıla, evvel İsrāfīli (3) dirilde; andan Mīkā'il andan Cebrā'il andan ʿAzrāīli. (4) Bu dört muḳarreb feriştehler dirile. Andan (5) İsrāfīl ṣūrı üfüre ḳalan feriştehler dirile. (6)

Allahü teʿālā, Rıḍvāna buyura ki: "Uçmaġı beze ümmet-i Muḥammed (7) -*'aleyḥi's-selām-* giriser." Andan Allahü teʿālā buyura: (8) "Buraḳ getüreler, iki ḥülle getüreler, livāü'l-ḥamdı getüreler." (9) Canavarlardan evvel dirilen Buraḳ ola. Buraḳı getüreler. (10) Allahü teʿālā buyura ki: "Burāḳı donadıŋ." Ṭonadalar (10) ḳızıl yāḳutdan eyer uralar, yeşil zebercedden uyan (12) uralar. Ḥüllenüŋ biri yeşil ve biri ṣaru ola.

Allahü teʿālā (13) buyura ki: "Ḥabībüm Muḥammediŋ *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* (14) ḳabrine varıŋ." Varalar göreler ki yėryüzi düṕdüz (15) olmış. Peyġamber *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* nėrededür bilmeyeler; **[40b]** (1) göreler ki bir arada nūr çıḳuṕ göge direk direk (2) olmış.

Cebrā'il, İsrāfile eyde: "Sen nidā ėt İsrāfil, (3) Allahü teʿālā destūr-ile senüŋ āvāzıŋa ḫalāyıḳ dirilürler. " (4) İsrāfil eyde: "Yā Cebrā'il! Sen çaġır ki dünyāda dostı (5) ėdüŋ." dėye. Cebrā'il eyde: "Muḥammedden[81] *-aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-* (6) utanurum." dėye. İsrāfil eyde: "Yā Mikāil, sen nidā ėt." dėye. (7) Andan Mikāil eyde: "Es-selamü 'aleyke yā Muḥammed (8) *-'aleyhi's-selām-*" dėye. Cevāb gelmeye. Andan Melekü'l-mevte eydeler: (9) "Sen çaġır." Melekü'l-mevt çaġıruṕ eyde: "*Eyyühel erruḥu* (10) *elṭayyib irciī ilā bedni elṭayyib".*[82] dėye. Hīç cevāb

[80] Haşr ve neşir hakkında.

[81] Yazmada: Muḥammedüŋ

[82] "Ey temiz ruh(can) temiz vücuduna geri dön."

gelmeye. (11) Andan İsrāfil eyde ki: "*Eyyuhel elruḥu elṭayyib ircii* (12) *bedni elṭayyib. Ḳumu bi faḍli'l-lāhi taalla elḳaża* (13)*ve arż'ala raḥmet.* Yaʿnī dėmek olur ki: Ėy arı cān, (14) arı ten içine girüp̀ ṭurġıl ki bugün Allahü teʿālānuŋ (15) arẓ-ı ekberi günidür. Ḳamu ḳażiyyeler faṣl olunsa gerekdür."

[41a] (1) Ḳaçan-ki İsrāfil bu nidā*yı* ḳılsa Muḥammedüŋ -*'aleyḥi's-selām*- (2) ḳabri yarıla, Resūl -*'aleyḥi's-selām*- ḳabrinden başın (3) ḳaldıra. Ṣaḳalından başından ṭoprağın silke. (5) Andan Cebrā'il-*'aleyḥi's-selām*-[83] ḥülle ve Burāḳ (4) çeke. Resūl -*'aleyḥi's-selām*- eyde: "Yā Cebrā'il! Bugün ne (6) gündür?" Cebrā'il-*'aleyḥi's-selām*- eyde: "Bugün ḳıyāmet ve ḥasret (7) ve nedāmet ve melāmet günidür." Resūl -*'aleyḥi's-selām*- (8) eyde: "Yā Cebrā'il! Baŋa beşāret ḫaberin vėr." Cebrā'il (9) -*'aleyḥi's-selām*- eyde: "Yā Muḥammed! Beşāret olsun saŋa ki (10) livāü'l-ḥamdı getürdüm." dėye. Resūl -*'aleyḥi's-selām*- (11) eyde: "Yā Cebrā'il! Saŋa andan sormazam zaʿīf (12) ümmetüŋ ḥālinden soraram, ola ki anları Ṣırāṭ (13) üzerinde ḳoduŋ geldüŋ." dėye. İsrāfīl eyde: (14) "Yā Resūl Allah! Allahuŋ ʿizzeti ve ʿaẓameti ḥaḳḳı-çün (15) senden öŋdin kimse başın ḳaldırmadı." **[41b]** (1) Andan Resūlullah -*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- eyde: "Şimdi göŋlüm (2) ḫoş oldı, gözüm nūrlandı."

Cebrā'il elinden ḥülle*yi* (3) ve tacı aluṕ geye, Burāḳa bine. Bilgil ki Allahü teʿālā (4) Burāḳı yaratdı. Ḳanadları vardur. Yėrle gök arasında (5) uçar. Yüzi var, ādem yüzi bigi. Söyler ʿArab dilince. (6) Ḳaşları açıḳdur, gözleri ḳaradur, ḳulaḳları yeşil (7) zeberceddendür, alnı ḳızıl yāḳutdandur, gövdesi (8) incüdendür yıldırım bigi balḳır.

Ḳaçan Peyġamber -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- (9) öŋine çekseler çekine, ḳomaya eyde: "Allah (10) ḥaḳḳı-çün baŋa kimse binmek olmaz meger şol peyġamber

---

[83] Yazmada iki kez yazılmış, birinin üzeri karalanmış.

biner ki: (11) Hāşimīdir ve Ḳureyşīdir, Muḥammed ʿAbdullāh oġlıdur." (12) dėye. Rėsūlullah *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* eyde: "Ol Muḥammed (13) benem." dėye. Andan Burāḳa binüṗ vara ʿarş öŋinde (14) Allahü teʿālāya secde ḳıla. Ḥaḳ teʿālā ṭarafından bir ferişteh (15) ċaġıruṗ eyde: "Başıŋı götür[84] ki bugün rükūʿ sücūd **[42a]** (1) güni degildür. Belki ḥisāb ve ʿaẕāb günidür. (2) Bugün şefāʿat günidür. Ḳaldır başını, sen dile (3) Allahü teʿālā bağışlasuŋ." Muḥammed - *'aleyḥi's-selām-* başın (4) ḳaldıra ve eyde: "Yā Rabb! Ümmetini yarlıġamaḳ vaʿde ḳılduŋ." (5) Allahü teʿālā eyde: "Bağışladum ümmetiŋden ben, rāżı (6) olduġuŋ miḳdarca." Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: (7)" *Ve le sevfe yu'ṭīke rabbuke fe terḍā".*[85]

Andan Allahü teʿālā (8) gökden yėre yaġmur yaġdura. Ādem menisi bigi aḳ yaġmur (9) yaġa, ḳırḳ gün ola yaġmur yaġa yėrde olan her ne-ki (10) var-ısa ḳamusından on iki arşun yüce ola. (11) Ol yaġmur-ıla ḫalḳ yėrden ot biter gibi biteler; (12) tā ki gövdeleri tamām ola dünyādaġı bigi. Andan (13) yėri ve gögi düreler nāme dürer gibi. Andan Allahü (14) teʿālā eyde: "Ḳanı ol benim rızḳum yeyüṗ ayruḳlara ṭaṗanlar?" (15) Andan ṭaġlar atılmış berg gibi olalar. Andan bu yėr ki **[42b]** (1) üstünde günāhlar işlenüṗ nā-ḥaḳ yėre ḳanlar dökülmişdür. (2) Anı degişüreler cehennemi anuŋ üzerine getüreler. Andan (3) bir aḳ yėr döşeyeler. Gümişden cenneti anuŋ üzerine (4) ḳoyalar.

Rivāyet olundı Ḥażret-i ʿĀyişeden *-raḍiya'llāhu 'anh-*: Ḥażret-i Resülden *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* ṣordum ki: (6) "Ol gün-ki yėr degişüreler ḫālāyıḳ ḳanda olalar?" (7) Resūlullah *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* eyitdi: "Yā ʿĀyişe! Ḫālāyıḳ (8) ol günde Ṣırāṭ üzerinde olalar."

---

[84] Yazmada: getür

[85] Kur'ān, 93/5: "Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın."

Allahü teʿālā, İsrāfīle (9) emr eyleye ki: "Yā İsrāfīl ṣūr ür." Pes İsrāfīl ṣūrı (10) üre. Eyde: "Ėy bedenlerden ayrılan cānlar, ėy (11) çürümiş sünŋükler, ėy kesilmiş ṭamar deriler, ėy ṭaġılmış (12) ḳullar, ṭurun ṭaġlar başından deŋizler dibinden (13) canavalar ḳursaġından ki faṣl-ı ḳaża içün bugün (14) ārż-ı ekberdür." Pes yėrlü yėrinden ḳalḳuṕ göge (15) naẕar ėdeler, göreler ki: Gök pāre pāre olmış, yėr **[43a]** (1) degüşürilmiş, canavarlar ḥaşr olmış, deŋizler ḳurumış, (2) zebānīler ḥāẕır olmış, ayuŋ güneşüŋ nūrı gitmiş (3) terāzū ḳurılmış, uçmaḳ bezenmiş.

Kāfirler, münāfıḳlar (4) ḳaçan-ki yėrlerinden ṭuruṕ bu ḥālları görseler (5) ḳabir içindeki gördükleri ʿaẕāb bunlara ṭatlu (6) gele şol yaz uyḳusı gibi. Eydeler: "*Yā veylenā* (7) *men beasenā min merkadinā.*[86] Ėy-vāy! Bizi kim ḳaldurdı (8) yatduġumuz yėrden?" dėyeler. Mü'minler cevāb vėrüṕ (9) eydeler: "*Hāẕā mā vaader raḥmānuve ṣadaḳal murselūn*[87] (10) Yaʿnī bu ol gündür ki Allahü teʿālā vaʿde ḳıldı. Mürsel (11) peyġamberler gerçekdür ve gerçek söylediler."

Pes (12) ḫālāyıḳ ḳabirleriden aç ve ṣusuz ʿuryān bir zamān (13) ḫayrān ḳalalar. Ḫaberde gelmişdür, Resūlullahdan (14) *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* ṣordılar kim: "Yā Resūl Allah, (15) işbu āyetüŋ maʿnīsi nedür ki?" Ḳur'ānda buyurdı: **[43b]** (1)**"***Yevme yunfeḫu fī'ṣ-ṣūri fe te'tūne efvācen".*[88] Resūlullah-*ṣalla'llāhu* (2)*'aleyhi ve sellem*-ol-ḳadar aġladı-ki mübārek gözlerinüŋ (3) yaşı ṭoprağı balçıḳ eyledi. Andan eyitdi: "Ḳatı ulu (4) nesneden ṣorduŋuz imdi bilgil ki ḫalāyıḳ (5) ḳıyāmet güninde ḳubūrlarından ṭurıcaḳ on iki bölük (6) ṭuralar:

Bir bölügi meymūnlar ṣūretinde olalar. Anlar (7) ḫalḳ arasında fitne bıraġanlardur." Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: (8)*"El fitnetu eşeddu minel ḳatli".*[89] İkinci

---

[86] Kur'ān, 36/52.

[87] Kur'ān, 36/52.

[88] Kur'ān, 78,18: "Bu, sūra üfürüleceği gün gerçekleşir ve siz bölük bölük gelirsiniz."

[89] Kur'ān, 2/191: "Fitne, adam öldürmekten beterdir."

bölük ṭoŋuz şūretinde (9) ḳopalar. Ḥaram yėyenlerdür ve yalan söyleyenlerdür. (10) 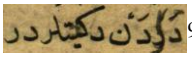 [90] Nėte-ki Ḳur'ān-ı ʿAẓīmde buyurdı: (11) "*Semmāʿune lil kezibi ekkālūne li's-suḥt".*[91] Üçünci (12) gözsüz ḳopalar. Anlar ḥüküm ėdicilerdir. Ḥükminde (13) cevr ü ẓulm ėtdiler. Nėte-ki Allahü teʿālā buyurdı: (14)*"Ve izā ḥakemtum beynen nāsi en tahkumū bil adl".*[92] (15) Dördünci bölük ḳabirlerinden dilsüz ve şaġır ḳopalar. **[44a]** (1) Anlar kendi ʿamelleri ile ʿucub ėdenlerdür. Nėte-ki (2) Ḳur'ānda buyurdı: "*İnnallāhe lā yuḥıbbu men kāne muhtālen (3) fehūran".*[93] Beşinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar. Aġızlarından (4) irin aḳar ola. Aġızlarında dillerin çeyneyeler. Anlar (5) şol ʿālimlerdür ki ʿamelleri ḳavl[94]lerine muḫalifdür. (6) Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: "*E te'murū nen nāse bil birri* (7) *ve tensevne enfusekum".*[95] Altıncı bölük ḳabirlerinden (8) ṭuralar gövdelerinde oddan çıyanlar ola. (9) Anlar yalan ṭanuḳlıḳ vėrenlerdür. Nėte-ki Ḳur'ānda (10) buyurdı: *"Veylun yevmeiẕen lil mukeẕẕibīn".*[96] Yedinci bölük (11) ḳabirlerinde ḳopalar ayaḳları parmaġı, elleri şaçına (12) bağlu ola. Gövdeleri şöyle çirkin ḳoḳar ki ʿaraṣāt (13) ehli her birisi ʿaẕābların unudalar. Anlar şunlardur ki (14) şehvetlerine uyuṗ nefs[97]leri ārzūsında (15) ḳoşanlardur. Nėte-ki[98] Ḳur'ānda buyurdı: *"Ulāikelleẕīn* **[44b]** (1)*eşteravul ḥayāte'd-dunyā bi'l-aḫreti".*[99] Sekizinci bölük (2) esrikler bigi ḳopalar düşe ṭura, şaġa şola (3) yıḳıla yıḳıla ʿaraṣāt yėrine geleler. Anlar zekāt (4) menʿ ėdüṗ

---

[90] Okunamadı

[91] Kur'ān, 5/42: "Onlar, yalanı çok dinleyen, haramı çok yiyenlerdir."

[92] Kur'ān, 4/58: "Ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor."

[93] Kur'ān, 4/36: "Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez."

[94] Yazmada: kavel

[95] Kur'ān, 2/44: "İnsanlara iyilik etmelerini emrediyorsunuz da kendinizi unutuyor musunuz?"

[96] Kur'ān, 77/15: "O gün vay yalanlayanların hâline!"

[97] Yazmada: nefes

[98] Yazmada iki kez yazılmış.

[99] Kur'ān, 2/86: "Onlar, ahireti verip dünya hayatını satın alan kimselerdir. (Onlar, ahireti dünya yaşayışına satmış kimselerdir)"

Taŋrı teʿālā ḥaḳḳında taḳṣırlıḳ (5) ėdüṕ vėrmeyenlerdür ki Bārī Teʿālā buyurdı: (6) "*Yā eyyuhellezīne āmenū enfikū min tayyibāti mā kesebtum.*"[100] (7) Ṭoḳuzuncı bölük ḳabirlerinden ṭuralar, ḳaṭrāndan (8) göŋlekleri ola. Anlar ġıybet söyleyenlerdir. Nėte-ki (9) Allahü teʿālā buyurdı: *"Ve lā tecessesū ve lā yaġteb baʿḍukum baʿḍan".*[101] (10) Allahü teʿālā *-celle şānuhū-* ādemi ġıybet söylemekden (11) nehy ḳılmışdur. Onuncı bölük ḳabirlerinden ṭuralar. (12) Dilleri ḳafalarından ṭaşra şarḳuṕ ayaḳlarında (13) sürinür ola. Anlar dıŋ diŋleyenlerdür ve ḳoḳulayanlardur. (14) On birinci bölük esrük ḳopalar. Anlar (15) mescidlerde dünyā sözin söyleyenlerdür. Nėte-ki **[45a]** (1) Allahü teʿālā Ḳur'ānda buyurdı: "*Ve ennel mesācide lillāhi fe lā tedʿū maallāhi eḥaden".*[102] (2) On ikinci bölük ḳabirlerinde ḳopalar (3) ṭoŋuz şūretinde. Anlar aḳçaların aṣṣıya vėrüṕ (4) ribā yeyenlerdür. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: "*Yā eyyuhelleẕīne (5) āmenū lā te'kulur ribā aḍ'āfen muḍāʿafeh".*[103]

Muʿaz bin (6) Cebel *-raḍıyaʿllahuʿanh-* rivāyet eyledi, eyitdi: "Resūlullah (7)- *ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* buyurdı: Ḳaçan ḳıyāmet güni (8) olsa Allahü teʿālā benüm ümmetümi on iki bölük ḳopara: (9)

Evvel bölük ḳopalar elleri ayaḳları yüzleri üstine (10) süriyüṕ getüreler. Allahü teʿālā ṭarafından bir ferişteh (11) ċaġıra ki bunlar ol ṭā'ifelerdür ki dünyāda ḳoŋşuların (12) incid[di]iler, tevbe ėtmedin öldiler, cezāları (13) budur, varacak yėrleri ṭamudur. Nėte-ki Ḳur'ānda (14) buyurdı: *"Vel cāri zil kurbā vel cāril cunubi".*[104]

---

[100] Kur'ān, 2/267: "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden Allah yolunda harcayın."

[101] Kur'ān, 49/12: "Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın."

[102] Kur'ān, 72/18: "Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O hâlde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin."

[103] Kur'ān, 3/130: "Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin."

[104] Kur'ān, 4/36: "yakın komşuya, uzak komşuya."

İkinci (15) bölük ḳabirlerinden ḳopalar ṣūretleri ḫınzır **[45b]** (1) ṣūreti bigi ola. Bir münādī nidā ḳıla ki: "Bunlar beş (2) vaḳt namāz ḳılmaġa kāhiller idi; tevbe ėtmedin öldiler, (3) bunların cezası budur, varacak yėrleri ṭamudur." (4) Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: "*Fe veylun lil muṣallīn, elleẕīne hum* (5) *'an ṣalātihim sāhūn".*[105]

Üçünci bölük ḳabirlerinden (6) ḳopalar ḳarınları şiş-miş ola, her birinüŋ (7) ḳarnı bir ṭaġ bigi ola, ḳarınlarınuŋ içi ṭolu yılanlar (8) ve ʿaḳrepler ola. Her ʿaḳrep bir ḳatırca ola. (9) Ṭaraf-ı ḥaḳdan bir münādī ćaġıruṕ eyde: "Bunlar (10) anlardur ki zekāt vėrmediler; tevbe ėtmedin öldiler, (11) bunların cezası budur, varacak yėrleri ṭamudur."(12) Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı:" *Velleẕīne yeknizūnez ẕehebe* (13) *vel fıḍḍate ve lā yunfikūnehā fī sebīlillāhi fe beşşirhum* (14) *bi 'aẕābin elīm".*[106] Gerekdür ki ol zekāt vėrilmeyen māluŋ (15) her bir danesinden bir taḫta düzeler cehennem **[46a]** (1) odına ḳızduruṕ ol māluŋ issi-ki zekāt vėrmezdi, (2) alnına, yanlarına ve gögsine ve arḳasına (3) başuṕ ṭaġlayalar.

Dördünci ḳabrinden ṭuralar (4) aġzından ḳan aḳar, bağırsaḳları yėrde sürünür (5) ola. Bir münādī nidā ḳıluṕ eyde: "Bunlar beyʿde ve şirāda (6) yalan söyleyenlerdür. Tevbe ėtmedėn öldiler, cezaları (7) budur, varacakları yėr cehennemdür." Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: (8) "*Elleẕiyne yeşterūne bi 'ahdillāhi ve eymānihim ṣemenen kalīlen".*[107] (9)

Beşinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar ḳarınları od-ıla (10) ṭopṭolu ola, gövdeleri murdār leş gibi ḳoḳa. Bir münādī (11) nidā ḳıluṕ eyde: "Bunlar anlardur ki günāhı ḫalḳ (12) yüzünden ṣaḳladılar. Allahü teʿālādan ḳorḳmadılar; (13) tevde

---

[105] Kur'ān, 107/ 4-5: "Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar."

[106] Kur'ān, 9/34: "Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele."

[107] Kur'ān, 3/77: "Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var."

ėtmeden öldiler, cezaları budur, varacakları yėrleri (14) cehennemdür.” Nėte-ki Ḳur’ānda buyurdı: “*Yestaḫfūne* (15)*minen nāsi ve lā yestahfūne minallāhi*”.[108]

Altıncı bölük **[46b]** (1) ḳabirlerinden ṭuralar, ḳamusı eŋselerinden boġazlanmış (2) ola. Bir münādī nidā ḳıla ki: “Bunlar anlardur ki yalan (3) yėre ṭanıḳlıḳ vėrdiler; tevbe ėtmeden öldiler, (4) bunların cezası budur, varacak yėrleri cehennemdür.” (5)

Yedinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar aġızlarında dilleri (6) olmaya, ḳanlar irinler aġızlarından revān olmuş ola. (7) Bir münādī nidā ḳıluṕ eyde: “Bunlar bilüṕ ṭanuḳlıḳ (8) vėrmeyenlerdür; tevbe ėtmeden öldiler, anlaruŋ cezāsı (9) budur, varacak yėrleri cehennemdür.” Nėte-ki Kelām-ı Ḳadīm (10) içinde “*Ve lā tektumūş şehādete, ve men yektumhā fe innehū* (11)*āsimun ḳalbuhu”.*[109]

Sekizinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar, başları (12) aşaġı ola, ayaḳları yuḳaru ola, ud yėrlerinden (13) ḳanlu ve iriŋlü ve ṣaru ṣular aḳar ola. Bir münādī (14) nidā ḳıluṕ eyde: “Bunlar dünyāda zinā ėdenlerdi; (15) tevbe ėtmeden öldiler, cezaları budur, varacak yėrleri **[47a]** (1) cehennemdür. Nėte-ki Ḳur’ānda buyurdı: *“Ve lā takrebūz zenā innehu* (2) *kāne fāhışeten, ve sāe sebīlen”.*[110]

Ṭoḳuzuncı bölük ḳabirlerinden (3) ḳopalar yüzleri ḳapḳara ola, gözleri gök ola, ḳarınları (4) içi ṭopṭolu ola. Bir münādī nidā ḳıla ki: “Bunlar anlardur ki (5) ẓulm ile yetimler mālın yėrlerdi; tevbe ėtmeden öldiler, (6) cezāları budur, varacak yėrleri

[108] Kur’ān, 4/108: “İnsanlardan gizlenmeye çalışırlar da Allah’tan gizlenmezler.”

[109] Kur’ān, 2/283: “Şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır.”

[110] Kur’ān, 17/32: “Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur.”

cehennemdür. Nėte-ki Ḳur'ānda (7) buyurdı: *"[İnnellezīne] ye'kulūne emvālel yetāmā ẓulmen innemā ye'kulūne* (8) *fī buṭūnihim nāran. Ve se yaṣlevne seīran."*[111]

Onuncı bölük (9) ḳabirlerinden ḳopalar gövdeleri yaş ve cüẕām ve ebrāṣ (10) olalar. Bir münādī nidā ḳıla ki: "Bunlar anlardur ki atalarına (11) analarına ʿāḳ öldiler, cezāları budur, varacak yėrleri (12) cehennemdür." Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Ve lā tuşrikū bihī şeyen ve* (13) *bil vālideyni iḥsānen.*"[112]

On birinci bölük ḳabirlerinden (14) ḳopalar gözleri görmez ola, dişleri öküz (15) boynuzı bigi ola, ṭuṭaḳları ṣarḳmış ola. **[47b]** (1) Bir münādī nidā ḳıla ki: "Bunlar anlardur ki süci içerlerdi; (2) tevbe ėtmeden öldiler, cezāları budur, varacak yėrleri (3) cehennemdür." Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: "*İnnemel ḫamru vel meysiru* (4) *vel ensābu vel ezlāmu ricsun min ameli'ş-şeytāni".*[113]

On ikinci bölük (5) ḳabirlerinden ḳopalar yüzleri on dört gėcelik (6) ay bigi ola, Ṣırāṭ köprüsin yıldırım bigi geçeler. (7) Ḥaḳ teʿālā ḳabilinden bir münādī nidā ḳıluṗ eyde: "Bunlar (8) anlardur ki ʿamel-i ṣāliḥ ḳıldılar günāhlarından yıġlındılar. (9) Beş vaḳt namāzı cemāat-ıla ḳıldılar, tevbe üzerine (10) oldılar. Bunlaruŋ ʿivażı cennetdür, maġfiretdür, (11) rıḍvāndur. Daḫı bunlar anlardur Allahü teʿālā anlardan (12) rāżıdur." Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Ellā teḫāfū ve lā taḥzenū* (13) *ve ebşirū bil cennetilletī kuntum tūʿadūne".*[114]

Ḫaberde (14) gelmişdür ki ḳaçan ḫalāyıḳ ḳabirlerinden ḳopsalar (15) ḳırḳ yıl miḳdārı ḳabirleri üstinde ṭuralar aç **[48a]** (1) ve ṣusuz; ne yėyeler ve ne içeler ve ne

---

[111] Kur'ān, 4/10: "Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurasıya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çılgın bir ateşe (cehenneme) gireceklerdir."

[112] Kur'ān, 4/36: "[Allah'a ibadet edin] ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, iyilik edin."

[113] Kur'ān, 5/90: "Şarap, kumar, tapınmak için dikilmiş olan taşlar, fal için kullanılan oklar, ancak Şeytan'ın işlerindendir ve birer pisliktir bunlar."

[114] Kur'ān, 41/30: "Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) va'd edilmekte olan cennetle sevinin!"

oturalar (2) ne söyleyeler. Resūlullahdan ṣordular ki: (3) "Yā Resūl Allah! Peyġamberler ümmetini nėce bilirler?" Resūlullah (4) *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* eyitdi: "Benüm ümmetimüŋ nişānı biri ol (5) ola ki ellerinde nūr ola. Ābdest ṣuyı ṭoḳunan (6) yėrler ellerinde dirsege degin ve ayaḳları ṭopuḳlarına (7) degin nūr ola.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet (8) güni olsa Allahü teʿālā ḫalāyıḳ ḳabirlerinden ḳoparıcaḳ (9) mü'minler üzerine ḳonan tozı ṭoprağı silkeler. (10) İllā secde yėrlerinden ne-ḳadar ki silk-seler gideremeyeler. (11) Bir münādī nidā ḳıla ki: "Ol ṭopraḳ ḳabir ṭoprağı degildür, (12) mihrāblar ṭoprağıdur. Ḳoŋ ol ṭoprağa dolaşmaŋ ki (13) Ṣırāṭı ol ṭoprak üzerinde iken geçsünler, cennete (14) anuŋla girsünler. Anları görenler bileler ki ḥaḳ yolunda (15) ḥiḏmetkārlardur."

Rivāyet olundı Cābir bin ʿAbdullāhdan **[48b]** (1) *-raḍiya'llāhu 'anh-*: Resūlullah-*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* buyurur ki: (2) "Ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ ḳabirlerinden (3) ḳopsalar Allahü teʿālā uçmaḳ ḫazīnedārı Rıḍvāna (4) eyde ki: 'Ben oruç ṭutan ḳullarımı ḳabirlerinden (5) ḳaldırdım. Aç ve ṣusızlardur. Anları ḳarşula cennet (6) niʿmetleri-y-ile, cennet şarābları-y-ıla.' Pes Rıḍvān çağıra ki: (7) 'Ėy ġılmān vildān' diye. Bunlar şol bāliġ olmadın (8) ölen oġlancıḳlardur. Ṭabaḳlar getüreler şol ḳadar (9) ġılmān vildān cemʿ olalar ki ṭaş ve ṭoprak ṣağışınca (10) ola. Yaġmur ḳaṭrelerinden gökdeki yılduzlardan (11) yėrde ki aġaçlardan çoḳ ola. Her birinüŋ elinde bir (12) nūrdan ṭabaḳ ola, içi ṭolu uçmaḳ niʿmetleri (13) ve dürlü yemişler. Altundan ve gümişden meşrebeler ile (14) dürlü şarāblar mü'minler öŋine ḳoyuṗ eydeler: 'Yėŋ (15) içiŋ nūş olsun.' Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: **[49a]** (1) *"Kulū veşrebū henīen bimā esleftum fī'leyyāmil ḫāliyeti".*[115] (2)

Rivāyet olundı İbn-i ʿAbbasdan *-raḍiya'llāhu 'anh-*: (3) Ḥażret-i Risālet -*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* eyitdi: "Üç (4) ṭā'ife vardur ümmetimden ki yarın

[115] Kur'ān, 69/24: "Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık, afiyetle yiyin, için."

ḳabirlerinden (5) ṭurıcaḳ ferişteler anlar ile muṣāfiḥe ėdüṕ görüşür. (6) Ol üç ṭā'ifenüŋ biri şeh̄idler (7) ola, biri Ramażan ayuŋ oruç dutanlardur, (8) biri ʿArife güni oruç dutanlardur."

Rivāyet olundı (9) Ḫażret-i ʿĀyişeden -*raḍiya'llāhu 'anhā*- : Taŋrı (10) Resūlinden ṣordum, eyitdi: "Yā ʿĀyişe! Cennet (11) içinde köşkler var incüden daḫı yaḳūtdan (12) daḫı zebercedden daḫı altundan daḫı gümişden." (13) ʿĀyişe eydür: "Ṣordum ki: Yā Resūl Allah! Bu köşkler (14) kimleründür?" Resūlullah-*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- eyitdi: (15) "'Arefe güni oruç dutanlaruŋdur." Daḫı eyitdi: **[49b]** (1)"Yā ʿĀyişe! Günlerde Allahü teʿālāya sevgülü gün cumʿa (2) günidür daḫı ʿarefe günidür. Anuŋ-içün bugünlerde (3) Allahü teʿālā ḳullarına raḥmet eyler. Daḫı İblīs (4) -*'aleyhi'l-laʿne*- cumʿa güni-y-ile ʿarefe günin sevmez, düşmen (5) ṭutar. Daḫı eyitdi: "Yā ʿĀyişe! Her kimse ki ʿarefe güni (6) oruç dutsa Allahü teʿālā ol kimseye ḫayır ḳapularından (7) otuz ḳapu açar, şerr ḳapularından otuz ḳapu ḳapar. Ḳaçan (8) aḫşam olıcaḳ orucın açsa, ṣu içse (9) Allahü teʿālā ḳudreti-y-ile ne-ḳadar ol ḳuluŋ gövdesinde (10) ṭamarları var-ısa ḳamusı ol ḳula yarlıġanmaḳ isteyüṕ (11) tā ṣubḥ oluncaya degin *'Allahümme'rḥamū*: İlahī! Sen (12) raḥmet eyle' dėrler.

Ḫaberde gelmişdür ki oruç (13) dutucılar ḳabirlerinden ṭurıcaḳ aġızları ḳoḫusından (14) bellü olalar. Pes vildān ve ġılmān uçmaḳda (15) dürlü dürlü mā'ideler ve niʿmetler daḫı ibriḳlerle **[50a]** (1) şarāblar ḳarşu getürüṕ eydeler: "Bu niʿmetleri yėyen (2) ḫalāyıḳ ḳarınların ṭoyuruṕ dünyā niʿmetlerin yėrken (3) siz oruç dutarduŋuz. Daḫı içüŋ işbu şarāblardan ki (4) ḫalāyıḳ ṣovuḳ ṣulara ḳanuṕ yürürken ṣusız (5) dil ṭamaḳ ḳuruduṕ teṕserüṕ[116]Allahü teʿālā rıżāsı-çün (6) oruç dutarduŋuz." dėrler. Pes oruç (7) dutan mü'minler ol mā'ideden yėyüṕ ol şarāblardan (8) içüṕ raḥāt olalar. Ḫalāyıḳ ḥisāb vėrmek (9) içinde ola.

[116] Yazmada: tebsirüṕ

Ḫaberde gelmüşdür ki ḳabir içinde on (10) ṭā'ifenüŋ gövdesi çürümez. Evvel peyġamberlerüŋ (11) daḫı ġazilerüŋ daḫı ʿālimlerüŋ daḫı şehīdlerüŋ (12) daḫı Ḳur'ān oḳuyanlaruŋ daḫı mü'minlerüŋ daḫı ʿadıl (13) issi pādişāhlaruŋ daḫı oġlan ṭoġurmaḳdan (14) ölen ḥatun kişilerüŋ daḫı nā-ḥaḳ yere depelenen (15) kişilerüŋ daḫı cumʿa gėcesi vecumʿa güni **[50b]** (1) yā ʿarefe gėcesi ölenlerüŋ. Peyġamber -*ʿaleyḥi's-selām*- eyitdi: (2) "Bu on ṭā'ife ḳabirlerinde çürümez."

Ḫaberde gelmüşdür ki (3) ḫalāyıḳ ḥaşr olalar ḳıyāmet güni ʿuryān anadan (4) ṭoġmış bigi." Ḥażret-i ʿĀyişeden -*raḍiyallahu ʿanhā*- (5) şordu ki: "Yā Resūl Allah! Er ʿavrat ḳamusı ʿuryān mı (6) ola?" Resūlullah -'*aleyḥi's-selām*- eyitdi: "Beli, yā ʿĀyişe." (7) ʿĀyişe eyitdi: "Vāy zihī[117] rüsvāylıḳ ki birbirine (8) naẓar ėderler." dėdi. Resūlullah-*ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem*- [eyitdi] (9) "Yā ʿĀyişe! Ol günde ḫalāyıḳ kendü ḥāllerine (10) şöyle meşġūl ola ki her biri kendüzin bilmeye ki (11) er midür yoḫsa ʿavrat mıdur, yanındakin bilmek (12) ḳanda ḳıldı? Ol gün gözlerin göge dikeler, ḳırḳ (13) yıl ḳalalar, ne yėyeler ne içėler. Ḳıyāmet ıssından, (14) günāh ağırlığından ḫalāyıḳ dere batalar. Baʿzılar (15) ṭopuḳlarına degin, baʿzılar baldırına degin **[51a]** (1) baʿzılar oyluḳlarına degin, baʿzılar gögsine degin, (2) baʿzılar boyunlarına degin, baʿzılar der içine ġarḳ (3) olmış ola."

Ḥażret-i ʿĀyişe-*raḍiya'llāhu ʿanhā*- (4) eydür: "Şordum ki: Yā Resūl Allah! Ol günde geyesilü (5) kimse ola mı?" Resūlullah -*ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem*- eyitdi: (6) "Yā ʿĀyişe! Ol günde kimsede libās olmaya, meger (7) peyġamberlerde ola. Daḫı peyġamberlerüŋ ehl-i beyti daḫı (8) Receb ve Şaʿbān ve Ramażanı ulaşduruṕ oruç (9) dutanlaruŋ ola. Daḫı ol günde ḫalāyıḳ aç ve ṣusız (10) olalar. Peyġamberler ve anlaruŋ ehl-i beyti ve Receb (11) ve Şaʿbān ve Ramażan ayın oruç dutanlar ne acıġalar (12) ve ne ḫod ṣuṣayanlar." dėdi.

[117] Yazmada: zehī

Andan ḫalāyıḳuŋ ḳamusın (13) cemʿ ėdüṕ Beytü'l-muḳaddes yerinde bir yėre (14) getüreler ki aŋa sāhire dėrler. Anda ḳan dökülmiş (15) olmaya, ẓulüm ve fesād ėdilmiş olmaya. Bilgil ki **[51b]** (1) ḫalāyıḳ ʿaraṣātda yüz yigirmi ṣaf ṭuralar. (2) Her bir ṣafuŋ uzunı biŋ yıllıḳ yol ola. Bir rivāyetde: (3) Benüm ümmetüm yüz yigirmi ṣaf ola, mü'minler ṣıfatı (4) bu ola ki yüzleri aḳ ola, ābdest yėrleri aḳ ola. (5) Ḳāfirler ṣıfatı ḳara ola. Her birin bir dīv ile ḳoşuṕ (6) bende çekeler daḫı cehenneme atalar.

Bābun fī ẕikri sūḳi'l-ḫalāyıḳ[118] (7)

Bu bāb: Ḫalāyıḳ maḥşerde sürüldügin (8) bildirir. Gerekdür ki kāfirleri yayaḳ yüridüṕ belki (9) şeyāṭīnden bir şeyṭān-ıla çadışduruṕ (10) yüzleri üstine süriyü ʿaraṣāta getürürler. (11) Mü'minleri atlara bindürüṕ merkepler-ile getüreler. (12) Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: "*Yevme nahşūrul mütteḳıyne iler raḥmani* (13)*vefdave nesuḳul mücrimıne ila cehenneme virda".*[119]

Allahü teʿālā (14) eyde: "Ėy ferişteblerüm! Ḳullarumı yayaḳ yürütmeŋ, merkeplere (15) bindiriŋ." Pes merkepler getüreler. Ol imdi **[52a]** (1) merkepler dünyāda ėtdükleri ḳurbāndur ki ḥācılar (2) bayramında boġazladılar. Ol ḳurbānlara binüṕ Allahü teʿālā (3) ḥazretine varalar. Nėte-ki ḥadīṣde gelmişdür: *"Aẓimū (*4) *żeḥayākum fe ineha 'ala elṣıraṭi maṭāyākum".*[120]

Ḫaberde (5) gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā (6) ne-ḳadar ki evvelden āḫire degin maḫlūḳ yaratdı; (7) gerekdür ki ḳamusın bir yėre cemʿ

[118] Halayıkın biraraya toplanışı (mahşer günü) hakkında.

[119] Kur'ān, 19/85-86: " Allah'a karşı gelmekten sakınanları Rahmân'ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevkedeceğimiz günü düşün!"

[120] "Kurbanlarınızı büyüklerinden seçin zira onlar Sırâtta sizin bineklerinizdir."

eyleye, güneşi bir meyil (8) ḳadarı yaḳın eyleye, ḳıyāmet güninde güneş ḥarāretinden (9) ḳatı zaḥmet göreler. Nāgāh bir pāre od (10) çıḳuṗ gölge bigi görine. Andan bir münādī çaġıruṗ (11) eyde: "Ėy ḫalāyıḳ! Yürüŋ gölgeye varuŋ." dėye. (12)

Ḫalāyıḳ üç bölük ola: Bir bölük mü'minler ola, (13) bir bölük kāfirler ola, bir bölük münāfıḳlar ola. (14) Ḳaçan bu üç ṭā'ife ol gölgeye ḳaṣd eyleseler (15) gölge üç ḳısım ola. Bir ḳısmı ıssılık[121] ola **[52b]** (1) bir ḳısmı tütün ola, bir ḳısmı nūr ola. Nėte-ki Ḳur'ānda (2) buyurdı: *"İnṭalikū ilā ẓıllin zī şelāşi şu'ābin".*[122] (3)

Ol-ki ḥarāretdür münāfıḳlar üstine ṭura. Ol-ki (4) dütündür kāfirler üstine ṭura ammā ḥarāret (5) münāfıḳlar üstine ṭura. Anuŋ-içün ki dünyāda (6) ẓulmet içinde idiler, āḫiretde gėrü ẓulmet içinde (7) olalar. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: "*Vellezīne keferū evliyāuhumut* (8) *tāgū tu yuhricū nehum minen nū ri ilāz zulumāt".*[123] (9)

Ol-ki nūr ḳısmıdur, mü'minler üzerine ola. Anuŋ-içün ki (10) dünyāda nūr içinde idiler. Āḫiretde daḫı nūr içinde (11) olalar. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Allāhu velīyyullezīne āmenū,* (12) *yuhricuhum minez zulumāti ilen nūr".*[124] Āḫiretdegi[125] (13) ṣıfatları ḥaḳḳında buyurdı: "*Yevme terel mū'minīne* (14)*vel mū'mināti yes'ā nū ruhum beyne eydīhim".*[126]

Daḫı Resūlullah (15) -*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- eyitdi: " Yedi ṭā'ife vardur ki **[53a]** (1) ḳıyāmet güninde ḫalāyıḳ ıssından beyinleri çoġradugı (2) vaḳtın

---

[121] Yazmada: ıssılik

[122] Kur'ān, 77/30: "Üç kola ayrılmış gölgeye gidin ki, o ne gölgelendirir ne de alevden korur."

[123] Kur'ān, 2/257: "Kâfirlerin velileri ise tâğûttur. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır."

[124] Kur'ān, 2/257: "Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır."

[125] Yazmada: âḫiretdeġı

[126] Kur'ān, 57/12: "O gün, mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında koşarken görürsün."

bu yedi ṭā’ife Allahü teʿālānuŋ ʿarşı (3) gölgesinde olalar. Bu yedinüŋ: Biri ʿādil pādişāhlardur. (4) Birisi şol Taŋrı buyruġında ulalmış (5) yigitlerdür. Birisi daḫı şol iki kişidür, Taŋrı içün (6) dostluḳ ėtdiler. Biri daḫı şol kimesne (7) dür ki bir cemāl issi ʿavrat anı ṭaleb etdi, (8) ʿavrat daḫı boyun vėrüṕ aŋa muṭīʿ ola, ol (9) kişi Allahdan ḳorḳaram dėyüṕ kendüzin ṣaḳındı, (10) zinā ėtmedi. Biri daḫı şol kişidür kim ḫalvet (11) yėrde Allahü teʿālā ḳorḫusından gözlerinden yaş (12) aḳıtdı. Biri daḫı şol kimesnedür ki ṣaġ eli-y-ile (13) ṣadaḳa vėre, ṣol eli duymaya. Biri daḫı şol (14) kimsenedür ki evinde otura göŋli mescidde ola.” (15) dėdi. Resūlullah -*ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*- eyitdi: “Allahü **[53b]** (1) teʿālā ḫalāyıḳı cemʿ eyleye.”

Bir münādī ċaġıruṕ (2) eyde: “Ehl-i fażl ḳandasın?” dėye. Pes ḫalāyıḳdan (3) bir bölük ṭā’ife segirdüṕ[127] ive ive cennete gide. (4) Bir ferişteh bunlara eyde: “Ėy ḳavim, siz ne tā’ifesiz (5) ki iviṕ cennete gidersiz?” Bunlar eyde: “Biz Ehl-i fażlız.”(6) Ferişteler eydeler: “Fażluŋuz nedür?” Bunlar (7) eydeler: “Dünyāda iken ḳaċan bize ẓulm ėtseler ṣabr (8) ėderdük, sögenlere ʿafv ėderdük.” [Eydeler]: “Varın imdi (9) cennete ki bu ʿameli ėdenlerüŋ ʿivażı cennetdür.”

Andan (10) bir münādī nidā ḳıluṕ eyde ki: “Ehl-i ṣabr ḳandasın?”(11) Bir bölük ṭā’ife ḳalḳuṕ cennetden yaŋa yürüyeler (12) ivümek-ile, bir ferişteh eyde: “Siz kimler siz ki bu resm-ile (13) iviṕ cennete gidersiz?” Eydeler: “Biz ṣabr ehliyüz.”(14) Ferişteler ṣoralar ki: “Ṣabruŋuz ne idi?” Eydeler: (15) “Dünyāda Allahü teʿālā ʿibādetine ṣabr eyledük daḫı **[54a]** (1) maʿsiyet işlememege ṣabr eyledük.” Eydeler: “Girün ki (2) ʿamel ėdenlerüŋ ʿivażı cennetdür.”

Anda bir (3) münādī nidā ḳıluṕ ċaġıra ki: “Ḳanı Taŋrı teʿālā yoluŋa (4) birbiri-y-ile dostluḳ ėdenler?” Bir bölük ṭā’ife ṭuruṕ (5) ivümek-ile cennete gide. Ferişteler eydeler: “Ėy ḳavim, siz (6) ne ṭā’ife siz ki iviṕ cennete gidersiz?”

[127] Yazmada: sigirdüṕ

Eydeler: (7) “Biz Taŋrı yoluŋa birbirimizle dostluḳ ėyledük.” (8) Ferişteler eydeler: “Dostluġuŋuz ne idi?” Eydeler: (9) “Allahü teʿālā yoluŋa sevişüp varımuzı baḫşīş (10) eyledük.” Ferişteler eydeler: “Girüŋ cenneteki ʿamel (11) ėdenlerüŋ ʿivażı cennetdür.” Resūlullah *-ṣalla’llāhu ‘aleyhi* (12) *ve sellem-* eyitdi: “Bu üç ṭā’ife cennete gire.” (13)

Andan-soŋra terāzū ḳurıla ammā livā-ü’l ḥamd ki Peyġamber (14) *-ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem-* ḥazretlerinüŋ ʿalemidür. Anuŋ (15) vaṣfından su’āl ėtdiler: “Yā Resūl Allah! Livā-ü’l ḥamdi **[54b]** (1) bize vaṣf ėt.” dėdiler. Resūlullah *-ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem-* (2) eyitdi: “Livāü’l-Muḥammedüŋ uzunı biŋ yıllıḳ yoldur. (3) Üzerinde: *-Lā ilāhe illallah Muḥammedun Resūlu’llāh-* yazıludur. (4) Ėŋi[128] yėr ile gök aralığıncadur. Ol ʿalemüŋ başı ḳızıl (5) yāḳutdandur. Ḳabżası yeşil zeberceddendür. Ol (6) ʿalemüŋ yapraġı var nūrdan; biri maġrıbda, biri (7) maşrıḳda, biri dünyā ortasında. Üzerinde üç (8) saṭır yazıludur. Evvelinde *-Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm-*. (9) İkincide *-Elhamdülillahi Rabbi’l-‘Ālemīn-*. Üçüncide (10) *-Lā ilāhe illallah Muhammedun Resūlu’llah-* yazıludur. Her saṭıruŋ (11) uzunı biŋ yıllıḳ yoldur. Daḫı ol ʿalem ḳatında (12) yetmiş biŋ ʿalem ola. Her ʿalemüŋ dibinde yetmiş (13) biŋ ṣaf ferişteh ṭura. Her ṣafda beşyüz biŋ (14) ferişteh ṭuruṕ Allahü teʿālāya tesbīḥ ėderler. (15)

Aḥmed Cürcānī oġlı eyitdi: “Livāü’l-ḥamd, Muṣṭafānuŋ **[55a]** (1) öŋinde dikilmiş ola. Mü’minler ḳamusı Ādem peyġamber *-‘aleyḥi’s-selām-* (2) zamānından tā ḳıyāmete degin yaradılan mü’minler (3) ḳamusı peyġamberüŋ ʿalemi çevresinde olalar ne-ḳadar ki (4) ol ʿalem dikilidür, kāfirler cehennem odından emīndür. (5) Ḳaçan ʿalem getürüle kāfirleri cehenneme süreler.” dėdi. (6)

[128] Yazmada nun ile yazılmış.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa (7) ṣıddīḳ ʿalemi dikile. Ebū Bekr -*radıya'llāhu ʿanh*- ḥażretleri (8) içün. Ne-ḳadar ki ṣıddīḳlar var-ısa Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ (9) ʿalemi dibinde ola. ʿAdil ilmi ʿÖmer bin Ḥaṭṭāb (10) içün ola. Ne-ḳadar ʿādiller var-ısa ʿÖmer -*raḍiya'llāhu ʿanh*- (11) ʿilmi dibinde ola. Ḥayā ʿalemi ʿOṯmān öŋinde (12) ola. Şol kimesneler ki Allahdan utanuṗ (13) Müslimānlardan ḥayā ėder ola, Ḥażret-i ʿOṯmān (14) -*raḍıya'llahu'anh*- ʿalemi dibinde ola. Saḥāvet ʿalemi ʿAliyyü'l-Murtaża (15) -*raḍıya'llahu'anh*- öŋinde ola. Ḳamu cevmerdler **[55b]** (1)ʿAlī ʿalemi dibinde ola. Dervīşler ve faḳīrler ʿalemi (2) Ebū Derdā elinde ola. Ḳamu faḳīrler Ebū Derdā -*raḍıya'llahu'anh*- (3) ʿalemi dibinde ola. Muḳarrebler anuŋ ʿalemi Übey[129] bin Ḳaʿb (4) elinde ola. Ḳamu muḳarrebler anuŋ ʿalemi dibinde ola. (5) Mü'ezzinler ʿalemi Bilāl-i Ḥabeşī -*radıya'llāhu ʿanh*- elinde (6) ola. Ḳamu mü'ezzinler Bilāl-i Ḥabeşī ʿalemi dibinde ola. (7) Ẓulm-ıla depelenen kimesnelerüŋ ʿalemi Ḥażret-i Ḥüseyin (8) -*radıya'llāhu ʿanh*- elinde ola. Ḳamu ẓulm-ıla ölenler Ḥüseyin (9) ʿalemi dibinde ola. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Yevme ned'u* (10) *külle ünasim bi imamihim".*[130]

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan (11) ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ yėrlerinden ṭuru (12) gelseler ṣusızlıḳdan ḳatı zaḥmet çeḳüṗ der (13) boġazlarına ṭıḳıluṗ der içinde müteḥayyir, sergerdān (14) olalar. Allahü teʿālā diledügi müddetçe böyle ṭuralar. (15) Andan-soŋra Allahü teʿālā, Cebrā'ili, Muḥammed -*'aleyḥi's-selāma*- **[56a]** (1) göndere. Cebrā'il gelüṗ eyde: "Yā Muḥammed! Allahü teʿālā saŋa (2) selām eyit ümmetüŋe baŋa duʿā ėdüṗ beni aŋalar (3) şol adım-ıla ki dünyāda aŋarlardı zaḫmet ve (4) ḳıtlıḳ gördükleri vaḳtın. Resūlullah-*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- (5) ümmetine buyura: "Ne-ḳadar ki ümmet-i Muḥammed (6) var-ısa ḳamusı bir kezden -*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm*- (7) eydeler." Ḳaçan dėseler Allahü teʿālā şol sāʿatde

[129] Yazmada: Ebiy

[130] Kur'ān, 17/71: "Bütün insanları kendi önderleriyle birlikte çağıracağımız."

(8) faṣl-ı ḳaża ėde ḫalḳ arasında. Andan-soŋra gėrü (9) ḳalan ümmet eyde: “Eger ümmet-i Muḥammed bu adları aŋmasalardı; (10) tā biŋ yıla degin faṣl-ı ḳaża tamām olmazdı.” (11)

Andan-soŋra vuḥūş ile bahāyim arasında ḥükm (12) eyleye; tā şol deŋlü ki dünyāda boynuzlu ḳoyun (13) boynuzsuz ḳoyunı urmış olsa ḳıyāmet (14) güninde boynuzlu ḳoyundan boynuzsuzuŋ (15) ḳaża[131]sın alıvėre. Andan Allahü teʿālā vuḥūş ile **[56b]** (1) bahāyime emr eyleye “Ṭopraḳ oluŋ.” dėye. Şol saʿāt (2) ṭopraḳ olalar. Andan kāfirler ḥayvanların ṭopraḳ (3) olduġın göricek ėydeler: “N’olaydı biz de ṭopraḳ (4) olayduḳ.” Nėte-ki Ḳur’ānda buyurdı: *“Yā leytenī kuntu turābā”.*[132](5)

Muḳātil *-raḍiya’llāhu ʿanh-* eyitdi: “Ḥayvānlardan on ḥayvān (6) cennete girür: Ṣāliḥ peyġamberüŋ devesi biri daḫı (7) İbrāhim peyġamberüŋ buzaġusı, İsmāʿil peyġamberüŋ (8) öküzi, Yunūs peyġamberüŋ balıġı, ʿÜzeyir peyġamberüŋ (9) eşegi, Süleymān peyġamber ile su’āl ve cevāb ėden (10) ḳarınca, Belḳısuŋ hüdhüdi, Resūlullah ḫażretinüŋ (11) devesi, Ashāb-ı Kehfüŋ köpegi. Ḥaḳ teʿālā ḳoḉ (12) ṣūretinde yaraduṕ cennete ḳoya.

Ḫaberde gelmişdür ki (13) ḳaḉan ḳıyāmet güni olsa ümmet-i Muḥammed ʿālimlerinden (14) bir ʿālimi getüreler Allahü teʿālā ḫażretine. Andan Allahü teʿālā (15) eyde: “Yā Cebrā’il! Ol ʿālimüŋ eline yapış peyġamberi **[57a]** (1) Muḥammede ilet.” Cebrā’il, ol ʿālimi Resūlullah-*ṣalla’llāhu ʿaleyhi ve sellem-* (2) ḳatına ilede, göre ki Resūlullah-*ṣalla’llāhu ʿaleyhi* (3) *ve sellem-* ḥavż-ı kevṯer ḳıraŋında ṭuruṕ ümmetine ḳadeḥlerle (4) ṣuyı üleşdürür ola, ol ʿāleme mübārek avucı-y-ıla (5) kevser ṣuyını iḉüre. Ḫalāyıḳ eydeler: “Yā Resūl Allah! Ḫalāyıḳı (6) ḳadeḥle ṣuvarırsın,

[131] Yazmada iki kez yazılmış.

[132] Kur’ān, 78/40: “Keşke toprak olaydım!”

ʿālimleri avuç-ıla [mı] (7) ṣıvarursın?" Eyde: "Ḫalāyıḳ dünyāda ticārete (8) meşġūl oluṕ dünyā artururdı ʿālimleri ʿilmi-y-ile (9) meşġūldi."

İmām Faḳīh *-raḥmetu'llāhi 'aleyh-* eydür: ʿAmellerin (10) yegregi Allah dostların dost dutuṕ düşmenlerin (11) düşmen ṭutmaḳdur. Nėte-ki ḫaberde gelmişdür ki Mūsa (12) Peyġamber *-'aleyḥi's-selām-* Allahü teʿālā birle münācāt ėderken (13) eyitdi: "Yā Musa! Hergiz benim içün bir ʿamel işledüŋ mi?" (14) Musa *-'aleyḥi's-selām-* eyitdi: "İlāhī! Namāz ḳıldum, oruç (15) ṭutdum, ṣadaḳa vėrdüm, tesbīḥ oḳudum senüŋ-içün **[57b]** (1) ẕikr ėtdüm." dėdi. Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā eyitdi: (2) "Yā Mūsa! Ol-ki namāzındur senüŋ-içün ḥüccetdür; oruç (3) saŋa cehennem odundan ḳalḳandur. Eger ṣadaḳa ise (4) ḳıyāmet ıssından gölgedür. Eger tesbīḥ ėtdüŋ-ise (5) cennet içinde senüŋ-içün dürlü yemiş aġaçlarıdur. (6) Eger kitābım oḳuduŋsa senüŋ içün ḥūrīler ve (7) köşklerdür. Eger ẕikr ėtdiŋse senüŋ-içün (8) nūrdur. Bunlaruŋ ḳamusı senüŋ nasībündür. Pes (9) "Benüm içün ėtdügün ʿamel ḳanġısıdur?" dėdi. Mūsa (10)-*'aleyḥi's-selām-* ḫayrān ḳaldı, eyitdi: "İlāhī! Beni bir ʿamele (11) ḳulavuzla-ki ol ʿamel ḥaṣṣa senüŋ-içün ola." (12) Ḥaḳ teʿālā eyitdi: "Yā Mūsa! Hergiz bir dost-ıla (13) dostluḳ ḳılduŋ mı benüm içün ve bir düşmen ḳılduŋ mı (14) benüm içün?" dėdi. Pes Mūsa *-'aleyḥi's-selām-* bildi-kim (15) ʿamellerin yegregi Allah dostların Allah rıżāsı-içün **[58a]** (1) sevüṕ düşmenlerin anuŋ rıżāsı-çün düşmen ṭutmak (2) imiş.

Faṣl

Andan-soŋra ḫalāyıḳ arasında ḥüküm ėde. (3) Ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ, Allahü teʿālā (4) dergāhına varuṕ ṭura. Bir münādi nidā ėde ki: (5) "Ḳanı ol ẓālimler, işleri ḫalḳa ẓulüm ėtmekdür?" dėyüṕ (6) getüreler, ẓālimlerin ḥasenātından aluṕ maẓlūmlara (7) vėreler. Ol günde altun, gümiş olmaya. Ḳaçan ḥasenātı (8) dükene maẓlūmuŋ günāhından aluṕ ẓālimüŋ boynuna (9) yükledeler. Yüri

cehenneme var ki kimse kimseye güç ėtmek (10) olmaz. "*İnnallāhe serī'ül hısābdur*" dėyeler.

Ḫaberde (11) gelmişdür ki Allahü teʿālā, Mūsa peyġambere vaḥy ḳıldı-ki ḳavmüne (12) dėgil: Bir ḥaṣlet işlesinler ki ol bir ḥaṣlet-ile anları (13) cennete ḳoyam, dėdi. Mūsa -*'aleyḥi's-selām*- eyitdi: "Yā Rabb! (14) Ol bir ḥaṣlet ne ḥaṣletdür?"Allahü teʿālā eyitdi: "Ol (15) bir ḥaṣlet budur ki ḥaṣımların ḫoşnūd eyleyeler. Mūsa **[58b]** (1)-*'aleyḥi's-selām*- eyitdi: "İlāhī! Ḥaṣımları ölmiş olsa n'eylesünler?" (2) Ḥaḳ teʿālā eyitdi: "Yā Mūsa! Ben diriyem, baŋa ölmek yok. Beni (3) ḫoşnūd eylesünler." Mūsa -*'aleyḥi's-selām*- eyitdi: "Yā Rabb! Seni (4) nėce ḫoşnūd ḳılsunlar." Allahü teʿālā eyitdi: "Gönŋülden (5) ėtdükleri ẓulümlere peşīmān olmaġ-ıla dilden istiġfār (6) ėtmek birle gözlerden yaş aḳıtmaḳ birle her aʿżā-ıla (7) ḳulluḳ ėtmek birle." dėdi.

Bābun fī ẕikri'l-cennet[133]

Ḳavlühū teʿālā (8) [eyde]: *"Ve üzlifetil cennetü lil müttekīne. Ve bürrizeti'l-ceḥıymü li ġavīne".*[134] (9)

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaćan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā (10) eyde: "Yā Cebrā'il! Cenneti ʿarż eyle, yaḳın getür (11) mütakkīler ićün." Cebrā'il ʿarż eyleye ʿarşuŋ ṣaġ yanına (12) getürüp ḳoyalar cehennemi ʿarż ėdüp ʿarşuŋ ṣol yanına (13) ḳoyalar. Andan Ṣırāṭ köprüsin ḳuralar ṭamu üzerine. (14) Andan terāzū ḳuralar. Andan Allahü teʿālā eyde: "Ḳanı benim (15) ṣafīyim Ādem, ḳanı benim ḫalīlim İbrāhim, ḳanı kelīmüm Mūsa, **[59a]** (1) ḳanı rūḥum ʿİsā, ḳanı ḥabībüm Muḥammed-

[133] Cennet hakkında.

[134] Kur'ān, 26/ 90-91: "Cennet, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yaklaştırılacak. Cehennem de azgınlara gösterilecek."

ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-?" (2) Bu peyġamberler geleler Allahü teʿālā eyde: "Siz terāzūnuŋ (3) ṣaġ yanına ṭuruŋ." Andan Allahü teʿālā eyde: "Yā Rıḍvān! (4) Uçmaḳ ḳapuların aç. Daḫı ey Mālik ṭamu ḳapuların (5) aç." Andan-soŋra raḥmet ferişteleri gele ḥüllelerle. (6) Andan ʿaẕāb ferişteleri geleler otdan zencīrlerle, (7) ḳatrāndan libāslarla.

Bir münādi nidā ḳıluṗ ćaġıra ki: (8) "Ḫalāyıḳlar terāzūya naẓar ḳıluŋ." Filān oġlı filānuŋ (9) ʿameli ṭartılur. Andan bir münādi nidā ḳıla ki: "Ey cennet ehli, (10) cennet içinde ebedī ḳalduŋuz, ölmek yoḳ. (11) Daḫı ey ṭamu ehli, ṭamu içinde ebedī ḳalduŋuz. (12) Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Ve enzirhüm yevmel ḥasreti* (13) *iz ḳuḍıyel emru.el-āye".*[135]

Bābun ʿaẓīmü'l-sāʿati fī ed-dünyā (14) ve'l-āḫireti[136]

Ḫaberde gelmişdür ki dünyāda ḳatı ulu sāʿat (15) ol vaḳıtdur ki ḳuluŋ cānı ćıḳar ola. Ol vaḳıtda **[59b]** (1) gözi göge dikilmiş, dımāġı ḳurumış ola. Ḳatı ḳatı (2) iŋleye, dili bağlana söylemeye, ṭamarları kesile, sevdügi (3) dostları yüzin döndüre, ʿamelin yazan ferişteler (4) vėdāʿ ėdüṗ terk ėde, kendü müteḥayyir ḳala, ʿaḳlı teġayyür (5) ola, ḳavm ve ḳābile mālına ḳaṣd ėdeler, şeyṭān īmān (6) almak ḳaṣdında ola.

Pes ol vaḳt ḳatı müşkil vaḳtıdur. (7) Ammā āḫiretde ġāyet müşkil dem şol demdür ki: Ṣūr (8) ürüle, ölenler dirile, maẓlūmlar ẓālimlere yapışuṗ (9) ḥaḳların isteyeler. Allahü teʿālā ḳāḍī ola, ferişteler (10) ṭanuk ola, ḥāmileler ḥamlin düşüre, ḫalāyıḳ serḫoş (11) ola, ʿaẕāb ḳatılığından tāze igitler aḳ ṣaḳallu ḳocalar (12) ola.

[135] Kur'ān, 19/39: "Onları, gaflet içinde bulunup iman etmezlerken işin bitirileceği o pişmanlık günüyle uyar."

[136] Dünyada ve ahirette büyük saat (kıyamet saati) hakkında.

Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı*: "İn kānet illā sayḥaten* (13) *vāhıdetenfe iẕā hum ḥāmidūn".*[137] Ve daḫı buyurdı: *"Vesīḳalleẕīne* (14) *keferū ilā cehenneme zümeran".*[138] Ve daḫı buyurdı: *"Vesīkalleẕīne't-tekav rabbehüm* (15) *ilel cenneti zümeran".*[139]

Ḫaberde gelmişdür ki yarın ḳıyāmet **[60a]** (1) güni olıcaḳ her ḳuluŋ ėtdügi ʿamele evvel bir ṭanuḳ (2) vėre. Nėte-ki ḫaberde gelmişdür ki her gün ḥāl dili-y-ile (3) söyleyüṕ eydür: "Ben yeŋi günem, işledügüŋüz (4) ʿamele ṭanıḳam". Andan aʿẕālar ṭanıḳlıḳ vėrür. Nėte-ki (5) Ḳur'ānda buyurdı: "*Yevme teşhedu 'aleyhim elsinetuhum* (6) *ve eydīhim ve erculuhum bimā kānū ya'melūne."*[140] Daḫı Kirāmen Kātibīn (7) ṭanıḳlıḳ vėrir. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Ve inne 'aleykum* (8) *le ḥāfıẓīn. Kirāmen kātibīne. Ya'lemune ma tef'alune".*[141] (9) Ve daḫı bitiler ṭanıḳlıḳ vėre. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: (10)*"Hāẕā ḳitābunā yentıku aleykum bil ḥaḳḳı".*[142] Daḫı Allahü teʿālā (11) ṭanıḳlıḳ vėre. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"İnnā kunnā'aleykum* (12) *şuhū den".*[143]

"İmdi ėyʿaṣī! Ol günde senüŋ (13) ḥālin nėce ola ki bunculayın ṭanıḳlar ėtdügüŋ (14) günāhlara ṭanıḳlıḳ vėreler. Vāy senüŋ ḥāline." (15)

---

137 Kur'ān,36/29: "Sadece korkunç bir ses oldu. Bir anda sönüp gittiler."

138 Kur'ān, 39/71: "İnkâr edenler grup grup cehenneme sevk edilirler."

139 Kur'ān, 39/73: "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da grup grup cennete sevk edilirler."

140 Kur'ān, 24/24: "O gün dilleri,elleri ve ayakları, yapmış olduklarından dolayı aleyhlerinde şahitlik edecektir."

141 Kur'ān, 82/10-11-12"Hâlbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar, siz her ne yaparsanız bilirler."

142 Kur'ān, 45/29: "İşte kitabımız, size karşı gerçeği söylüyor."

143 Kur'ān, 10/61: "Biz sizi mutlaka görürüz."

Bābun fī ẕikri teṭayiri'l-kütüb yevm el-ḳıyāmeti[144]

Ḫikāyet olundı: **[60b]** (1) Ebū Derdā *-raḍiya'llāhu 'anh-* rivāyet ėder Resūlden (2) *-'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-*. Resūl *-'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-* (3) eyitdi: "Hīçbir mü'min yoḳdur ki illā anuŋ-içün günde (4) yeŋi nāme yazılur. Ḳaçan ol name*yi* dürseler, anda (5) istiġfār olsa ol nāme ḳapḳara nūrsız dürilür. (6) Eger dürdügi vaḳtın anuŋ içinde istiġfār bulunsa (7) ol nāmenüŋ nūrı olur." İmām Faḳīh *-raḥmetu'llāhi 'aleyh-* (8) eyitdi: "Hīçbir ḳul yoḳdur ki illā anuŋ üzerine (9) iki ferişteh Allahü teʿālā buyruġı-y-ıla müvekkeldür. Ol ḳulı (10) ṣaḳlarlar, gėce de gündüz de yazarlar ol ḳuluŋ (11) vėrüp̀ aldugı nefesleri, ėtdügi ḫayrını şerrini." (12)

Pes her günde bir nāme yazup̀ düreler. Ḳaçan bir (13) yıl tamām olsa yazılan nāmeleri bir yėre cemʿ ėdüp̀ (14) levh sözleri aradan ṭarḥ ėderler Şaʿban (15) ayınuŋ on beşinci gėcesinde tā ʿömri āḫire ėrince. **[61a]** (1) Ḳaçan ʿömri āḫire ėrse cemʿ ėderler, bu yazılan (2) nāmeleri bir nāme ėdüp̀ anuŋ boynuna aṣa ḳorlar. (3) Cānı çıḳayorurken boynuna ṭolayup̀ üzerine (4) mühür uralar. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Ve kulle insānin* (5)*elzemnāhu ṭā'irehu fī'unuḳıhī, ve nuhricu lehu yevme'l-ḳıyāmeti* (6) *kitāben yelḳāhu menşūren".*[145]

Ḳaçan Allahü teʿālā ḫalḳ-ı ʿālem (7) ʿaraṣātda cemʿ ėtse daḫı dilese ki ḥisāb ėde, (8) emr eyleye nāmeler ḳar yaġar gibi gökden yėre uçup̀ (9) her kişinüŋ nāmesi eline ḳona. Bir münādi nidā ėde: (10) "Ėy filān, ṭut nāmeni ardınḍan." dėyeler. Anlar ki (11) müttaḳīlerdür ṣaġ eline vėreler; anlar ki şaḳīlerdür (12) ṣol eline vėrile; anlar

[144] Kıyamet gününde amel defterlerinin ortaya çıkması hakkında.

[145] Kur'ān, 17/13: "Her insanın amelini boynuna yükledik. Kıyamet günü kendisine, açılmış olarak karşılaşacağı bir kitap çıkaracağız."

ki kāfirlerdir gögislerinden (13) yaruṕ ellerini yaġrından çıḳaruṕ ḳara biti vėreler. (14) Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdu-ki: *"Fe emmā men ūtiye kitābehu bi yemīnihī".*[146](15)

Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- buyurdı-ki: "Ḳademlerüŋüz **[61b]** (1) zāil olmaz ḳıyāmet güninde Allahü teʿālā ḫażretinde ṣormayınca. (2) ʿÖmrüŋi ne nesnede fānī ḳıldın, mālını ne yėrden (3) ḳazandın, ne yėre ḥarc eyledüŋ?" Daḫı nāmesinde (4) yazılan ʿamelden ṣoralar. Ḳaçan ḳul nāmesini (5) tamām oḳuyuṕ āḫirine ėrse Allahü teʿālā eyde: "Ėy ḳulum! (6) İşbu ʿamellerin küllisini sen işledin mi, yoḫsa (7) ferişţehlerüm artıḳ mı yazdılar?" Ḳul eyde: "Yā Rabb! Ferişţehler (8) artıḳ yazmadılar, küllisini ben işledüm" dėye. Allahü teʿālā (9) eyde: "Ėy ḳulum! Ben ol settār u ġaffār paḏişāham-ki (10) bu ėtdügüŋ yavuz ʿamelleri dünyāda setr eyledüm. (11) Bugün faẓlumla yarlıġayam. Var ki bugün günāhların (12) yarlıġadım."[147] dėye.(13)

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan Allahü teʿālā dilese ki (14) ḫalāyıḳ ile muḥāsebe ėde buyura ki: Bir münādi nidā (15) ḳıla ki: "Ḳanı ol benī Ḥāşimī, Ḳureyşī, Ḥaremī?" Resūl **[62a]** (1)-*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- ilerü[148] varuṕ Allah teʿālāya ḥamd (2) ve şenā eyleye.

Şöyle ki mecmūʿ-i ʿaraṣāt ehli taʿaccüb (3) ėdeler: "Yā Rabb! Ümmeti düşmenler arasında rüsvāy ḳılma." (4) Allahü teʿālā eyde: "Yā Muḥammed! Ümmetiŋi ʿarż eyle." Pes Muḥammed (5) -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- arż eyleye. Her biri ḳabri üstünde (6) ṭuralar. Ḥaḳ teʿālā muḥāsebe ėdince her kimsenüŋ ki (7) ḥisābı geŋez ola, Allahü teʿālā aŋa …..[149] ėtmeye, başına bir tāc (8) uralar altundan,

[146] Kur'ān, 69/19: "Kitabı kendisine sağından verilen kimse."

[147] Yazmada: "Var ki bugün günāhların yarlıġadım" iki kez yazıldığı için üzeri karalanmış.

[148] Yazmada: illerü

[149] Yazmada atlanmış, eksik.

dürr-ile cevāhir ki mükemmel olmış ola, (9) her biri egnine yetmiş ḥülle geye, ḳollarına üçer bilezük (10) uralar; biri altundan biri gümişden, biri (11) incüden ola.

Ṭuruṕ mü'min ḳardaşları ḳatına (12) varsa şol cemāl ve kemālde ola ki ḳardaşları (13) bilmeyeler ṣaġ elinde ḥasenāt nāmesi ola, (14) cehennemden aẕād oluṕ cennetde ebedī ḳalmaġa (15) berāt vėrilmiş ola. Mü'min ḳarındaşları göricek **[62b]** (1) eyde: "Beni bilür misin ki ben filān oġlıyam? Allahü teʿālā (2) baŋa ikrām eyledi, berātın vėrdi." Kimüŋ-ki nāmesi ṣol (3) eline vėreler işledügi ḫayır nāmesinüŋ içinde ola, (4) yavuz ʿamelleri ṭaşra yanında ola, anlar kāfirlerdür. (5) Ḫayrın fā'idesi yoḳ; zīrā ki küfr-ile olan ḥasenātuŋ (6) ṣevābı olmaz. Otdan tāc uralar, erimiş baḳırdan (7) geyesi geydüreler. Elleri boyunların bağlı ola, yüzlerü (8) ḳara ola. Ḳaçan biribiri gelseler görenler ḳorḳuban ḳaçalar. (9) Andan ol kāfirleri yüzi üstine sürüyü cehenneme (10) iledeler.

Bābun fī ẕikri'l-mizān[150]

Rivāyet olundı (11) İbn-i ʿAbbasdan *-raḍıyaʿllahuʿanh-,* eyitdi: "Ḳıyāmet güninde (12) yazuḳlarımuz ṭartılmaġ-içün terāzū ḳurıla, terāzūnuŋ (13) ʿamūdı maġrib ile maşrıḳ aralığınca ola. Bir keffesi (14) ʿarşuŋ saġ yanında ola, bir keffesi ṣol yanında (15) ola. Ṣaġ yanında ḳuluŋ ḥasenātın ḳoyalar, ṣol yanında **[63a]** (1) ḳuluŋ seyyi'ātın ḳoyalar. Terāzūnuŋ aralığı cinn-ile ins (2) ʿameli-y-ile ṭaġlar bigi yıġlınmış ola."

İbn-i ʿAbbasdan eyitdi: (3) "Bir kişi getüreler bilesine ṭoḳsan ṭoḳuz nāme ola, (4) ḳamusınuŋ uzunı göz ėrimince ola. Bu nāmelerde (5) ḳuluŋ günāhları yazılu ola.

[150] Mahşer günü herkesin dünyada yaptıklarının tartılacağı manevî terazi hakkında.

Bu nāmeleri terāzūnuŋ (6) bir keffesine[151] ḳoyalar, bir küçükrek barmaḳ ḳadarı biti (7) çıḳaralar terāzūnuŋ ṣaġ keffesine ḳoyalar, ol göz (8) ėrimi nāmelerüŋ ḳamusından aġır gele." Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: (9) *"Fe huve fī'īşetin rāḍıyetin.*[152] Maʿnāsı budur ki: Her kimsenüŋ ki (10) terāzūsı aġır gele yaʿnī ḥasenātı seyyi'ātdan (11) ziyāde gele, ol kimesne cennet içinde bir dirlige (12) ola ki ol dirlikden rāżı ola." Andan buyurdu ki: (13) Her kim ki ḫayrı[153]günāhdan yeyni gele anuŋ yėri Haviye (14) tamusıdur. Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı:*"Ve emmā men ḫaffet* (15)*mevāzīnühü. Fe ümmühü hāviyeh".*[154]

Bābun fī ẕikri'l-Ṣırāṭ[155]

[63b] (1) Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- eyitdi: "Allahü teʿālā, od içün (2) bir köpri yaratdı. Cehennem üzerine çekilmişdür, adı (3) Ṣırāṭdur, yedi ḳanṭaradur. Her ḳanṭara üç biŋ (4) yıllıḳ yoldur, biŋ yıllıḳ yoḳuşdur, biŋ yıllıḳ düzdür, biŋ yıllıḳ enişdür. (5) Ol Ṣırāṭ ḳıldan ince ḳılıçdan itidür, ṣu gibi (6) ditrer, dün ḳarasından daḫı ḳaraŋudur. Ol yedi (7) ḳanṭaranuŋ her birinde ḳulı ḥabs ėderler geçmege (8) ḳomayalar, Ḥaḳ teʿālā buyurduġı buyruḳların ṣoralar: (9)

Evvel ḳanṭarada imāndan ṣoralar. Eger imān küfürden (10) şirkden ḳurtulmış ise geçmege ḳoyalar; imānında (11) küfür ve riyā olsa cehennem içine düşe. İkincide (12) beş vaḳt namāzdan ṣoralar, üçüncide zekatdan (13) ṣoralar, dördüncide oruçdan ṣoralar, beşincide (14) ḥacdan ṣoralar, altıncında cenābetden arınmaḳ ābdestden (15)

---

[151] Yazmada: keffesinüŋ

[152] Kur'ān, 69/21

[153] Yazmada: ḫayrını

[154] Kur'ān, 101/8-9: "Ama kimin de tartıları hafif gelirse, işte onun anası (varacağı yer) Hâviye'dir."

[155] Sırat hakkında.

ṣoralar, yedincide ata ve ana ve ḳonşu ḥaḳḳından ṣoralar. [64a] (1) Eger cevāb vėrdi-y-ise ḳurtula eger cevāb vėrmediyse (2) cehenneme düşüṕ yana."

Veheb İnb-i Minye eyitdi: (3) "Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- Ṣırāṭuŋ ṣaġ yanında (4) ṭuruṕ 'Yā Rabb ümmetī' dėye. 'İlāhī! Bu żaʿīf, bī-çare (5) ümmet[i] sen ṣaḳla Ṣırāṭı āsānlıġ-ıla geçsinler.'" Ḫalāyıḳ (6) Ṣırāṭa bineler. Şöyle-ki ćoḳluḳdan birbirine binmiş (7) Ṣırāṭ deprenür ola deŋiz yüzinde ḳatı yelden gemi (8) nėce deprenürse Ṣırāṭ ile deprene. Ṣırāṭı geçenlerüŋ (9) evvel bölügi yıldırım bigi geçe. İkinci bölügi ḳatı eser yel (10) bigi geçeler. Üçünci bölügi uçar ḳuş bigi geçeler. (11) Dördünci bölük ćaparat bigi geçeler. Beşinci bölük (12) sigirdüṕ geçeler. Altıncı bölük yürüyüṕ geçe. (13) Yedinci bölük bir günde bir gėcede geçe. Sekizinci bölük (14) bir ay ḳadar eglene andan geçe. Ṭoḳuzuncı bölük iki (15) ay ḳadarı geçe. Onuncı bölük üç ay ḳadarı eglene. [64b] (1) On birinci bölük bir yıl ḳadarı kimi iki yıl kimi üç yıl (2) mertebelü mertebesince geçe Ṣırāṭı. Soŋ geçen yigirmi beş (3) biŋ yılda geçe. Ḫalāyıḳ, Ṣırāṭı geçerken cehennem odınuŋ (4) yalıŋları ayaḳlarından başına degin yürümiş ola. (5) Baʿzısı ḳapḳara kömür olur. Baʿzısı şöyle geçe: (6) Ṭamu odından ḳayırmaya. Ḳaćan Ṣırāṭı geçseler (7) eydeler: "Ḳanı Ṣırāṭ hīç görmedük?" dėyeler. Ferişteler (8) eyde: "Ṣırāṭı geçdüŋüz zahmetsüz, meşaḳḳatsiz Allahü (9) teʿālā faṣl-ı ʿināyeti birle." dėyeler.

Ḫaberde gelmişdür ki (10) bir ḳavm geleler, Ṣırāṭ üzerine ṭuralar, ṭamu odından (11) ḳorḳaruz [dėyü] aġlayalar, zārī ḳılalar. Cebrā'il -*'aleyḥi's-selām*- (12) gele eyde: "Dünyāda dipsiz deŋize uġrasaŋuz nėce (13) geçerdiŋüz?" Eydeler: Gemü ile geçerdük." Cebrā'il -*'aleyḥi's-selām*- (14) buyura: "Mescīdleri getüreler." Gemüye biŋi (15) bunlar mescīdlere binüṕ Ṣırāṭı geçeler." Eyde: "Bu siziŋ [65a] (1) dünyāda namāz ḳılduġıŋız mescīdlerdür."

Ḫaberde gelmişdür ki (2) bir ḳuluŋ ʿamelin ṭartalar, günāhı ḫayrından artuḳ gele, (3) Allahü teʿālā buyura ki: “Cehenneme iledi̇ŋ.”Ḳaçan cehennemden yaŋa (4) göŋile, Allahü teʿālā Cebrā’ile emr eyle, ol ḳuluma (5) ṣor ki: “Dünyāda iken ʿālimlerle bir meclisde muṣāḥib (6) oldı mı; tā ki ol ʿālimler şefāʿat-ile anuŋ (7) günāhın yarlıġayam?” Cebrā’il ṣor ki: Bir ʿāmel ile bir ṣofraya (8) el ṣun dı mı? Cebrā’il ṣor[156]ki: Adı bir ʿālim adına (9) muvāfıḳ olursa günāhların baġışlayam? Cebrā’il ṣora. (10) “Adı daḫı ʿālimler adına muvāfıḳ degül.” Allahü teʿālā (11) eyde: “Yā Cebrā’il -*ʿaleyḥi’s*-selām- eline yapışuṕ cennete ilet ki (12) dünyāda bir kişi severdi, ol kişi ʿālimleri severdi. (13) Ben ol ʿālimleri seven kişi berekātında baġışladım.” (14)

Ḫaberde gelmişdür ki mescīdleri Allahü teʿālā, ḳıyāmet (15) güninde aḳ berglü ṣūretde yarada; ayaḳları **[65b]** (1)ʿanberden, boyunları zaġufrāndan, başları müşgden, (2) arḳaları yeşil zebercedden ola. Cemāʿat bineler, (3) mü’ezzinler yedeler, imāmlar süreler, ʿaraṣāt ehli (4) anları göricek ṣoralar: “Bunlar ferişteler midür, (5) yoḫsa mürsel peyġamberler midür?” Münādiler eydeler: (6) “Ėy ʿaraṣāt ehli! Bunlar ne ferişteler dür ne mürsel (7) peyġamberlerdür. Belki ümmet-i Muḥammeddür, beş vaḳt namāzı (8) cemāatle ḳılanlardur.”

Bābun fī zikri’n-nār[157]

Haberde (9) gelmişdür ki bir gün Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: (10) “Yā ḳarındaşım Cebrā’il! Cehennem odın vaṣf ėt.” dėdi. (11) Cebrā’il -*ʿaleyḥi’s-selām*- eyitdi: “Yā Muḥammed! Allahü teʿālā odı (12) yaratdı. Andan biŋ yıl yaḳdı;

[156] Yazmada: sorar

[157] Cehennem hakkında.

tā ki ḳıṕḳızıl oldı. (13) Biŋ yıl daḫı yaḳdı; tā ki aġardı. Andan biŋ yıl (14) daḫı yaḳdı, ḳapḳara oldı. Şimdi gėce ḳaraŋusı (15) bigidür; yalıŋı çıḳar közi söyinmez."

Rivāyet **[66a]** (1) olundı ʿAbdullāh bin Cābirden *-radıyaʿllahü ʿanh-*. Resūl (2) *-ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-* eyitdi: "Cehennem içinde yılanlar (3) vardur, deve boynı bigi; ṭamu ehlini bunlaruŋ biri (4) soksa ḳırḳ yıla degin sızısı gitmeye." dėdi. Mücāhid (5) *-raḍiyaʿllāhuʿanh-* eyitdi: "Cehennem içinde yılanlar vardur (6) beserek deve boyunları bigi, ʿaḳreblериŋ her biri ḳatır (7) gibi." Cehennem ehli anları göricek ḳorḳalar ḳaçalar, yatuṕ (8) yapışalar, depeler andan ṭırnaḳlarına degin yırtalar. Cehennem ehli (9) bu yılanları ve ʿaḳrebleri göricek ḳaçuṕ (10) od içine döküleler.

Rivāyet olundı İbn-i Mesʿūddan (11) *-raḍıyaʿllāhuʿanh-*. Eyitdi: "Resūl *-ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-* (12) buyurdı-ki: "Bir od ki dünyāda siziŋ taʿāmıŋuz pişürür. (13) Cehennem odınuŋ yetmiş cüzinden bir cüzidür. Eger iki (14) kerre raḥmet deŋizene ṭaldırmasalardı siz bu otdan (15) menfaʿat ṭutamazdıŋuz ki Mücāhid *-raḍiyaʿllāhu anh-* **[66b]** (1) eyitdi: "Bu sizüŋ oduŋuz ki var, cehennem odından (2) Allahü teʿālāya ṣıġınur." dėdi.

Ḫaberde gelmişdür ki (3) Allahü teʿālā, Cebrā'ili ṭamu mālikine gönderdi ki, (4) od ile taʿām pişürmek içün Ādem peyġambere getüreler (5) tā ki ol od-ıla maṣlaḥat bite. Mālik eyitdi: "Yā Cebrā'il! (6) Ne-ḳadar od istersin?" Cebrā'il- *ʿaleyḥi's-selām-* eyitdi: "Bir ḫurmā (7) ḳadarı." Mālik eyitdi: "Yā Cebrā'il! Eger sen diledügün (8) ḳadarı od vėrürsem ol ḳadar oddan ne gökden (9) yėre bir ḳaṭre yaġmur ṭamlaya, [ne] yėrden bir dane ot bite." (10) Cebrā'il- *ʿaleyḥi's-selām-* eyitdi: "Yā Rabb! Ne-ḳadar od alayım?" (11) Ḥaḳ teʿālā buyurdu ki: "Bir zerre miḳdarı od al." Pes (12) Cebrā'il- *ʿaleyḥi's-selām-* bir ẕerre miḳdarı od aldı; yetmiş (13) ırmaḳ içinde yetmiş kez yudı andan Ādeme getürdi. (14) Ādem - *ʿaleyḥi's-selām-* odı bir ṭaġ

üstinde ḳodı. Şol (15) saʿāt ol ṭaġ eridi, yėrler delindi, od yedinci **[67a]** (1) ḳat yėr altına cehenneme vardı.

Resūl -*ʿaleyḥi's-selām*- buyurdı-ki: (2) "Ṭamu ehlinüŋ ġāyetde geŋez ʿaẕāb içinde olan kimdür ki (3) oddan iki naʿleyn ola, naʿleynüŋ üstünde beyni (4) ḳazan ḳaynar bigi ola, eyle ṣana ki cehennem içinde (5) kendüden ḳatı ʿaẕāba giriftār olmış kimse yoḳdur." (6) Ḥāl budur ki kendüden ʿaẕābı asān kimse olmaya. (7)

Ḫaberde gelmişdür: Resūl -*ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- eyitdi: (8) "Yā Cebrā'il! Cehennem odından baŋa ḫaber vėr." Cebrā'il-*ʿaleyḥi's-selām*- (9) eyitdi: "Yā Muḥammed! Eger cehennem odından bir igne ucı (10) ḳadarı yėr açılsa bu yėr yüzünde olanı yaḳardı. Daḫı (11) cehennem ehlinüŋ geydikleri libāsdan birin yėr ile (12) gök arasında aṣa ḳosalar yėr ehli helāk olaydı, (13) anuŋ ıssısından ve çirkin ḳoḫusından. Ve daḫı eger (14) yėre ḳoya cehennem odı-y-ıla ʿaẕāb ėtseler maşrıḳda ve maġrıbda (15) ṭuranlar anuŋ ʿaẕābı ḳatılıġından kişneyelerdi. **[67b]** (1) Ve daḫı dibi ıraḳdur, odunı ṭaşlar ve demürlerdür (2) ve ādem oġlanlarıdur. Anda içilen ṣu erimiş baḳırdur. (3) Ṭamu ehlinüŋ gevdesinde aḳan ṣaru ṣulardur. (4) Anda geydikleri geyesiler otdandur.

Bābun fī-ẕikri'l-bevvābü'n-nār[158] (5)

Allahü teʿālā buyurdı: *"Lehā se'batu ebvābin,* (6) *likulli bābin minhüm cüz'ün maḳsūmun".*[159] Maʿnāsı budur: Ṭamunuŋ yedi (7) ḳapusı var. Her ḳapusında varanlardan ʿavratlar ḳısmet (8) olunmış cüzleri var.

[158] Cehennem kapıları hakkında.
[159] Kur'ān, 15/44.

Aṣḥāb ṣordılar: “Yā Resūl Allah! (9) Ṭamu ḳapuları bizüm ḳapumuz gibi midür?” Resūl -*‘aleyḥi’s-selām*- (10) eyitdi: “Bu ḳapular gibi birbirinden aşaġadur. Her ḳapunuŋ (11) arası birbirinden yetmiş yıllıḳ yoldur.” Resūl -*‘aleyḥi’s-selām*- (12) Cebrā’ilden ṣordu-ki: “Ol ḳapulardan kimler girür (13) ve anlarıŋ adı nedür?” dėdi. Cebrā’il-*‘aleyḥi’s-selām*- eyitdi: (14) “Dükeli ḳapulardan aşaġa olan ḳapudan münāfıḳlar (15) ve kāfirler ola. İkinci ḳapunuŋ adı Saḳardur, ṣaibūn **[68a]** (1) olur. Dördünci ḳaṕunuŋ adı Leżā-dur, ol ḳapu iblīsin-idi, (2) anda Mecūsīler olur. Beşinci ḳapunuŋ adı Ḥuṭamedür, (3) Yahūdīler olur. Altıncı ḳapu adı Saʿirdür, anda Naṣrānīler (4) olur. Andan-soŋra Cebrā’il-*‘aleyḥi’s-selām*- ṭınmadı, yedinci (5) ḳapudan ḫaber vėrmedi. Resūl -*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- (6) eyitdi: “Yā Cebrā’il! Yedinci ḳapudan ḫaber vėrmedüŋ.” Cebrā’il (7) -*‘aleyhi’s-selām*- eyitdi: “Yā Muḥammed! Benden anı ṣorma.” (8) Resūl -*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: “Elbetde ḫaber vėr.” Cebrā’il (9) -*‘aleyḥi’s-selām*- eyitdi: “Yedincide senüŋ ümmetüŋden (10) günāh-ı kebāir işleyenler tevbe ėtmedin öldiler.” dėdi. (11)

Ḳaċan Resūl-*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām-,* Cebrā’ilden bu (12) sözi işitdi, ‘aḳlı gitdi. Cebrā’il-*‘aleyḥi’s-selām*- (13) Resūl ḫażretinüŋ başın dizene aldı ‘aklı (14) gelince. Ḳaċan ‘aklı geldi eyitdi: “Yā Cebrā’il! Şimdi (15) muṣībetüm ḳatı oldı. Benüm ümmetümden daḫı ṭamuya **[68b]** (1) gider, kimse var mı?” Cebrā’il-*‘aleyḥi’s-selām*- eyitdi: “Beli (2) Yā Resūl Allah. Kebāir-i günāh işleyenler gider.” Andan Resūl (3)-*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- ol ḳadar aġladı kim Cebrā’il-*‘aleyḥi’s-selām*- (4) bile aġladı. Resūl -*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- (5) eyitdi: “Yā Cebrā’il! Sen-daḫı neden ötüri aġlarsın, (6) Ruḥu’l-emīn-sen” dėdi. Cebrā’il-*‘aleyḥi’s-selām*- (7) eyitdi: “Yā Muḥammed! Ben-daḫı ḳorḳaram-ki Hārut ve Mārut (8) mübtelā olduḳları bigi mübtelā olam; andan ötüri (9) aġlaram.” dėdi. Şol sāʿat de Allahü teʿālādan ikisine (10) daḫı vaḥy geldi: “Yā Cebrā’il ve Yā Muḥammed! Ben sizi (11) ṭamu odından ıraḳ ḳıldum. Evet siz aġlamaġı (12) terk ėdüŋ.”

Bābun fī sevḳi'n-nārı ile'n-nār[160]

Süreler (13) Taŋrı düşmenlerini ṭamuya; yüzleri ḳara, gözleri (14) gök, ağızları mühürlü ola. Ḳaçan-ki ṭamunuŋ ḳapusına (15) ėrişeler geleler otdan zencīrlerle getürüp̀ kāfirlerin **[69a]** (1) ağzından ṣoḳup̀ maḳaʿdından çıḳaralar, ṣol ellerin (2) boyunlarına bağlayalar sag̀ ellerin gögüslerin yırtup̀ (3) iki bag̀rı arasından çıkaralar, zencīrlerle bağlayalar (4) her birin bir şeyṭān-ıla çatışduruṕ. Yüzi üstine (5) ferişteler otdan çomag̀-ıla urup̀ cehenneme ḳoyalar ne-ḳadar (6) çıḳmaḳ isteseler zebānīler gėrü döndüreler, eydeler: (7) "Ṭadın şol ʿaẕābı ki dünyāda yalan söylerdiŋüz." (8)

Andan Fāṭıma -*raḍiyaʿllāhuʿanhā*- eyitdi: "Yā Resūl Allah! Ümmetiŋden (9) ṣordın mı cehenneme nėce girürler?" Resūlullah eyitdi: "Ümmetimi (10) oda süreler[161] yüzleri ḳara olmaya ve ağızlarında mühürleri (11) olmaya. Daḫı şeyṭān-ıla çatışmış olmaya. Boyunlarında bendler (12) ve zencīrler ola." Fāṭıma eyitdi: "Yā Resūl Allah! Pes (13) ferişteler nėce yedeler?" Peyġamber -*ʿaleyhiʾṣ-ṣalātü veʾs-selām*- eyitdi: (14) "Anlar üç̀ bölük olalar: Biri fāsıḳ ḳocalar ola, (15) biri ʿāṣi yigitler ola, biri yaramaz ʿavratlar ola."

Erlerin **[69b]** (1) ṣaḳalından ṭutup̀ ṭamuya iledeler, saçlarından (2) yapışup̀ iledeler. Ėy nėce aḳ ṣaḳallu ḳocaları (3) aḳ ṣaḳalından ṭutup̀ oda çekeler çağıruṕ (4) eyde: "Ėy benüm aḳ ṣaḳaluma vāy benüm żaʿıflıġıma" (5) dėyüp̀ feryād ve zārī ḳıla. Yigitler-ki benüm ümmetimden (6) saḳalına[162] yapışup̀ oda çekeler, çağıra "Vāy benüm (7) yigitlügime." Ėy nėce ḥatun kişiler saçlarından (8) yapışup̀ oda çekeler, çağıra ki: "Vāy benüm rüsvāylığıma." (9) Tā ki ṭamu mālikine getüreler, Mālik bunlara (10) naẓar ėde. Ferişteler eyde: "Bunlar ne ṭā'ife ki (11) yüzleri ḳararmış,

---

[160] Cehennemlik olanların cehenneme nasıl sevk edilecekleri hakkında.

[161] Yazmada: ṣoralar

[162] Sakal sin ile yazılmış

gözleri gögermiş, boyunlarında (12) zencīrlerle bağlu degül?" Ferişteler eydeler: "Bize (13) buyruḳ şöyle oldı; bunları bu resm-ile getürevüz." (14) Mālik bunlara eyde: "Şaḳīler bölügi misiz?" Bunlar Mālik (15) ḳorḫusından Muḥammed -*'aleyhi's-selām*- adın unudalar. **[70a]** (1) Muḥammed -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- ümmetiyüz, dėye bilmeyeler. (2) Eydeler ki: "Biz ol ümmetüz ki aŋa Ḳur'ān indi. Daḫı (3) Ramażan ayın oruç ṭuttanlardaŋuz." dėyeler. Mālik (4) eyde: "Ḳur'ān, Muḥammed -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selāma*- indi. Ḳaçan (5) Muḥammed -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- adın işideler, bir kezden (6) çağıruṗ eydeler: "Biz Muḥammed -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- ümmetiyüz."(7) Mālik eydür: "Ḳur'ān içinde sizi maʿṣiyetlerden (8) menʿ ėden āyet geldi-mi?" Daḫı bunların başı aşağa (9) ola, cevāb vėrmeyeler. Daḫı bunları oda ʿarż (10) ėdeler. Odı göricek Mālike eydeler: "Bize destūr (11) ver[163] kendümüzi ağlayalım." Mālik, Allahü teʿālā buyruġı-y-ıla (12) destūr vėre. Ol ḳadar ağlayalar ki gözlerinden yaş (13) dükene, bu kez yaş yėrine ḳan ağlayalar. Mālik eyde: (14) "Gökçek idi bu ağlamaḳ eger dünyāda Taŋrı ḳorḳusından (15) olaydı, hīç size od ziyān eylemezdi."

[70b] (1) Bābun fī ẕikri'z-zebāniyet[164]

Manṣūr İbn-i ʿAmmār eyitdi: "Ṭamu (2) māliki şöyle heybetlüdür ki bir kez naẓar eylese ol (3) Mālik ḳorḳusından birbirin yėr. Zebānīleri on (4) ṭoḳuzdur. Nėteki -*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm*- (5) ḥarfleri on ṭoḳuz ḥarfdur. Zebānīlerden ḳorḳuṗ (6) ümmet-i Muḥammed, bu on ṭoḳuz ḥurūfu dėseler on ṭoḳuz (7) zebānīler bunlara ḫışım ėtmeye çare bulmayalar. Zebānīlere (8) zebānī dėyü ad vėrdiler, anuŋ-içün-ki elleri-y-ile işler. (9) Bu zebānīlerüŋ biri kāfirleriŋ on biŋini bir eli-y-ile (10)

[163] Yazmada *var* şeklinde harekelenmiş.
[164] Zebaniler hakkında.

ṭuta. On biŋin bir ayaḳları-y-ıla ṭutalar, on biŋin daḫı (11) bir elleri-y-ile ṭuta, on biŋin daḫı ayaḳları-y-ıla ṭutalar (12) cehenneme ḳoyalar. Ḳırḳ biŋin daḫı bir kezden ʿaẕāb ėdeler. (13) Şol ḳadar ḳuvvetlüdürler ki on ṭoḳuz zebānīnüŋ biri (14) Mālikdür, on sekizi daḫı anuŋ bigi ulu ferişтehlerdür. (15) Ṭamunuŋ olan ferişтehlerüŋ re'isleridür. Her birinüŋ **[71a]** (1) eli altında ol ḳadar ferişтehler [var]dur ki ṣaġışın Allahdan (2) ġayrı kimse bilmez. Gözleri yıldırım bigi şaḳır, (3) dişleri ṣıġır boynuzı bigidür. Aġızlarından od (4) yalıŋı çıḳar. Her birinüŋ iki baġrı arası bir yıllıḳ yoldur. (5) Allahü teʿālā göŋüllerinde zerre miḳdarı raḥmet yaratmamışdur. (6) Od deŋizine ṭalarlar od ziyān eylemez.

Pes Mālik (7) zebānīlere buyura ki: "Bunları cehenneme ḳoyun." Ḳaçan zebānīler (8) ümmet-i Muḥammed ʿāṣīlerüŋ cehenneme ḳoysalar ʿāṣīler bir kezden (9) çağıruṗ eydeler: "*Lā İlāhe illallah Muḥammedun Resūlu'llāh*". Od (10) gėrü döne, Mālik eyde: "Ėy od, ṭut bunları." Od eyde: (11) "Nėce ṭutayım-ki?" *"Lā ilāhe illallah Muḥammedun Resūlu'llāh"* dėrler. (12) Mālik eyde: "Gerçeksin. Evet, Allahü teʿālā buyurduġı (13) söyledügi ṭutasın." Andan-soŋra od bunları (14) kimini ḳademlerine degin, kimini dizlerine degin, kimini (15) göbegine degin, kimini boġazına degin ṭuta. Ḳaçan-ki od **[71b]** (1) yüzlerine yaḳlaşa Mālik eyde: "Ėy od! Yüzlerin yaḳma. (2) Ol yüz-ile nėce secdeler ḳılmışdur. Yüreklerin (3) yaḳma ki Ramażan ayın oruç ṭutuṗ ṣusızlıġdan (4) yürekleri yanmışlardur." dėye. Pes bu ʿāṣīler ṭamuda (5) bir zamān ḳalalar Allahü teʿālā diledügi müddetçe.

Ḫaberde (6) gelmişdür ki Allahü tebārek ve teʿālā, cehennem ehli içün (7) bir ulu ṭaġ yaratmışdur. Ol ṭaġuŋ adı Ṣaʿūddur. (8) Yüzleri üstine ṭırmanalar biŋ yıl emek çekeler; tā ki (9) ṭaġuŋ üzerine çıḳmaġa yaḳın ḳaldıḳları vaḳtın (10) ṭaġ bunları bir kez silke, ḳamusı gėrü cehenneme dökülüṗ (11) maġbūn ḳalalar, ṣusızlıḳdan ġāyet buŋaluṗ biŋ (12) yıl miḳdarı aġlaşalar, Allahü teʿālādan yaġmur dileyeler. (13)

Biŋ yıldan soŋra göreler ki üstlerine bir ḳara (14) bulut gele, sevinüp̀ eydeler: “Raḥmet yaġmurıdur, (15) raḥman gönderdi.” Ol ḫod oddan ṭaşlar **[72a]** (1) bunlaruŋ üzerine yaġmur yaġup̀ başlarına doḳuna, (2) depelerin delüp̀ oturdıḳları yėrden ṭaşra çıḳa. (3) Andan-soŋra biŋ yıl yine ʿaẕāb içinde ṣusızlıḳda (4) yaġmur isteyüp̀ feryād ėdeler. Yine göreler bir ḳara bulut (5) üstlerinde ṭurur. Eydeler: “Bulut yaġmurdur.” Sevineler. (6) Üstlerine yılanlar yaġa her biri deve boynı bigi. Ḳaçan (7) bu yılanlarıŋ biri ṭamu ehlini ṣoḳsa biŋ yıla (8) degin aġrısı gitmeye. Nėte-ki Ḳur’ānda buyurdı: *“Zidnāhum* (9) *ʿaẕāben fevḳal ʿaẕābi bimā kānū yufsidūn”.*[165]

Ḫaberde gelmişdür: (10) Ṭamu ehli yetmiş yıl Mālike çaġırup̀ yalvaralar, (11) hīç cevāb vėrmeye. Andan eydeler ki: “Saŋa çaġıruruz, (12) niçün cevāb vėrmezsin?” Andan Allahü teʿālādan (13) buyuruḳ ola, Mālik od ehline cevāb vėre. Eyde: (14) “Ėy Taŋrınuŋ ḥışm ėtdügi kimseler ne-der-siz?” (15) Eydeler: “Bize teraḥḥum ėdüp̀ bir içim ṣu vėr; tā ki **[72b]** (1) bir saʿāt raḥāt olalım. Ṭamu odı etimizi yedi, (2) sünüklerimizi göyündirdi, yüreklerimizi kesdi.” dėyeler. (3) Mālik bunlara cehennemüŋ ḥamīminden bir ḳadeḥ ṭoldurup̀ (4) ellerine ṣuna. Ṣundukları vaḳtın barmaḳları döküle, (5) yüzlerine ėrişicek gözleri çatlaya, yaŋaḳlarınuŋ (6) derisi eriyüp̀ döküle. Ḳaçan içseler bağırsaḳları (7) ve cigerleri pāre pāre olup̀ döküle.

Ḳaçan acıġup̀ (8) ṭaʿām isteseler Mālik bunlara zaḳḳum vėre. Zaḳḳum (9) dėdügi bir aġaçdur-ki cehennem ortasında bitmişdür, (10) cehennem anuŋ içinde budaġı yayılmadıḳ yėr yoḳdur. (11) Anuŋ yemişleri vardur. Her biri siŋek deŋlü ol (12) yemişlerüŋ içi ṭopṭolu aġudur. Şol ḳadar aġudur ki (13) anuŋ bir ḳaṭresi yėre ṭamaydı dünyāda bir içim ṣu (14) ṭatlu ḳalmayaydı, ḳamusı zehir bigi acı olaydı. (15)

[165] Kur’ān, 16/88: “Yaptıkları bozgunculuk yüzünden azâp üstüne azap katarak cezalandırırız.”

Ḳaçan ol zaḵḳumdan yėseler aġızlarından dişleri [73a] (1) döküle, ḳarınlarına ėricek içi ḳazan ḳaynar bigi ḳaynaya, (2) aġzından od yalıŋı çıḳar ola.

Libāsları ḳaṭrāndan (3) ola, geydikleri saʿāt derileri ṣoyula. Ṭamu ehlinüŋ (4) gözleri gök ola, ḳulaḳları işitmez ola. Ḳamu (5) acıġanlaruŋ göŋli ṭaʿām isteye, ṭamu ehlinüŋ (6) istemeye. Küllī yalıncaḳlar geyesi isteye, ṭamu ehli (7) istemeye. Ḳamu ölenler dirlik isteyeler, ṭamu ehli ölüm (8) isteyeler, ellerine girmeye cehennemde ebedī ḳalalar.(9)

Ḫaberde gelmişdür ki Allahü teʿālā, Mūsā peyġambere vaḫy ḳıldı ki: (10) "Yā Mūsā! Göresin ʿahdu emānet ṣıyanlaruŋ ḥālini, (11) yüzleri üstine süriyüp cehenneme bıraḳalar, (12) cehennem odı gövdelerin pāre pāre ḳıla. Her pāreleri bir yaŋa (13) ṭaġıla, elleri bir yaŋa ṭaġıla, ayakları bir yaŋa, sünükleri (14) bir yaŋa, ṭamarları bir yaŋa, yürekleri bir yaŋa perākende ola." (15) Daḫı eyitdi: "Yā Mūsā! Vāy anlara ki ʿahdu emānet [73b] (1) ṣıya. Yaruŋ ḳıyāmet güni olıcaḳ ʿahdu emānet ṣıyanları (2) göresin zaḵḳum aġacında aṣılmış ola. Daḫı yā Mūsā! (3) Ḳıyāmet güni göresin ʿahdu emānet ṣıyanları şeytān-ıla (4) ḳoşulmış ola. Boyunlara zencīrler daḳuṕ getüreler, (5) dillerinden aṣa ḳoyalar; boyunları, bedenleri döginden (6) ṣaru ṣular ve ḳanlar aḳar ola. Göz açuṕ yumunca (7) raḥat olmayalar, bir laḥẓa uyḳu yüzin görmeyeler. Nėte-ki (8) kāfirler ölümlerin isteyeler, ʿaẕābdan ḳurtulmaġ-içün. (9) ʿAhdu emānet ṣıyanlar daḫı ölümlerin isteyeler. Daḫı (10) yā Mūsā! Ḳıyāmet güninde ʿahdu emānet ṣıyanlar, zinā (11) ėdenler, ribā yėyenler, beş vaḳt namāzı terk ėdenler (12) ḥuḳub miḳdarı ʿaẕāb çekeler. Ḥuḳub (13) dört biŋ yıldur, Her yıl dört biŋ aydur, her ay yetmiş (14) biŋ gündür, her gün yetmiş biŋ saʿātdür, her (15) saʿāt dünyā yıllarından bir yılcadur." dėdi. Rivāyet olındı

[74a] ve [74b]: Eksik.

[75a] (1)*-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* ol ırmaġa ilede, anda yunalar. (2) Irmaḳdan çıkdıḳları vaḳtın yigit oluṕ çıḳalar. (3) Saḳalları ve gövdede biten ḳılları olmaya, gözleri sürmelü (4) ola, yüzleri on dört gėcelük ay bigi ola. Alınlarında (5) yazılu ola ki bunlar ol cehennemīlerdür ki raḥman paḏişahın (6) odından aẕad oluṕ pes cennete gireler. Bu alınlarındaġı (7) ʿalāmetden bileler cehennemden cennete geldikleri[ni]. Allahü teʿālādan (8) dileyeler, Allahü teʿālā bunların alnından yazuların (9) maḥv ėde. Ḳaçan-ki Müslimānlar cehennemden çıḳduġını kāfirler (10) göreler, eydeler: "N'olaydı biz daḫı Müslimān olaydıḳ?" (11) Nėte-ki Ḳur'ānda buyurdı: *"Rubemā yeveddulleẕīne keferū lev kānū* (12) *müslimīn".*[166]

Resūlullah *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* eyitdi: "Ḳaçan (13) cennet ehli cennete girseler ölümi getüreler, bir güzel ḳoç (14) ṣūretinde. Eydeler: "Ėy cennet ehli! Ölümi bilür misiz?" (15) Baḳalar göreler andan ṭamu ile uçmaḳ arasında **[75b]** (1) ölümi boġazlayalar. Daḫı eydeler: "Ėy cennet ehli, siz cennetde (2) ebedī ḳalduŋuz, daḫı size ölmek yoḳ. Ṭamu ehli, siz (3) ṭamuda ebedī ḳalduŋuz, daḫı size ölmek yoḳ." Ḳaçan (4) bu ḫaberi cennet ehli işideler beşāret ḥāṣıl (5) ola, ṭamu ehline ḥasret ḥāṣıl ola. Nėte-ki Ḳur'ān (6) buyurdı: *"Ve enẕirhum yevmel ḥasreti izāḳuḍıyel emru. el-āye".*[167] (7)

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan cehennemi görseler (8) ʿarāṣat ehli mevḳıfda ṭururken bir kez cehennem heybet (9) birle ḳatı gürleye. Ol heybetden ne-ḳadar ʿarāṣat (10) ehli var-ısa ḳamusı dizleri üstine yıḳılalar. (11) Nėte-ki Ḳur'ān buyurdı: *"Ve terā kulle ummetin cāsiyeten. Kullu* (12)*ummetin tuḏʿā".*[168] Ḳaçan oda naẕar ėde anuŋ gürlemegi (13) beş-yüz yıllıḳ yoldan işideler. Nėte-ki Ḳur'ān buyurdı: (14) *"İẕā*

[166] Kur'ān, 15/2: "İnkâr edenler, 'Keşke müslüman olsaydık' diye çok arzu edeceklerdir."

[167] Kur'ān, 19/39: "Onları, gaflet içinde bulunup iman etmezlerken işin bitirileceği o pişmanlık günüyle uyar."

[168] Kur'ān, 45/28: "O gün her ümmeti diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağrılır."

raethum min mekānin baʿīdin semiʿū lehā teġayyuzan ve zefīran".[169] (15) Dükeli ḫalāyıḳ "nefsī, nefsī" dėyeler. Ḥatta İbrāhim Ḫalīlullah ve Mūsā

[76a] ve [76b]: Esik.

[77a] (1) arasından ḳopar dėye. Allahü teʿālā faẓl-ı keremi birle (2) ol ḳuluŋ günāhın yarlıġaya ṭamu odından ḫalāṣ (3) ėde. Ol bir ḳıl berekātında ki dünyāda aġlar idi. Bir (4) münādī nidā ėdüṕ eyde: "Filān ṭamudan ḳurtuldı. (5) Bir ḳıl berekātında gözyaşı ġarḳ ėtmişdi Allahü teʿālā (6) ḳorḳusından."

Bābun fī ẕikri'l-cinān[170]

Veheb İbn-i Mine (7) eyitdi: "Allahü teʿālā cenneti yaratdı; eyni yėr ile gök (8) arası nėcedür uzunı Allahü teʿālādan ġayrı kimse (9) bilmez. Cennetin dükelisi yüz dört derecedür. Bir dereceden (10) birine beş-yüz yıllıḳ yoldır. Irmaḳlar revān oluṕ (11) yemişleri yaḳın cennetde şöyle nesneler yaradılmışdur ki (12) anı nefesler arzū ḳılur gözlerinden leẕẕet alur. Daḫı (13) cennetde mü'minler çift olmaġ-içün ḥūrī-ʿıyndan (14) ḫatunlar yaradılmışdur ki arılar ve pāklardur. Allahü teʿālā (15) anları nūrdan yaratmışdur. Ṭuruluḳda ve ṣaflıkda **[77b]** (1) yāḳut-ıla mercāndur. Arıdur göŋülleri kendülerdedür. (2) Erlerinden özgeye baḳmazlar. Ḳaçan erenleri yaḳınlıḳ (3) ėtmek dilese bikir bulalar. Her ḥūrīnüŋ altında yetmiş (4) ḥülle ola. Yetmişiŋ ḳalınlığı bir gül yapraġı ḳalıŋlığınca (5) ola, aġırlığı ḳıllarından biri aġırlığınca olmaya. (6) Bedenleri şöyle nāzük velaṭīf ola-ki incikleri (7) süŋüginüŋ iligi etlerinden görinür ola. Geydükleri (8) ḥülleler ardından şöyle görine; nėte-ki

[169] Kur'ān, 25/12: "Bu ateş onları uzak bir mesafeden görünce, onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler."

[170] Cennet hakkında.

ḳırmızı ibrişim (9) billūr ṭaştan görinürse ḥūrīlerüŋ ilikleri (10) süŋükleri içinde daḫı laṭīf, aḳ ve nāzük görinür. (11) Başlarında tācları ola yāḳut-ıla muraṣṣa ola.” dėdi.

Bābun fī-ẕikri ebvābi’l-cinān[171] (12)

İbn-i ʿAbbas eyitdi: “Cennetüŋ (13) sekiz ḳapısı vardur; ḳızıl altundandur ve cevher ile (14) düzilmişdür. Üzerinde yazıluṗdur: (15) “*Lā ilāhe illallah Muḥammedun Resūlu’llāh.*”

Evvelki ḳapudan mürsel peyġamberler **[78a]** (1) ve şehīdler ve cevmerdler gire. İkinci ḳapudan beş (2) vaḳt namāzı dürüst ḳıluṗ ābdestin ve erkānın (3) tamām ėdenler gire. Üçünci ḳapudan mālınuŋ zekātın vėrüṗ (4) ol ẕekāt-ile nefsleriŋ arıdanlar gire. Dördünci ḳapudan (5) emr-i maʿrūf, nehyi’l-münker ėdenler gire. Beşinci ḳapudan (6) ḥarām şehvetden kendüleriŋ ṣaḳlayanlar gire. Altıncı (7) ḳapudan ḥac ve ʿumre ėdenler gire. Yedinci ḳapudan gözlerin (8) Allahü teʿālā ḥarām ėtdügi naẓardan yumuṗ dürlü (9) ḫayırlar ve ḥasenātlar ataya anaya eylük ėtmek gibi ḳavmine (10) ve ḳabilesine varmaḳ ve gelmek gibi ve bundan ġayrı (11) eylükler ėdenler gire.

Cennet sekizdür. Evvelki dārü’l-cināndur. (12) Allahü teʿālā, anı aḳ incüden yaratmışdur. İkinci (13) dārü’s-selāmdur, ḳızıl yāḳutdandur. Üçünci cennetü’l-mevādur, (14) yeşil zeberceddendür. Dördünci cennetü’l-ḫuld[d]ur, (15) ṣaru mercāndan yaradılmışdur. Beşinci **[78b]** (1) cennetü’l-naʿīmdür, aḳ güneşden yaradılmışdur. Altıncı cennetü’l-firdevsdür, (2) ḳızıl altundandur. Yedinci cennet-i ʿadindür, (3) aḳ dürr dānesindendür. Sekizinci uçmaġı Allahü teʿālādan (4) ġayrı kimse bilmez ki nedendür. Ana gözüni ḫarāmdan (5) ṣaḳınuṗ Allahü teʿālā

[171] Cennet kapıları hakkında.

buyruġundan ve Resūlullah-*ʻaleyhi'ṣ-ṣalātü ve'ṣ-selāma*- (6) ḳavlinden çıḳmayanlar girür. Anuŋ iki (7) ḳapusı var. Her ḳapunuŋ iki ḳanadı var: Bir ḳanadında (8) birinüŋ aralığı yėrle gök aralığıncadur.

Cennetüŋ ḳapusı (9) bu resm-ile dür: Bir gerṕüci altundandur, bir gerṕüci gümişdendür. (10) Ṣıvası müşgdendür. Ṭoprağı ʿanber ve daḫı zaġufrandur. (11) Köşeleri incüdendür. Ćardaḳları dürr ile yāḳutdandur. (12) Ḳapuları dürlü cevāhirlerdendür. Dördünci cennet içinde (13) ırmaḳlar vardur: Ol ırmaġın biri raḥmet ırmaġıdur; (14) cennetlerüŋ ḳapusından aḳar, ḳardan aḳdur ve baldan (15) ṭatludur; ḳumu, ḳayırı incüdendür. Daḫı cennetde Kevṯer **[79a]** (1) ırmaġı vardur. Ol Muḥammed Muṣṭafa *-ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellem-* (2) ırmaġıdur. Daḫı Tesnīm (3) ırmaġıdur. Daḫı Selsebīli ırmaġıdur, Kāfūr ırmaġıdur. Daḫı Raḥiḳ-i maḫtūm (4) ırmaġıdur. Daḫı anca ırmaḳları vardur ki ṣaġışın (5) Allah bilür."

Rivāyet olundı Resūl -*ʻaleyḥi's-selāmdan*- (6) Eyitdi: "Ol gėce miʿraca aġdum, dükeli cennetleri baŋa (7) ʿarż ėtdiler. Gördüm cennet içinde dört ırmaḳ (8) aḳar: Biri ṣu ırmaġıdur, biri süd ırmaġıdur, biri (9) bal ırmaġıdur, biri şarāben ṭahūrā ırmaġıdur. Nėte-ki (10) Ḳur'ānda buyurdı: *"Fīhā enhārun min māin ġayri āṯinin, ve enhārun* (11) *min lebenin lem yeteġayyer taʿmuhu, ve enhārun min ḫamrin lezzetin liş şāribīn,* (12) *ve enhārun min ʻaselin muṣaffen".*[172]

Resūl -*ʻaleyḥi's-selām*- eyitdi: (13) "Cebrā'ilden ṣordum bu ırmaḳlar ḳandan gelür, ḳanda (14) gider?" Cebrā'il-*ʻaleyḥi's-selām*- eyitdi: "Ḥavż-ı Kevṯere gider. (15) Ammā ḳandan geldügin bilmezem. Allahü teʿālā ḫażretinden **[79b]** (1) dile saŋa bildürsin." Resūl -*ʻaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- (2) duʿā ḳıldı, Allahü teʿālādan bir ferişteh geldi, Resūl -*ʻaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selāma*- (3) selām vėrüṕ eyitdi: "Yā

[172] Kur'ān, 47/15: "Cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır."

Muḥammed, yum (4) gözüni." Yumdum. Eyitdi: "Aç." Açdum. Kendüzimi bir aġaç (5) dibinde gördüm. Daḫı ol arada bir ḳubbe gördüm; bir dane (6) aḳ incüden ḳapusı, yeşil yeşil yāḳutdan kilidi (7) ḳızıl altundan ol ḳubbe*yi* şol ʿaẓametle gördüm; eger cemīʿ-i (8) dünyā ehlini cinden ve insden ol ḳubbenüŋ içine (9) ḳoysalar bir ṭaġ üzerine bir ḳuş yā bir ḳubbe üzerine (10) bir bardaḳ ḳonmış bigi ola. Bu dört ırmaḳ ol (11) ḳubbenüŋ altından çıḳar çün diledüm-ki …..[173] Gėrü ol (12) ferişteh eyitdi: "Yā Resūl Allah! Niçün ḳubbe*yi* görmezsin?" (13) Eyitdüm: "Üzerinde kilidi var." Ol ferişteh eyitdi: "Anuŋ (14) miftāḥı "*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm"* dėmekdür. (15) Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selāma*- eyitdi: **[80a]** (1) "*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm"* dėdüm, ḳapu açıldı. (2) Ḳubbeye girdüm, bu ırmaḳları dört bucaġından çıḳar [gördüm] (3) çün diledüm-ki ḳubbeden ṭaşra çıḳam. Ol ferişteh eyitdi: (4) "Naẓar eyledin mi?" Eyitdim: "Beli." Eyitdi: "İkileyin naẓar eyle." (5) İkinci naẓar ḳıldum gördüm ol ḳubbenüŋ dört köşesinde (6) yazılmış *"Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm"*. Şu ırmaġı *"Bismi'llāh"* (7) lafẓınuŋ mīminden çıḳar. Süd ırmaġı "*Er-raḥman"* lafẓınuŋ (8) mīminden çıḳar. Ḥamır ırmaġı ḥānuŋ gözinden çıḳar. (9) Bal ırmaġı "*Er-raḥīm"* lafẓınuŋ mīminden çıḳar.

Pes (10) bildüm bu dört ırmaġın aṣlı *"Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm"* (11) dėmek imiş. Allahü teʿālā eyitdi: "Yā Muḥammed! Ümmetiŋden (12) her kim-ki beni bu ad-ıla aŋalar ḥāliş göŋül ile (13) '*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm'* dėseler dört ırmaḳdan (14) daḫı ṣuvaram." dėdi.

Kaʿbü'l-Ahbār *-r.ḍ.anh-* eyitdi: (15) "Ṣordum Resūlden cennetde biten aġaçlar ne ṣıfatludur?" **[80b]** (1) Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- eyitdi: "Cennet aġaçlarınuŋ (2) budaḳları ḳurumaz, yapraḳları dökülmez, tāze ḫurmāları (3) dükenmez. Cennet içinde Ṭūbā aġacından büyük aġaç yoḳdur; (4) aṣlı incüdendür;

[173] Cümle yarım bırakılmış.

budaḳları zebercetden, yapraḳları (5) sündüsdendür. Ol Ṭūbā aġacınuŋ yetmiş biŋ budaġı (6) var. Her budaġuŋ nècesi ʿarş altına degin erişmişdür. (7) Ayaġı dünyā gögine erişüṗdür. Cennet içinde hīçbir köşe (8) ve bir ḳubbe ve bir ḥücre yoḳdur ki Ṭūbā budaḳlarından bir budaḳ (9) olmaya, ḳamusında vardur gölgesi daḫı var. Şöyle (10) yemişleri biter ki nefsler anı arzular, gözler görmekden (11) leẕẕet alur, ṣafā kesb èder. Ṭūbā aġacınuŋ naẓīri (12) dünyāda gün güneşidür ki aṣlı gökde, ışıġı ḳamu yèrdedür. (13) Cümle yère èrişir, dedi.

Emīre'l-müminīn ʿAlī *-raḍiya'llāhu ʿanh-* (14) eyitdi: "Dünyā aġaçlarınuŋ köki yèrde ve budaḳları (15) havādadur. Anuŋ-içün dār-ı teklīfdür. Nète-ki Ḳur'ānda buyurdı: **[81a]** (1)*"Ḳuṭūfuhā dāniyetun.*[174] Yaʿnī yemişleri yaḳındur ṣunuṗ almaġa (2) asāndur."

Cennetüŋ yèri ṭopraġı müşgdendür, ʿanberdendür, (3) kāfūrdur; ırmaḳları ṣudur, sütdür, baldur, ḥamırdur. (4) Ḳaçan-ki yel esse Ṭūbā aġacınuŋ yapraḳları birbirine (5) ṭoḳunur. Daḫı bir laṭīf āvāz gelür ki ol nāzüklükde (6) hīç ancılayın āvāz işidilmiş degül. Emīre'l-müminīn (7) ʿAlī *-raḍiya'llāhu ʿanh-* eyitdi: "Resūlden *-ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-* (8) ṣordum." Eyitdi: "Cennet içinde bir aġaç vardur. (9) Anuŋ yuḳarusında ḥülleler çıḳar eyeri, uyanı yāḳutdan (10) terslemez ḳaşanmaz.[175]Allahü teʿālā destūrı-y-ıla velīler ve ṣāliḥler (11) ol atlara binüṗ cennet içinde uçuṗ seyrān (12) èderler. Mertebesi bunlardan aşaġadur." Eydeler: "Yā Rabb! (13) Bu ḳulların bu kerāmeti ne sebebden buldular? Bu menzile (14) neden èrişdiler?" Allahü teʿālā eyde: "Siz dünyāda ġaflet-ile (15) yatuṗ anlar namāz ḳılurdı. Siz ġazāya varmadıŋuz; **[81b]** (1) anlar cānların başların, mālların dīn yoluna fedā ḳıluṗ (2) ġazā èderlerdi. Siz baḫıllıḳ edüṗ Allah yoluna dervişlere (3) vèrmediŋüz; anlar nafaḳalarından vèrürdi." Ebū Hüreyre (4) *-raḍiya'llāhu ʿanh-* eyitdi: "Cennet

[174] Kur'ān, 69 /23.

[175] İstinsah sırasında bir atlama olduğu, bu cümleden evvel başka bir cümle olduğu düşünülmekte.

içinde bir aġaç vardur; (5) eger atlu anuŋ gölgesinde yüz yıl sigirtse (6) gölgesine degirmeye.”

Bābun fī ẕikri’l-ḥūrī[176]

Resūl -*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- (7) eyitdi: “Allahü teʿālā, ḥūrīleri yaratdı; (8) dört dört dürlü ṭıybden; ayaḳları barmaġından (9) dizene degin zaġufrandan, dizlerinden göbegine degin (10) ʿanberden, boyunlarından başlarına degin kāfūrdan, (11) ṣaçları ḳaranfildendür. Eger ḥūrīleriŋ aġzı (12) yarından bir ḳaṭresi dünyāya ṭamaydı deŋiziŋ (13) ṣuyı āb-ı[177] ḥayāt bigi ṭatlu olaydı daḫı (14) yėr yüzünüŋ ṭopraġı müşg ve ʿanber olaydı. Gögüslerinde (15) erenleriŋ adı yazılmış ola, daḫı Allahü teʿālā adlarından **[82a]** (1) bir ad yazılmış ola. Her bir ḳollarında onar bilezük ola (2) altundan. Barmaḳlarında onar yüzük, ṭopuḳlarında onar (3) ḫalḫāl ola cevāhirden.”

Ḫaber gelmişdür ki İnb-i (4) Mesʿūd -*raḍiya’llāhu ‘anh*- eyitdi: “Allahü teʿālā cenneti yaradıcaḳ (5) Cebrā’ile eyitdi: ‘Var naẓar eyle gör ki (6) ḳullarum içün ne yaratdum.’Cebrā’il -*‘aleyḥi’s-selām*- cennete (7) vardı anuŋ niʿmetini ve ziynetini teferrüc ḳılup taʿaccüb ėderken (8) ḳarşudan bir ḥūrī çıḳa geldi; bir köşk içinde bir kerre (9) Cebrā’ile ḳarşu tebessüm ḳılup güldi; cennet, dişleri (10) arasından çıḳan nūr ile ṭoldı. Şol saʿāt Cebrā’il (11) -*‘aleyḥi’s-selām-,* Allahü teʿālā nūrından secdeye vardı. Ol ḥūrī (12) çaġırup eyitdi: ‘Ėy Taŋrı emīni! Başını ḳaldır (13) ikileyin naẓar ḳıl.’ dėdi. Başını ḳaldırdı. Eyitdi: (14) *‘Sübḥānallāh.’* Ol ḥūrī eyitdi: “Bilür misin ben kimün-içün (15) yaradıldum?” Cebrā’il-*‘aleyḥi’s-selām*- eyitdi: “Kimün-içün?”

[176] Huriler hakkında.
[177] Yazmada: āb-u

Eyitdi: **[82b]** (1) ‘Şol kimse içün kendü nefsi arzūsı Allahü teʿālā (2) rıżā ḫoşnudlığı içün terk ėde, Allah rıżāsı-çün (3) iḫtiyār ėde.’ dėdi.”

Ḫaberde gelmişdür ki hīçbir ḳul (4) yoḳdur ki Ramażan ayını oruç ṭuta, illā ki Allahü teʿālā (5) ol ḳulı çiftlendürür ḥūrī-ʿıyndan bir ḥūrī (6) ile bir dane incüden ḳubbe içinde. Nėte-ki Ḳur’ānda buyurdı: (7) *“Ḥūrun maḳṣūrātun fī’l-ḫiyām”*.[178] Her ḥūrī içün yetmiş (8) taḫt ola ḳızıl yāḳutdan. Her taḫtda yetmiş döşek (9) ola, her birinüŋ yetmiş ḳaravaşı ola, her ḳaravaşuŋ (10) elinde bir teṗsisi ola altundan. Bu ḳamu kerāmetler Ramażan (11) ayınuŋ ḥürmetinedür, her günüŋ orucı içündür. (12) Ḳalan ḫayrātı ve ḥasenātı özgedür.

Bābun fī ẕikri ehli’l-cennet[179] (13)

Ḫaberde gelmişdür ki Ṣırāṭ köprüsinden (14) öte ṣaḥralar vardur. Ṣaḥralarda ḳubbe aġaçlar vardur. (15) Her aġacuŋ dibinde iki çeşme var cennetden çıḳar: **[83a]** (1) Biri ṣaġ yanında aḳar, biri ṣol yaŋadan aḳar. Mü’minler (2) Ṣırāṭ köprüsinden geçėler, ol çeşmelerin birinde içėler. (3) Ṣu gögüslerine ėrişse ne-ḳadar ġıll u ġış, ḫıyānet (4) ḥased var-ısa ḳamusı zāil ola, göŋülleri pāk ola. (5) Ḳaçan ḳarınlarına ėrişse ne-ḳadar murdār[180] var-ısa (6) ḳan bigi yol bevl; ḳamusı arına, içi ṭaşı pāk (7) ola. Andan bir çeşmeye varuṗ gireler; gövdelerin, (8) başların andan yuyalar. Yüzleri on dört gėcelik (9) bedr olmuş ay bigi ola. Gövdeleri ḥarīrden yumuşaḳ (10) ola. Tenleri müşg ḳoḫusından daḫı laṭīfraḳ ola. (11) Andan cennet ḳapusına ėrişeler, göreler ḳızıl yāḳutdan (12) ḥalḳası var. Ḥalḳasını depredeler, ḳapu açıla ḥūrīler (13) ṭaşra çıḳalar, erenlerine ḳarşu varuṗ görüşeler, alalar (14) maḳāmlarına iledeler. Her

---

178 Kur’ān, 55/72: “Onlar, çadırlara kapanmış hurilerdir.”

179 Cennet ehlinin kimler olduğu hakkında. (Cennete kimlerin gideceğinin müjdelenmesi)

180 Yazmada: murād

evde, her ḳubbede yetmiş taḫt (15) ola, üzerinde yetmiş döşek ola. Döşegün yetmiş [83b] (1) ḥūrīsi ola. Her bir ḥūrī yetmiş ḥülle geyeler, altında (2) süŋükleri içinde ilikleri görüne.

Eger cennet ehlinüŋ (3) ṣaćları ḳılından biri yère düşeydi yèr ile gök (4) arası nūr ile ṭolaydı. Resūl *-'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-* (5) eyitdi: "Anda olanlar uyumazlar. Anda güneş olmaz, gèce (6) olmaz, uyḳu olmaz. Zirā uyḳu ölmek nişānıdur, ḳardaşıdur. (7) Nète-ki ölüm olmaz uyḳu daḫı olmaz. Cennet ehlinüŋ gevdesinde (8) ḳıl olmaz yalıŋ yüzlü olalar. Gözleri sürmelü ola. (9) Erenlerinüŋ bıyıġı ola, ḥatun kişilerden anuŋ-ıla seçile. (10)

Ḫaberde gelmişdür ki cennet ehli her biri yetmiş ḳat ḥülleler (11) geyeler. Bir saʿātde yetmiş dürlü renk ola. Cennet (12) ehli cennetde tükürmeyeler ve sümkürmeyeler. Ḳoltuḳ ḳılı gèrü (13) ḳalan ḳıl gevdelerinde bitmeye, hemān ṣaćları ve ḳaşları (14) ve kirpükleri ola. Cemālleri ve ḥüsünleri günden güne (15) arta. Nète-ki dünyāda günden güne varduḳća ḳarıyuṕ ḳocaluṕ [84a] (1) ḳuvvetleri eksilir, ḥüsünleri ṣolardı. Cennetde varduḳća (2) günleri ḥüsünleri artar. Her kişi yèmekde, içmekde cemʿ (3) ètmekde yüzer ḳuvvetince ḳuvvet vèrile. Birisi ehli-y-ile cemʿ (4) olsa seksen yıl miḳdarı eglene, ne kendü incine (5) ne ehli incine bir günde yüz kez ḳız oġlan bula. (6)

İbn-i ʿAbbās *-raḍiya'llāhu 'anh-* eyitdi: "Ḳaçan cennet ehli cennet (7) yemişlerinden yèseler diledikleri miḳdārları Allahü teʿālā (8) buyura ki:'Ḳullaruma ṭaʿām getüriŋ.' Yetmiş ḳız oġlan cāriye (9) geleler, yetmiş sini getüreler; kimi yāḳutdan kimi dürrden (10) kimi altundan. Her bir tepside yetmiş dürlü ṭaʿām ola. (11) Ol ṭaʿāmlara kimsenüŋ eli degmiş olmaya, otda (12) bitmiş ola. Baḳır ḳabda ya ġayrı ḳabda ḳaynamış (13) olmaya. Belki Allahü teʿālā ol dèye ola, zaḥmetsiz miḥnetsiz (14) ola. Taŋrı velīleri ol ṭaʿāmdan ḳanġı nevʿinden (15) dileseler yèyeler."

Mü’minden taḫtlar üzerinde oturuṕ **[84b]** (1) ʿīş ūʿişret ėderken havādan beserek bigi ḳuşlar (2) inüṕ ṣu üzerinde ḳanad ḳanada uruṕ havādan (3) ṣaf baġlayuṕ mü’minlere ḳarşu ṭuralar. Her biri (4) laṭīf āvāz-ıla kendülerin ögüṕ eydeler: “Ben ol (5) ḳuşam-ki cennetde hīç yemiş yoḳdur ki ben andan (6) yėmedüm; hīçbir ćeşme yoḳdur ki ben andan ṣu ićmedüm (7) ve hīçbir aġaç yoḳdur ki ben anuŋ budaġına ḳonmadum. (8) Benim etim ḳalan ḳuşlar etinden ṭatludur.” dėyüṕ (9) şol-ḳadar kendüni medḥ ėde. Mü’min anuŋ etinden (10) yėmege müştāḳ ola. Şol sāʿat Allahü teʿālā emri-y-ile (11) ol ḳuş ine mü’min öŋinde ṣofra üzerinde (12) ḳonuṕ göz aćuṕ yumunca anuŋ birezi biryan (13) birezi yaḥnī ola. Mü’min ol ḳuş etinden yėye. (14) Allahü teʿālā fermānı-y-ıla yine dirilüṕ uća, nesnesi (15) eksilmeye. Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: “Cennet **[85a]** (1) ehli yėyeler, ićeler; cümle yėdikleri, içdikleri yel ola, (2) müşg bigi ḳoḳa.”

Ebū Hüreyre[den] rivāyetdür: Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- (3) müferridler sebḳat ėtdi. Eyitdiler: “Resūl Allah, (4) müferridler kimlerdür?” Eyitdi: “Allahü teʿālāyı ćoḳ ẕikr (5) ėdenlerdür. Ẕikr-i işḳāl āvāzların tahfīf ėder. (6) Ḳıyāmet güninde işḳālden ḥafīf gelür.”

Ḥikāyet (7) olundı ki Caʿfer bin ʿAbbās eyitdi: “Benim civārıma (8) ehl-i fısıḳdan bir recül öldi. Anı düşde gördüm, (9) eyitdüm: ‘Allahü teʿālā senüŋle ne ʿamel ḳıldı, seni yarlıġadı mı?’ (10) dėdüm. Eyitdi: ‘Sākit ol, Ḳur’ān oḳuyan fāsıḳ olmaz.’ (11) Eyitdüm: ‘Ḳur’ānda ne oḳurdun?’ Eyitdi: ‘Yasīn ve Duḥān (12) sūresin oḳurdum. Yasīn sūresi-y-ile cennete yetişdüm. (13) Duḥān sūresi-y-ile nārdan necāt buldum.’” (14)

Ebū Hüreyre rivāyetinde eyitdi: “Her kim Duḥān sūresin (15) gėce oḳusa ṣabāḥa degin yetmiş biŋ melek anuŋ-içün **[85b]** (1) istiġfār ėder.” Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: (2) “Her kimse ki Āyete’l-kürsī oḳusa Allahü teʿālā her bir

ḥarfine (3) biŋ ḥasene yazar.” Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: (4) “Her kim sūre-i Kehfüŋ evvelinden on āyet oḳusa deccāl (5) fitnesinden emīn ola. Eger āḫirinden *“Ḳul innemā ene beşerun* (6) *miṯlukum”*[181] āyetin oḳusa yatacaḳ vaḳtın bunuŋ içün Mażcıġından (7) tā Mekkeye degin tele’lül ėder. Ol nūruŋ içinde ṭolu (8) melā’ike var. Bunuŋ içün ṣalavat ėderler. Resūl-*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- (9) eyitdi: “Her kim sūre-i Vaḳaʿayı oḳusa her gėcede (10) aŋa dervīşlik ėrişmeye.

Ḫaberde gelmişdür: (11) İmām ʿAdil bir sāʿat ʿadl eylemek ḫayırludur (12) altmış yıl ʿibādetden ve bir sāʿat ḥükminde cevr (13) eylemek altmış yıl ʿibādeti ḥabṭ ėder. Ḥiḳāyet (14) olundı ʿAbdurraḥmān bin Ceyīden-ki Nūşirevān (15) milkiŋ taḫtınuŋ dört ayaġında dört kelime **[86a]** (1) yazılmış idi. Evvelinde yazılmış: İmāret ḥaṣıl olmaz, (2) illā ricāl-ıla. İkincide yazılmış: Ricāl ḥaṣıl olmaz, (3) illā emvāl-ile. Üçüncide yazılmış: Emvāl ḥaṣıl olmaz, (4) illā ʿimāret-ile. Dördüncide yazılmış: ʿİmāret ḥaṣıl (5) olmaz, illā ʿad-ıla. İmām ʿAdil bereketi ḫayırludur (6) bir ḳaṭresi büyük yaġmurdan ve daḫı ʿadil ḫayırludur (7) rūz gelür ucuzluġından.

Reten bin Naṣır eydür: (8) Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*-eyitdi: “Ḳanġı ṣulṭān ki (9) ḳaṣdı faḳīri ġanī eylemek ve ḥālin emīn eylemek (10) ve yėrleri zirāʿat ėtmek ve ḫarāb yėrleri ʿimāret (11) ėtmek olsa Ebū Bekr ile ve ʿAlī ile cennetde bile ola.” (12)

Rivāyet olundı: Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: (13) “Ḳaçan Allahü teʿālā bir emīre ḫayır irādet eylese (14) anuŋ-içün vezīr-i ṣāliḥ ḳılur. Ol emīr ḥaḳḳı unutsa (15) vezīr aŋdurur ve eger ʿālim olsa yardum taḥriż **[86b]** (1) ve terġīb ėder itmām-ı ḥaḳ üzerine. Eger emīre (2) ḫayır irādet eylemese aŋa vezīr-i fāsıḳ vėrür, emīr ḥaḳḳı (3) unutsa aŋdurmaz ve eger ʿālim olsa muʿīn olmaz. (4)

[181] Kur’ān, 18/110: “De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım.”

Allahü teʿālā vaḳtā ki Mūsā Peyġemberi Firʿavnı daʿvet (5) ėtmege gönderdi, Mūsā -*ʿaleyḥi's-selām*- ḳardaşı Harūnı (6) vezīr-i muʿīn istedi anuŋla ḳuvvet ḳıla. Teblīġ-i risālet (7) ėtmege ḥaḳ üzerine taḳviyet ve muʿāvenet gerekdür ki (8) emr-i ḥaḳ ṣalāḥa gele. Mūsā -*ʿaleyḥi's-selām*- eyitdi: "Harūn (9) yaḥşi vezīrdür; yaşda benden ekberdür ve lisānda (10) benden faṣīḥdür."

Rivāyet olundı: Allahü teʿālā çünki (11) dünyāyı ḳullarına ʿimāret ėtmek istedi sābıḳ ʿilminde (12) vardı ki emīre raʿiyyet gerekdür ki baʿzısın emīr ḳıluṕ (13) eline seyf vėrdi; ol seyf ile dünyāların ıṣlāḥ (14) ėtdi. Ve baʿzısına ʿilim vėrdi; ʿilim ile dünyāları ıṣlāḥ (15) ėtdi. Emīr olan kimesne mażlūmlara raḥ[ī]m ve żaʿīflere **[87a]** (1) şef[ī]ḳ olmaḳ gerekdür ki Resūl -*ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- eyitdi: (2) "Merḥamet ėdicileri raḥman merḥamet ėder, yėryüzündeki (3) maḫlūḳı merḥamet ėdiŋ, semāya ḥākim olan size merḥamet (4) ėde."

Ḥikāyet olundı-ki ʿÖmer -*raḍiyaʿllāhu anh*- Medīne saḳfında (5) yürürdi; bir oġlan gördi elinde bir serçe var oynar. (6) ʿÖmer -*raḍiyaʿllāhu anh*- ol serçe*yi* merḥamet ėdüṕ oġlandan (7) ṣatun aluṕ aẕad ėtdi. Çünki ʿÖmer -*raḍiyaʿllāhu anh*- vefāt (8) ėtdi, düşde gördiler ve ḥālinden ṣordılar: (9) "Allahü teʿālā, senüŋle ne ʿamel ḳıldı, seni yarlıġadı cūduŋla-mı (10) veyāḫud ʿadlıŋla-mı veyā zühdüŋle-mi?[182]" ʿÖmer -*raḍiyaʿllāhu anh*- (11) eyitdi: "Çünki beni ḳabre ḳodılar; iki mühīb melek geldi (12) anlarıŋ heybetinden ʿaḳlum uçdı ve menāḫilüm ditredi. (13) Hemān nidā işitdüm:'Ḳulumu terk ėdiŋ, ḳorḳutmaŋ, ben (14) aŋa raḥmet ėtdüm. Dünyāda ol, benüm maḫlūḳumdan (15) bir serçeye merḥamet ėtdi.'"

Ḥikāyet olundı-ki ʿAbdullāh bin **[87b]** (1) Mübārek bir yıl Ḳur'ān taʿlīm ėderdi ve bir yıl ḥac ėderdi. (2) Bir gün iki ḳabre uġradı. Anuŋ ḳatında iki (3) ṣaġīre gördi. ʿAbdullāh bunlara ol iki ḳabrin (4) ḥālinden ṣordı. Eyitdiler: "Bunlar bizüm

[182] Yazmada: ẕühd

atalarımız (5) idi; öldiler, biz yetüm ḳalduḳ.” ʿAbdullāh vefātından (6) soŋra düşde gördiler: “Allahü teʿālā senüŋle (7) ne ʿamel ḳıldı[183]?” Eyitdi: “Beni maġfiret ėtdi.” Eyitdiler: (8) “Ḥacıŋla-mı ve ciḥadıŋla-mı ve keşret-i ibādetiŋle mi?” Eyitdi: “İki (9) ṣaġīre merḥamet ėdüṕ kelāmını istimāʿ ėtdügüm (10) sebebi-y-ile.”

Ḥikāyet olundı: Benī İsrāilde bir zāniye (11) ʿavrat bir kelbe uġradı; bir ḳapunuŋ üzerinde ṭurur (12) ʿaṭaşdan dilin ċıḳarmış bu kelbüŋ ḥāline naẓar ḳıldı; (13) merhamet ėdüṕ edigin ċıḳardı, ṣu ċeküṕ ol (14) kelbi ṣıvardı. Allahü teʿālā bu sebeble zāniye maġfiret (15) ḳıldı. Mü’min ḥayvāna merḥamet ėtmekde böyle ecri-y-ile meʿcūr **[88a]** (1) olıcaḳ insāna merḥamet ėtmekde ecr-i ʿaẓīm [vardur]. Ḫalḳa merḥamet (2) ḳılmaḳ ve mürāʿāt ėtmek gerekdür ki küllisi (3) ʿabdullāhdur ve ḫalḳullāhdur. Her birine merātibler iʿtibārınca (4) muʿāmele ḳılmaḳ gerekdür ki ṣaġīrine rıfḳ u merhamet (5) ve şefḳat gerekdür. Ve kebīrlerine tevḳīr, ʿālim[ī]ne taʿẓīm, (6) ve cāhil[ī]ne teẕkīr ve tenbīh gerekdür. Ve ġāfilini nevm-i (7) ġafletden teẕkīr ile uyarmaḳ gerekdür ki ve sulṭāna (8) semʿ u ṭāʿat gerekdür. Şerʿide mubāḥ olan umūrda (9) ʿāmme-i müslimīne vüsʿat olduḳça irāde ḫayır ėtmek (10) gerekdür.

Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: “Ehl-i (11) cennet üċdür: Birisi ḥükm ve salṭanat issidür; (12) ʿādil ola, nāsa iḥsān ėdici ola, esbāb-ı ḫayrı (13) anuŋ-iċün müheyyā ola. Birisi ol recüldür ki raḥīm (14) ola. Ḳalbinüŋ riḳḳat ve şefḳat ve merḥamet[i] ola *“hüve-ẕī* (15) *ḳurbā”* ya. Birisi ol müslimdür ṣāliḥ ola, nefsini **[88b]** (1) ḥarāmdan menʿ ėde, ẕū-ʿıyāl ola.

Rivāyet olundı ki: (2) Mūsā -*ʿaleyḥi’s-selām*- eyitdi: “Yā Rabb! Ne sebeb-ile beni ṣafī (3) ḳıldıŋ?”Allahü teʿālā eyitdi: “Ḫalḳıma merḥamet ḳılduġuŋ (4) sebeble. Ol vaḳt Şuʿaybuŋ ḳoyunuŋ güderdüŋ. (5) Bir ḳoyun ḳaċdı, sen anuŋ ṭalebinde zaḥmet ċekdiŋ. (6) Tā yetişdiŋ anı ḳucduŋ ve eyitdüŋ: ‘Yā miskīn! (7) Niċün zaḥmet

[183] Yazmada: ḳıldıŋ

çekdiŋ ve baŋa daḫı zaḥmet çekdirdiŋ?’ (8) Benüm ḫalḳuma merḥamet ḳılduġından ötüri seni ıżṭınā (9) ėtdüm. Ve nübüvvetle ikrām ėtdüm.”

Rivāyet olundı: (10) Resūl -*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: “Ümerā, cennete ṣalavatlar-ıla (11) ṣıyāmlar-ıla girmez; belki ḫalḳ üzerine şefḳat (12) ėtmesi-y-ile ve ḥaḳ üzerine yardum ėtmek-ile girürler.”

Rivāyet (13) olundı: Ḳaçan ʿālim-i ʿāmil ve emir[ī] ʿādil vefāt eylese (14) yėr anuŋ laḥmını ekl ėtmez ve ‘iẓāmı çürümez, ḳıyāmet (15) günine tāze bāḳī ḳalur. Ḥikāyet olundu ki bu ḫaber **[89a]** (1) Hārunü’r-Reşīde refʿ olundı, emr eyledi: Nūşirevān-ı (2) ‘Ādilüŋ ḳabriŋ açdılar, tāze buldılar; başı üzerinde (3) tāc muraṣṣaʿ var, üzerinde yazılmış: ‘Her kim ḫazā’ini çoḳ olmaḳ (4) diler, raʿiyyeti üzerine şefḳat eylesiŋ. Ve her kim (5) memleketüŋ ṭarīḳler emīn olmaḳ diler, raʿiyyetüŋ ṣuleḥāsına (6) tevḳīr eylesüŋ.’ Resūl -*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- eyitdi: “Ḳaçan (7) bir vālī-yi ʿādil görseŋüz anuŋ-içün ḫayr-ıla duʿā ėdiŋ, (8) anuŋ selāmetinde mü’minlerüŋ selāmeti vardur.

ʿĀyişe (9) -*raḍiya’llāhu ‘anhā*- rivāyet ėder: Resūl -*aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- (10) eyitdi: “Her kim benüm ümmetimden bir şey üzerine vālī olsa (11) anlarıŋ emrini düşvār ḳıluṕ anlara meşaḳḳat yetişdirse (12) yarın ol valīnüŋ emrini düşvār ḳıla. Ve eger anlara (13) merḥamet ėdüṕ emirleriŋ teysīr ėtse aŋa merḥamet ėdüṕ (14) emriŋ āsan ḳıla.”

ʿÖmer rivāyetinde: Resūl -*‘aleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- (15) eyitdi: “Her kimse-ki emri’l-müslimīnden bir şey **[89b]** (1) üzerine vālī olsa, ḥācet isteyenlerüŋ menʿ ėtse (2) üzerine girüṕ ḥācet ʿarż ėtmege; bunların (3) kelāmın işitmege terf[ī]ʿ ėtdügin ötüri Allahü teʿālā anı (4) ḥażretinden ıraḳ ḳılur, menʿ ėder, ḥācetine sebīl olmaz.” (5)

ʿAlī bin Ebī Ṭālibden mervīdür ki eyitdi: " ʿÖmeri gördüm, (6) omuzında deve palanı ebṭahda yuları." Eyitdüm: (7) "Yā Emīre'l-mü'minīn, ne yère gidersin?" Eyitdi: "Sadaḳdan (8) bir deve ḳaçdı, anı isterem." Eyitdüm: "Senden soŋra ḫulefāyı[184] (9) ẕelīl ḳıldıŋ." Eyitdi: "Yā Ebā'l-Ḥasan! Melāmet ėtme (10) ol Taŋrı ḥaḳḳı-çün. Eger Furāt ḳırāŋında bir oġlaḳ[185] (11) fevt olsa ʿÖmer anuŋla muāḫeẕe olunur. Agāh olġıl. (12) Ol vāliye ḥürmet yoḳdur ki Müslimanları ẓāyīʿ eyleye. (13)

Rivāyet olundı-ki ʿÖmerden *-raḍiya'llāhu'anh-*. Ṣordılar: (14) "Niçün bir sāʿat nevm ėtmezsin?" Eyitdi: "Ne vaḳıtda[186] (15) nevm ėdeyim?" Eyitdiler: "Nehārda." "Eger **[90a]** (1) nehārda nevm ėtsem raʿiyyete kim riʿāyet ėder?" Eyitdiler: (2) "Leylede nevm ėt." "Eger leylede nevm ėtsem dīnimi kim (3) riʿāyet ėder? Mü'min ḫalīfe olan kimsene gerekdür. (4) Kendüyüni ḳaydın riʿāyet ėde. Ve hem raʿiyyete umūrına (5) żabt ėde. Anlarıŋ iḥlāṣı-y-ıla ḳā'im ola, ʿadūların (6) refʿ ėde ve ḥudūd ikāmet ėde. Meẓālimi refʿ ėde. (7) Vilāyetde devr ėdüṕ reʿāyā[187] ḥāliŋ kendü teftīş (8) ėde. Nėce maẓlūmuŋ var ḫalīfe[ye] yetişmege ḳudretleri (9) yoḳdur; umūr-ı nās teftīş ėdüṕʿadl ėtmek-ile emīn (10) olurlar. Kimesneleriŋ taḳṣīrātından ḫalīfe (11) mes'ūl olsa gerek." Rivāyet olundı:ʿÖmer (12) *-raḍiya'llāhu anh-* iki ay Medīnede sākin olurdı ve iki ay (13) Baṣrada ve iki ay Kūfede ve iki ay Yemende ve iki ay (14) Şamda ve iki ay Badiyede idi. Nėce mutaẓallim vardur (15) ḳudreti yoḳdur ḥālin ʿarż ėtmege gelemez.

Ebū Ẕer eyitdi: **[90b]** (1) "Resūlden *-'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-* beni bir ḳavma ḥākim ḳılmaḳ (2) ṭaleb ėtdüm. Eli-y-ile omuzum üzerine vurdı ve eyitdi: (3) 'Yā Ebā Zer! Sen żaʿīfsin. İmāret emānetdür, ḳıyāmet (4) güninde nedāmetdür. İllā

[184] Yazmada: ḫalefānı

[185] Yazmada: oġlan

[186] Yazmada bu kısım iki defa yazılmış.

[187] Yazmada: riʿāyā

şol kimse ki ḥaḳḳı-y-ıla öldi (5) ve üzerindeki ḥuḳūḳı edā ėtdi. Yā Ebā Ẕer! İki kişi (6) üzerine ḥākim olma. Ḥükümde ʿadl eylemek emr-i şedīddür. (7) Ve mālı taḳsīm üzerine mütevālī olma.'"

Rivāyet olundı: (8) Resūlden -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- eyitdi: "Veyl! Ol emr (9) içün seyyid oldılar. Veyl! Ol ümenā içün yetimler (10) üzerine ḳā'im oldılar; yā ġazā mālı üzerine emīn (11) oldılar."

Ebū Hüreyre rivāyet ėder: Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- (12) eyitdi: "On kişi üzerine emīn olmış kimse yoḳdur. (13) İllā ḳıyāmet güninde iki elü bağlu boynuna getüreler. (14) Ḥükminde ʿadil ėtse ol ʿadil anuŋ bağın (15) şeşer ve eger ẓulüm ėtdi-y-ise ol ẓulüm anı helāk **[91a]** (1) ėde."

Cābir rivāyet ėder: Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- (2) eyitdi: "Ẕulüm ėtmekden ḫaẕer ėdiŋ. Ẕulümāt yevm-i (3) ḳıyāmetdür. Yaʿnī sebebdür ḳıyāmet güninde ẓulümāt içinde (4) ḳalmaġa sebeble ihdā bulunmaz. Ol vaḳıtda mü'minleriŋ nūrları (5) ileyilerince saʿy ėder ki aydınlıḳ içinde olalar." (6)

Ebū Hüreyre -*raḍiya'llāhu'anh*- rivāyet ėder: Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- (7) eyitdi: "Her kimüŋ ḳatında bir mü'min ḳarındaşuŋ (8) maẕlemesi olsa ʿarażından yā mālından anı taḥallül (9) ėtsün. Ne dīnār var ne dirhem eger ʿamel-i ṣāliḥ var-ısa (10) maẕleme miḳdarınca aḫẕ ėder. Ve eger ʿameli yetmese (11) maẕlūmuŋ seyyi'ātından aḫẕ olunuṕ ẓālim üzerine (12) ḥaml olunur. Mü'min rıżāullāh[ı] ḥāṣıl ėdebilürse (13) ḥaşımlaruŋı ol irżāʿ ėder ve cennete idḫāl ėder. (14) Lākin eşeddi ẓulüm oldur ki ḳul kendi nefsine ẓulüm ėde (15) Allah emrinde taḳṣīr ḳılmaġ-ıla."

Nėte-ki Mūsā -*'aleyḥi's-selām*- **[91b]** (1) münācātında ṣordı: "Yā Rabb! Ḳanġı ḳuluŋ aẕlemdür?" (2) Eyitdi: "Ol kimse-ki nefsine ẓulüm ėder ol ẓulümdür.

(3) Allahü teʿālā ḳulları içün esbāb-ı hidāyet ḳıldı. (4) Ve ālāt-ı saʿādet vėrdi. ʿAʿżālardur Allahdan (5) niʿmetdür ve emānetdür. Her bir ʿużvı bir muṣrife (6) ṣarf ėtmege emr eyledi [tā] anuŋla saʿādet bula. Allahü (7) teʿālānuŋ niʿmeti-y-ile maʿṣīyet istiʿānet eylemek ġāyet (8) küfrāndur. Ve ammā ḫıyānet eyleyüp ġayr-ı muṣrif eylemek (9) ġāyet ṭuġyāndur. Ḳāle'llāhü teʿālā: *'İnne'l-insāne le ẓalūmūn keffār'.*[188] (10) İnsān nefsine ẓulüm ėdicidür. Allahü teʿālānuŋ niʿmetine şükür (11) ėtmekden ġāfil olması-y-ıla (12) Taŋrınuŋ niʿmetini setir (13) ėdicidür."

(14) Temmetü' (15) 'l-kitāb bi 'avni'llāhi'l-meliki'l-ʿazīzi'l-ġaffār[189]

[188] Kur'ān, 14/34: "Şüphesiz insan çok zalimdir, çok nankördür."

[189] "Kitap, çok bağışlayıcı ve izzetli ve melik olan Cenab-ı Allah'ın yardımıyla tamamlandı."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK-DİZİN

-A-

āb (Far.): Su.

āb-ı ḥayāt : 1. İçene ebedî hayat bağışlayan efsanevi, çok tatlı su.

Eger ḥūrileriŋ aġzı yarından bir ḳaṭresi dünyāya ṭamaydı deŋiziŋ ṣuyı āb-ı ḥayāt bigi ṭatlu olaydı, daḫı yėr yüzünüŋ ṭopraġı müşg ve ʿanber olaydı. (81b/13)

ābdest (Far.): Belli ibadetleri yerine getirebilmek için dinin şart koştuğu şekilde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh etme suretiyle yapılan temizlik.

Ābdest ṣuyı ṭoḳunan yėrler ellerinde dirsege degin ve ayaḳları ṭopuḳlarına degin nūr ola. (48a/5), 51b/4, 63b/14, 78a/2.

ʿabdullāh (Ar.): Allah'ın kulu.

Ḫalḳa merḥamet ḳılmaḳ ve mürāʿāt ėtmek gerekdür ki küllisi ʿabdullāhdur ve ḫalḳullāhdur. (88a/2)

ʿacāyib (< ʿacā'ib) (Ar.): Tuhaf şey, anlaşılmaz.

Ādem gökleri ve içindeki ʿacāyibini görüp̀ teferrüc eyleye; tā ki yaḳīni ziyāde ola. (6a/3), 38b/4.

ʿaceb (Ar.): Acaba.

Ėy ʿaceb! Hīç kimsene var mıdur bizi esirgeyüp̀ ġarībluġumuza baḳup̀ bunuŋ gibi mübārek gėcede iki rekʿat namāzdan bir aḳçe ya bir loḳma sadakadan bizi aŋar mı? (34a/6)

acı: 1.Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı.

Şol ḳadar aġudur ki anuŋ bir ḳaṭresi yère ṭamaydı dünyāda bir içim ṣu ṭatlu ḳalmayaydı, ḳamusı zehir bigi acı olaydı. (72b/14)

2. Izdırap, üzüntü.

Ol rūḥ āsānlıġla Allah adı berekātından ölüm acısını duymaz. (14a/8)

a.çek- : Vücudun bir yerinde uzun süre ağrı ve ızdırap duymak.

Daḫı ne-ḳadar ki evvelden āḫirine degin cemīʿi maḫlūkātuŋ cānın almaḳda acı, zaḥmet, ṣusızlıḳ çekerlerse ol ḳadar. (37a/12)

acı-: Başkasının durumundan üzüntü duymak, merhamet etmek.

Ol telḳīn èden dostuŋ ʿaḳlı gitdi bir zamāndan soŋra zāhidüŋ ḥastalıġı biraz emīn oldı, gören acıdı... (16a/15)

acıḳ- : Yemek yeme ihtiyacı hissetmek.

Ḳaçan acıġuṕ ṭaʿām isteseler Mālik bunlara zaḳḳum vère. (72b/7), 5b/4, 51a/11, 73a/5.

aç: Yemek yemeği isteği, ihtiyacı duyan.

Daḫı ol günde ḫalāyıḳ aç ve ṣusız olalar. (51a/9), 27a/7, 43a/12, 47b/15, 48b/5, 51a/9.

aç-:1. Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.

Vaḳtā ki ölüm ḳanadların açuṕ uçdı, feriştehler üzerine bir cevelān ḳıldı. (8a/12), 5a/11, 8a/10, 18b/5, 25a/11, 25a/14, 35a/15, 37b/2, 39b/4, 49b/7, 59a/4, 59a/5, 73b/6, 79b/4, 84b/12, 89a/2.

2. Ortaya çıkarmak, açığa vurmak.

…bizden umarlar ki anlaruŋ ʿaybın açma-yavuz. (31b/13)

açıl- : 1.Açık hale gelmek.

…ḳapu açıla ḥūriler ṭaşra çıḳalar, erenlerine ḳarşu varuṗ görüşeler, alalar maḳāmlarına iledeler. (83a/12), 8a/6, 24b/13, 25a/12, 26a/14, 35a/11, 35b/1.

2. Delinmek, yırtılmak.

Eger cehennem odından bir igne ucı ḳadarı yėr açılsa bu yėr yüzünde olanı yaḳardı. (67a/10)

açık:1. Kapalı olmayan, açık.

Sizüŋ ʿameliŋüz defteri açıkdur; bize dürüldi. (34b/3)

2. Aralığı çok.

Ḳaşları açıḳdur, gözleri ḳaradur, ḳulaḳları yeşil zeberceddendür, alnı ḳızıl yāḳutdandur, gövdesi incüdendür yıldırım bigi balḳır. (41b/6)

açlıḳ: Aç olma durumu.

Andan ṣol yanına ṭolanurlar, ṭutduġı oruç ḳarşu gelür eydür: “Bundan size yol yoḳdur kim bugünden ḳorḳuṗ nėce açlıḳlar ve ṣusızlıḳlar çeküben oruçlar ṭutmışdur.” (29a/12)

ad: İsim, nam.

Bunlar Mālik ḳorḥusından Muḥammed adın unudalar. (69b/15)

4a/4, 4a/7, 7b/11, 11b/9, 11b/10, 11b/12, 11b/15, 12a/1, 12a/3, 12a/514a/6, 14a/7, 22a/14, 24b/12, 27b/15, 31b/11, 56a/3, 56a/9,63b/2, 65a/8, 65a/10, 67b/13, 67b/15, 68a/1, 68a/2, 68a/3, 70a/5, 71b/7,80a/12, 81b/15, 82a/1, 86a/4.

a. vėr-: Adlandırmak.

Ol ağaca şecere-i yaḳīn dėyü ad vėrdi. (1b/4), 70b/8.

ādem (Ar.): İnsan, kişi, şahıs.

Yüzi var, ādem yüzi bigi. (41b/5), 4a/6, 6b/14, 11a/11, 20b/11, 24a/8, 30a/15, 30b/13, 42a/8, 44b/10.

ā. oġlanı: İnsanoğlu, insan.

Eger dil imāndan ayrıluṕ göŋül imānsız ḳalursa bī-çāre ādem oġlanı neylesün? (15a/2), 10a/2, 11a/5, 17a/15, 17b/5, 17b/9, 17b/14, 18a/4, 18b/8, 20a/8, 23a/12, 26b/8, 28a/3, 30b/10, 30b/12, 32a/1, 33b/15, 67b/2.

ʻādet (Ar.): Alışkanlık, itiyat haline gelmiş davranış.

Diledüm ki evvelki ādetimce ikrām eyleyem. (19a/10)

adım: Yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri, adım.

a. at-: Yürümek

Ḳaçan-ki getürüṕ dört adım adsalar çağıruṕ şöyle ki āvāzın ādem ile berrīlerden ġayrı maḫluḳ işideler. (20b/10)

adına: Bir şeyin veya bir kimsenin namına, hesabına, yerine.

Cebrā'il ṣor ki: "Adı bir ʿālim adına muvāfıḳ olursa günāhların bağışlayam?" (65a/8), 107.

ʿādil (Ar.): Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, adaletli.

Bu yedinüŋ biri ʿādil pādişāhlardur. (53a/3), 50a/12, 55a/9, 55a/10, 86a/7, 88b/13, 89a/8, 90b/14.

ʿā.ol-: Adaletli olmak.

Birisi ḥükm ve salṭanat issidür; ʿādil ola, nāsa iḥsān ėdici ola, esbāb-ı ḫayrı anuŋ-içün müheyyā ola. (88a/12)

ʿadl (Ar.): Doğruluk.

Allahü teʿālā, senüŋle ne ʿamel ḳıldı, seni yarlıġadı cüduŋla-mı veyaḫud ʿadlıŋla-mı veya zühdüŋle-mi? (87a/10), 3a/2.

ʿa. ėt-: Adaletli olmak, doğru bir şekilde davranmak.

Nėce maẓlūmuŋ var ḫalīfeye yetişmege ḳudretleri yoḳdur; umūr-ı nās teftīş ėdüp ʿadl ėtmek-ile emīn olurlar. (90a/9)

ʿa. eyle-: Adaletli olmak, doğru bir şekilde davranmak.

Ḥükümde ʿadl eylemek emr-i şedīddür. (90b/14), 85b/11.

adlu: ... adını taşıyan, isimli.

Meymūn adlu ol atuŋ iki ḳanadı var idi, dürr-ile mercāndan. (6a/6), 33b/13.

ʿadū (Ar.): Düşman.

Anlarıŋ iḥlāsı-y-ıla ḳā'imola, ʿadūların refʿ ėde ve ḥudūd ikāmet ėde. (90a/6)

ʿafv (Ar.): Bağışlama, affetme.

ʿa. ėd-: Bağışlamak, affetmek.

Dünyāda iken ḳaćan bize ẓulmėtseler ṣabr ėderdük, sögenlere ʿafv ėderdük. (53b/8)

aġ-: Yükselmek, yukarı doğru çıkmak

Andan ol ferişтehler ol cānı pelāsa daḫı cehennem ʿaẕābına ṭolayuṕ göge aġarlar. (25b/11), 24b/9, 79a/6.

aġaç: Ağaç.

Cennet içinde Ṭūbā aġacından büyük aġaç yoḳdur… (80b/3)

1b/3, 1b/4, 1b/7, 1b/8, 7b/2, 11b/14, 39a/4, 48b/11, 57b/5, 72b/9, 73b/2, 79b/5, 80a/15, 80b/1, 80b/4, 80b/14, 81a/8, 81b/4, 82b/14, 82b/15, 84b/7.

āgāh (Far.): Haberi olan, haberli.

ā. ol-: Bir konu hakkında bilgisi olmak.

Āgāh olġıl. (89b/11)

aġar-: Beyazlaşmak, rengi solmak.

Biŋ yıl daḫı yaḳdı; tā ki aġardı. (65b/13)

aġır: Ağır.

a.gel-: Fazla gelmek.

Bu nāmeleri terāzūnuŋ bir keffesine ḳoyalar, bir küçükrek barmaḳ ḳadarı biti çıḳaralar terāzūnuŋ ṣaġ kefesine ḳoyalar, ol göz ėrimi nāmelerüŋ ḳamusından aġır gele. (63a/8), 63a/10

aġırlıḳ: Ağır olma durumu, ağırlık.

…aġırlığı ḳıllarından biri aġırlığınca olmaya. (77b/5), 50b/14

aġız: Ağız.

Aġızlarından irin aḳar ola. (44a/3)

3a/7, 4b/15, 5a/5, 5a/8, 5a/14, 6b/10, 13b/1, 28a/4, 31a/1, 32a/7, 32a/15, 32b/12, 36b/1, 36b/9, 44a/4, 46a/4, 46b/6, 49b/13, 68b/14, 69a/1, 69a/10, 71a/3, 72b/15,73a/1, 81b/11.

a. yarı: Ağız suyu, salya.

"Ḳalemleri dişleridür, devatları boġazlarıdur, mürekkebleri aġızları yarıdur." (31a/1), 28a/4, 81a/12.

aġla-: Ağlamak, göz yaşı dökmek.

Ol ḳadar aġlayalar ki gözlerinden yaş dükene, bu kez yaş yėrine ḳan aġlayalar. (70a/13)

7a/2, 15b/1, 19b/2, 18a/9, 19b/4, 23a/6, 23a/15, 23b/7, 32a/9, 32a/11, 32b/3, 32b/15, 38b/1, 38b/11, 39a/6, 43b/2, 64b/11, 68b/3, 68b/5, 68b/12, 70a/11, 7a/15, 77a/3.

aġlaş-: Birlikte, karşılıklı ağlamak.

…ġāyet buŋaluṕ biŋ yıl miḳdarı aġlaşalar…(71b/12), 19b/8

aġrı: Ağrı, vücudun herhangi bir yerinde duyulan acı.

Ḳaçan bu yılanlarıŋ biri ṭamu ehlini ṣoḳsa biŋ yıla degin aġrısı gitmeye. (72a/8)

aġu: Zehir.

Şol ḳadar aġudur ki anuŋ bir ḳaṭresi yère ṭamaydı dünyāda bir içim ṣu ṭatlu ḳalmayaydı… (72b/14), 14a/10, 14a/11, 14a/12, 14a/13, 14a/9, 14a/14, 72b/12.

āh (Far.): Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz.

ʿĀrif kişi bir kişiden işitdi ki… (22a/13)

ʿahd (Ar.): And, yemin.

Yarıŋ ḳıyāmet güni olıcaḳ ʿahdu emānet ṣıyanları göresin zaḳḳum aġacında aṣılmış ola. (73b/2), 73a/10, 73a/15, 73b/3, 73b/9, 73b/10.

āḫir (Ar.): Son, sonuncu, nihâyet.

Evvelden āḫire degin ne-ḳadar ki yaradılmış var-ısa ḳamusınuŋ ṣaġışınca saŋa yardımcı yaratdum. (37a/8), 15b/5, 37a/12, 52a/6, 85b/5, 61b/5.

āḫiret (Ar.): Dini inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza kadar kalacağı yer, öbür dünya, bekâ âlemi.

Āḫiretde daḫı nūr içinde olalar. (52b/10), 9a/9, 52b/6, 52b/12, 59b/7.

aḥsır-: Hapşırmak.

Burnı içine inicek Ādem aḥsırdı daḫı tamām aḥsırmadan aġzına, diline ėndi. (5a/14)

aḫşam: Akşam.

Ḳaćan aḫşam olıcaḳ orucın aćsa, ṣu içse…(49b/8)

aḫz (Ar.): Alma, kabul etme.

a. ėt-: Almak, kabul etmek.

Ne dī̇nār var ne dirhem eger ʿamel-i ṣāliḥ var-ısa maẓleme miḳdarınca aḫz ėder. (91a/10)

a. olun-: Alınmak, kabul edilmek.

Ve eger ʿameli yetmese maẓlūmuŋ seyyi'ātından aḫz olunuṕ ẓālim üzerine ḥaml olunur. (91a/11)

aḳ: Beyaz, ak.

Allahü teʿālā, anı aḳ incüden yaratmışdur. (78a/12)

1b/5, 12a/4, 19a/15, 24a/13, 42a/8, 42b/3, 51b/4, 59b/11, 65a/15, 69b/4, 77b/10, 78b/1, 78b/3, 78b/14, 79b/6.

ʿāḳ (< ʿāḳḳ) (Ar.): Serkeşlik, anaya babaya itaatsizlik.

Bunlar anlardur ki atalarına analarına ʿāḳ öldiler, cezāları budur, varacak yėrleri cehennemdür. (47a/11)

aḳ-: Akmak.

Ṭamu ehlinüŋ gevdesinde aḳan ṣaru ṣulardur. (67b/3)

32a/8, 32b/2, 44a/4, 46a/4, 46b/13, 73b/6, 78b/14, 79a/8, 83a/1.

aḳçá: Oldukça beyaz, beyazca.

Ben mübārek ṣaḳalın arayuṗ aḳçá ḳıllar ister-idim. (19a/14)

aḳçe: Her tür madenî para, akça.

Daḫı ādem oğlanı bir aḳçeyi nėce dönderürse Melekü'l-mevt daḫı dünyāyı şöyle döndürür. (11a/6), 34a/9, 45a/4.

āḳıbet (Ar.): Son, Nihâyet.

Āḳıbet ol ṭopraḳ alınan yėrde ölür. (12a/15), 16a/6.

ʿaḳıl (Ar.): Akıl, fikir, düşünce.

Ḳamusı bī-hūş oldılar, ʿaḳılları zā'il oluṗ biŋ yıl yatdılar. (8a/14), 4b/4, 59b/4.

ʿa. -ı gel-: Ayılmak, kendine gelmek, toparlanmak.

Ḳaçan ʿaklı geldi eyitdi: "Yā Cebrā'il! Şimdi muṣībetüm ḳatı oldı. (68a/14), 68a/13

ʿa. -ı git- / ʿa -ı uç: Şaşırmak, korkmak.

Ḳaçan Resūl, Cebrā'ilden bu sözi işitdi, ʿaḳlı gitdi. (68a/12), 16a/13,

…iki mühīb melek geldi anlarıŋ heybetinden ʿaḳlum uçdı… (87a/12)

ʿāḳıl (Ar.): Akıl sahibi, akıllı kimse.

Yaŋağın görenler iḥsān ėdiciler, āḳıllar oldı. (3a/5)

aḳıt-: Dökmek.

Biri daḫı şol kişidür kim ḫalvet yėrde Allahü teʿālā ḳorḥusından gözlerinden yaş aḳıtdı. (53a/12)

ʿaḳreb (Ar.): Kuyruğunun ucunda zehirli iğnesi bulunan hayvan, akrep.

Cehennem ehli bu yılanları ve ʿaḳrebleri göricek ḳaçuṗ od içine döküleler. (66a/9), 32b/6, 34a/13, 45b/8, 66a/6.

al-: 1. Elde etmek, almak.

Ėy Melekü'l-mevt! Yöri var, cennetden bir elma al. (13a/9)

Pes ol ṭopraḳ ne yėrden alınursa ol ḳul dünyāyı başdan başa ṭolanur. (12a/14), 12a/12, 17a/6, 37a/15, 38a/1, 41b/3, 56a/15, 58a/6, 58a/8, 60b/11, 66b/10, 66b/11, 66b/12, 81a/1.

2.Götürmek.

Allahü teʿālā yaratduḳda sen ol vaḳt ḳanda ėdüŋ, şimdi beni almaḳ dilersin? (13a/6), 83a/13.

3.Edinmek.

Eger ḥasūmları ḥasenāt alsalar revādur. (17a/9)

4.Çekip çıkarmak.

Yigitlik yüzügin barmaġından çıḳaralar güyegülik gönlegin ṣoyalar meşāyiḫ ʿamāmesin başından alalar. (20a/7)

5.Tutmak

Cebrā'il, Resūl ḥażretinüŋ başın dizene aldı ʿaklı gelince. (68a/13), 22b/6, 36b/1, 36b/10.

6.Yok etmek, alıp götürmek.

Şeyṭān imān almaġa ḳasd ḳılur. (17a/6)

7.Yanına, beraberine almak.

Müşg ḳoḫusından daḫı ḫūb ḳoḫu ile aluṗ göġe aġdururlar…(4b/8), 35a/4.

cānın a. (30a/6)

imān a. (17a/5)

aʿlā (Ar.): (Daha, pek, en) yüksek.

a.-yı ʿilliyīn: Cennette en yüksek derece.

…bir ferişteh ćaġruṗ eydür; Yarın maḳāmuŋ aʿlā-yı ʿilliyīndeki… (35a/6)

ʿalāmet (Ar.): Belirti, işaret, iz, nişan.

Bu alınlarındaġı ʿalāmetden bileler cehennemden cennete geldiklerini. (75a/7), 13a/10.

ālāt (Ar.): Vasıtalar.

Ve ālāt-ı saʿādet vėrdi. (91b/4)

ʿalem (Ar.): Bayrak, sancak.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaćan ḳıyāmet güni olsa ṣıddīḳ ʿalemi dikile. (55a/7)

54a/14, 54b/5, 54b/6, 54b/11, 54b/13, 55a/3, 55a/5, 55a/9, 55a/12, 55a/14, 55b/1, 55b/2, 55b/3, 55b/4, 55b/5, 55b/6, 55b/8, 55b/9.

ʿālem (Ar.): 1.Kâinat, dünya.

Şeyṭān eydür:“Eyit ki ʿālemüŋ ṣāniʿi yoḳdır; saŋa ṣu vėreyim.” (15b/14), 6b/2.

2.Halk, insanlar.

…ol ʿāleme mübārek avucı-y-ıla Kevser ṣuyını içüre. (57a/4)

alın: Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü.

Ḳaşları açıḳdur, gözleri ḳaradur, ḳulaḳları yeşil zeberceddendür, alnı ḳızıl yāḳutdandur… (41b/7), 3a/3, 5b/15, 46a/2, 75a/4, 75a/7, 75a/8

ʿālim (Ar.): İlim sahibi olan, çok bilen, bilgin.

Anlar şol ʿālimlerdür ki ʿamelleri ḳavllerine muḫalifdür. (44a/5)

2a/14, 3b/9, 10b/9, 14a/2, 50a/11, 56b/13, 56b/14, 56b/15, 57a/1, 57a/6, 65a/5, 65a/6, 65a/8, 65a/10, 65a/12, 65a/13, 86a/15, 86b/3, 88a/5, 88b/13.

Allah (Ar.): Allah.

Eger ol kerīm ve raḥīm Allah naẓar ėtmese ḥāli yavlaḳ żaʿīf oluṕ muṣībete uġrar. (15a/8)

11b/8, 11b/11, 13b/3, 14a/8, 14b/1, 18b/9, 19b/15, 20a/12, 20a/15, 26b/6, 30a/10, 41a/14, 41b/9, 53a/9, 55a/12, 57a/10, 57b/15, 71a/1, 79a/5, 81b/2, 82b/2, 91a/15, 91b/4.

Allah ḥaḳḳı-ḉün: Bir yemin sözü; Allah hakkı için.

Ḳaḉan üstüne ṣu ḳoysalar ḉaġıruṕ eydür: “Allah ḥaḳḳı-ḉün ṣuyı üstüme ṣovuḳ ḳoyma.” (20a/12), 20a/15, 41a/14, 41b/10, 89b/10.

Allahü teʿālā: Yüce Allah.

Allahü teʿālā gönüllerinde zerre miḳdarı raḥmet yaratmamışdur. (71a/5)

1b/9, 2a/2, 2a/8, 2a/9, 2b/8, 2b/14, 4a/3, 4a/9, 4a/12, 5a/7, 5a/15, 5b/3, 5b/7, 5b/9, 5b/13, 6a/5, 6a/12, 6a/14, 6b/6, 6b/8, 6b/12, 7a/6, 7a/8, 7b/4, 7b/9, 7b/13, 8a/4, 8a/6, 8a/7, 8a/10, 8b/2, 9b/7, 10a/4, 10a/6, 11a/10, 11a/15, 11b/2, 12a/9, 12a/11, 13a/2, 13a/3, 13a/4, 13a/6, 13a/8, 13a/15, 13a/15, 13b/4, 13b/5, 14a/3, 14a/6, 15b/2, 15b/4, 17b/12, 20a/2, 21b/3, 22a/1, 22b/7, 22b/12, 22b/13, 23a/3, 23a/7, 23a/10, 23b/10, 23b/13, 23b/14, 24a/8, 24a/9, 24b/3, 24b/15, 25a/6, 26a/9, 27b/8, 28a/15, 28b/5, 28b/7, 28b/10, 29b/4, 29b/12, 29b/13, 30a/4,31a/9, 31a/11, 32a/2, 32a/3, 32a/5, 31b/6, 31b/8, 32b/11, 35a/5, 36a/7, 36a/14, 36b/1, 36b/2, 37a/7, 38a/8, 38a/10, 38b/5, 38b/8, 39a/11, 39b/1, 39b/14, 40a/1, 40a/6, 40a/7, 40a/12, 40b/3, 40b/10, 40b/14, 41b/3, 41b/14, 42a/3, 42a/5, 42a/7, 42a/13, 42b/8, 43a/10, 43b/14, 44b/9, 45a/1, 45a/8, 45a/10, 46a/12, 60b/9, 47b/11, 48a/8, 48b/3, 49b/1, 49b/3, 49b/6, 49b/9, 50a/5, 51b/13, 52a/2, 52a/5, 53a/2, 53a/11, 53b/15, 54a/9, 54b/14, 55b/14, 55b/15, 56a/1, 56a/7, 56b/14, 56b/14, 57a/12, 58a/3,58a/11, 58a/14, 58b/4, 58b/9, 58b/14, 59a/2, 59a/3, 59b/9,60a/10, 61a/6, 61b/1, 61b/8, 61b/5, 61b/13, 62a/1, 62a/4, 62a/7, 62b/1, 63b/1, 64b/8, 65a/3, 65a/4, 65a/10, 65a/14, 65b/11, 66b/2, 66b/3, 67b/5, 68b/9, 70a/11, 71a/12, 71b/5, 71b/6, 71b/12, 72a/12, 73a/9, 75a/7, 77a/1, 77a/5, 77a/7, 77a/8, 77a/14, 78a/8, 78a/12,78b/3, 78b/5, 79a/15, 79b/2, 80a/11, 81a/10, 81b/7, 81b/15, 82a/4, 82a/11, 82b/2, 82b/4, 84a/7, 84a/13, 84b/10, 84b/14, 85a/4, 85a/9, 85b/2, 86a/13, 86b/4, 86b/10, 87a/9, 87b/6, 88b/3, 89b/3, 91b/3, 91b/6, 91b/10.

alt: 1.Alt taraf.

Ayağı altındağı yüzden ḥayvānātuŋ cānın alur. (10b/15), 10b/11, 11b/13, 12a/3, 36/1, 67a/1, 79b/11, 80b/6, 83b/2.

2. İç, iç taraf.

Her ḥūrinüŋ altında yetmiş ḥülle ola. (77b/3)

altı: Altı.

Derledi, altı ṭamla ṭamladı. (2a/2), 7b/5

altıncı: Altıncı.

Altıncı ḳatreden pirinci yaratdı. (2a/6), 44a/7, 46a/15, 63b/14, 64a/12, 68a/ 3, 78a/7, 78b/2

altmış: Altmış.

…bir sāʿat ʿadl eylemek ḫayırludur altmış yıl ʿibādetden... (85b/12), 7b/7

altun: Altın.

Bir gerṕüci altundandur, bir gerṕüci gümişdendür. (78b/9), 58a/7, 48b/ 13, 49b/12, 62a/8, 77b/13, 78b/2, 79b/7, 82b/10, 84a/10.

ʿamāme (Ar.): Tespihlerin baş tarafına geçirilen uzunca parça, imame.

Yigitlik yüzügin barmağından çıḳaralar güyegülik gönlegin ṣoyalar meşāyiḫ ʿamāmesin başından alalar. (20a/6)

amān (Ar.): Kurtulmak.

a. ver-: Canını bağışlamak, öldürmemek.

Pes cān alıcı bir dem amān vėrür. (14b/3)

ʿamel (Ar.): Bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek üzere yaptıkları.

Filān oġlı filānuŋ ʿameli ṭartılur. (59a/9)

9b/12, 11b/6, 11b/7, 19b/15, 25b/3, 26a/13, 28a/7, 30a/14, 31b/2, 34b/2, 44a/1, 44a/5, 54a/2, 54a/10, 57a/9, 57b/9, 57b/10, 57b/15, 59b/3, 60a/1, 60a/4, 61b/4, 61b/6, 61b/10, 62b/4, 63a/2, 65a/2, 65a/7, 91a/12.

ʿa. ėt-: İbadet etmek.

Namāz ḳılurdum, zekāt vėrürdüm, oruç dutardım, şunuŋ gibi ʿameller ėderdüm. (26b/11), 34/b, 53b/9

ʿa. işle-: 1.Dinin emirlerini yerine getirmek.

Allahü teʿālā üçe degin ṣorur ki: "Ḳulum ne ʿamel işledi?" (31b/8), 17b/15, 31b/7, 57a/13.

2.İşlemek, yapmak.

Ḳabri ölünüŋ üzerine girür eydür:"Yaz ʿamellerüŋ işledügüŋ eyüsini ve yavuzını." (28a/2)

ʿa. ḳıl-: Hareket ve davranışta bulunmak.

Anı düşde gördüm, eyitdüm: "Allahü teʿālā senüŋle ne ʿamel ḳıldı, seni yarlıġadı mı?"(85a/9), 26a/10, 87a/9, 87b/7.

ʿamel-i ṣāliḥ: Allah rızası için yapılan her türlü ibadet, iyi hareket ve güzel davranış.

Ne dīnār var ne dirhem eger ʿamel-i ṣāliḥ var-ısa maẓleme miḳdarınca aḫẕ ėder. (91a/10), 19a/4

ʿa -i ṣāliḥ ėşle-: Doğru davranışta bulunmak.

Ümīḏdür ki bu kez dünyāya meyl ėtmeyem, ʿamel-i ṣāliḥ ėşleyem. (10a/6)

ʿa -i ṣāliḥ ḳıl-: İbadetin gerektirdiklerini yerine getirmek.

Bunlar anlardur ki ʿamel-i ṣāliḥ ḳıldılar günāhlarından yıġlındılar. (47b/8)

ʿāmil (Ar.)**:** Amel eden, işleyen.

Ḳaćan ʿālim-i ʿāmil ve emir-i ʿādil vefāt eylese yėr anuŋ laḥmını ekl ėtmez… (88b/13)

ammā (Ar.): Ama, fakat, lakin.

Āvāzını ėşidürlerdi ammā bilmezlerdi ki nedür; tā Ādem yaradılınca. (8a/4)

7a/8, 11a/14, 12a/8, 17a/9, 19b/10, 21b/15, 23a/5, 23a/7, 24a/7, 35a/13, 35b/4, 35b/7, 35b/11, 36a/1, 36a/4, 52b/4, 54a/13, 59b/7, 79a/15, 91/8.

ʿāmme (Ar.): Umum halk, kamu, herkes.

Şer'ide mübāḥ olan umūrda ʿāmme-i müslimīne vüsʿat olduḳça irāde ḫayr ėtmek gerekdür. (88a/9)

ʿamūd (Ar.): Direk, sütun.

...terāzūnuŋ ʿamūdı maġrib ile maşrıḳ aralığınca ola. (62b/13)

ana: Anne.

Ėy mü'minler anası, bundan daḫı ḳatıraḳ ḥāl nedür? (20a/1)

8b/13, 9a/15, 15a/5, 19a/8, 19a/12, 47a/11, 50b/3, 63b/15, 78a/9.

a. rahmine düş-: Döl yatağında cenin oluşmak.

Ḳaçan-ki bir oğlan ana raḥmine düşse daḫı nuṭfe iken…(12a/10)

ʿanber (Ar.): Amber balığından çıkarılan güzel kokulu, kül renginde bir madde.

Ṭoprağı ʿanber ve daḫı zaġufrandur. (78b/10), 65b/1, 81a/2, 81b/10, 81b/14.

anca: O kadar, öyle.

Daḫı anca ırmaḳları vardur ki ṣaġışın Allah bilür. (79a/4)

ancaḳ: "Yalnızca" anlamında, sınırlama bildiren bir söz.

Ancaḳ peyġamberlere iner, ḳalan ḫalāyıḳa ve ḥayvānāta ḥükmünde ferişтehler vardur, anları gönderür. (11a/8)

ancılayın: Onun gibi.

Daḫı bir laṭīf avāz gelür ki ol nazüklükde hīç ancılayın āvāz işidilmiş degül. (81a/6)

anda: 1.Onda ("ol" zamirinin bulunma hali).

…cemī ʿ maḫlūḳātuŋ adı anda yazıludır. (11b/9) 1b/12, 60b/4.

2.Orada.

Altıncı ḳapu adı Saʿirdür, anda Naṣrānīler olur. (68a/4)

31a/11, 33b/1, 51a/14, 54a/2, 67b/2, 67b/4, 68a/2, 75a/1, 83b/5.

andan: 1.Ondan (“ol” zamirinin ayrılma hali eki).

Saŋa andan ötüri ʿaẕāb ėderem ki… (26b/12), 8b/3, 19b/7, 26b/15, 29a/7, 41a/11, 66a/8, 68b/8, 75a/15, 83a/8, 84b/5.

2.Oradan.

Andan dünyānuŋ ortasına gele. (37b/11), 5a/10, 35a/10, 37b/2, 37b/4.

3.Sonra.

Sekizinci bölük bir ay ḳadar eglene andan geçe. (64a/14)

2a/6, 2a/8, 2b/8, 2b/13, 5b/2, 5b/7, 5b/15, 6a/5, 9a/12, 9b/5, 9b/7, 13b/10, 13b/13, 13b/15, 14b/4, 16b/7, 20b/4, 22a/15, 25a/13, 25a/14, 25b/6, 25b/10, 26b/10,28a/10, 28b/12, 26a/9,29a/4, 29a/10, 29a/13, 35a/5, 35a/10, 35b/1, 36b/13, 36b/14,37a/7, 37b/14, 38a/3, 38b/8, 39b/1, 39b/10, 40a/3, 40a/3, 40a/3, 40a/4, 40a/7, 40b/7, 40b/8, 40b/11, 41a/3, 41b/1,41b/13, 42a/7, 42a/13, 42a/15, 42a/15, 42b/2, 43b/3, 51a/12, 52a/10, 53b/9, 56a/15, 56b/2, 56b/14, 58b/13, 58b/14, 59a/3, 59a/6, 59a/9, 60a/4, 62b/9, 63a/12, 65b/13, 66b/13, 68b/2, 69a/8, 72a/11, 83a/7, 83a/11, 83a/7.

andan-ṣonra: Ondan sonra.

Andan-ṣonra Ebū Ḳulābe gėrü düşinde ol maḳberleri gördi… (21b/12)

1b/5, 1b/9, 2b/10, 5b/5, 10a/8, 26a/1, 28b/2, 29b/2, 37b/1, 39a/11, 54a/13, 55b/15, 56a/8, 56a/11, 58a/2, 59a/5, 68a/4, 71a/13, 72a/3.

anı: Onu (“ol” zamirinin yükleme hali).

…raḥmet ferişteleri anı ikrām-ıla aluṕ yedinci göge degin iledirler. (35a/3)

8b/2, 8b/6, 15b/12, 16a/5, 19b/11, 23b/10, 24a/3, 25b/1, 42b/2, 53a/7, 68a/7, 77a/12, 78a/12, 80b/10, 85a/8, 88b/6, 89b/3, 89b/8, 90b/15, 91a/8.

anlar: Onlar. (“ol” zamirinin çokluğu).

Anlar mescidlerde dünyā sözin söyleyenlerdür. (44b/15)

3b/15, 4a/1, 9a/8, 9b/1, 11a/9, 16a/4, 18b/1, 18b/3, 18b/4, 20b/6, 21a/1, 27a/4, 31a/15, 31b/12, 35b/11, 36a/2, 39a/15, 39b/1, 41a/12, 43b/7, 43b/12, 44a/1, 44a/5, 44a/9, 44a/15, 45a/4, 44b/3, 44b/8, 44b/13, 45b/10, 46a/11, 46b/2, 46b/8, 47a/4, 47a/10, 47b/1, 47b/8, 47b/11, 48a/14, 48b/5, 49a/5, 51a/10, 58a/12, 61a/10, 62b/4, 65b/4, 66a/7, 67b/13, 69a/14, 73a/15, 77a/15, 81a/15, 81b/1, 81b/3, 87a/12, 89a/11, 89a/12, 90a/5.

anuŋ: Onun (“ol” zamirinin ilgi hali).

Anuŋ yemişleri vardur. (72b/11)

7a/3, 7b/3, 8b/5, 10b/6, 10b/6, 11b/3, 11b/12, 11b/14, 12b/14, 14a/9, 14a/10, 14a/11, 14a/12, 14a/13, 14a/15, 22a/15, 22b/10, 23a/3, 24a/12, 32a/5, 33a/13,38a/2, 42b/2, 42b/3, 48a/14, 54a/14, 55b/3, 55b/4, 58a/1, 60b/4, 60b/6, 60b/8, 61a/2, 63a/13, 65a/6, 67a/13, 67a/15, 70b/14, 72b/10, 72b/13, 75b/12, 78b/6, 79b/13, 81a/9, 82a/7, 81b/5, 83b/9, 84b/7, 84b/9, 84b/12, 85a/15, 86b/1, 87b/2, 88a/13, 88b/5, 88b/14, 89a/7, 89a/8, 89b/11, 90b/14, 91b/6.

a. -iç̀ün: O sebepten, o yüzden.

Benim yaramazlıḳda yürür oġlum benim içün ṣadaḳa vėrüṕ beni aŋdurmaz anuŋ-içün benim nūrum yoḳdur. (21b/5)

24a/9, 25b/9, 33a/13, 49b/2, 52b/5, 52b/9, 70b/8, 80b/15, 86a/13, 86a/14.

aŋ-: Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etmek veya onu düşünmek, zikretmek, hatırlamak.

Eger kimse ṣadaḳa ile duʿā ile aŋmasa maḥrūm oluṕ melālet içinde ḳalurlar. (34b/9), 21b/2, 21b/5, 24b/12, 27a/14, 32a/11, 32b/5, 33a/1, 33a/11, 34a/10, 56a/3, 56a/9, 80a/12.

aŋa: 1.Ona. (“ol” zamirinin yönelme hali eki.)

Ḳulumu terk ėdiŋ, ḳorḳutmaŋ, ben aŋa raḥmet ėtdüm. (87a/14), 12a/9, 35a/7, 51a/12, 53a/8, 62a/7, 70a/2, 85b/10, 86b/2, 89a/13.

2. Oraya.

Ana gözüni ḫarāmdan ṣaḳınuṕ Allahü teʿālā buyruġundan…çıḳmayanlar girür. (78b/4).

aŋdur-: Hatırlatmak.

Ol emīr ḥaḳḳı unutsa vezīr aŋdurur ve… (86a/14), 86b/3.

aŋla-: Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak.

Ol beş nesne ile dükeli nesneyi aŋlar, bilür. (5a/3) 5b/12, 27a/1.

ara: 1.Aralık, açıklık, mesafe, boşluk.

Her ḳapunuŋ arası birbirinden yetmiş yıllıḳ yoldur. (67b/11)

22b/15, 25b/9, 26b/8, 30b/13, 39b/6, 39b/13, 41b/4, 56a/11, 67a/12, 69a/3, 71a/4, 75a/15, 77a/1, 77a/8, 82a/10, 83b/4.

2. İç.

Aralarında kendü ḳonşularından bir kişi gördi-ki öŋinde nūrdan ṭabaḳ yoḳ. (21a/13), 3a/2, 3a/11, 43b/7, 56a/8, 58a/2, 60b/14, 62a/3.

ol ara: Ora, o yer.

Daḫı ol arada bir ḳubbe gördüm; bir dane aḳ incüden ḳapusı, yeşil yeşil yāḳutdan kilidi… (79b/5)

ara- : Bulmaya çalışmak, araştırmak.

Ben mübārek ṣaḳalın arayuṕ aḳçe ḳıllar ister-idim. (19a/14)

ʿarab (Ar.): Arap kavminde olan.

ʿa. dili: Arapça.

Söyler ʿArab dilince. (41b/5)

aralıḳ: Boşluk, ara.

Her ḳapunuŋ iki ḳanadı var: Bir ḳanadında birinüŋ aralığı yėrle gök aralığıncadur. (78b/8), 54b/4, 62b/13, 63a/1.

araṣāt (Ar.): Müslüman inanışına göre, kıyamet günü bütün ölülerin toplanacakları yer, mahşer yeri.

…yüzleri üstine süriyü ʿaraṣāta getürürler. (51b/10), 27a/5, 44a/12, 44b/3, 51b/1, 61a/7, 62a/2, 65b/6, 75b/8, 75b/10.

ʿaraż (Ar.): İşaret.

Her kimüŋ ḳatında bir mü'min ḳarındaşuŋ maẓlemesi olsa ʿarażından yā mālından anı taḥallül ėtsün. (91a/8)

ard: Arka, geri.

Barmaḳlarınuŋ ardın görenler demürciler oldı. (3b/8), 3b/5, 5a/1, 61a/10, 77b/8.

ardınca: Hemen arkasından, peşi sıra, takiben.

Ḳaçan-ki yürüse biri öŋünce yürür, biri ardınca yürür. (30b/4), 19b/8.

ʿarefe (Ar.): Arife, dinî bayramlardan bir önceki gün.

Her kimse ki ʿarefe güni oruç dutsa Allahü teʿālā ol kimseye ḫayr ḳapularından otuz ḳapu açar.... (49b/5), 49a/8, 49a/15, 49b/4, 49b/5, 50b/1.

arı: Temiz, saf, günahsız.

…cennetde mü'minler çift olmaġ-içün ḥūri-ʿıyndan ḫatunlar yaradılmışdur ki arılar ve pāklardur. (77a/14), 24b/2, 40b/13, 40a/14, 77b/1.

arın- : Temizlenmek.

…ḳamusı arına, içi ṭaşı pāk ola. (83a/6), 63b/14.

arıt- : 1.Temizlemek.

Üçünci ḳapudan mālınuŋ zekātın vėrüp ol zekāt-ile nefsleriŋ arıdanlar gire. (78a/4)

ʿārif (Ar.): Bilen, bilgili.

ʿĀrif kişi, bir kişiden işitdi çaġırup eyitdi…(22a/12)

arḳa: Sırt, arka.

Melekü'l-mevtüŋ dört yüzi vardur: Bir yüzi öŋinde ve bir yüzi başında ve biri arḳasında ve biri ayaġı altında. (10b/11), 2a/15, 3b/9, 4b/1, 10b/14, 46a/2, 65b/2.

arḳun: Aheste, yavaş.

arḳun arḳun: Yavaş yavaş.

Ḳaçan-ki cenāzeye getürseler çağıruḍ eydür: “Ėy cemāʿat! Billah arḳun arḳun yürün bir sāʿat.” (20b/8)

arḳunlıḳ: Yavaşlık, sakinlik.

Ėy yuyucı giyüsimi arḳunlığla çıḳar ki Melekü’l-mevt ṭıynağından şimdi ḳurtuldum. (20a/9)

ʿarş (Ar.): İslam inanışına göre göğün en yüksek katı, dokuzuncu gök.

Her budağuŋ nėcesi ʿarş altına degin erişmişdür. (80b/6)

2a/12, 6b/13, 11a/14, 11b/13, 12a/2, 39a/14, 41b/13, 42a/10, 53a/2, 58b/11, 62b/14.

art-: Çoğalmak, artmak.

Cemālleri ve ḥüsünleri günden güne arta. (83b/15), 84a/2.

artıḳ / artuġ / artuḳ: 1. Fazla, ziyâde.

İşbu ʿamellerin küllisini sen işledin mi, yoḫsa ferişţehlerüm artıḳ mı yazdılar? (61b/6), 61b/8.

2.Başka, gayrı.

Yėre in deŋizleri fānī ḳıl-ki benden artuḳ kimesne bāḳī ḳalmaz. (38a/11), 9b/5, 23b/15.

“Ben ölümem ki ėy nėce senüŋ gibi güçlülerüŋ mālı senden artuġ oğlanlaruŋ cānın aldum.” dėye. (9b/5)

a.gel-: Fazla gelmek.

Ḫaberde gelmişdür ki bir ḳuluŋ ʿamelin ṭartalar, günāhı ḫayrından artuḳ gele…(65a/2)

a.ol-: Çoğalmak, artmak.

…ḳalanından artuḳolmış. (22a/1)

artur-: Arttırmak, çoğaltmak.

Ḫalāyıḳ dünyāda ticārete meşġūl oluṗ dünyā artururdı…(57a/8), 37a/14.

ʿarż (Ar.): Sunma, arz etme.

Ėy arı cān, arı ten içine girüṗ ṭurġıl ki bugün Allahü teʿālānuŋ arẓ-ı ekberi günidür. (40b/14), 42b/14.

ʿa.ėt-: 1.Sunmak, göstermek.

Ol gėce Miʿraca aġdum, dükeli cennetleri baŋa ʿarż ėtdiler. (79a/7), 31b/3, 58b/11 70a/9.

2. Söylemek, arz etmek.

Nėce mutaẓallim vardur ḳudreti yoḳdur ḥālin ʿarż ėtmege gelemez. (90a/15), 89b/2.

*ʿa. eyle-:*1.Sunmak, göstermek.

Cenneti ʿarżeyle, yaḳın getür mütakkīler için. (58b/10), 62a/4, 62a/5.

2. Söylemek, arz etmek.

Cebrā'il ʿarż eyleye ʿarşuŋ ṣaġ yanına getürüṗ ḳoyalar… (58b/11), 16b/1,

arzū (Far.): İstek, dilek.

Anlar şunlardur ki şehvetlerine uyuṗ nefsleri arzūsında ḳoşanlardur. (44a/14), 82b/1.

a.ḳıl-: İstemek, arzu etmek.

…yaḳın cennetde şöyle nesneler yaradılmışdur ki anı nefesler arzū ḳılur… (77a/11)

arzula-: İstemek, arzu etmek.

Rūḥ ḳarnına erişicek Ādem açıḳdı, ṭaʿām arzuladı. (5b/4), 80b/10.

aṣ-: Asmak.

Pes ṭırnaġ-ıla mühürleyüṗ boyununa aṣa ḳoya; tā ḳıyāmet gününe degin. (28a/14), 61a/2, 67a/12, 73b/2, 73b/5.

āsān (Far.): Kolay.

…yemişleri yaḳındur ṣunuṗ almaġa āsāndur. (81a/1), 67a/6.

ā. ḳıl-: Kolaylaştırmak.

…aŋa merḥamet ėdüṗ emriŋ āsān ḳıla. (89a/14)

āsānlıḳ: Kolaylık.

Ol rūḥ āsānlıġla Allah adı berekātından ölüm acısını duymaz. (14a/7), 24b/4, 64a/5.

aṣḥāb (Ar.): Sahabe.

Aṣḥāb sordı-ki: “Ol dört bölük kimlerdür?”(27a/5), 67b/8.

a-ı Kehf: Kıssaları Kur‟an‟da geçen ve bir mağarada uzun zaman uyumuş olan kişiler.

“… Ashāb-ı Kehfüŋ köpegi.” (56b/11)

ʿāṣī (Ar.): İsyan eden, karş gelen.

Pes bu ʿaṣīler ṭamuda bir zamān ḳalalar Allahü teʿālā diledügi müddetçe. (71b/4), 9b/9, 9b/13, 28b/3, 28b/8, 60a/12, 69a/15, 71a/8.

ʿā. ol-: İsyan etmek, karşı gelmek.

Sen diri iken anlardan ötüri benim buyruġum ṣıyuṕ baŋa āṣī olurduŋ. (18b/2), 18b/9.

aṣıl (<aṣl) (Ar.): Temel, kök.

Ṭūbā aġacınuŋ naẓīri dünyāda gün güneşidür ki aṣlı gökde, ışıġı ḳamu yėrdedür. (80b/12), 80a/10, 80b/4.

aṣṣı: 1.Faiz.

Anlar aḳçaların aṣṣıya vėrüṕ ribā yeyenlerdür. (45a/3)

2.Fayda, yarar.

…vay ḳatı ṣoru içün, vay aṣṣı soŋ peşīmānlıġı-çün. (27b/5)

a. ėt-: Fayda etmek.

Ol vaḳtın olan peşīmānlıḳ aṣṣı ėtmez. (28b/10)

aşaġa:1. Aşağı, alt taraf.

…rūḥ gögsinden aşaġısı balçıḳ iken ḳalḳmaḳ diledi. (5b/2)

…yıldızlar gökden aşaġa döküle, ayla güneşüŋ nūrı gidüp̀ ḳap̀kara ola… (37a/4), 46b/12, 67b/10, 67b/14, 70a/8.

2. Daha az, daha düşük.

Mertebesi bunlardan aşaġadur. (81/12)

āşūrā' (Ar.): Aşure.

ā. güni: Aşurenin pişirildiği Muharrem ayının onuncu günü.

Ḳaçan bayram güni olsa daḫı āşūrā' güni olsa… (34a/3)

at: At, beygir.

Allahü teʿālā Ādeme bir at yaratdı, tāze müşgeden. (6a/6), 6a/7, 6a/8, 51b/11, 64a/11, 81a/11.

at-: Fırlatmak, atmak.

Her birin bir dīv ile ḳoşup̀ bende çekeler daḫı cehenneme atalar. (51b/6), 36b/14, 2/15.

ata: Baba.

Uyḳusundan uyanıcaḳ durdı, ol kişinüŋ oġlunı buldı, atasınuŋ ḥālin söyledi. (21b/8), 8b/12, 9a/15, 15a/6, 47a/10, 63b/15, 78a/9, 87b/4.

ʿaṭaş (Ar.): Susama, susuzluk, hararet.

Benī İsrāilde bir zāniye ʿavrat bir kelbe uġradı; bir ḳapunuŋ üzerinde ṭurur ʿaṭaşdan dilin çıḳarmış bu kelbüŋ ḥāline naẓar ḳıldı; merhamet ėdüp̀ edigin çıḳardı, ṣu çeküp̀ ol kelbi ṣıvardı. (87b/12)

atlu: Süvari, atlı.

…eger atlu anuŋ gölgesinde yüz yıl sigirtse gölgesine degirmeye. (81b/5)

ʿaṭṭār (A.): Baharat ve güzel kokular satan, aktar.

Burnın görenler ḥakīmler ve ṭabībler, ʿaṭṭārlar oldı. (3a/6)

aʿvān (Ar.): Yardım edenler.

Küllīsi Mīkā'il ṣūretindedür, Mīkā'ilüŋ aʿvānıdur. (7a/15)

āvāz (Far.): Ses, seda.

Ṣūruŋ āvāzını yėr gök ehli ḳamusı işitdüṕ ḳorḳalar… (36b/12)

8a/3, 20a/8, 20b/9, 20b/10, 20b/11, 23b/1, 23b/8, 24b/15, 25a/8, 26a/2, 26b/9, 28b/15, 40b/3. 81a/6, 84b/4, 85a/5.

ʿavrat (Ar.)1.Kadın.

İki ḳaşı derinden Muḥammed ümmeti müslimānlar yaradıldı er olsun ʿavrat olsun. (2b/4), 3a/9, 37a/3, 50b/5, 50b/11, 53a/7, 53a/8, 67b/7, 87b/11.

2. Eş, zevce.

…eri ʿavratdan, ʿavratı erinden, oġlı atasından ve anasından, ḳarındaşını ḳarandaşından ayıruram. (8b/12), 9a/7, 20b/4, 69a/15.

avuç: Elin iç tarafı, apaz, hapaz.

…ol ʿāleme mübārek avucı-y-ıla Kevser ṣuyını içüre. (57a/4), 57a/6.

ay: 1.Ay kamer.

Biŋ altı yüz ḳanadı vardur; her ḳılı üzerinde bir ay ve bir yıldız vardur. (7b/6)

… ayla güneşüŋ nūrı gidüṕ ḳaṕkara ola… (37a/4), 39a/9, 43a/2, 83a/9.

2.Yılın on iki bölümünden her biri, ay.

Bu ḳamu kerāmetler Ramażan ayınuŋ ḥürmetinedür… (82b/11)

27b/7, 33a/9, 33a/12, 34a/3, 34a/4, 51a/11, 49a/7, 60b/15, 64a/14, 64a/15, 70a/3, 71b/3, 73b/13, 82b/4, 90a/12, 90a/13, 90a/14.

ayaḳ: Ayak.

Evvel bölük ḳoṕalar elleri ayaḳları yüzleri üstine süriyüṕ getüreler. (45a/9)

2a/1, 2b/5, 3b/13, 4a/9, 4a/15, 5a/6, 6b/9, 7a/10, 10b/2, 10b/11, 10b/15, 11a/2, 13b/10, 13b/11, 14b/14, 16a/1, 16b/7, 20a/14, 29a/4, 30b/5, 44a/12, 44b/12, 46b/11, 48a/6, 64b/4, 65a/15, 70b/10, 70b/11, 73a/13, 80b/7, 81b/8, 85b/15.

aya: Avuç içi.

Allahü teʿālā eydür: “Benim adımı ayaŋa yaz daḫı göster.”(14a/6), 3b/3, 3b/4.

ʿayb (Ar.): Utanılacak şey, kusur, ayıp.

Birbirinin ʿaybın örteler…(31b/10)

aydın: Işık alan, ışıklı.

Evvel aydın evden bu ḳaraŋu eve ne getürdün?(18a/6)

aydınlıḳ: Işık.

Ol vaḳıtda mü'minleriŋ nūrları ileyilerince saʿy ėder ki aydınlıḳ içinde olalar. (91a/5), 18b/14.

āyet (Ar.): Kurān surelerini oluşturan cümlelerden her biri, ayet.

Mālik eydür: "Ḳur'ān içinde sizi maʿṣiyetlerden menʿ ėden āyet geldi-mi?(70a/7) 33b/4, 43a/15, 85b/2, 85b/4,85b/6.

ayır-: Birbirinden uzaklaştırmak.

Ben ölümem ki dostları birbirinden ayıruram. (8b/11), 8b/13, 30a/6, 32b/8.

ayrıl-: Uzaklaşmak, ayrılmak.

Ḳamu cānlar bedenden ayrılsa ṣūrdaġı delüklerin birine varur. (35a/1)

Eger dil imāndan ayrıluṗ göŋül imānsız ḳalursa bī-çāre ādem oġlanı n'eylesün? (15a/2), 15b/4, 17a/11, 25b/4, 30b/8, 32a/2, 34b/12, 42b/10.

ayruḳ: Başka, gayrı, diğer.

Bu ḥālde daḫı beni dilinden ḳomaz, benden ayruġa meyl eylemez. (30a/9) 9b/13, 9b/15, 30a/8, 42a/14.

aʿżā (Ar.): Uzuvlar, organlar.

Ḳo bir dem aʿẓālar birbiri-y-ile vedāʿ ėtsünler. (14b/9), 14a/4, 14a/5, 58b/6, 60a/4, 91b/4.

ʿaẕāb (Ar.): Ceza, eziyet.

…biŋ yıl yine ʿaẕāb içinde ṣusızlıḳda yaġmur isteyüṗ feryād ėdeler. (72a/3)

18b/10, 25b/5, 25b/11, 35a/14, 38a/1, 38a/2, 38a/8, 42a/1, 43a/5, 44a/13, 58b/15, 59a/6, 59b/11, 67a/2, 67a/6, 67a/15, 69a/7, 73b/8.

ʿa. ç̇ek-: Ceza görmek.

…zināʿ ėdenler, ribāʿ yėyenler beş vaḳt namāzı terk ėdenler ḥuḳub miḳdarı ʿaẕāb ç̇ekeler. (73b/12), 21a/1

ʿa. ėt-: Cezalandırmak.

Saŋa andan ötüri ʿaẕāb ėderem-ki bir gün sen bir maẓlūma uġraduŋ, senden meded diledi, meded eylemedüŋ. (26b/12), 4a/10, 4a/11, 26b/4, 26b/10, 67a/15, 70b/12.

ʿa.-ı ḳabr: Kabir azabı.

Ol ferişteh ki ʿaẕāb-ı ḳabre müvekkeldür. (27a/15)

āẕād (Far.): Hür, serbest.

ā. ėt-:Serbest bırakmak.

ʿÖmer ol serç̇eyi merḥamet ėdüṕ oġlandan ṣatun aluṕ āẕād ėtdi. (87a/7)

ā. ol-: Kurtulmak.

…cehennemden āẕād oluṕ cennetde ebedī ḳalmaġa berāt vėrilmiş ola. (62a/14),75a/6.

ʿaẓamet (Ar.): Büyüklük, ululuk.

İsrāfilüŋ ʿaẓameti ve ululuġı ol ḳadardır ki… (7a/5), 41a/14, 79b/7.

azdır-: Kötü davranış veya alışkanlıklara sürüklemek, yoldan çıkarmak.

Ėy nėce ʿömürleri dünyāda sürdüŋ, ėy nėce mü'minleri ki azdırduŋ. (37b/8)

azıḳ: Yiyecek, erzak.

Bu ḥarāb eve azıḳ ne götürdün (18a/5)

azıḳsız: Yol yiyeceği olmadan, erzaksız.

Ėy ādem oġlanı uzaḳ sefere gidersin azıḳsız…(17b/9)

ʿazīm (Ar.): Çok, fazla.

…insāna merḥamet ėtmekde ecr-i ʿazīm vardur. (88a/1)

azlem (Ar.): En zalim, (daha, pek, en, çok) zulüm eden.

Yā Rabb, ḳanġı ḳuluŋ azlemdür? (91b/1)

ʿAzrāil (Ar.): Ölüm meleği.

ʿAzrāil cānlara müvekkel oldı. (6b/4), 6b/1, 8b/4, 11a/13, 39a/14, 40a/3.

-B-

bāb (Ar.): Bölüm, bahis.

Bu bāb ölüm yaradılduġın beyānėder. (7b/12), 51b/7.

baġ: İlgi, bağ.

Ḥükminde ʿadilėtse ol ʿadil anuŋ bağın şeşer (90b/14)

bağır: Göğüs, bağır.

Her birinüŋ iki bağrı arası bir yıllıḳ yoldur. (71a/4), 69a/3.

bağırsaḳ: Bağırsak.

…ağzından ḳan aḳar, bağırsaḳları yėrde sürünür ola. (46a/4), 72b/6.

bağışla-: Affetmek, bağışlamak.

Ḳaldır başını sen dile Allahü teʿālā bağışlasuŋ. (42a/3), 15b/5, 42a/5, 65a/9, 65a/13.

baḫıllıḳ: Cimrilik.

b.et-: Cimrilik yapmak, cimrileşmek.

Siz baḫıllıḳ edüṕ Allah yoluna dervişlere vėrmediŋüz; anlar nafaḳalarından vėrürdi. (81b/2)

bağla-: Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak, bağlamak.

…zencīr ile bağladı ve her zencīrüŋ uzunluġı biŋ yıllıḳ yol idi. (8a/1), 20a/14, 69a/2.

bağlan-: Kapanmak, kilitlenmek.

Ḳaćan-ki göge ćıḳsa gök ḳaṕuları bağlanur. (25b/15)

bağlu: Bağlı.

İllā ḳıyāmet güninde iki elü bağlu boynuna getüreler. (90b/13), 44a/12, 62b/7, 69b/12.

bahāyim (Ar.): Dört ayaklı hayvanlar; canavarlar.

…bahāyime emr eyleye ṭopraḳ oluŋ. (56b/1), 56a/11.

baḫīl (Ar.): Cimri.

…ṣol ayasınuŋ ardın görenler baḫīller, nā-kesler oldı. (3b/5)

baḫşīş (Far.): Hediye, bahşiş.

b.eyle-: Hediye vermek, sunmak.

Allahü teʿālā yoluŋa sevişüṕ varımuzı baḫşīş eyledük. (54a/9)

baḫtlu: Talihli, kısmetli.

Baḫtlusın eger tevbe eylediŋ-ise, eger Allahü teʿālā senden rāzı oldı ise. (17b/12)

baḳ-: Bakmak.

Gelüṕ ıraḳdan baḳar görür ki gövdeyi ḳurtlar delmiş ḳaynaşurlar (32b/11)

1b/11, 2b/8, 2b/9, 2b/15, 4a/1, 8a/10, 8a/13, 9b/1, 9b/3, 10b/6, 12b/3, 12b/10, 14a/2, 15a/15, 18b/5, 20b/1, 20b/14, 26a/15, 32a/15, 34a/8, 35b/2, 75a/15, 77b/2.

baḳır: Bakır.

Otdan tāc uralar, erimiş baḳırdan geyesi geydüreler. (62b/7), 67b/ 2, 84a/12.

bāḳī (Ar.): Sonsuz, sürekli.

b.ḳal-: Ededî olmak, sonsuza dek kalmak.

Yėre in deŋizleri fānī ḳıl ki benden artuḳ kimsene bāḳī ḳalmaz. (38a/11), 88b/15.

bal: Bal.

Cennetüŋ…ırmaḳları ṣudur, sütdür, baldur, ḥamırdur. (81a/3), 78b/14, 79a/9, 80/9.

balçıḳ: Çamur.

Resūlullah ol-ḳadar aġladı ki mübārek gözlerinüŋ yaşı ṭopraġı balçıḳ eyledi. (43b/3)5a/11, 5b/2.

baldır: Bacağın dizden ayak bileğine kadar olan bölümü, incik.

Baʿzılar ṭopuḳlarına degin, baʿzılar baldırına degin (50b/15)

bāliġ (Ar.): Rüşt ve büluğ yaşına gelmiş.

b. ol-: Ergenleşmek, büluğ çağına ermek.

Bunlar şol bāliġ olmadın ölen oġlancıḳlardur. (48b/7)

balıḳ: Balık.

Yunūs peyġamberüŋ balığı… (56b/8)

balḳır-: Parıldamak.

…gövdesi incüdendür yıldırım bigi balḳır. (41b/8)

baŋa: Bana (“ben” zamirinin yönelme hali almış şekli).

Ḥaḳḳ teʿālā eyitdi: “Yā Mūsa! Ben diriyem, baŋa ölmek yok.” (58b/2)

8b/8, 12b/10, 16a/15, 16b/3, 16b/5, 18b/2, 20b/14, 26b/10, 32a/4, 37b/15, 41a/8, 41b/10, 56a/2, 62b/2, 67a/8, 79a/6, 88b/7.

bardaḳ: Bardak.

… eger cemīʿ-i dünyā ehlini cinden ve insden ol ḳubbenüŋ içine ḳoysalar bir ṭaġ üzerine bir ḳuş ya bir ḳubbe üzerine bir bardaḳ ḳonmış bigi ola. (79b/10)

Bārī teʿālā (Ar.): Yüce yaratıcı, Allah.

…Bārī teʿālā buyurdı: Ṭoḳuzuncı bölük ḳabirlerinden ṭuralar ḳaṭrandan göŋlekleri ola. (44b/5)

barmaḳ: Parmak.

Barmaḳlarında onar yüzük, ṭopuḳlarında onar ḫalḫāl ola cevāhirden. (82a/2)

3b/6, 3b/7, 3b/8, 5b/11, 20a/5, 28a/4, 63a/6, 72b/4, 81b/8.

baʿṣ (Ar.): Yeniden dirilme, diriltme.

İkincisine nefḫa-yı baʿṣ dėrler. (36b/4)

baṣ-: Bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek.

…alnına, yanlarına ve gögsine ve arḳasına baṣuṗ ṭaġlayalar. (46a/2)

baş: Kafa, baş.

Ḳaldır başını sen dile Allahü teʿālā bağışlasuŋ. (42a/3)

2a/10, 2a/11, 3a/1, 4a/8, 4a/13, 4b/3, 4b/14, 6b/9, 7a/7, 10b/11, 10b/13, 11a/3, 13b/8, 15b/11, 19a/13, 20a/7, 20a/15, 24b/1, 25b/7, 26b/3, 29a/1, 30b/5, 41a/3, 41a/15, 41b/15, 42a/3, 42b/12, 46b/11, 54b/4, 62a/7, 64b/4, 65b/1, 68a/13, 72a/1, 77b/11, 81b/1, 81b/10, 82a/12, 82a/13, 83a/8, 89a/2.

b.-ı aşağa ol-: Bağı öne eğilmek, başı öne düşmek.

Daḫı bunların başı aşaġa ola, cevāb vėrmeyeler. (70a/89)

baştan başa: 1.Tamamen, bütünüyle.

Beşinci, yıl başdan başa aġudur; Ramāżan anuŋ tiryākıdır. (14a/14)

2. Bir uçtan bir uca.

Pes ol ṭopraḳ ne yėrden alınursa ol ḳul dünyāyı başdan başa ṭolanur. (12a/14)

bat-: Batmak.

Ḳıyāmet ıssından, günāh aġırlığından ḫalāyıḳ dere batalar. (50b/14)

bāyluḳ: Zenginlik, servet.

Ol bāyluḳdan bu yoḫsulluġa ne getürdün?(18a/5)

bayram: Dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler.

…merkepler dünyāda ėtdükleri ḳurbāndur ki ḥācılar bayramında boġazadılar. (52a/2), 34a/2.

baʿżı (Ar.): Bazı, kimi.

Baʿzısı ḳapḳara kömür olur, baʿzısı şöyle geçe, ṭamu odından ḳayırmaya. (64b/5), 5a/9, 21a/2, 33b/15, 34a/1, 35a/2, 50b/15, 51a/1, 51a/2, 85b/13, 86b/14.

bāzū (Far.): Kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı.

Ṣol bāzūsın görenler cāhiller oldı. (3b/1) 3a/14, 3a/15.

beden (Ar.): Vücut, gövde.

Cān bedenini bu ḥāl ile göricek ḳatı ḥasret-ile aġlayuṕ eydür…(32a/8)

5a/7, 5b/5, 5b/7, 5b/13, 17a/13, 17b/6, 24b/2, 24b/4, 25a/4, 32a/1, 32a/7, 32a/9, 32a/13, 32b/2, 32b/4, 32b/14, 34b/12, 35a/1, 36a/3, 42b/10, 73b/5, 77b/6.

bederüstî (Far.): Gerçekten, aslında.

"Anı ben yaratdım. Ben andan uluyam bederüstî dükeli dād-ı serdür." (8b/3)

bedr (Ar.): Dolunay.

Yüzleri on dört gėcelik ay bedr olmuş ay bigi ola. (83a/9)

beg: Beğ, bey.

Ḫalḳ arasında alnın görenler ʿadl issi begler oldı. (3a/3)

belā (Ar.): Sıkıntı, zahmet, zorluk.

…ḳaçan ḳul belāya ṣabr eyleye, Allahü teʿālā taḳdīrine rāżı olmış olur. (24a/9), 24a/2, 24a/5, 24a/8, 32a/10.

belī (Far.): Evet.

Resūlullah -'*aleyḥi's-selām*- eyitdi: "Belī, yā ʿĀyişe." (50b/6), 16b/8, 21b/14, 68b/1, 80a/4.

belki (Far.):1.Muhtemelen, olabilir ki.

Belki ümmet-i Muḥammeddür, beş vaḳt namāzı ḳılanlardur cemāatle. (65b/7), 51b/8

2.Fakat.

Yıl tamām olıcaḳ gökden bir āvāz geldi-ki ėtdükler bilmezler belki ümīd uruṗ ṭurdılar. (23b/2), 84a/14.

3.Bilakis.

Allahü teʿālā kāfirleri hīç birin bu ṣūretde iken ʿaẕāb ėtmez, belki ṭoŋuz ṣūretinde döndürüṗ ʿaẕāb ėder. (4a/10), 30a/10, 42a/1, 88b/11.

bellü: Belli, açık, aşikâr.

Ḫaberde gelmişdür ki oruç dutucılar ḳabirlerinden ṭurıcaḳ aġızları ḳoḥusından bellü olalar. (49b/14)

ben: Teklik 1.şahıs zamiri, ben.

Eydür: “Ben senüŋ yavuz ʿamelüŋem.” (26a/13)

8b/2, 8b/2, 8b/10, 8b/11, 8b/14, 9a/5, 9a/14, 9b/3, 9b/9, 9b/10, 9b/11, 9b/14, 10a/4, 12b/6, 13a/2, 13a/5, 13a/7, 13a/9, 13b/14, 14a/1, 14a/1, 14a/6, 16b/11, 18b/2, 18b/3, 18b/4, 19a/1, 19a/2, 19a/3, 19a/3, 19a/4, 19a/13, 20b/4, 20b/13, 20b/15, 21a/1, 21a/3, 21a/4, 21a/7, 21a/8, 21b/4, 21b/5, 21b/5, 21b/9, 22b/1, 23b/7, 23b/14, 23b/14, 23b/15, 24a/6, 25b/3, 27b/8, 27b/8, 28a/10, 29a/9, 29b/5, 29b/12, 30a/9, 30a/9, 30a/12, 32a/5, 32a/9, 32b/4, 32b/4, 32b/4, 32b/15, 33a/5, 37a/10, 38a/11, 39a/3, 39a/4, 39b/4, 41b/13, 42a/5, 42a/14, 45a/8, 48a/4, 48b/4, 51b/3, 51b/6, 56a/2, 56a/2, 57a/13, 57b/13, 57b/9, 57b/10, 57b/14, 58b/2, 58b/2, 58b/14, 58b/15, 60a/3, 61b/9, 61b/8, 62b/1, 62b/2, 65a/13, 68a/7, 68a/15, 68b/7, 68b/10, 69b/4, 69b/4, 69b/5, 69b/6, 69b/8, 80a/12, 82a/14, 84b/4, 84b/6, 84b/7, 84b/8, 85a/7, 86b/9, 86b/10, 87a/11, 87a/13, 87a/14, 87b/7, 88b/2, 88b/8, 89a/10, 90b/1.

bend (Far.): Bağ, rabıt.

Boyunlarında bendler ve zencīrler ola. (69a/12)

b. ur-: Bağlamak.

Yaʿnī Ṭutuŋ boynuna bend uruŋ. (28b/11)

benī (Ar.): Oğullar.

b. Ḥāşimī: Haşim oğulları.

Bir münādī nidāḳıla ki: "Ḳanı ol Benī Ḥāşimī, Ḳureyşī, Ḥaremī?" (61b/15)

b. İsrāil: İsrail oğulları, Yahudiler.

Ḥikāyet olundı: Benī İsrāilde bir zāniye ʿavrat bir kelbe uġradı… (87b/10)

berāt (Ar.): İmtiyaz.

Oddan ḳurtulmaġa berātuŋ var mı bu kadar? (22a/8), 22a/12.

b. ver-: İmtiyaz vermek, izin vermek.

…cehennemden āẕād oluṕ cennetde ebedī ḳalmaġa berāt vėrilmiş ola. (62a/15), 62b/2.

berekāt (Ar.): Hayır, mübareklik, feyiz.

Ben ol ʿālimleri seven kişi berekātında bağışladım. (65a/13), 14a/8, 21b/3, 77a/3, 77a/5.

bereket (Ar.): Bolluk, nimet.

İmām ʿAdil bereketi ḫayırludur, bir ḳaṭresi büyük yaġmurdan…(86a/5)

berg (Ar.): Yaprak.

Andan ṭaġlar atılmış berg gibi olalar. (42a/15), 65a/15.

berī (Ar.): Temiz.

Ben senden ve senüŋ ʿamelüŋden berīyem. (9b/12)

berrī (Ar.): Karaya (toprağa) ait, karada yaşayan.

Hemān berrī ile ādem oġlanları işitmezler. (20a/8), 20b/11, 26b/9.

berü: (-den) hâli eki almış kelimelerden sonra getirilerek bir işin başlangıcını belirtir.

Ol vaḳıtdan berü… (36a/15)

beserek: Tüylü ve besili erkek deve, hecin.

Cehennem içinde yılanlar vardur beserek deve boyunları bigi…(66a/6), 84b/1.

beş: Beş.

Ol secdelerden beş vaḳt namāz bize farż oldı. (2a/7), 2a/7, 4a/5, 5a/2, 5a/3, 17a/1, 18b/15, 30b/6, 45b/1, 47b/9, 63b/12, 65b/7, 73b/11, 78a/1.

beşāret (Ar.): Müjde.

Bu beşāreti işidicek bedenden şöyle āsānlıġla sızar çıḳar. (24b/3), 25b/1, 41a/8, 41a/9, 75b/4.

beşinci: Beşinci.

Beşinci bölük ḳabirlerinden ḳoṕalar. (44a/3), 2a/5, 14a/14, 17a/4, 32a/12, 34a/5, 46a/9, 63b/13, 64a/11, 68a/2, 78a/5.

beş yüz: Beş yüz.

Bilgil ki Allahü teʿalā, Cebrā'ili Mīkā'ilden beş-yüz yıl soŋra yaratdı. (7b/5), 7a/9, 75b/13, 77a/10.

beş yüz biŋ: Beş yüz bin.

Her ṣafda beş yüz biŋ ferişteh ṭuruṕ Allahü teʿālāya tesbīḥ ėderler. (54b/13)

bevl: Sidik, idrar.

Ḳaćan ḳarınlarına ėrişse ne-ḳadar murdār var-ısa ḳan bigi yol bevl; ḳamusı arına, içi ṭaşı pāk ola. (83a/5)

beyʿ (Ar.): Satın alma.

b. ve şirā: Alış veriş.

"Bunlar beyʿde ve şirāda yalan söyleyenlerdür." (46a/5)

beyān (Ar.): Açıklama.

b.ėt-: Açıklamak.

Bu bāb ölüm yaradıldugın beyānėder. (7b/12)

beyin: Beyin, dimağ.

…naʿleynüŋ üstünde beyni ḳazan ḳaynar bigi ola… (67a/3), 53a/1.

beyt (Ar.): Hâne, ev

b. e'l-muḳaddes: "Mukaddes ev" : Kudüs.

Başı Beyte'l-muḳaddesden oldugı-çün ʿaḳıl yeri oldı…(4b/4), 2b/1, 4a/14, 51a/13.

b. ü'l-ma'mūr: Yedinci kat gökte, Cennet-i Firdevs'de bir köşk olup Hz. Âdem'le yeryüzüne indirilmiş -Kâbe'ye- Tûfandan sonra yine cennetteki yerini almıştır.

Arḳası derinden Beytü'l-ma'mūrı …. (2a/15)

beze-: Süslemek.

Allahü teʿālā, Ādemi cennet ḥülleleri-y-ile bezedi. (5b/13), 40a/6.

bezek: Süs, ziynet.

Yüzi cennetden olduġı-çün bezek yėri oldı. (4b/6)

bezen-: 1. Süslenmek.

…zebānīler ḥaẓır olmış, ayuŋ güneşüŋ nūrı gitmiş terāzū ḳurulmış, uçmaḳ bezenmiş. (43a/3)

2. Donatılmak.

İsrāfilüŋ gövdesi başından ayaġına degin ḳollar ve ağızlar ve diller ve ḳanadlar-ıla bezenmişdür. (6b/10)

bıraḳ-:Bırakmak.

…ol yigidi çin iklīmine iletüp bıraḳdı. (12b/7), 18b/1, 73a/11.

bıyıḳ: Bıyık.

Erenlerinüŋ bıyıġı ola, ḥatun kişilerden anuŋ-ıla seçile. (83b/9)

bī-çare (Far.): Çaresiz, zavallı.

Eger dil imāndan ayrıluṕ göŋül imānsız ḳalursa bī-çāre ādem oğlanı neylesün? (15a/2), 9a/4, 10a/2, 27b/1, 28a/3, 28b/8, 64a/4.

bigi: Gibi.

Ṣırāṭı geçenlerüŋ evvel bölügi yıldırım bigi geçe. (64a/9)

4a/5, 4a/6, 4a/6, 4a/8, 4a/8, 4a/8, 4a/9, 7a/5, 26a/2, 27b/15, 41b/5, 41b/8, 42a/8, 42a/11,44b/2, 45b/1, 45b/7, 47a/15, 47b/6, 50b/3, 52a/10, 63a/2, 64a/10, 64a/10, 64a/11, 65/15, 66a/3, 66a/6, 66a/7, 67a/4, 68b/8, 70b/14, 61a/2, 71a/2, 71a/3, 72a/6, 72b/14, 73a/1, 75a/4, 79b/10, 81b/13, 83a/6, 83a/9, 84b/1, 85a/2.

bī-hūş (Far.): Deli.

Ḳamusı bī-hūş oldılar, ʿaḳılları zāil oluṕ biŋ yıl yatdılar. (8a/14)

bikir: Kız oğlan kız, bakire.

Ḳaçan erenleri yaḳınlıḳ ėtmek dilese bikir bulalar. (77b/3)

bil-:1. Bilmek.

Ferişţehler ölümi bilmezlerdi ki nedür ve yėri ḳandadur. (8a/2)

4a/3, 5a/3, 6a/14, 7b/4, 8a/3, 11a/14, 11b/13, 20a/2, 21a/15, 23b/2, 26a/4, 29b/3, 29b/12, 30a/12, 39b/10, 40a/15, 41b/3, 43b/4, 46b/7, 50b/10, 62a/13, 62b/1, 71a/1, 75a/14, 77a/9, 78b/4, 79a/5, 79a/15, 82a/14.

2. Anlamak, farkına varmak.

…şeyṭān başı ḳatına gelüṕ bir ḳadeḥ ile buzlu ṣu gösterür; mü'min anı göricek şeyṭān-ıduġın bilmez… (15b/12), 12a/8, 29b/12, 57b/14, 80a/10.

3. Ayırt etmek.

Bu alınlarındaġı ʿalāmetden bileler cehennemden cennete geldiklerini. (75a/7), 12a/7, 48a/3, 48a/15.

bildir- / bildür- : Anlatmak, söylemek.

Bu bāb: Ḫalāyıḳ maḥşerde sürüldügin bildirir. (51b/8)

Allahü teʿālā ḥażretinden dile saŋa bildürsin. (79b/1)

bile: 1. Birlikte, beraber.

Ḳaçan-ki kāfire ölüm yetişse gökden ʿaẕāb ferişteleri inerler bile cehennemden pelās getürürler. (25b/5), 24a/14, 63a/3, 86a/11.

2. Dahi, de.

Resūl ol ḳadar aġladı kim Cebrā'il bile aġladı. (68b/4), 37a/15

bilesince: Beraberinde, yanında, birlikte.

…her ādemüŋ bilesince iki ferişteh vardur ki ʿamellerün yazmaġa müvekkeldür. (30a/14), 33b/7.

bilezük: Bilezik.

Her bir ḳollarında onar bilezük ola altundan. (82a/1), 62a/9.

bilin-: Anlaşılmak.

Ḳaçan-ki ol ḳaṭre bu adlardan birinüŋ üzerine ṭamlasa bilinür ki ol ḳul saʿādet ehlīdür. (12a/6)

billāh (Ar.): Allah için., Allah hakkı için.

Ėy cemāʿat! Billâh arḳun arḳun yürün bir sāʿat. (20b/8)

billūr (Ar.):Parlak ve saydam taş, kristal.

…nėte-ki ḳırmızı ibrişim billūr ṭaştan görinürse ḥūrilerüŋ ilikleri süŋükleri içinde daḫı laṭīf, aḳ ve nazuk görinür. (77b/9)

bilmezlik: Cehalet, cehil.

…bilmezlikden ve ġafletden mālumuzı kendi elimizde iken güçümüz yėterken ėtmedük şimdi size muḥtāç ḳalduk. (34b/5)

bin-: 1.Binmek.

Ol ḳurbānlara binüṕ Allahü teʿālā ḥazretine varalar. (52a/3), 6a/8, 41b/3, 41b/10, 41b/14, 64b/15, 65b/2, 81a/11.

2.Çıkmak.

Ḫalāyıḳ Ṣırāṭa bineler. (64a/5), 64a/6.

bīnā (Far.): Gören, görücü.

Sen ḫod dānā ü bīnāsın. (31b/13)

bindir-: Bindirmek.

Mü'minlere atlara bindürüṕ merkepler-ile getüreler. (51b/11), 5b/15, 51b/15.

biŋ: Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayı, bin.

…her zencīrüŋ uzunluġı biŋ yıllıḳ yol idi. (8a/1)

1b/8, 2b/11, 6b/11, 7b/5, 8a/14, 13a/12, 23a/1, 32b/8, 37a/14, 51b/2, 54b/11, 54b/2, 54b/12, 54b/13, 56a/10, 63b/3, 63b/4, 65b/12, 65b/13, 65b/13, 71b/12, 71b/13, 72a/3, 72a/7, 73b/14, 85a/15, 85b/3.

biŋ altı yüz: Bin altı yüz.

Biŋ altı yüz ḳanadı vardur… (7b/5)

biŋ biŋ: Binlerce, türlü türlü.

Her yüzinüŋ biŋ biŋdili vardur. (7a/11), 7a/12, 7b/13.

bir: 1.Sayı sıfatı, bir.

Melekü'l-mevtüŋ bir ayağı cehennem köprüsi üzerinde ve bir ayağı cennetde, taḫtı üzerindedür. (11a/1)

1b/3, 1b/5, 4b/15, 5b/7, 5b/15, 6a/6, 7a/7, 7a/13, 7b/2, 7b/3, 7b/6, 7b/6, 8a/12, 8a/13, 10b/1, 10b/10, 10b/10, 11a/4, 11a/5, 11a/6, 11b/10, 12a/10, 12b/2, 13a/9, 14b/6, 15b/11, 16b/4, 20b/8, 21a/13, 22a/10, 22b/10, 23a/15, 24a/7, 24a/14, 24b/5, 24b/5, 26a/4, 26a/14, 26b/7, 28a/6, 31a/8, 31b/5, 33a/9, 33a/14, 33a/14, 33b/13, 34a/9, 34/9, 35a/10, 35b/1, 36b/8,37a/15, 39a/6, 41b/14, 48b/11, 51b/5, 52a/9, 52a/12, 52a/13, 56a/6, 56b/14, 57a/13, 58a/12, 58a/14, 58a/15, 60b/12, 60b/12, 62a/7, 62b/13, 62b/14, 63a/3, 63a/6, 64a/10, 64a/13, 64a/14, 66a/13, 66b/6, 66b/9, 66b/9, 66b/11, 66b/12, 70a/5, 70b/2, 70b/12, 70b/9, 70b/10, 71a/4, 71b/7, 71b/10, 72a/4, 72a/15, 72b/3, 72b/13, 73b/7, 73b/15, 75a/13, 75b/8, 77b/4, 78b/7, 78b/9, 79b/2, 79b/4, 79b/9, 79b/9, 81a/8, 81b/4, 81b/12, 82b/3, 83b/11, 85a/8, 85b/11, 86a/6, 87a/5, 87a/15, 87b/1, 87b/1, 87b/11, 89a/7, 89b/8, 89b/10, 89b/14, 90b/1.

2.Bir (belirsizlik sıfatı).

Bir gün iki ḳabre uġradı. (87b/2)

9a/2, 11b/2, 11b/11, 12a/9, 12b/1, 14b/1, 14b/5, 14b/7, 16a/13, 17a/13, 19a/9, 21a/3, 21a/9, 22a/4, 22a/13, 22b/1, 22b/2, 22b/4, 23b/1, 24a/11, 24a/15, 24b/15, 25a/11, 25a/14, 25b/13, 25b/15, 26a/9, 26b/2, 26b/13, 26b/14, 27b/15, 30b/6, 32a/12, 33b/9, 35a/5, 37b/1, 39b/6, 42b/3, 45a/10, 45b/1, 45b/9, 46a/5, 46a/10, 46b/4, 46b/7, 46b/13, 47a/4, 47b/1, 47b/7, 48a/11, 51a/13, 51b/2, 52a/10, 53b/1, 53b/4, 57b/11, 57b/12, 57b/13, 58a/4, 59a/7, 59a/9, 60b/13, 60a/1, 61a/9, 61a/2, 61b/14, 63b/2, 64b/1, 65a/2, 65a/12, 65b/9, 66a/12, 66b/14, 67a/9, 69a/4, 72b/1, 71b/13, 72b/9, 77a/3, 77a/5, 80b/7, 80b/8, 80b/8, 81a/5, 82a/1, 82a/8, 83a/7, 84a/5, 86a/13, 88b/5, 89a/10, 89a/15, 91a/7.

3. Başka, değişik.

“Her pāreleri bir yaŋa ṭaġıla…” (73a/12), 9a/13, 9b/8, 13b/5, 37b/2, 38a/8, 73a/13, 73a/13, 73a/14, 73a/14.

4. Bir defa, bir kez.

Her yılda bir Ḳadir gėcesinde mü’minlerüŋ cānı destūr alur yėre iner. (33b/2)

bir bir: Birer birer, teker teker.

Peyġamberler cānı Muḥammedüŋ nūrından bir bir yaradıldı. (2b/12)

b. bölük: Bazı, birkaç.

Bir bölügi maymunlar ṣūretinde olalar. (43b/6), 53b/3, 53b/11, 54a/4.

b.dem: Çok kısa bir zaman, bir an.

Biri daḫı var gėce ve gündüz bir dem ayrılmaz. (30b/8), 14b/3, 14b/9, 20a/15, 21a/5, 32b/5.

b. kerre: Bir Kere, bir defa olarak.

"Yā Rabb! Baŋa destūrvėr bir kerre nidā ėdüṕ çaġırayım." (8b/8)

8b/10, 38b/6, 38b/14, 39a/8, 82a/8.

b. kısım: Bazı, birkaç.

…bir ḳısmı tütün ola, bir ḳısmı nūr ola. (52b/1), 52a/15.

b. zaman: Belirli bir süre, biraz.

Pes bu ʿaṣīler ṭamuda bir zamān ḳalalar Allahü teʿālā diledügi müddetçe. (71b/5), 12b/8, 38b/11, 39b/13, 43a/12.

b. müddet: Bir süre.

Bunuŋ üzerine bir müddet geçdi. (21b/12)

birbiri: Karşılıklı olarak bir diğeri, birbiri.

Biz Taŋrı yoluŋa birbirimizle dostluḳ ėyledük. (54a/7)

8b/11, 2b/3, 14b/4, 14b/12, 31b/10, 32b/8, 36b/12, 50b/7, 54a/4, 64a/6, 67b/10, 67b/11, 81a/4.

biregü: Biri, bir kimse.

…biregü eline ṣu alsa aġzına iletse içmedin ṣūr ürülse ḳıyāmet ḳopa. (36b/10), 35b/12.

birer: Bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir tane anlamına gelen üleştirme şekli.

Her birinüŋ öŋinde nūrdan birer ṭabaḳ var. (21a/12)

birez: Biraz.

…zāhidüŋ ḥastalığı birez emīn oldı…(16a/14), 84b/12, 84b/13.

biri: 1.Bir tanesi, içlerinden biri.

Şol ḳadar ḳuvvetlüdürler ki on ṭoḳuz zebānīnüŋ biri Mālikdür (70b/13)

2b/9, 2b/9, 2b/10, 5a/1, 5a/1, 5a/3, 5a/4, 5a/5, 5a/5, 5a/6, 7b/3, 10b/7, 10b/8, 10b/11, 10b/11, 11a/13, 11a/13, 11a/13, 11a/13, 12a/4, 12a/4, 12a/5, 16a/9, 27a/7, 27a/7, 27a/8, 27a/8, 27a/9, 30b/3, 30b/4, 30b/8, 30b/1, 30b/4, 30b/5, 35a/2, 40a/12, 40a/12, 49a/6, 49a/7, 49a/8, 53a/3, 53a/6, 53a/10, 53a/12, 53a/13, 54b/6, 54b/6, 54b/7, 56b/6, 62a/10, 62a/10, 62a/10, 66a/3, 67a/11, 69a/14, 69a/15, 69a/15, 70b/9, 72a/7, 77b/5, 78b/13, 79a/8, 79a/8, 79a/8, 79a/8, 83a/1, 83a/1, 83a/2, 83b/3.

2. Öteki, diğeri.

Bir dereceden birine beş-yüz yıllıḳ yoldır. (77a/10)

biribiri: Birbiri.

Şöyle ḳışar ki eyegüleri biribirine geçer. (26a/8)

birisi: 1. Herhangi birisi, biri.

Sen-daḫı yaradılmışdan birisisin. (39b/3), 36a/8, 36a/9, 44a/13, 53a/4, 84a/3.

2.Bir tanesi.

Ol dört budaġuŋ birisinde peyġamberler cānı ṭurur, birisinde ferişţehler cānı ṭurur, birisinde dīvler cānı ṭurur, birisinde ḳalan ḥayvānlar cānı ṭurur. (36a/12-13), 30a/15, 36a/8, 36a/9, 36a/9, 53a/5, 88a/11, 88a/13, 88/15.

birle: İle.

…kimi oddan süŋü ile ṣancalar kimi ḳamçılar birle çeküṕ pāre pāre ḳoparalar. (38a/7), 5a/15, 7a/12, 37a/10, 38a/2, 38a/7, 57a/12, 58b/6, 58b/7, 64/9, 77a/1.

biryan (Far.): Tandırda susuz pişirilen kebap, büryan.

...anuŋ birezi biryan birezi yaḥni ola. (84b/13)

bit-: Yetişmek, yerden çıkmak.

Ol ṭaʿāmlara kimsenüŋ eli degmiş olmaya, otda bitmiş ola. (84a/12)

38b/13, 42a/11, 66b/5, 66b/9, 72b/9, 75a/3, 80a/15, 80b/10, 83b/10.

biti: Defter-i amel; amel defteri.

…biti çıḳaralar terāzūnuŋ ṣaġ kefesine ḳoyalar, ol göz ėrimi nāmelerüŋ ḳamusından aġır gele. (63a/6), 60a/9, 61a/13.

biz: Çokluk 1.şahıs zamiri, biz.

Şimdi bize daḫı Allahü teʿālādan buyruḳ oldı-ki fānī olavuz. (38b/4)

2a/8, 23b/6, 27a/14, 29b/10, 31a/10, 31b/11, 31b/12, 34a/7, 34a/10, 34a/11, 34a/12, 34b/2, 34b/3, 34b/4, 34b/11, 34b/12, 38b/3, 38b/3, 38b/11, 38b/12, 43a/7, 51b/9, 53b/5, 53b/7, 53b/13, 54b/1, 54b/7, 56b/3, 67b/9, 69b/12, 70a/2, 70a/6, 70a/11, 72a/15, 75a/10, 87b/4, 87b/5.

boġaz: Boğaz.

Sulṭānlar arasında boġazın, gözin görenler vāʿizler ve mü'ez̲z̲inler oldı. (3a/11), 14b/8, 30b/15, 55b/13, 71a/15.

boġazla-: Hayvanı boğazını keserek öldürmek.

…merkepler dünyāda ėtdükleri ḳurbāndur ki ḥācılar bayramında boġazladılar. (52a/1)

boġazlan-: Boğazı kesilerek öldürülmek.

…ḳabirlerinden ṭuralar, ḳamusı eŋselerinden boġazlanmış ola. (46b/1)

borç: Ödenmesi gerekli olan para ya da başka şey.

Ammā mü'minler ki anlaruŋ borcı var iken öldiler… (35b/11), 36a/1.

boyacı: Boyama işini, boyacılığı meslek edinen kimse.

Ṣaġ ayasınuŋ ardın görenler boyacılar oldı(3b/4)

boyat-: Boya sürdürmek.

Cenge bir kimesne ölüsi olsa daḫı geyecegin ḳaraya boyatsa…(22b/8)

boyun: Boyun.

Boyunlarında bendler ve zencīrler ola. (69a/11)

3a/14, 6a/1, 28a/14, 28b/11, 51a/2, 61a/3, 62b/7, 65b/1, 66a/3, 66a/6, 69a/2, 69b/11, 72a/6, 73b/4, 73b/5, 81b/10.

b. ṭut-: İtaat etmek, rıza göstermek.

Her kim-ki ḳażāma boyun ṭutsa…anı gerçek imānlu ḳullarumdan yazarum, ḳıyāmetde gerçekler ile ḳoyarum. (24a/2)

b.vėr-: İtaa etmek, boyun eğmek.

Biri daḫı şol kimesne dür ki bir cemāl issi ʿavrat anı ṭaleb etdi, ʿavrat daḫı boyun vėrüp̀ aŋa muṭīʿ ola… (53a/8), 13a/2, 24a/5.

boynuz: Boynuz.

Gözleri yıldırım bigi şaḳır, dişleri ṣığır boynuzı bigidür. (71a/3), 47a/15,

boynuzlu: Boynuzu olan (hayvan).

…dünyāda boynuzlu ḳoyun boynuzsuz ḳoyunı urmış olsa ḳıyāmet güninde boynuzlu ḳoyundan boynuzsuzuŋ ḳaża ḳażasın alıvėre. (56a/12, 56a/14)

boynuzsuz: Boynuzu olmayan (hayvan).

…dünyāda boynuzlu ḳoyun boynuzsuz ḳoyunı urmış olsa ḳıyāmet güninde boynuzlu ḳoyundan boynuzsuzuŋ ḳaża ḳażasın alıvėre. (56a/12, 56a/14)

bölük: Grup, kısım.

Onuncı bölük ḳabirlerinden ṭuralar. (44b/11)

27a/3, 27a/6, 43b/5, 43b/6, 43b/8, 43b/15, 44a/10, 44a/3, 44a/7, 44b/1, 44b/7, 44b/14,45a/2, 45a/8, 45a/9, 45a/15, 45b/5, 46a/9, 46a/15, 46b/5, 46b/11, 47a/2, 47a/8, 47a/13, 47b/4, 52a/12, 52a/13, 52a/13,53b/3, 53b/11, 54a/4, 69a/14, 69b/14, 64a/9, 64a/9, 64a/10, 64a/11, 64a/12, 64a/13, 64a/14, 64a/15, 64b/1.

böyle: Bu şekilde, bunun gibi.

Allahü teʿālā diledügi müddetçe böyle ṭuralar. (55b/14), 11b/12, 15a/15, 33b/9, 39b/10, 87b/15.

bu: 1.İşaret zamiri, bu.

Yā Rabb! Yaradılmışda bundan heybetlü daḫı nesne yaratdıŋ mı? (8b/1)

8a/9, 9a/11, 12a/8, 15b/7, 19b/11, 19b/12, 20a/1, 21b/2, 27a/1, 28a/6, 29b/4, 34a/8, 37b/8, 43a/10, 45a/13, 45b/1, 45b/3, 45b/9, 45b/11, 46a/7, 46a/13, 46b/2, 46b/4, 46b/9, 46b/14, 46b/15, 47a/4, 47a/6, 47a/10, 47a/11, 47b/1, 47b/2, 51b/4, 58a/15, 63a/9, 64b/15, 66b/1, 67a/6, 67b/6, 69b/10, 69b/13, 78a/10.

2. İşaret sıfatı, bu.

Her yapraḳda bu maḫlūḳātuŋ adı yazıludur. (11b/15)

4a/10, 6a/12, 6b/1, 6b/13, 7b/10, 7b/12, 10a/3, 12a/5, 13b/2, 13b/7, 13b/11, 13b/2, 13b/5, 15a/14, 18a/5, 18a/6, 18a/7, 19b/10, 21a/15, 22a/14, 23b/9, 24b/3, 24b/10, 27b/10, 29a/6, 30a/3, 30a/9, 32a/8, 33b/4, 36b/5, 37b/5, 39b/13, 40a/4, 41a/1, 42a/15, 43a/4, 49a/13, 50a/1, 50b/2, 51b/7, 52a/14, 53a/2, 53a/3, 53b/9, 54a/12, 56a/9, 59a/2, 61a/1, 61b/10, 63a/4, 63a/5, 64a/4, 66a/9, 66a/14, 67a/10, 67b/10, 68a/11, 0a/14, 70b/6, 70b/9, 71b/4, 72a/7, 75a/6, 75b/4, 79a/13, 79b/10, 80a/2, 80a/10, 80a/12, 81a/13, 81a/13, 82b/10, 87b/12, 87b/14, 88b/15.

b. -nuŋ içün: Bu yüzden, bu sebeble bundan ötürü.

Ol nūruŋ içinde ṭolu melā'ike var. Bunuŋ içün ṣalavat ėderler. (85b78), 85b/6.

b. kadar: Bu ölçüde, bu miktarda.

Pes Melekü'l-mevt gelüp deŋizlere eyde: "Sizüŋ daḫı müddetiniz bu ḳadar oldı, şimden gėrü fānī oluŋ. (38a/13), 22a/8.

b. kez: Yeni veya değişen bir durumu ifade etmek için kullanılır; bu defa, bu sefer.

Ol ḳadar ağlayalar ki gözlerinden yaş dükene, bu kezyaş yėrine ḳan ağlayalar. (70a/13), 10a/5, 13b/5, 14b/8.

b. resme: Bu şekilde, bu tarzda.

Cān bedeni bu resme żaʿīf ḥāl-ıla göricek ḳatı derd-ile ağlayuṗ eydür… (32b/14), 32b/2, 53b/12, 69b/13, 78b/9.

bucaḳ: Kenar, köşe.

Ḳubbeye girdüm, bu ırmaḳları dört bucağından çıḳar gördüm. (80a/2)

budaḳ: İnce, küçük dal.

Ol ağacuŋ dört budağı var idi. (1b/3)

36a/8, 36a/11, 72b/10, 80b/2, 80b/4, 80b/5, 80b/6, 80b/8, 80b/14, 84b/7.

bugün: Bugün.

Bugün ayruḳlar eline düşdüm. (9b/15)

9a/9, 9a/10, 9b/2, 12b/11,18b/2, 20b/9, 29a/3, 29a/10, 29a/12, 41a/5, 41a/6, 40b/14, 41b/15, 42a/2, 42b/3, 49b/2, 61b/11.

bul-:1. Görmek, bulmak.

Ḳaçan erenleri yaḳınlıḳ ėtmek dilese bikir bulalar. (77b/3), 84a/5, 89a/2.

2. Elde etmek, sahip olmak, kazanmak.

Eydeler: “Yā Rabb! Bu ḳullarıŋ bu kerāmeti ne sebebden buldular?” (81a/13), 91b/6.

3.Aramak ya da tesadüfî olarak bir şeyi bulmak.

Uyḳusundan uyanıcaḳ durdı, ol kişinüŋ oġlunı buldı, atasınuŋ ḥālin söyledi. (21b/8), 12b/12, 19a/15.

4. Yapmamak, uzak durmak.

Ol oġlan, Ebū Ḳulābeye eyitdi: “Ben tevbeḳıldum daḫı yaramazlıḳda bulunmayam.” (21b/10)

bulun-: Mevcut olmak.

Eger dürdügi vaḳtın anuŋ içinde istiġfār bulunsa ol nāmenüŋ nūrı olur. (60b/6)

bulut: Bulut.

Bulut yaġmurdur. (72a/5), 71b/14, 72a/4.

buŋal-: Nefes almakta zorluk çekmek, boğulur, tıkanır gibi olmak.

Ḳaçan ḳul cānacısından buŋalsa… (15b/9), 71b/11.

buncılayın: Bunun gibi, böyle.

Ol günde senüŋ ḥālin nėce ola ki bunculayın ṭanıḳlar ėtdügüŋ günāhlara ṭanıḳlıḳ vėreler. (60a/13), 28b/2.

bundan: Buradan.

…vėrdüġi ṣadaḳa ḳarşu yüriyüṕ eydür: “Bundan size yol yoḳdur kim benim-ile ço̧ḳ ṣadaḳalar vėrmişdür bugünden ḳorḳuṕ. (29a/8), 29a/5, 29a/11.

bunlar: Bunlar.

Bunlar anlardur ki ẓulm ile yetimler mālın yėrlerdi…(47a/4)

6b/2, 8a/10, 21b/1, 21b/2, 27b/1, 43a/5, 45a/11, 45b/1, 45b/3, 45b/9, 45b/11, 46a/5, 46a/11, 46b/2, 46b/4, 46b/7, 46b/14, 47a/10, 47b/1, 47b/7, 47b/10, 47b/11, 48b/7, 53b/4, 53b/5, 53b/7, 57b/8, 64b/15, 65/6, 66a/3, 69b/9, 69b/10, 69b/13, 69b/14, 69b/14,70a/8, 70a/9, 70b/7, 71a/7, 71a/10, 71a/13, 71b/10, 72a/1, 72b/3, 72b/8, 75a/5, 75a/8, 81a/12, 87b/3, 87b/4, 89b/2.

Burāḳ (Ar.): Hz. Muhammed’in Miraç’ta bindiği binek.

Andan Burāḳa binüṕ vara ʿarş öŋinde Allahü teʿālāya secde ḳıla. (41b/13)

40a/8, 40a/9, 40a/9, 40a/10, 41a/5, 41b/3, 41b/4.

burc (Ar.): Kale surlarının gerekli yerlerine yapılan savunma kulesi.

Eger ḳaçuṕ muḥkem burclar içine daḫı girseŋiz ölümden ḳurtulamazsız. (8b/15)

burun: Burun.

…Ādemüŋ gögsinden ṭoḳuz ḳapu ėyledi; Yėdisi başında iki göz ve iki ḳulaḳ ve iki burun… (4b/15), 3a/5, 5a/5, 5a/9, 5a/13, 32a/15.

buyruġ / buyruḳ: Emir.

Mālik, Allahü teʿālā buyruġı-y-ıla destūr vėre. (70a/11), 13a/4, 18b/2, 30b/12, 35a/5, 35a/15, 53a/4, 63b/8, 78b/5.

b. ol-: Emir vermek.

Bize buyruḳ şöyle oldı… (69b/13)

Ben boyun vėrmezem; tā ki Allahü teʿālādan buyruġ olmayınca. (13a/2)

2b/14, 6a/1, 12b/11, 36b/2, 38b/5, 72a/13.

buyur-:1. Emretmek, buyurmak.

Allahü teʿālā buyura ki: "Burāḳı donadıŋ." (40a/10)

2b/8, 4a/4, 4a/5, 5b/3, 8a/7, 10a/7, 10a/8, 10a/1, 10a/11, 12a/11, 12b/7, 13a/3, 23a/8, 23b/13, 28a/15, 28b/10, 30b/9, 31b/9, 33b/3, 33b/14, 35a/9, 36b/2, 37a/6, 38a/12, 40a/6, 40a/8, 40a/13, 42a/6, 43a/15, 43b/7, 43b/10, 43b/14, 44a/1, 44a/2, 44a/6, 44a/9, 44b/5, 44b/9, 45a/1, 45a/4, 45a/13, 45b/4, 45b/12, 46a/8, 46a/14, 47a/1, 47a/6, 47a/12, 47b/3, 47b/13, 48b/15, 51b/12, 52b/1, 52b/9, 52b/11, 52b/13, 55b/9, 56a/5, 56b/4, 59a/12, 59b/12,59b/13, 59b/14, 60a/5, 60a/8, 60a/9, 60a/11, 61a/14, 61a/5, 61b/14, 63a/8, 63a/8, 63b/8, 64b/14, 65a/3, 66b/11, 67b/5, 71a/7, 71a/13, 72a/8, 75a/11, 75b/6, 75b/11, 75b/14, 79a/10, 80b/15, 82b/6, 84a/8,

2. Söylemek, demek.

Resūl buyurdı ki: "Bir od ki dünyāda siziŋ taʿāmıŋuz pişürür." (66a/12)

12b/5, 18b/4, 24a/11, 33a/9, 48b/1,61a/15, 63a/12, 67a/1.

buzaġu: İnek ve benzeri hayvanların yavrusu.

… İbrāhim peyġamberüŋ buzaġusı… (56b/7)

buzlu: İçine buz atılmış (içecek).

…şeyṭān başı ḳatına gelüṕ bir ḳadeḥ ile buzlu ṣu gösterür…(15b/11)

büyük: Büyük.

Cennet içinde Ṭūbā aġacından büyük aġaç yoḳdur. (80b/3), 33b/13, 86a/6.

büyüklük: Genişlik, ebat.

Büyüklükde yėrden ve gökden ulu idi. (7b/15)

-C-

cāhil (Ar.): Bilgisiz.

ṣol bāzūsın görenler cāhiller oldı. (3b/2)

cān (Far.): Ruh, can.

Cān eydür: “Allahü teʿālā buyruġuna ḥüccet gerek.” (13a/4)

2b/5, 2b/12, 2b/13, 2b/15, 5b/13, 6b/4, 10b/4, 13a/2, 13a/10, 14b/4, 14b/5, 14b/7, 14b/8, 17a/2, 24b/2, 24b/6, 25a/1, 25a/1, 25b/7, 25b/8, 25b/10, 32a/1, 32a/3,32a/6, 32a/8, 32a/13, 32a/15, 32b/2, 32b/14, 33a/15, 33a/15, 33b/1, 34b/15, 35a/1, 35a/13, 35b/4, 35b/7, 35b/7, 35b/8, 36a/2, 36a/11, 36a/12, 36a/13, 36a/14, 37b/15, 39b/10, 39b/11, 40b/13, 42b/10, 81b/1.

c. acısı: Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı.

Eyitgil taŋrı iki-dür; tā ki bu cān acısından ḳurtılasın. (15a/14), 15b/9, 20a/12, 39b/7.

c. alıcı: Can alan, öldüren.

Cān boġaza gelse bu kez cān alıcı-ya ćaġırur ki… (14b/8),

14b/2, 14b/3, 25b/6.

c. ćekişdür-: Öldürene dek acı çektirmek.

Allahü teʿālā diledügi müddet cān ćekişdüre. (38a/9)

c. ćekiş-: Ölmek üzere bulunmak.

Melekü'l-mevt ṭamu ile uçmaḳ arasında bir yere gele gözin göge dike cān ćekişe… (39b/6)

c. -ı ćıḳ-: Ölmek.

…dünyāda ḳatı ulu sāʿat ol vaḳıtdur ki ḳuluŋ cānı ćıḳar ola. (59a/14), 61a/3.

c. -ın al-: Öldürmek.

Ol gün içinde anuŋ cānın aldum. (12b/14)

9b/1, 9b/3, 9b/5, 10a/8, 10b/7, 10b/12, 10b/13, 10b/14, 10b/14, 10b/15, 11b/1, 12b/12, 13a/1, 13a/15, 13b/1, 14a/4, 17a/7, 24a/1, 24a/12, 24b/10, 30a/6, 37a/12, 37a/13, 39b/1.

cānsız: Hareketsiz, durgun.

c. ḳal-: Hareket edememek.

…gözler görmeden ḳalur, ḳulaḳlar işitmekden ḳalur, gövde cānsız ḳalur.(15a/1)

canavar (Far.): Canlı; hayvan.

Canavarlardan evvel dirilen Buraḳ ola. (40a/9), 6b/8, 42b/13, 43a/1.

cānlu: Canı olan, diri, yaşayan.

Ḳanġı cānlunuŋ ölümi gelse anuŋ adına olan yüzine baḳar ve anuŋ adına olan eli-y-ile cānın alur. (10b/5)

cāriye (Ar.): Eskiden parayla alınıp satılabilen halayık, hizmetçi kız.

Yetmiş ḳız oġlan cāriye geleler, yetmiş sini getüreler. (84a/8)

Cebrā'il (Ar.): Allah tarafından peygamberlere vahiy getirmekle görevlendirilen, dört büyük melekten biri.

Cebrā'il eyitdi: "Yā Muḥammed! Allahü teʿālā odı yaratdı." (65b/11)

6a/8, 6a/15, 6b/2, 7b/4, 7b/9, 11a/13, 34a/1, 39a/13, 40a/3, 40b/2, 40b/5, 40b/5, 41a/5, 41a/5, 41a/6, 41a/8, 41a/8, 41a/11, 41b/2, 55b/15, 56a/1, 56b/15, 57a/1, 58b/10, 58b/11, 64b/11, 64b/13, 65a/4, 65a/7, 65a/9, 65a/11, 65b/10, 66b/3, 66b/5, 66b/6, 66b/7, 66b/10, 66b/12, 67a/8, 67a/9, 67b/12, 67b/13, 68a/4, 68a/6, 68a/6, 68a/8, 68a/11, 68a/12, 68a/14, 68b/1, 68b/3, 68b/5, 68b/7, 68b/10, 79a/13, 79a/14, 82a/5, 82a/6, 82a/9, 82a/10, 82a/13.

cehennem (Ar.):Cehennem.

Ol ḳapudan baḳduḳça cehennemde maḳamını göre. (26a/15)

7a/1, 11a/1, 22b/9, 25b/6, 25b/11,26a/13, 26a/14, 28b/12, 35b/2, 36a/5, 37a/15, 37b/1, 38a/2, 42b/2, 45b/15, 46a/7, 46a/14, 46b/4, 46b/9, 47a/1, 47a/12, 47a/6, 47b/3, 51b/6, 55a/4, 55a/5, 57b/3,58a/9, 58b/12, 62a/14, 62b/9, 63b/2, 63b/11, 64a/2, 64b/3, 65a/3, 65b/10, 66a/2, 66a/5, 66a/7, 66a/8, 66a/13, 66b/1, 67a/1, 67a/4, 67a/8, 67a/10, 67a/11, 67a/14, 69a/5, 69a/9, 70b/12, 71a/7, 71a/8, 71b/6, 71b/10, 72b/3, 72b/10, 73a/8, 73a/11, 73a/12, 75a/7, 75a/9, 75b/7, 75b/7, 75b/8.

cehennemī (Ar.): Cenehheme ait, cehennem lâyık olan.

Alınlarında yazılu ola ki bunlar ol cehennemīlerdür ki raḥman paḏişahın odından āẕād oluṗ pes cennete gireler. (75a/5)

cemʿ(Ar.): Toplama, bir araya getirme.

c. ol-: Bir araya gelmek, birlik olmak.

Birisi ehli-y-ile cemʿ olsa seksen yıl miḳdarı eglene…(84a/3), 26a/5, 48b/9.

c. ėt-: Toplamak, bir araya getirmek.

Ḳaçan bir yıl tamām olsa yazılan nāmeleri bir yėre cemʿ ėdüṗ levh sözleri aradan ṭarḥ ėderler…(60b/13), 21a/7, 51a/13, 61a/1, 61a/7, 84a/2.

c. eyle-: Toplamak, bir araya getirmek.

…ḳaçan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā ne-ḳadar ki evvelden āḫire degin maḫlūḳ yaratdı; gerekdür ki ḳamusın bir yėre cemʿ eyleye… (52a/7), 17b/1, 53b/1.

cemāʿat (Ar.): 1. Camide imama uyup namaz kılanlar.

Beş vaḳt namāzı cemāat-ıla ḳıldılar… (47b/9), 13b/12, 21a/2, 29a/6, 65b/8.

2. Bir mezhepten olan topluca halk.

Ḳaçan üstüne ṭopraḳ yıġuṗ cemāʿat gėrü dönseler (18a/12), 20b/7, 20b/12, 65b/2.

cemāl (Ar.): Güzellik.

Cemālleri ve ḥüsünleri günden güne arta. (83b/14), 53a/, 62a/12.

cemīʿ (Ar.): Bütün.

…Melekü'l-mevtüŋ ḳatında olan ṣaḥīfe ki cemīʿ maḫlūḳātuŋ adı anda yazıludır. (11b/9), 7a/6, 11a/3, 11b/14, 34b/14, 37a/12, 79b/7.

cenābet (Ar.): Gusül abdesti gerektiren durum, cünüplük.

...cenābetden arınmaḳ ābdestden ṣoralar… (63b/14)

cenāze (Ar.): Kefenlenip tabuta konmuş, gömülmeye hazırlanmış insan ölüsü.

Ḳaçan cenāzeyi ḳabrüŋ üzerine kenarında ḳosalar gėrü çaġıruṗ üç söz söyler. (18a/2), 20b/7.

c. namazı: Cenaze gömülmeden önce musalla taşının üstüne konulan tabutun önünde kılınan namaz.

…cenāze namāzın ḳılmaġa varmışdur. (13b/13)

ceng (Ar.): Savaş.

c. eyle-: Savaşmak.

…gögsin dögse ṣanki seng aluṕ Allahü teʿālā ile ceng eyler. (22b/7)

cennet (Ar.): Cennet.

Ėy Melekü'l-mevt! Yüri var, cennetden bir elma al. (13a/9)

4a/13, 4b/6, 5b/13, 11a/1, 18b/5, 24a/15, 24a/15, 25a/9, 25a/10, 25a/11, 25a/12, 25a/13, 35a/11, 35a/12, 35b/4, 35b/10, 35b/14, 35b/8, 42b/3, 47b/10, 48a/13, 48b/6, 49a/10, 53b/3, 53b/5, 53b/9, 53b/9, 53b/10,53b/11, 53b/13, 54a/2, 54a/5, 54a/6, 54a/10, 54a/11, 54a/12, 56b/6, 56b/12, 57b/5, 58a/13, 59a/10, 63a/11,62a/14, 65a/11, 75a/6, 75a/7, 75a/13, 75a/13, 75a/14, 75b/1, 75b/1, 75b/4, 77a/7, 77a/9, 77a/11, 77a/13, 77b/12, 78a/11, 78b/8, 78b/12, 78b/14, 78b/15, 79a/6, 79a/7, 80a/15, 80b/1, 80b/3, 81a/2, 81a/8, 81a/11, 81b/4, 82a/4, 82a/6, 82a/6, 82a/9, 82b/15, 83a/11, 83b/2, 83b/7, 83b/10, 83b/11, 83b/12, 84a/1, 84a/6, 84b/5, 84b/15, 85a/11, 86a/11, 88b/10, 91a/13.

c. -i ʿadin: Cennetin yedinci kapısının ismidir.

Yedinci cennet-i ʿadindür, aḳ dürr dānesindendür. (78b/2)

c. ü'l-firdevs: Cennetin altıncı kapısının ismidir.

Altıncı cennetü'l-firdevsdür, ḳızıl altundandur. (78b/1)

c. ü'l-ḫuld: Cennetin dördüncü kapısının ismidir.

Dördünci cennetü'l-ḫulddur, ṣaru mercandan yaradılmışdur. (78a/14)

c. ü'l-mevā: Cennetin üçüncü kapısının ismidir.

Üçünci cennetü'l-mevādur, yeşil zeberceddendür. (78a/13)

c. ü'l-naʿīm: Cennetin beşinci kapısının ismidir.

Beşinci cennetü'l-naʿīmdür, aḳ güneşden yaradılmışdur. (78b/1)

cesed (Far.): Ölü beden.

…cesedine ḳabrını dar eylerler. (35b/1)

cevāb (Ar.): Yanıt, cevap.

Hīç cevāb gelmeye. (40b/10), 40b/8.

c. ėt-: Yanıt vermek.

…Süleymān peyġamber ile su'āl ve cevāb ėden ḳarınca (56b/9)

c. ver-: Cevaplamak.

Eger cevāb vėrdiyse ḳurtula… (64a/1), 5b/1, 15b/15, 25a/8, 43a/8, 70a/9, 72a/11, 72a/12.

cevāhir (Ar.): Elmas, yakut vb. değerli taşlar, cevherler.

Barmaḳlarında onar yüzük, ṭopuḳlarında onar ḫalḫāl ola cevāhirden. (82a/3), 62a/8, 78b/12.

cevelān (Ar.): Dolaşma, dolanma, gezinme.

c. *ḳıl-:* Dolşamak, gezinmek.

Vaḳtā ki ölüm ḳanadların açuṗ uçdı, ferişteler üzerine bir cevelān ḳıldı. (8a/12)

cevher (Ar.): Değerli süs taşı, mücevher.

Cennetüŋ sekiz ḳapúsı vardur; ḳızıl altundandur ve cevher ile düzilmişdür. (77b/13)

cevmerd: Cömert.

İki elin görenler cevmerdler ve zeyrekler oldı. (3b/3), 27a/7, 55a/15, 78a/1,

cevr (Ar.): Haksızlık.

c. eyle-: Haksızlık etmek.

…bir sāʿat ḥükminde cevr eylemek altmış yıl ʿibādeti ḥabṭ ėder. (85b/12)

c. ü ẓulm ėt-: Haksızlık etmek, cefâ çektirmek.

Anlar ḥüküm ėdicilerdir; ḥükminde cevr ü ẓulm ėtdiler. [043b]

cezā (Ar.): Ceza, kötü karşılık.

Cezāları budur, varacak yėrleri ṭamudur. (45a/13), 45b/3, 45b/11, 46a/6, 46a/13, 46b/4, 46b/8, 46b/15, 47b/2, 47a/6, 47a/11.

c. ver-: Cezalandırmak.

Allahü teʿālā saŋa şerr cezā vėrsüŋ-ki eyü ʿamel ḳılmaduŋ… (26a/10)

ciger (Far.): Ciğer, bağır.

Ḳaćan içseler bağırsaḳları ve cigerleri pāre pāre oluṕ döküle. (72b/7)

c. -i yan-: Çok acı, eziyet çekmek.

Ḳaćan ḳul cān acısından buŋalsa, ṣusızlıḳdan cigeri yanuṕ dili damağı ḳurusa şeyṭān başı ḳatına gelüṕ bir ḳadeḥ ile buzlu ṣu gösterür…(15b/10)

ciḥad (Ar.): Din uğruna yapılan savaş.

Ḥacıŋla mı ve ciḥadıŋla mı ve keşret-i ibādetiŋle mi?(87b/8)

cihān (Far.): Dünya, kâinat.

Cihān güneşi pīr olmış dünyādan gider. (19b/1)

cin / cinn (Ar.): Dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahî emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık.

…feriştehler vardur ki ṣaḳlarlar Taŋrı buyruġ-ıla cinlerden, ādem oġlanlarından, şeyṭāndan. (30b/12), 79b/8.

"Terāzūnuŋ aralıġı cinn-ile ins ʿameli-y-ile ṭaġlar bigi yıġlınmış ola." (63a/1)

cinnī (Ar.): Cine mensup.

Arḳasındaki yüzden cinnīler cānın alur. (10b/14)

civār (Ar.): Çevre.

Benim civārıma ehl-i fısıḳdan bir recül öldi. (85a/7)

cūd (Ar.): Cömertlik.

Allahü teʿālā, senüŋle ne ʿamelḳıldı, seni yarlıġadı cūduŋla-mı veyaḫud ʿadlıŋla-mı veya zühdüŋle-mi?(87a/9)

cumʿa (Ar.): Perşembe ile cumartesi arasındaki gün, cuma.

İblīs cumʿa güni-y-ile ʿArefe günin sevmez, düşman ṭutar. (49b/4), 27b/6, 27b/7, 34a/4, 49b/1, 50a/15, 50a/15.

cümle (Ar.): Bütün, hep.

…yėdikleri, içdikleri yėl ola, müşg bigi ḳoḳa. (85a/1), 80b/13.

cüz'(Ar.): Bölüm, kısım,

Cehennem odınuŋ yetmiş cüzinden bir cüzidür. (66a/13), 67b/8.

cüẕām (Ar.): İnsan vücudunda yaralar meydana getiren miskin hastalığı, lepra, cüzzam.

Onuncı bölük ḳabirlerinden ḳopalar gövdeleri yaş ve cüẕām ve abrāṣ olalar. (47a/9)

-Ç-

ćaġır-: Seslenmek, bağırmak.

Ḳaćan Muḥammed adın işideler, bir kezden ćaġıruṗ eydeler: "Biz Muḥammed ümmetiyüz." (70a/6)

8b/9, 8b/10, 14b/2, 14b/4, 14b/6, 14b/7, 14b/8, 17a/13, 17b/5, 17b/9, 17b/14, 18/3, 18a/8, 19a/1, 20a/7, 20a/11, 20a/14, 20b/7, 20b/11, 21a/6, 22a/14, 25b/15, 26b/7, 27a/13, 35a/5, 38b/7, 39b/8, 40b/5, 40b/9, 40b/9, 41b/15, 45a/11, 45b/9, 48b/6, 52a/10, 53b/1, 54a/3, 59a/7, 69b/3, 69b/6, 69b/8, 71a/9, 72a/10, 72a/11, 82a/12.

ćalı: Çalı.

Andan cān alıcı gelür başı ḳatında oturur cānın ćeker ćıḳarur şol yüŋden ćalı çıḳarur gibi. (25b/8)

ćalıcı: Çalgıcı, saz çalan.

Gölgesin görenler ėyidiciler ve ćalıcılar oldı. (3b/14)

ćapar: Hızlı, süratli.

Dördünci bölük ćapar at bigi geçeler. (64a/11)

ćardaḳ: Kameriye, çardak.

Ćardaḳları dürr ile yāḳutdandur. (78b/11)

ćare (Far.): Bir işi düzeltme yolu, imkânı, çare.

Bugünden gėrü ḫayr işlemege ćare yoḳdur. (9a/10), 34b/3, 37b/11.

ć. bul- : Fırsat bulmak.

Zebānīlerden ḳorḳuṕ ümmet-i Muḥammed, bu on ṭoḳuz ḥurūfu dėseler on ṭoḳuz zebānīler bunlara ḥışım ėtmeye ćare bulmayalar. (70b/7)

ćatış-: Karşılaşmak.

Daḫı şeyṭān-ıla ćatışmış olmaya. (69a/11)

ćatışdur-: Kavga ettirmek.

…zencīrlerle baġlayalar her birin bir şeyṭān-ıla ćatışduruṕ…(69a/4), 51b/9.

ćatla-: Parçaları ayrılıp dağılmayacak biçimde yarılmak.

…yüzlerine ėrişicek gözleri ćatlaya, yanaḳlarınuŋ derisi eriyüṕ döküle. (72b/5)

ćek-:1. Bir şeyi kendisine vaya başka bir yöne doğru yürütmek, hareket ettirmek.

Ėy nėce aḳ ṣaḳallu ḳocaları aḳ ṣaḳalından ṭutuṕ oda çekeler… (69b/3)

41b/9, 51b/6, 69b/8.

2. Güç durumlara maruz kalmak, katlanmak.

Daḫı ne-ḳadar ki evvelden āḫirine degin cemīʿ maḫlūḳātuŋ cānın almaḳda acı, zaḥmet, ṣusızlıḳ çekerlerse ol ḳadar. (37a/12), 29a/13.

3.Kınından çıkarmak.

Şol sāʿat zebānīler derilüṕ iblīse ḥamle eyleyeler, kimi oddan süŋü ile ṣancalar kimi ḳamçılar birle çeküṕ pāre pāre ḳoparalar. (38a/7)

acı ç. (37a/12)

ʿaẕāb ç. (73b/12)

emek ç. (71b/8)

guṣṣa ç. (33a/14)

ḫaṭṭ ç. (11b/10)

ṣusızlıḳ ç. (37a/13)

zaḥmet ç. (37a/12)

çekilmek-: 1.Gerilmek.

Cehennem üzerine çekilmişdür, adı Ṣırāṭdur, yedi ḳanṭaradur. (63b/2)

2.Çizilmek.

ʿArş altında iki ḳaṭre iner, ol kimsenüŋ adı üzerine çekilür. (12a/4)

ćekin-: Kaçınmak, sakınmak, içtinap etmek.

Ḳaçan Peyġamber -*ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- öŋine ćekseler ćekine… (41b/9)

ćekişmek-: Didişmek, cedelleşmek.

…imānsız gitmekligin ćoġı ćekişmekde olur. (15a/10)

ćeşme (Far.): Çeşme.

Her aġacuŋ dibinde iki ćeşme var cennetden çıḳar. (82b/15), 39a/5, 83a/2, 83a/7, 84b/6.

çevir-: Döndürmek, yönünü değiştirmek.

…çünki nefs bunı işitse yüzini dıvārda yaŋa çevirir…(9a/11)

çevre: 1. Etraf.

Ṣaġucı çevresinde gezenlere Allahü teʿālānuŋ daḫı ferişţehlerüŋ daḫı ādem oġlanınuŋ laʿneti olur. (23a/10), 55a/3.

2. Bir şeyin etrafını sınırlayan kapalı çizgi.

Eger Allaha yaramaz bir ḳul ise anuŋ daḫı adı çevresinde bir ḳara ḫaţţ çekilür. (11b/12), 11b/10.

çevzen-: Dönmek, dolaşmak.

Burnından rūḥ daḫı iki-yüz yıl nūrı çevzendi andan gözlerine indi. (5a/10)

ćevzine ćevzine: Döne döne.

…gökler degirmen ţaşı gibi ćevzine ćevzine ţuralar. (37a/1)

ċeyne-: Çiğnemek.

Ağızlarında dillerin ċeyneyeler. (44a/4)

ċıḳ-: 1.Ayrılmak, uzaklaşmak.

Melekü'l-mevt başı ḳatında oturuṗ eydür; "Ėy arı cān! ċıḳ bedenden, Allahü teʿālānuŋ raḥmetinden yaŋa revān ol." (24b/2), 24a/6, 69a/6.

2.Belirmek, yayılmak.

Anuŋ yuḳarusında ḥülleler ċıḳar eyeri uyanı yāḳutdan, terslemez ḳaşanmaz. (81a/9), 52a/10, 65b/15, 82a/10.

3.Dışarı çıkmak.

Ağızlarından od yalıŋı ċıḳar. (71a/4), 17a/13, 24b/5, 34a/6, 73a/2, 75a/2, 75a/9, 79b/11, 80a/2, 82b/15.

4.Oluşmak, meydana gelmek.

Ṣu ırmaġı lafẓınuŋ mīminden ċıḳar. (80a/7), 80a/8, 80a/8,80a/9.

5. Bir yere ulaşmak, varmak.

Yüzleri üstine ṭırmanalar biŋ yıl emek ċekeler; tā ki ṭaġuŋ üzerine ċıḳmaġa yaḳın ḳaldıḳları vaḳtın ṭaġ bunları bir kez silke…(71b/9)

5.Ortaya çıkmak, görünmek.

…ḳıyāmet ḳopıcaḳ gėrü ċıḳsa gerek. (35a/7)

6.Yükselmek, yukarı çıkmak.

Ḳaçan-ki göge çıḳsa gök ḳapuları bağlanur. (25b/14), 27a/4, 31a/11, 31b/2, 39a/8, 40b/1.

çıḳar-: 1.Dışarı çıkarmak.

…anlar ki kāfirlerdir gögislerinden yaruḳ ellerini yaġrından çıḳaruḳ ḳara biti vėreler. (61a/13), 19b/7, 69a/1, 87b/12.

2. Çekip çıkarmak.

…cān alıcı gelür başı ḳatında oturur cānın çeker çıḳarur şol yüŋden çalı çıḳarur gibi. (25b/7)

3. Almak, çıkarmak.

Yigitlik yüzügin barmağından çıḳaralar… (20a/6), 9a/6, 63a/6.

4. Giysi, ayakkabı vb.ni vücuttan ayırmak, soymak

“Ėy yuyucı giyüsimi arḳunlıġla çıḳar ki Melekü’l-mevt ṭıynaġından şimdi ḳurtuldum.” (20a/10)

çıyan: Eklem bacaklılardan toprağın içinde veya taşlarda yaşanayan, sarımtırak renkte zehirli böcek.

Altıncı bölük ḳabirlerinden ṭuralar gövdelerinde oddan çıyanlar ola. (44a/8), 19a/5, 32b/6.

çiftlendür-: Birbirlerine eş etmek, evlendirmek.

…Allahü teʿālā ol ḳulı çiftlendürür ḥūri-ʿıyndan bir ḥūrī ile bir dane incüden ḳubbe içinde. (82b/5)

ç̇ift: Eş.

ç̇. ol-: Çift olmak, evlenmek.

Daḫı cennetde mü'minler ç̇ift olmaġ-iç̇ün ḥūri-ʿıyndan ḫatunlar yaradılmışdur ki… (77a/13)

ç̇irkin: Kötü, çirkin.

Gövdeleri şöyle ç̇irkin ḳoḳar ki ʿaraṣāt ehli her birisi ʿaẕābларını unudalar. (44a/12), 26a/9, 67a/13.

ç̇oġı: Çoğu.

…imānsız gitmekligin ç̇oġı ç̇ekişmekde olur. (15a/10)

ç̇oġra-: Kaynamak.

…ḳıyāmet güninde ḫalāyıḳ ıssından beyinleri ç̇oġraduġı vaḳtın… (53a/1)

ç̇oḳ: Çok, fazla.

Yaġmur ḳaṭrelerinden gökdeki yılduzlardan yėrde ki aġaçlardan ç̇oḳ ola. (48b/11), 29a/9, 34b/4, 85a/4, 89a/3.

ç̇oḳluḳ: Kalabalık.

…ç̇oḳluḳdan birbirine binmiş…(64a/6)

ç̇omaġ: Ucu topuzlu sopa, değnek.

…ç̇omaġ-ıla şöyle urur ki ʿuẕuvları kesilür, ḳabrinüŋ iç̇i od yaluŋı-y-ıla ṭolar. (26b/4), 26a/5, 69a/5.

ç̇ün: ..ınca, ..dığı zaman (zaman bildirir).

Bugün çün anlar seni terk eyledi, ben raḥmet ḳılayım. (18b/3), 5a/7, 9a/4, 79b/11, 80a/3.

çünki: ..ınca, ..dığı vakit (zaman bildirir).

çünki uçmaḳda günāh ḳazandı; Allahü teʿālā ol ṭırnaḳdan libāsı ṣoyuṕ yėrine deri yaratdı. (5b/9), 9a/11, 22b/8, 29b/13, 86b/10, 87a/7,

çürü-: Toprak altında bozulup dağılmak.

Bu on ṭā'ife ḳabirlerinde çürümez. (50b/2), 42b/11, 50a/10, 88b/14.

-D-

dad-: Hissetmek, yaşamak.

Yaradılmışdan ölümi dadmaduḳ kimse kaldı mı?(39a/12)

daḫı: 1. Dahi, de.

Nėte-ki ölüm olmaz uyḳu daḫı olmaz. (83b/7)

2b/7, 4b/13, 6b/13, 6b/14, 9a/9, 9a/13, 9b/2, 9b/12, 10a/12, 10b/1, 11a/5, 11b/11, 11b/12, 15b/5, 15b/6, 22b/10, 22b/13, 22b/15, 29b/13, 30a/2, 33b/5, 36a/10, 37a/11, 38a/13, 38b/5, 38b/9, 38b/11, 39a/1, 39a/2, 39b/3, 50a/3, 51a/9, 52b/10, 53a/5, 53a/6, 53a/10, 53a/12, 53a/13, 59a/11, 59b/13, 60a/9, 61a/7, 61b/3, 65b/13, 67a/13, 68a/15, 68b/7, 68b/10, 70b/10, 70b/11, 70b/12, 70b/14, 73a/15, 73b/2, 73b/9, 75a/10, 75b/3, 77b/10, 78b/10, 79a/3, 80a/14, 80b/9, 81b/13, 86a/6, 88b/7.

2. Bile.

Bu ḥālde daḫı beni dilinden ḳomaz, benden ayruġa meyl eylemez. (30a/9), 9a/1, 21a/3, 39a/2, 65a/10.

3.Ve.

…Kāʿbe daḫı Beytü'l-muḳaddes daḫı yėr yüzünde mescid olan yėrler varısa yaradıldı. (2b/1)

2a/13, 4a/2, 4a/3, 4a/7, 4b/4, 4b/5, 5a/1, 5a/14, 8b/11, 11a/9, 11b/5, 12b/12, 14a/7, 22b/5, 22b/8, 23a/11, 23a/12, 23b/9, 24a/4, 25b/11, 34a/3, 34a/3, 34a/4, 34a/4, 36a/4, 37a/14, 39a/15, 49a/11, 49a/11, 49a/12, 49b/2, 49b/5, 49b/15, 50a/11 50a/11 50a/12 50a/12 50a/15, 51a/7, 51a/7, 51b/6, 53b/15, 56b/6, 60a/6, 60a/10, 67a/10, 67b/1, 69a/11, 70a/2, 70a/8, 77a/12, 79a/2, 79a/3, 79a/3, 79a/4, 79b/5, 81b/15

4. Daha.

Ol Ṣırāṭ ḳıldan ince ḳılıćdan itidür, ṣu gibi ditrer, dün ḳarasından daḫı ḳaraŋudur. (63b/6)

5a/9, 8b/1, 12a/11, 13b/5, 19b/11, 20a/1, 24b/8, 65b/14, 83a/10.

5. Daha çok, daha ziyade.

Ol oġlan, Ebū Ḳulābeye eyitdi: "Ben tevbe ḳıldum daḫı yaramazlıḳda bulunmayam." (21b/9)

6. Ayrıca.

Daḫı bir gün namāz ḳılduŋ; gövdeŋe sidik degdi sen andan ṣaḳınmaduŋ. (26b/14), 2b/12, 11a/7, 15a/13, 47b/11, 49b/3, 54b/11, 70a/9, 75b/1, 81a/5.

7. Bu yüzden.

Sizüŋ ʿameliŋüz defteri açıkdur; bize dürüldi. Daḫı bize ʿamel itmege çare yoḳdur. (34b/3)

daġıl-: Parçalanarak yayılmak, dağılmak.

Andan-ṣoŋra rūḥ bedenin dükeli yėrine daġıldı; et oldı, ṭamarlar oldı, siŋirler oldı. (5b/5)

daḳ-: Takmak.

Boyunlara zencīrler daḳuṕ getüreler, dillerinden aṣa ḳoyalar… (73b/4)

dāl (Ar.): İki kat olmuş, kanbur. (Osmanlı alfanesinin onuncu harfi.)

Başı degirmi bigi, iki eli ḥā bigi, ḳarını mīm bigi ayaḳları dāl bigi. (4a/9), 4a/6.

dānā (Far.): Bilgili, bilgin.

Sen ḫod dānā ü bīnāsın. (31b/13)

dane (Far.): Tane.

Hergiz deŋizlerde bir ḳaṭre, aġaçlarda bir dane yemiş ve otlarda bir dane yoḳdur…. (7b/3), 45b/15, 66b/9, 78b/3, 79b/5, 82b/6.

dar: Dar, geniş ve karşıtı.

d.eyle-: Huzursuzluk verip bulunduğu yer içinde zorluk çekmesini sağlamak.

Ne farīża ne nāfile daḫı ölicek Allahü teʿālā ḳabrını dar eyler; ṣorusunı, ḥisābını ḳatı eyler. (22b/14), 35b/1.

dār (Ar.): Yert, yurt, ev.

dārü'l-cinān: Cennetler yurdu.

Evvelki dārü'l-cināndur. (78a/11)

darü's-selām: "Selâmet evi" Cennet.

İkinci dārü's-selāmdur, ḳızıl yāḳutdandur. (78a/13)

daʿvā (Ar.): İddia.

d. ḳıl-: İddia etmek.

Ḳanı benimdür deyü daʿvāḳılduġuŋ? (33a/6)

dāʿvet (Ar.): Çağırma, davet etme.

d. ėt-: Çağırmak.

Allahü teʿālā vaḳtā ki Mūsā Peyġemberi Firʿavnı dāʿvet ėtmege gönderdi… (86b/4)

dāyim (<dā'im) (Ar.): Daima, sürekli.

…dāyim beni isterdüŋ, ḥarāmdan ḥelāli seçmezdüŋ. (9b/10), 25a/13, 35b/2.

dė-: Söylemek, demek.

"Yā ResūlAllah! Ṣūr ürüldügi vaḳtın bu ḫalḳuŋ ḥāli nėce ola?" dėdi. (36b/5)

5a/15, 5b/1, 6a/11, 9a/5, 9b/5, 9b/7, 10b/1, 12a/10, 12b/15, 14a/5, 15b/13, 16a/5, 16a/5, 16a/5, 16a/8, 16a/11, 16a/12, 16a/12, 16b/2, 16b/3, 16b/5, 16b/8, 16b/10, 16b/10, 19a/6, 19a/12, 19b/11, 20a/3, 21a/15, 21b/10, 22a/3, 22a/5, 22a/6, 23a/12, 24a/7, 29b/11, 31b/1, 33b/5, 34a/1, 34a/1, 36b/11, 40b/4, 40b/6, 40b/6, 40b/8, 40b/10, 41a/10, 40b/13, 41a/13,

41b/12,41b/13, 43a/8, 50a/6, 50b/8, 51a/12, 51a/14, 52a/11, 52a/1153a/15, 54b/1, 55a/5, 57b/1, 57b/9, 57b/14, 58a/13, 58b/7, 65b/10, 66a/4, 67b/13, 68a/10, 68b/6, 68b/9, 69b/5, 70a/1, 70b/6, 71b/4, 72b/2, 72b/8, 73b/15, 75b/15, 77a/1, 77b/11, 79b/14, 80a/1, 80a/11, 80a/14, 80b/13, 82a/13, 82b/2, 84a/13, 84b/8.85a/10.

d. ol-: Anlamına gelmek.

Eger ve'r-ruḥ oḳunursa maʿnā dėmek olur ki Ḳadir gėcesinde feriştehler yėre inerler bilesince rāḥat ve zaḥmet iner mü'minlere. (33b/6), 31b/1.

16b/12, 18a/2, 18b/4, 19b/2, 21a/5, 21a/9, 25a/9, 25a/11, 25b/1, 25b/4, 26a/12, 26a/13, 26a/13, 27a/14, 27b/1, 28a/7, 28a/10, 28b/12, 31b/5, 31b/14, 32a/10, 32a/11, 32a/14, 32b/8, 34b/7, 36b/3, 36b/4, 37b/8, 38a/1, 38a/14, 38b/1, 38b/6, 38b/14, 39a/2, 39a/5, 39a/15, 39b/1, 39b/3, 39b/12, 9b/12, , 53a/9, 53b/2, 56a/7, 56b/1, 58a/5, 61a/10, 61b/8, 61b/12, 64a/4, 64b/7.

deccāl (Ar.): Dinî inanışlara göre kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacak olan yalancı ve kötü yaradılışlı kimse.

Her kim sūre-iKehfüŋ evvelinden on āyet oḳusa deccāl fitnesinden emīn ola. (85b/4)

defn (Ar.): (Ölü içi) Gömme, gömülme.

d. ėt-: Ölüyü gömmek.

Luṭf ėdüṕ bir sāʿat daḫı beni terk ėtmeŋ, beni defn ėtmedin yüz döndermeŋ. (21a/4)

deg-: 1. Dokunmak bulaşmak.

...gövdeŋe sidik degdi sen andan ṣaḳınmaduŋ. (26b/15), 84a/11.

2. Değerinde olmak, karşılık olmak.

Ben eyitdüm:“Dünyā Melekü’l-mevt-süz bir pula degmez.” (22b/2), 22b/1.

degin: Kadar.

Ābdest ṣuyı ṭoḳunan yėrler ellerinde dirsege degin ve ayaḳları ṭopuḳlarına degin nūr ola. (48a/6-7)

2a/10, 2b/7, 6a/13, 6b/9, 7a/10, 7a/14, 7b/10, 14b/11, 20b/9, 25b/4, 27b/7, 28a/14, 31a/14, 33a/9, 33a/14, 35a/13, 31b/8, 33a/6, 33b/1, 35a/4, 35a/14, 35b/3, 35b/6, 37a/8, 37a/12, 49b/11, 50b/15, 51a/1, 52a/6, 55a/2, 56a/10, 64b/4, 66a/4, 66a/8, 71a/14, 72a/8, 80b/6, 81b/9, 81b/10, 85a/15, 85b/7.

degir-: Dokundurmak, değdirmek.

Cennet içinde bir ağaç vardur; eger atlu anuŋ gölgesinde yüz yıl sigirtse gölgesine degirmeye. (81b/6)

degirmen: Değirmen.

d. taşı: Değirmende, dönerek taneleri ezen yuvarlak taş.

Daḫı gökler degirmen ṭaşı gibi çevzine çevzine ṭuralar. (36b/15)

degirmi: Yuvarlak.

Başı degirmi bigi, iki eli ḥā bigi, ḳarını mīm bigi ayaḳları dāl bigi. (4a/8)

degişür-: Değiştirmek.

Anı degişüreler cehennemi anuŋ üzerine getüreler. (42b/2)

degül: Değil.

Adı daḫı ʿālimler adına muvāfıḳ degül. (65a/10), 42a/1, 48a/11, 69b/12, 81a/6.

degüşüril-: Değiştirilmek.

Gök pāre pāre olmış, yėr degüşürilmiş, canavarlar ḥaşr olmış, deŋizler ḳurumış…(43a/1)

del-: Yarmak, delik açmak.

Gelüṕ ıraḳdan baḳar görür ki gövdeyi ḳurtlar delmiş ḳaynaşurlar…(32b/12), 72a/2.

delin-: Delik oluşmak.

Şol saʿāt ol ṭaġ eridi, yėrler delindi… (66b/15)

delük: Delik.

Ḳamu cānlar bedenden ayrılsa ṣūrdaġı delüklerin birine varur. (35a/2), 5a/1, 32b/1, 34b/13, 34b/13, 35a/1, 36a/10.

dem (Far.): An, zaman.

Biri daḫı var gėce ve gündüz bir dem ayrılmaz. (30b/8), 14b/3, 14b/9, 20a/15, 21a/6, 32b/5, 39b/8, 59b/7.

demür: Demir.

Ve daḫı dibi ıraḳdur, odunı ṭaşlar ve demürlerdür ve ādem oġlanlarıdur. (67b/1)

demürci: Demirci.

Barmaḳlarınuŋ ardın görenler demürciler oldı. (3b/8)

deŋiz: 1. Deniz.

Şol sāʿat deŋizler ḳuruya ki bir ḳaṭre ṣu ḳalmaya. (38b/7)

7a/6, 7b/2, 11a/3, 38a/10, 38a/13, 38a/15, 38b/2, 42b/12, 43a/1, 64a/7, 64b/12, 81b/12.

2. *mec*. Çokluk, bolluk, yoğunluk.

Eger iki kerre raḥmet deŋizene ṭaldırmasalardı siz bu otdan menfaʿat ṭutamazdıŋuz ki… (66a/14), 71a/6, 7b/7,

deŋlü: Kadar, denli.

Her biri siŋek deŋlü ol yemişlerüŋ içi ṭopṭolu aġudur. (72b/11), 56a/12.

dep-: Vurmak, tepmek.

Cehennem ehli anları göricek ḳorḳalar, ḳaçalar yatuṕ yapışalar, depeler… (66a/8)

depe: Tepe.

…bunlaruŋ üzerine yaġmur yaġuṕ başlarına doḳuna, depelerin delüṕ oturdıḳları yėrden ṭaşraçıḳa. (72a/2)

depelen-: Öldürülmek, katledilmek.

Ẓulm-ıla depelenen kimesnelerüŋ ʿalemi Ḥażret-i Ḥüseyin elinde ola. (55b/7), 50a/14.

depren-: Hareket etmek.

Şu yüzine gėmi nėce deprenürse şöyle ola… (37a/2),14b/15, 64a/7, 64a/8, 64a/8.

depret-: Kımıldatmak, harekete getirmek.

...dükeli yaradılmış cemʿ olsalar yėrinden depredemeyeler. (26a/6), 16b/4, 83a/12.

dėyü: Diye.

Ol ağaca şecere-i yaḳīn dėyü ad vėrdi. (1b/4), 26a/8, 33a/6, 70b/8.

der: Ter.

İki ḳaşı derinden Muḥammed ümmeti Müslimānlar yaradıldı er olsun ʿavrat olsun. (2b/3), 2a/6, 2a/5, 2a/11, 2a/11, 2a/10, 2a/14, 2a/15, 50b/14, 51a/2, 55b/12.

derd (Far.): Sıkıntı, keder, kaygı.

Cān bedeni bu resme żaʿīf ḥāl-ıla göricek ḳatı derd-ile aġlayuṗ eydür… (32b/15)

derece (Ar.): Mertebe, kerte.

Cennetin dükelisi yüz dört derecedür. (77a/10), 77a/9.

dergāh (Far.): Huzur, makam.

Ḳaćan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ, Allahü teʿālā dergāhına varuṗ ṭura. (58a/4), 10a/4, 13a/13, 32a/2.

deri: Cilt, ten.

…yüzlerine ėrişicek gözleri çatlaya, yanaḳlarınuŋ derisi eriyüp döküle. (72b/6), 5b/10, 32b/7, 42b/11, 73a/3.

deril-: Toplanmak, bir araya gelmek.

Şol sāʿat zebānīler derilüp iblīse ḥamle eyleyeler... (38a/5), 33b/12.

derle-: Terlemek.

Derledi, altı ṭamla ṭamladı. (2a/1)

dermān (Far.): Güç, takat, mecal.

d. bul-: Güç bulmak.

…evine gėrü dönmege dermān bulamayalar. (19b/9)

dermānde (Far.): Âciz, çaresiz.

d. ḳal-: Çaresiz kalmak, zorda olmak.

…ve biri dermāndeḳalmışlara meded ėdenlerdür. (27a/9)

dervīş (Far.): Muhtaç kimse, yoksul.

Mālı eyde: "Ėy āsī! Beni nā-ḥaḳḳ yerlerden ḳazanduŋ, dervīşlere…ṣadaḳa vėrmedüŋ. (9b/14), 55b/1, 81b/2.

dervīşlik: Yoksulluk.

Her kim sūre-i Vaḳaʿayı oḳusa her gėcede aŋa dervīşlik ėrişmeye. (85b/10)

derzi: Terzi

Ṣol barmaḳların görenler derziler oldılar. (3b/7)

destūr (Far.):İzin, müsaade.

Allahü teʿālā destūrı-y-ıla velīler ve ṣāliḥler ol atlara binüṕ cennet içinde uçuṕ seyrān ėderler. (81a/10), 39b/4, 40b/3.

d. al-: İzin almak.

Her yılda bir Ḳadirgėcesinde mü'minlerüŋ cānı destūr alur yėre iner. (33b/3)

d. vėr-: İzin vermek.

"Yā Rabb! Baŋa destūr vėr bir kerre nidā ėdüṕ çaġırayım." (8b/8)

8b/9, 31a/10, 32a/4, 32a/6, 32a/13, 32a/14, 32b/10, 32b/11, 38a/15, 38b/1, 38b/2, 38b/10, 70a/10, 70a/12.

devat (Ar.): Hokkadaki mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir tür kalem, divit.

Ḳalemleri dişleridür, devatları boġazlarıdur, mürekkebleri (30b/15)

deve: Deve.

…Resūlullah ḫażretinüŋ devesi… (56b/11), 66a/3, 66a/6, 72a/6, 89b/6, 89b/8.

devr (Ar.): Dönme, dolaşma.

d. ėt-: Dönmek, dolaşmak.

Vilāyetde devr ėdüṕ reʿāyā ḥāliŋ kendü teftīş ėde. (90a/7)

devşir-: Toplamak, derlemek, bir araya getirmek.

Baŋa baḳuṕ ʿibret aluŋ ki dünyāda her ne-ki dürüṕ devşirdüm ise vereşeye ḳaldı. (20b/14)

dıŋ: Söz.

Anlar dıŋ diŋleyenlerdür ve ḳoḳulayanlardur. (44b/13)

dıvar (< dīvār) (Far.): Duvar.

…nefs bunı işitse yüzini dıvarda yaŋa çevirir, görür kim ölüm öŋünde durur. (9a/11), 39a/7.

dīḏār (Far.): Yüz, çehre.

Anuŋ dīdārın görmek nėce olaydı. (22a/15), 23a/4.

dik-: Dikmek; dikkatlice durup bakmak.

Ol gün gözlerin göge dikeler, ḳırḳ yıl ḳalalar, ne yėyeler ne içeler. (50b/12)

dikil-: 1. Dikmek.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ṣıddīḳ ʿalemi dikile. (55a/7), 55a/1.

2. Göz belli bir noktaya uzun süre bakmak.

Ol vaḳıtda gözi göge dikilmiş, dımāġı ḳurumış ola. (59b/1)

dikili: Dikilmiş olan.

…ne-ḳadar ki ol ʿalem dikilidür, kāfirler cehennem odından emīndür. (55a/4)

dil: 1. Konuşmaya yarayan organ, dil.

Dilleri ḳafalarından ṭaşra ṣarḳuṗ ayaḳlarında sürinür ola. (44b/12)

3a/10, 4b/2, 4b/12, 5a/14, 6b/10, 6b/11, 7a/11, 10b/5, 14b/13, 15a/1, 17b/7, 44a/4, 46b/5, 58b/5, 60a/2, 73b/5, 87b/12.

2.Lisan, dil.

Söyler ʿArab dilince. (41b/5)

d. -i bağlan-: Konuşamamak.

Ḳatı ḳatı iŋleye, dili bağlana söylemeye..(59b/2)

d. -inden ḳoma-: Dilinden düşürmemek, her zaman sözünü etmek.

Bu ḥālde daḫı beni dilindenḳomaz, benden ayruġa meyl eylemez. (30a/9)

d. -i damağı ḳuru-: Çok susamak.

Ḳaċan ḳul cān acısından buŋalsa, ṣusızlıḳdan cigeri yanuṗ dili damağı ḳurusa şeyṭān başı ḳatına gelüṗ bir ḳadeḥ ile buzlu ṣu gösterür…(15b/10), 50a/5.

dile-: İstemek.

Allahü teʿālā diledügi müddetce böyle ṭuralar. (55b/14)

5a/7, 5b/3, 6b/6, 13a/1, 13a/6, 13a/15, 15b/2, 17b/2, 19a/10, 29b/5, 38a/4, 38a/8, 39b/14, 40a/3, 42a/2, 61a/7, 61b/13, 66b/7, 71b/5, 71b/12, 75a/8, 77b/3, 79b/1, 79b/11, 80a/3, 84a/7, 84a/15, 89a/4, 89a/5.

dilsiz / dilsüz: Konuşma engelli, konuşamayan, ahraz.

Nėte-ki Allahü teʿālā buyurdı: "Dördünci bölük ḳabirlerinden dilsüz ve ṣaġır ḳoṕalar." (43b/15)

d. ol-: Susmak, konuşmamak.

Üstümde iken söylerdüŋ şimdi ḳarnımda dilsiz olsaŋ gerek. (18a/11)

dīn (Ar.): Din.

Peyġamberüm Muḥammed Resūlullah, dīnim İslām dīnidür. (25a/7)

17a/11, 23a/3, 30a/11, 30a/11, 81b/1, 90a/2.

dīnār (Ar.): Para, altın para.

Ne dīnār var ne dirhem eger ʿamel-i ṣāliḥ var-ısa maẓleme miḳdarınca aḫẕ ėder. (91a/9)

diŋle-: Dinlemek.

Andan ḳulaḳlara gelür, eydür: "Benden yaŋa yol yoḳdur ki benim-ile Ḳur'ān işitmişdür, ẕikr dinlemişdür." (13b/15)

diŋlen-: Soluklanmak, dinlenmek.

Cān gögsine gelicek yine ćaġırur eydür:"Ḳo bir laḥẓa diŋlesün." (14b/7)

14b/2, 14b/5, 14b/6.

diŋleyici: Dinleyen.

Ḳulaġın görenler dinleyiciler, muḳbiller oldı. (3a/4)

dip: 1. Oyuk veya çukur bir şeyin en alt bölümü.

…ėy ṭaġılmış ḳullar, ṭurun ṭaġlar başından deŋizler dibinden canavalar ḳursaġından ki faṣl-ı ḳaża içün bugün ārż-ı ekberdür. (42b/12), 67b/1.

2. Dikili duran bir şeyin yerle birleştiği nokta ve çevresi veya bir şeyin yanı başı.

Her ʿalemüŋ dibinde yetmiş biŋ ṣaf ferişteh ṭura. (54b/12)

55a/9, 55a/11, 55a/14, 55b/1, 55b/3, 55b/4, 55b/6, 55b/9, 79b/5, 82b/15.

dipśiz: Dibi olmayan.

Cebrā'il gele eyde: "Dünyāda dipśiz deŋize uġrasaŋuz nėce geçerdiŋüz? (64b/12)

direk: Çizgi.

direk direk: Çizgi, çizgi.

Peyġamber *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* nėrededür bilmeyeler; göreler ki bir arada nūr çıḳuṕ göge direk direk olmış. (40b/1)

dirhem (Ar.): Para, gümüş para.

Ne dīnār var ne dirhem eger ʿamel-i ṣāliḥ var-ısa maẓleme miḳdarınca aḫẕ ėder. (91a/9)

diri: Canlı, hayatta olan.

Sen diri iken anlardan ötüri benim buyruġum ṣıyuṕ baŋa āṣī̄ olurduŋ. (18b/1), 58b/2.

d. ḳıl-: Canlandırmak, hayat vermek.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan Allahü teʿālā dilese ki ḫalāyıḳı ḥaşr ėdüp yine diri ḳıla, evvel İsrāfīli dirilde; andan Mīkā'il andan Cebrā'il andan ʿAzrāīli. (40a/2)

d. ol-: Yaşamak, hayatta olmak.

…eger ol vaḳtuŋ yėr gök ehli diri oluṗ Melekü'l-mevti görelerdi ḳamusı helāk olaydı. (37b/3), 32b/4.

dirīġa (Far.): Eyvah, yazık.

Ėy dirīġā! Cihān güneşi pīrolmış dünyādan gider. (19b/1), 32b/7.

diril-: Canlanmak, hayat kazanmak.

Ṣūr ürüle, ölenler dirile, maẓlūmlar ẓālimlere yapuşuṗ ḥaḳların isteyeler. (59b/8), 21b/14, 26b/7, 40a/4, 40a/5, 40a/9, 40b/3, 84b/14.

dirilt-: Dirilemesini sağlamak, canlandırmak.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan Allahü teʿālā dilese ki ḫalāyıḳı ḥaşrėdüṗ yine diriḳıla, evvel İsrāfīli dirilde… (40a/2)

dirlik: Hayat, yaşama, sağlık.

Ḳamu ölenler dirlik isteyeler, ṭamu ehli ölüm isteyeler, ellerine girmeye cehennemde ebedī ḳalalar. (73a/7), 32a/10, 63a/11, 63a/12,.

dirsek: Kol ile ön kol arasındaki eklemin arka yanı, dirsek.

Ābdest ṣuyı ṭoḳunan yėrler ellerinde dirsege degin ve ayaḳları ṭopuḳlarına degin nūr ola. (48a/6)

diş: Diş.

Ḳaçan ol zaḳḳumdan yėseler aġızlarından dişleri döküle… (72b/15), 3a/8, 4a/14, 4b/8, 7a/3, 30b/15, 47a/14, 82a/9.

ditre-: Titremek.

Ol kişi ḳorḳudan ditredi. (22a/7), 12b/4, 22a/9, 37a/1, 63b/6, 87a/12,

dīv (Far.): 1. Şeytan.

Her birin bir dīv ile ḳoşuṗ bende ċekeler daḫı cehenneme atalar. (51b/5)

2. Cin.

Ol dört budaġuŋ birisinde peyġamberler cānı ṭurur, birisinde feriştehler cānı ṭurur, birisinde dīvler cānı ṭurur, birisinde ḳalan ḥayvānlar cānı ṭurur. (36a/13)

dīvān (Ar.): Amel defteri.

Ṣevābını ol ḳuluŋ dīvānına yazın. (31a/15)

divīt (Ar.):Hokkadaki mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir tür kalem.

Bī-ċare ādem oġlanı eydür:“Neyle yazayım, divīt ḳalem ḳanı?”(28a/3)

diz: Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer, diz.

Ol heybetden ne-ḳadar ʿarāṣat ehli var-ısa ḳamusı dizleri üstine yıḳılalar. (75b/10), 3b/12, 14b/4, 19a/13, 68a/13, 71a/14, 81b/9, 81b/9.

doḳun-:1.Vurmak, çarpmak.

Ṣūruŋ āvāzını yėr gök ehli ḳamusı işitdüṗ ḳorḳalar, ṭaġlar yerinden ḳopuṗ birbirine doḳunuṗ pāre pāre olalar. (36b/13)

2.Değmek, temas etmek.

…bunlaruŋ üzerine yaġmur yaġuṗ başlarına doḳuna, depelerin delüṗ oturdıḳları yėrden ṭaşra ḉıḳa. (72a/1)

dolaşma-: Uzaklaşmamak.

Ḳoŋ ol ṭopraġa dolaşmaŋ ki Ṣırāṭı ol ṭopraḳ üzerinde iken geçsünler, cennete anuŋla girsünler. (48a/12)

doldur-: Doldurmak, koplamak.

Bundan ḳatıraḳ ḥāl oldur kim ölüyi ḳaraŋusın iḉine ḳoyalar, üstüne ṭopraḳ dolduralar. (19b/14)

donad-: Hazırlamak, süslemek.

Allahü teʿālā buyura ki: “Burāḳı donadıŋ.” (40a/10)

dost (Far.): Sevilen ve güvenilen yakın arkadaş, gönüldaş, ahbap.

Ölüm bir kerre heybetle ḉaġırdı, eyitdi: “Ben ölümem ki dostları birbirinden ayıruram.” (8b/11)

4a/4, 15a/3, 16a/9, 16a/13, 18b/14, 19a/14, 20b/4, 20b/12, 21a/15, 22a/14, 22b/3, 22b/3, 30a/6, 32b/4, 33a/4, 40b/5, 54a/3, 57a/10, 57a/10, 57b/12, 57b/15, 59b/3.

d. dut-: İnsanlarla dostluk kurup devam ettirmek, dost kazanmak.

ʿAmellerin yegregi Allah dostların dost dutuṗ düşmenlerin düşmen ṭutmaḳdur. (57a/10)

dostluk: Dost olma durumu, arkadaşlık.

d. ėt-: Arkadaşlık etmek, gönüldaş olmak.

Birisi daḫı şol iki kişidür, Taŋrı içün dostluḳ ėtdiler. (53a/6), 54a/4.

d. ėyle-: Dost olmak.

Biz Taŋrı yoluŋa birbirimizle dostluḳ ėyledük. (54a/7)

d. ḳıl-: Arkadaşlık etmek.

Ḥaḳḳteʿālā eyitdi: "Yā Mūsa! Hergiz bir dost-ıla dostluḳḳılduŋ mı benüm içün ve bir düşmanḳılduŋ mı benüm içün?" (57b/13)

dög-: Vurmak.

… yüzin dögse veya ṭırmalasa Allahü teʿālā dīz̄ārın görmegi ḥaram eyler. (23a/4), 22b/6.

dök (<tök): Aşık kemiğinin tümsek tarafı.

…boyunları, bedenleri döginden ṣaru ṣular ve ḳanlar aḳar ola. (73b/5)

dök-:Dökmek, boşaltmak.

Ululuġı şol ḳadardur ki eger cemīʿ deŋizler ve ırmaḳlar ṣuyunı başına dökseler bir ḳaṭre yėre düşmeye-y-idi. (11a/4), 7a/7, 19a/7.

dökil- / dökül-:1. Düşmek.

…yıldızlar gökden aşaġa döküle, ayla güneşüŋ nūrı gidüṕ ḳaṕkara ola, gökler yarıluṕ pāre pāre ola, ferişтehler yėre dökile. (37a/4-37a/6)

66a/10, 71b/10, 80b/2.

2. Yağmak.

Yıldızlar yaġmur gibi gökden yère dökileler. (39a/10)

3. Akmak.

Gözlerinden günde yetmiş biŋ ḳaṭre dökilür. (7a/13)

4. (Vücutta) Yerinden çıkmak, düşmek, ayrılmak.

Ḳaçan içseler bağırsaḳları ve cigerleri pāre pāre oluṕ döküle. (72b/7)

72b/4, 72b/6, 73a/1.

dön-: Yönelmek, dönmek.

Pes Melekü'l-mevt, Allahü teʿālā hażretine dönüṕ eydür: "Yā Rabb! Fulān ḳuluŋ benden ḥüccet ister." (13a/7), 7a/2, 9a/13.

dönder-: Döndürmek, çevirmek.

Daḫı ādemoğlanı bir aḳçeyi nèce dönderürse Melekü'l-mevt daḫı dünyāyı şöyle döndürür. (11a/6), 4a/11, 69a/6.

dördünci: Dördüncü.

Dördüncü ḳaṭreden ʿAliyi yaratdı. (2a/4)

10b/1, 14a/13, 17a/4, 43b/15, 46a/3, 63b/13, 64a/11, 68a/1, 78a/4, 78a/14, 78b/12, 80a/10, 81b/8, 86a/4.

dört: Dört.

Gördüm cennet içinde dört ırmaḳ aḳar…(79a/7)

1b/3, 2b/9, 6a/14, 10b/3, 10b/10, 11a/14, 15a/4, 20b/10, 27a/3, 27a/5, 36a/8, 36a/11, 40a/4, 73b/13, 73b/13, 79b/10, 80a/2, 80a/5, 80a/13, 85b/15.

döşe-: Yaymak, kaplamak.

Tiz cennet döşeklerinden döşekler döşeŋ… (25a/10), 42b/3.

döşek: Yatak.

Şol sāʿat döşekler, libāslar getürürler… (25a/11), 15a/6, 19a/4, 25a/9, 33a/2, 82b/8, 83a/15, 83a/15.

duʿā (Ar.): Dua.

Eger kimse ṣadaḳa ile duʿā ile aŋmasa maḥrūm oluṕ melālet içinde ḳalurlar. (34b/10), 21a/8, 21b/2, 21b/3.

*d. ėt-:*Allah'a yalvarmak.

Ḳaçan bir velī-yi ʿādil görseŋüz anuŋ-içün ḫayr-ıla duʿā ėdiŋ… (89a/7), 56a/2.

d.eyle-: Dua etmek.

Ḳaçan bir ayı olsa ḳabre gelüṕ naẓar eyler görür ki ehlinden ve ʿıyālından anuŋ-içün kim duʿā eyler, anuŋ öldügüne kim guṣṣalar çeker; tā bir yıla degin. (33a/13)

d.ḳıl-: Dua etmek.

Resūl duʿā ḳıldı, Allahü teʿālādan bir ferişteh geldi, Resūl selām vėrüṕ eyitdi… (79b/2), 34b/8.

dudaḳ: Dudak.

Dudaḳların görenler vezīrler oldı. (3a/7)

Duḥān (Ar.): Kur'ān-ı Kerim'in 44. suresidir, 49 ayettir.

Duḥān sūresi-y-ile nārdan necāt buldum. (85a/13), 85a/11, 85a/15

durak̦: Durulacak, konaklanacak yer.

Sülük kitābında eydür: Melekü'l-mevtüŋ yedinci gökde durag̈ı vardır. (10b/1)

dur-: 1.Beklemek, durmak.

Ammā müşrikler cānı ve kāfirler cānı Siccīnde durur. (35b/7)

9a/12, 22b/12, 33a/15.

2. Zaman geçirmek, kalmak.

"Baŋa bak̦up ʿibretaluŋ ki dünyāda her ne-ki duruṕ devşirdüm ise vereşeye k̦aldı." (20b/14)

3. Bir süre hareketsiz kalmak.

Şu yüzine gėmi nėce deprenürse şöyle ola; ḥāmile ʿavratlar ḥamlin duralar, dīvler k̦açalar… (37a/3), 35b/13.

4. Ayağa kalkmak.

Uyk̦usundan uyanıcak̦ durdı, ol kişinüŋ oğlunı buldı, atasınuŋ ḥālin söyledi. (21b/7), 13b/2,

5. Durmak; takılmak.

Ammā müslimānlaruŋ maʿsūm iken ölen oğlancıklaruŋ cānı cennet k̦uşcuġazlarınuŋ k̦urṣağında durur, meşkden ṭağlar k̦atında k̦ıyāmet günine degin z̧evk ėderler. (35b/5)

dut-: 1. Yakalamak, tutmak.

Melekü'l-mevt eyitdi: "Yā Rabb! Ḳanġı ḳuvvet ile anı dutayım?" (8b/6), 8b/7.

2.Eline alıp, tutmak.

İki bāzūsın görenler ḳılıçṣalanlar, sünü dutanlar oldı. (3a/15), 24b/7.

duy-: 1. Duymamak, haberdar olmamak.

Biri daḫı şol kimesnedür ki ṣaġ eli-y-ile ṣadaḳa vėre, ṣol eli duymaya. (53a/13)

2. Hissetmek.

Ol rūḥ āsānlıġla Allah adı berekātından ölüm acısını duymaz. (14a/8)

dükeli: Hepsi, bütün, cümle, her.

Bir oddan çomaġ-ıla şöyle pekidür ki eger dükeli yaradılmış cemʿ olsalar yėrinden depredemeyeler. (26a/5), 2b/14, 2b/15, 5a/3, 5b/5, 6b/7, 8b/3, 10b/4, 28a/7, 67b/14, 75b/15, 77a/9, 79a/6.

düken-: Tükenmek.

Ol ḳadar aġlayalar ki gözlerinden yaş dükene, bu kez yaş yėrine ḳan aġlayalar. (70a/13), 58a/8, 80b/2.

dün: Gece.

Ol Ṣırāṭ ḳıldan ince ḳılıçdan itidür, ṣu gibi ditrer, dün ḳarasından daḫı ḳaraŋudur. (63b/6)

d. namazı: Yatsı namazı.

Ben ḳaraŋuluḳ eviyem, beni nūrlandur dün namāzın ḳılmaġ-ıla. (19a/3)

dünyā (Ar.): Dünya.

Dünyāda ol benüm maḫlūḳumdan bir serçeye merḥamet ėtdi. (87a/14)

9a/8, 9b/6, 9b/8, 10a/3, 10a/5, 10a/6, 10b/7, 11a/5, 11a/7, 12a/14, 14a/10, 17a/15, 17a/15, 17b/1, 17b/1, 17b/2, 17b/3, 20b/13, 20b/14, 22b/1, 22b/2, 24a/6, 25b/2, 26a/12, 28a/9, 28b/7, 30a/1, 32b/5, 35a/14, 37b/7, 37b/11, 39b/13, 40b/5, 42a/12, 44b/15, 45a/11, 46b/14, 50a/2, 52a/1, 52b/5, 52b/10, 53b/7, 53b/15, 54b/7, 56a/3, 56a/12, 57a/7, 57a/8, 59a/14, 61b/10, 64b/12, 65a/1, 65a/5, 65a/12, 66a/12, 69a/7, 70a/14, 72b/13, 73b/15, 77a/3, 80b/7, 80b/12, 80b/14, 81a/14, 81b/12, 83b/15, 86b/11, 86b/13, 86b/14.

d. -dan ayrıl-: Ölmek.

Ammā Şeyṭān īmān almak ulu muṣībetdür ki ḳul ölüm vaḳtinde hem dünyādan ayrıla hem dīnden ayrıla, firāk-ı külli ḥāṣıl ola. (17a/11)

d. -dan git-: Ölmek.

Anlar ki şakīlerdür: Ṣusızlıġa ṣabr ėtmeyüp şeyṭāna uyar ne dėrse anı dėr, dünyādan gider imānsız. (16a/5), 9b/11, 16b/14, 19b/1, 24a/12, 35b/13.

d. -dan çıḳ-: Canını almak.

Ölüm eydür: “Ben o ölümem ki seni dünyādan çıḳarurum, oġluŋ ḳızuŋ yetim eylerim… (9a/6)

düpdüz: Dümdüz.

Varalar göreler ki yėr yüzi düpdüz olmış. (40a/14)

dür-: 1. Bir şeyi kıvırıp silindir biçiminde kendi üzerine sarmak.

Pes her günde bir nāme yazuṗ düreler. (60b/12), 42a/13, 42a/13, 60b/4, 60b/5, 60b/6.

2. Kapatmak.

Sizüŋ ʿameliŋüz defteri açıkdur; bize dürüldi. (34b/2)

3. Toplamak, devşirmek.

Baŋa baḳuṗ ʿibretaluŋ ki dünyāda her ne-ki dürüṗ devşirdüm ise vereşeye ḳaldı. (20b/14)

dürlü: Türlü, çeşitli.

Ḳapuları dürlü cevāhirlerdendür. (78b/12), 6b/11, 13a/12, 32b/8, 34b/1, 38a/1, 38a/8, 48b/13, 48b/14, 57b/5, 78a/8, 81b/8, 83b/11, 84a/10.

dürlü dürlü: Türlü türlü.

Yėr daḫı zārī̄ ḳıluṗ eyde:"…ḳanı benim üzerimde biten otlar ve aġaçlar ve dürlü dürlü nebātlar…" dėyüṗ aġlaya. (39a/4), 34a/15, 38b/4, 49b/15.

dürr (Ar.): İnci.

Yetmiş ḳız oġlan cāriye geleler, yetmiş sini getüreler; kimi yāḳutdan kimi dürrden kimi altundan. (84a/9), 6a/7, 62a/8, 78b/3, 78b/11.

dürüst (Far.): Doğru.

İkinci ḳapudan beş vaḳt dürüst namāzı ḳıluṗ ābdestin ve erkānın tamām ėdenler gire. (78a/2), 25a/8.

düş: Rüya.

"Anı düşde gördüm, eyitdüm: "Allahü teʿālā senüŋle ne ʿamel ḳıldı, seni yarlıġadı mı?"(85a/8), 21a/10, 21b/13, 87a/8, 87b/6.

düş-: Düşmek.

Her günde üç-yüz altmış kez nūr deŋizine ṭalar çıḳar, silkinür; ḳanadlarından her ḳaṭre ki düşer, bir ferişteh yaradılur. (7b/9), 11a/4, 12a/1, 38a/3, 39b/13, 44b/2, 63b/11, 64a/2, 83b/3.

düşmen (Far.): Hasım, düşman.

Süreler Taŋrı düşmenlerini ṭamuya; yüzleri ḳara, gözleri gök, aġızları mühürlü ola. (68b/13), 49b/4, 57a/10, 58a/1, 62a/3.

d. ḳıl-: Düşman edinmek.

Ḥaḳḳ teʿālā eyitdi: "Yā Mūsa! Hergiz…bir düşman ḳılduŋ mı benüm içün? dėdi. (57b/12)

d. ṭut-: Birini düşman bellemek.

İmām Faḳīh eydür: ʿAmellerin yegregi Allah dostların dost tutuṕ düşmanların düşman ṭutmaḳdur. (57a/11), 49b/4, 58a/1.

düşür-: Çocuğu düşürmek; vücuttan atmak.

Allahü teʿālā ḳāḍi ola, ferişteler ṭanukola, ḥāmiller ḥamlin düşüre… (59b/10)

düşvār (Far.): Güç, zor.

d. ḳıl-: Güçleştirmek.

“Her kim benüm ümmetimden bir şey üzerine vālīolsa anlarıŋ emrini düşvār ḳıluṕ anlara meşaḳat yetişdirse yarın ol valīnüŋ emrini düşvār ḳıla. (89a/11-12)

dütün: Tütün, duman.

Ol-ki dütündür kāfirler üstine ṭura ammā ḥarāret münāfıḳlar üstine ṭura. (52b/3), 26a/14.

düz: Ova, düzlük.

Her ḳanṭara üç biŋ yıllıḳ yoldur, biŋ yıllıḳ yoḳuşdur, biŋ yıllıḳ düzdür, biŋ yıllıḳ enişdür. (63b/4)

düz-: Yapmak, hazırlamak.

Gerekdür ki ol zekāt vėrilmeyen māluŋ her bir danesinden bir taḫta düzeler…(45b/15)

düzil-: Süslenmek, donatılmak.

İbniʿ Abbas eyitdi: “Cennetüŋ sekiz ḳaṕusı vardur; ḳızıl altundandur ve cevher ile düzilmişdür. (77b/14)

-E-

ebedī (Ar.): Sonsuz.

e.ḳal-: Sonsuza dek kalmak.

Ṭamu ehli, siz ṭamuda ebedī ḳalduŋuz, daḫı size ölmek yoḳ. (75b/3), 59a/10, 59a/11, 62a/14, 73a/8.

ebrāṣ (Ar.)**:** Baras hastalığına tutulan; vücudunda yer yer beyaz ve alaca lekeler bulunan kişi.

Onuncı bölük ḳabirlerinden ḳopalar gövdeleri yaş ve cüẕām ve ebrāṣ olalar. (47a/9)

ebṭah (Ar.): Kumlu dere ve ırmak.

ʿÖmeri gördüm, omuzında deve palanı ebṭahda yuları. (89b/6)

ecir (<ecr) (Ar.): Mükâfat.

Zīrā ki ṣabrėdenlere Allahü teʿālā ḥisābsız ecirler vėrür. (23a/8), 87a/15, 88a/1.

edā (Ar.): Yerine getirme.

e.ėt-: Yerine getirmek.

İllā şol kimse ki ḥaḳḳı-y-ıla öldi ve üzerindeki ḥuḳūḳı edā ėtdi. (90b/5)

edeb (Ar.): Terbiye, hayâ, güzel ahlaklılı.

Mālımı cemʿ ėtdüm sizüŋ-içün, zinhār beni ḫayrdan unutmaŋ, size ʿilim ve Ḳur'ān ve edeb ögretdüm. (21a/8)

efḍal (Ar.): Daha üstün, daha faziletli.

Ṣabr ėtmek efḍaldür. Zīrā ki ṣabr ėdenlere Allahü teʿālā ḥısābsız ecirler vėrür. (23a/7)

eger (Far.): Şayet, eğer.

Eger kimse ṣadaḳa ile duʿā ile aŋmasa maḥrūm oluṕ melālet içinde ḳalurlar. (34b/9)

7a/3, 7a/6, 8b/15, 10a/10, 11a/3, 11b/7, 11b/11, 12a/6, 14b/13, 15a/1, 15a/7, 17a/6, 17a/7, 17a/8, 17b/12, 17b/15, 18a/1, 26a/5, 31a/7, 31a/8, 33b/5, 37b/2, 39b/8, 39b/10, 56a/9, 57b/3, 57b/4, 57b/6, 57b/7, 60b/6, 63b/9, 64a/1, 64a/1, 66a/13, 66b/7, 67a/9, 67a/13, 70a/14, 79b/7, 81b/5, 81b/11, 83b/2, 85b/5, 86a/15, 86b/1, 89a/12, 89b/10, 89b/15, 90a/2, 90b/15, 91a/9, 91a/10.

egin: Sırt, arka.

…her biri egnine yetmiş ḥülle geye, ḳollarına üçer bilezük uralar; biri altundan biri gümişden, biri incüden ola. (62a/9)

eglen-: Kalmak, vakit geçirmek.

Sekizinci bölük bir ay ḳadar eglene andan geçe. (64a/14), 64/15, 84a/4.

ehl (Ar.): Topluluk, halk.

Ḫaberde gelmişdür ki cennet ehli her biri yetmiş ḳat ḥülleler geyeler. (83b/10)

12a/6, 12a/8, 15a/4, 16a/6, 20b/3, 27a/5, 27a/13, 33a/13, 34b/7, 36b/11, 37a/9, 37b/3, 39b/8, 44a/13, 53b/13, 59a/9, 59a/11, 62a/2, 65b/3, 65b/3, 66a/3, 66a/7, 66a/8, 67a/2, 67a/11, 67a/12, 67b/3, 71b/6, 72a/7, 72a/10, 72a/13, 73a/3, 73a/5, 73a/6, 73a/7, 75a/13, 75a/14, 75b/1, 75b/2, 75b/4, 75b/5, 75b/8, 75b/10, 79b/8, 83b/2, 83b/7, 83b/12, 84a/3, 84a/5, 84a/6, 85a/1.

e.-i beyt: Peygamber ailesi.

"Peyġamberler ve anlaruŋ eh-i beyti ve Receb ve Şaʿbān ve Ramażan ayın oruç dutanlar ne acıġalar ve ne ḫod ṣuṣayanlar. (51a/10), 51a/7.

e. -i cennet: Cennet ehli.

"Ehl-i cennet üçdür: Birisi ḥükm ve salṭanat issidür; ʿādil ola, nāsa iḥsān ėdici ola, esbāb-ı ḫayrı anuŋ-içün müheyyā ola." (88a/10)

e.-i faẓl: Fazilet ehli.

Bir münādī çaġıruṗ eyde: "Ehl-i faẓl ḳandasın?" dėye. (53b/2), 53b/5.

e. -i fısıḳ: İsyan edenler topluluğu, günahkârlar.

Ḥikāyet olundı ki Caʿfer binʿAbbās eyitdi: "Benim civārıma ehl-i fısıḳdan bir recül öldi." (85a/8)

e.-i ṣabr: Sabır ehli.

Andan bir münādī nidā ḳıluṗ eyde ki: "Ehl-i ṣabr ḳandasın?" (53b/10)

e. ü ʿıyāl: Aile, çoluk çocuk.

"Ehl ü ʿıyālim āvāzın işideyim ki bugünden gėrü ḳıyāmete degin āvāzların işitmezin." (20b/8), 20b/1.

ekber (Ar.): Daha büyük.

Mūsā eyitdi: "Harūn yaḥşi vezīrdür; yaşda benden ekberdür ve lisānda benden faṣīḥdür. (86b/9), 40b/15, 42b/14.

ekl (Ar.): Bir şey yeme, yenilme.

e. ėtme-: Bir şey yemek.

…vefāteylese yėr anuŋ laḥmını eklėtmez ve īẓāmı çürümez…(88b/14)

eksil-: Azalmak.

…ḳuvvetleri eksilir, ḥüsünleri ṣolardı. (84a/1), 84b/15.

el: El.

İki elin görenler cevmerdler ve zeyrekler oldı. (3b/3)

4a/8, 4a/14, 4b/9, 9b/13, 10b/7, 13b/5, 13b/6, 14b/11, 14b/14, 16b/4, 22a/11, 28a/6, 28b/4, 34b/6, 36a/15, 36b/9, 41b/2, 44a/11, 45a/9, 48a/5, 48a/6, 48b/11, 53a/12, 53a/13, 55b/2, 55b/4, 55b/5, 55b/8, 56b/15, 61a/9, 61a/12, 61a/13, 61a/13, 62a/13, 62b/3, 62b/7, 65a/11, 69a/1, 69a/2, 70b/8, 70b/9, 70b/11, 72b/4, 73a/8, 73a/13, 82b/10, 86b/13, 87a/5, 90b/2.

e. altında (ol-): Hizmetinde, buyruğunda olmak.

Her birinüŋ eli altında ol ḳadar ferişteler vardur ki ṣaġışın ġayrı kimse bilmez. (71a/1)

e. degme-: Kullanılmamış, dokunulmamış.

Ol ṭaʿāmlara kimsenüŋ eli degmiş olmaya, otda bitmiş ola. (84a/11)

e. -inden al-: Kurtarmak.

Şol sāʿat ferişteler ol cānı Mekü'l-mevt elinden aluṕ ol kefenlere ṭolarlar… (24b/6)

e. -inden kurtul-: Birinden kaçmayı başarmak.

Andan iblīs düşüp ṭoprağa yine dileye ki yėr altına girüp Melekü'l-mevt elinden ḳurtıla. (38a/4)

e. sun-: El uzatmak.

Cebrā'il ṣor ki:"Bir ʿāmel ile bir ṣofraya elṣun dı mı?"(65a/7)

e. -ine düş-: Buyruğu altına girmek.

Mālına daḫı naẓareyleye göre ki ayruḳlar eline düşmiş. (9b/13), 9b/15.

e. -inden gel-: Yapabilmek.

Her nedürlü ḫayrlar ve hasenātlar ve ʿibādetler elüñüzden gelür. (34b/1)

elbetde: Muhakkak, elbette.

Resūl eyitdi: "Elbetde ḫaber vėr." (68a/8)

ėlçi: Elçi, sefir.

Erlerden ve ʿavratlardan dilin görenler ėlçiler oldı. (3a/10)

elif (Ar.): Arap alfabesinin ilk harfi.

Meṣelā ḳıyāmı elif bigi, rükūʿ ḥı bigi, sücūdi mīm bigi, ḳuʿūdı dāl bigi, ādemüñ daḫı yaradılduğı Muḥammed adı ṣūretinde yaratdı. (4a/5)

elma: Elma.

Ol elmada benim ʿalāmetim vardur. (13a/9), 13a/9, 13a/10, 13a/11.

emānet (Ar.): Emanet.

Aʿżālardur Allahdan niʿmetdür ve emānetdür. (91b/5), 73a/10, 73a/15, 73b/1, 73b/3, 73b/9, 73b/10, 90b/3.

emek: Uzun ve yorucu çalışma.

e. ċek-: Bir şeyin olması için çalışmak, zahmet çekmek.

Yüzleri üstine ṭırmanalar biŋ yıl emek ċekeler; tā ki ṭaġuŋ üzerine ċıḳmaġa yaḳın ḳaldıḳları vaḳtın… (71b/8)

emīn (Ar.): Emin.

… Peyġamberüŋ ʿalemi ċevresinde olalar ne-ḳadar ki ol ʿalem dikilidür, kāfirler cehennem odından emīndür. (55a/4) 82a/12.

e. eyle-: Güvenli, tehlikesiz duruma getirmek.

Resūl eyitdi: "Ḳanġı ṣulṭān ḳaṣdı faḳīri ġanī eylemek ve ḥālin emīn eylemek…olsa Ebū Bekr ile ve ʿAlī ile cennetde bile ola. (86a/9)

e. ol-: 1.Emniyet içinde olmak.

Resūl eyitdi: "Her kim sūre-i Kehfüŋ evvelinden on āyet oḳusa deccāl fitnesinden emīn ola. (85b/5), 16a/14, 89a/5, 90a/9, 90b/10.

2. İnanmak, güvenmek.

Resūl eyitdi: "On kişi üzerine emīn olmış kimse yoḳdur. (90b/12)

emīr (Ar.): Bir kavmin ya da ülkenin başı, reisi.

Ol emīr ḥaḳḳı unutsa vezīr aŋdurur ve eger ʿālim olsa yardum taḥriṣ ėder (86a/14), 86a/13, 86b/1, 86b/2, 86b/13, 86b/15.

e. e'l-mü'minīn: Müminlerin reisi, halifesi.

Eyitdüm: "Yā Emīre'l-mü'minīn, ne yėre gidersin?" (89b/7), 80b/6, 80b/13.

e. ḳıl-: Reis yapmak, sorumlu kılmak.

…baʿzısın emīrḳıluṕ eline seyf vėrdi; ol seyf ile dünyāların ıṣlāḥ ėtdi. (86b/12)

emr /emir (Ar.): Emir, buyurma.

Şol sāʿat Allahü teʿālā emri-y-ile ol ḳuş ine mü'min öŋinde ṣofra üzerinde ḳonuṕ göz açuṕ yumunca anuŋ birazı biryan birazı yaḥni ola. (84b/10)

26b/6, 89a/12, 89a/13, 89a/14, 90b/6, 90b/8, 91a/15.

e. eyle-: Emretmek.

Allahü teʿālā emir eyleye ki: "Oḳı." (28b/4)

Emr eyledi rūḥa ki aġızdan içerü gire. (5a/8)

8a/6, 38a/10, 38b/8, 39a/15, 42b/9, 56b/1, 61a/8, 65a/4, 89a/1, 89a/15, 91b/6.

e. -i ḥaḳḳ: Allah'ın emri.

Teblīġ-i risālet ėtmege ḥaḳḳ üzerine taḳviyet ve muʿāvenet gerekdür ki emr-i ḥaḳḳ ṣalāḥa gele. (86b/8)

e. -i maʿrūf: Tanrı ve kula göre doğru ve âdil olan.

Dördünci ḳapudan emr-i maʿrūf, nehyi'l-münker ėdenler gire. (78a/5)

e. -i şerīʿat: Şerîat emirleri.

Arḳasın görenler emr-i şerīʿata muṭīʿ oldı. (3b/10)

emvāl (Ar.): Mallar, mülkler.

Emvāl ḥaṣıl olmaz, illā ʿimāret-ile. (86a/3), 86a/3.

en-: İnmek. *(krş. in-)*

Burnı içine inicek Ādem aḥsırdı daḫı tamām aḥsırmadan aġzına, diline endi. (5a/14)

ėŋ: Genişlik, uzaklık.

Ėŋi yėr ile gök aralığıncadur. (54b/4)

eniş: İniş; eğimli yer, yokuş karşıtı

Her ḳanṭara üç biŋ yıllıḳ yoldur, biŋ yıllıḳ yoḳuşdur, biŋ yıllıḳ düzdür, biŋ yıllıḳ enişdür. (63b/4)

eŋse: Boynun arka kısmı, ense.

… ḳabirlerinden ṭuralar, ḳamusı eŋselerinden boġazlanmış ola. (46b/1)

epsem: Sessiz, ses çıkarmayan, susan.

e. ol-: Susmak; konuşamamak.

Ol bī-ḳare eydür: "Bunlar ḳolayın söyler n'olaydı epsem olalardı. (27b/2), 17b/7.

er:1. Erkek kişi, adam.

İki ḳaşı derinden Muḥammed ümmeti müslimānlar yaradıldı er olsun ʿavrat olsun. (2b/3), 3a/9, 50b/5, 50b/11.

2. Koca, eş.

Daḫı ben ol ölümem ki eri ʿavratdan, ʿavratı erinden…ayıruram. (8b/12), 69a/15, 77b/2.

ėr-: Ulaşmak. *(krş. ır-)*

…ḳarınlarına ėricek içi ḳazan ḳaynar bigi ḳaynaya, ağzından od yalıŋı çıḳar ola. (73a/1)

eren: Er kişi, erkek.

Ḳaçan erenleri yaḳınlıḳ ėtmek dilese bikir bulalar. (77b/3), 81b/15, 83a/13, 83b/9.

eri-: Katı haldeki cisim ısı gibi dış etkenlerle sıvı duruma gelmek.

Şol saʿāt ol ṭaġ eridi, yėrler delindi… (66b/15), 7a/2, 38b/15, 62b/6, 67b/2, 72b/5.

ėriş-: Yetişmek, ulaşmak, ermek.

Ḳaçan-ki göge ėrişeler, gök ḳapuları açılur, ferişteler-ile gönderirler tā yedinci ḳat göge varınca. (24b/13)

5b/4, 24b/12, 24b/15, 25a/13, 68b/15, 72b/5, 80b/6, 80b/7, 80b/13, 81a/14, 83a/3, 83a/5, 83a/11, 85b/10.

erkān (Ar.): Esaslar.

İkinci ḳapudan beş vaḳt dürüst namāzı ḳılup̀ ābdestin ve erkānın tamām ėdenler gire. (78a/2)

es-: 1.Bir yönden bir yöne hissedilir şekilde hareket etmek.

İkinci bölügi ḳatı eser yel bigi geçeler. (64/9)

2. Havada bir yönden bir yöne akmak, rüzgâr olmak.

Ḳaçan-ki yėl esse Ṭūbā aġacınuŋ yapraḳları birbirine ṭoḳunur. (81a/4)

esbāb (Ar.): Sebepler.

Allahü teʿālā ḳulları içün esbāb-ı hidāyet ḳıldı. (91b/3), 88a/12.

eṣer (Ar.): İz, belirti.

e. ḳal-: İz kalmak.

Pes barmaḳlar ucunda ol libāsdan eṣerḳaldı; tā ki Ādem evvelki ḥālin aŋlaya. (5b/11)

esīr (Ar.): Tutsak.

…biz ḳaraŋusın içinde esīr ve kara ṭopraḳ içinde yılanlar ve ʿaḳreblere yār ve hem-nişīn oluṕ zār ve ḥasret yaturuz… (34a/12)

esirge-: Acımak, merhamet etmek.

Hīç kimsene var mıdur bizi esirgeyüṕ ġarībluġumuza baḳuṕ…aŋar mı?(34a/7)

esrik / esrük: Sarhoş.

Sekizinci bölük esrikler bigi ḳopalar düşe ṭura ṣaġa ṣola yıḳıla yıḳıla ʿaraṣāt yėrine geleler. (44b/2)

On birinci bölük esrük ḳoṕalar. (44b/14)

eşedd (Ar.): Çok (daha, en,pek) şiddetli.

e. -i zulüm: En şiddetli zulüm.

Lakin eşedd-i ẓulüm oldur ki ḳul kendi nefsine ẓulüm ėde…(91a/14)

eşek: Eşek.

Ḥayvanlardan on ḥayvan cennete girür: …ʿÜzeyir peyġamberüŋ eşegi…(56b/8)

et: Et.

Benim etim ḳalan ḳuşlar etinden ṭatludur. (84b/8), 5b/6, 17a/3, 32b/7, 72b/1, 77b/7, 84b/8, 84b/10, 84b/13.

ėt-: Yapmak, etmek, eylemek.

Bī-ċāre āṣī peşīmān oluṕ ėtdügi işlere feryād fiġān ḳıla. (28b/8), 16b/6, 23b/2, 34b/6, 58b/5, 60a/13, 60b/11, 62a/7, 86b/7.

cemʿ ė. (61a/7)

dostluḳ ė (53a/6)

istiġfār ė. (31a/8)

ḳulluḳ ė.(58b/7)

ḳurbān ė- (52a/1)

nidā ė (40b/2)

sebḳat ė. (85a/3)

su'āl ė (54a/15)

ṭaʿn ė. (29b/13)

tesbīḥ ė (57b/4)

tevbe ė (45a/12)

vefāt ė (31a/9)

ẕikr ė (57b/1)

zinā ė (53a/10)

ẓulm ė (35b/12)

ev: Ev, hane.

Her evde, her ḳubbede yetmiş taḫt ola, üzerinde yetmiş döşek ola. (83a/14)

18a/4, 18a/5, 18a/6, 18a/7, 19a/1, 19a/2, 19a/4, 19a/5, 19b/7, 19b/8, 20b/2, 20b/3, 22b/10, 32b/6, 33a/9, 34a/6, 34a/14, 53a/14.

evet: Ancak, ama.

Mālik eyde: “Gerçeksin. Evet, Allahü teʿālā buyurduġı söyledügi ṭutasın.” (71a/12), 21a/5, 23b/9, 68b/11.

evvel (Ar.): 1.Birinci, ilk.

Evvel: Dünyā aġudur; zāhidlik anuŋ tiryākıdır. (14a/10)

2a/2, 17a/2, 17a/14, 17b/5, 18a/4, 18b/8, 27b/14, 34a/4, 36b/3, 45a/9, 50a/10,54b/8, 63b/9 64a/9, 86a/1.

2. Önce, ilkin.

Canavarlardan evvel dirilen Buraḳ ola. (40a/9), 40a/2, 50a/10, 60a/1, 85b/4

3. Daha önce, geçen, eski.

“Evvel aydın evden bu ḳaraŋu eve ne getürdün?” (18a/6) 12b/1.

4. Baş, başlangıç.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaćan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā ne-ḳadar ki evvelden āḫire degin maḫlūḳ yaratdı; gerekdür ki ḳamusın bir yėre cemʿ eyleye… (52a/6), 37a/8, 37a/11.

evvelki: Önceki, ilkinki.

Pes barmaḳlar ucunda ol libāsdan eşer ḳaldı; tā ki Ādem evvelki ḥālin aŋlaya. (5b/12), 19a/10, 21b/13, 77b/15, 78a/11.

ėy: 1. Hey, ey.

Ḳaćan-ki od yüzlerine yaḳlaşa Mālik eyde: "Ėy od! Yüzlerin yaḳma." (71b/1)

9b/4, 9b/9, 9b/13, 13a/8, 17a/14, 17b/5, 17b/9, 17b/14, 18a/3, 18a/4, 18b/8, 19a/11, 19b/1, 20a/1, 20a/9, 20b/3, 20b/4, 20b/7, 20b/12, 21a/3, 21a/6, 24b/2, 27b/8, 29b/5, 30a/5, 31b/7, 32a/9, 32b/4, 32b/4, 32b/7, 32b/15, 34a/6, 34a/10, 34a/11, 37b/7, 37b/8, 40b/13, 42b/10, 42b/10, 42b/11, 42b/11, 48b/7, 51b/14, 52a/11, 53b/4, 54a/5, 59a/4, 59a/9, 59a/11, 60a/12, 61a/10, 61b/5, 61b/9, 65b/6, 69b/4, 69b/7,71a/10, 72a/14, 75a/14, 75b/1, 82a/12.

2. Bir.

Ėy nėce aḳ ṣaḳallu ḳocaları aḳ ṣaḳalından ṭutuṕ oda ćekeler… (69b/2)

ėydici: Şarkı okuyan, hanende.

Gölgesin görenler ėyidiciler ve ćalıcılar oldı. (3b/14)

eyegü: Kaburga kemiği.

Şöyle ḳışar ki eyegüleri biribirine geçer. (26a/8), 27b/3.

eyer: Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.

Anuŋ yuḳarusında ḥülleler çıḳar eyeri, uyanı yāḳutdan, terslemez ḳaşanmaz. (81a/9), 40a/10.

eyit-: Demek, söylemek, ifade etmek.

Allahü teʿālā eyitdi: “Ben bildüm şol nesne*yi* ki siz bilmezsiz.” (29b/12)

2b/12, 4a/12, 5a/9, 6a/12, 6b/3, 6b/6, 8a/5, 8a/8, 8a/15, 8b/2, 8b/4, 8b/5, 8b/8, 9a/5, 9a/14, 9b/6, 9b/7, 9b/8, 9b/13, 10a/4, 10a/8, 10a/15, 10b/9, 11a/7, 11b/1, 11b/5, 11b/6, 12a/2, 12b/5, 12b/10, 12b/14, 13a/2, 13a/4, 13a/7, 13a/8, 13b/1, 13b/2, 13b/5, 13b/7, 13b/11, 13b/14, 14a/1, 14a/4, 14a/6, 14b/2, 14b/4, 14b/6, 14b/7, 14b/10, 15a/13, 15b/4, 15b/13, 15b/13, 15b/14, 16a/2, 16a/3, 16a/3, 16a/10, 16b/1, 16b/2, 16b/3, 16b/4, 16b/5, 16b/15, 16b/8, 16b/9, 16b/12, 17a/14, 17b/1, 17b/2, 17b/5, 17b/5, 17b/14, 18a/4, 18a/8, 18a/13, 18b/7, 18b/8, 19a/1, 19a/9, 19a/11, 19b/3, 19b/5, 19b/6, 19b/9, 19b/10, 19b/12, 20a/2, 20a/3, 20a/9, 20a/11, 20a/15, 20b/2, 20b/4, 20b/7, 20b/12, 21a/3, 21a/6, 21b/9, 22a/1, 22a/1, 22a/8, 22a/9, 22a/14, 22b/1, 22b/2, 23a/6, 23a/10, 23b/6, 23b/7, 23b/13, 23b/14, 24a/7, 24b/2, 24b/11, 25a/4, 25a/5, 25a/15, 25b/2, 25b/2, 25b/3, 25b/13, 26a/3, 26a/3, 26a/4, 26a/4, 26a/9, 26a/11, 26b/2, 26b/12, 27a/2, 27a/7, 27a/11, 27a/13, 27b/1, 27b/4, 27b/8, 27b/12, 27b/15, 28a/1, 28a/3, 28a/5, 28a/13, 28b/5, 28b/6, 28b/7, 29a/2, 29a/5, 29a/8, 29a/11, 29a/14, 29a/15, 29a/15, 29b/2, 29b/5, 29b/8, 30a/4, 30a/10, 30b/6, 31a/2, 31a/5, 31a/10, 31a/12, 31b/9, 32a/1, 32a/3, 32a/9, 32a/13, 32b/3, 32b/9, 32b/15, 34a/2, 34a/6, 35a/2, 35a/6, 36a/7, 36b/7, 37a/7, 37b/6, 37b/13,

37b/14, 38a/1, 38a/13, 38a/15, 38b/3, 38b/9, 38b/10, 38b/12, 39a/1, 39a/3, 39a/11, 39a/12, 39b/2, 39b/10, 40b/2, 40b/4, 40b/5, 40b/7, 40b/8, 49b/9, 40b/11, 41a/5, 41a/6, 41a/8, 41a/9, 41a/11, 41a/14, 41b/1, 41b/9, 41b/12, 41b/15, 42a/4, 42a/5, 42a/14, 42b/7, 42b/10, 43a/6, 43a/9, 43b/3, 45a/6, 45b/9, 46a/5, 46a/11, 46b/7, 46b/14, 47b/7, 48a/4, 48b/4, 48b/14, 49a/3, 49a/10, 49a/13, 49a/14, 49b/5, 50b/1, 50b/6, 50b/7, 51a/4, 51a/5, 51b/14, 52a/11, 52b/12, 53b/2, 53b/4, 53b/5, 53b/6, 53b/7, 53b/10, 53b/12, 53b/13, 53b/14, 54a/1, 54a/5, 54a/6, 54a/8, 54a/8, 54a/10, 54a/12, 54b/2, 54b/15, 56a/1, 56a/2, 56a/7, 56a/9, 56b/3, 56b/5, 56b/15, 57a/5, 57a/7, 57a/9, 57a/14, 57b/1, 57b/10, 57b/12, 58a/13, 58a/14, 58a/14, 58b/2, 58b/3, 58b/4, 58b/4, 58b/10, 59a/3, 59a/2, 60a/3, 60b/8, 61b/5, 61b/7, 61b/9, 62b/1, 62b/11, 63a/2, 63b/1, 64a/2, 64b/7, 64b/8, 64b/12, 64b/13, 64b/15, 65a/11, 65b/5, 65b/9, 65b/11, 66a/2, 66a/5, 66a/11, 66b/1, 66b/5, 66b/6, 66b/7, 66b/10, 67a/9, 67a/7, 67a/13, 67b/10, 67b/13, 68a/6, 68a/7, 68a/9, 68a/14, 68b/1, 68b/5, 68b/7, 68b/8, 69a/6, 69a/8, 69a/9, 69a/12, 69a/13, 69b/4, 69b/10, 69b/10, 69b/12, 69b/14, 70a/2, 70a/4, 70a/6, 70a/7, 70a/10, 70a/14, 71a/9, 71a/10, 71a/10, 71a/12, 70b/1, 71b/1, 71b/14, 72a/11, 72a/13, 72a/13, 73a/15, 75a/10, 75a/12, 75a/12, 75a/14, 75b/1, 77a/4, 77a/7, 77b/12, 79a/6, 79a/12, 79a/14, 79b/3, 79b/12, 79b/13, 79b/15, 80a/4, 80a/4, 80a/11, 80a/14, 80b/1, 80b/14, 81a/7, 81a/12, 81a/12, 81b/4, 81b/7, 82a/4, 82a/5, 82a/12, 82a/14, 82a/15, 83b/5, 84a/6, 84b/4, 85a/3, 85a/4, 85a/7, 85a/9, 85a/11, 85a/11, 85a/12, 85a/14, 85b/1, 85b/3, 85b/9, 86a/7, 86a/8, 86a/12, 86b/8, 87a/1, 87a/11,87b/4, 87b/7, 87/8, 88a/10, 88b/2, 88b/3, 88b/6, 88b/10, 89a/6, 89a/10, 89a/10, 89a/15, 89b/5, 89b/6, 89b/6.

eyle: Öyle, o şekilde.

Eyle olsa bu dünyā bir zamān şöyle ḫāli ḳala, Allahü teʿālā diledügi müddetce hīç vech-ile nesne ölmeye. (39b/13) 67a/4.

eyle-: Yapmak.

Resūlullah ol-ḳadar aġladı-ki mübārek gözlerinüŋ yaşı ṭopraġı balçıḳ eyledi. (43b/3), 4b/14, 32b/14, 91b/8.

ʿadl e. (85b/11)

ʿarż e. (16b/1)

cemʿ e. (17b/2)

ceng e. (22a/7)

cevr e. (85b/12)

dar e. (22b/14)

duʿa e. (33a/13)

emr e. (42b/9)

ġanī e. (86a/9)

ḥamle e. (38a/6)

ḥarāb e. (8b/15)

ḥaram e. (23a/5)

ikrām e. (19a/10)

irādet e. (86a/13)

naẓar e. (7a/1)

nidā e. (37b/1)

raḥmet e. (49b/3)

rivāyet e. (21a/9)

ṣabr e. (24a/2)

setr e. (61b/10)

şefḳat e. (89a/4)

teferrüc e. (6a/3)

terk e. (15b/6)

ṭul e. (9a/7)

yetim e. (9a/6)

ẓāyīʿ e. (89b/12)

ziyān e. (70a/15)

eyü: Doğru, iyi, hayırlı.

Ben senüŋ eyü ʿamelüŋem ḳıyāmete degin senden ayrılmazın. (25b/3), 26a/10, 28a/2, 31b/2.

eylük: İyilik.

e. ėt-: İyilik yapmak.

Yedinci ḳapudan…ataya anaya eylük ėtmek gibi ḳavmine ve ḳabilesine varmaḳ ve gelmek gibi ve bundan ġayrı eylükler ėdenler gire. (78a/9)

eyn (Ar.): Mekan, mevki.

"Allahü teʿālā cenneti yaratdı; eyni yėr ile gök arası nėcedür uzunı Allahü teʿālādan ġayrı kimse bilmez." (77a/7)

eyüce: İyiye yakın.

Eyüce adla aŋar tā göge ėrişince. (24b/12)

ėy-vay: Eyvah.

Eydeler: "Ėy-vay! Bizi kim ḳaldurdı yatduġumuz yėrden?"(43a/7), 17b/12, 27a/13, 27b/4.

-F-

fā'ide (Ar.): Fayda, yarar.

Ḫayrın fā'idesi yoḳ; zīrā ki küfr-ile olan ḥasenātuŋ ṣevābı olmaz. (62b/5)

faḳīh (Ar.): Fıkıh ilmini çok iyi bilen.

Ammā faḳīh eyitdi: "Allahü teʿālādan gelen belāya ṣabr eylemek ādeme vācīdür." (24a/8)

faḳīr (Ar.): 1. Yoksul, fakir.

Resūl eyitdi: "Ḳanġı ṣulṭān ki ḳaṣdı faḳīri ġanī eylemek…olsa Ebū Bekr ile ve ʿAlī ile cennetde bile ola. (86a/9), 55b/1, 55b/2.

2. Biçare, aciz.

Cān bedenüŋ bu resme ḥālin göricek ġāyet riḳḳatle aġlayuṗ eydür:“Ėy benim miskīn faḳīr bedenim…”(32b/4)

fānī (Ar.): Ölümlü, baki olmayan.

f. ḳıl-: Ölümlü eylemek.

Ḳaçan-ki Allahü teʿālā ḫalāyıḳı fānī ḳılsa ādemden daḫı ġayrından ol gözlerle Melekü’l-mevtüŋ gevdesinde ḳamusı fānī olur. (11a/10), 38a/11, 61b/2.

f. ol-: Ölümlü olmak, baki olmamak.

“Sizüŋ daḫı müddetiniz bu ḳadar oldı, şimden gėrü fānī oluŋ.” (38a/14)

11a/12, 38b/5, 39a/12.

farīża (Ar.): İslam dinin kula farz kıldığı mükellefiyet, Allah emri.

Ne farīża ne nāfile daḫı ölicek Allahü teʿālā ḳabrını dareyler; ṣorusunı, ḥisābını ḳatı eyler. (22b/13)

farż (Ar.): Müslümanlıkta, özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan ibadet.

f. ol-: (Allah tarafından) bir şetin yapılması zorunlu olmak.

Ol secdelerden beş vaḳt namāz bize farż oldı. (2a/8)

fāsıḳ (Ar.): Allah’ın emrilerini tanımayan günahkar kimse.

Ammā şol fāsıḳlar ki mużırdur, tevbeye meyilleri yoḳdur… (36a/1), 69a/14, 85a/10, 86b/2.

faṣīḥ (Ar.): Güzel, âhenkli, açık ve anlaşılır konuşma yeteneği olma.

Mūsā eyitdi:“Harūn yaḥşi vezīrdür; yaşda benden ekberdür ve lisānda benden faṣīḥdür.” (86b/10), 17b/7.

faṣl (Ar.): Bölüm, safha, fasıl.

Ferişteler eyde: “Ṣırāṭı geçdüŋüz zahmetsiz meşaḳḳatsiz Allahü teʿālā faṣl-ı ʿināyeti birle. (64b/9), 42b/13, 56a/8, 56a/10.

f. olun-: Kısımlara ayrılmak, bölünmek.

Ḳamu ḳażiyyeler faṣl olunsa gerekdür. (40b/15)

fażl (Ar.): 1. Marifet, hüner.

Ferişteler eydeler: “Faźluŋuz nedür?”(53b/6)

2. Lutuf, kerem, yardım.

Allahü teʿālā faźlı keremi birle ol ḳuluŋ günāhın yarlıġaya ṭamu odından ḫalāṣ ėde. (77a/1), 61b/11.

fedā (Ar.): Bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme.

f.ḳıl-: Bir şeyi diğer bir şey uğruna vermek, hiçe saymak.

Siz ġazāya varmadıŋuz; anlar cānların başların, mālların din yoluna fedā ḳılup ġazāė derlerdi. (81b/1)

feraḥ (Ar.): Sıkıntısız, rahat.

f. ol-: Rahat olmak.

Andan bir ḳapu açılur ḳabrinden cennete ol ḳapudan baḳuṗ cennetde maḳāmını müşāhede ḳılur; ḳıyāmet günine degin feraḥ olur. (35a/13)

ferişteh (Far.): Melek.

İki ferişteh vardır ādemüŋ iki yaġrını arasında oturuṗ ölünceye dek işledügi ḫayr ü şerrini yazar. (30b/13)

2a/11, 5a/12, 6a/1, 6a/4, 6a/10, 6a/11, 6b/12, 6b/13, 7b/3, 7b/9, 7b/11, 8a/2, 8a/12, 10b/12, 11a/9, 11a/14, 11b/4, 11b/6, 12a/9, 12a/11, 17a/13, 17b/4, 22b/15, 23a/11, 24a/12, 24b/6, 24b/9, 24b/11, 24b/13, 25a/5, 25b/5, 25b/10, 25b/12, 25b/13, 26b/3, 26b/12, 27a/14, 27b/8, 27b/8, 27b/15, 28a/4, 28a/5, 28a/11, 28a/12, 28b/14, 29b/5, 29b/8, 29b/13, 29b/14, 29b/15, 30a/2, 30a/3, 30a/3, 30a/5, 30a/14, 30b/2, 30b/6, 30b/11, 31a/2, 31a/4, 31a/4, 31a/9, 31a/12, 33b/6, 33b/10, 33b/11, 33b/12, 33b/13, 35a/3, 35a/5, 35a/14, 36a/12, 37a/6, 37b/1, 40a/4, 40a/5, 41b/14, 45a/10, 49a/5, 51b/14, 53b/4, 53b/6, 53b/12, 53b/14, 54a/5, 54a/8, 54a/10, 54b/13, 54b/14, 59a/5, 59a/6, 59b/3, 59b/9, 60b/9, 61b/7, 61b/7, 64b/7, 65b/4, 65b/6, 69a/5, 69a/13, 69b/10, 69b/12, 70b/14, 70b/15, 71a/1, 79b/2, 79b/12, 79b/13, 80a/3, 84b/14.

fermān (Far.): Buyruk, emir.

Allahü teʿālā fermānı-y-ıla yine dirilüṗ uća, nesnesi eksilmeye. (84b/14)

feryād (Far.): Bağırma, imdat.

f. ėt-: Haykırmak, yardım istemek.

… biŋ yıl yine ʿaẕāb içinde ṣusızlıḳda yaġmur isteyüṗ feryād ėdeler. (72a/3), 26b/7, 27b/3, 39b/7.

f. ḳıl-: Bağrışmak.

“Ėy benüm aḳ ṣaḳaluma vāy benüm żaʿıflıġıma” dėyüp̀ feryād ḳıla ve zārī ḳıla. (69b/4)

f. fiġān ḳıl-: Haykırarak ağlamak.

Bī-çāre āṣī peşīmān olup̀ ėtdügi işlere feryād fiġān ḳıla. (28b/9)

fesād (Ar.): Kötülük, fenalık.

f. ėt-: Kötülük yapmak.

Anda ḳan dökülmiş olmaya, ẓulüm ėdilmiş ve fesād ėdilmiş olmaya. (51a/15), 29b/10.

fevt (Ar.): Kaybolma.

f. ol-: Kaybolmak.

Eger Furāt ḳırāġında bir oġlaḳ fevt olsa ʿÖmer anuŋla muʿāḫeẕe olunur. (89b/11)

fezaʿ(Ar.): Korkma, bağırıp çağırma.

Evveline nefḥa-yı fezaʿ dėrler. (36b/3)

fiġān (Far.): Izdırap ile bağırma, haykırma, feryat.

f. ėt-: Feryat etmek, haykırmak.

Uluya andan ḳatı ḥāl olmaya ki evinden çıḳaralar ve oġlancıḳları ağlaşup̀ ardınca yügürüşeler, fiġān ėdüp̀ evine gėrü dönmege dermān bulamayalar. (19b/8)

fikr (Ar.): Düşünce, fikir.

f. ėt-: Düşünmek.

Kendüzümden fikr ėdüṕ eyütdüm… (19a/15)

filān: Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler, falan.

Bir münādī nidā ėdüṕ eyde: "Filān ṭamudan ḳurtuldı." (77a/4), 59a/8, 59a/8, 61a/10, 62b/1.

firāk (Ar.): Ayrılık.

Ammā Şeyṭān īmān almak ulu muṣībetdür ki ḳul ölüm vaḳtinde hem dünyādan ayrıla hem dīnden ayrıla, firāk-ı külli ḥāṣıl ola. (17a/11)

Firʿavn (Ar.): Tanrılık iddiasında bulunduğu için Hz. Muhammed'in mücadele ettiği Mısır hükümdarı.

Anlar ki hergiz baḳmadılar taŋrılıḳ daʿvāsın ėden kāfirler oldı, Firʿavn gibi daḫı Şemūd gibi. (4a/2), 86b/4.

firdevs (Ar.): Cennet, uçmak.

… yüregini firdevsden… (4b/2)

fitne (Ar.): Fesat, karışıklık, kargaşa.

Resūl eyitdi: "Her kim sūre-i Kehfüŋ evvelinden on āyet oḳusa deccāl fitnesinden emīn ola. (85b/5)

f. bıraḳ-: Karışlık çıkarmak, insanları biribirine düşürmek.

Anlar ḫalḳ arasında fitne bıraġanlardur. (43b/7)

fulān (Ar.): Falan, filân.

Ol ferişteh ki nefesler üzerine müvekkeldür, gelüben ḫaber vère ve eyde: "Fulān kişinüŋ nefesi dükendi." (11b/5), 11b/7, 11b/7, 13a/7, 14a/4, 24b/11, 24b/11, 25b/13, 25b/13.

Furāt: Fırat Nehri.

Eger Furāt ḳırāġında bir oġlaḳ fevt olsa ʿÖmer anuŋla muʿāḫeẕe olunur. (89b/10)

-G-

ġaffār (Ar.): Allah'ın 'kullarının günahlarını affeden, bağışlaması çok olan' anlamındaki sıfatı.

Allahü teʿālā eyde: "Ėy ḳulum! Ben ol settār u ġaffār paḏişāham-ki bu ėtdüğüŋ yavuz ʿamelleri dünyāda setr eyledüm." (61b/9)

ġāfil (Ar.): Habersiz, fakında olmayan, gaflet içinde bulunan.

Ve ġāfilini nevm-i ġafletden teẕkīr ile uyarmaḳ gerekdür ki ve sulṭāna semʿ u ṭāʿat gerekdür. (88a/6)

ġ. ol-: Gaflet içinde bulunmak, unutmak.

Allahü teʿālānuŋ niʿmetine şükür ėtmekden ġāfil olması-y-ıla Taŋrınuŋ niʿmetini setir ėdicidür. (91b/11)

ġaflet (Ar.): Gafillik, hakikatin farkında olamama durumu.

İmdi bize luṭf ėdüṕ çoḳ çoḳ ḫayırlarıŋuzdan unutmaŋ bilmezlikden ve ġafletden mālumuzı kendi elimizde iken güçümüz yėterken ėtmedük şimdi size muḥtāç ḳalduk. (34b/5), 81a/14.

ġālib (Ar.) Üstün gelen.

"Allahü teʿālā imānı baġışladuġına şükür ėtmese daḫı āḫirinden töḥmeti terk eylese daḫı Ḥaḳḳ teʿālānuŋ ḳullarına güç ėtmek-ligi terk ėtmese ġālib budur ki imānsız gide, meger ki saʿādetlü ḳul ola." (15b/7)

ġam (Ar.): Keder, üzüntü, dert.

"Ėy benim miskīn faḳīr bedenim, ėy benüm dostum diri olduġun dünyāda sen bir dem aŋar mıduŋ ki bu ġam ve ġuṣṣa menzīlin, yılanlar ve çiyanlar ve ʿaḳrebler evidür?" (32b/5)

ġamgīn (Far.): Keederli, tasalı, üzüntülü.

Üstümde şād u ḫürrem oluṕ yürürsin, ḳarnımda ġamgīn olsan gerek. (18b/12)

ġanī (Ar.): Zengin, varlıklı, bol.

ġ.eyle-: Zenginleştirmek, tok kılmak.

Resūl eyitdi: "Ḳanġı ṣulṭān ki ḳaṣdı faḳīri ġanī eylemek…olsa Ebū Bekr ile ve ʿAlī ile cennetde bile ola. (86a/9)

ġaraż (Ar.): Kötü niyet, kin.

…Allahü teʿālādan dileyesin ki īmānını şeytān ġarażından ṣaḳlıya. (15b/2)

ġarībluḳ: Âcizlik, gariplik.

Hīç kimsene var mıdur bizi esirgeyüp ġarībluġumuza baḳup bunuŋ gibi mübārek gėcede iki rekʿat namāzdan bir aḳçe ya bir loḳma sadaka-dan bizi aŋar mı? (34a/79)

ġarḳ (Ar.): Batma, boğulma.

ġ. ėt-: Boğmak.

Bir ḳıl berekātında gözyaşı ġarḳ ėtmişdi Allahü teʿālā ḳorḳusından. (77a/5)

ġ. ol-: Boğulmak, batmak.

Başından ayaġa degin dere ġarḳ oldı. (2a/10), 51a/2.

ġāyet (Ar.): Son derece, çok fazla, oldukça.

Cān bedenüŋ bu resme ḥālin göricek ġāyet riḳḳatle aġlayup eydür… (32b/3)

59b/7, 67a/2, 71b/11, 91b/7, 91b/9.

ġayrı (Ar.): Başka.

Sekizinci uçmaġı Allahü teʿālādan ġayrı kimse bilmez ki nedendür. (78b/4)

11a/11, 20b/12, 24a/7, 26b/9, 71a/2, 77a/8, 78a/10, 84a/12, 91b/8.

ġazā (Ar.): İslam dini uğruna yapılan savaş, cihat.

“Veyl, ol ümenā içün yetimler üzerine ḳā’im oldılar; yā ġazā mālı üzerine emīn oldılar.” (90/10), 81a/15.

ġ. ėt-: Allah yolunda, din yolunda savaşmak.

…anlar cānların başların, mālların din yoluna fedā ḳıluṕ ġazā ėderlerdi. (81b/2)

ġāzī (Ar.): Gaza eden, cihat eden.

İki pehlūsın görenler ġāzīler oldı. (3b/11), 3a/12, 27a/7, 50a/11.

gėce: Gece.

"İkisi gündüz gelür gėce gider." (30b/7)

6b/15, 21a/9, 23a/15, 27b/6, 27b/7, 27b/10, 29a/4, 29a/6, 29a/6, 30b/6, 30b/8, 33a/5, 33a/10, 34a/4, 34a/5, 34a/8, 50a/15, 60b/10, 60b/15, 64a/13, 65b/14, 79a/6, 83b/5, 85a/15, 85b/9.

gėce gündüz: zf. Her zaman, ara vermeden, aralıksız.

Dėmişlerdür ki: Ol vaḳtın kim Ḥażret-i Ḥüseyin *-raḍiya'llāhu 'anh-* şehīd oldı; ḫāṭūnı, Ḥażret-i Ḥüseyinüŋ *-raḍiya'llāhu 'anh-* ḳabri üstünde bir yıl gėce gündüz oturuṕ ağladı, ṣaġu ṣaġdı. (23a/15), 33a/5.

geç-: 1. Belli bir zaman diliminin geride kalması.

Bunuŋ üzerine bir müddet geçdi. (21b/12), 31a/6.

2. Bir şeyi düşünmek, akla getirmek.

Ögümden geçeni peyġambere ḫaber vėrdüm. (19b/4)

3. Bir yandan başka bir yana gitmek, geçmek.

Bu aradan ḳorḳuban andan ṣaġ yanına geçerler… (29a/8), 16b/4.

4. Karşıdan karşıya geçmek, öbür yana ulaşmak.

Mü’minler Ṣırāṭ köprüsinden geçeler, ol çeşmelerin birinde içeler. (83a/2)

47b/6, 48a/13, 63b/7, 63b/10, 64a/5, 64a/9, 64a/10, 64a/10, 64a/11, 64a/12, 64a/12, 64a/13, 64a/14, 64a/15, 64b/2, 64b/3, 64b/3, 64b/3, 64b/5, 64b/6, 64b/8, 64b/13, 664b/13, 4b/15.

5. İşlemek, nüfuz etmek; birbirine girmek, yapışmak.

Şöyle ḳışar ki eyegüleri biribirine geçer. (26a/8), 27b/3.

gel-: 1. Bir yere gelmek; bir yerde bulunmak.

9a/5, 9b/9, 11b/6, 12b/9, 13b/1, 13b/6, 13b/10, 15b/11, 16a/1, 16b/3, 25a/5, 25b/6, 26a/1, 26a/9, 26b/3, 28b/2, 28b/15, 29a/5, 30b/7, 32b/11, 33a/5, 33a/12, 37b/2, 37b/5, 39b/6, 56a/1, 59a/6, 64b/12, 75a/7, 79a/15, 79b/2, 81a/5, 82a/8, 87a/11.

2. Ses çıkmak, gelmek; duyulmak.

Ḳaçan mü’min ṣorucıya cevābı dürüst vėrse gökden āvāz gelür ki: “Gerçek söyler ḳulum.” (25a/8), 23b/1, 24b/15, 26a/15.

3. Ulaşmak, erişmek, gelmek.

Ḳanġı cānlunuŋ ölümi gelse anuŋ adına olan yüzine baḳar ve anuŋ adına olan eli-y-ile cānın alur. (10b/6), 9a/10, 13b/14, 14a/1, 14b/4, 14b/5, 14b/7, 14b/8, 16b/8, 27b/6, 44b/3.

4. Gelmek; doğmak, çıkmak.

“Cebrā’ilden ṣordum bu ırmaḳlar ḳandan gelür, ḳanda gider?” (79a/13)

5. Hissedilmek.

Ḳıyāmet güninde iṣḳālden ḫafīf gelür. (85a/6)

6. İletilmek, söylenmek, bildirilmek.

Mālik eydür: “Ḳur’ān içinde sizi maʿṣiyetlerden menʿ ėden āyet geldi-mi?” (70a/8)

9a/2, 13a/14, 14a/8, 15a/11, 16b/14, 22b/4, 23b/3, 26b/1, 28b/13, 30a/13, 40a/1, 47b/14, 50a/9, 50b/2, 52a/3, 52a/4, 55a/6, 55b/10, 56b/12, 57a/11, 58b/9, 59a/14, 59b/15, 60a/2, 61b/13, 65a/14, 67a/7, 72a/9, 73a/9, 75b/7, 82a/3, 82b/13, 83b/10

7. Varmak, gitmek.

Pes Melekü’l-mevt gelüp̀ deŋizlere eyde: “Sizüŋ daḫı müddetiniz bu ḳadar oldı, şimden gėrü fānī̄ oluŋ.” (38a/13), 11b/4, 12b/12, 29b/3, 32a/7, 32a/14, 39a/1, 68b/15.

8. Belirmek, çıkmak.

Andan bir kimesne gelüp̀ ḫūb ṣūretlü ve gökçek ḳoḫulu mü’mine eydür… (25a/14), 62b/8, 71b/14

9. Gelmek; ziyaret etmek.

Yedinci ḳapudan gözlerin Allahü teʿālā ḥarām ėtdügi naẓardan yumuṕ dürlü ḫayrlar ve ḥasenātlar ataya anaya eylük ėtmek gibi ḳavmine ve ḳabilesine varmaḳ ve gelmek gibi ve bundan ġayrı eylükler ėdenler gire. (78a/10), 33a/5.

10. Gönderilmek.

Ammā Faḳīh eyitdi: “Allahü teʿālādan gelen belāya ṣabr eylemek ādeme vācīdür.” (24a/8)

11. Ayrılmak.

“Yā Cebrā’il! Saŋa andan sormazam zaʿīf ümmetüŋ ḥālinden soraram, ola ki anları Ṣırāṭ üzerinde ḳoduŋ geldüŋ.” (41a/13)

12. Huzuruna çıkmak, gelmek.

Bu peyġamberler geleler Allahü teʿālā eyde: “Siz terāzūnuŋ ṣaġ yanına ṭuruŋ.” (59a/2), 84a/8.

13. Yönelme durumundaki bazı kelimelere getirilerek birleşik fiil yapar.

Yėrler ditreyüp̀ ḥarekete gele. (37a/2)

14. Bahsetmek.

Ḳaçan günāhına gele, ṭınmaya. (28b/5), 28a/8.

‘aklı g. (68a/13)

ḳarşu g. (29a/11)

ḥafīf g. (85a/6)

vaḥy g. (68b/10)

gėmi / gemü: Gemi.

Ṣu yüzine gėmi nėce deprenürse şöyle ola… (37a/2), 64a/7.

Eydeler: “Gemü ile geçerdük.” (64b/13), 64b/15.

gėne: Yine, tekrar, gene.

Şol sāʿat gėne dirilüṕ oturur, bir kez ćaġırur feryād ėder. (26b/6), 9a/13.

geŋez: Kolay.

Ḥaḳḳ teʿālā muḥāsebe ėdince her kimsenüŋ ki ḥisābı geŋez ola… (62a/7), 67a/2.

gerćek: 1. Doğru.

Allahü teʿālā eydür: “Gerćek söyler.” (13a/8), 19b/10, 24a/4, 25a/9, 43a/11

2. Hakiki; esas, asıl.

“Ḳanı senüŋ oġluŋ ve ḳızın…gerçek dostlaruŋ, gėce gündüz varuṕ geldügüŋ ḳonşularuŋ?” (33a/4)

24a/3, 43a/11, 71a/12.

gerek: Lüzumlu, lazım, icap eder.

Ḳaćan ḳıyāmet ḳopa, mü’minler cennete girseler gerek. (35b/11)

13a/4, 16b/5, 16b/8, 18a/9, 18a/10, 18a/12, 18b/10, 18b/11, 18b/13, 18b/14, 19a/2, 35a/8, 35a/8, 36b/3, 39b/4, 40b/15, 45b/14, 51b/8, 52a/7, 86b/7, 86b/12, 87a/1, 88a/2, 88a/4, 88a/5, 88a/6, 88a/7, 88a/8, 88a/10, 90a/3, 90a/11.

gerṕüç: Kerpiç.

Bir gerṕüci altundandur, bir gerṕüci gümişdendür. (78b/9)

gėrü: 1.Tekrar, yeniden, bir daha.

Andan-ṣonra Ebū Ḳulābe gėrü düşinde ol maḳberleri gördi, evvelki gibi ölüler dirilmişler öŋlerinde nūrdan ṭabaḳlar var. (21b/13)

17b/4, 17b/9, 17b/14, 18a/3, 18a/8, 20a/14, 21a/6, 29a/5, 32a/13, 35a/8, 52b/6, 71b/10, 79b/11.

2. Başka, gayrı, diğer.

Andan-soŋra gėrü ḳalan ümmet eyde: “Eger ümmet-i Muḥammed bu adları aŋmasalardı; tā bin yıla degin faṣl-ı ḳaża tamām olmazdı.” (56a/8), 83b/12.

3. İtibaren, sonra.

“Bugünden gėrü ḫayr işlemege çare yoḳdur.” (9a/10), 20b/9, 38a/14.

g. dön-: Geldiği yere gitmek.

“Ben gitdüm ebedī gėrü dönmem yoḳdur.” (20b/6)

17b/10, 18a/13, 19b/9, 21a/2, 71a/10.

g. döndür-: Gitmesine engel olmak.

…ferişteler otdan çomaġ-ıla uruṕ cehenneme ḳoyalar ne-ḳadar çıḳmaḳ isteseler zebānīler gėrü döndüreler… (69a/6)

g. gönder-: Geldiği yere göndermek.

Bī-çāre ādem oġlanı dünyāsından ve mālından bu sözleri işidicek yüzüni Allahü teʿālā dergāhına ṭutuṕ eydür: “Beni gėrü dünyāya gönder, mühlet vėr.” (10a/5)

getür-: 1. Getirmek, iletmek.

Bilelerine cennet kefenlerinden bir kefen getürürler. (24a/14)

6a/4, 18a/6, 18a/7, 19a/4, 19a/5, 20b/7, 20b/10, 24a/15, 25a/10, 25a/12, 33a/15, 40a/8, 40a/8, 40a/8, 40a/9, 41a/10, 42b/2, 45a/10, 48b/8, 51a/14, 51b/10, 51b/11, 51b/15, 56b/14, 58a/6, 58b/10, 58b/12, 63a/3, 64b/14, 66b/4, 66b/13, 68b/15, 69b/9, 69b/13, 73b/4, 75a/13, 84a/9, 90b/13,

2. Bahşetmek, sunmak.

Allahü teʿālā buyura ki: "Ḳullaruma ṭaʿām getüriŋ." (84a/8)

3. Taşıyan; sorumlu olan.

Cebrā'il, Mīkā'il ve İsrāfīl ve ʿAzrāil ve ʿarşı getüren melekler ḳaldı. (39a/14), 6b/13, 11a/14.

getürül-: Getirilmesi sağlanmak.

Ḳaçan ʿalem getürüle kāfirleri cehenneme süreler. (55a/5)

gevde / gövde: Vücut, beden, gövde.

Cennet ehlinüŋ gevdesinde ḳıl olmaz yalıŋ yüzlü olalar. (83b/7)

Ḫaberde gelmüşdür ki ḳabir içinde on ṭā'ifenüŋ gövdesi çürümez. (50a/10)

5a/1, 6b/9, 10b/3, 10b/4, 10b/8, 11a/12, 15a/1, 20a/12, 26b/15, 32a/4, 32b/10, 32b/12, 35a/10, 41b/7, 42a/12, 44a/8, 44a/12, 46a/10, 47a/9, 49b/9, 67b/3, 73a/12, 75a/3, 83a/7, 83a/9, 83b/13.

gey-: Giymek.

Libāsları ḳaṭrandan ola, geydikleri saʿāt derileri ṣoyula. (73a/3)

33a/2, 41b/3, 62a/9, 67a/11, 67b/4, 77b/7, 83b/1, 83b/11.

geydür-: Giydirmek.

Otdan tāc uralar, erimiş baḳırdan geyesi geydüreler. (62b/7)

geyecek: Elbise, giyecek, giysi.

“Tiz cennet döşeklerinden döşekler döşen, cennet libāslarından geyecekler getürüŋ, cennetden bir ḳapu açuŋ ḳabrine.” (25a/10), 22b/8.

geyesi: Elbise, giyecek, giysi.

Anda geydikleri geyesiler otdandur. (67b/4), 62b/7, 73a/6.

geyesilü: Üzerine herhangi bir giysi giymiş olan, elbiseli, kıyafetli, giyisili.

“Yā Resūl Allah! Ol günde geyesilü kimse ola mı?” (51a/4)

geyür-: Giydirmek.

Andan Allahü teʿālā, Ādemüŋ bedenine bir libās geyürdi, tırnakdan günden güne Ādemüŋ ḥüsni ziyāde oldı. (5b/7)

gez-: Gezmek, dolaşmak.

“Ṣaġucı çevresinde gezenlere Allahü teʿālānuŋ daḫı ferişтehlerüŋ daḫı ādem oġlanınuŋ laʿneti olur.” (23a/11)

ġıll (Ar.): Gizli kin, garez, düşmanlık.

ġ. u ġışş: Kin ve hile.

Ṣu gögüslerine erişse ne-ḳadar ġıll u ġışş, ḫıyānet ḥased var-ısa ḳamusı zāil ola, göŋülleri pāk ola. (83a/3)

ġılmān (Ar.): Cennette hizmet eden delikanlılar.

Ṭabaḳlar getüreler şol ḳadar ġılmān vildān cemʿolalar ki ṭaş ve ṭopraḳ ṣağışınca ola. (48b/9), 48b/7, 49b/14.

ġıybet (Ar.): Bir kimseyi arkasından çekiştirme, dedikodu.

ġ. söyle-: Dedikodu etmek.

Anlar ġıybet söyleyenlerdir. (44b/8), 44b/10.

gibi: 1.Gibi.

Ḳamu dünyā Melekü'l-mevtüŋ öŋinde bir ṭabaḳ gibidür. (11a/5)

4a/2, 4a/2, 5b/15, 9b/4, 21b/13, 25b/8, 26a/2, 26b/11, 28b/15, 29a/14, 36a/4, 36b/14, 37a/1, 39a/10, 42a/11, 42a/13, 42a/15, 43a/6, 46a/10, 61a/8, 63b/5, 66a/7, 67b/9, 67b/9.

2. Benzeri.

"Yā Rabb! Ḳuluŋ şunuŋ gibi ḫayırlar işledi." dėyüṕ medḥ ėderler. (31b/4)

34a/8, 78a/9, 78a/10.

gir-: Girmek.

"Ol ḳapulardan kimler girür ve anlarıŋ adı nedür?" dėdi. (67b/12)

5a/8, 9a/1, 15a/4, 19a/10, 27b/13, 22a/4, 27b/14, 27b/15, 28a/1, 32b/13, 35b/10, 38a/4, 40a/7, 40b/14, 48a/14, 54a/1, 54a/11, 54a/12, 56b/6, 69a/9, 73a/8, 75a/6, 75a/13, 78a/1, 78a/3, 78a/4, 78a/5, 78a/6, 78a/7, 78a/11, 78b/6, 80a/2, 83a/7, 88b/11, 88b/12, 89b/2.

giriftār (Far.): Tutulmuş, yakalanmış.

g. ol-: Yakalanmak, tutulmak.

Evvel eydür: "Ėy ādem oġlanı! Üstümde günāh ėdüp̀ Allaha āṣ̄ī oluban ḳarnımda ʿaẕāba giriftār olsaŋ gerek." (18b/10), 67a/5.

git-: 1. Bir yere doğru yönelmek, gitmek.

Bir bölük ṭā'ife ṭuruṕ ivümek-ile cennete gide. (54a/5)

13a/13, 53b/3, 53b/5, 53b/12, 54a/6, 68b/1, 68b/2, 79a/14, 79a/14, 89b/7.

2. Ayrılmak.

"Ṣanırmıduŋ-ki dünyādan gitmeyesin?" (9b/11), 35b/13

15a/9, 15b/8, 19b/1, 20b/4, 32b/9, 34b/9,

3. Uzaklaşmak, gitmek.

Melekü'l-mevt ḳalḳuṕ gidicek ol yigit Süleymāna eyitdi… (12b/5)

16b/11, 18b/1, 24b/10, 30b/7, 32a/12,

4. Yolculuk etmek.

"Ėy ādem oġlanı uzaḳ sefere gidersin azıḳsız…" (17b/10)

5. Kaybolmak; sönmek.

Melekü'l-mevt göklere çıḳuṕ bir kerre ṣayḥa ėde, şol saʿāt ay ve güneş nūrı gidüṕ ḳapḳara olalar. (39a/9), 37a/5, 43a/2.

6. Kaybolmak; geçmek, dinmek.

Ḳaçan bu yılanlarıŋ biri ṭamu ehlini ṣoḳsa biŋ yıla degin aġrısı gitmeye. (72a/8), 66a/4

7. Yok olmak.

"Ḳaçan-ki dünyāda biriŋüz ölse Melekü'l-mevtüŋ gövdesindeki gözlerüŋ biri maḥvolur gider." (10b/9)

'aḳlı g. (68a/12)

dünyādan git- (9b/11)

sefere git- (17b/9)

gider-: Ortadan kaldırmak, yok etmek; temizlemek.

İllā secde yėrlerinden ne-ḳadar ki silk-seler gideremeyeler. (48a/10)

giyüsi: Giyisi, kıyafet.

"Ėy yuyucı giyüsimi arḳunlıġla çıḳar ki Melekü'l-mevt ṭıynaġından şimdi ḳurtuldum." (20a/9)

göbek: İnsanda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk, göbek.

Ḳaçan-ki cān göbege gelse yine çaġırur eydür: "Ḳo bir laḥẓa diŋlesün." (14b/5), 71a/15, 81b/9.

gögermek: Mavileşmek; görme kabiliyetini yitirmek, kör olmak.

"Bunlar ne ṭā'ife ki yüzleri ḳarармış, gözleri gögermiş?" (69b/11)

gögüs: Vücudun ön tarafı, göğüs.

Gögüslerinde erenlerin̦ adı yazılmış ola, daḫı Allahü teʿālā adlarından bir ad yazılmış ola. (81b/14), 2a/14, 3b/9, 4b/13, 5b/2, 14b/7, 46a/2, 51a/1, 61a/12, 69a/2, 83a/3.

gögsin dög-: Acı ve esefle kendini yumruklamak, gögsünü dövmek.

Ḫaberde gelmişdür ki her kim-ki bir muṣībete uġrarsa daḫı ol muṣībet içün yaḳasın yırtsa ve yāhūd gögsin dögse ṣanki seng aluṕ Allahü teʿālā ile ceng eyler. (22b/6)

gök: Sema, gökyüzü.

Eger cennet ehlinüṉ ṣaçları ḳılından biri yère düşeydi yèr ile gök arası nūr ile ṭolaydı. (83b/3)

2a/13, 6a/2, 6a/2, 6a/5, 6a/9, 7b/15, 6b/7, 10a/15, 17a/13, 22b/15, 23b/1, 24a/12, 24b/5, 24b/9, 24b/12, 24b/13, 24b/14, 24b/14, 25a/8, 25b/9, 25b/11, 25b/14, 26b/8, 31a/11, 31a/12, 31a/12, 31b/2, 35a/4, 35a/14, 35a/15, 35b/14, 36a/9, 36b/11, 36b/15, 37a/4, 37a/5, 37a/9, 37b/3, 39a/8, 39a/10, 39b/6, 39b/8, 40b/1, 41b/4, 42a/8, 42a/13, 42b/14, 42b/15, 48b/10, 50b/12, 54b/4, 59b/1, 61a/8, 66b/8, 67a/12, 77a/7, 78b/8, 80b/7, 80b/12

g. gürlemesi: Bulutlu havalardaşimşek çaktıktan veya yıldırım düştükten sonra gökyüzünden gelen gürleme sesi.

Andan-soṉra Münker ve Nekīr içeri gelür, ḳorḳunç ṣūret-ile āvāzları gök gürler gibi gözleri yıldırım bigi şaḳır, yèri yırta yırta gelürler… (26a/2), 28b/15.

gök: Görme engelli, kör.

Ṭamu ehlinüŋ gözleri gök ola, ḳulaḳları işitmez ola. (73a/4), 28b/14, 47a/3, 68b/14.

gökçek: Güzel, hoş, latif.

Andan bir kimesne gelüp ḫūb ṣūretlü ve gökçek ḳoḥulu mü'mine eydür… (25a/15), 1b/12, 24b/8, 25a/13, 70a/14.

gölge: 1. Gölge, sâye.

Gölgesin görenler ėyidiciler ve çalıcılar oldı. (3b/14)

2. Koruma, himaye.

Eger ṣadaḳa ise ḳıyāmet ıssından gölgedür. (57b/3), 53a/3.

3.Güneş ışınlarından korunacak yer, gölge.

Andan bir münādī çaġırup eyde: "Ėy ḫalāyıḳ! Yürüŋ gölgeye varuŋ" dėye. (52a/11), 52a/10, 52a/14, 52a/15, 80b/9, 81b/5, 81b/6.

gönder-:1.Yollamak, irsal etmek.

Şunlar ki dünyāda sen anları sevmezdüŋ ḫayr ḳazanup āḫirete göndermedüŋ uş bugün saŋa daḫı geldüm. (9a/9), 10a/5, 11a/9.

2.Bir amaçla ulaştırmak, yollamak.

Biŋ yıldan soŋra göreler ki üstlerine bir ḳara bulut gele sevinüp eydeler: "Raḥmet yaġmurıdur, Raḥman gönderdi." (71b/15), 24b/13,

3. Belli bir yere belli bir işi yapmak üzere gitmesini sağlamak.

Allahü teʿālā vaḳtā ki Mūsā Peyġemberi Firʿavnı dāʿvet ėtmege gönderdi… (86b/5), 29b/14, 30a/2, 56a/1, 66b/3.

gönjil-: Yönelmek, teveccüh etmek, yüzünü döndürmek.

Ḳaçan cehennemden yaŋa gönjile, Allahü teʿālā Cebrā'ile emr eyle, ol ḳuluma ṣor ki: "Dünyāda iken ʿālimlerle bir meclisde muṣāhib oldı mı; tā ki ol ʿālimler şefāʿat-ile anuŋ günāhın yarlıġayam?" (65a/4)

gönjlek: Gömlek.

"Ṭoḳuzuncı bölük ḳabirlerinden ṭuralar ḳaṭrandan gönjlekleri ola." (44b/8), 20a/6.

gönjül: İman, sevgi ve nefretin, iyi vekötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin manevi yönü, yürek, dil.

Allahü teʿālā gönjüllerinde zerre miḳdarı raḥmet yaratmamışdur. (71a/5) 14b/14, 15a/2, 23b/10, 53a/14, 73a/5, 77b/1, 80a/12, 83a/4.

gönjlü ḫoş ol-: Memnun olmak, hoşnut olmak, razı olmak.

"Şimdi gönjlüm ḫoş oldı, gözüm nūrlandı." (41b/1)

gönjülden: Yürekten, içten, candan.

Allahü teʿālā eyitdi: "Gönjülden ėtdükleri ẓulümlere peşīmān olmaġ-ıla dilden istiġfār ėtmek birle gözlerden yaş aḳıtmaḳ birle her aʿżā-ıla ḳulluḳ ėtmek birle." (58b/4)

gör-: 1. Görmek, fark etmek.

Baḳdı, dört nūrı gördi: Biri Ebū Bekr, biri ʿÖmer ve biri ʿOsmān, biri ʿAli. (2b/9), 1b/11, 3a/1, 3a/2, 3a/3, 3a/4, 3a/5, 3a/6, 3a/7, 3a/8, 3a/8, 3a/10, 3a/11, 3a/12, 3a/13, 3a/14, 3a/15, 3b/1, 3b/1, 3b/2, 3b/3, 3b/4, 3b/5, 3b/6, 3b/7, 3b/8, 3b/9, 3b/9, 3b/10, 3b/11, 3b/12, 3b/13, 3b/14, 3b/15, 8a/7, 8a/13, 9a/4, 9a/12, 9a/13, 9b/13, 15b/12, 16a/15, 17b/15, 19a/9, 21a/13,

21b/13, 22a/15, 25b/6, 26a/15, 32a/14, 32b/10, 37b/4, 37b/9, 40a/14, 40b/1, 42b/15, 43a/4, 48a/14, 56b/3, 57a/2, 62b/8, 66a/7, 66a/9, 70a/10, 71b/13, 72a/4, 73a/10, 73b/2, 73b/3, 75a/10, 75a/15, 79a/7, 79b/5, 79b/5, 79b/7, 79b/12, 80a/5, 82a/5, 83a/11, 85a/8, 87a/8, 87b/3, 87b/6.

2. Bulmak, görmek.

Gözin açdı, kendüzin ṭırnakların balçıḳ gördi. (5a/11), 15a/5, 15a/5, 15a/7, 32a/8, 32b/3, 32b/14,

3. Rastlamak, denk gelmek, görmek.

Ḥikāyet olundı-ki ʿÖmer *-raḍiyaʿllāhu anh-* Medīne saḳfında yürürdi; bir oğlan gördi elinde bir serçe var oynar. (87a/5), 25b/1, 25b/3, 26a/12, 62a/15, 64b/7, 65b/4, 89b/5.

4.Bilmek, anlamak.

Andan Melekü'l-mevt ölüye eydür: "Nèce gördüŋ dünyāyı?" (9b/6), 6a/3, 9b/7, 30a/5.

5. Görme yetisine sahip olmak, kör olmamak.

Pes eller, ayaḳlar deṕrenmekden ḳalur, gözler görmeden ḳalur, ḳulaḳlar işitmekden ḳalur, gövde cānsız ḳalur. (14b/15), 5a/3, 5a/4, 17b/8, 17b/8, 23a/5, 47a/14.

6. Hissetmek, maruz kalmak.

Kāfirler münāfıḳlar ḳaçan-ki yèrlerinden ṭuruṕ bu ḥālları görseler ḳabr içindeki gördükleri ʿaẕāb bunlara ṭatlu gele şol yaz uyḳusı gibi. (43a/4), 75b/7.

7. İzlemek, bakmak.

Pes ol cān ḳabre gelüp ıraḳdan görür ki beden ḳurumış, aġzından ṣular aḳmış. (32a/7), 18b/6, 33a/10, 33a/12, 80b/10.

8. Tanık olmak.

Ḳaçan-ki rūḥ naẓar ėder görür ki elmada yazılmış biñ dürlü ẕevk ve ṣafā ile rūḥ bedenden çıḳar… (13a/11), 32a/15, 32b/12, 43a/4, 89a/7.

9. Yaşamak.

Göz açup yumunca raḥat olmayalar, bir laḥẓa uyḳu yüzin görmeyeler. (73b/7)

10. Saymak, herhangi bir şey gibi görmek.

"Ėy bizim oġlancıḳlarımuzı zelīl ve ḥaḳīr görüp sögenler." (34a/10)

düş g. (21a/10)

görin- / görün- : Görünmek.

Nāgāh bir pāre od çıḳup gölge bigi görine. (52a/10)

Her bir ḥūri yetmiş ḥülle geyeler altında sünükleri içinde ilikleri görüne. (83b/2), 77b/7, 77b/8, 77b/9, 77b/10.

görüş: Görme işi, görme.

"Allah ḥaḳḳı-çün bir dem ṣabr ėdeyim başım baġlamaŋ ehl ü ʿıyālüm [ve] kavm ü kabīlem yüzüne baḳayım ki soŋ görüşümdir." (20b/1)

görüş-: 1. Dostluk, ahbaplık etmek.

…ḳapu açıla ḥūriler ṭaşra çıḳalar, erenlerine ḳarşu varuṗ görüşeler, alalar maḳāmlarına iledeler. (83a/13)

2. Konuşmak.

"Üç ṭā'ife vardur ümmetimden ki yarın ḳabirlerinden ṭurıcaḳ ferişteler anlar ile muṣāfiḥe ėdüṗ görüşür." (49a/5)

göster-: Göstermek

Şeyṭān ayaġı yanına gelür ol ḳadeḥi yine gösterür. (16a/1), 13a/10, 14a/7, 15b/11.

götür-: 1.Taşımak, ulaştırmak, iletmek.

Daḫı Süleymān ḫaber vėrdi, ol yigidi götürüṗ Çine iletdügini. (12b/13)

2. Yukarı kaldırmak.

Ḥaḳḳ teʿālā ṭarafından bir ferişteh çaġıruṗ eyde: "Başıŋı götür ki bugün rukūʿ sücūd güni degildür." (41b/15)

3. Götürmek.

"Bu ḥarāb eve azıḳ ne götürdün?" (18a/5)

göyündir-: Yakmak.

Ṭamu odı etimizi yedi, süŋüklerimizi göyündirdi, yüreklerimizi kesdi. (72b/2)

göz: Göz.

Resūlullah *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* ḥażretinüŋ mübārek gözlerinden yaş aḳdı. (23b/5)

3a/11, 4b/3, 4b/7, 4b/14, 5a/4, 5a/10, 5a/10, 7a/12, 7b/14, 10b/5, 10b/8, 11a/11, 11a/12, 14a/1, 14a/1, 14b/10, 14b/10, 14b/15, 17b/8, 19b/2, 19b/6, 26a/2, 28b/14, 32b/13, 39b/6, 41b/2, 41b/6, 43b/2, 47a/3, 47a/14, 50b/12, 53a/11, 58b/6, 59b/1, 68b/13, 69b/11, 70a/12, 71a/2, 72b/5, 73a/4, 73b/6, 75a/3, 77a/12, 78a/7, 78b/4, 79b/3, 80a/8, 80b/10, 83b/8, 84b/12.

g. ėrimi / g. ėrümi: Gözün alabildiği kadar mesafe.

"Bir kişi getüreler bilesine ṭoḳsan ṭoḳuz nāme ola, ḳamusınuŋ uzunı gözėrimince ola." (63a/4)

"Ḳabrüŋ göz ėrümi yėr açalar baḳuṕ cennetdeki maḳāmın görüṕ temāşa ėder." (18b/5), 24a/15, 25a/14, 63a/7.

gözet-: Kollamak, beklemek.

Şol-ki saʿādet ehlidir, āḳibetin gözedir şeyṭānuŋ sözine uymaz. (16a/6)

gözgü: Ayna.

Ol gözgüyi ol ṭāvus ḳarşusına ḳodı. (1b/10), 1b/9, 1b/11.

gözsüz: Kör, âmâ.

Üçünci gözsüz ḳoṕalar. Anlar ḥüküm ėdicilerdir. (43b/12)

gözyaşı: Gözyaşı.

"Evet bu gözyaşları raḥmetdür ki Allahü teʿālā anı raḥīm göŋüllere ḳomışdır." (23b/9), 7a/3, 77a/5.

g. dök-: Ağlamak.

Tiryāḳ, -*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm*- dėmekdür; ḫalvet yėrlerde ve ḳaraŋularda gözyaşların dökmekdür. (19a/6)

gūr (Far.): Mezar.

Ḳaćan üstüne ṭopraḳ yıġuṗ cemāʿat gėrü dönseler Ḥaḳḳ teʿālā eydür: "Ėy ḳulum yalŋız gūr içinde seni terk ėdüṗ yüz dönderdiler. (18a/14), 15a/4.

guṣṣa (Ar.): Üzüntü, keder, tasa.

"…bu vaḫşet ve yalıŋuzlıġı ve belā ve miḥnet ve guṣṣa ve nedāmet menzīlin aŋar mıduŋ?" dėyüṗ aġlar. (32a/11), 32b/6.

g. ćek-: Üzülmek.

"Ḳaćan bir ayı olsa ḳabre gelüṗ naẓar eyler görür ki…anuŋ öldügüne kim guṣṣalar çeker; tā bir yıla degin." (33a/14)

gül (Far.): Gül çiçeği.

Yetmişiŋ ḳalınlıġı bir gül yapraġı ḳalıŋlıġınca ola… (77b/4), 2a/5.

gül-: Gülmek.

…Cebrā'ile ḳarşu tebessüm ḳıluṗ güldi; cennet, dişleri arasından ćıḳan nūr ile ṭoldı. (82a/9), 18a/8.

güç: Zorluk, güçlük.

g. ėtmek: Zorluk çıkarmak.

Yüri cehenneme var ki kimse kimseye güç ėtmek olmaz. (58a/9), 15b/7.

güçlü: Kuvvetli, kudretli.

“Ben ölümem ki ėy nėce senüŋ gibi güçlülerüŋ mālı senden artuġ oġlanlaruŋ cānın aldum.” (9b/4)

gümiş: Gümüş.

“Cennet içinde köşkler var incüden…daḫı gümişden.” (49a/12), 42b/3,48b/13, 58a/7, 62a/10, 78b/9.

gün: 1. Gün.

Ḳaçan-ki yedinci gün olsa eydür: ‘Yā Rabb destūr vėr varayım gövdemi göreyim.’ dėr. (32b/9)

6b/11, 7a/12, 7b/7, 12b/1, 12b/14, 18b/7, 18b/15, 19a/9, 26b/13, 26b/14, 31b/10, 32a/2, 32a/12, 33a/10, 34a/2, 34a/3, 34a/5, 40b/15, 41a/6, 41a/7, 42a/1, 42a/1, 42a/2, 42a/9, 42b/8, 42b/8, 43a/10, 49a/8, 49b/1, 49b/1, 49b/2, 49b/2, 49b/4, 50a/15, 50b/9, 50b/12, 51a/4, 51a/6, 51a/9, 58a/7, 60a/2, 60a/3, 60a/12, 60b/3, 60b/12, 64a/13, 65b79, 73b/14, 73b/14, 82b/11, 84a/2, 84a/5, 87b/2.

2. Gündüz.

Ṭūbā aġacınuŋ naẓīri dünyāda gün güneşidür ki aṣlı gökde, ışıġı ḳamu yėrdedür. (80b/12)

günden güne: Gün geçtikçe, gittikçe, gün günden

Cemālleri ve ḥüsünleri günden güne arta. (83b/14), 5b/8, 83b/15.

günāh (Far.): Günah.

Bu nāmelerde ḳuluŋ günāhları yazılu ola. (63a/5)

5b/9, 15b/1, 15b/4, 22b/11, 23a/1, 27b/9, 28a/8, 28a/11, 28b/5, 31a/7, 31a/8, 31b/5, 31b/6, 46a/11, 47b/8, 50b/14, 58a/8, 60a/14, 61b/11, 63a/13, 65a/2, 65a/7, 65a/9, 77a/2.

g. -ı kebāir: Büyük günahlar.

Cebrā'il eyitdi: "Yedinci de senüŋ ümmetüŋden günāh-ı kebāir işleyenler tevbe ėtmedin öldiler." (68a/10)

g. ėt-: Günah işlemek.

"Ėy ādem oġlanı! Üstümde günāh ėdüp Allaha āṣī oluban ḳarnımda ʿaẕāba giriftār olsaŋ gerek." (18b/9)

g. işle-: Günaha girmek, hata yapmak.

Ḳaçan ḳul günāh işlese ṣoldaki ferişteh ṣaġındaki ferištehe ṣorar ki: "Yazayıŋ mı?" (31a/4), 9b/9, 26a/11, 42b/1.

gündüz: Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü, gündüz vakti.

Bir rivāyetde eydür: Beş ferištehdür; ikisi gėce gelür gündüz gider. (30b/7), 7a/1, 29a/4, 30b/8, 60b/10.

güneş: Güneş.

"Bir ferişteh girür nūrlu güneş bigi yıldırar…" (27b/15), 2a/12, 19b/1, 24a/13, 37a/4, 39a/9, 43a/2, 52a/7, 52a/8, 78b/1, 80b/12, 83b/5.

gürle-: Kalın ve gür ses çıkarmak.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan cehennemi görseler ʿarāṣat ehli mevḳıfda ṭururken bir kez cehennem heybet birle ḳatı gürleye. (75b/9)

güt-: Hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürmek.

"Ol vaḳt Şuʿaybuŋ ḳoyunuŋ güderdüŋ." (88b/4)

güyegülik: Damatlık, güveyilik.

Yigitlik yüzügin barmaġından çıḳaralar, güyegülik gönlegin ṣoyalar, meşāyiḫ ʿamāmesin başından alalar. (20a/6)

güzel: Güzel,çirkin karşıtı.

"Ḳaçan cennet ehli cennete girseler ölümi getüreler, bir güzel ḳoç ṣūretinde. (75a/13)

-H-

ḥā (Ar.): Osmalı alfabesinin sekizinci harfi (ح).

Başı degirmi bigi, iki eli ḥā bigi, ḳarını mīm bigi ayaḳları dāl bigi. (4a/8)

ḫaber (Ar.): Haber, bilgi.

Ḳaçan bu ḫaberi cennet ehli işideler beşāret ḥāṣıl ola, ṭamu ehline ḥasret ḥāṣıl ola. (75b/4), 88b/15.

ḫ.-de gel-: Rivayet edilmek.

Ḫaberde gelmüşdür ki ḫalāyıḳ ḥaşr olalar ḳıyāmet güni ʿuryān anadan ṭoġmış bigi. (50b/2)

1b/2, 5a/6, 7b/12, 9a/1, 12a/15, 12b/15, 13a/14, 14a/8, 14a/15, 15a/11, 16b/14, 22a/3, 22b/4, 23b/3, 24a/10, 26b/1, 28b/13, 30a/13, 34b/11, 40a/1,

43a/13, 47b/13, 48a/7, 49b/12, 50a/9, 52a/4, 55a/7, 55b/10, 56b/12, 57a/11, 58a/10, 58b/9, 59a/14, 59b/15, 60a/2, 61b/13, 64b/9, 65a/1, 65a/14, 65b/8, 66b/2, 67a/7, 71b/5, 72a/9, 73a/9, 75b/7, 82a/3, 82a/12, 82b/3, 82b/13, 83b/10, 85b/10,

ḫ. vėr-: Bilgilendirmek, haberdar etmek.

"Yā ʿĀyişe! Gerçek eydürsin bu ḥāl ḳatı ḥāldur. Ammā bundan daḫı ḳatıraḳ ḥāl nedür anı ḫaber vėr" dėdi. (19b/11), 11b/4, 12b/13, 14a/6, 19a/4, 19b/6, 25a/2, 30a/4, 41a/8, 67a/, 68a/5, 68a/6, 68a/8.

ḥabīb (Ar.): Sevgili, dost; Hz. Muhammed.

Allahü teʿālā buyura ki: "Ḥabībüm Muḥammediŋ ḳabrına varıŋ." (40a/13), 59a/1.

ḫabīṣ (Ar.): Pis, kötü, murdar.

Melekü'l-mevt eyde: "Ṭur, yā ḫabīṣ! Ḳaçma ki saŋa ölümi ṭadırayım." (37b/6), 25b/12.

ḥabs (Ar.): Bir yere kapama, salıvermeme, hapis.

ḥ. ėt-: Alıkoymak, çıkmasına izin vermemek.

Ol yedi ḳanṭaranuŋ her birinde ḳulı ḥabs ėderler geçmege ḳomayalar; Ḥaḳḳ teʿālā buyurduġı buyruḳların ṣoralar. (63b/7)

ḥabṭ (Ar.): İbtâl etme, bozma.

ḥ. ėt-: Hükümsüz kılmak, bozmak.

Ḫaberde gelmişdür: İmām ʿAdil bir sāʿat ʿadl eylemek ḫayırludur altmış yıl ʿibādetden ve bir sāʿat ḥükminde cevr eylemek altmış yıl ʿibādeti ḥabṭ ėder. (85b/13)

ḥac (<ḥacc) (Ar.): İslam'ın beş şartından biri olan, hac ibadeti.

İkincide beş vaḳt namāzdan ṣoralar, üçüncide zekatdan ṣoralar, dördüncide oruçdan ṣoralar, beşincide ḥacdan ṣoralar… (63b/14), 87b/8.

ḥ. ėt-: Müslümanlıkta hac zamanında Kâbe'yi ziyaret ve tavaf etmek.

Ḥikāyet olundı-ki ʿAbdullāh bin Mübārek bir yıl bir yıl Ḳur'ān taʿlīm ėderdi ve bir yıl ḥac ėderdi. (87b/1), 78a/7.

ḥacāmet (< ḥicāmet) (Ar.): Vücudun herhangi bir yerini hafifçe çizip üzerine boynuz, bardak veya şişe oturtarak kan alma.

ḥ. et-: Kesici bir aletle yaralamak.

Yalnız ṣaġ bāzūsın gören ḥacāmet ėdiciler oldı. (3a/15)

ḥācet (Ar.): İhtiyaç, gereklilik.

"…Allahü teʿālā anı ḥażretinden ıraḳ ḳılur, menʿ ėder, ḥācetine sebīl olmaz." (89b/3)

ḥ. iste-: Bir dilekte bulunmak.

"Her kimse-ki emri'l-müslimīnden bir şey üzerine vālī olsa, ḥācet isteyenlerüŋ menʿ ėtse üzerine girüp̀ ḥācet ʿarżėtmege…" (89b/1)

ḥācı (Ar.): Hacca gitmiş, hac ibadetini yerine getirmiş olan.

Ol imdi merkepler dünyāda ėtdükleri ḳurbāndur ki ḥācılar bayramında boġazadılar. (52a/1)

ḥacīl (Ar.): Utabnmış, mahçup.

Ḳomşularum içinde ḥor u ḥacīl ḳaldum. (21b/6)

ḥadīṯ (Ar.): Söz, kıssa.

Nėte-ki ḥadīṯde gelmişdür: "…" (52a/3)

ḥafīf: Ağır olmayan, yeğni.

h. gel-: Kilo bakımından daha az çekmek.

Ḳıyāmet güninde iṯḳālden ḥafīf gelür. (85a/6)

ḥakīm (Ar.): Hekim, doktor, tabip.

Burnın görenler ḥakīmler ve ṭabībler, ʿaṭṭārlar oldı. (3a/6)

ḥākim (Ar.): Hükmeden, buyruğunun yürüten, hakim.

*ḥ. ḳıl-: S*orumlu kılmak, hükmedici konuma getirmek.

Ebū Ẕer eyitdi: "Resūlden -*ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- beni bir ḳavma ḥākim ḳılmaḳ ṭaleb ėtdüm." (90b/1)

ḥ. ol-: Hükmü altına almak, hükmetmek, sözünü dinletmek.

"Yā Ebā Ẕer, iki kişi üzerine ḥākim olma." (90b/6)

ḥaḳīr (Ar.): Değersiz, bayağı, aşağı.

"Ėy bizim oğlancıḳlarımuzı zelīl ve ḥaḳīr görüp sögenler." (34a/10)

ḫalāṣ (Ar.): Kurtma.

ḫ. ėt-: Kurtarmak.

Allahü teʿālā fażlı keremi birle ol ḳuluŋ günāhın yarlıġaya ṭamu odından ḫalāṣ ėde. (77a/2)

ḫalāyıḳ (<halā'ik) (Ar.): Yaratılmışlar, mahlukât.

Bu bāb: Ḫalāyıḳ maḥşerde sürüldügin bildirir. (51b/7)

11a/8, 11a/10, 40a/2, 40b/3, 42b/6, 42b/7, 43a/12, 43b/4, 47b/14, 48a/8, 48b/2, 50a/2, 50a/4, 50a/8, 51a/9, 50b/3, 50b/9, 50b/14, 51a/12, 51b/1, 51b/7, 52a/11, 52a/12, 53b/1, 53b/2, 53a/1, 55b/11, 57a/5, 57a/5, 58a/2, 58a/3, 59a/8, 59b/10, 61b/14, 64a/5, 64b/3, 75b/15.

ḫalḫāl (Ar.): Kadınların ayak bileklerine taktıkları bilezik.

Barmaḳlarında onar yüzük, ṭopuḳlarında onar ḫalḫāl ola cevāhirden. (82a/3)

ḫalḳ (Ar.): İnsanlar, halk.

"Anlar ḫalḳ arasında fitne bıraġanlardur." (43b/7)

3a/2, 7b/14, 22b/1, 24a/1, 26b/8, 27a/3, 36b/542a/11, 46a/11, 56a/8, 58a/5, 61a/6, 88a/1, 88b/3, 88b/8, 88b/11.

ḫalḳullāh (Ar.): Allah'ın yarattığı.

Ḫalḳa merḥamet ḳılmaḳ ve mürāʿāt ėtmek gerekdür ki küllisi ʿabdullāhdur ve ḫalḳullāhdur. (88a/3)

ḫaḳ (< ḥaḳḳ) (Ar.): 1. Allah.

Ṭaraf-ı Ḥaḳdan bir münādī ċaġıruṕ eyde: "Bunlar anlardur ki zekāt vėrmediler..." (45b/9), 86b/2, 86b/7, 86b/8, 86a/14.

2. Geçmiş, harcanmış emek; verilmiş emekten doğan manevi yetki.

İkincide beş vaḳt namāzdan ṣoralar, üçüncide zekatdan ṣoralar…yedincide ata ve ana ve ḳonşu ḥaḳḳından ṣoralar. (63b/15), 59b/9, 90b/4.

3. Doğruluk, gerçek, hakikat.

Anları görenler bileler ki ḥaḳ yolunda ḥiḏmetkārlardur. (48a/14), 20a/15, 44b/4, 86b/1, 88b/12, 90b/4.

Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā (Ar.): Cenabı Allah. (*krş. Ḥaḳ teʿālā)*

Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā eyitdi: "Yā Mūsa! Ol-ki namāzındur senüŋ-içün ḥüccetdür; oruç saŋa cehennem odundan ḳalḳandur." (57b/1)

Ḥaḳ teʿālā (Ar.): Cenabı Allah. *(krş. Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā)*

Ḥaḳ teʿālā eyitdi: "Yā Mūsa! Ben diriyem, baŋa ölmek yok." (58b/2)

8b/4, 8b/6, 15b/6, 18a/13, 23a/8, 31b/3 41b/4, 47b/7, 56b/11, 57b/12, 62a/6, 63b/8, 66b/11.

ḥāl (Ar.): Durum, vaziyet.

Ḥāl budur ki kendüden ʿaẕābı asān kimse olmaya. (67a/6)

5b/12, 15a/7, 15a/14, 17a/1, 19b/6, 19b/7, 19b/10, 19b/10, 19b/11, 19b/12, 20a/1, 20a/4, 21b/8, 30a/9, 32a/8, 32b/3, 32b/14, 33a/7, 36b/6, 39b/14, 41a/12, 43a/4, 50b/9, 60a/2, 60a/13, 60a/14, 73a/10, 86a/9, 87a/8, 87b/4, 87b/12, 90a/7, 90a/15.

ḥalāvet (Ar.): Tatlılık.

Dişleri Kevṯerden olduġı-çün ḥalāvet yėri oldı. (4b/8)

ḥalet (Ar.): Durum, vaziyet, hal.

ḥ. -i neʿz: Can çekişme hali.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ki ḳul ḥālet-i neʿze düşse, bir münādī Allah ṭarafından çağırur cān alıcı-ya eydür: "Ḳo bir laḥẓa diŋlensün." (14b/1), 16a/8.

ḫalīfe (Ar.): Birinin yerine geçen kimse, halife.

Pes ol cānlar dükeli ol nūra baḳdılar, ḳanġı-kim ol nūruŋ başın gördi sulṭān oldı ve ḫalīfe oldı. (3a/1), 29b/6, 90a/3, 90a/8, 90a/10.

ḫalīl (Ar.): Sadık dost; Hz. İbrahim'in lakabı.

Andan Allahü teʿālā eyde: "Ḳanı benim ṣafīyim Ādem, ḳanı benim ḫalīlim İbrāhim, ḳanı kelīmüm Mūsa...?" (58b/15)

ḫāliṣ (Ar.): Saf, temiz, katışıksız.

Allahü teʿālā eyitdi: "Yā Muḥammed! Ümmetiŋden her kimki beni bu ad-ıla aŋalar ḫāliṣ göŋül ile dört ırmaḳdan daḫı ṣuvaram." (80a/12)

ḫalḳa (Ar.): Kapı tokmağı.

Andan cennet ḳapusına èrişeler, göreler ḳızıl yāḳutdan ḫalḳası var. (83a/12), 83a/12.

ḫalvet (Ar.): Tenha, ıssız; kimsenin olmadığı yer.

Biri daḫı şol kişidür kim ḫalvet yèrde Allahü teʿālā ḳorḥusından gözlerinden yaş aḳıtdı. (53a/10), 15a/15, 19a/6.

ḥamd (Ar.): Allah'a nimetleri ve lutufları için şükran duygularını bildirme.

ḥ.ėt-: Allah'a şükretmek.

"…biz tesbiḥ ėderiz, saŋa ḥamd ėderiz, seni taḳdīs ėderiz." dėdiler. (29b/10)

ḥ. eyle-: Allah'a teşekkürünü bildirmek.

Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- ilerü varuṗ Allahü teʿālāya ḥamd ve ṣenā eyleye. (62a/1)

ḥamır: Hamur.

Cennetüŋ yėri ṭopraġı müşgdendür, ʿanberdendür, kāfūrdur; ırmaḳları ṣudur, sütdür, baldur, ḥamırdur. (81a/3), 80a/8.

ḥāmile (Ar.): Gebe kadın.

Allahü teʿālā ḳāḍi ola, ferişteler ṭanuk ola, ḥāmileler ḥamlin düşüre, ḫalāyıḳ serḫoş ola, ʿaẕāb ḳatılıġından tāze igitler aḳ ṣaḳallu ḳocalar ola. (59b/10), 37a/3.

ḥamīm (Ar.): Çok sıcak, çok kaynar nesne, özellikle su.

Mālik bunlara cehennemüŋ ḥamīminden bir ḳadeḥ ṭolduruṗ ellerine ṣuna. (72b/3)

ḥaml (Ar.): 1. Ana karnındaki çocuk.

Allahü teʿālā ḳāḍi ola, ferişteler ṭanuk ola, ḥāmiller ḥamlin düşüre… (59b/10)

2. Gebe olma, gebelik.

…ḥāmile ʿavratlar ḥamlin duralar… (37a/3)

3. Taşıma, yüklenme.

h. olun-: Yüklenmek.

Ve eger ʿameli yetmese maẓlūmuŋ seyyi'ātından aḫẕ olunuṗ ẓālim üzerine ḥaml olunur. (91a/12)

ḥamle (Ar.): Saldırma, atılma.

ḥ. eyle-: Atılmak, saldırmak, hücum etmek.

Şol sāʿat zebānīler derilüṗ iblīse ḥamle eyleyeler, kimi oddan süŋü ile ṣancalar kimi ḳamçılar birle çeküṗ pāre pāre ḳoparalar. (38a/6)

ḫarām (Ar.): Dinen yasak olan, helal karşıtı.

Ana gözüni ḫarāmdan ṣaḳınuṗ Allahü teʿālā buyruġundan ve Resūlullah ḳavlinden çıḳmayanlar girür. (78b/4)

Hārut (Ar.): Arkaşı Mârut ile ün almış bir melek olup, büyü ile sihir ile uğraştıklarından kıyamete kadar üzere Babil'de bir kuyuya hapsedilmişlerdir.

Cebrā'il eyitdi: "Yā Muḥammed! Ben-daḫı ḳorḳaram-ki Hārut ve Mārut mübtelā olduḳları bigi mübtelā olam; andan ötüri aġlaram." (68b/7)

ḥasenāt (Ar.): İyilikler.

Her ne dürlü ḫayrlar ve ḥasenātlar ve ʿibādetler elüŋüzden gelür. (34b/1) 33a/11, 82b/12.

Hāşimī (Ar.): Hz. Muhammed'in mensup olduğı kabile.

"Allah ḥaḳḳı-çün baŋa kimse binmek olmaz meger şol peyġamber biner ki; Hāşimīdir ve Ḳureyşīdir, Muḥammed ʿAbdullāh oġlıdur." (41b/11)

ḫaṭṭ (Ar.): Çizgi.

ḫ. çekil-: Çizgi çizilmek.

Eger Allaha yaramaz bir ḳul ise anuŋ daḫı adı çevresinde bir ḳara ḫaṭṭ çekilür. (11b/12), 11b/10.

ḫaṭun: 1. Karı, eş

Allahü teʿālā, eydür: "Ėy ferişteblerüm! Görüŋ imdi mü'min ḳulumı ki cānın aldım, sevdügi dostlarından ayırdum, oġlancıḳların yetim ḳıldum, mālını milkini, ḫatunlarını ayruḳlar aldı." (30a/7), 23a/14.

2. Kadın.

Daḫı cennetde mü'minler çift olmaġ-içün ḥūri-ʿıyndan ḫatunlar yaradılmışdur ki arılar ve pāklardur. (77a/14)

havā (Ar.): Hava.

"Dünyā aġaçlarınuŋ köki yėrde ve budaḳları havādadur." (80b/15), 35b/14, 36b/15, 84b/1, 84b/2.

Haviye (Ar.): Cehennem'in yedinci katı, en şiddetlisi.

Her kim ki ḫayrı günāhdan yeyni gele anuŋ yėri Haviye tamusıdur. (63a/13)

ḥavż (Ar.): Cennette Allah tarafından Hz. Muhammet'e verilmiş olan ırmak ve havuzun adı.

Gözleri ḥavżdan olduġı-çün melāḥat yėri oldı. (4b/7), 4b/3.

ḥ.-ı Kevŝer: Cennete bir havuz.

"Cebrā'ilden ṣordum bu ırmaḳlar ḳandan gelür, ḳanda gider?" Cebrā'il eyitdi: "Ḥavż-ı Kevŝere gider." (79a/14), 57a/3.

ḫayır (<ḫayr) (Ar.): İyilik, hayır.

Pes dükeli ḫayır ʿamellerin yaza. (28a/7)

6b/14, 9a/8, 21a/7, 21b/2, 22a/2, 30a/15, 30b/2, 33a/11, 34b/1, 34b/4, 34b/8, 49b/6, 60b/11, 62b/5, 63a/13, 65a/2, 78a/9, 86a/13, 86b/2, 88a/12, 89a/7.

ḫ. ėt-: İyilik yapmak, hayır işlemek.

Şer'ide mübāḥ olan umūrda ʿāmme-i müslimīne vüsʿat olduḳça irāde ḫayır ėtmek gerekdür. (88a/9)

ḫ. gör-: İyilik bulmak.

"Eger ḫayır işlediŋse ḫayır görürsin, eger şerr işlediŋse şerr göresin." dėr. (18a/1)

ḫ. işle-: İyi bir davranışta bulunmak, iyilik yapmak.

Bugünden gėrü ḫayri şlemege çare yoḳdur. (9a/10), 18a/1, 31b/4, 62b/3.

ḫ. ü şerr: İyilik ve kötülük.

İki ferişteh vardır ādemüŋ iki yaġrını arasında oturuṕ ölünceye-dek işledügi ḫayr ü şerrini yazar. (30b/14)

ḫayırlu: Hayırlı, uğurlu, iyi.

Ḫaberde gelmişdür: İmāmʿAdil bir sāʿat ʿadl eylemek ḫayırludur altmış yıl ʿibādetden ve bir sāʿat ḥükminde cevr eylemek altmış yıl ʿibādeti ḥabṭ ėder. (85b/11), 86a/5, 86a/6.

ḫayrān (Ar.): Şaşırmış, şaşkın.

ḫ. ḳal-: Şaşırmak, şaşırıp kalmak.

Pes ḫālāyıḳ ḳabirleriden aç ve ṣusuz ʿuryān bir zamān ḫayrān ḳalalar. (43a/13), 57b/10.

ḫayrāt (Ar.): Sevap kazanmak için yapılan hayırlı işler, iyilikler.

Ḳalan ḫayrātı ve ḥasenātı özgedür. (82b/12)

ḫazā'in (Ar.): Hazineler.

Her kim ḫazā'ini çoḳ olmaḳ diler, raʿiyyeti üzerine şefḳat eylesiŋ. (89a/3)

ḫaẕer (Ar.): Sakınma, kaçınma.

ḫ. ėt-: Sakınmak, uzak durmak.

Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- eyitdi: "Ẓulüm ėtmekden ḫaẕer ėdiŋ. (91a/2)

ḫazīnedār (Far.): Koruyucu; bekçi, kapıcı.

"Ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ ḳabirlerinden ḳopsalar Allahü teʿālā uçmaḳ ḫazīnedārı Rıdvāna eyde ki…" (48b/3)

ḫaẓır (Ar.): Hazırlanmış, hazır.

Zekeriyyā Zāhid der ki: "Şol vaḳtin ki ḫalet-i nezʿe düşdi, dostlarından biri ḳatında ḫażır idi. (16a/9)

ḫ ol-: Hazır bulunmak, hazır olmak.

Gök pāre pāre olmış, yėr degüşürilmiş, canavarlar ḥaşr olmış, deŋizler ḳurumış, zebānīler ḫaẓır olmış, ayuŋ güneşüŋ nūrı gitmiş terāzū ḳurılmış, uçmaḳ bezenmiş. (43a/2), 13b/12.

helāk (Ar.): Ölme.

h. ėt-: Öldürmek.

Ḥükminde ʿadil ėtse ol ʿadil anuŋ bağın şeşer ve eger ẓulüm ėtdi-y-ise ol ẓulüm anı helāk ėde. (90b/15)

h. ol-: Ölmek.

Andan Melekü'l-mevt bir ṣūretle ine ki eger ol vaḳtuŋ yėr gök ehli diri oluṕ Melekü'l-mevti görelerdi ḳamusı helāk olaydı. (37b/4), 39b/9, 67a/12.

ḥelāl (Ar.): 1. Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamaış olan.

"Bende günāhlar işledüŋ yıġılanmadıŋ, dāyim beni isterdüŋ, ḥarāmdan ḥelāli seçmezdüŋ." (9b/10)

2. Nikahlı kadın; eş.

"Ḳanı senüŋ oġluŋ ve ḳızın, ḳavm ve kabīlen, sevgülü ḥelālüŋ, gerçek dostlaruŋ, gėce gündüz varuṕ geldügüŋ ḳonşularuŋ?" (33a/4)

hem (Far.): 1. Üstelik, ayrıca.

Allahü teʿālā eyitdi: "Muḥammed benim ḳulumdur hem resūlimdür." (23b/14), 90a/4.

2. Birden fazla şeyin birlikte bulunduğunu ve birden fazla işin birlikte yapıldığını göstermek için kullanılan bağlaç.

Ammā Şeyṭān īmān almak ulu muṣībetdür ki ḳul ölüm vaḳtinde hem dünyādan ayrıla hem dīnden ayrıla, firāk-ı külli ḥāṣılola. (17a/11)

hemān (Far.): 1. Hemen, o anda, derhal.

Hemān nidā işitdüm: “Ḳulumu terk ėdiŋ, ḳorḳutmaŋ, ben aŋa raḥmet ėtdüm.” (87a/13)

2. Yalnız, sadece.

Ḳoltuḳ ḳılı gėrü ḳalan ḳıl gevdelerinde bitmeye, hemān ṣaćları ve ḳaşları ve kirpükleri ola. (83b/13), 20a/8.

3. İşte.

Hemān sekiz gözüŋ biri İsrāfil, biri Mīkā’il, biri ʿAzrāil, biri Cebrā’il, dördi ʿarşı getüren feriştehler. (11a/12)

hem-nişīn (Far.): Beraber oturup kalka, teklifsiz arkadaş.

“Ėy bizim māllarımızı üleşenler biz ḳaraŋusın içinde esīr ve kara ṭopraḳ içinde yılanlar ve ʿaḳreblere yār ve hem-nişīn oluṕ zār ve ḥasret yaturuz…” (34a/13)

her: Her, her bir.

Her yapraḳda bu maḫlūḳātuŋ adı yazıludur. (11b/15)

6b/11, 6b/11, 6b/12, 7a/11, 7a/11, 7a/13, 7b/6, 7b/7, 7b/8, 8a/1, 18b/7, 18b/15, 22b/9, 23a/2, 24a/1, 24a/4, 24b/9, 30a/14, 31b/10, 33a/10, 33a/10, 33b/2, 45b/8, 51b/2, 54b/10, 54b/12, 54b/13, 58b/6, 60a/1, 61a/9, 60a/2, 60b/12, 63a/9, 63b/3, 67b/7, 67b/10, 73a/12, 73b/13, 73b/13, 73b/14, 73b/14, 77b/3, 78b/7, 80b/6, 82b/7, 82b/8, 82b/10, 82b/11, 82b/15, 83a/14, 83a/14, 84a/2, 85b/9.

her bir: Her, her bir.

Gerekdür ki ol zekāt vėrilmeyen māluŋ her bir danesinden bir taḫta düzeler cehennem (45b/15) , 45b/14, 51b/2, 82a/1, 83b/1, 85b/2, 91b/5.

her biri / her birisi: Her, her bir; ayrı ayrı hepsi.

Her birinüŋ öŋinde nūrdan birer ṭabaḳ var. (21a/12)

Gövdeleri şöyle çirkin ḳoḳar ki ʿaraṣāt ehli her birisi ʿaẕābларını unudalar. (44a/13)

6b/11, 24a/13, 38a/7, 44a/13, 45b/6, 48b/11, 50b/10, 51b/5, 62a/5, 62a/9, 63b/7, 66a/6, 69a/4, 70b/15, 71a/4, 72a/6, 72b/11, 82b/9, 83b/10, 84a/10, 84b/3, 83b/10, 85b/2, 88a/3.

hergiz (Far.): Hiçbir zaman, asla.

Hergiz deŋizlerde bir ḳaṭre, aġaçlarda bir dane yemiş ve otlarda bir dane yoḳdur ki illā anuŋ üzerine ferişтehlerden biri müvekkeldür. (7b/1), 4a/1, 57a/13, 57b/12.

her kanda: Her nereye.

Bunı işidicek iblīs kaçuṗ maşrıḳa vara, göre ki Melekü'l-mevt ḥāẓırolmış, her ḳandaki kaçsa Melekü'l-mevtden ḳurtulmaġa çāre olmaya. (37b/10)

her kanġı: Herhangi.

Her ḳanġı ferişteye uġrardı, selām vėrürdi. (6a/10)

her kim: Hangi kimse ki.

Her kim ki ḫayrı günāhdan yeyni gele anuŋ yėri haviye tamusıdur. (63a/13)

22b/4, 24a/1, 63a/13, 80a/12, 85a/14, 85b/4, 85b/9, 89a/3, 89a/10, 91a/7.

her kimse: her kim.

Resūl eyitdi: “Her kimse ki Āyete’l-kürsī oḳusa Allahü teʿālā her bir ḥarfine biŋ ḥasene yazar. (85b/2), 85b/15.

her ne: Ne, her ne.

Baŋa baḳuṕ ʿibretaluŋ ki dünyāda her ne-ki duruṕ devşirdüm ise vereşeye ḳaldı. (20b/14), 34a/15, 42a/9.

heybet (Ar.): Büyüklük, ululuk, azamet.

Ol heybetden ne-ḳadar ʿarāṣat ehli var-ısa ḳamusı dizleri üstine yıḳılalar. (75b/9), 2a/1, 7a/2, 8a/13, 8b/1, 8b/10, 37b/5, 70b/2, 75b/8, 87a/12.

hey’et (Ar.): Dış görünüş, şekil, sûret.

Vaḳtā ki ṭāvus ol gözgüye baḳdı, anda kendü ṣūretin gördi, gökçek ṣūretde ve ḫūb hey’etde. (2a/1)

ḫı (Ar.): Arap alfabesindeki dokuzuncu harf(خ)

Meşelā ḳıyāmı elif bigi rükūʿ, ḥı bigi sücūdi, mīm bigi ḳuʿūdı, dāl bigi ādemüŋ daḫı yaradılduğı Muḥammed adı ṣūretinde yaratdı. (4a/5)

ḫınzır (Ar.): Domuz.

İkinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar ṣūretleri ḫınzır ṣūreti bigi ola. (45a/15)

ḫışım (<ḥışm) (Ar.): Yakın, akraba.

Ḳarındaş ḥışım dost yalıŋuz ḳoyalar ki ʿamel-ile Allaha ṭapışururlar. (19b/14)

ḫışım / ḫışm (Far.): Kızgınlık, öfke.

İn, benim ḫışmum ve ḳahrum birle iblīs ölümi ṭadur. (37a/10)

ḫ. ėt-: Kızmak, öfkelenmek.

Zebānīlerden ḳorḳuṗ ümmet-i Muḥammed, bu on ṭoḳuz ḫurūfu dėseler on ṭoḳuz zebānīler bunlara ḫışım ėtmeye çare bulmayalar. (70b/7), 72a/14.

ḫıyānet (Ar.): Hainlik, ihanet.

Ṣu gögüslerine ėrişse ne-ḳadar ġıll u ġışş, ḫıyānet, ḥased var-ısa ḳamusı zāil ola, göŋülleri pāk ola. (83a/3)

ḫ. eyle-: İhanet etmek.

Ve ammā ḫıyānet eyleyüṗ ġayrı muṣrife eylemek ġāyet ṭuġyāndur. (91b/8)

ḫicāb (Ar.): 1. Örtü, perde.

Muḥammedüŋ nūrın yaratdı bir aḳ incüden ḫicāb içinde. (1b/6), 2a/12, 7b/14, 8a/6.

2. Utanma, sıkılma.

ḫ. ėt-: Utanmak, sıkılmak.

Ḳaçan günāhlarına gele melekden ḫicāb ėdüṗ yazmaya. (28a/8)

hīç (Far.): Hiç.

Ṭamu ehli yetmiş yıl Mālike çaġıruṗ yalvaralar, hīç cevāb vėrmeye. (72a/11)

3b/15, 16a/15, 34a/7, 39b/14, 40b/10, 64b/7, 70a/15, 81a/6.

hīçbir: Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz.

Resūl eyitdi: “Hīçbir mü’min yoḳdur ki illā anuŋ-içün günde yeŋi nāme yazılur.” (60b/3), 4a/9, 15a/6, 60b/3, 60b/8, 80b/7, 82b/3, 84b/6, 84b/7.

hidāyet (Ar.): Doğru yolu göterme, hakka sevketme.

Allahü teʿālā ḳulları içün esbāb-ı hidāyet ḳıldı. (91b/3)

ḥiḏmetkār (Far.): Hizmet eden kimse, hizmetçi.

Anları görenler bileler ki ḥaḳḳ yolunda ḥiḏmetkārlardur. (48a/15)

ḥikāyet (Ar.): Hikâye, anlatı; olmuş bir hadise.

ḥ. olun-: Hikâye edilmek, anlatılmak.

Ḥiḳāyet olundı ʿAbdurraḥmān bin Ceyiden ki Nūşirevān milkiŋ taḫtınuŋ dört ayaġında dört kelime yazılmış idi. (85b/13), 16a/7, 85a/6, 87a/4, 87a/15, 87b/10, 88b/15.

ḥikmet (Ar.): Sebep.

Münker ve Nekīr gelüben ḳabr içinde ṣorı ṣormaḳdan ḥikmet budur ki ol vaḳtın Allahü teʿālā Ādemi yaratmak diledi… (29b/4)

ḥisāb (Ar.): Hesap.

“Başıŋı götür ki bu gün rükūʿ sücūd güni degildür. Belki ḥisāb ve ʿaẕāb günidür.” (42a/1), 22b/14, 62a/7.

ḥ. çek-: Hesap ödemek.

“Vereşe mālı üleşürler, ben ‘aẕābın çekerem. Anlar yėrler ṭoyarlar, ben ḥisābın çekerem.” (21a/1)

ḥ. ėt-: Sorumlu tutarak açıklama yapmasını istemek, sorguya çekmek.

Ḳaçan Allahü teʿālā, ḫalḳ-ıʿālem ʿaraṣātda cemʿ ėtse daḫı dilese ki ḥisāb ėde, emr eyleye nāmeler ḳar yaġar gibi gökden yėre uçuṗ her kişinüŋ nāmesi eline ḳona. (61a/7)

ḥ. vėr-: Bir konuda açıklama ve savunma yapmak.

Ḫalāyıḳ ḥisāb vėrmek içinde ola. (50a/8), 27a/4.

ḥisābsız: Sayılamayacak kadar çok olan, hesapsız.

Zīrā ki ṣabr ėdenlere Allahü teʿālā ḥisābsız ecirler vėrür. (23a/8)

ḫod (Far.): Kendi.

"Peyġamberler ve anlaruŋ ehlibeyti ve Receb ve Şaʿbān ve Ramażan ayın oruçdutanlar ne acıġalar ve ne ḫod ṣuṣayanlar." dėdi. (51a/12), 31b/13, 71b/15.

ḫor (Far.): Hakir, aşağı, değersiz.

Üstümde tekebbürlenüṗ ṣalınursın, ḳarnımda ḫor ve żelīl olsan gerek. (18b/11), 21b/6.

ḫoşnūd (Far.): Memnun, razı.

ḫ. eyle-: Memnun etmek.

Allahü teʿālā eyitdi: "Ol bir ḥaṣlet budur ki ḥaṣımların ḥoşnūd eyleyeler. (58a/15), 58b/3.

ḫ. ḳıl-: Razı etmek.

Mūsa eyitdi: "Yā Rabb! Seni nėce ḥoşnūd ḳılsunlar." (58b/4)

ḫ. ol-: Memnun olmak, razı olmak.

…ne cennete irişürler ve ne göge irişürler; yā maẕlūm ḫoşnūd oluṕ ḥaṣūmları ḫoşnūd oluṕ oluṕ borcu ödenince. (35b/15)

ḫoşnudlıḳ: Memnunluk, hoşnut olma durumu.

Şol kimse içün kendü nefsi arzusı Allahü teʿālā rıżā ḫoşnudlığı içün terk ėde… (82b/2)

ḫūb (Far.): Güzel, hoş.

"Ne kişisin ki dünyāda senden ḥūb ṣūretlü nesne görmedüm?" (25b/2), 1b/12, 3a/9, 25a/15, 24b/8.

ḥudūd (Ar.): Sınırlar, bucaklar.

Anlarıŋ iḥlāsı-y-ıla ḳā'im ola, ʿadūların refʿ ėde ve ḥudūd ikāmet ėde. (90a/6)

ḥuḳub (<ḥuḳb) (Ar.): Belirli bir zaman dilimi.

"Ḳıyāmet güninde ʿahdu emānet ṣıyanlar, zināʿ ėdenler, ribā yėyenler, beş vaḳt namāzı terk ėdenler ḥuḳub miḳdarı ʿaẕāb çekeler." (73b/12), 73b/13.

ḥuḳūḳ (Ar.): Haklar, hakikatler.

İllā şol kimse ki ḥaḳḳı-y-ıla öldi ve üzerindeki ḥuḳūḳı edā ėtdi. (90b/5)

ḫulefā (Ar.): Halifeler.

Eyitdüm: "Senden soŋra ḫulefāyı ẕelīl ḳıldıŋ." (89b/8)

ḥūrī (Far.): Cennet kızı, huri.

Her ḥūrinüŋ altında yetmiş ḥülle ola. (77b/3), 57b/6, 77b/9, 81b/7, 81b/11, 82a/8, 82a/11, 82a/14, 82b/5, 82b/7, 83a/12, 83b/1.

ḥūrī-ʿıyn (Far.): İri ve güzel gözlü huriler.

Allahü teʿālā ol ḳulı ćiftlendürür ḥūri-ʿıyndan bir ḥūrī ile bir dane incüden ḳubbe içinde. (82b/5), 77a/13.

ḫurmā (Far.): Hurma ağacının tatlı meyvesi.

"Cennet aġaçlarınuŋ budaḳları ḳurumaz, yapraḳları dökülmez, tāze ḫurmāları dükenmez." (80b/2), 66b/7.

ḫurrem (Far.): Sevinçli, şen.

Ḳabrüŋ göz ėrümi yėr açalar baḳuṕ cennetdeki maḳāmın görüṕ temāşa ėder, ḫurrem olur. (18b/6)

ḥurūf (Ar.): Harfler.

Zebānīlerden ḳorḳuṕ ümmet-i Muḥammed, bu on ṭoḳuz ḥurūfu dėseler on ṭoḳuz zebānīler bunlara ḥışım ėtmeye ćare bulmayalar. (70b/6)

Ḥuṭame (Ar.): Cehennem'in beşinci katı; Gayya kuyusunun bulunduğu kat.

Beşinci ḳapunuŋ adı Ḥuṭamedür, Yahūdiler olur. (68a/2)

ḥüccet (Ar.): Delil, ispat.

Cān eydür: "Allahü teʿālā buyruġuna ḥüccet gerek." (13a/4), 13a/7, 57b/2.

ḥücre (Ar.): Oda.

Cennet içinde hīçbir köşe ve bir ḳubbe ve bir ḥücre yoḳdur ki Ṭūbā budaḳlarından bir budaḳ olmaya, ḳamusında vardur gölgesi daḫı var. (80b/8)

ḥükm / ḥüküm (Ar.): Hükm, emir.

Ḥükümde ʿadl eylemek emr-i şedīddür. (90b/6), 11a/9, 43b/12, 85b/12, 88a/11, 90b/12, 90b/14.

ḥ. ėt-: Söz geçirmek.

Andan-soŋra ḫalāyıḳ arasında ḥüküm ėde. (58a/2)

ḥ. eyle-: Bir kanaate varmak.

Andan-soŋra vuḥūş ile bahāyim arasında ḥükm eyleye… (56a/11)

ḥülle (Ar.): Cennet elbisesi.

Her bir ḥūrī yetmiş ḥülle geyeler, altında sünükleri içinde ilikleri görüne. (83b/1), 5b/14, 40a/8, 40a/12, 41a/5, 41b/2, 59a/5, 62a/9, 77b/4, 77b/8, 81a/9, 83b/10.

ḥürmet (Ar.): Saygı, itibar.

Ol vālīye ḥürmet yoḳdur ki müslimanları ẓāyīʿ eyleye. (89b/12), 33b/8, 82b/11.

ḥüsün (<hüsn) (Ar.): Güzellik, iyilik.

Cemālleri ve ḥüsünleri gündengüne arta. (83b/14), 5b/8, 84a/1, 84a/2.

hüdhüd (Ar.): Çavuş kuşu, ibibik.

Ḫayvanlardan on ḥayvan cennete girür: …Belḳısuŋ hüdhüdi… (56b/10)

-I-

ırāḳ: Uzak.

Cān gelüp ḳabre ırāḳdan baḳar görür aġzından, burnundan ḳan revān olmış. (32a/15), 32a/7, 32b/11, 67b/1.

ı. ḳıl-: Uzaklaştırmak, uzak tutmak.

Şol sāʿat de Allahü teʿālādan ikisine daḫı vaḥy geldi" Yā Cebrā'il ve Yā Muḥammed, ben sizi ṭamu odından ırāḳ ḳıldum." (68b/11), 89b/4.

ı. var-: Uzak durmak.

Biri aç ṭoyurup cevmerd olan ve biri ġāzīler ve biri namāza ırāḳ varanlar ve biri żaʿīflere yardum ėdenler ve biri dermānde ḳalmışlara meded ėdenlerdür. (27a/8)

ırmaḳ: Nehir, ırmak.

Dördünci cennet içinde ırmaḳlar vardur. (78b/13)

7a/6, 11a/3, 39a/5, 66b/13, 75a/1, 75a/2, 77a/10, 78b/13, 78b/13, 79a/2, 79a/4, 79a/7, 79a/8, 79a/8, 79a/9, 79a/9, 79a/13, 79b/10, 80a/2, 80a/6, 80a/7, 80a/8, 80a/9, 80a/10, 80a/13, 81a/3.

ıṣlāḥ (Ar.): Düzeltme, iyileştirme.

ı. ėt-: Düzene koymak, iyileştirmek.

Ve baʿzısına ʿilim vėrdi; ʿilim ile dünyāları ıṣlāḥėtdi. (86b/14), 86b/13.

ıssı: Sıcaklık, ısı.

Ḳıyāmet ıssından, günāh aġırlıġından ḫalāyıḳ dere batalar. (50b/13), 53a/1, 57b/4, 67a/13.

ıssılık: Sıcaklık, hararet.

Bir ḳısmı ıssılık ola… (52a/15)

ışıḳ: Ziya, nur , şavk.

Ṭūbāaġacınuŋ naẓīri dünyāda gün güneşidür ki aṣlı gökde, ışıġı ḳamu yėrdedür. (80b/12)

ʿıyāl (Ar.): Bir kimseninin geçindirmek sorunda olduğu kişiler; çoluk çocuk.

Ḳaçan bir ayı olsa ḳabre gelüp naẓar eyler görür ki ehlinden ve ʿıyālından anuŋ-içün kim duʿāeyler… (33a/13), 34b/7.

ıżṭınā (Ar.): Mahçup.

ı. ėt-: Mahçup Etmek.

Benüm ḫalḳuma merḥamet ḳılduġından ötüri seni ıżṭınā ėtdüm. (88b/8)

-İ-

ibādet (Ar.): Dinin emirlerinin yerine getirme, kulluk.

Her ne dürlü ḫayrlar ve hasenātlar ve ʿibādetler elüŋüzden gelür. (34b/1)

85b/12, 21b/10, 85b/13, 53b/15, 87b/8.

İblīs (Ar.): Şeytan.

İblīs ḳadeḫi yere uruṕ ḳaçdı gitdi. (16b/10), 16b/3, 16b/5, 16b/11, 37a/10, 37a/13, 37b/5, 37b/5, 37b/9, 38a/3, 38a/5, 38a/9, 49b/3, 68a/1.

ʿibret (Ar.): Kötü bir hadiseden alınması gereken ders, uyarıcı sonuç.

i. al-: Ders almak.

Baŋa baḳuṕʿibretaluŋ ki dünyāda her ne-ki duruṕ devşirdüm ise vereşeye ḳaldı. (20b/14)

ibriḳ (<ibrīḳ) (Ar.):Toprak ya da madenden yapılmış, kuplu ve emzikli su kabı.

Pes vildān ve ġılmān uçmaḳda dürlü dürlü mā'ideler ve niʿmetler daḫı ibriḳlerle şarāblar… (49b/15)

ibrişim (<ebrīşum) (Far.): Bükülmüş ipekten iplik.

…nėte-ki ḳırmızı ibrişim billūr ṭaştan görinürse ḥūrilerüŋ ilikleri süŋükleri içinde daḫı laṭīf, aḳ ve nazuk görinür. (77b/8)

iç: 1. İçeri, iç.

Dördünci cennet içinde ırmaḳlar vardur. (78b/12)

5a/13, 6a/3, 9a/1, 12b/11, 15a/4, 17a/7, 18a/7, 18a/14, 19b/13, 22b/9, 26a/7, 26b/3, 29a/3, 29b/3, 30a/2, 34a/12, 34a/12, 35b/8, 36a/3, 36a/5, 40b/14, 43a/5, 45b/7, 47a/4, 48b/12, 49a/11, 50a/9, 51a/2, 55b/13, 57b/5, 59a/10, 59a/11, 60b/6, 62b/3, 63a/11, 63b/11, 66a/2, 66a/5, 66a/10, 66b/13, 67a/4, 70a/7, 72b/10, 72b/12, 73a/1, 77b/10, 79a/7, 79b/8, 80b/3, 80b/7, 81a/8, 81a/11, 81b/4, 82a/8, 82b/6, 83a/6, 83b/2, 85b/7.

2. Vücut, beden.

…üç günden soŋra cān, Allahü teʿālāya yalvaruṗ eydür. “Yā Rābb! Baŋa destūr vėr ki varayım ol gövdeye naẓar ėdeyim ki ben anuŋ içinde idüm.” (32a/5)

3. Arasında, içerisinde, dahil.

Ḳomşularum içinde ḫor u ḥacīl ḳaldum. (21b/6), 38b/4, 38b/12.

4. Zarf, müddet.

Melekü’l-mevt eyitdi: “Beli. Ol gün içinde anuŋ cānın aldum.” dėdi. (12b/14), 27b/6.

5. Bulunma hali eki ile bu ekin fonksiyonunda kullanılmıştır.

Āḫiretde daḫı nūr içinde olalar. (52b/10), 1b/6, 18b/13, 34b/10, 50a/9, 52b/6, 52b/10, 55b/13, 67a/2, 72a/3, 91a/3, 91a/5.

iç-: İçmek.

Mü’minler Ṣırāṭ köprüsinden geçeler, ol çeşmelerin birinde içeler. (83a/2)

48a/1, 50b/13, 85a/1, 47b/1, 15b/13, 16a/2, 36b/10, 84b/6, 84a/2, 49b/8, 72b/6, 85a/1, 48b/15, 50a/8, 57a/5, 38a/2, 37b/15, 50a/3.

içerü: İçeri.

Gördüm Taŋrı resūli içerü girdi. (19a/10), 5a/8, 26a/1.

içim: Bir yudumda içilecek miktarda olan.

Eydeler: “Bize teraḫḫum ėdüṗ bir içim ṣu vėr; tā ki bir saʿāt raḥāt olalım. (72a/15), 72b/13.

içün: İçin.

Bu ḳamu kerāmetler Ramażan ayınuŋ ḥürmetinedür, her günüŋ orucı içündür. (82b/11)

20b/5, 21b/4, 22b/5, 23a/6, 27b/5, 33b/8, 34b/8, 42b/13, 53a/5, 55a/8, 55a/10, 57a/13, 57b/6, 57b/9, 57b/13, 57b/14, 58b/11, 63b/1, 66b/4, 71b/6, 82a/6, 82b/1, 82b/2, 82b/7, 85b/6, 85b/8, 90b/9, 90b/9, 91b/3.

idḫāl (Ar.): Dahil etme, içeri sokma.

i. ėt-: Dahil etmek, almak.

Mü'min ḥāṣıl ėdebilürse ḥaṣımlaruŋı ol irżāʿ ėder ve cennete idḫāl ėder. (91a/13)

igit: Delikanlı, genç erkek.

…tāze igitler aḳ ṣaḳallu ḳocalar ola. (59b/12)

igne: İğne.

Cebrā'il eyitdi: "Yā Muḥammed! Eger cehennem odından bir igne ucı ḳadarı yėr açılsa bu yėr yüzünde olanı yaḳardı. (67a/9)

ihdā (Ar.): Çare, çıkar yol.

Ẓulümāt yevm-i ḳıyāmetdür. Yaʿnī sebebdür ḳıyāmet güninde ẓulümāt içinde ḳalmaġa sebeble ihdā bulunmaz. (91a/4)

iḫlāṣ (Ar.): İbadet etmekteki içtenlik, samimiyet.

Anlarıŋ iḫlāsı-y-ıla ḳā'imola, ʿadūların refʿ ėde ve ḥudūd ikāmet ėde. (90a/5)

iḥsān (Ar.): İyilik etme.

i. ėdici: İyilik yapan.

Ehl-i cennet üçdür: Birisi ḥükm ve salṭanat issidür; ʿādil ola, nāsa iḥsān ėdici ola… (88a/12), 3a/5.

iḥyāʿ (Ar.): Mübarek bir geceyi ibadetle geçirme.

i.ėt-: Mübarek bir geceyi ibadetle geçirmek.

"Ėy benüm ferişteherüm, siz ṭanuḳ oluŋ, ben ol ḳuluŋ günāhların yarlıġadum bu gėceyi iḥyāʿ ėtdüŋ-içün. (27b/10)

iḫtiyār (Ar.): Seçme, tercih etme.

i. ėt-: Sermek, tercih etmek.

Şol kimse içün kendü nefsi arzusı Allahü teʿālā rıżā ḫoşnudlıġı içün terk ėde, Allah rıżāsı-çün iḫtiyār ėde. (82b/3)

ikāmet (Ar.): Bir yerde yerleşip oturma, mukim olma.

i. ėt-: Bir yerde oturmak, bi yere yerleşmek.

Anlarıŋ iḥlāsı-y-ıla ḳā'im ola, ʿadūların refʿ ėde ve ḥudūd ikāmet ėde. (90a/6)

iki: Birden sonra gelen sayının adı, birden bir artık.

1. is. İki.

Bir rivāyetde eydür: "Beş ferişteh dür; ikisi gėce gelür gündüz gider." (30b/6), 15a/13, 16b/2, 30a/1, 30b/7, 68b/9.

2. *sf.* İki.

İki pehlūsın görenler ġāzīler oldı. (3b/10)

2b/2, 3a/14, 3b/3, 4a/8, 4b/14, 4b/15, 4b/15, 4b/15, 6a/7, 12a/3, 23b/8, 25a/4, 28b/14, 29b/14, 30a/2, 30a/3, 30a/14, 30b/13, 34a/8, 40a/8, 45a/8,

53a/5, 60b/9, 64a/13, 64b/1, 66a/13, 67a/3, 69a/3, 71a/4, 78b/6, 78b/7, 82b/15, 87a/11, 87b/2, 87b/2, 87b/3, 87b/8, 90a/12, 90a/12, 90a/13, 90a/13, 90a/13, 90a/14, 90b/5, 90b/13.

ikileyin: İkinici defa, ikinci kez.

Ol ḥūrī́ ćaġıruṕ eyitdi:‘Ėy Taŋrı emīni! Başını ḳaldır ikileyin naẓar ḳıl.’ (82a/13), 80a/4.

ikinci: İkinci.

İkinci ḳaṭreden ʿÖmeri yaratdı. (2a/3)

14a/11, 16a/11, 17a/2, 17b/1, 36b/4, 43b/8, 45a/14, 47b/14, 54b/9, 63b/11, 64a/9, 67b/15, 78a/1, 78a/12, 80a/5, 86a/2.

iki yüz: Yüz doksandan sonra gelen sayının adı, iki yüz.

Burnından rūḥ daḫı iki-yüz yıl nūrı ćevzendi andan gözlerine indi. (5a/9)

iklīm (Ar.): Ülke, memleket; diyar.

Süleymān yele buyurdı: “Ol yigidi Ćin iklīmine iletüṕ bıraḳdı.” (12b/7)

ikrām (Ar.): 1. Saygı, hürmet.

Ḳaćan mü’minler ḳabż olsa raḥmet ferişteleri anı ikrām-ile aluṕ yedinci göge degin iledirler. (35a/3)

2. Ağırlamak.

Diledüm ki evvelki ādetimce ikrām eyleyem. (19a/9)

i. ėt-: Şereflendirmek.

Ve nübüvvetle ikrām ėtdüm. (88b/9)

i. eyle-: 1. Bahşetmek.

Allahü teʿālā baŋa ikrām eyledi, berātın vėrdi. (62b/2)

ilāhī (Ar.): Rabbim, Allah'ım; ey Allahım.

Melekü'l-mevt eyde: "İlāhī! Sen Ḳayyūmsın saŋa ölmek yoḳ." (39a/13)

31b/9, 49b/11, 57a/14, 57b/10, 58b/2, 64a/4.

ile: İle.

Ćardaḳları dürr ile yāḳutdandur. (78b/11)

2a/12, 2a/12, 2a/12, 2a/13, 5a/2, 6a/1, 6b/3, 6b/12, 7b/14, 8a/1, 8b/6, 13a/12, 15b/11, 20a/8, 20b/11, 21b/2, 22b/7, 22b/15, 24a/4, 24b/8, 25b/9, 26b/8, 32a/8, 34b/10, 34b/10, 38a/6, 39b/5, 39b/12, 44a/1, 47a/5, 48b/13, 49a/5, 51b/5, 54b/4, 56a/11, 56a/15, 56b/9, 61b/14, 62b/13, 64a/8, 64b/13, 65a/7, 66b/4, 67a/11, 75a/15, 77a/7, 77b/13, 80a/12, 82a/10, 82b/6, 83b/3, 83b/4, 86a/11, 86a/11, 86b/13, 86b/14, 88a/7.

ilerü: İleri, ön.

Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- ilerü varuṕ Allahü teʿālāya ḥamd eyleye ve şenā eyleye. (62a/1)

ilet-: Göndermek, eriştirmek.

Ḫaberde gelmişdür ki bir ḳuluŋ ʿamelin ṭartalar, günāhı ḫayrından artuḳ gele, Allahü teʿālā buyura ki: "Cehenneme iledim." (65a/3)

12b/6, 12b/7, 12b/13, 25a/1, 28b/12, 33b/1, 35a/4, 35a/14, 36b/10, 62b/10, 67a/1, 57a/2, 65a/11, 69b/1, 69b2, 75a/1, 83a/14, 83a/14.

iley: Huzur, yan, ön.

Ol vaḳıtda mü'minleriŋ nūrları ileyilerince saʿy ėder ki aydınlıḳ içinde olalar. (91a75)

ilik: Kemğin içerisindeki sıvı madde, ilik.

Bedenleri şöyle nazuk ve laṭīf ola-ki incikleri sünüginüŋ iligi etlerinden görinür ola. (77b/7), 77b/9, 83b/2.

ʿilim (<ʿilm) (Ar.): Bilgi, ilim.

Ve baʿzısına ʿilim vėrdi; ʿilim ile dünyāları ıṣlāḥ ėtdi. (86b/14), 21a/8, 55a/9, 55a/11, 57a/8, 86b/11.

ilk: İlk, birinci, evvel.

Ol yıl içinde gelen Receb ayınuŋ ilk cumʿa gėcesine degin ḳaçan Receb ayınuŋ ilk cumʿa gėcesi olsa Allahü teʿālā ol ferişteheeydür… (27b/6-7)

illā (Ar.): Fakat, ancak, sadece.

Hergiz deŋizlerde bir ḳaṭre, aġaçlarda bir dane yemiş ve otlarda bir dane yoḳdur ki illā anuŋ üzerine ferişteh lerden biri müvekkeldür. (7b/3), 48a/10, 60b/3, 60b/8, 82b/4, 86a/2, 86a/3, 86a/4, 86a/5, 90b/4, 90b/13.

illiyyīn (Ar.): Cennetin ve gökyüzünün en kutsal, en yüksek tabakası.

Yazın kitābını ve cānını illiyyīnde cānın yėre iledüŋ. (25a/1)

imām (Ar.): Namazda kendisine tabi olunan kimse.

Cemāʿat bineler, mü'ezzinler yedeler, imāmlar süreler, ʿaraṣāt ehli anları göricek ṣoralar… (65b/3)

imān (Ar.): İnanma, mümin olma.

Eger imān küfürden şirkden ḳurtulmış ise geçmege ḳoyalar… (63b/9)

14b/13, 15a/1, 15b/2, 15b/4, 15b/5, 16b/14, 17a/5, 17a/9, 59b/5, 63b/9, 63b/10.

imānlu: İmanlı, inançlı.

"Her kim-ki ḳażāma boyun ṭutsa, belālaruma ṣabr eylese, niʿmetlerüme şükür eylese anı gerçek imānlu ḳullarumdan yazarum, ḳıyāmetde gerçekler ile ḳoyar[um]." (24a/3)

imānsız: İnançsız.

Eger dil imāndan ayrıluṗ göŋül imānsız ḳalursa bī-çāre ādem oġlanı n'eylesün? (15a/2), 15a/9, 15b/8, 16a/5.

ʿimāret (Ar.): Bayındırlık, mamurluk.

İmāret emānetdür, ḳıyāmet güninde nedāmetdür. (90b/3), 18a/4, 86a/1, 86a/4, 86a/4.

i. ėt-: Bayındır hale getirmek, mamurlaştırmak.

Allahü teʿālā çünki dünyāyı ḳullarına imāret ėtmek istedi sābıḳ ʿilminde vardı ki emīre raʿiyyet gerekdür ki baʿzısın emīr ḳıluṗ eline seyf vėrdi; ol seyf ile dünyāların ıṣlāḥ ėtdi. (86b/11), 86a/10.

imdi: Artık, şimdi, o halde.

Ḳatı ulu nesneden ṣorduŋuz imdi bilgil ki ḫalāyıḳ ḳıyāmet güninde ḳuburlarından ṭurıcaḳ on iki bölük ṭuralar. (43b/4), 30a/5, 34b/4, 51b/15, 53b/8, 60a/12.

in-: 1.İnmek, gelmek, ulaşmak. *(krş. en-)*

Ḳaçan-ki kāfire ölüm yetişse gökden ʿaẕāb ferişteleri inerler bile cehennemden pelās görürler. (25b/5) , 5a/10, 5a/13, 5a/14, 12a/3, 24a/13, 33b/3, 33b/7, 33b/7, 33b/10, 37a/10, 37b/2, 38a/10, 84b/2, 84b/11.

2. İnmek, gönderilmek.

Eydeler ki: "Biz ol ümmetüz ki aŋa Ḳur'ān indi." (70a/2), 11a/8, 70a/4.

inʿām (Ar.): Nimet verme, iyilik etme.

Bunlara ol duʿālar sebebi-y-ile ve ṣadaḳa berekātında Allahü teʿālādan inʿām olur. (21b/4)

ʿināyet (Ar.): Yardım, iyilik.

Ferişteler eyde: "Ṣırāṭı geçdüŋüz zahmetsiz meşaḳḳatsiz Allahü teʿālā faṣl-ı ʿināyeti birle." (64b/9)

ince: Kalınlığı az olan, ince.

Ol Ṣırāṭ ḳıldan ince ḳılıçdan itidür, ṣu gibi ditrer, dün ḳarasından daḫı ḳaraŋudur. (63b/5)

incik: Baldır.

Bedenleri şöyle nazuk ve laṭīf ola-ki incikleri süŋüginüŋ iligi etlerinden görinür ola. (77b/6)

incin-: Kırılmak, üzülmek, rahatsız olmak.

Birisi ehli-y-ile cemʿ olsa seksen yıl miḳdarı eglene, ne kendü incine ne ehli incine bir günde yüz kez ḳızoğlan bula. (84a/4-5)

incit-: Rahatsız etmek, huzursuz etmek, kırmak.

"Taŋrı içün anları incitmeŋ." (20b/6)

incü: İnci.

Allahü teʿālā, anı aḳ incüden yaratmışdur. (78a/12), 1b/5, 41b/8, 49a/11, 62a/11, 78b/11, 78b/15, 79b/6, 80b/4, 82b/6.

indür-: İndirmek.

"Pes ol rūḥı yėre indürüp bedenine ḳoyalar." (25a/4)

ins (Ar.): İnsan.

Terāzūnuŋ aralığı cinn-ile ins ʿameli-y-ile ṭaġlar bigi yıġlınmış ola. (63a/1), 79b/8.

insān (Ar.): İnsan, âdemoğlu.

İnsān nefsine ẓulüm ėdicidür. (91b/10), 88a/1.

iŋle-: Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek.

Ḳatı ḳatı iŋleye, dili bağlana söylemeye…(59b/2)

irāde (Ar.): Dileme, isteme.

Şer'ide mübāḥ olan umūrda ʿāmme-i müslimīne vüsʿat olduḳça irāde ḫayr ėtmek gerekdür. (88a/9)

irādet (Ar.): İsteme, dileme; gönül isteği.

i. eyle-: İstemek, dilemek.

"Ḳaçan Allahü teʿālā bir emīre ḫayır irādet eylese anuŋ-içün vezīr ṣāliḥ ḳılur." (86a/13), 86b/2.

irin: İrin, cerahat.

Ağızlarından irin aḳar ola. (44a/4), 32b/1, 46b/6.

iriŋlü: İrin toplamış, cerahatli, irinli.

Sekizinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar, başları aşaġı ola, ayaḳları yuḳaru ola, ud yėrlerinden ḳanlu ve iriŋlü ve ṣaru ṣular aḳar ola. (46/13)

iriş-: Erişmek, uklaşmak.

Ammā mü'minler ki anlaruŋ borcı var iken öldiler yāḫūd biregüye ẓulmėtdiler, ḥasūmların rāżıḳılmadın dünyādan gitdiler muʿallaḳ durur havāda; ne cennete irişürler ve ne göge irişürler (35b/14)

irżāʿ (Ar.): Razı.

i. ėt-: Razı etmek.

Mü'min ḥāṣıl ėdebilürse ḥaşımlaruŋı ol irżāʿ ėder ve cennete idḫāl ėder. (91a/13)

ʿİsa (Ar.): İsa Peygamber.

Allahü teʿālā eyde: "…ḳanı rūḥum ʿİsa, ḳanı ḥabībüm Muḥammed?" (59a/1), 16b/6.

ise: İse, olunca, olursa.

Eger Allaha yaramaz bir ḳul ise anuŋ daḫı adı çevresinde bir ḳara ḫaṭṭ çekilür. (11b/11), 10a/10, 10a/10, 17b/11, 17b/12, 17b/13, 20b/15, 25b/10, 28a/11, 57b/3, 63b/10.

işḳāl (Ar.): Ağır bir şey yükletme, yükletilme.

Ḳıyāmet güninde işḳālden ḥafīf gelür. (85a/6), 85a/5.

İslām (Ar.): Müslümanlık, İslamiyet.

"Peyġamberüm Muḥammeddür-*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*-, dīnim İslām dīnidür." (30a/11), 25a/7.

İsrāfil (Ar.): Dört büyük melekten olup kıyamet gününü, sûru üfürerek bildirmekle görevlidir.

Allahü teʿālā ṣūrı İsrāfīl eline vėrdi. (36a/15)

6a/9, 6a/15, 6b/5, 6b/6, 6b/9, 7a/5, 7a/8, 11a/13, 36a/15, 39a/14, 40a/2, 40a/5, 40b/2, 40b/2, 40b/5, 40b/11, 41a/1, 41a/13, 42b/9, 42b/9.

issi: Sahip, malik, eye.

Ḫalḳ arasında alnın görenler ʿadl issi begler oldı. (3a/3), 6b/3, 46a/1, 50a/13, 53a/7, 88a/11.

iste-: 1. Talep etmek, dilemek, istemek.

Ḳamu acıġanlaruŋ göŋli ṭaʿām isteye, ṭamu ehlinüŋ istemeye. (73a/5-6)

9b/10, 13a/7, 20a/5, 24a/7, 49b/10, 59b/9, 69a/6, 66b/6, 72a/4, 72b/8, 73a/5, 73a/6, 73a/6, 73a/7, 73a/7, 73a/8, 73b/8, 73b/9, 86b/6, 86b/11.

2. Aramak.

Eyitdi: “Sadaḳdan bir deve ḳaçdı, anı isterem.” (89b/8), 19a/14,

istiʿānet (Ar.): Avn, yardım isteme.

i. eyle-: Yadım istemek.

Allahü teʿālānuŋ niʿmeti-y-ile maʿṣīyet istiʿānet eylemek ġāyet küfrāndur. (91b/7)

istiġfār (Ar.): Tövbe etme.

Eger dürdügi vaḳtın anuŋ içinde istiġfār bulunsa ol nāmenüŋ nūrı olur. (60b/6), 60b/5.

i. ėt-: Tövbe etmek.

Eger ol günāha peşīmān oluṕ istiġfār ėderse yazmaz. (31a/7), 7a/12, 31a/6, 31a/8, 58b/5, 85b/1.

istimāʿ (Ar.): Kulap verip dinleme.

i. ėt-: Dinlemek.

“İki ṣaġire merḥamet ėdüṕ kelāmını istimāʿ ėtdügüm sebebi-y-ile.” (87b/9)

iş: 1. Hareket, davranış, amel.

Bī-çāre āṣī peşīmān oluṕ ėtdügi işlere feryād fiġān ḳıla. (28b/9) 6b/1, 31b/1, 58a/5,

2. Maksat.

Ṣorur ki: “Kimsin ve ne işe geldüŋ?” (9a/14), 9a/4.

ʿīş (Ar.): Zevk ve sefa.

ʿī. ü ʿişret: Yiyip içip eğlenme, sefahat.

ī. ü ʿişret ėt-: Eğlenmek.

…ʿīş ü ʿişret ėderken havādan beserek bigi ḳuşlar inüp̀ ṣu üzerinde ḳanad ḳanada uruṕ havādan ṣaf bağlayuṕ mü'minlere ḳarşu ṭuralar. (84b/1)

işāret (Ar.)**:** Emir.

i. ėt-: Emir vermek.

Şöyle ururlar ki ḳabrüŋ içi ṭopṭolu od olur daḫı işāret ėderler yėre ḳış dėyü. (26a/7)

işbu: Bu, şu.

"Daḫı içüŋ işbu şarāblardan ki ḫalāyıḳ ṣovuḳ ṣulara ḳanuṕ yürürken ṣusız dil ṭamaḳ ḳuruduṕ tebserüṕ Allahü teʿālā rıżāsı-çün oruç dutarduŋuz." dėrler. (50a/3), 33a/7, 43a/15, 61b/6.

işid- / işit-: İşitmek, duymak.

Āvāzını işidürlerdi ammā bilmezlerdi-ki nedür; tā Ādem yaradılınca. (8a/3)

Pes Melekü'l-mevt, Allahü teʿālāya işitdügi sözi söyler. (13b/4)

4b/5, 5a/4, 5a/4, 5a/13, 9a/11, 10a/3, 13b/15, 14a/5, 15a/1, 20a/8, 20a/9, 20b/9, 20b/10, 20b/12, 22a/13, 24b/4, 26b/9, 27a/11, 29b/15, 30a/4, 36b/12, 37b/8, 39b/2, 68a/12, 70a/5, 73a/4, 75b/4, 75b/13, 81a/6, 87a/13, 89b/3.

işle-: Yapmak, eylemek.

Cebrā'il eyitdi: "Yedinci de senüŋ ümmetüŋden günāh-ı kebāir işleyenler tevbe ėtmedin öldiler." (68a/10), 28a/9, 30b/14, 60a/3, 61b/6, 61b/8, 68b/2, 70b/8.

iʿtibār (Ar.): Saygınlık.

Her birine merātibler iʿtibārınca muʿāmele ḳılmaḳ gerekdür ki ṣaġirīne rıfḳ u merhāmet ve şefḳat gerekdür. (88a/3)

iti: Keskin.

Ol Ṣırāṭ ḳıldan ince ḳılıçdan itidür, ṣu gibi ditrer, dün ḳarasından daḫı ḳaraŋudur. (63b/5)

iv-: Acele etmek.

Ḳaçan-ki evinden ṭaşra çıḳarsalar eydür: "Ėy cemāʿat! İvmeŋ; tā ki ev-ile ehlime mālumla vėdaʿ ėdeyim." (20b/3), 26a/11, 53b/5, 53b/12, 53b/13, 54a/5, 54a/6.

ive ive: Koşa koşa, acele acele.

Pes ḫalāyıḳdan bir bölük ṭā'ife segirdüṕ ive ive cennete gide. (53b/3)

ʿivaż (Ar.): Karşılık, mükafat.

Bunlaruŋ ʿivażı cennetdür, maġfiretdür, rıḍvāndur. (47b/10), 22a/2, 53b/9, 54a/2, 54a/11.

īẓām (Ar.): Kemikler.

Ḳaçan ʿālim-i ʿāmil ve emir-i ʿādil vefāt eylese yėr anuŋ laḥmını ekl ėtmez ve īẓāmı çürümez… (88b/14)

ʿizzet (Ar.): Yücelik, ululuk.

İsrāfīl eyde: "Yā Resūl Allah! Allahuŋ ʿizzeti ve ʿaẓameti ḥaḳḳı-çün senden öŋdin kimse başın ḳaldırmadı." (41a/14)

-K-

ḳā'im (Ar.): Ayakta duran, var olan.

k. ol-: 1.Varlığını sürüp gitmek, daim olmak.

Anlarıŋ iḥlāsı-y-ıla ḳā'im ola, ʿadūların refʿ ėde… (90a/5)

2. Sorumlu olmak.

Veyl! Ol ümenā içün yetimler üzerine ḳā'im oldılar… (90/10)

Kāʿbe (Ar.): Mekke'de bulunan, Müslümanlarca kıble olarak kabul edilen ve hac ibadeti yapılırken tavaf edilen kutsal yer.

Ṣaġ eli Kāʿbeden olduġı-çün ḳuvvet yėri oldı. (4b/9), 2b/1, 4a/14.

ḳab: İçine su vesaire konan çanak, kap.

Ṣaŋasın bir ḳabdan bir ḳaṭre ṣu sıza. (24b/5), 84a/12, 84a/12.

ḳabil (Ar.): Kabul eden, olan.

Ḥaḳḳ teʿālā ḳabilinden bir münādī nidā ḳıluṕ eyde…(47b/7)

ḳābile (Ar.): Aynı soydan gelen kişilerin birlikte yaşadığı topluluk.

Ḳanı senüŋ oġluŋ ve ḳızın, ḳavm ve kabīlen, sevgülü ḥelālüŋ…? (33a/4), 59b/5, 78a/9.

ḳabir / ḳabr (<ḳabr) (Ar.): Mezar.

"Ḳaçan bir kişi vefāt eylese ḳabre ḳosalar ḳabir içinde bir ferişteh gelür başı ḳatında oturur…" (26b/2)

Eger ḳabr içinde ḳurd ḳuş tenini yėseler revādur. (17a/7)

18a/2, 18a/7, 18b/4, 18b/15, 21a/6, 21a/10, 22b/14, 23a/1, 23a/14, 25a/11, 25a/12, 25a/14, 25b/15, 26a/7, 26b/3, 26b/5, 27a/12, 27b/2, 27b/14, 28a/1, 28b/13, 29b/3, 29b/14, 30a/2, 31a/13, 32a/6, 32a/15, 33a/12, 34a/5, 35a/11, 35b/1, 36a/3, 36a/3, 37b/12, 40a/14, 41a/2, 41a/2, 43a/5, 43a/12, 43b/15, 44a/3, 44a/7, 44a/11, 44b/7, 44b/11, 45a/2, 45a/15, 45b/5, 46a/3, 46a/9, 46b/1, 46b/5, 46b/11, 47a/2, 47a/9, 47a/13, 47b/5, 47b/14, 47b/15, 48a/8, 48a/11, 48b/2, 48b/4, 49a/3, 49b/13, 50a/9, 50b/2, 62a/5, 87a/11, 87b/2, 87b/3, 89a/2.

ḳabūl (Ar.): Kabullenme, alma, razı olmak.

ḳ. eyle-: Kabul etmek, razı olmak.

Ol kara-ki ne-ḳadar dururs̱a Allahü teʿālā ṭāʿatın ḳabul eylemez. (22b/12)

ḳabża (Ar.): Silah, kılıç vb. şeylerde tutulacak yer, tutak, sap.

Ḳabżası yeşil zeberceddendür. (54b/5)

ḳabz (Ar.): Azrail tarafından ruh teslim alınma, ölme.

ḳ. ėt-: (Azrâil bir kimsenin) Canını almak.

Melekü'l-mevt eyde: "Cehennem ḳadeḥi birle şerbet içürüp̱ anuŋ ʿaz̲ābı-y-ıla rūḥuŋı ḳabż ėderem." (38a/23) 13b/10, 39b/5.

ḳ. ol-: Ölmek, canı alınmak.

“Ḳaçan mü’minler ḳabż olsa raḥmet ferişteleri anı ikrām-ıla aluṗ yedinci göge degin iledirler.” (35a/3) 35a/13.

ḳaç-: Kaçmak.

Cehennem ehli bu yılanları ve ʿaḳrebleri göricek ḳaçuṗ od içine döküleler. (66a/9), 8b/15, 16b/11, 37a/3, 37b/5, 37b/7, 37b/9, 37b/10, 62b/8, 66a/7, 88b/5, 89b/8.

ḳaçan: Ne zaman, ne vakit, nasıl.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan bir kimesneye ölüm gelse kendü ṣūretinde gelür. (9a/2)

13a/1, 14b/1, 15a/11, 15b/8, 17a/13, 17b/3, 17b/8, 17b/13, 18a/2, 18a/7, 18a/12, 20a/11, 24a/9, 24a/11, 25a/7, 26b/2, 27b/7, 28a/8, 28b/5, 28b/13, 30a/3, 31a/3, 31a/8, 31b/2, 32a/1, 32a/12, 33a/9, 33a/12, 34a/2, 35a/2, 35b/9, 36b/2, 37b/5, 38a/9, 40a/1, 41b/8, 45a/7, 47b/14, 48a/7, 48b/2, 49b/7, 52a/5, 52a/14, 53b/7, 55a/5, 55a/6, 55b/10, 56a/7, 56b/13, 58a/3, 58a/7, 58b/9, 60b/4, 60b/12, 61a/1,61a/6, 61b/4, 61b/13, 62b/8, 64b/6, 65a/3, 68a/11, 68a/14, 70a/4, 71a/7, 72a/6, 72b/6, 72b/7, 72b/15, 75a/9, 75a/12, 75b/3, 75b/7, 75b/12, 77b/2, 83a/5, 84a/6, 86a/13, 88b/13, 89a/6.

ḳ. ki: Ne zaman ki.

Ḳaçan-ki ol ḳaṭre bu adlardan birinüŋ üzerine ṭamlasa bilinür ki ol ḳul saʿādet ehlīdür. (12a/6)

5b/12, 8a/4, 8a/15, 10b/7, 11a/10, 12a/10, 13a/10, 14b/5, 17a/1, 20a/13, 20b/2, 20b/7, 20b/10, 21a/2, 21a/6, 24b/12, 25b/4, 25b/14, 27a/12, 28b/3, 30b/3, 30b/4, 31b/5, 32b/9, 41a/1, 43a/4, 68b/14, 71a/15, 75a/9, 81a/4.

kadar (Ar.): 1. Miktarında, derecesinde; miktar, derece.

"Yā Muḥammed! Eger cehennem odından bir igne ucı ḳadarı yėr açılsa bu yėr yüzünde olanı yaḳardı." (67a/10), 7a/5, 11a/3, 22a/8, 37a/13, 38a/14, 52a/8, 48b/8, 63a/6, 66b/7, 66b/8, 66b/8, 68b/3, 70a/12, 70b/13, 71a/1, 72b/12.

2. Süre belirten bir söz; süresince.

Ṭoḳuzuncı bölük iki ay ḳadarı geçe. (64a/15) , 6a/5, 64a/14, 64a/15, 64b/1.

ḳadeḥ (Ar.): İçki içmeye yarayan ayaklı bardak:

Şeyṭān ayaġı yanına gelür ol ḳadeḥi yine gösterür. (16a/1), 15b/11, 16b/4, 16b/4, 16b/10, 38a/2, 57a/3, 57a/6, 72b/3.

ḳadem (Ar.): Ayak.

Andan-soŋra od bunları kimini ḳademlerine degin, kimini dizlerine degin…ṭuta. (71a/14) 61a/14.

ḳāḍī (Ar.): Şerīat hâkimi.

Allahü teʿālā ḳāḍi ola, ferişтehler ṭanuk ola. (59b/9)

ḳadir (Ar.): Kadir gecesi.

k. gėcesi: Kur'an indirilmeye başlandığı için kutsal sayılan ramazan ayının yirmi yedinci gecesi.

Her yılda bir ḳadir gėcesinde mü'minlerüŋ cānı destūralur yėre iner. (33b/2), 33b/6, 33b/9

ḳafa: İnsan başı, ser; kafa.

Dilleri ḳafalarından ṭaşra ṣarḳuṗ ayaḳlarında sürinür ola. (44b/12)

kāfir (Ar.): Allah'ın varlığını ve birliğini inkar eden kişi.

Nėte-ki kāfirler ölümlerin isteyeler, ʿazābdan ḳurtulmaġ-içün. (73b/8)

2b/5, 4a/1, 4a/2, 4a/9, 10a/10, 10b/13, 13b/9, 25b/4, 35a/13, 35b/7, 36a/4, 43a/3, 51b/5, 51b/8, 55a/4, 55a/5, 56b/2, 52a/13, 52b/4, 61a/12, 62b/4, 62b/9, 67b/15, 68b/15, 70b/9, 75a/9.

ḳaftan: Çoğu ipekten yapılan, bir çeşit uzun, süslü üst giysisi:

Ḳaçan ḳaftānların ṣoyuṗ yunacak taḫta üstine ḳosalar…(17b/3)

kāfūr (Ar.): Uzak Doğu'da yetişen kâfur ağacının zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvveli bir madde.

Cennetüŋ yėri ṭopraġı müşgdendür, ʿanberdendür, kāfūrdur… (81a/3), 79a/3, 81b/10.

kāġıd (<kāġad) (Far.): Kağıt.

Melekü'l-mevt bir pare kāġıda yazuṗ ol kişinüŋ eline ṣundı, eyitdi…(22a/10), 28a/5.

kāhil (Ar.): Tembel, gayretsiz.

Bir münādī nidā ḳıla ki: "Bunlar beş vaḳt namāz ḳılmaġa kāhiller idi; tevbe ėtmedin öldiler, bunların cezası budur, varacak yėrleri ṭamudur. (45b/2), 26a/11.

ḳahr (Ar.): Mahv ve helak etme, cebr.

"İn, benim ḫışmum ve ḳahrum birle iblīs -*ʿaleyhi'l-laʿneye*- ölümi ṭadur." (37a/10)

ḳaḳı-: İtiraz etmek, karşı gelmek; öflelenmek.

Üçünci kez ḳaḳıdı, dėmezem, dėdi. (16a/12)

ḳal-: 1. Kalmak, bir süre bir yerde bulunmak.

Pes bu ʿaṣīler ṭamuda bir zamān ḳalalar Allahü teʿālā diledügi müddetçe. (71b/5), 50b/12.

2. Olmak, herhangi bir durumda bulunmak.

Eger kimse ṣadaḳa ile duʿā ile aŋmasa maḥrūm oluṕ melālet içinde ḳalurlar. (34b/11), 15a/1, 15a/2, 18b/14, 21b/6, 39b/14, 71b/9, 91a/4.

3. Geriye kalmak, var olmak; bulunmak.

Allahü teʿālā, Melekü'l-mevte eyde: "Yaradılmışdan ölümi dadmaduḳ kimse kaldı mı?" (39a/12)

4. Miras olaraka kalmak.

"Baŋa baḳuṕ ʿibretaluŋ ki dünyāda her ne-ki duruṕ devşirdüm ise vereşeye ḳaldı." (20b/15)

5. Yaşamak, hayatta olmak.

Cebrā'il, Mīkā'il ve İsrāfīl ve ʿAzrāil ve ʿarşı getüren melekler ḳaldı. (39a/15)

6. Bulunmak, olmak.

Şol sāʿat deŋizler ḳuruya ki bir ḳaṭre ṣu ḳalmaya. (38b/8), 72b/14.

7. Mahrum olmak.

"Pes eller, ayaḳlar deṕrenmekden ḳalur, gözler görmeden ḳalur…" ḳulaḳlar (14b/15), 15a/1.

kalan: Öbür, diğer, başka, geri kalan.

"Benim etim ḳalan ḳuşlar etinden ṭatludur." (84b/8), 2b/5, 11a/8, 22a/1, 30a/3, 36a/14, 40a/5, 56a/9, 82b/12, 83b/13.

ḳalb (Ar.): Yürek, gönül.

"Ḳalbinüŋ riḳḳat ve şefḳat ve merḥameti ola**."** (88a/14)

ḳaldır-: 1.Yukarı kaldırmak.

"Ḳaldır başını sen dile Allahü teʿālā bağışlasuŋ." (42a/2), 41a/2, 42a/4, 82a/12.

2. Uyandırmak; diriltmek.

Ḳaḉan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ ḳabirlerinden ḳopsalar Allahü teʿālā uḉmaḳ ḫazīnedārı Rıdvāna eyde ki: "Ben oruḉ ṭutan ḳullarımı ḳabirlerinden ḳaldırdım." (48b/5), 43a/7.

ḳalem (Ar.): Kalem.

Resūl Allah *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* eyitdi ki: "Ol Allahü teʿālā ḳaleme buyurdı-ki levḥ üstüne yaza." (23b/13), 2a/12, 13b/8, 28a/4, 30b/15.

ḳalınlıḳ: Cisimlerde uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyut; kalınlık.

Yetmişiŋ ḳalınlığı bir gül yapraġı ḳalıŋlığınca ola, aġırlığı ḳıllarından biri aġırlığınca olmaya. (77b/5)

ḳalıŋ: Kalın, ince karşıtı.

"Ḥayātıŋda sürdügüŋ şāḏlıkları ve nāzuŋ niʿmetleriŋe ḥarīr geyüṕ ḳalıŋ döşeklerde rāḥat oluṕ yatırduŋ." (33a/2)

ḳalḳan: *mec.* Koruyucu.

Ḥaḳḳ tebāreke ve teʿālā eyitdi: "Yā Mūsa! Ol-ki namāzındur senüŋ-içün ḥüccetdür; oruç saŋa cehennem odundan ḳalḳandur." (57b/3)

ḳalḳ-: Ayağa kalkmak; harekete geçmek.

Melekü'l-mevt ḳalḳuṕ gidicek ol yigit Süleymāna eyitdi:" Yā Nebī Allah! Yele buyur, beni Ćine iletsün." (12b/5), 5b/2, 19b/5, 42b/14, 53b/11.

ḳamçı: Kısa kılıç, kamçı.

Şol sāʿat zebānīler derilüṕ iblīse ḥamle eyleyeler, kimi oddan süŋü ile şancalar kimi ḳamçılar birle çeküṕ pāre pāre ḳoparalar. (38a/7)

ḳamu: Bütün, hep, her.

Ḳamu dünyā Melekü'l-mevtüŋ öŋinde bir ṭabaḳ gibidür. (11a/4)

20a/8, 31b/13, 33b/12, 35a/1, 40b/15, 55a/15, 55b/2, 55b/4, 55b/6, 55b/8, 73a/4, 73a/7, 80b/12, 82b/10.

2. Hepsi.

Bunlaruŋ ḳamusı senüŋ nasībündür. (57b/8)

6b/14, 8a/9, 8a/13, 8a/7, 11a/12, 26b/9, 34b/15, 36b/11, 37a/8, 37b/4, 39a/7, 39b/9, 42a/10, 46b/1, 49b/10, 50b/5, 51a/12, 52a/7, 55a/1, 55a/3, 56a/6, 63a/4, 63a/8, 71b/10, 72b/14, 75b/10, 80b/9, 83a/4, 83a/6.

ḳan: Kan.

Dördünci ḳabrinden ṭuralar aġzından ḳan aḳar, bağırsaḳları yėrde sürünür ola. (46a/4), 32b/1, 46b/6, 70a/13, 73b/6, 83a/6.

ḳ. dök-: Kan akıtma, insn öldürmek.

"…şol kimesneyi ki yėrde fesād ėderler, ḳanlar dökerler, biz tesbiḥ ėderiz, saŋa ḥamd ėderiz…" (29b/10)

ḳ. dökül-: Kan akıtılmak , insan öldürülmek.

Anda ḳan dökülmiş olmaya, ẓulüm ėdilmiş ve fesād ėdilmiş olmaya. (51a/14), 42b/1.

ḳanāʿat (Ar.): Elindekinden hoşnut olma durumu, yetinme, fazlasını istememe, kanaat.

ḳ. ėt-: Az şeyle yetinmek, kanaat etmek.

Ḳarnın görenler ḳanāʿat ėdiciler oldı. (3b/11)

ḳanad: 1. Kanat.

Biŋ altı yüz ḳanadı vardur; her ḳılı üzerinde bir ay ve bir yıldız vardur. (7b/6), 6a/7, 6b/10, 7a/10, 7b/8, 8a/10, 8a/11, 39b/4, 41b/4, 84b/2.

2. Kapı, pencere, dolap gibi dikine açılıp kapanan şeylerin kapağı

Her ḳapunuŋ iki ḳanadı var: Bir ḳanadında birinüŋ aralığı yėrle gök aralığıncadur. (78b/7)

ḳanda: Nerede.

Feriştehler ölümi bilmezlerdi ki nedür ve yėri ḳandadur. (8a/3), 13a/5, 37b/10, 42b/6, 50b/12, 53b/2, 79a/13.

ḳandan: Nereden.

"Cebrā'ilden ṣordum bu ırmaḳlar ḳandan gelür, ḳanda gider?" (79a/13), 53b/10, 79a/15.

ḳanġı: Hangi.

Ḳanġı cānlunuŋ ölümi gelse anuŋ adına olan yüzine baḳar ve anuŋ adına olan eli-y-ile cānın alur. (10b/5), 3a/1, 6a/10, 8b/6, 15b/3, 19b/6, 57b/9, 84a/14, 86a/8, 91b/1.

ḳanı: Hani, nerede.

Ḳaçan Ṣırāṭı geçseler eydeler: "Ḳanı Ṣırāṭ hiç görmedük?" dėyeler. (64b/7)

17b/6, 17b/6, 17b/7, 28a/3, 28a/5, 33a/3, 33a/5, 38b/3, 38b/3, 38b/12, 38b/13, 38b/13, 39a/3, 39a/3, 42a/14, 58a/5, 58b/14, 58b/15, 58b/15, 59a/1, 59a/1, 61b/15.

ḳanlu: Kanlı.

Sekizinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar, başları aşaġı ola, ayaḳları yuḳaru ola, ud yėrlerinden ḳanlu ve iriŋlü ve ṣaru ṣular aḳar ola. (46b/13)

ḳanṭara: Taştan yapılmış büyük kemerli köprü.

Cehennem üzerine çekilmişdür, adı Ṣırāṭdur, yedi ḳanṭaradur. (63b/3), 63b/3, 63b/7, 63b/9.

ḳan-: Susuzluğu giderilmek, doymak.

“Daḫı içüŋ işbu şarāblardan ki ḫalāyıḳ ṣovuḳ ṣulara ḳanuṗ yürürken ṣusız dil ṭamaḳ ḳuruduṗ tebserüṗ Allahü teʿālā rıżāsı-çün oruç dutarduŋuz.” dėrler. (50a/4)

ḳapa-: Kapamak.

“Yā ʿĀyişe! Her kimse ki ʿArefe güni oruç dutsa Allahü teʿālā ol kimseye ḫayr ḳapularından otuz ḳapu açar, şerr ḳapularından otuz ḳapu ḳapar.” (49b/7)

ḳapḳara: Çok kara, her yanı kara, simsiyah.

Andan bin yıl daḫı yaḳdı, ḳapḳara oldı. (65b/14), 37a/5, 39a/9, 47a/3, 60b/5, 64b/5.

ḳapu: Kapı.

Ol ḳaṗudan baḳduḳça cehennemde maḳamını göre. (26a/15)

4b/14, 24b/13, 25a/11, 25a/12, 25b/14, 26a/14, 34a/6, 35a/10, 35a/11, 35a/15, 35b/1, 35b/2, 37b/1, 49b/6, 49b/7, 59a/4, 59a/4, 67b/7, 67b/7, 67b/9, 67b/9, 67b/10, 67b/10, 67b/12, 67b/14, 67b/15, 67b/4, 68a/1, 68a/1, 68a/2, 68a/3, 68a/5, 68a/6, 68b/14, 77b/13, 77b/15, 78a/1, 78a/3, 78a/4, 78a/5, 78a/7, 78a/7, 78b/7, 78b/7, 78b/8, 78b/12, 78b/14, 79b/6, 80a/1, 83a/11, 83a/12, 87b/11.

ḳar: Havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharı.

Ḳaçan Allahü teʿālā, ḫalḳ-ıʿālem ʿaraṣātda cemʿ ėtse daḫı dilese ki ḥisāb ėde, emr eyleye nāmeler ḳar yaġar gibi gökden yėre uçuṗ her kişinüŋ nāmesi eline ḳona. (61a/8), 78b/14.

ḳara: Siyah.

Ḳāfirler ṣıfatı ḳara ola. (51b/5), 11b/12, 22b/8, 22b/12, 28b/14, 34a/12, 41b/6, 61a/13, 62b/8, 63b/6,68b/13, 69a/10, 71b/13, 72a/4.

ḳaranfil (< ḳaranfül) (Ar.): Karanfilgillerden, güzel renkli çiçekler açan bir süs bitkisi.

"…ayaḳları barmaġından dizene degin zaġfurandan, dizlerinden göbegine degin ʿanberden, boyunlarından başlarına degin kāfūrdan, ṣaçları ḳaranfildendür." (81b/11)

ḳaraŋu: Karanlık.

Ol Ṣırāṭ ḳıldan ince ḳılıçdan itidür, ṣu gibi ditrer, dün ḳarasından daḫı ḳaraŋudur. (63b/6), 15a/4, 18a/7, 19a/6, 19b/12, 19b/13, 29a/3, 65b/14.

ḳaraŋulıḳ / ḳaraŋuluḳ: Karanlık.

Üstümde aydıŋlıḳ nūr içinde yürürsin, ḳarnımda ḳaraŋulıḳda ḳalsaŋ gerek. (18b/14)

Ben ḳaraŋuluḳ eviyem, beni nūrlandur dün namāzın ḳılmaġ-ıla. (19a/2)

ḳarar-: Rengi karaya dönmek, siyahlaşmak.

Feriştehler eyde: "Bunlar ne ṭā'ife ki yüzleri ḳararmış, gözleri körermiş, boyunlarında zencīrlerle baġlu degül?" (69b/11)

ḳaravaş: Cariye, hizmetli.

Her taḫtda yetmiş döşek ola, her birinüŋ yetmiş ḳaravaşı ola, her ḳaravaşuŋ elinde bir teṕsisi ola altundan. (82b/9)

ḳardaş / ḳarandaş / ḳarındaş: Kardeş.

Zirā uyḳu ölmek nişānıdur, ḳardaşıdur. (83b/6)

“Daḫı ben ol ölümem ki…ḳarındaşını ḳarandaşından ayıruram. (8b/13)

9a/15, 15a/5, 18a/15, 19b/14, 21a/3, 21b/1, 62a/11, 62a/12, 62a/15, 65b/10, 86b/5, 91a/7.

ḳarı-: İhtiyarlamak, yaşlanmak.

Nėte-ki dünyāda günden güne varduḳça ḳarıyuṗ, ḳocaluṗ ḳuvvetleri eksilir, ḥüsünleri ṣolardı. (83b/15)

ḳarın: Karın.

Üstümde dostlarla yürürsin, ḳarnımda yalnuz ḳalısarsın. (18b/15), 3b/11, 4a/8, 5b/4, 18a/9, 18a/10, 18a/11, 18a/11, 18b/9, 18b/12, 18b/14, 45b/6, 45b/7, 45b/7, 46a/9, 47a/3, 50a/2, 73a/1, 83a/5.

ḳarınca: Karınca.

…Süleymān peyġamber ile su’āl ve cevābėden ḳarınca… (56b/10)

ḳarışdır-: Karıştırmak.

Ol ferişteh ol oġlanuŋ ölecegi yėrden bir ẕerre ṭopraḳ aluṗ ol nuṭfeye ḳarışdırır. (12a/13)

ḳarşı / ḳarşu: 1.Karşı.

Allahü teʿālā buyurdı-ki: “Yā Muḥammed nūrı, ḳarşına baḳ.” (2b/8)

Ol gözgüyi ol ṭāvus ḳarşusına ḳodı. (1b/10), 24b/1, 50a/1, 82a/8.

2. ..e doğru.

…Cebrā'ile ḳarşu tebessüm ḳıluṗ güldi; cennet, dişleri arasından çıḳan nūr ile ṭoldı. (82a/9), 29a/8, 84b/3.

k. gel-: Karşılamak, karşı çıkmak.

Andan ayaḳları yaŋadan gelürler gėrü namāz ḳarşu gelür eydür: "Bundan size yol yoḳdur ki bu ayaḳlar gėcelerde cemāʿate mescīdlere varmışdur." (29a/5), 13b/2, 13b/6, 29a/11.

ḳ. ṭur-: Engellemek, karşı çıkmak.

…ḳıldugı namāz, itdügi secde ḳarşu ṭuruṗ eydür: "Size yol yoḳdur ki bugünden ḳaraŋu ṭonlar içinde nėce namāzlar ḳılmışdur gėce gündüzde." (29a/2)

ḳ. var-: Yanına gitmek.

Ḥalḳasını depredeler, ḳapu açıla ḥūriler ṭaşra çıḳalar, erenlerine ḳarşu varuṗ görüşeler, alalar maḳāmlarına iledeler. (83a/13)

ḳarşula-: Karşılamak.

"Anları ḳarşula cennet niʿmetleri-y-ile cennet şarābları-y-ıla." (48b/5)

ḳaṣd (Ar.): 1. Niyet, amaç, istek.

"Ḳanġı ṣulṭān ki ḳaṣdı faḳīri ġanī eylemek…olsa Ebū Bekr ile ve ʿAlī ile cennetde bile ola." (86a/9), 59b/6.

ḳ. ėt-: Niyet etmek, istemek.

…ḳavm ve ḳābile mālına ḳaṣd ėdeler... (59b/5)

ḳ. eyle-: Yönelmek.

Ḳaçan bu üç ṭā'ife ol gölgeye ḳaṣdeyleseler gölge üç ḳısım ola. (52a/14)

ḳ. ḳıl-: Zarar vermek maksadıyla harekete geçmek.

Şeyṭān imān almaġa ḳasd ḳılur. (17a/6)

ḳaş: Kaş.

İki ḳaşı derinden Muḥammed ümmeti müslimānlar yaradıldı er olsun ʿavrat olsun. (2b/2), 3a/3, 41b/6, 83b/13.

ḳat: 1.Huzur, nezd.

Süleymānuŋ ḳatında bir yigit var idi. (12b/2), 12b/2, 12b/8, 12b/12, 29b/15, 16a/9, 57a/2, 87b/3.

2. Kat, tabaka, katman.

Ammā kāfirler cānı daḫı münāfıḳlar cānı gibi siccīndedür, yedinci ḳat yėr altında cehennem içinde. (36a/5), 6b/7, 6b/7, 11b/8, 24b/14, 24b/14, 25b/7, 26b/3, 35b/6, 36a/9, 36a/10, 67a/1.

3. Yan, ön, taraf.

Ḳaçan-ki uyusa biri başı ḳatında ṭurur, biri ayaġı ḳatında ṭurur. (30b/5), 15b/11, 16b/7, 24b/2, 37b/5, 54b/11, 62a/11, 91a/7.

4. Giyecekler için takım.

Ḫaberde gelmişdür ki cennet ehli her biri yetmiş ḳat ḥülleler geyeler. (83b/10)

5. Ev.

Ḫaberde gelmişdür ki Melekü'l-mevt bir kişinüŋ ḳatına girdi İskenderiyede. (22a/4)

ḳatı: 1. Çok, pek.

Pes ol vaḳt ḳatı müşkil vaḳtıdur. (59b/6), 32a/8, 32b/15, 43b/3, 52a/9, 55b/12, 59a/14, 67a/5.

2. Ağır, acı; zor, zahmetli.

"Ölüye andan ḳatı ḥāl olmaya ki evinden çıḳaralar ve oğlancıḳları aġlaşuṗ ardınca yügürüşeler, fiġān ėdüṗ evine gėrü dönmege dermān bulamayalar." (19b/7), 19b/6, 19b/10, 22b/14.

3. Hızlı.

İkinci bölügi ḳatı eser yel bigi geçeler. (64a/9)

4. Şiddetli, sert.

…Ṣırāṭ deprenür ola, deŋiz yüzende ḳatı yelden gemi nėce deprenürse Ṣırāṭ ile deprene. (64a/7), 68a/15, 75b/9.

ḳatı ḳatı: Sert sert; acı acı.

Melekü'l-mevt ol yigitiŋ yüzine ḳatı ḳatı baḳdı. (12b/3)

Ḳatı ḳatı iŋleye, dilibaġlana söylemeye… (59b/1)

ḳatılıġ: Güçlük, şiddet, meşakkat, sertlik, katılık.

"Ve daḫı eger yėre ḳoya cehennem odı-y-ıla ʿaẕāb ėtseler maşrıḳda ve maġrıbda ṭuranlar anuŋ ʿaẕābı ḳatılıġından kişneyelerdi." (67a/14), 39b/11, 59b/11.

ḳatır: Katır.

Mücāhid eyitdi: “Cehennem içinde yılanlar vardur beserek deve boyunları bigi, ʿaḳrebleriŋ her biri ḳatır gibi.” (66a/6)

ḳatıraḳ: Çok güç, çok ağır, pek sert.

“Yā Resūl Allah! Bundan ḳatıraḳ ḥāl oldur kim ölüyi ḳaraŋusın içine ḳoyalar, üstüne ṭopraḳ dolduralar.” (19b/12), 19b/11, 20a/1, 20a/4.

ḳatırca: Katır kadar, katır büyüklüğünde.

Her ʿaḳrep bir ḳatırca ola. (45b/8)

kātib (Ar.): Yazan, yazıcı.

Barmaḳların görenler kātibler oldı. (3b/6)

ḳatlan-: Dayanmak, tahammül etmek.

“Bilürem-ki ölü yüzi ṣovuḳdur. Evet bir dem ḳatlanuŋ.” dėr. (21a/5)

ḳaṭrān (Ar.): Katran

Ṭoḳuzuncı bölük ḳabirlerinden ṭuralar, ḳaṭrandan gönlekleri ola. (44b/7), 59a/7, 73a/2.

ḳaṭre (Ar.): Damla.

İkinci ḳaṭreden ʿÖmeri yaratdı. (2a/3)

2a/2, 2a/4, 2a/4, 2a/5, 2a/6, 7a/7, 7a/13, 7a/13, 7b/2, 7b/8, 11a/4, 12a/3, 12a/4, 12a/5, 12a/6, 24b/5, 38b/8, 48b/10, 66b/9, 72b/13, 81b/12, 86a/6.

ḳavim / ḳavm (Ar.): İnsan topluluğu, kavim.

Bir ferişteh bunlara eyde: “Ėy ḳavim, siz ne tāifesiz ki iviṕ cennete gidersiz?” (53b/4)

Ḫaberde gelmişdür ki bir ḳavm geleler, Ṣırāṭ üzerine ṭuralar… (64b/10), 54a/5, 18a/15, 34b/8, 36b/13, 58a/11, 78a/9, 90b/1.

k. ü kabīle: Hısım akraba.

“Allah ḥaḳḳı-çün bir dem ṣabr ėdeyim başım baġlamaŋ ehl ü ʿıyālüm kavm ü kabīlem yüzüne baḳayım ki soŋ görüşümdir.” (20b/1)

ḳ. ve kabīle: Hısım akraba.

“Ḳanı senüŋ oġluŋ ve ḳızın, “ ḳavm ve kabīlen…?”(33a/3), 59b/5.

ḳavl (Ar.): Söz.

Anlar şol ʿālimlerdür ki ʿamelleri ḳavllerine muḫalifdür. (44a/5)

k. çıḳma: Sözünden çıkmamak, itaat etmek.

Ana gözüni ḫarāmdan ṣaḳınuṕ Allahü teʿālā buyruġundan ve Resūlullah ḳavlinden çıḳmayanlar girür. (78b/6)

ḳayd (Ar.): Düşünce, endişe; emel, arzu; iş güç.

Kendüyüni ḳaydın riʿāyet ėde. (90a/4)

ḳayır-: 1. Sakınmak, çekinmek.

Baʿzısı şöyle geçe: Ṭamu odından ḳayırmaya. (64b/6)

2. Faydasız olmak, işe yaramamak.

Ammā Faḳih Ebū'l-Leyse's-Semerkandī eyitdi: "Ölü içün aġlamaḳ ḳayırmaz." (23a/6)

ḳayır: Kum, kalın kum, çakıl.

Ol ırmaġın biri raḥmet ırmaġıdur; cennetlerüŋ ḳapusından aḳar, ḳardan aḳdur ve baldan ṭatludur; ḳumu, ḳayırı incüdendür. (78b/15)

ḳayna-: Kaynamak.

Baḳır ḳapda ya ġayrı ḳapda ḳaynamış olmaya. (84a/12), 67a/4, 73a/1, 73a/1.

ḳaynaş-: Çok kalabalık ve hareketli olmak, hareket etmek.

Gelüṕ ıraḳdan baḳar görür ki gövdeyi ḳurtlar delmiş ḳaynaşurlar; kimi aġzından girüṕ çıḳar, kimisi gözlerinden ve ḳulaḳlarından yol eylemişler. (32b/12)

Ḳayyūm (Ar.): Ezelî ve ebedî olan Allah.

Melekü'l-mevt eyde: "İlāhī! Sen Ḳayyūmsın saŋa ölmek yoḳ." (39a/13)

ḳaża (Ar.): 1. Allah tarafından ezelde tayin ve tespit edilen şeylerin meydana gelmesi.

"Daḫı her kimesne ki ḳażāma boyun vėrmese ve belālaruma ṣabr eylemese ve niʿmetlerüme şükür eylemese benüm dünyāmdan çıḳsuŋ, bir ġayrı Taŋrı istesüŋ." (24a/5), 24a/1, 42b/13, 56a/8, 56a/10, 56a/14.

2. Hak; öç.

…tā şol deŋlü ki dünyāda boynuzlu ḳoyun boynuzsuz ḳoyunı urmış olsa ḳıyāmet güninde boynuzlu ḳoyundan boynuzsuzuŋ ḳażasın alıvère. (56a/15)

ḳazan: İçinde çok miktarda yemek pişrilen veyabir şey kaynatılan büyük ve derin kap.

Ḳaçan ol zaḳḳumdan yèseler ağızlarından dişleri döküle, ḳarınlarına èricek içi ḳazan ḳaynar bigi ḳaynaya, aġzından od yalıŋı çıḳar ola. (73a/1), 67a/4.

ḳazan-: 1. Edinmek, elde etmek.

Çünki uçmaḳda günāh ḳazandı; Allahü teʿālā ol ṭırnaḳdan libāsı ṣoyuṕ yèrine deri yaratdı. (5b/9), 9a/8.

2. Kazanç sağlamak.

"ʿÖmrüŋi ne nesnede fānī ḳıldın, mālını ne yèrden ḳazandın, ne yère ḥarc eyledüŋ?" (61b/3), 9b/14.

ḳażiyye (Ar.): İş, husus, mesel; dava.

Ḳamu ḳażiyyeler faṣlolunsa gerekdür. (40b/15)

kebāir (Ar.): Büyük; büyük günahlar.

Cebrā'il eyitdi: "Beli Yā Resūl Allah! Kebāir-i günāh işleyenler gider. (68b/2)

kebīr (Ar.): Büyük, ulu.

Ve kebīrlerine tevḳīr, ʿālim[ī]ne taʿẓīm…gerekdür. (88a/5)

kefen (Ar.): Ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan.

Bilelerine cennet kefenlerinden bir kefen getürürler. (24a/14), 20a/13, 24b/7, 28a/6.

kefenle-: Ölüye kefen sarmak, tekfin etmek.

Ḳaçan kefenleseler gėrü çağıruṗ eydür… (17b/8)

keffe (Ar.): Terazi gözlerinden her biri, kefe.

Bir keffesi ʿarşuŋ saġ yanında ola, bir keffesi ṣol yanında ola. (62b/13-14), 63a/6, 63a/7.

kelām (Ar.): Söz, konuşma.

…bunların kelāmın işitmege terfīʿ ėtdügin ötüri Allahü teʿālā anı ḥażretinden ıraḳ ḳılur, menʿ ėder, ḥācetine sebīl olmaz. (89b/3), 87b/9.

k. -ı ḳadīm: Kur'an-ı Kerim.

Nėte-ki Kelām-ı Ḳadīm içinde…(46b/9)

kelb (Ar.): Köpek:

Ḥikāyet olundı: Beni İsrāilde bir zāniye ʿavrat bir kelbe uġradı; (87b/11), 87b/12, 87b/13.

kelīm (Ar.): Allah'ın Hz. Musa'ya hitap edişi.

Andan Allahü teʿālā eyde; "Ḳanı benim ṣafīyim Ādem, ḳanı benim ḫalīlim İbrāhim, ḳanı kelīmüm Mūsa…?" (58b/15)

kelime (Ar.): Söz, kelime.

Enes bin Mālik eydür: “Her gün on kelime söz söyler.” (18b/8), 33b/4, 85b/15.

kemāl (Ar.): Olgunluk, eksiksizlik.

Ṭuruṕ mü’min ḳardaşları ḳatına varsa şol cemāl ve kemālde ola ki ḳardaşları bilmeyeler ṣaġ elinde ḥasenāt nāmesi ola… (62a/12)

k. -i luṭf: Lutfun büyüklüğü.

Allahü teʿālā kemāl-i luṭfından destūr vėrür ki vara. (32a/5)

kenar (Far.): Kıyı, kenar.

Ḳaçan cenāzeyi ḳabrüŋ üzerine kenarında ḳosalar gėrü çaġıruṕ üç söz söyler. (18a/3)

kendi / kendü: Kendi, kendisi.

…ḳul kendi nefsine ẓulüm ėde Allah emrinde taḳṣīr ḳılmaġ-ıla. (91a/14)

Her biri laṭīf āvāz-ıla kendülerin ögüṕ eydeler… (84b/4)

1b/12, 9a/2, 11a/8, 21a/12, 34b/5, 34b/8, 38a/15, 39b/5, 44a/1, 50b/9, 59b/4, 67a/5, 67a/6, 70a/11, 77b/1, 82b/1, 84a/4, 84b/9, 90a/4, 90a/7.

k. -ni ṣaḳla-: Sakınmak, uzak durmak.

Beşinci ḳapudan ḥarām şehvetden kendüleriŋṣaḳlayanlar gire. (78a/6)

kendüz: Kendi, kendisi.

Kendüzimi bir aġaç dibinde gördüm. (79b/4), 5a/11, 19a/1, 19a/15, 50b/10, 53a/6.

kerāmet (Ar.): 1. İkram

Bu ḳamu kerāmetler Ramażan ayınuŋ ḥürmetinedür, her günüŋ orucı içündür. (82b/10)

2. İhsan, lutuf, bağış.

Eydeler: “Yā Rabb! Bu ḳullarıŋ bu kerāmeti ne sebebden buldular?” (81a/13), 33b/8.

kerem (Ar.): Cömertlik, lutuf, iyilik.

Allahü teʿālā fażl-ı keremi birle ol ḳuluŋ günāhın yarlıġaya ṭamu odından ḫalāṣ ėde. (77a/1), 31b/1.

kerīm (Ar.): Sonsuz cömertlik sahibi Allah.

Eger ol kerīm ve raḥīm Allah naẓar ėtmese ḥāli yavlaḳ żaʿīf oluṕ muṣībete uġrar. (15a/7), 31b/1.

kerre (Ar.): Defa, kez.

Melekü’l-mevt bir kerre ṣayḥa ėde, şol saʿāt ṭaġlar eriyüṕ maḥv olalar. (38b/14), 8b/8, 8b/10, 16a/11, 38b/6, 39a/8, 66a/14, 82a/8.

kes-: 1. Kesmek.

Çünki bir kimesne ölüsi olsa daḫı geyecegin ḳaraya boyatsa yā saçın kesse, cehennem içinde her ḳıl ki kese anuŋ ṣaġışınca bir otdan ev yapılur. (22b/9)

2. Parçalamak, dağıtmak.

Ṭamu odı etimizi yedi, sünüklerimizi göyündirdi, yüreklerimizi kesdi. (72b/2)

kesb (Ar.): Kazanma.

k. ėt-: Kazanmak.

Şöyle yemişleri biter ki nefsler anı arzular, gözler görmekden leẕẕet alur, ṣafā kesb ėder. (80b/11)

kesil-: Dağılmak, ayrılmak, parçalanmak.

"Ḳaçan bir kişi vefāt eylese ḳabre ḳosalar ḳabr içinde bir ferişteh gelür başı ḳatında oturur, ʿaẕāb ėder, çomaġ-ıla şöyle urur ki ʿużuvları kesilür…(26b/5), 42b/11,59b/2.

keṣret (Ar.): Çokluk, bolluk.

Eyitdiler: "Ḥacıŋla-mı ve ciḥadıŋla-mı ve keṣret-i ibādetiŋle mi?" (87b/8)

Kevser (Ar.): Cennette bulunduğuna inanılan kutsal ırmak, havuz veya çeşme.

Dişleri Kevṣerden oldugı-çün ḥalāvet yėri oldı. (4b/8), 4a/14, 57a/5, 78b/15.

kez: Defa, kere.

Ol ḳadar ağlayalar ki gözlerinden yaş dükene, bu kez yaş yėrine ḳan ağlayalar. (70a/13), 2a/7, 7b/7, 10a/5, 13b/5, 14b/8, 16a/12, 16b/1, 26b/7, 36b/3, 56a/6, 66b/13, 70b/2, 71b/10, 75b/8, 84a/5, 70a/5, 71a/8, 70b/12.

kezin: Defa.

Bir kezin baḳdılar heybetin gördiler. (8a/13)

ḳıl: Kıl.

Cennet ehlinüŋ gevdesinde ḳıl olmaz yalıŋ yüzlü olalar. (83b/8), 7b/6, 19a/14, 19a/15, 22b/9, 63b/5, 75a/3, 77a/3, 77a/5, 77b/5, 83b/3, 83b/12, 83b/13.

ḳıl-: Etmek, yapmak.

Ol günde ḫalāyıḳ kendü ḥāllerine şöyle meşġūl ola ki her biri kendüzin bilmeye ki er midür yoḫsa ʿavrat mıdur, yanındakin bilmek ḳanda ḳıldı? (50b/12)

ʿamel ḳ. (26a/10)

arzū ḳ. (77a/12)

āsan ḳ. (89a/14)

cevelān ḳ. (8a/12)

diri ḳ. (40a/2)

duʿā ḳ. (79b/2)

düşvār ḳ. (89a/12)

fānī̇ ḳ. (11a/10)

fedā ḳ. (81b/1)

ıraḳ ḳ. (68b/11)

ḳasd ḳ. (17a/6)

ḳuvvet ḳ. (86b/6)

maġfiret ḳ. (87b/14)

maġrūr ḳ. (20b/13)

maḥcūb ḳ. (7b/14)

merḥamet ḳ. (88a/1)

muʿāmele ḳ. (88a/4)

müşāhede ḳ. (35a/12)

müvekkel ḳ. (6b/2)

namāz ḳ. (57a/14)

naẓar k. (2a/9)

nidā ḳ. (53b/10)

nişān ḳ. (11b/3)

raḥmet ḳ. (18b/3)

rāżı ḳ. (35b/13)

secde ḳ. (2a/7)

tebessüm ḳ. (82a/9)

teferrüc ḳ. (82a/6)

tesbīḥ ḳ. (2b/11)

tevbe ḳ. (21b/9)

vaʿde ḳ. (42a/4)

vaḥy ḳ. (58a/11)

zārī ḳ. (7a/3)

ḳılıç: Kılıç.

Ol Ṣırāṭ ḳıldan ince ḳılıçdan itidür, ṣu gibi ditrer, dün ḳarasından daḫı ḳaraŋudur. (63b/5)

ḳ. ṣal-: Kılıç sallamak, kılıç vurmak.

Bu yaŋadan saŋa yol yokdur ki bu eli-y-ile ṣadaḳalarvėrmişdür…kāfirlere ḳılıçṣalmışdır. (13b/9), 3a/15.

ḳıpḳızıl: Çok kızıl.

Andan biŋ yıl yaḳdı; tā ki ḳıpḳızıl oldı. (65b/12)

ḳıran: Kenar, kıyı.

Eger Furāt ḳırāŋında bir oġlaḳ fevt olsa ʿÖmer anuŋla muʿāḫeẕe olunur. (89b/10), 21a/11, 57a/3.

ḳırıl-: Helak olmak, telef olmak, ölmek.

Andan ḳavm ḳırıluṕ yıġın yıġın ola. (36b/13)

ḳırḳ: Otuz dokuzdan sonra gelen sayı, kırk.

…ḳaçan ḫalāyıḳ ḳabirlerinden ḳopsalar ḳırḳ yıl miḳdārı ḳabirleri üstinde ṭuralar aç ve ṣusuz…(47b/15), 42a/9, 50b/12, 66a/4, 70b/12.

ḳırḳ biŋ: Kırk bin.

Ḳırḳ biŋin daḫı bir kezden ʿaẕāb ėdeler. (70b/12)

ḳırmızı: Kırmızı renk.

…nète-ki ḳırmızı ibrişim billūr ṭaştan görinürse ḥūrilerüŋ ilikleri süŋükleri içinde daḫı laṭīf, aḳ ve nazuk görinür. (77b/8)

ḳış-: Kısmak, sıkıştırmak.

Ḳabr ol kimesneyi ḳışar. (27b/3), 26a/8, 26a/8.

ḳısım (<ḳısm) (Ar.): 1. Bölüm; çeşit, nevi.

Ḳaçan-ki ḳuluŋ ölümi yaḳīn olsa ḥali beş ḳısım olur. (17a/1), 52a/15, 52a/15, 52b/1, 52b/1, 52b/9.

2. Pay, nasip.

k. ol-: Pay olmak, payına düşmek; nasip olmak.

Evvel: Cānı Melekü'l-mevte ḳısm olur. (17a/2), 17a/3, 17a/4, 17a/5.

ḳısmet (Ar.): Bölme, pay etme, taksim.

Her ḳapusında varanlardan ʿavratlar ḳısmet olunmış cüzleri var. (67b/7), 17a/3.

ḳıtlıḳ: Kıt olma, ihtiyaca yetecek miktada bulunmama durumu, azlık.

k. gör-: Kıtlık çekmek, ihtiyaç duymak.

Cebrā'il gelüp eyde: "Yā Muḥammed! Allahü teʿālā saŋa selāmı eyit ümmetüŋe baŋa duʿā ėdüp beni aŋalar şol adım-ıla ki dünyāda aŋarlardı zaḫmet gördükleri ve ḳıtlıḳ gördükleri vaḳtın. (56a/4)

ḳıyām (Ar.): Nazmada ayakta durma ve namazın ayakta kılınan kısmı.

Meşelā ḳıyāmı elif bigi rükūʿ, ḥı bigi sücūdi, mīm bigi ḳuʿūdı, dāl bigi ādemüŋ daḫı yaradılduğı Muḥammed adı ṣūretinde yaratdı. (4a/5)

ḳıyāmet (Ar.): Ahiret, kıyamet.

Eger ṣadaḳa ise ḳıyāmet ıssından gölgedür. (57b/4), 41a/6, 50b/13, 24a/4, 7b/10, 20b/9, 25b/4, 55a/2.

ḳ. güni: Ahiret, günü, mahşer günü.

Ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ, Allahü teʿālā dergāhına varuṗ ṭura. (58a/3)

27a/3, 34b/14, 45a/7, 48a/7, 48b/2, 50b/3, 52a/5, 55a/6, 55b/11, 56b/13, 58b/9, 59b/15, 73b/3, 56a/13, 90b/13, 33b/10, 43b/5, 52a/8, 53a/1, 61b/1, 62b/11, 65a/14, 73b/10, 85a/6, 90b/3, 91a/3, 28b/3, 6a/13, 7a/14, 14b/10, 28a/14, 31a/14, 33a/6, 33b/1, 35a/12, 35b/3, 35b/6, 88b/ 14.

ḳ. ḳop-: Kıyamet gübü gelmek.

Ḳaçan ḳıyāmet ḳopa, mü'minler cennete girseler gerek. (35b/10), 35a/7, 35b/9, 36b/7, 36b/9, 36b/10.

ḳız: Kız.

Oġul, ḳız, ḳavm ve ḳarındaş seni bıraḳdılar gitdiler. (18a/15), 9a/6, 15a/6, 33a/3.

ḳ. oġlan: Bakire, genç kız.

Yetmiş ḳız oġlan cāriye geleler, yetmiş sini getüreler… (84a/8), 84a/5.

ḳızdur-: Isıtmak, hararetlendirmek; kızdırmak.

Gerekdür ki ol zekāt vėrilmeyen māluŋ her bir danesinden bir taŋta düzeler cehennem odına ḳızduruṗ…(46a/15)

ḳızıl: Parlak kırmızı renk.

Her ḥūrī içün yetmiş taḫt ola ḳızıl yāḳutdan. (82b/8), 2a/5, 40a/10, 41b/7, 54b/4, 77b/13, 78a/13, 78b/2, 79b/7, 83a/11.

ki (Far.): Ki bağlacı.

Yüreklerin yaḳma ki Ramażan ayın oruç ṭutuṗ ṣusızlıġdan yürekleri yanmışlardur. (71b/3)

1b/2, 1b/11, 3b/15, 4a/1, 4a/4, 5a/6, 5a/8, 5b/12, 6a/2, 6a/14, 6b/6, 7a/6, 7b/3, 7b/4, 7b/13, 8a/2, 8b/10, 8b/12, 8b/14, 9a/2, 9a/5, 9a/8, 9a/13, 9a/14, 9b/3, 9b/5, 9b/13, 10a/5, 10b/4, 11a/3, 11a/7, 11a/10, 11a/14, 11b/2, 11b/3, 11b/4, 11b/6, 11b/6, 11b/9, 11b/13, 12a/6, 12a/7, 12a/8, 12a/11, 12b/1, 13a/1, 13a/11, 13a/14, 13b/2, 13b/3, 13b/7, 13b/11, 13b/14, 14a/9, 14b/1, 14b/8, 15a/11, 15a/13, 15a/15, 15b/2, 15b/3, 15b/8, 16a/4, 16a/8, 16a/8, 16a/10, 16b/6, 16b/13, 16b/15, 17a/10, 17a/13, 19b/6, 19b/7, 19b/15, 20a/4, 20a/10, 20b/1, 20b/9, 20b/11, 20b/12, 20b/14, 21b/15, 22b/1, 22b/4, 22b/9, 23a/12, 23b/3, 23b/10, 23b/13, 24a/4, 24a/10, 24b/9, 24b/10, 24b/15, 25a/8, 25b/2, 25b/9, 25b/12, 26a/5, 26a/6, 26a/12, 26b/1, 26b/4, 27a/3, 27a/14, 28a/10, 28b/13, 29a/1, 29a/3, 29a/6, 29b/1, 29b/4, 29b/9, 29b/12, 30a/5, 30a/12, 30a/13, 30a/13, 30a/14, 30b/11, 31a/2, 31a/5, 31a/11, 31a/12, 31b/2, 31b/2, 31b/3, 31b/6, 31b/8, 31b/9, 31b/12, 32a/4, 32a/4, 32a/6, 32a/7, 32b/5, 32b/7, 32b/12, 33a/10, 33b/6, 33b/9, 33b/10, 33b/13, 34b/12, 35b/11, 36a/1, 36b/5, 36b/8, 37a/8, 37a/11, 37b/1, 37b/2, 37b/6, 37b/8, 37b/9, 37b/10, 38a/4, 38a/10, 38b/7, 39b/8, 39b/10, 40a/1, 40a/1, 40a/6, 40a/10, 40a/13, 40a/15, 40b/1, 40b/5, 40b/11, 40b/13, 40b/14, 41a/9, 41a/12, 41b/3, 41b/10, 41b/15, 42a/12, 42b/5, 42b/9, 42b/13, 42b/15, 43a/10, 43a/15, 43b/4, 44a/5, 44a/12, 44a/13, 44b/5, 45a/11, 45a/11, 45b/1, 45b/10, 45b/14, 46a/11, 46b/2, 46b/2,

47a/4, 47a/10, 47a/10, 47b/1, 47b/1, 47b/8, 47b/14, 48a/2, 48a/5, 48a/7, 48a/10, 48a/11, 48a/12, 48a/14, 48b/1, 48b/4, 48b/6, 48b/9, 48b/11, 49a/4, 49a/13, 49b/5, 49b/12, 50a/3, 50a/9, 50b/2, 50b/5, 50b/7, 50b/10, 50b/10, 51a/4, 51a/14, 51b/4, 51b/8, 52a/1, 52a/5, 52a/6, 52a/7, 52b/5, 52b/9, 52b/15, 53a/7, 53a/12, 53a/14, 53b/3, 53b/9, 53b/10, 53b/12, 53b/14, 54a/1, 54a/3, 54a/6, 54a/13, 55a/3, 55a/6, 55a/8, 55a/12, 55b/10, 56a/3, 56a/5, 56a/12, 56b/12, 57a/2, 57a/11, 58a/4, 58a/9, 58a/11, 58a/12, 58a/15, 58b/9, 59a/7, 59a/9, 59a/14, 59a/15, 59b/7, 59b/15, 60a/2, 60a/13, 60b/3, 60b/8, 61a/7, 61a/10, 61a/11, 61a/12, 61b/11, 61b/13, 61b/13, 61b/14, 61b/15, 62a/7, 62a/12, 62b/1, 63a/9, 63a/9, 63a/12, 63a/13, 64b/9, 65a/1, 65a/3, 65a/8, 65a/8, 65a/11, 65a/14, 65b/9, 65b/13, 66a/9, 66a/12, 66b/1, 66b/2, 66b/3, 66b/11, 67a/1, 67a/2, 67a/4, 67a/6, 69a/7, 69b/8, 69b/10, 70a/2, 70a/2, 70a/12, 70b/2, 70b/13, 71a/1, 71a/7, 71b/6, 71b/13, 72a/11, 72b/12, 73a/9, 73a/9, 73a/15, 75a/5, 75a/5, 75b/7, 77a/3, 77a/11, 77a/14, 78b/4, 79a/4, 80b/8, 80b/10, 80b/12, 81a/5, 82a/3, 82a/5, 82b/3, 82b/13, 83b/10, 84a/8, 84b/5, 84b/6, 84b/7, 85a/7, 85b/2, 85b/14, 86a/8, 86b/7, 86b/12, 86b/12, 87a/1, 88a/2, 88a/4, 88a/7, 88b/1, 89b/5, 89b/12, 90b/4, 91a/5, 91a/14.

kilid (Far.): Kilit, anahtar.

Daḫı ol arada bir ḳubbe gördüm; bir dane aḳ incüden ḳapusı, yeşil yeşil yāḳutdan kilidi… (79b/6), 79b/13.

kim: 1.Soru zamiri.

Ol kişi Melekü'l-mevte ṣordı-ki: "Kimsin?" dėdi. (22a/6), 9a/4, 9a/14, 25a/6, 26a/3, 26a/4, 27a/6, 27b/14, 33a/13, 33a/14, 43a/7, 49a/14, 53b/12, 67a/2, 67b/12, 82a/15, 85a/4, 90a/1, 90a/2.

2.Belirsizlik zamiri.

"Kimüŋ-ki nāmesi ṣol eline vėreler işledügi ḫayr nāmesinüŋ içinde ola…" (62b/2)

kim: Ki bağlacı. *(krş. ki)*

Şeyṭān eydür: "Eyitgil kim peyġamberler yalandur; tā ki saŋa ṣu vėreyim." (16a/3), 4a/3, 9a/12, 16b/9, 19b/12, 23a/2, 23a/12, 29a/9, 29a/12, 29b/3, 43a/14, 53a/10, 68b/3, 85a/14.

kimesne: Kimse, kişi. *(krş. kimsene)*

Ölü eydür: "Sen kimsen ki dünyāda senden yaramaz kimesne görmedüm?" dėr. (26a/12), 9a/2, 11b/2, 22b/8, 23a/2, 24a/4, 25a/14, 27b/2, 29b/9, 53a/6, 53a/12, 55a/12, 55b/7, 63a/11, 86b/15, 90a/10.

kimi: Bazısı, kimisi.

Yetmiş ḳız oġlan cāriye geleler, yetmiş sini getüreler; kimi yāḳutdan kimi dürrden kimi altundan. (84a/9-10), 32b/12, 32b/13, 38a/6, 38a/6, 64b/1, 64b/1, 71a/14, 71a/14, 71a/14, 71a/15.

kimisi: Bazısı, kimi.

Gelüṕ ıraḳdan baḳar görür ki gövdeyi ḳurtlar delmiş ḳaynaşurlar; kimi aġzından girüṕ çıḳar, kimisi gözlerinden ve ḳulaḳlarından yol eylemişler. (32b/13)

kimse: 1. Kişi, kimse.

Şol kimse içün kendü nefsi arzusı Allahü teʿālā rıżā ḫoşnudlıġı içün terkėde, Allah rıżāsı-çün iḫtiyār ėde. (82b/1)

12a/3, 26a/12, 34b/9, 39a/12, 41b/10, 49b/5, 49b/6, 51a/5, 58a/9, 62a/6, 63a/9, 67a/6, 68b/1, 72a/14, 85b/2, 89a/15, 90b/4, 90b/12, 91b/2.

2.Hiç kimse.

Ol ṭaʿāmlara kimsenüŋ eli degmiş olmaya, otda bitmiş ola. (84a/11), 41a/15, 67a/6, 71a/2, 77a/8, 78b/4, 84a/11.

kimsene: Kimse, kişi. *(krş kimesne)*

Biri daḫı şol kimsenedür ki evinde otura gönli mescidde ola. (53a/14), 34a/7, 36b/8, 38a/11, 90a/3.

kir: Vücudun üzerinde oluşan pislik, kir.

"Yā ʿĀyişe! Ölüye ḳatıraḳ ḥāl yoḳdur ki üstüne yuyucı kire yumaḳ isteye." (20a/5)

Kirāman Kātibīn (Ar.): İslamî inanca göre insanların iki omuzunda bulunup yapılan iyi ve kötü davranışları tespit edip, yazan melekler.

Allahü teʿālā ṣorar ki: "Ėy Kirāmen Kātibīn, ḳulum ne ʿamel işledi?" (31b/7), 31a/15, 31b/11, 60a/6.

kiriş: Ok atılan yayın iki ucu arasındaki esnek bağ, tel.

Ṭāmūnuŋ heybetinden şöyle erir: Yay kirişine döner aġlar taẓarruʿ ėdüp zārīḳılur. (7a/2)

kirpük: Kirpik.

Ḳoltuḳ ḳılı gėrü ḳalan ḳıl gevdelerinde bitmeye, hemān ṣaçları ve ḳaşları ve kirpükleri ola. (83b/14)

kişi: Şahıs, zat, kimse; insan.

Ol kişi ḳorḳudan ditredi. (22a/7)

11b/5, 21a/13, 21a/15, 21b/7, 21b/15, 22a/4, 22a/5, 22a/9, 22a/11, 22a/12, 22a/13, 25b/2, 26b/2, 50a/14, 50a/15, 53a/5, 53a/9, 53a/10, 61a/9, 63a/3, 65a/12, 65a/12, 65a/13, 69b/7, 83b/9, 84a/2, 90b/5, 90b/12.

kişne-: At bağırır gibi yüksek ses çıkarmak.

"…cehennem odı-y-ıla ʿaẕāb ėtseler maşrıḳda ve maġrıbda ṭuranlar anuŋ ʿaẕābı ḳatılıġından kişneyelerdi." (67a/15)

kitāb (Ar.): 1. Kitap.

"Bu yaŋadan saŋa yol yokdur ki bu eli-y-ile…ḳalemler ṭutuṗ muṣaḥḥaflaruŋ kitāblar yazmışdur, kāfirlere ḳılıçṣalmışdır." (13b/9), 10a/15, 25a/1.

2. Kutsal kitap; Kur'an-ı Kerim.

Ḥaḳḳ tebāreke ve teʿālā eyitdi: "…Eger kitābım oḳuduŋsa senüŋ içün ḥūrīler ve köşklerdür." (57b/7), 31b/11.

ḳo-: 1. Koymak, bırakmak, yerleştirmek.

Ol yaḳīn aġacı üzerinde ol nūrı ḳodı. (1b/7), 1b/11, 17b/4, 17b/14, 18a/3, 28a/14, 32a/12, 33b/1, 41a/13, 56b/12, 61a/2, 66b/14, 67a/12.

2. Rahat bırakmak; müsaade etmek, izin vermek.

Cān gögsine gelicek yine çaġırur eydür: "Ḳo bir laḥẓa diŋlesün." (14b/7), 14b/2, 14b/4, 14b/6, 14b/9, 31a/6, 41b/9, 63b/8.

3. Koymak, defnetmek.

ʿÖmer *-raḍiya ʿllāhu anh-* eyitdi: "Ćünki beni ḳabre ḳodılar; iki mühīb melek geldi anlarıŋ heybetinden ʿaḳlum uçdı…" (87a/11), 18a/7, 21a/6, 26b/3, 27a/12, 28b/13.

4. İhsan etmek, vermek.

Evet bu gözyaşları raḥmetdür ki Allahü teʿālā anı raḥīm göŋüllere ḳomışdır. (23b/11)

ḳoca: Yaşlı, ihtiyar.

Ėy nėce aḳ ṣaḳallu ḳocaları aḳ ṣaḳalından ṭutuṕ oda ćekeler… (69b/2), 59b/11, 69a/14.

ḳocal-: Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

Nėte-ki dünyāda günden güne varduḳća ḳarıyuṕ, ḳocaluṕ (83b/15)

ḳoç: Koç.

Ḥaḳḳ teʿālā ḳoç ṣūretinde yaraduṕ cennete ḳoya. (56b/11), 75a/13.

ḳoḫ- / ḳoḳ-: Kokmak.

Ol cān şöyle murdār ḳoḫar ki laʿnet ėderler anuŋ-içün yėr ile gök arasında nedenlü maḫlūḳ var ise. (25b/9)

Gövdeleri şöyle çirkin ḳoḳar ki ʿaraṣāt ehli her birisi ʿaẕāblarını unudalar. (44a/12), 46a/10, 85a/2.

ḳoḫu: Koku.

Müşg ḳoḫusından daḫı ḫūb ḳoḫu ile aluṕ göġe aġdururlar… (24b/8), 24b/10, 25a/13, 25a/15, 49b/13, 67a/13, 83a/10.

ḳoḳula-: Koklamak.

Ve biri ḳoḳulamaḳ, burında. (5a/5), 44b/13.

ḳol: İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm, kol.

Her bir ḳollarında onar bilezük ola altundan. (82a/1), 6b/10, 7a/10, 62a/9.

ḳolayın: Aklına geldiği gibi, kolayca, düşünmeden.

Ol bī-ḥāre eydür: "Bunlar ḳolayın söyler nolaydı epsem olalardı." (27b/2)

ḳoltuḳ: Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer, koltuk.

Ḳoltuḳ ḳılı gėrü ḳalan ḳıl gevdelerinde bitmeye, hemān ṣaçları ve ḳaşları ve kirpükleri ola. (83b/12)

ḳon-: 1. Bir yere inmek.

"Ben ol ḳuşam-ki cennetde hīç yemiş yoḳdur ki ben andan yėmedüm; hīçbir çeşme yoḳdur ki ben andan ṣu içmedüm ve hīçbir aġaç yoḳdur ki ben anuŋ budaġına ḳonmadum. (84b/7), 48a/12, 61a/9, 79b/9, 84b/12.

2. Bulaşmak.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā ḫalāyıḳ ḳabirlerinden ḳoparıcaḳ mü'minler üzerine ḳonan tozı ṭopraġı silkeler. (48a/9)

ḳonşu / ḳoŋşu: Komşu.

“Allahü teʿālā saŋa ḫayr ıvaż vėrsün-ki senüŋ sözüŋle oddan, ḳonşulardan utanmaḳdan ḳurtuldum.” dėdi. (22a/3)

…bunlar ol ṭā’ifelerdür ki dünyāda ḳoŋşuların incid[di]iler, tevbe ėtmedin öldiler… (45a/11), 21a/13, 21b/6, 33a/5, 63b/15.

ḳop-: 1. Ayağa kalkmak, haşrolmak.

On ikinci bölük ḳabirlerinde ḳopalar ṭoŋuz ṣūretinde. (45a/2), 43b/8, 43b/12, 43b/15, 44a/3, 44a/11, 44b/2, 44b/14, 44b/14, 45a/9, 45a/15, 45b/5, 46a/9, 46b/5, 46b/11, 47a/2, 47a/9, 47a/14, 47b/5, 47b/14, 48b/3.

2. Harekete geçmek, fırlamak, kalkmak.

Ṣūruŋ āvāzını yėr gök ehli ḳamusı işitdüṕ ḳorḳalar, ṭaġlar yerinden ḳopuṕ birbirine doḳunuṕ pāre pāre olalar. (36b/12)

ḳopar-: Yerinden kaldırmak; diriltmek.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā ḫalāyıḳ ḳabirlerinden ḳoparıcaḳ mü’minler üzerine ḳonan tozı ṭoprāġı silkeler. (48a/8), 45a/8.

ḳorḫu: Korku.

Biri daḫı şol kişidür kim ḫalvet yėrde Allahü teʿālā ḳorḫusından gözlerinden yaş aḳıtdı. (53a/11), 69b/15.

ḳorḳ-: 1.Korkmak, dehşete kapılmak, ürkmek.

Ṣūruŋ āvāzını yėr gök ehli ḳamusı işitdüṕ ḳorḳalar… (36b/12), 12b/4, 22a/7, 29a/7, 29a/12, 36b/12, 62b/8, 66a/7, 70b/5.

2. Korkmak; çekinmek, sakınmak, saygı duymak.

Allahü teʿālādan ḳorḳmadılar; tevde ėtmeden öldiler, cezaları budur, varacakları yėrleri cehennemdür. (46a/12), 46a/12, 53a/9.

3. Endişe etmek, kaygılanmak.

Cebrā'il-*'aleyḥi's-selām*- eyitdi: "Yā Muḥammed! Ben-daḫı ḳorḳaram-ki Hārut ve Mārut mübtelā olduḳları bigi mübtelā olam; andan ötüri aġlaram." dėdi. (68b/7)

ḳorḳu: Korku.

Bir ḳıl berekātında gözyaşı ġarḳ ėtmişdi Allahü teʿālā ḳorḳusından. (77a/5)

22a/9, 70a/14, 70b/3.

ḳorḳulu: Korkucu verici, korkutucu.

İmām Ḥanīfeye ṣordılar ki: "Ḳanḳı günāh ḳorḳuludur imān[dan] ayrılmaġa?" (15b/4)

ḳorḳunç: Dehşete düşüren, korku veren, korkunç.

Münker ve Nekīr içeri gelür, ḳorḳunç ṣūret-ile āvāzları gök gürler gibi gözleri yıldırım bigi şaḳır, yėri yırta yırta gelürler…(26a/1)

ḳorḳut-: Korkmasına sevep olmak, korkutmak.

"Ḳulumu terk ėdiŋ, ḳorḳutmaŋ, ben aŋa raḥmet ėtdüm." (87a/13)

ḳoş-: 1. Beraber göndermek, yanına vermek.

Her birin bir dīv ile ḳoşuṗ bende çekeler daḫı cehenneme atalar. (51b/5)

2. Peşinden gitmek, yönelmek.

Anlar şunlardur ki şehvetlerine uyuṗ nefsleri ārzūsında ḳoşanlardur. (44a/15)

ḳoşdur-: Çabucak göndermek.

Melekü'l-mevt dostını dostına ḳoşdurur. (22b/3)

ḳoşul-: Birlikte bulunmak, beraber olmak.

"Ḳıyāmet güni göresin ʿahdu emānet ṣıyanları şeytān-ıla ḳoşulmış ola." (73b/4)

koy-: 1. Koymak, bırakmak, yerleştirmek.

Bu nāmeleri terāzūnuŋ bir keffesine ḳoyalar, bir küçükrek barmaḳ ḳadarı biti çıḳaralar terāzūnuŋ ṣaġ kefesine ḳoyalar, ol gözėrimi nāmelerüŋ ḳamusından aġır gele. (63a/6-7)

19a/13, 19b/13, 20a/11, 20a/12, 25a/4, 36b/9, 42b/4, 48b/14, 58a/13, 58b/12, 58b/12, 62b/15, 63a/1, 67a/14, 69a/5, 70b/12, 71a/7, 71a/8, 73b/5, 79b/9

2. Müsaade etmek.

Eger imān küfürden şirkden ḳurtulmış ise geçmege ḳoyalar; imānında küfür ve riyā olsa cehennem içine düşe. (63b/10)

3. Koymak, birlikte bırakmak.

Her kim-ki ḳażāma boyunṭutsa, belālaruma ṣabr eylese, niʿmetlerüme şükür eylese anı gerçek imānlu ḳullarumdan yazarum, ḳıyāmetde gerçekler ile ḳoyar[um]. (24a/4)

ḳoyun: Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan, koyun.

"Bir ḳoyun ḳaçdı, sen anuŋ ṭalebinde zaḥmet çekdiŋ." (88b/4), 56a/12, 56a/13, 56a/14, 88b/4.

kök: Bitkileri toprağa bağlayan bölüm, kök.

"Dünyā aġaçlarınuŋ köki yėrde ve budaḳları havādadur. (80b/14)

kömür: Kömür.

Baʿzısı ḳapḳara kömür olur, baʿzısı şöyle geçe, ṭamu odından ḳayırmaya. (64b/5)

köpek: Köpek.

"Ḥayvanlardan on ḥayvan cennete girür: …Ashāb-ı Kehfüŋ köpegi." (56b/7)

köpri / köprü: Köprü.

Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- eyitdi: "Allahü teʿālā, od içün bir köpri yaratdı." (63b/2)

Melekü'l-mevtüŋ bir ayaġı cehennem köprüsi üzerinde ve bir ayaġı cennetde, taḫtı üzerindedür. (11a/1)

körer-: Morarmak.

Feriştehler eyde: “Bunlar ne ṭā’ife ki yüzleri ḳararmış, gözleri gögermiş, boyunlarında zencīrlerle baġlu degül?” (69b/11)

köşe (<kūşe) (Far.): Kenar, uç.

İkinci naẓarḳıldum gördüm ol ḳubbenüŋ dört köşesinde yazılmış. (80a/5)

78b/11, 80b/7.

köşk: Köşk.

“Yā ʿĀyişe! Cennet içinde köşkler var incüden daḫı yaḳūtdan daḫı zebercedden daḫı altundan daḫı gümişden.” (49a/11), 8b/14, 49a/13, 57b/7, 82a/8.

köz: Kor, ateş koru, kızıl ateş parçası.

Şimdi gėce ḳarangusı bigidür; yalıŋı çıḳar közi söyinmez. (65b/15)

ḳubbe (Ar.): Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet

Her evde, her ḳubbede yetmiş taḫt ola, üzerinde yetmiş döşek ola. (83a/14), 79b/5, 79b/7, 79b/8, 79b/9, 79b/11, 79b/12, 80a/2, 80a/3, 80a/5, 80b/8, 82b/6.

2. Kubbe şeklinde olan.

Ṣaḥralarda ḳubbe aġaçlar vardur. (82b/14)

ḳubūr (Ar.): Mezarlar.

“Ḳatı ulu nesneden ṣorduŋuz imdi bilgil ki ḫalāyıḳ ḳıyāmet güninde ḳubūrlarından ṭurıcaḳ on iki bölük ṭuralar.” (43b/5)

ḳuc-: Kucaklamak; yakalmak.

Tā yetişdiŋ anı ḳucduŋ ve eyitdüŋ: “Yā miskīn! Niçün zaḥmetçekdiŋ ve baŋa daḫı zaḥmet çekdirdiŋ?” (88b/6)

ḳudret (Ar.): Güç, kuvvet, kudret.

Nėce mutaẓallim vardur ḳudreti yoḳdur ḥālin ʿarżėtmege gelemez. (90a/15)

49b/9, 90a/8.

ḳul: Tanrı'ya göre insan, abd.

Ḳaçan ḳul günāh işlese ṣoldaki ferişteh ṣağındaki ferişteh ṣorar ki: “Yazayıŋ mı?” (31a/3)

4a/3, 11a/15, 11b/10, 11b/11, 12a/6, 12a/7, 12a/14, 13a/7, 13a/10, 13a/15, 14a/4, 14b/1, 15a/12, 15b/6, 15b/8, 15b/9, 15b/15, 17a/1, 17a/10, 18a/14, 23b/15, 24a/3, 24a/9, 25a/9, 27b/9, 28b/3, 28b/6, 29b/14, 30a/4, 30a/5, 31a/9, 31a/13, 31a/14, 31b/2, 31b/4, 31b/7, 31b/8, 31b/9, 42b/12, 48b/4, 49b/3, 49b/9, 49b/10, 51b/14, 59a/15, 60a/1, 60b/8, 60b/9, 60b/10, 61b/4, 61b/7, 61b/9, 62b/15, 63a/1, 63a/5, 63b/7, 65a/2, 65a/4, 77a/2, 81a/13, 82a/6, 82b/3, 82b/5, 84a/8, 86b/11, 87a/13, 91a/14, 91b/1, 91b/3.

ḳulaḳ: Kulak.

Rūḥ ḳulaḳlara inicek ferişteh lerüŋ tesbīḥin işitdi. (5a/12)

3a/4, 4b/15, 5a/4, 13b/13, 14b/11, 14b/15, 32b/1, 32b/13, 41b/6, 73a/4.

ḳulavuzla-: Rehberlik etmek, yönlendirmek.

“İlāhī! Beni bir ʿamele ḳulavuzla-ki ol ʿamel ḫaṣṣa senüŋ-içün ola.” (57b/11)

ḳulluḳ: Kulluk, tapınma, ibadet.

ḳ.ėt-: İbadet etmek, tapınmak.

Allahü teʿālā eyitdi: “Gönülden ėtdükleri ẓulümlere peşīmān olmaġ-ıla dilden istiġfār ėtmek birle gözlerden yaş aḳıtmaḳ birle her aʿżā-ıla ḳulluḳ ėtmek birle.” (58b/7)

ḳum: Deniz kıyısındaki kumluk ve sığ yer.

Ol ırmağın biri raḥmet ırmağıdur; cennetlerüñ ḳapusından aḳar, ḳardan aḳdur ve baldan ṭatludur; ḳumu, ḳayırı incüdendür. (78b/15)

ḳur-: Düzenlemek, hazırlamak.

Andan terāzū ḳuralar. (58b/14), 58b/13.

Ḳur’ān (Ar.): Hz. Muhammed’e indirilen ilahi kitap.

Mālik eyde: “Ḳur’ān, Muḥammed -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selāma*- indi.” (70a/4)

13b/14, 19a/2, 21a/8, 30b/9, 33b/3, 33b/14, 35a/9, 37a/6, 38a/12, 42a/6, 43a/15, 43b/7, 44a/2, 44a/6, 44a/9, 44a/15, 45a/1, 45a/4, 45a/13, 45b/4, 45b/12, 46a/8, 46a/14, 47a/1, 47a/6, 47a/12, 47b/3, 47b/13, 48b/15, 50a/12, 51b/12, 52b/1, 52b/7, 52b/11, 55b/9, 56b/4, 59a/12, 59b/12, 60a/5, 60a/9, 60a/11, 60a/5, 60a/8, 61a/14, 63a/8, 63a/14, 70a/2, 70a/7, 72a/8, 75a/11, 75b/6, 75b/11, 75b/14, 79a/10, 80b/15, 82b/6, 85a/10, 85a/11, 87b/1.

Ḳ.-ı ʿAẓīm: Kur’an-ı Kerim.

Nėte-ki Ḳur’ān-ı ʿAẓīmde buyurdı… (43b/10)

ḳurbān (Ar.): Allah rızası için kesilen hayvan.

Ol ḳurbānlara binüṗ Allahü teʿālā ḥazretine varalar. (52a/2), 52a/1.

ḳurd: 1. Bazı küçük böcek ve böcek lavralarına verilen isim.

…gövdeyi ḳurtlar delmiş ḳaynaşurlar; kimi aġzından girüṗ çıḳar, kimisi gözlerinden ve ḳulaḳlarından yol eylemişler. (32b/12), 17a/3, 17a/8.

2. Postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.

Ėy dirīġa ki ḳurdlar ve ḳuşlar etüŋi deriŋi yırtar, süŋükleriŋi birbirinden ayırur. (32b/7)

Ḳureyşī (Ar.): Hz. Muhammed'in mensup olduğu Arap kabilesinden olanlar.

"Allah ḥaḳḳı-çün baŋa kimse binmek olmaz meger şol peyġamber biner ki; Hāşimīdir ve Ḳureyşīdir, Muḥammed ʿAbdullāh oġlıdur." (41b/11), 61b/15.

ḳurıl-: Kurulmak, tertip edilmek.

"Ḳıyāmet güninde yazuḳlarımuz ṭartılmaḳ-içün terāzū ḳurıla, terāzūnuŋ ʿamūdı maġrib ile maşrıḳ aralığınca ola. (62b/12), 43a/3, 54a/13.

ḳurṣaḳ: Kuşlarda ve bazı hayvanlarda yiyeceklerin toplandığı torba biçiminde şişkin organ.

Ammā müslimānlaruŋ maʿsūm iken ölen oġlancıklaruŋ cānı cennet ḳuşcuġazlarınuŋ ḳurṣaġında durur… (35b/5), 42b/13.

ḳurtar-: Kurtulmasını sağlamak.

Melekü'l-mevt bir pare kāġıda yazuṗ ol kişinüŋ eline şundı, eyitdi: "Bu seni oddan ḳurtarmaġa berātdür." (22a/12)

ḳurtıl- / ḳurtul-: Kurtulmak, selamete çıkmak, felaha erişmek.

“Eyitgil taŋrı iki-dür; tā ki bu cān acısından ḳurtılasın.” (15a/14)

Nėte-ki kāfirler ölümlerin isteyeler, ʿaẕābdan ḳurtulmaġ-içün. (73b/8)

9a/1, 20a/10, 22a/3, 22a/8, 37b/11, 63b/10, 64a/1, 77a/4.

ḳuru-: 1. Bitki, suyu çekilip cansız duruma gelmek

“Cennet aġaçlarınuŋ budaḳları ḳurumaz, yapraḳları dökülmez, tāze ḥurmāları dükenmez.” (80b/2)

2. Akarsu, göl vb.nin suyu kalmamak, susuz duruma gelmek.

“Şol sāʿat deŋizler ḳuruya ki bir ḳaṭre ṣu ḳalmaya.” (38b/7), 43a/1.

3. Çok susamak.

Ol vaḳıtda gözi göge dikilmiş, dımāġı ḳurumış ola. (59b/1), 32a/7.

ḳuş: Kuş.

Mü’min ol ḳuş etinden yėye. (84b/13)

17a/3, 17a/8, 32b/7, 35b/5, 64a/10, 79b/9, 84b/1, 84b/5, 84b/8, 84b/11.

ḳuʿūd (Ar.): Namazın oturarak eda edilen kısmı.

Meşelā ḳıyāmı elif bigi rükūʿ, ḥı bigi sücūdi, mīm bigi ḳuʿūdı, dāl bigi ādemüŋ daḫı yaradılduġı Muḥammed adı ṣūretinde yaratdı. (4a/6)

ḳuvvet (Ar.): Güç, kudret.

Ṣaġ eli Kāʿbeden olduġı-çün ḳuvvet yėri oldı. (4b/10), 6b/8, 37a/9, 38b/13, 84a/1, 84a/3, 88b/6.

ḳ. ḳıl-: Güç almak, destek bulmak.

Allahü teʿālā vaḳtā ki Mūsā Peyġemberi Firʿavnı dāʿvet ėtmege gönderdi, Mūsā ḳardaşı Harūnı vezīr-i müʿīn istedi anuŋla ḳuvvet ḳıla. (86b/6)

ḳ. vėr-: Güç vermek, destek olmak.

Haḳḳ teʿālā ḳuvvet vėrdi; tā ki ölümi dutdı ölüm sākin oldı. (8b/7), 6b/8, 37a/10.

ḳ. vėril-: Güç verilmek.

Her kişi yėmekde, içmekde, cemʿ ėtmekde yüzer ḳuvvetince ḳuvvet vėrile. (84a/3)

ḳuvvetlü: Güçlü, kuvvetli.

"Ėy ādem oġlanı! Ḳanı senüŋ ḳuvvetlü bedenüŋ ne zaʿīf olmış…?" (17b/6), 70b/13.

küçükrek: Küçücük, küçükçe, daha küçük.

Bu nāmeleri terāzūnuŋ bir keffesine ḳoyalar, bir küçükrek barmaḳ ḳadarı biti çıḳaralar terāzūnuŋ ṣaġ kefesine ḳoyalar, ol gözėrimi nāmelerüŋ ḳamusından aġırgele. (63a/6)

küfrān (Ar.): İyilik, bilmeme, nankörlük; şükran karşıtı.

Allahü teʿālānuŋ niʿmeti-y-ile maʿṣīyet istiʿānet eylemek ġāyet küfrāndur. (91b/8)

küfr / küfür (Ar.): Allah'a inanmama.

Ḫayrın fā'idesi yoḳ; zīrā ki küfr-ile olan ḥasenātuŋ ṣevābı olmaz. (62b/5)

Eger imān küfürden şirkden ḳurtulmış ise geçmege ḳoyalar; imānında küfür ve riyā olsa cehennem içine düşe. (63b/11)

küllī (Ar.): Bütün, hep.

Küllī yalıncaḳlar geyesi isteye, ṭamu ehli istemeye. (73a/6), 7a/15, 17a/11, 61b/6, 61b/8, 88a/2.

kürsī (Ar.): Taht.

Yüzi derinden ʿarş ile kürsī ve levḥ ile ḳalemi ile güneşi ile yıldızları daḫı gökde olan nesneleri yaratdı. (2a/12)

-L-

lafż (Ar.): Söz, kelime.

Bal ırmaġı lafżınuŋ mīminden çıḳar. (80a/9), 80a/7, 80a/7.

laḥm (Ar.): Et.

…vefāteylese yėr anuŋ laḥmını ekl ėtmez ve īẓāmı çürümez… (88b/14)

laḥẓa (Ar.): An, zaman.

Göz açuṗ yumunca raḥat olmayalar, bir laḥẓa uyḳu yüzin görmeyeler. (73b/7)

14b/2, 14b/6, 14b/7, 14b/5.

lākin (Ar.): Amaa, fakat.

Lākin eşedd-i ẓulüm oldur ki ḳul kendi nefsine ẓulüm ėde… (91a/14)

laʿnet (Ar.): Beddua.

Peyġamberden eyitdi: “Ṣaġucı çevresinde gezenlere Allahü teʿālānuŋ daḫı feriştehlerüŋ daḫı ādem oġlanınuŋ laʿneti olur.” (23a/12)

*l. ėt-:*Allah’ın rahmetinden mahrum kalamsını dilemek, beddua etmek.

Feriştehler laʿnet ėderler. (25b/14), 25b/9.

l. oḳu-: Lânetle anmak, lânete uğramasını dilemek.

Daḫı gök ile yėr arasında olan feriştehler lāʿnet oḳurlar, biŋ günāh yazılur. (22b/15)

laṭīf (Ar.): Tatlı, hoş, güzel.

Bedenleri şöyle nazuk ve laṭīf ola-ki incikleri sünüginüŋ iligi etlerinden görinür ola. (77b/6)

77b/10, 81a/5, 84b/4.

laṭīfraḳ : Daha hoş, daha güzel.

Tenleri müşg ḳoḫusından daḫı laṭīfraḳ ola. (83a/10)

leş (Far.):Kokmuş hayvan ölüsü.

l. gibi: Çok ağır kokulu, çok pis.

Beşinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar ḳarınları od-ıla ṭopṭolu ola, gövdeleri murdār leş gibi ḳoḳa. (46a/10)

levḥ (Ar.): 1.Üzerine yazı yazılabilecek düz nesne veya yüzey.

Resūl Allah eyitdi ki: “Ol Allahü teʿālā ḳaleme buyurdı-ki levḥ üstüne yaza.” (23b/14), 2a/12.

2. Yazılmış olan.

Ḳaçan bir yıl tamām olsa yazılan nāmeleri bir yėre cemʿ ėdüṕ levh sözleri aradan ṭarḥ ėderler. (60b/14)

leyle (Ar.): Bir gece, bir tek gece.

Eger leylede nevm ėtsem dīnimi kim riʿāyet ėder? (90a/2), 90a/2.

leżā (Ar.): Cehennemin kapılarından birinin adı.

Dördünci ḳaṕunuŋ adı Leżā-dur, ol ḳapu iblīsin-idi, anda Mecūsīler olur. (68a/1)

lez̲z̲et (Ar.): Tat, zevk.

1. al-: Zevk almak, hoşlanmak.

Şöyle yemişleri biter ki nefsler anı arzular, gözler görmekden lez̲z̲et alur, ṣafā kesb ėder. (80b/11), 77a/12.

libās (Ar.): Elbise, giyecek şey.

Libāsları ḳaṭrandan ola, geydikleri saʿāt derileri ṣoyula. (73a/2)

5b/7, 5b/10, 5b/11, 25a/10, 25a/12, 51a/6, 59a/7, 67a/11.

lisān (Ar.): Dil.

Mūsā eyitdi: “Harūn yaḥşi vezīrdür; yaşda benden ekberdür ve lisānda benden faṣīḥdür. (86b/9)

livā (Ar.):Bayrak, sancak.

l. ü'l-ḥamd: Kıyamet günü Hz. Muhammed ümmetinin altında toplanacağı bayrak.

Cebrā'il eyde: "Yā Muḥammed! Beşāret olsun saŋa ki livāü'l-ḥamdı getürdüm. (41a/10), 40a/8, 54a/13, 54a/15, 54b/2, 54b/15.

loḳma (<luḳme) (Ar.): Bir defada ağza götürülen yiyecek parçası, bir seferde yutulacak miktradaki yiyecek.

ResūlAllah eyitdi:"Yā Ḥuẕeyfe! Ṣūr ürülse ḳıyāmet ḳopar şol resim-ile ki bir kimsene bir lokmaya ṣunsa ol loḳmayı aġzına ḳoymadın ḳıyāmet ḳopa…" (36b/8), 34a/9.

lūġat (Ar.):Kelime.

Her günde ol dillerüŋ her birinden biŋ dürlü lūgatlar ile Allahü teʿalāya tesbīḥ ėder; her nefesinden ferişтehler yaradılur. (6b/11), 7a/12.

luṭf (Ar.): İhsan, iyilik, hoşluk.

l. ėt-: İhsan etmek.

İmdi bize luṭf ėdüp ḉoḳ ḉoḳ ḫayırlarıŋuzdan unutmaŋ bilmezlikden ve ġafletden mālumuzı kendi elimizde iken güḉümüz yėterken ėtmedük şimdi size muḥtāç ḳalduk. (34b/4), 21a/3.

-M-

māʾide (Ar.): Yemek.

Pes oruçdutan mü'minler ol māʾideden yėyüp ol şarāblardan içüp raḥāt olalar. (50a/7), 49b/15.

maʿden (Ar.): Maden.

Ṭaġlar eyde: "Ḳanı bizüm içimüzde olan maʿdenler…?"(38b/12)

maġbūn (Ar.): Aldanmış, şaşkın.

m. ḳal- : Aldatılmış olmak, şaşa kalmak.

…tā ki ṭaġuŋ üzerine çıḳmaġa yaḳın ḳaldıḳları vaḳtın ṭaġ bunları bir kez silke, ḳamusı gėrü cehenneme dökülüp maġbūn ḳalalar. (71b/11)

maġfiret (Ar.): Allah'ın merhamet ederek kullarınını günahlarını bağışlaması.

Bunlaruŋ ʿivażı cennetdür, maġfiretdür, rıḍvāndur. (47b/10)

m. ėt-: Bağışlamak.

"Beni maġfiret ėtdi." (87b/7)

m. ḳıl-: Affetmek.

Allahü teʿālā bu sebeble zāniye maġfiret ḳıldı. (87b/14)

maḥcūb (Ar.): Örtülü, perdeli; gizli.

m. ḳıl-: Gizlemek, gözstermemek.

Ḫaberde gelmişdür ki ol vaḳtin ki Allahü teʿālā ölümi yaratdı, biŋ biŋ ḥicāb ile ḫalḳ gözünden maḥcūb ḳıldı. (7b/14)

maġrıb (Ar.): Batı.

Ol ʿalemüŋ yapraġı var nūrdan; biri maġrıbda, biri maşrıḳda, biri dünyā ortasında. (54b/6), 2b/6, 36a/8, 62b/13, 67a/14.

maġrūr (Ar.): Gururlu, kibirli.

m. ḳıl-: Bir kişinin kibirlenmesini, gururlanmasını sağlamak.

Eydür ki: Ėy dostlar! Dünyā sizi maġrūrḳılmasun, nėte-ki beni maġrūr ḳıldı." (20b/13)

maḫlūḳ (Ar.):Yaratılmış.

Ol cān şöyle murdār ḳoḥar ki laʿnetėderler anuŋ-içün yėr ile gök arasında nedenlü maḫlūḳ var ise. (25b/10), 20b/12, 52a/6, 87a/3, 87a/14,

maḫlūḳāt (Ar.):Yaratılmışlar.

Her yapraḳda bu maḫlūḳātuŋ adı yazıludur. (11b/15), 6b/1, 11b/9, 34b/14, 37a/12.

maḥrūm (Ar.): Yoksun.

m. ol-: Yoksun kalmak.

Eger kimse ṣadaḳa ile duʿā ile aŋmasa maḥrūm oluṕ melālet içinde ḳalurlar. (34b/10)

maḥşer (Ar.):Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer.

Bu bāb: Ḫalāyıḳ maḥşerde sürüldügin bildirir. (51b/7)

maḥv (Ar.): Yok etme, mahv.

m. ėt-: Yok etmek, silmek.

Allahü teʿālādan dileyeler, Allahü teʿālā bunların alnından yazuların maḥv ėde. (75a/9)

m. ol-: Yok olmak, ortadan kalmak.

Melekü'l-mevt bir kerre ṣayḥaėde, şol saʿāt ṭaġlar eriyüp maḥv olalar. (38b/15), 10b/9.

maḳaʿd (Ar.): Makat.

Ḳaçan-ki ṭamunuŋ ḳapusına ėrişeler geleler otdan zencīrlerle getürüp kāfirlerin aġzından ṣoḳup maḳaʿdından çıḳaralar, (69a/1)

maḳām (Ar.): Mevki, makam.

Ol ḳapudan baḳduḳça cehennemde maḳamını göre. (26a/15), 18b/5, 35a/12, 35a/6, 35b/2, 83a/14.

maḳber (Ar.):Mezar, mezarlık.

Ebū Ḳulābe gėrü düşinde ol maḳberleri gördi… (21b/13)

māl (Ar.): Servet, mal mülk, sahip olunan taşınır ve taşınmaz varlıkların bütünü.

Üçünci ḳapudan mālınuŋ zekātın vėrüp ol zekāt-ile nefsleriŋ arıdanlar gire. (78a/3)

9a/7, 9b/5, 9b/12, 9b/13, 10a/3, 14a/11, 15a/3, 17a/3, 17a/6, 20b/3, 20b/15, 21a/7, 30a/7, 33a/10, 34a/11, 34b/5, 45b/14, 46a/1, 47a/5, 59b/5, 61b/2, 81b/1, 90b/7, 90b/10, 91a/8.

mālik (Ar.): Sahip, hakim; bekçi, kapıcı.

Tā ki ṭamu mālikine getüreler, Mālik bunlara naẓar ėde. (69b/9), 66b/3, 70b/2.

Mālik (Ar.): Yedi cehennemin hakimi ve kapıcısı olan melek, zebanileri idare eden melek. (bkz. Rıdvan)

Pes Mālik zebānīlere buyura ki: "Bunları cehenneme ḳoyun." (71a/6)

59a/4, 66b/5, 66b/7, 69b/9, 69b/14, 69b/14, 70a/3, 70a/7, 70a/10, 70a/11, 70a/13, 70b/3, 70b/14, 71a/10, 71a/12, 71b/1, 72a/10, 72a/13, 72b/3, 72b/8.

maʿlūm (Ar.): Bilinen, belli, malum.

Ḳamu nesne saŋa maʿlūmdur. (31b/14)

maʿnā / maʿnī (Ar.): Mana, anlam.

Eger ver-ruḥ oḳunursa maʿnā dėmek olur ki… (33b/6)

Ḥürmet ve kerāmet içün ve'r-rūḥ oḳunursa maʿnīsi böyle olur ki…(33b/9)

33b/6, 43a/15, 63a/9, 67b/6.

Mārut (Ar.): Arkaşı Mârut ile ün almış bir melek olup, büyü ile sihir ile uğraştıklarından kıyamete kadar üzere Babil'de bir kuyuya hapsedilmişlerdir.

Cebrā'il eyitdi: "Yā Muḥammed! Ben-daḫı ḳorḳaram-ki Hārut ve Mārut mübtelā olduḳları bigi mübtelāolam; andan ötüri aġlaram." (68b/7)

maʿrifet (Ar.): Bilme, bilgi.

…eger imān dil-ile vėdālaşursa maʿrifet, göŋül-ile vėdālaşursa… (14b/13)

maʿṣīyet (Ar.): Günah.

Mālik eydür: “Ḳur’ān içinde sizi maʿṣiyetlerden menʿėden āyet geldi-mi? (70a/7), 91b/7.

m. işleme-: Günah işlememek.

Allahü teʿālā ʿibādetine ṣabr eyledük daḫı maʿsiyet işlememege ṣabr eyledük. (54a/1)

maṣlaḥat (Ar.): İhtiyaç.

Allahü teʿālā, Cebrā’ili ṭamu mālikine gönderdi ki od ile taʿām pişirmek içün Ādem Peyġambere getüreler, tā ki ol od-ıla maṣlaḥat bite. (66b/5)

maʿsūm (Ar.): Küçük çocuk, günahsız.

Ammā müslimānlaruŋ maʿsūm iken ölen oġlancıklaruŋ cānı cennet ḳuşcuġazlarınuŋ ḳurṣaġında durur… (35b/3)

maşrıḳ (Ar.): Doğu.

Ve maġribden maşrıka degin ve daḫı yėrde olan nesneler yaradıldı. (2b/6)

36a/9, 37b/9, 54b/7, 62b/13, 67a/14.

maẓleme (Ar.): Zulüm, haksızlık, mazlumun zulümden doğan hakkı.

Resūl eyitdi:“Her kimüŋ ḳatında bir mü’min ḳarındaşuŋmaẓlemesi olsa ʿarażından yā mālından anı taḥallül ėtsün. (91a/8), 91a/10.

maẓlūm (Ar.): Haksızlığa uğramış, zulüm görmüş.

Ammā āḫiretde ġāyet müşkil dem şol demdür ki: Ṣūr ürüle, ölenler dirile, maẓlūmlar ẓālimlere yapuşuṕ ḥaḳların isteyeler. (59b/8)

35b/15, 26b/13, 27a/1, 58a/6, 86b/15, 58a/8, 90a/8, 91a/11.

meclis (Ar.): Toplantı, sohbet toplantısı.

…ol ḳuluma ṣor ki: "Dünyāda iken ʿālimlerle bir meclisde muṣāhib oldı mı; tā ki ol ʿālimler şefāʿat-ile anuŋ günāhın yarlıġayam?"(65a/5)

mecmūʿ(Ar.): Bütün, hepsi.

Şöyle ki mecmūʿ-i ʿaraṣāt ehli teaccüb ėydeler; Yā Rabb! Ümmeti düşmanlar arasında rüsvāy ḳılma. (62a/2)

mecrūḥ (Ar.): Yaralanmış, yaralı.

m. ol-: Yaralanmak.

Gövdem cānacısından mecrūḥolmışdur. (20a/13)

meʿcūr (Ar.): Sevap kazanan, ecir ve mükafata sahip olan.

m. ol-: Sevap kazanmak.

Mü'min ḥayvāna merḥametėtmekde böyle ecri-y-ile meʿcūr olıcaḳ. (87b/15)

Mecūsī (Ar.): Zerdüş dinine inan ve ateşe tapan kimse, Zerdüştî.

Ucası derinden Yahūdiler, Naṣrānīler, Mecūsīler ve ḳalan kāfirler cānı yaradıldı. (2b/5), 3b/15, 68a/2.

meded (Ar.): Yardım, imdat.

m. dil-: Yardım istemek.

…bir gün sen bir maẓlūma uġraduŋ, senden meded diledi, meded eylemedüŋ. (26b/14)

m. ėt-: Yardım etmek, el uzatmak.

…biri żaʿīflere yardum ėdenler ve biri dermānde ḳalmışlara meded ėdenlerdür. (27a/9)

m. eyleme-: Yardımda bulunmamak.

…bir gün sen bir maẓlūma uġraduŋ, senden meded diledi, meded eylemedüŋ. (26b/14)

medḥ (Ar.): Övme, övgü.

m. ėt-: Övmek.

“Yā Rabb! Ḳuluŋ şunuŋ gibi ḫayırlar işledi.” dėyüṕ medḥ ėderler. (31b/5), 84b/9.

meger (Far.): Ancak, yalnız.

Resūlullah eyitdi:“Yā ʿĀyişe! Ol günde kimsede libās olmaya, meger peyġamberlerde ola.” (51a/6), 41b/10.

m. ki: Oysa.

…Ḥaḳḳ teʿālānuŋ ḳullarına güç ėtmek-ligi terk ėtmese ġālib budur ki imānsız gide, meger ki saʿādetlü ḳul ola. (15b/8)

meḳān (Ar.): Oturulan yer, ev, mesken.

Oġlancıḳlarınuŋ cānı cennet içinde ṭolanuṕ yürürler meḳānları yoḳ; tā ḳıyāmet ḳopunca. (35b/9)

melā'ike (Ar.):Melekler.

Ol nūruŋ içinde ṭolu melā'ike var. (85b/8), 8a/7, 8a/8, 8a/9.

melāḥat (Ar.): Güzellik, şirinlik.

Gözleri ḥavżdan olduġı-çün melāḥat yėri oldı. (4b/7)

melālet (Ar.):Sıkıntı, gam, melal.

Eger kimse ṣadaḳa ile duʿā ile aŋmasa maḥrūmoluṗ melālet içinde ḳalurlar. (34b/10), 41a/7.

m. ėt-: Dert etmek, tasalanmak.

Eyitdi:"Yā Ebā'l-Ḥasan! Melāmet ėtme ol Taŋrı ḥaḳḳı-çün." (89b/9)

melek (Ar.):Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte.

Her ḳaṭreden bir melek yaradılur; tesbīḥėderler ḳıyāmet gününe degin. (7a/13), 6a/15, 28a/8, 39a/ 14, 39b/2, 85a/15, 87a/11.

m. ü'l-mevt: Ölüm meleği, Azrâil.

Ḫaberde gelmişdür ki Allahü teʿālā ḳuluŋ cānın almaḳ dilese Melekü'l-mevt gelür eydür: "Cānın aluram." (13a/15)

8a/4, 8a/5, 8b/5, 9b/5, 10a/15, 10b/3, 10b/8, 10b/9, 11a/1, 11a/5, 11a/6, 11a/11, 11a/15, 11b/1, 11b/13, 11b/8, 12a/7, 12b/1, 12b/3, 12b/4, 12b/8, 12b/10, 12b/14, 13a/1, 13a/3, 13a/6, 13a/8, 13b/4, 13b/15, 17a/2, 17a/7, 20a/10, 22a/4, 22a/5, 22a/6, 22a/7, 22a/8, 22a/10, 22b/1, 22b/2, 24a/3, 24b/1, 24b/6, 37a/7, 37b/2, 37b/4, 37b/6, 37b/9, 37b/10, 37b/14, 38a/1,

38a/4, 38a/10, 38a/13, 38a/15, 38b/1, 38b/6, 38b/8, 38b/10, 38b/11, 38b/14, 39a/1, 39a/6, 39a/8, 39a/11, 39a/12, 39b/5, 39b/10, 39b/12, 40b/8, 40b/9.

melūl (Ar.): Üzüntülü, kederli.

m. ol-: Üzülmek, kederlenmek.

Üstümde iken sevindiŋ şimdi ḳarnımda melūlolsan gerek. (18a/10)

memleket (Ar.): Ülkei memleket.

Ve her kim memleketüŋ ṭarīḳler emīnolmaḳ diler, raʿiyyetüŋ ṣuleḥāsına tevḳīr eylesüŋ. (89a/5)

menʿ (Ar.): Yasaklama, engelleme, önleme.

m. ėt-: Yasaklamak.

Eger Allahü teʿālā anuŋ gözyaşını menʿ ėtmeseydi yėryüzi ṭopṭolu olaydı Ṭūfān bigi. (7a/4), 44b/4, 70a/8, 88b/1, 89b/1, 89b/4.

menfaʿat (Ar.): Fayda, yarar.

m.ṭut-: Faydalanmak.

Eger iki kerre raḥmet deŋizene ṭaldırmasalardı siz bu otdan menfaʿat ṭutamazdıŋuz…(66a/15)

meni (Ar.): Er suyu, nutfe, sperm.

Ādem menisi bigi aḳ yaġmur yaġa… (42a/8)

menzil (Ar.): 1.Durulan yer, durak.

Bir yıl tamām olsa cānı getürüp cānlar durduġı menzile iledüp anda ḳorlar; tā ḳıyāmet günine degin. (33b/1), 17b/10.

2. Derece, değer; mevki, mertebe.

Eydeler:“Yā Rabb! Bu ḳullarıŋ bu kerāmeti ne sebebden buldular? Bu menzīle neden érişdiler?” (81a/13)

menzilīn (Ar.): Durumlar.

“Éy benüm sevgülü bedenüm, dirligünde…guṣṣa ve nedāmet menzilīn aŋar mıduŋ? déyüp aġlar. (32a/11), 32b/6.

merātib (Ar.): Mertebeler, rütbeler.

Her birine merātibler iʿtibārınca muʿāmele ḳılmaḳ gerekdür… (88a/3)

mercān (Ar.): Mercan.

Meymūn adlu ol atuŋ iki ḳanadı var idi, dürr-ile mercāndan. (6a/7), 77b/1, 78a/15.

merdūd (Ar.): Kovulmuş, kabul edilmemiş.

m. ol-: Kovulmak, reddolunmak.

Ādem peyġamberüŋ ḳabri üstünde ṭurup eyde:“Senüŋ uçundan ḥażretden sürilüp merdūd oldum.” (37b/14)

merḥamet (Ar.): Rahmet etme, acıma.

Ḳalbinüŋ riḳḳat ve şefḳat ve merḥameti ola. (88a/14), 88a/4.

m. ėt-: Acımak.

Dünyāda ol benüm maḫlūḳumdan bir serçeye merḥamet ėtdi. (87a/15)

87a/2, 87a/3, 87a/3, 87a/6, 87b/9, 87b/13, 87b/15, 88a/1, 89a/13, 89a/13

m. ḳıl-: Merhamet etmek, acımak.

Mūsā eyitdi:“Yā Rabb! Ne sebeb-ile beni ṣafīḳıldıŋ?” Allahü teʿālā eyitdi:“Ḫalḳıma merḥamet ḳılduġuŋ sebeble.” (88b/3), 88a/1, 88b/8.

merkep (Ar.): Binilecek şey, binek.

Mü’minlere atlara bindürüp merkepler-ile getüreler. (51b/11), 51b/14, 51b/15, 52a/1.

mertebe (Ar.): Makam, mevki, derece.

Mertebesi bunlardan aşaġadur. (81a/12), 64b/2.

mertebelü: Mertebeli, dereceli.

On birinci bölük bir yıl ḳadarı kimi iki yıl kimi üç yıl mertebelü mertebesince geçe Ṣırāṭı. (64b/2)

mervī (Ar.): Nakl edilen, rivayet olunan.

ʿAlī bin Ebī Ṭālibden mervīdür ki eyitdi: “ ʿÖmeri gördüm, omuzında deve palanı ebṭahda yuları.” (89b/5)

mes’ūl (Ar.): Sorumlu.

m.ol-: Sorumlu olmak.

Kimesneleriŋ taḳṣīrātından ḫalīfe mes’ūl olsa gerek. (90a/11)

mescid (Ar.): Namaz kılınan yer, cami.

Biri daḫı şol kimsenedür ki evinde otura göŋli mescidde ola. (53a/14)

2b/2, 13b/12, 29a/6, 44b/15, 64b/14, 64b/15, 65a/1, 65a/14.

meṣelā (Ar.):Şunun gibi, örneğin.

Meṣelā ḳıyāmı elif bigi rükūʿ, ḥı bigi sücūdi, mīm bigi ḳuʿūdı, dāl bigi ādemüŋ daḫı yaradılduğı Muḥammed adı ṣūretinde yaratdı. (4a/5)

mesken (Ar.): İkamet edilen yer.

Ḫaberde gelmişdür ki rūḥuŋ meskeni bedenden ayrılduḳdan-soŋra ṣūruŋ delükleri vardur. (34b/12)

meşaḳat (Ar.): Güçlük, sıkıntı, zahmet.

Feriştehler eyde: "Ṣırāṭı geçdüŋüz zahmetsiz, meşaḳḳatsiz Allahü teʿālā faṣl-ı ʿināyeti birle. (64b/8), 89a/11.

meşāyiḫ (Ar.): Şeyhler.

Yigitlik yüzügin barmaġından çıḳaralar güyegülik gönlegin ṣoyalar meşāyiḫ ʿamāmesin başından alalar. (20a/6)

meşġūl (Ar.): Bir işle uğraşan.

Ḫalāyıḳ dünyāda ticārete meşġūloluṕ dünyā artururdı ʿālimleri ʿilmi-y-ile meşġūldi. (57a/9)

m. ol-: Uğraşmak, ilgilenmek.

Ol günde ḫalāyıḳ kendü ḥāllerine şöyle meşġūl ola ki… (50b/10), 21b/10, 57a/8.

meşrebe (<mişrebe) (Ar.): Ağzı açık, kulplu, bardağa benzeyen, küçük kap; maşarapa.

Altundan ve gümişden meşrebeler ile dürlü şarāblar… (48b/13)

mevc (Ar.): Dalga.

Melekü'l-mevt destūr vėre deŋizler nevḥa ve zārī ḳıluṕ eydeler:"Ḳanı bizüm ulu ulu mevclerimüz?"(38b/3)

mevḳıf (Ar.): Duracak yer, durak.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan cehennemi görseler ʿarāṣat ehli mevḳıfda ṭururken bir kez cehennem heybet birle ḳatı gürleye. (75b/8)

meyil (<meyl) (Ar.): 1. Eğik durma hali, eğiklik, eğim.

...gerekdür ki ḳamusın bir yėre cemʿeyleye, güneşi bir meyil ḳadarı yaḳın eyleye…(52a/7)

2. İlgi, eğilim.

Ammā şol fāsıḳlar ki mużırdur, tevbeye meyilleri yoḳdur… (36a/2)

m. ėtme-: İlgilenmemek, gönül vermemek.

Ümīḏdür ki bu kez dünyāya meylėtmeyem, ʿamel-iṣāliḥ ėşleyem. (10a/6)

m. eyle-: Bağlanmak, ilgi göstermek.

Bu ḥālde daḫı beni dilinden ḳomaz, benden ayruġa meyl eylemez. (30a/10)

meymūn (Ar.): Maymun.

Bir bölügi meymūnlar ṣūretinde olalar. (43b/6)

meẓālim (Ar.): Zulümler, eziyetler.

Meẓālimi refʿède. (90a/6)

miftāḥ (Ar.): Anahtar.

Anuŋ miftāḥı "*Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm"* dėmekdür. (79b/14)

miḥnet (Ar.): Sıkıntı, zorluk.

"Ėy benüm sevgülü bedenüm, dirligünde bu vaḫşet ve yalıŋuzlıġı ve belā ve miḥnet ve guṣṣa ve nedāmet menzīlin aŋar mıduŋ?" dėyüp aġlar. (32a/10)

miḥnetsiz: Sıkıntısız, eziyetsiz.

Belki Allahü teʿālā ol dėye ola, zaḥmetsiz, miḥnetsiz ola. [084a]

mihrāb (Ar.): Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer.

Bir münādī nidāḳıla ki: "Ol ṭopraḳ ḳabr ṭopraġı değildür, mihrāblar ṭopraġıdur." (48a/12)

Mīkā'il (Ar.): Tanrı buyruğu ile insanların rızkını dağıtmakla ve doğa olaylarının gerçekleşmesini sağlamakla görevli melek.

Bilgil ki Allahü teʿalā, Cebrā'ili Mīkā'ilden beş-yüz yıl soŋra yaratdı. (7b/5)

6a/8, 6a/15, 6b/3, 7a/8, 7a/15, 7a/15, 11a/13, 39a/14, 40a/3, 40b/6, 40b/7.

miḳdar (Ar.): 1. Miktar; bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik.

Allahü teʿālā eyde: "Baġışladum ümmetiŋden ben, rāżı olduġuŋ miḳdarca." (42a/6), 66b/11, 66b/12, 71a/5, 84a/7, 91a/10.

2. Süre, müddet.

Birisi ehli-y-ile cemʿolsa seksen yıl miḳdarı eglene… (84a/4), 47b/15, 71b/12, 73b/12.

mikr (Ar.): Hile, oyun.

m. ėt-: Hile yapmak, oyun çevirmek.

Andan Melekü'l-mevt ölüye eydür" Nėce gördüŋ dünyāyı?" Ölü eydür: "Mikr ėdici gördüm." (9b/7)

milk (Ar.): Mülk, varlık.

"Görüŋ imdi mü'min ḳulumı ki cānın aldım, sevdügi dostlarından ayırdum, oġlancıḳların yetim ḳıldum, mālını milkini, ḫātūnlarını ayruḳlar aldı." (30a/7), 85b/15.

mīm (Ar.): Arap alfanesinin yirmi dördüncü harfi.

Başı degirmi bigi, iki eli ḥā bigi, ḳarını mīm bigi ayaḳları dāl bigi. (4a/8), 4a/6, 8a/7, 8a/8, 8a/9.

minber (Ar.): Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer.

Dört bölük vardur ki ḳıyāmet güni ḫalḳ ṣorı ḥisāb vėrirken anlar nūrdan minberler üzerine çıḳuṗ araṣāt ehli temāşa ḳılar. (27a/4)

miʿrac (Ar.): Hz. Muhammet'in göğe yükselmesi; miraç, göge çıkma, yükselme.

Resūl eyitdi: "Ol gėce Miʿraca aġdum, dükeli cennetleri baŋa ʿarż ėtdiler." (79a/6)

mīrāṣ (Ar.): Miras.

m. ḳo-: Miras bırakmak.

Ölüm eydür: “Ben o ölümem ki seni dünyādan çıḳarurum…mālıŋı mīrāṣ ḳorum.” (9a/7)

miskīn (Ar.): Zavallı, güçsüz, âciz.

“Yā miskīn! Niçün zaḥmetçekdiŋ ve baŋa daḫı zaḥmetçekdirdiŋ?” (88b/6), 16a/2, 32b/4.

miṣl (Ar.): Eş, benzer.

Ol nūr, ṭāvus miṣlinde idi. (1b/6)

muʿāḫeẕe (Ar.): Kınama, paylama, ayıplama.

m. ol-.Sorumlu tutulmak, kınamak.

Eger Furāt ḳırāŋında bir oğlaḳ fevtolsa ʿÖmer anuŋla muʿāḫeẕe olunur. (89b/11)

muʿallaḳ (Ar.): Boşlukta durmaka, sürümcemede kalmak.

Ammā mü’minler ki anlaruŋ borcı var iken öldiler yāḫūd biregüye ẓulm ėtdiler… dünyādan gitdiler muʿallaḳ durur havāda; ne cennete irişürler ve ne göge irişürler. (35b/13)

muʿāmele (Ar.): Davranma, davranış.

m. ḳıl-: Davranmak.

Her birine merātibler iʿtibārınca muʿāmele ḳılmaḳ gerekdür ki… (88a/4)

muʿāvenet (Ar.): Yardım.

Teblīġ-i risālet ėtmege ḥaḳḳ üzerine taḳviyet ve muʿāvenet gerekdür ki emr-i ḥaḳḳ ṣalāḥa gele. (86b/7)

mubāḥ (Ar.): Dinî bakımdan yapılmasında sakınca olmayan, yapılması günah veya sevap olmayan.

Şer'ide mubāḥ olan umūrda ʿāmme-imüslimīne vüsʿat olduḳça irāde ḫayrėtmek gerekdür. (88a/8)

muḥāsebe (Ar.): Hesap görme, hesap.

m. ėt-: Hesap görmek; hayyrını şerrini tartmak.

Ḥaḳḳ teʿālā muḥāsebe ėdince her kimsenüŋ ki ḥisābı geŋez ola, Allahü teʿālā aŋa ėtmeye…(62a/7), 61b/4.

muḥkem (Ar.): Dayanıklı, sağlam; korunaklı.

Eger ḳaçuḳ muḥkem burclariçine daḫı girseŋiz ölümden ḳurtulamazsız. (8b/15)

muḥtāc (Ar.): İhtiyacı olan, muhtaç.

m. ḳal-: Bir kimseye ihtiyaç duymak, muhtaç olmak.

…bilmezlikden ve ġafletden mālumuzı kendi elimizde iken güçümüz yėterken ėtmedük şimdi size muḥtāc ḳalduk. (34b/7)

muḫalif (Ar.): Uygun olmayan, aykırı, ters.

Anlar şol ʿālimlerdür ki ʿamelleri ḳavllerine muḫalifdür. (44a/5)

muʿīn (Ar.): Yardımcı.

…Mūsā ḳardaşı Harūnı vezīr-i müʿīn istedi anuŋla ḳuvvet ḳıla. (86b/6)

*m. ol-:*Yardım etmek, yardımcı olmak.

…emīr ḥaḳḳı unutsa aŋdurmaz ve eger ʿālim olsa müʿīnolmaz. (86b/3)

muḳarreb (Ar.): Yaklaşmış, yakın; dost.

Bu dört muḳarreb ferişteler dirile. (40a/4), 6a/14, 6b/13, 55b/3, 55b/4.

muḳbil (Ar.): İkbâl sahibi, kutlu, mübârek.

Ḳulaġın görenler dinleyiciler, muḳbiller oldı. (3a/4)

mūnis (Ar.):Yakın, dost, arkadaş.

Ḳabir her gün beş-kez ćaġıruṕ eydür:"Ben yalŋuzluḳ eviyem, kendüzine mūnis gerek, Ḳur'ān oḳı." (19a/1)

muntaẓır (Ar.): Bekleyen, gözleyen.

Ol vaḳıtdan berü İsrāfīl ṣūrı aġzına aluṕ muntaẓırdur, Allahü teʿālādan buyruḳ olunca. (36b/1)

murād (Ar.): Maksat, meram, gaye.

Baʿżı rūḥdan murād Cebrā'ildür, dėmişler. (34a/1), 33b/15.

muraṣṣa (Ar.): Değerli taşlarla bezenmiş, cevahirle süslenmiş.

Başlarında tācları ola yāḳut-ıla muraṣṣa ola. (77b/11), 89a/3.

murdār (Far.): Kirli, pis, iğrenç.

Ferişteler ṣorarlar ki:"Bu ne ḫabīṯ murdār rāḥiyadur?"(25b/12), 25b/9, 46a/10, 83a/5.

muṣāfiḥ (Ar.): El sıkışanlardan her biri.

m. ėt-: El sıkışmak.

Üç ṭā'ife vardur ümmetimden ki yarın ḳabirlerinden ṭurıcaḳ ferişteler anlar ile muṣāfiḥe ėdüṕ görüşür. (49a/5)

muṣaḥib (Ar.): Arkadaş, dost.

m. ol-: Arkadaş, dost olmak.

"Dünyāda iken ʿālimlerle bir meclisde muṣāhib oldı mı; tā ki ol ʿālimler şefāʿat-ile anuŋ günāhın yarlıġayam?"(65a/5), 17b/13.

muṣallaṭ (Ar.): Bir kimse veya şeyin üzerine bıktıracak kadar düşen (kimse).

m. ḳıl-: Birini bir kimsenin başına sarmak, belâ etmek.

Pes Haḳḳ teʿālā eyitdi: "Yā ʿAzrāil! Seni muṣallaṭ ḳıldum anuŋ üzerine."(8b/4)

muṣallā (Ar.):Cami avlusunda cenaze namazı kılınan yer.

Ey-vāy saŋa muṣahhib oldu ise ḳaçan namāzın ḳılmaġa muṣallaya ḳosalar gėrü çaġıruṕ eydür… (17b/14)

muṣḥaf (Ar.): Kitap, Kur'an-ı Kerim.

Melekü'l-mevt gözlere gelür, göz eydür: "Benden yaŋa yol yoḳdur benim-ile muṣḥaflara baḳuṕʿ ālimler yüzine naẓar ėtmişdir." (14a/1), 13b/9.

muṣībet (Ar.): Felaket, sıkıntı, bela.

Ḳaçan ʿaklı geldi eyitdi: "Yā Cebrā'il! Şimdi muṣībetüm ḳatı oldı." (68a/14), 17a/10, 22b/5, 23a/2.

m. -e uġra-: Felakete uğramak, belaya tutulmak.

Eger ol kerīm ve raḥīm Allah naẓar ėtmese ḥāli yavlaḳ ża'īf oluṕ muṣībete uġrar. (15a/8), 22b/4.

muṣrif (Ar.): İsraf eden, savurgan, tutumsuz.

Her bir 'użvı bir muṣrife ṣarf ėtmege emr eyledi anuŋla sa'ādet bula. (91b/5)

m. eyle-: Müsriflik etmek, savurmak.

Ve ammā ḫıyānet eyleyüṕ ġayrı muṣrife eylemek ġāyet ṭuġyāndur. (91b/8)

muştuluḳ: Müjde.

Andan bir kimesne gelüṕ ḫūb ṣūretlü ve gökçek ḳoḥulu mü'mine eydür: "Muştuluḳ ve beşāret olsun saŋa." dėr. (25a/15)

mutaẓallim (Ar.): Uğradığı zulüm ve haksızlıklardan yakınan, sızlanan, şikayet eden.

Nėce mutaẓallim vardur ḳudreti yoḳdur ḥālin 'arż ėtmege gelemez. (90a/14)

muṭī' (Ar.): İtaat eden, tâbi olan, boyun eğen.

m. ol-: Tâbi olmak, itaat etmek.

Arḳasın görenler emr-i şerī'ata muṭī oldı. (3b/10), 53a/8.

muvāfıḳ (Ar.): Uygun, yerinde.

Adı daḫı 'ālimler adına muvāfıḳ degül. (65a/10), 65a/9.

mużır (<mużırr) (Ar.): Zarar veren, zararlı.

Ammā şol fāsıḳlar ki mużırdur, tevbeye meyilleri yoḳdur… (36a/2)

mü’ezzin (Ar.): Ezan okyna, müezzin.

Mü’ezzinler ʿalemi Bilāl-i Ḥabeşī elinde ola. (55b/5), 3a/11, 55b/6, 65b/3.

mü’min (Ar.): İslam dinine inanmış, iman etmiş (kimse)

Ḳaćan ḳıyāmet ḳopa, mü’minler cennete girseler gerek. (35b/10)

6a/13, 10a/10, 10b/13, 15b/12, 15b/15, 19a/8, 19a/11, 20a/1, 24a/11, 25a/9, 25a/13, 25a/15, 25b/1, 29b/14, 29b/15, 30a/3, 30a/5, 33a/9, 33b/2, 33b/7, 35a/2, 35b/11, 37b/8, 39b/11, 43a/8, 48a/9, 48b/14, 50a/7, 5a/12, 51b/3, 51b/11, 52a/12, 52b/9, 55a/1, 55a/2, 60b/3, 62a/11, 62a/15, 77a/13, 83a/1, 84b/3, 84b/9, 84b/11, 84b/13, 84b/15, 87b/15, 89a/8, 90a/3, 91a/4, 91a/7, 91a/12.

mübārek (Ar.): Kutlu, uğurlu.

Resūlullah ḥażretinüŋ mübārek gözlerinden yaş aḳdı. (23b/5), 3a/13, 19a/13, 34a/8, 43b/2, 57a/4.

mübtelā (Ar.): Bir şeye kendini kaptırmış olan, düşkün, tutkun.

m. ol-: Yakalanmış olmak, tutulmak.

Cebrā’il eyitdi: “Yā Muḥammed! Ben-daḫı ḳorḳaram-ki…mübtelā olam; andan ötüri aġlaram.” (68b/8), 68b/8, 36a/3.

mücāhid (Ar.): Allah yoluna, din uğruna savaşan, cihat eden.

Mübārek ṣaḳalın görenler ġāzīler ve mücāhidler oldı. (3a/13)

müctehid (Ar.): Âyet ve hâdislerden şer’î hükümler çıkaran din âlimi.

Gögsin görenler ʿālimler ve müctehidler oldı. (3b/9)

müddet (Ar.): Zaman, vakit, süre.

Allahü teʿālā diledügi müddet cān ċekişdüre. (38a/9)

21b/12, 38a/13, 38b/9, 39a/1, 39b/14, 55b/14, 71b/5.

müferrid (Ar.): Allah'ın sevgi ve rızasını kazanmak için dünyevî işlerden kendini soyutlayıp vaktini ibâdetle geçiren.

Eyitdiler: "Resūl Allah, müferridler kimlerdür? Eyitdi: "Allahü teʿālāyı ċoḳ ẕikr ėdenlerdür." (85a/4), 85a/3.

müheyyā (Ar.): Hazır, amade.

m. ol-: Hazır olmak.

Ehl-i cennet üċdür: Birisi ḥükm ve salṭanat issidür; ʿādil ola, nāsa iḥsān ėdici ola, esbāb-ı ḫayrı anuŋ-iċün müheyyā ola. (88a/13)

mühīb (Ar.): Heybetli, azametli, korkunç.

…beni ḳabre ḳodılar; iki mühīb melek geldi anlarıŋ heybetinden ʿaḳlum uċdı… (87a/11)

mühlet (Ar.): Bir işin yapılması için verilen belirli süre, vade.

m. vėr-: Belirli bir süre tanımak.

"Beni gėrü dünyāya gönder, mühletvėr." (10a/5)

mühür (<mühr) (Far.): Mühür, damga.

"Ümmetimi oda ṣüreler yüzleri ḳara olmaya ve aġızlarında mühürleri olmaya." (69a/10), 28a/12.

m. ur-: Mühür basmaka, mühürlemek.

Daḫı ol ferişteh eydür: “Mühürur.” (28a/11), 28a/12, 61a/4.

mühürle-: Mühür basmak, mühür koymak.

Ferişteh eydür: “Ṭırnaġuŋla mühürle.” (28a/13), 28a/13.

mühürlü: Mühürle kapatılmış, mühürlenmiş.

m. ol-: Kapalı olmak; konuşamamak.

Süreler Taŋrı düşmanlarını ṭamuya yüzleri ḳara, gözleri gök, ağızları mühürlü ola. (68b/14)

mükemmel (Ar.): Kusursuz.

…başına bir tāc uralar altundan, dürr-ile cevāhir ki mükemmel olmış ola… (62a/8)

münācāt (Ar.):Allah’a dua etme, yalvarma

Nėte-ki Mūsā -*‘aleyḥi’s-selām*- münācātında ṣordı:“Yā Rabb! Ḳanġı ḳuluŋ aẓlemdür?” (91b/1)

m. ėt-: Dua etmek.

Nėte-ki ḫaberde gelmişdür ki Musa peyġamber -*‘aleyḥi’s-selām*- Allahü teʿālā birle münācāt ėderken… (57a/12)

münādī (Ar.): Nidā eden; müezzin.

Bir münādī ċaġıruṗ eydür ki: “Ḳabrine redd eyleŋ.” (25b/15)

Bir münādī nidā ėdüṗ eyde: “Filān ṭamudan ḳurtuldı.” (77a/4)

14b/1, 45b/1, 45b/9, 46a/5, 46a/10, 46b/2, 46b/7, 46b/13, 47a/4, 47a/10, 47b/1, 47b/7, 48a/11, 52a/10, 53b/1, 53b/10, 54a/3, 58a/4, 59a/7, 59a/9, 61a/9, 61b/14, 65b/5.

münāfıḳ (Ar.): Hz. Muhammed zamanında, dinî kurallara inanmadığı halde inanmış gibi görünen.; iki yüzlü.

Ḫalāyıḳ üç bölük ola: Bir bölük mü'minler ola, bir bölük kāfirler ola, bir bölük münāfıḳlar ola. (52a/13), 10a/10, 36a/4, 43a/3, 52b/3, 52b/5, 67b/14.

Münker (Ar.) Kabirdeki sorgu meleklerinden birinin ismi.

"Münker ve Nekīr girmezden öŋdin evvel ḳabre kim girer?" (27b/13), 26a/1, 28b/2, 29b/1, 29b/3.

mürāʿāt (Ar.): Gözetme, koruma.

m. ėt-: Korumak.

Ḫalḳa merḥamet ḳılmaḳ ve mürāʿāt ėtmek gerekdür ki küllisi ʿAbdullāhdur ve Ḫalḳullāhdur. (88a/2)

mürekkeb (Ar.): Mürekkep.

"Ḳalemleri dişleridür, devatları boġazlarıdur, mürekkebleri aġızları yarıdur." (30b/15), 28a/4.

mürsel (Ar.): İrsal edilmiş, gönderilmiş, yollanmış.

m. peyġamber: Allah tarafındab insanlığı aydınlatmak için gönderilmiş paygamber.

Mürsel peyġamberler gerçekdür ve gerçek söylediler. (43a/10), 65b/5, 65b/6, 77b/15.

mürtekib (Ar.): İrtikab eden, kötü, yakışıksız iş yapan.

m. ol-: Uygunsuz, kötü davranışta bulunmak.

Daḫı yetmiş peyġamber öldürmege ortaḳ olmışca günāha mürtekib olur. (22b/11)

Müslim (Ar.): İslam dininde olan.

Birisi ol müslimdür ṣāliḥ ola… (88a/15)

Müslimān (Ar.): İslam dininden olan, Müslüman.

İki ḳaşı derinden Muḥammed ümmeti Müslimānlar yaradıldı, er olsun ʿavrat olsun. (2b/3), 35b/3, 55a/13, 75a/9, 75a/10, 89b/12.

müstaḥiḳḳ (Ar.): Hak eden, hak kazanan, layık.

Mālı eyde: “Ėy āsī! Beni nā-ḥaḳḳ yerlerden ḳazanduŋ, dervīşlere ve müstaḥiḳḳlere ṣadaḳa vėrmedüŋ. (9b/15)

müşāhede (Ar.): Bir şeyi gözle görme.

m. ḳıl-: Bakmak, görmek.

Andan bir ḳapı açılur ṭamuya dāyim ol ḳapudan baḳuṕ cehennemde maḳāmını müşāhede ḳılur; ḳıyāmet günine degin. (35b/3), 35a/12.

müşg (Far.): Misk.

Müşg ḳoḫusından daḫı ḫūb ḳoḫu ile aluṗ göġe aġdururlar… (24b/8), 6a/6, 35b/5, 65b/1, 78b/10, 81a/2, 81b/14, 83a/10, 85a/2.

müşkil (Ar.): Güç, zor, çetin.

Ammā āḫiretde ġāyet müşkil dem şol demdür ki: Ṣūr ürüle, ölenler dirile, maẓlūmlar ẓālimlere yapuşuṗ ḥaḳların isteyeler. (59b/7), 59b/6.

müşrik (Ar.): Allah'a şirk, ortak koşan.

Ammā müşrikler cānı ve kāfirler cānı siccīnde durur. (35b/7)

müştāḳ (Ar.): İştiyaklı, can atan, arzulu.

m. ol-: Can atmak, arzu etmek.

Mü'min anuŋ etinden yėmege müştāḳ ola. (84b/10)

mütakkī (Ar.): Takva eden.

Allahü teʿālā eyde: "Yā Cebrā'il! Cenneti ʿarż eyle, yaḳın getür mütakkīler için." (58b/11), 61a/11.

müteḥayyir (Ar.): Hayrette kalmış, şaşırmış.

…ṣusızlıḳdan ḳatı zaḥmet ċeḳüṗ der boġazlarına ṭıḳıluṗ der içinde müteḥayyir, sergerdān olalar. (55b/13)

m. ḳal-: Şaşırmak, hayrete düşmek.

…sevdügi dostları yüzin döndüre, ʿamelin yazan feriştehler vėdāʿ ėdüṗ terk ėde, kendü müteḥayyir ḳala… (59b/4)

mütevālī (Ar.): Art arda gelen, üst üste olan, ardışık.

m. ol-: Sıralanmak.

Ve mālı taḳsīm üzerine mütevālī olma. (90b/7)

müvekkel (Ar.): Biri tarafından vekil tayin edilen, vekil olan.

Ol ferişteh ki nefesler üzerine müvekkeldür, gelüben ḫaber vère ve eyde: "Fulān kişinüŋ nefesi dükendi." (11b/4), 7b/1, 7b/4, 11b/6, 27a/15, 30a/15, 31a/3, 60b/9.

m. eyle-: Vekil kılmak.

Ammā bilgil ki Allahü teʿālā ḳullarınuŋ ölümine Melekü'l-mevti müvekkel eyledi. (11a/15)

m. ḳıl-: Vekil tayin etmek.

Bu maḫlūḳātuŋ işlerine ve ʿālemüŋ tedbīrine bunları müvekkel ḳıldı. (6b/2)

m. ol-: Vekil olmak, sorumlu olmak.

İsrāfil ṣūra müvekkel oldı. (6b/5), 6b/3, 6b/4.

-N-

nafaḳa (Ar.): Geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü, geçimlik.

Siz baḫıllıḳ edüp Allah yoluna dervişlere vèrmediŋüz; anlar nafaḳalarından vèrürdi. (81b/3)

nāfile (Ar.): Fazladan kılınan namaz veya tutulan oruç.

Ne farīża ne nāfile daḫı ölicek Allahü teʿālā ḳabrını dar eyler; ṣorusunı, ḥisābını ḳatı eyler. (22b/13)

nāgāh (Far.): Birdenbire, ansızın.

Nāgāh bir pāre od çıḳuṗ gölge bigi görine. (52a/9)

nā-ḥaḳ (Ar.): Haksız.

Mālı eyde: "Ėy āsī! Beni nā-ḥaḳ yerlerden ḳazanduŋ, dervīşlere ve müstaḥiḳḳlere ṣadaḳa vėrmedüŋ. (9b/14) 42b/1, 50a/14.

nākes (Far.): Cimri, pinti.

Ṣaġ ayasınuŋ ardın görenler boyacılar oldı; ṣol ayasınuŋ ardın görenler baḫīller, nākesler oldı. (3b/5)

naḳḳāş (Ar.): Nakış ustası, nakışçı.

Ḳaşın görenler naḳḳāşlar oldı. (3a/3)

naḳl (Ar.): Anlatma, söyleme, hikâye etme.

n. ėt-: Anlatmak, söylemek.

Mikā'īlbin Süleymān naḳl ėder… (10a/14)

naʿleyn (Ar.): Bir çiftayakkabı.

"Ṭamu ehlinüŋ ġāyetde geŋez ʿaẕāb içinde olan kimdür ki oddan iki naʿleyn ola, naʿleynüŋ üstünde beyni ḳazan ḳaynar bigi ola…" (67a/2-3)

namāz (Far.): Namaz.

Ol secdelerden beş vaḳt namāz bize farż oldı. (2a/8), 4a/4, 27a/8, 29a/5, 34a/9, 47b/9, 57b/2, 63b/12, 65b/7, 73b/11.

n. ḳıl-: Namaz kılmak.

"Bunlar beş vaḳt namāz ḳılmaġa kāhiller idi; tevbe ėtmedin öldiler, bunların cezası budur,varacak yėrleri ṭamudur." (45b/2)

17b/13, 19a/3, 21a/2, 26b/10, 26b/14, 29a/1, 29a/3, 47b/9, 57a/14, 65a/1, 78a/2, 81a/15.

nāme (Far.): Mektup.

Bu nāmelerde ḳuluŋ günāhları yazılu ola. (63a/4)

42a/13, 60b/4, 60b/5, 60b/12, 61a/2, 63a/3, 61a/8, 60b/13, 61a/2, 61a/5, 63a/5, 63a/8, 28b/5, 61a/10, 60b/7, 61a/9, 62a/13, 62b/3, 28b/3, 61b/3, 61b/4, 62b/3, 60b/4.

nār (Ar.): Ateş, od.

"Duḥān sūresi-y-ile nārdan necāt buldum." (85a/13)

nās (Ar.): İnsanlar.

…Birisi ḥükm ve salṭanat issidür; ʿādil ola, nāsa iḥsān ėdici ola… (88a/12), 90a/9.

nasīb (Ar.): Pay, rızık, nasip.

Bunlaruŋ ḳamusı senüŋ nasībündür. (57b/8)

Naṣrānī (Ar.):Hıristiyan, İsevî.

Altıncı ḳapu adı Saʿirdür, anda Naṣrānīler olur. (68a/3), 2b/4, 3b/15.

naẓar (Ar.): Bir şeye bakma, bakış.

n. ėt-: Bakmak.

Ḳaçan-ki rūḥ naẓar ėder görür ki elmada yazılmış biñ dürlü ẕevk ve ṣafā ile rūḥ bedenden çıḳar, Allahü teʿālā dergāhına revano luṗ gider. (13a/11)

2b/14, 8a/8, 14a/2, 15a/7, 32a/4, 42b/15, 50b/8, 69b/10, 75b/12.

n. eyle-: Bakmak.

Allahü teʿālā cenneti yaradıcaḳ Cebrā'ile eyitdi: "Var naẓar eyle gör ki ḳullarum içün ne yaratdum. (82a/5), 7a/1, 9b/12, 33a/10, 33a/12, 70b/2, 80a/4, 80a/4.

n. ḳıl-: Bakmak.

Ol ḥūrī çağıruṗ eyitdi: "Ėy Taŋrı emīni! Başını ḳaldır ikileyin naẓar ḳıl." (82a/13), 2a/9, 59a/8, 80a/5, 87b/12.

naẓīr (Ar.): Benzer, eş.

Ṭūbā ağacınuŋ naẓīri dünyāda gün güneşidür ki aṣlı gökde, ışığı ḳamu yėrdedür. (80b/11)

nāzük: İnce, narin; nazik.

Bedenleri şöyle nāzük ve laṭīf ola-ki incikleri sünüginüŋ iligi etlerinden görinür ola. (77b/6), 33a/1, 77b/10.

nāzüklük: Naziklik.

Daḫı bir laṭīf avāz gelür ki ol nāzüklükde hīç ancılayın āvāz işidilmiş degül. (81a/5)

ne: 1. Ne, hangi şey (soru zamiri)

Eyitdüm: "Ḳur'ānda ne oḳurdun?" (85a/11)

8a/3, 8a/4, 8a/5, 18a/5, 18a/6, 18a/7, 19b/11, 20a/1, 28a/3, 28a/5, 28a/12, 53b/14, 54a/8, 29a/14, 43a/15, 53b/6, 67b/13, 72a/14, 78b/4, 82a/6.

2. Ne, hangi (soru sıfatı)

Melekü'l-mevt eyitdi: "Yā Rabb! Ne vaḳtın cānın alayım?" (11b/1)

9a/4, 9a/14, 12a/8, 12a/13, 16a/5, 17b/15, 24b/10, 25b/2, 25b/12, 31b/7, 31b/8, 37b/15, 38a/1, 41a/5, 53b/4, 54a/6, 58a/14, 61b/2, 61b/2, 61b/3, 69b/10, 80a/15, 81a/13, 85a/9, 87a/9, 87b/6, 88b/2, 89b/7, 89b/14.

3. Menfîlik anlatmak için kullanılır; ne öyle ne böyle, ne o ne de o; ikisi de değil.

Ol gün gözlerin göge dikeler, ḳırḳ yıl ḳalalar, ne yėyeler ne içeler. (50b/13)

15a/5, 15a/5, 15a/5, 15a/6, 15a/6, 22b/13, 22b/13, 35b/14, 48a/1, 48a/1, 48a/1, 48a/2, 51a/12, 65b/6, 66b/9, 84a/4, 91a/9, 91a/9.

4. Anlamı kuvvetlendirmek için çok, pek anlamında.

"Ėy ādem oġlanı! Ḳanı senüŋ ḳuvvetlü bedenüŋ ne zaʿīf olmış, ḳanı senüŋ ol fasīḥ dilüŋ ne epsem olmuş, ḳanı senüŋ görür gözüŋ ne görmez olmuş?" (17b/6-7-8)

ne-ḳadar: 1. Hangi miktarda, ne ölçüde.

Ol heybetden ne-ḳadar ʿarāṣat ehli var-ısa ḳamusı dizleri üstine yıḳılalar.(75b/9)

10b/4, 28a/10, 37a/8, 37a/11, 39a/7, 49b/9, 52a/6, 55a/3, 55a/8, 55a/10, 56a/5, 66b/6, 66b/10, 83a/3, 83a/5.

2. Çok, oldukça fazla.

…ferişteler otdan çomaġ-ıla uruṕ cehenneme ḳoyalar ne-ḳadar çıḳmaḳ isteseler zebānīler gėrü döndüreler… (69a/5), 22b/12, 48a/10.

nebāt (Ar.): Bitki.

Yėr daḫı zārī ḳıluṕ eyde:" Ḳanı benüm üzerimdeki pādişāhlar, ḳanı benim üzerimde biten otlar ve aġaçlar ve dürlü dürlü nebātlar ve çeşmeler ve ırmaḳlar?" (39a/4)

nebī (Ar.) Peygamber.

n. Allah: Allah'ın peygamberi, elçisi.

Melekü'l-mevt eyitdi: "Yā Nebī Allah! Baŋa şöyle buyuruġ oldı-ki…" içinde ol (12b/10), 12b/6 .

necāt (ar.): kurtuluş.

n. bul-: Kurtulmak.

Duḫān sūresi-y-ile nārdan necātbuldum. (85a/13)

nėce: 1. Çok, bir çok, ne çok, hayli.

Ben ol ölümem ki nėce sarāyları ve köşkleri ḥarāb eylerüm. (8b/14)

9b/4, 10b/9, 29a/3, 29a/12, 37b/7, 37b/8, 69b/2, 69b/7, 71b/2, 80b/6, 90a/8, 90a/14.

2.Nasıl

Cebrā'il gele eyde: "Dünyāda dipśiz deŋize uġrasaŋuz nėce geçerdiŋüz?"

9b/6, 11a/6, 22a/15, 33a/11, 36a/6, 37a/2, 48a/3, 58b/4, 60a/13, 64a/8, 69a/9, 69a/13, 71a/11.

3. Ne kadar, ne derece.

Aynı yėr ile gök arası nėcedür uzunı Allahü teʿālādan ġayrı kimse bilmez. (77a/8)

nedāmet (Ar.): Pişmanlık.

İmāret emānetdür, ḳıyāmet güninde nedāmetdür. (90b/4), 32a/11, 41a/7.

neden: Niçin, ne sebeple.

"Yā Cebrā'il! Sen-daḫı neden ötüri aġlarsın, Ruḥu'l-emīn-sen" dėdi. (68b/5), 81a/14.

nefes (Ar.): Soluk, nefes.

Ol ferişteh ki nefesler üzerine müvekkeldür… (11b/4), 6b/12, 11b/5, 60b/11, 77a/12.

nefḫ (Ar.): 1.Üfleme, şişirme.

n. ėt-: Üflemek.

Ḫaberde gelmişdür ki ҫün Allahü teʿālā diledi-ki Ādemüŋ bedenine rūḥ nef ḫėde. (5a/7)

2. Bir boru vs. üfleme; üfürmek.

n. ėt-: Üflemek.

Ḳaҫan Allahü teʿālā buyursa, gerekdür üҫ kez ṣūrı nefḫėde. (36b/3)

nefḥa (Ar.): Üfürme, üfleme.

n.-yı baʿṣ: İsrafil'in suru üç kez üflemesinden ikincisine verilen ad.

İkincisine nefḥa-yı baʿṣ dėrler. (36b/4)

n.-yı fezaʿ: İsrafil'in suru üç kez üflemesinden ilkine verilen ad.

Evveline nefḥa-yı fezaʿ dėrler. (36b/3)

nefs (Ar.): 1.Ruh, can.

Ḳıyāmet…rūḥ nefs-ile vėdālaşalar. (14b/12), 9a/11.

2. Arzu, istek, hevâ ve heves; dünyevî istekler.

Anlar şunlardur ki şehvetlerine uyuṕ nefsleri ārzūsında ḳoşanlardur. (44a/14), 38b/1, 78a/4, 80b/10, 82b/1, 88a/15, 91a/14, 91b/2, 91b/10.

nefsī (Ar.): Nefisten doğan şeyle ilgili.

nefsī, nefsī: "Ben, ben" anlamındaki bu söyleyiş yalnız kendini, kendid yararını, kendi kurtuluşunu düşünme durumunu ifade eder.

Dükeli ḫalāyıḳ “nefsī, nefsī” dėyeler. (75b/15)

nehār (Ar.): Gündüz.

Eyitdi: “Ne vaḳıtda nevm ėdeyim?” Eyitdiler: “Nehārda.” (89b/15), 90a/1.

nehy (Ar.): Menetme, yasaklama.

n. ėt-: Yasaklamak.

ʿAbdurraḥmān eyitdi: “Yā Resūl Allah! Sen bizi nehyėderdüŋ aġlamaktan.” (23b/6)

n. i’l-münker: İslam dinini yasakladığı, Allah’ın razı olmadığı işler.

Dördünci ḳapudan emr-i maʿrūf nehyi’lmünker ėdenler gire. (78a/8)

n. ḳıl-: Yasaklamak, men etmek.

Nėte-ki Allahü teʿālā buyurdı: “Allahü teʿālā ādemi ġıybet söylemekden nehy ḳılmışdur. (44b/11)

Nekīr (Ar.): İnsanları ölümden sonra sorguya çeken iki melekten biri.

Andan-soŋra Münker ve Nekīr içeri gelür ḳorḳunç ṣūret-ile, āvāzları gök gürler gibi… (26a/1)

27b/13, 28b/2, 29b/1, 29b/3.

nėre: Nere.

Peyġamber *-ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem-* nėrededür bilmeyeler… (40a/15)

nesne: Nesne, şey; varlık.

Ol beş nesne ile dükeli nesneyi aŋlar, bilür. (5a/2)

2a/13, 2b/7, 5a/2, 5a/3, 8b/1, 14a/9, 14a/9, 25b/3, 29b/12, 30a/12, 31b/13, 39b/15, 43b/4, 61b/2, 77a/11, 84b/14.

nėte-ki: Nitekim, hakikaten, şöyle ki.

Nėte-ki ölüm olmaz uyḳu daḫı olmaz. (83b/7)

16a/7, 20b/13, 23a/8, 27a/2, 28a/15, 28b/10, 30a/1, 30b/8, 33b/3, 33b/14, 35a/9, 37a/6, 38a/11, 42a/6, 43b/7, 43b/10, 43b/14, 44a/1, 44a/6, 44a/9, 44b/8, 45a/4, 45a/13, 45b/4, 45b/12, 46a/8, 46a/14, 46b/9, 47a/1, 47a/6, 47a/12, 47b/3, 47b/13, 48b/15, 51b/12, 52a/3, 52b/1, 52b/9, 52b/11, 53a/14, 55b/9, 56b/4, 57a/11, 59a/12, 59b/12, 60a/2, 60a/4, 60a/8, 60a/9, 60a/11, 61a/5, 61a/14, 63a/8, 70b/4, 72a/8, 73b/7, 75a/11, 75b/5, 75b/11, 75b/14, 77b/8, 79a/9, 80b/15, 82b/6, 83b/7, 91a/15.

nėte-kim: Nitekim.

Nėte-kim Allahü teʿālā buyurdı: "*Kellā inne kitābel fuccāri le fī siccīn.*" (10a/11), 10a/1, 10a/6.

nevʿ (Ar.): Çeşit, tür.

Taŋrı velīleri ol ṭaʿāmdan ḳanġı nevʿinden dileseler yėyeler. (84a/14)

nevḥa (Ar.): Sesli bir şekilde ağlamak.

Melekü'l-mevt destūr vėre deŋizler nevḥa ve zārī ḳıluṕ eydeler…(38b/2)

nevm (Ar.): Uyku.

n. ėt-: Uyumak.

“Eger leylede nevmėtsem dīnimi kim riʿāyet ėder?” (90a/2), 89b/14, 89b/15, 90a/1, 90a/2.

n. -i ġaflet: Gaflet uykusu.

Ve ġāfilini nevm-i ġafletden teẕkīr ile uyarmaḳ gerekdür ki ve sulṭāna semʿ u ṭāʿat gerekdür. (88a/6)

n’eyle-: Ne eylemek, ne yapmak.

Eger dil imāndan ayrıluṕ göŋül imānsız ḳalursa bī-çāre ādem oġlanı n’eylesün? (15a/3), 58b/2.

niçün: Niçin, neden.

Bir zamāndan soŋra Melekü’l-mevt, Süleymān ḳatına geldi, ṣordı-ki: “Niçün ol yigidüŋ yüzine ḳatı baḳduŋ?” (12b/9), 19b/4, 26b/10, 28b/6, 31b/2, 72a/12, 79b/12, 88b/7, 89b/14,

nidā (Ar.): Çağırma, seslenme, ses.

Hemān nidā işitdüm: “Ḳulumu terk ėdiŋ, ḳorḳutmaŋ, ben aŋa raḥmet ėtdüm.” (87a/13)

n. ėt-: Seslenmek.

Bir münādī nidā ėde: “Ėy filān, ṭut nāmeni ardıŋdan.” (61a/9), 8b/8, 40b/2, 40b/6, 58a/4, 77a/4,

n. eyle-: Nida etmek, bağırmak.

Andan-soŋra bir ferişteh nidā eyleye ki cehennem ḳapuların açalar. (37b/1)

n. ḳıl-: Nida etmek, seslenmek.

Bir münādī nidāḳıla ki: “Ol ṭopraḳ ḳabr ṭoprağı değildür, mihrāplar ṭoprağıdur.” (48a/11)

41a/1, 45b/1, 46a/5, 46a/11, 46b/2, 46b/7, 46b/14, 47a/4, 47a/10, 47b/1, 47b/7, 53b/10, 54a/3, 59a/7, 59a/9, 61b/14.

niʿmet (Ar.): 1. Lütuf, ihsan.

Aʿżālardur Allahdan niʿmetdür ve emānetdür. (91b/4), 91b/6, 91b/10, 91b/12.

2. Allah’ın kullarına bağışı olan yiyecek içecek; rızık.

Her birinüŋ elinde bir nūrdan ṭabaḳ ola, içi ṭolu uçmaḳ niʿmetleri ve dürlü yemişler. (48b/12), 24a/2, 24a/6, 33a/2, 48b/6, 49b/15, 50a/1, 50a/2, 82a/7.

nişān (Far.): Alamet, belirti, iz.

Zirā uyḳu ölmek nişānıdur, ḳardaşıdur. (83b/6), 48a/4.

n. ḳıl-: İşaretlemek, belirtmek.

Allahü teʿālā eyitdi: Bir kimesnenüŋ ki vaḳtı yetişe, bir nişān ḳılam ki anuŋ-ıla bilesin. (11b/2)

n’ol-: Ne olur, ne çıkar, keşke.

Andan kāfirler ḥayvanların ṭopraḳ olduġın göricek ėydeler: “N’olaydı biz de ṭopraḳ olayduḳ.” (56b/3), 27b/2, 75a/10.

nūr (Ar.): Işık, ziya, aydınlık; nur.

Eger cennet ehlinüŋ ṣaçları ḳılından biri yère düşeydi yèr ile gök arası nūr ile ṭolaydı. (83b/4)

1b/5, 1b/6, 1b/7, 1b/8, 2a/9, 2a/9, 2b/8, 2b/9, 2b/11, 2b/12, 2b/14, 2b/15, 3a/1, 5a/10, 5b/14, 7b/7, 10b/2, 11b/10, 18b/13, 21a/13, 21a/14, 21b/5, 21b/14, 21b/15, 21b/15, 27a/4, 37a/4, 39a/9, 40b/1, 43a/2, 48a/5, 48b/12, 52b/1, 52b/9, 52b/10, 52b/10, 54b/6, 57b/8, 60b/7, 77a/15, 82a/10, 82a/11, 85b/7, 91a/4.

n. ol-: Nurlanmak.

Ābdest ṣuyı ṭoḳunan yèrler ellerinde dirsege degin ve ayaḳları ṭopuḳlarına degin nūr ola. (48a/7)

nūrlan-: Aydınlanmak, ışıklanmak.

Resūlullah -*ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*- eyde: "Şimdi göŋlüm ḥoş oldı, gözüm nūrlandı." (41b/2)

nūrlandur- : Nur gibi yapmak, parlak ve tertemiz bir duruma getirmek; nurlandırmak.

"Ben ḳaraŋuluḳ eviyem, beni nūrlandur dün namāzın ḳılmaġ-ıla." (19a/3)

nūrlu: Aydınlık, ışıklı, parlak.

"Bir ferişteh girür nūrlu güneş bigi yıldırar, adı Dumandur." (27b/15)

nūrsız: Karanlık, aydınlık olmayan.

Ḳaçan ol nameyi dürseler, anda istiġfār olsa ol nāme ḳapḳara, nūrsız dürilür. (60b/5)

nuṭfe (Ar.): Döl suyu, meni, sperma.

Ḳaçan-ki bir oġlan ana raḥmine düşse daḫı nuṭfe iken Allahü teʿālā buyurur ki: “Ol ferişteh ol oġlanuŋ ölecegi yėrden bir ẕerre ṭopraḳ aluṗ ol nuṭfeye ḳarışdırır.” (12a/11-13)

nūş (Far.): Tatlı; bal.

n. ol-: Tatlı olsun; afiyet olsun.

Altundan ve gümişden meşrebeler ile dürlü şarāblar mü’minler öŋine ḳoyuṗ eydeler: “Yėŋ içiŋ nūş olsun.” (48b/15)

nübüvvet (Ar.): Peygamberlik.

“Benüm ḫalḳuma merḥamet ḳılduġından ötüri seni ıżṭınā ėtdüm. Ve nübüvvetle ikrām ėtdüm.” (88b/9)

-O-

od: Ateş.

Aġızlarından od yalıŋı çıḳar. (71a/3)

17b/1, 22a/2, 22a/8, 22a/9, 22a/12, 26a/5, 26a/7, 26b/5, 38a/6, 44a/8, 46a/1, 46a/9, 52a/9, 55a/4, 57b/3, 63b/1, 64b/3, 64b/6, 64b/10, 65b/10, 65b/12, 66a/10, 66a/12, 66a/13, 66b/1, 66b/1, 66b/4, 66b/5, 66b/5, 66b/6, 66b/8, 66b/8, 66b/8, 66b/10, 66b/11, 66b/12, 66b/14, 66b/15, 67a/3, 67a/8, 67a/9, 67a/14, 67b/1, 68b/11, 69a/10, 69b/3, 69b/6, 69b/8, 70a/9, 70a/10, 70a/15, 71a/6, 71a/6, 71a/9, 71a/10, 71a/10, 71a/13, 71a/15, 71b/15, 72a/13, 72b/1, 73a/2, 73a/12, 75a/6, 75b/12, 77a/2.

oġlaḳ: Keçi yavrusu; oğlak.

Eger Furāt ḳırāġında bir oġlaḳ fevt olsa ʿÖmer anuŋla muʿāḫeẕe olunur. (89b/10)

oġlan: 1. Erkek çocuk, oğul.

Ḥikāyet olundı-ki ʿÖmer, Medīne saḳfında yürürdi; bir oğlan gördi elinde bir serçe var oynar. (87a/5), 48b/8, 87a/6.

2. Evlat, çocuk.

Bugün senüŋ daḫı cānuŋı alayım oğlancıḳlaruŋ baḳadururken. (9b/3)

9a/15, 9b/3, 9b/5, 12a/10, 12a/12, 15a/6, 18a/15, 19b/7, 20b/5, 21b/1, 21b/9, 27a/13, 30a/7, 33a/3, 34a/10, 35b/4, 35b/8, 41b/11, 50a/13, 54b/15, 59a/8.

oġul: Erkek çocuk, oğul.

Ḫaberde gelmişdür ki Muḥammed Muṣṭafa *-ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem-* oğlı İbrāhīm vefāt ėtdi. (23b/4)

8b/12, 9a/6, 11b/7, 16b/6, 21b/4, 21b/8, 23b/4, 24b/11, 25b/13, 27a/15, 62b/1,

oḳı- / oḳu-: Okumak, kıraat etmek.

Allahü teʿālā emir eyleye ki: "Oḳı." (28b/4)

Eger kitābım oḳuduŋsa senüŋ içün ḥūrīler ve köşklerdür. (57b/6)

19a/2, 28b/5, 28b/6, 31b/12, 33b/5, 33b/8, 50a/12, 52b/3, 52b/3, 61b/5, 85a/10, 85a/11, 85a/12, 85a/15, 85b/2, 85b/4, 85b/6, 85b/9.

ol: 1.Teklik üçüncü şahıs zamiri ve işaret zamiri.

Dünyāda ol benüm maḫlūḳumdan bir serçeye merḥamet ėtdi. (87a/14)

Lakin eşedd-i ẓulüm oldur ki ḳul kendi nefsine ẓulüm ėde Allah emrinde taḳṣīr ḳılmaġ-ıla. (91a/14), 13b/5, 19b/12, 31a/5, 31a/7, 48a/4, 79a/1.

2. İşaret sıfatı.

Ol ṭaʿāmlara kimsenüŋ eli degmiş olmaya, otda bitmiş ola. (84a/11)

1b/3, 1b/4, 1b/6, 1b/7, 1b/8, 1b/8, 1b/11, 2a/6, 2a/7, 2a/8, 2a/9, 2b/13, 2b/14, 2b/15, 2b/15, 3a/1, 5a/2, 5a/3, 5b/10, 5b/11, 6a/7, 6a/8, 6b/11, 7a/5, 7b/13, 8b/6, 8b/12, 8b/14, 9a/3, 9a/5, 10b/2, 11a/11, 11b/10, 11b/13, 11b/15, 12a/3, 12a/4, 12a/5, 12a/6, 12a/7, 12a/11, 12a/12, 12a/13, 12a/13, 12a/14, 12a/15, 12b/3, 12b/4, 12b/5, 12b/7, 12b/13, 12b/14, 12b/9, 12b/11, 13a/5, 13a/9, 13a/10, 13a/10, 13b/1, 14a/5, 14a/7, 16a/1, 16a/13, 16b/3, 17b/4, 17b/7, 18a/5, 20a/7, 21a/15, 21b/2, 21b/7, 21b/8, 21b/13, 21b/15, 22a/5, 22a/6, 22a/9, 22a/11, 22b/7, 22b/12, 23a/12, 24b/6, 24b/7, 24b/7, 25a/4, 25b/8, 25b/10, 25b/10, 26a/15, 26b/9, 27a/4, 27a/5, 27b/1, 27b/2, 27b/6, 27b/8, 27b/9, 28a/5, 28a/11, 28b/9, 29b/4, 31a/9, 31a/13, 31a/14, 31b/6, 32a/4, 32a/6, 32a/6, 33b/13, 34b/13, 35a/11, 35b/2, 36a/11, 36a/13, 36a/15, 36b/8, 37b/2, 39b/8, 41b/12, 42a/11, 42b/6, 42b/8, 43a/10, 43b/2, 45a/11, 45b/14, 46a/1, 48a/11, 48a/12, 48a/13, 49a/6, 49b/6, 49b/9, 49b/10, 50a/7, 50a/7, 50b/9, 50b/12, 51a/4, 51a/6, 51a/9, 52a/2, 52a/14, 52b/1, 53a/8, 54b/4, 54b/5, 54b/11, 55a/4, 56b/15, 57a/1, 57a/4, 57b/2, 57b/11, 58a/5, 58a/7, 58a/12, 59a/15, 59a/15, 59b/6, 60a/12, 60b/4, 60b/5, 60b/7, 60b/10, 60b/11, 61b/9, 61b/15, 62b/9, 63a/7, 63a/11, 63a/12, 63b/5, 65a/4, 65a/6, 65a/12, 65a/13, 66b/5, 66b/15, 67b/12, 68a/1, 70a/2, 70b/2, 71b/2, 71b/7, 71b/15, 72b/11, 72b/15, 75a/1, 75b/9, 77a/2, 77a/3, 78b/4, 78b/13, 79a/6, 79b/7, 79b/10, 79b/13, 80a/3, 80a/5, 80b/5, 81a/5, 81a/11,

82a/11,82a/14, 82b/5, 83a/2, 84a/14, 84b/4, 84b/11, 84b/13, 84b/13, 85b/7, 86a/14, 87a/6, 87b/3, 87b/13, 88a/13, 88a/15, 88b/4, 89a/12, 89b/10, 89b/12, 90b/8, 90b/9, 90b/14, 90b/15, 91a/4, 91b/1, 91b/2, 91a/13.

o .kadar: Çok fazla.

Resūl ol ḳadaraġladı kim Cebrā'il bile aġladı. (68b/3), 37a/13, 66b/8, 70a/12, 71a/1.

o.arada: O sırada.

Daḫı ol arada bir ḳubbe gördüm; bir dane aḳ incüden ḳapusı, yeşil yeşil yāḳutdan kilidi ḳızıl altundan ol ḳubbeyi şol ʿaẓametle gördüm…. (79b/5)

ol-: 1. Olmak.

Dudaḳların görenler vezīrler oldı. (3a/7)

3a/1, 3a/2, 3a/3, 3a/4, 3a/5, 3a/6, 3a/8, 3a/9, 3a/10, 3a/12, 3a/13, 3a/14, 3a/15, 3b/1, 3b/2, 3b/3, 3b/3, 3b/4, 3b/6, 3b/6, 3b/7, 3b/8, 3b/9, 3b/11, 3b/12, 3b/12, 3b/13, 3b/14, 4a/1, 4a/2, 4b/4, 4b/5, 4b/6, 4b/8, 4b/9, 4b/11, 4b/12, 4b/13, 15a/15, 15b/8, 17b/8, 18b/11, 19b/7, 22b/8, 25b/1, 26a/5, 26a/7, 34a/13, 36b/6, 36b/14, 36b/14, 37b/11, 39b/13, 40a/12, 40a/12, 40a/15, 40b/2, 41a/9, 42a/15, 44a/4, 44a/8, 44b/8, 44b/13, 45b/6, 45b/7, 45b/8, 46a/5, 46b/2, 46b/6, 46b/6, 46b/12, 47a/10, 47a/15, 48a/5, 48a/7, 48b/15, 49a/7, 51a/3, 51a/9, 51a/15, 51a/15, 51b/3, 51b/4, 51b/4, 51b/4, 51b/5, 52b/1, 52b/1, 53a/14, 55a/1, 55a/1, 55a/13, 56a/13, 56b/1, 57a/4, 58a/9, 58b/2, 59a/15, 59b/1, 59b/9, 59b/10, 59b/12, 60b/7, 62a/7, 62a/11, 63a/2, 63a/4, 63a/5, 63b/11, 64a/7, 64b/4, 65b/2, 65b/14, 67a/3, 67a/4, 67b/14, 69a/10, 69a/11, 69a/14, 69a/14,

69a/15, 69a/15, 72b/14, 73a/2, 73b/1, 73b/4, 73b/6, 75a/2, 75a/4, 75a/4, 75a/5, 75a/5, 75a/10, 77b/5, 77b/5, 77b/6, 77b/7, 79b/10, 81b/14, 81b/15, 82a/1, 82a/3, 83a/9, 83a/10, 83b/8, 83b/9, 83b/11, 83b/14, 84a/11, 84a/12, 84a/13, 84a/13, 84a/14, 84b/13, 86a/15, 86b/3, 87a/1, 88a/14, 89a/3, 90b/9.

2. Mevcut olmak, bulunmak.

"Yā ResūlAllah! Ol günde geyesilü kimse ola mı?" (51a/5)

6a/13, 11b/9, 38b/4, 38b/12, 42a/9, 46b/6, 48b/11, 48b/12, 51a/6, 54b/12, 63a/3, 67a/6, 69a/12, 75a/3, 77b/4, 77b/11, 80b/9, 82a/1, 82b/8, 82b/9, 82b/9, 82b/10, 83a/15, 83a/15, 83b/8, 83b/8, 84a/10,

3. Bulunmak, durmak, kalmak.

Ne-ḳadar ʿādiller var-ısa ʿÖmer ʿilmi diṕinde ola. (55a/11)

2a/13, 2b/2, 2b/7, 22b/15, 26b/8, 42b/8, 52a/12, 55a/12, 52a/12, 52a/13, 52a/13, 53a/3, 55a/3, 55a/9, 55a/14, 55a/15, 55a/15, 55b/2, 55b/3, 55b/3, 55b/5, 55b/6, 55b/9, 62b/3, 62b/4, 62b/13, 62b/14, 62b/15, 67b/15, 68a/2, 68a/3, 68a/4, 91a/8.

4. Meydana gelmek, vuku bulmak.

Ol vaḳtın olan peşīmānlıḳ aṣṣı ėtmez. (28b/9)

32b/9, 34a/2, 45a/7, 48a/8, 48b/2, 52a/5, 55a/6, 55b/11, 56b/13, 58a/3, 58b/9, 70a/15, 83b/5, 83b/6, 83b/6, 83b/7, 83b/7, 84a/14.

5. Birlikte bulunmak, beraber olmak.

Ḫayrın fā'idesi yoḳ; zīrā ki küfr-ile olan ḥasenātuŋ ṣevābı olmaz. (62b/5)

6. Belli bir durumda bulunmak.

Ḫalāyıḳ ḥisāb vėrmek içinde ola. (50a/9), 2b/6, 52b/11, 59b/6, 67a/2, 91a/2.

7. Var olmak, oluşmak.

Andan-ṣoŋra rūḥ bedenin dükeli yėrine dağıldı; et oldı, ṭamarlar oldı, siŋirler oldı. (5b/6), 4b/4, 4b/6, 4b/7, 4b/9, 4b/10, 4b/11, 4b/12, 4b/12.

8. Zaman bildiren kelimelerde gelip çatmak, gerçekleşmek, erişmek.

Ol yıl içinde gelen Receb ayınuŋ ilk cumʿa gėcesine degin ḳaçan Receb ayınuŋ ilk cumʿa gėcesi olsa Allahü teʿālā ol ferişтehe eydür… (27b/7), 33a/12, 42a/9, 49b/8, 49/11.

9. Anlamına gelmek.

Yaʿnī dėmek olur ki: “Ėy arı cān, arı ten içine girüp̀ ṭurġıl ki bugün Allahü teʿālānuŋ arẓ-ı ekberi günidür.” (40b/13)

10. Sıfatlardan sonra geldiğinde … vasfını taşımak.

Üstümde iken söylerdüŋ şimdi ḳarnımda dilsiz olsaŋ gerek. (18a/11), 17b/8,

11. İsim fiillerden sonra gelerek anlamı kuvvetlendirmek.

“Allah ḥaḳḳı-çün baŋa kimse binmek olmaz…” (41b/10), 15a/10

…olsun …olsun: Cümlede aynı değerdeki iki kelimearasında bağlama vazifesi görür.

İki ḳaşı derinden Muḥammed ümmeti müslimānlar yaradıldı er olsun ʿavrat olsun. (2b/3-4)

aḉ o. (51a/9)

ʿādil o. (88a/12)

artuḳ o. (22a/1)

āṣī̄ o. (18b/2)

āz̲ād o. (62a/14)

baġlu o. (44a/12)

bāliġ o. (48b/7)

bellü o. (49b/14)

cemʿ o. (48b/9)

ḉift o. (77a/13)

diri o. (32b/4)

emī̄n o. (16a/14)

epsem o. (17b/7)

fānī̄ o. (11a/12)

farż o. (2a/8)

feraḥ o. (35a/13)

ġāfil o. (91b/11)

ġarḳ o. (2a/10)

giriftār o. (67a/5)

gök o. (47a/3)

görmez o. (47a/14)

ḥākim o. (90b/6)

ḥaṣıl o. (86a/2)

ḥaşr o. (43a/1)

hāżır o. (13b/12)

ḫoşnūd o. (35b/15)

işitmez o. (73a/4)

ḳapḳara o. (64b/14)

ḳıṕḳızıl o. (65b/12)

ḳısmet o. (17a/3)

maḥrūm o. (34b/10)

maḥv o. (10b/9)

mecrūḥ o. (20a/13)

merdūd o. (37b/14)

meşġūl o. (21b/10)

muṣāhib o. (65a/5)

muṭī̆ o. (3b/10)

muvāfıḳ o. (65a/9)

mübāḥ (88a/8)

mübtelā o. (68b/8)

mühürlü o. (68b/14)

mürtekib o. (22b/11)

müvekkel o. (6b/5)

ortaḳ o. (22b/11)

peşīmān o. (28b/8)

rāḥat o. (33a/8)

rāżı o. (24a/10)

rāżı o. (63a/12)

revān o. (77a/10)

ṣaf o. (33b/13)

tamām o. (5b/13)

ṭanuḳ o. (27b/9)

ṭopraḳ o. (56b/2)

ṣusız o. (51a/9)

şehīd o. (23a/13)

ʿuryān o. (50b/5)

zāil o. (8a/14)

omuz: Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm.

Eli-y-ile omuzum üzerine vurdı ve eyitdi: "Yā Ebā Zer! Sen żaʿīfsin." (90b/2), 89b/6.

on: Dokuzdan sonra gelen sayı, on.

Ḫaberde gelmüşdür ki ḳabir içinde on ṭā'ifenüŋ gövdesi çürümez. (50a/9)

18b/8, 50b/2, 56b/5, 70b/9, 70b/10, 70b/10, 70b/11, 85b/4, 90b/12.

onar: On sayısının "her birine on" anlamına gelen üleştirme şekli.

Her bir ḳollarında onar bilezük ola altundan. (82a/1), 82a/2, 82a/2.

on beşinci: On beşinci.

Ḳaçan bir yıl tamām olsa yazılan nāmeleri bir yėre cemʿ ėdüṕ levh sözleri aradan ṭarḥ ėderler Şaʿban ayınuŋ on beşinci gėcesinde tā ʿömri āḫire ėrince. (60b/15) 34a/5.

on biŋ: On bin.

Bu zebānīlerüŋ biri kāfirleriŋ on biŋini bir eli-y-ile ṭuta. (70b/9), 70b/10.

on birinci: On birinci.

On birinci bölük bir yıl ḳadarı kimi iki yıl kimi üç yıl mertebelü mertebesince geçe Ṣırāṭı. (64b/1), 44b/14, 47a/13.

on dört gėcelik ay: Dolunay, bedir.

On ikinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar yüzleri on dört gėcelik ay bigi ola, Ṣırāṭ köprüsin yıldırım bigi geçeler. (47b/5), 5b/15, 75a/4, 83a/8.

on iki: On birden sonra gelen sayı, on iki.

“Ḳaçan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā benüm ümmetümi on iki bölük ḳoṕara.” (45a/8), 42a/10, 43b/5.

on ikinci: On ikinci.

On ikinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar yüzleri on dört gėcelik ay bigi ola…(47b/4), 45a/2, 45a/2.

on sekiz: On sekiz.

Şol ḳadar ḳuvvetlüdürler ki on ṭoḳuz zebānīnüŋ biri Mālikdür, on sekizi daḫı anuŋ bigi ulu ferişţehlerdür. (70b/14), 70b/14.

on ṭoḳuz: On dokuz.

On ṭoḳuz ḳıl aḳ buldum. (19a/14), 19a/14, 70b/3, 70b/5, 70b/6, 70b/6, 70b/13.

onuncı: Onunucu.

Onuncı bölük ḳabirlerinden ṭuralar. (44b/11), 47a/8, 64a/15.

orta: Orta.

Zaḳḳum dėdügi bir aġaçdur-ki cehennem ortasında bitmişdür… (72b/9), 37b/9, 54b/7.

ortaḳ: Ortak.

o. ol-: Bir şeyi paylaşmak veya bir şeye katılmak.

Daḫı yetmiş peyġamber öldürmege ortaḳ olmışca günāha mürtekib olur. (22b/11)

oruç (<rūze) (Far.): Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kaçınma.

Bu ḳamu kerāmetler Ramażan ayınuŋ ḥürmetinedür, her günüŋ orucı içündür. (82b/11), 29a/11, 57b/2, 63b/13.

o. aç-: Vakit geldiğinde oruç bozmak, iftar etmek.

Ḳaçan aḫşam olıcaḳ orucınaçsa, ṣu içse… (49b/8)

o. dut-: Oruç tutmak, oruçlu olmak.

“Bu niʿmetleri yėyen ḫalāyıḳ ḳarınların ṭoyurup dünyā niʿmetlerin yėrken siz oruç dutarduŋuz.” (50a/3)

3a/8, 26b/11, 29a/13, 48b/4, 49a/7, 49a/8, 49a/15, 49b/6, 49b/12, 50a/6, 50a/6, 51a/11, 57a/14, 70a/3, 71b/3, 82b/4.

ot: 1.Bitki, ot.

Ol yaġmur-ıla ḫalḳ yėrden ot biter gibi biteler; tā ki gövdeleri tamām ola dünyādaġı bigi. (42a/11), 7b/2, 38b/13, 39a/4, 66b/9, 84a/11.

2. Ateş.

…ferişţehler otdan çomaġ-ıla uruṕ cehenneme ḳoyalar ne-ḳadar çıḳmaḳ isteseler zebānīler gėrü döndüreler… (69a/5), 22b/10, 59a/6, 62b/6, 66a/14, 67b/4, 68b/15, 69a/5.

otur-: Oturmak.

Biri daḫı şol kimsenedür ki evinde otura gönli mescidde ola. (53a/14)

15a/13, 15b/1, 19a/9, 19a/12, 19a/12, 21a/11, 23a/15, 24b/1, 24b/2, 25b/7, 26b/4, 26b/7, 30b/2, 30b/14, 34a/15, 48a/1, 72a/2, 84a/15.

otuz: Yirmi dokuzdan sonra gelen sayı, otuz.

“Her kimse ki ʿArefe güni oruç dutsa Allahü teʿālā ol kimseye ḫayr ḳapularından otuz ḳapu açar, şerr ḳapularından otuz ḳapu ḳapar.” (49b/7)

oyluḳ: Kalçadan dize kadar olan bacak kısmı; uyluk.

…baʿzılar oyluḳlarına degin, baʿzılar gögsine degin, baʿzılar boyunlarına degin, baʿzılar der içine ġarḳ olmış ola. (51a/1)

oyna-: Oynamak.

Ḥikāyet olundı-ki ʿÖmer, Medīne saḳfında yürürdi; bir oġlan gördi elinde bir serçe var oynar. (87a/5)

-Ö-

ög: Akıl, hatır, zihin.

Ḳaçan-ki öglerin dėrdiler, eyitdiler… (8a/15), 19b/4.

ög-: Övmek, meth etmek.

Her biri laṭīf āvāz-ıla kendülerin ögüṕ eydeler…(84b/4)

ögret-: Öğrenmesini sağlamak, bilgi ve beceri kazandırmak.

…size ʿilim ve Ḳur'ān ve edeb ögretdüm. (21a/8)

ögüt: Öğüt, nasihat.

Saŋa anlaruŋ ölümi ögüt olmadı. (9b/2)

öküz: Çift sürmekte, kağnı çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır.

On birinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar gözleri görmez ola, dişleri öküz boynuzı bigi ola, ṭuṭaḳları ṣarḳmış ola. (47a/14), 56b/7.

öl-: Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek.

Ḳaçan-ki dünyāda biriŋüz ölse Melekü'l-mevtüŋ gövdesindeki gözlerüŋ biri maḥv olur gider. (10b/8)

12a/12, 12a/15, 15a/15, 22b/11, 22b/13, 30b/14, 32a/1, 33a/9, 33a/14, 35b/4, 35b/12, 38a/9, 39a/13, 39b/4, 39b/8, 39b/11, 39b/13, 39b/15, 45a/12, 45b/2, 45b/10, 46a/6, 46a/13, 46b/3, 46b/8, 46b/15, 47a/5, 47a/11, 47b/2, 48b/8, 50a/14, 50b/1, 55b/8, 58b/2, 59a/2, 59b/8, 68a/10, 73a/7, 75b/2, 75b/3, 83b/6, 85a/8, 87b/5, 90b/4.

ölçüci: Ölçücü.

Ṣaġ ayasın görenler ṣarrāflar oldı; ṣol ayasın görenler ölçüciler oldı. (3b/2)

ölü: Ölmüş olan, vefat etmiş.

Andan-ṣonra Ebū Ḳulābe gėrü düşinde ol maḳberleri gördi, evvelki gibi ölüler dirilmişler öŋlerinde nūrdan ṭabaḳlar var. (21b/14)

9b/6, 96b/6, 19b/6, 19b/6, 19b/7, 19b/13, 20a/4, 21a/5, 21a/10, 21a/15, 22b/8, 23a/6, 26a/11, 27a/12, 28a/1, 28a/6, 28b/13, 29a/15, 34a/5,

ölüm: Vefat, ölme, mevt.

Ḳanġı cānlunuŋ ölümi gelse anuŋ adına olan yüzine baḳar ve anuŋ adına olan eli-y-ile cānın alur. (10b/5)

7b/12, 7b/13, 8a/2, 8a/5, 8a/7, 8a/8, 8a/10, 8a/11, 8b/7, 8b/9, 8b/10, 8b/12, 8b/14, 9a/1, 9a/2, 9a/4, 9a/5, 9a/12, 9a/13, 9a/14, 9b/2, 9b/3, 11a/15, 15a/8, 17a/1, 17a/10, 25b/5, 37a/11, 37b/7, 37b/15, 39a/12, 73a/7, 73b/8, 73b/9, 75a/13, 75a/14, 75b/1, 83b/7,

ʿömür (<ʿömr) (Ar.): Hayat, yaşam.

Dördünci: ʿÖmür aġudur; ṭāʿat anuŋ tiryākıdır. (14a/13), 37b/7, 61b/2.

ʿö. -i āḫire ėr-: Yaşamı son bulmak; ölmek.

Ḳaçan ʿömri āḫire ėrse cemʿ ėderler bu yazılan nāmeleri bir nāme ėdüp anuŋ boynuna aṣa ḳorlar. (61a/1), 60b/15.

öŋ: 1. Ön, ön taraf.

Her birinüŋ öŋinde nūrdan birer ṭabaḳ var. (21a/12), 5a/1, 9a/3, 9a/12, 9a/13, 10b/10, 10b/13, 11a/5, 21a/13, 21a/14, 21b/14, 21b/15, 48b/14, 55a/1, 84b/11.

2. Huzur, yan, nezd.

Ḥayā ʿalemi ʿOṯmān öŋinde ola. (55a/11), 41b/9, 55a/15.

3. Civar, dolay.

Andan Burāḳa binüp vara ʿarş öŋinde Allahü teʿālāya secde ḳıla. (41b/13)

öndiŋ: 1. Önce, daha evvel.

İsrāfīl eyde: "Yā Resūl Allah! Allahuŋ ʿizzeti ve ʿaẓameti ḥaḳḳı-çün senden öŋdin kimse başın ḳaldırmadı. (41a/15), 15a/15, 27b/14.

öŋünce: Önünden, önü sıra.

Ḳaçan-ki yürüse biri öŋünce yürür, biri ardınca yürür. (30b/3)

ört-: Gizlemek, saklamak.

Eydürler: "Yā İlāhi, sen settārsın ve ḳullaruŋ buyur ki: Birbirinin ʿaybın örteler…" (31a/10)

örtü: Örtmek için kullanılan şey, örtü.

…ne örtü ve ne döşek hīç birin görmez. (15a/6)

öte: Sonra, ileri.

Ḫaberde gelmişdür ki Ṣırāṭköprüsinden öte ṣaḥralar vardur. (82b/14)

ötüri: Dolayı, için, ötürü.

Ferişteh eydür: "Saŋa andan ötüri ʿaẕāb ėderem-ki bir gün sen bir maẓlūma uġraduŋ, senden meded diledi, meded eylemedüŋ. (26b/12), 18b/2, 68b/5, 68b/8, 88b/8, 89b/3.

özge: Başka, ayrı.

Erlerinden özgeye baḳmazlar. (77b/2), 82b/12.

-P-

paḏişāh (< pād-şāh) (Far.) : Her şeye hükmeden, her şeyin tek sahibi (Allah).

Allahü teʿālā eyde: "Ėy ḳulum! Ben ol settār u ġaffār paḏişāham ki bu ėtdüğüŋ yavuz ʿamelleri dünyāda setr eyledüm." (61b/9), 75a/5, 39a/3, 53a/3, 50a/13.

pāk (Far.): Temiz.

Daḫı cennetde mü'minler çift olmaġ-içün ḥūri-ʿıyndan ḫatunlar yaradılmışdur ki arılar ve pāklardur. (77a/14)

p. ol-: Temiz olmak, arınmak.

Ṣu gögüslerine ėrişse ne-ḳadar ġıll u ġışş, ḫıyānet ḥased var-ısa ḳamusı zāil ola, göŋülleri pāk ola. (83a/4), 83a/6.

palan (Far.): Hayvanlara vurulan, kaşsız, enli, yayvan ve yumuşak bir çeşit eyer, semer.

ʿÖmeri gördüm, omuzında deve palanı ebṭahda yuları. (89b/6)

pāre (Far.): Parça.

Her pāreleri bir yaŋa ṭaġıla, elleri bir yaŋa ṭaġıla, ayakları bir yaŋa, sünŋükleri bir yaŋa… (73a/12), 22a/10, 28a/6, 52a/9.

pāre pāre: Parça parça.

Ḳaćan içseler bağırsaḳları ve cigerleri pāre pāre oluṕ döküle. (72b/7)

36b/13, 37a/5, 38a/7, 42b/15, 73a/12.

parmaḳ: Parmak.

Yedinci bölük ḳabirlerinde ḳoṕalar ayaḳları parmaġı, elleri ṣaçına bağlu ola. (44a/11)

pehlū (Far.): Vücudun iki yanından biri, yan.

İki pehlūsın görenler ġāzīler oldı. (3b/10)

pekid-: Sağlamlaştırmak, tekit etmek.

Bir oddan çomaġ-ıla şöyle pekidür ki eger dükeli yaradılmış cemʿ olsalar yėrinden depredemeyeler. (26a/5)

pelās (Far.): Aba ve çul gibi kaba yünden dokunan eski şeyler.

Ḳaćan-ki kāfir eölüm yetişse gökden ʿaẕāb feriştehleri inerler bile cehennemden pelās görürler. (25b/6), 25b/11.

perākende (Far.): Birbirinden ayrı, dağınık.

p. ol-: Dağılmak, saçılmak.

Her pāreleri bir yaŋa ṭaġıla, elleri bir yaŋa ṭaġıla, ayakları bir yaŋa, sünükleri bir yaŋa, ṭamarları bir yaŋa, yürekleri bir yaŋa perākende ola. (73a/14)

pes (Far.): Şimdi, bu halde, öyleyse, bunun üzerine, sonra.

Pes Melekü'l-mevt, Allahü teʿālāya işitdügi sözi söyler. (13b/3)

Alınlarında yazılu ola ki bunlar ol cehennemīlerdür ki raḥman paḏişahın odından āẕād oluṕ pes cennete gireler. (75a/6)

1b/8, 2b/15, 5b/11, 8a/9, 8b/4, 12a/13, 13a/6, 14a/3, 14b/9, 14b/14, 15a/14, 25a/4, 28a/13, 32a/6, 37b/4, 38a/12, 42b/9, 42b/14, 43a/11, 48b/6, 49b/14, 50a/6, 53b/2, 57b/8, 57b/14, 59b/6, 60b/12, 62a/4, 66b/11, 69a/12, 71a/6, 71b/4, 80a/9.

peşīmān (Far.): Pişman.

p. ol-: Pişman olmak, esef etmek.

Eger ol günāha peşimanoluṕ istiġfār ėderse yazmaz. (31a/7), 28b/8, 58b/5.

peşīmānlıḳ: Pişmanlık.

Ol vaḳtın olan peşīmānlıḳ aṣṣı ėtmez. (28b/9), 27b/5.

peyġamber (Far.): Peygamber, nebi.

Şeyṭān eydür: "Eyitgil kim peyġamberler yalandur; tā ki saŋa ṣu vėreyim." (16a/3)

2a/14, 2b/11, 10b/12, 11a/8, 12b/1, 19b/2, 19b/4, 22b/7, 22b/11, 23a/10, 23b/7, 24a/11, 25a/6, 26a/4, 27a/2, 30a/11, 31a/1, 36a/12, 40a/15, 41b/8, 41b/10, 45a/13, 48a/3, 50a/10, 50b/1, 51a/7, 51a/7, 51a/10, 55a/1, 55a/3, 56b/15, 56b/6, 56b/7, 56b/7, 56b/8, 56b/8, 56b/9, 59a/2, 69a/13.

pīr (Far.): İhtiyar, yaşlı.

p. ol-: Yaşı ilerlemek, yaşlanmak, kocamak.

"Ėy dirīġa! Cihān güneşi pīrolmış dünyādan gider." dėyüp aġladum. (19b/1)

pirinç (<birinc) (Far.): Pirinç.

Altıncı ḳatreden pirinci yaratdı. (2a/6)

pişür-: Pişirmek.

"Bir od ki dünyāda siziŋ taʿāmıŋuz pişürür." (66a/12), 66b/4.

pul (<pūl) (Far.) Eskiden kullanılan küçük mâdenî para, kuruşun küsuratından biri.

Ben eyitdüm:"Dünyā Melekü'l-mevt-süz bir pula degmez." (22b/2), 22b/1.

-R-

Rabb (Ar.): Allah.

Ḳaçan beşinci gün olsa gėrü cān eydür: "Yā Rabb! Destūrvėr varayım bedenimi göreyim." (32a/13)

8a/5, 8b/1, 8b/5, 8b/8, 11b/1, 13a/7, 28b/7, 30a/10, 31a/10, 32a/3, 31b/4, 32b/10, 42a/4, 58a/13, 58b/3, 61b/7, 62a/3, 64a/4, 66b/10, 81a/12, 88b/2, 91b/1,

rāḥat (Ar.): İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur.

Ḳadirgėcesinde ferişтehler yère inerler bilesince rāḥat ve zaḥmet iner mü'minlere. (33b/7)

r. ol-: Huzur içinde olmak, sıkıntılı olmamak.

Pes oruç dutan mü'minler ol mā'ideden yėyüṕ ol şarāblardan içüṕ raḥāt olalar. (50a/8), 33a/3, 72b/1, 73b/7.

raḥiḳ-i maḫtūm (Ar.): Cennetteki ırmaklardna biridir:'Mühürlü, duru ve temiz şarap nehri'

Daḫı Raḥiḳ-i maḫtūm ırmaġıdur. (79a/3)

raḥīm (Ar.): 1. Çok merhametli.

Evet bu gözyaşları raḥmetdür ki Allahü teʿālā anı raḥīm göŋüllere ḳomışdır. (23b/10), 86b/15

2.Esirgeyen, koruyan, merhamet sahibi Allah.

Eger ol kerīm ve raḥīm Allah naẓarėtmese ḥāli yavlaḳ żaʿīfoluṕ muṣībete uġrar. (15a/7)

r. ol-: Merhametli olmak, koruyucu olmak.

Birisi ol recüldür ki raḥīmola. (88/13)

rāḥiya (Ar.):1. Koku.

Ferişţehler ṣorarlar ki: “Bu ne ḫabīṯ murdār rāḥiyadur?” (25b/12)

2.Güzel koku.

Andan cehennemden bir ḳapṷu açılur; tā ki cehennemüŋ rāyiḥalarından, dütünlerinden gele. (26a/14)

raḥman (Ar.): Herkese merhamet gösteren, rızık veren Allah.

Biŋ yıldan soŋra göreler ki üstlerine bir ḳara bulut gele sevinüṗ eydeler: “Raḥmet yaġmurıdur, raḥman gönderdi.” (71b/15), 75a/5, 87a/2.

raḥmet (Ar.):1. Merhamet, acıma, esirgeme.

Allahü teʿālā göŋüllerinde zerre miḳdarı raḥmet yaratmamışdur. (71a/5)

35a/3, 59a/5, 66a/14, 71b/14, 78b/13, 23b/10.

2. Allah’ın kullarına olan ihsanı.

“Raḥmet yaġmurıdur, raḥman gönderdi.” (71b/15), 24b/3.

r. ėt-: Merhamet etmek, bağışlamak.

“Ḳulumu terkėdiŋ, ḳorḳutmaŋ, ben aŋa raḥmetėtdüm.” (87a/14)

r. eyle-: Merhamet etmek, acımak.

…bugünlerde Allahü teʿālā ḳullarına raḥmet eyler. (49b/3), 49b/12.

r. ḳıl-: Acımak; iyilik etmek.

Bugün çün anlar seni terkeyledi, ben raḥmet ḳılayım. (18b/3)

raʿiyyet (Ar.): Bir hükümdarın idaresi altında bulunan halk, tebaa.

“Eger nehārda nevmėtsem raʿiyyete kim riʿāyetėder? (90a/1), 86b/12, 89a/4, 89a/5, 90a/1.

ramāżan (Ar.):Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç ayların sonuncusu, oruç tutulan ay.

Bu ḳamu kerāmetler Ramażan ayınuŋ ḥürmetinedür, her günüŋ orucı içündür. (82b/10), 14a/14, 49a/7, 51a/8, 51a/11, 70a/3, 71b/3, 82b/4.

rāżı (Ar.): Rıza gösteren, kabul eden.

Daḫı bunlar anlardur Allahü teʿālā anlardan rāżıdur. (47b/11)

r. ḳıl-: Razı olmak.

…mü’minler ki anlaruŋ borcı var iken öldiler yāḫūd biregüye ẓulmėtdiler, ḥasūmların rāżıḳılmadın dünyādan gitdiler muʿallaḳ durur havāda… (35b/13)

r.ol-: 1. Rıza göstermek; boyun eğmek.

Anuŋ-içün-ki ḳaçan ḳul belāya ṣabreyleye, Allahü teʿālā taḳdīrine rāżı olmış olur. (24a/10), 63a/12.

2. Kabul etmek, uygun bulmak.

Baḥtlusın eger tevbe eylediŋ-ise, eger Allahü teʿālā senden rāzıoldı ise. (17b/12), 42a/5.

re’is (Ar.): Baş, başkan, âmir.

Ṭamunuŋ olan ferişţehlerüŋ re’isleridür. (70b/15)

reʿāyā (Ar.): Bir hükümdarın yönetimim altında bulunana ve vergi veren halk.

Vilāyetde devrėdüṗ reʿāyā ḥāliŋ kendü teftīş ėde. (90a/7)

receb (Ar.): Ay takviminin yedinci ayı, üç ayların birincisi.

…Receb ve Şaʿbān ve Ramażanı ulaşduruṗ oruç dutanlaruŋ ola. (51a/8), 27b/6, 27b/7, 34a/3.

recül (Ar.): Yetişmiş, ergin erkek.

Birisi ol recüldür ki raḥīm ola. (88a/13), 85a/8.

redd (Ar.): Kabul etmeme, geri çevirme, geri döndürme.

r. ėt-: Geri çevirmek, kabul etmemek.

Andan redd ėderler rūḫı gövdesine. (35a/10), 16b/11, 16b/12.

r. eyle-: Geri çevirmek, reddetmek.

Bir münādī ćaġıruṗ eydür ki:"Ḳabrine reddeyleŋ." (25b/15)

r. olun-: Kabul edilmemek, geri çevrilmek.

Allahü teʿālā buyruġı-y-ıla redd olunur... (35a/15)

refʿ (Ar.): 1. Ortadan kaldırma, hükümsüz kılma.

r. ėt-: Ortadan kaldırmak, hükümsüz kılmak.

Anlarıŋ iḥlāsı-y-ıla ḳā'im ola, ʿadūların refʿ ėde ve ḥudūd ikāmet ėde. (90a/5), 90a/5.

2. Gönderme, iletme.

r. olun-: Gönderilmek, iletilmek.

Ḥikāyet olundu ki bu ḫaber Hārunü'l-reşīde refʿ olundı, emr eyledi…(89a/1)

rekʿat (Ar.): Namazda bir kıyam, bir rükû ve iki secdeden oluşan bölüm.

> “Hīç kimsene var mıdur bizi esirgeyüp ġarībluġumuza baḳup bunuŋ gibi mübārek gėcede iki rekʿat namāzdan bir aḳçe ya bir loḳma sadaka-dan bizi aŋar mı?” (34a/8)

renk (<reng) (Far.): Renk.

> Bir saʿātde yetmiş dürlü renk ola. (83b/11)

resūl (Ar.): Peygamber, resul. (Hz. Muḥammed)

> Resūl -*ʿaleyhi’ṣ-ṣalātü ve’s-selām*- duʿā ḳıldı, Allahü teʿālādan bir ferişteh geldi… (79b/1)
>
> 19a/9, 19b/3, 19b/9, 23b/15, 29b/1, 41a/2, 41a/5, 41a/7, 41a/10, 42b/5, 49a/10, 60b/1, 60b/2, 61a/15, 61b/15, 63b/1, 64a/3, 65b/9, 66a/1, 66a/11, 67a/1, 67a/7, 67b/8, 67b/11, 68a/6 68a/8, 68a/11, 68a/12, 68b/2, 68b/6, 79a/5, 79a/12, 79b/2, 79b/15, 80a/15, 81a/7, 80b/1, 81b/6, 83b/4, 84b/15, 85a/2, 85b/1, 85b/3, 85b/8, 86a/8, 86a/12, 87a/1, 88a/10, 88b/10, 89a/6, 89a/9, 89a/14, 90b/1, 90b/8, 90b/11, 91a/1, 91a/6.

r. Allah: “Allah’ın elçisi” Hz. Muhammed.

> “Yā Resūl Allah! Ṣūr ürüldügi vaḳtın bu ḫalḳuŋ ḥāli nėce ola?” dėdi. (36b/5)
>
> 19b/6, 19b/9, 19b/12, 20a/2, 23b/6, 23b/12, 36b/6, 41a/14, 43a/14, 48a/3, 49a/13, 50b/5, 51a/4, 54a/15, 57a/5, 67b/8, 68b/2, 69a/8, 69a/12, 79b/12, 85a/3.

Resūlullah (Ar.): Hz. Muhammed.

Resūlullah eyitdi: “Bu üç ṭā’ife cennete gire.” (54a/11)

19a/11, 19b/5, 20a/3, 23b/4, 25a/3, 25a/7, 27a/6, 27a/11, 27b/12, 27b/14, 31b/15, 33a/8, 36a/6, 41b/1, 41b/12, 42b/7, 43a/13, 43b/1, 45a/6, 48a/2, 48a/3, 48b/3, 49a/14, 50b/6, 50b/8, 51a/4, 52b/14, 53a/15, 54b/1, 56a/4, 56b/10, 57a/1, 57a/2, 69a/9, 75a/12, 78b/5.

revā (Far.): Caiz, layık, uygun.

Eger Melekü’l-mevt cān alsa revādur. (17a/7) 17a/6, 17a/8, 17a/9.

revān (Far.): Giden, akan.

r.ol: Gitmek, akmak.

Yedinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar aġızlarında dilleri olmaya, ḳanlar irinler aġızlarından revān olmuş ola. (46b/6), 13a/13, 24b/3, 32b/1, 77a/12.

Rıḍvān (Ar.): 1. Cennetin kapıcısı olan büyük melek.

Allahü teʿālā eyde: “Yā Rıḍvān! Uçmaḳ ḳapuların aç. (59a/3), 40a/6, 48b/3, 48b/6.

2.Razı olma, hoşnutluk, memnuniyet.

Bunlaruŋ ʿivażı cennetdür, maġfiretdür, rıḍvāndur. (47b/11)

rıfḳ (Ar.): Huyda ve hareketlerde yumuşaklılık, nezaketle davranma, tatlılık.

Her birine merātibler iʿtibārınca muʿāmele ḳılmaḳ gerekdür ki ṣaġirīne rıfḳ u merhāmet ve şefḳat gerekdür. (88a/4)

rıżā (Ar.): Razı olma, hoşnut olma.

Daḫı içüŋ işbu şarāblardan ki ḫalāyıḳ ṣovuḳ ṣulara ḳanuṗ yürürken ṣusız dil ṭamaḳ ḳuruduṗ tebserüṗ Allahü teʿālā rıżāsı-çün oruç dutarduŋuz dėrler. (50a/5), 57b/15, 58a/1, 82b/2, 82b/2.

rızḳ (Ar.): Rızık, nimet, nasip.

Mīkā'il yaġmūrlarla rızḳa müvekkeloldı. (6b/4), 6b/4, 11b/7, 11b/6, 7b/1, 42a/14.

riʿāyet (Ar.): Uyma, itaat etme.

Eger nehārda nevmėtsem raʿiyyete kim riʿāyet ėder? (90a/1)

r. ėt-: Uymak, muhâfaza etmek.

Eger leylede nevmėtsem dīnimi kim riʿāyet ėder? (90a/3), 90a/1, 90a/4.

ribā (Ar.): Faiz, nema.

r. yė-: Faiz yemek; hakkı olmayan ve kendisine yasak edilmiş bulunan bir şeyi kabul etmek.

Anlar aḳçaların aṣṣıya vėrüṗ ribā yeyenlerdür. (45a/3), 73b/11.

ricāl (Ar.): Büyük mevkilerde bununanlar, ileri gelenler.

İkincide yazılmış: Ricāl ḥaṣılolmaz, illā emvāl-ile. (86a/2), 86a/1.

riḳḳat (Ar.): 1. İncelik, yumuşaklık.

Ḳalbinüŋ riḳḳat ve şefḳat ve merḥameti ola. (88a/14)

2. Acıma, merhamet.

Cān bedenüŋ bu resme ḥālin göricek ġāyet riḳḳatle aġlayuṗ…(32b/3)

risālet (Ar.): Elçi olma, elçilik.

Cebrā'ili vaḥy ile risālet issi ḳıldı. (6b/3), 86b/6.

rivāyet (Ar.): Söz veya hadiseyi aktarma; nakil, rivayet.

Bir rivāyetde: Benüm ümmetüm yüz yigirmi ṣaf ola, mü'minler ṣıfatı bu ola ki yüzleri aḳ ola, ābdest yėrleri aḳ ola. (51b/2), 30b/6, 12a/1, 33a/7, 85a/2, 85a/14, 89a/14.

r. ėt-: Nakletmek, aktarmak, anlatmak.

EbūHüreyre rivāyetėder: Resūl-*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām-* eyitdi:"On kişi üzerine emīnolmış kimse yoḳdur." (90b/11), 23b/11, 60b/1, 89a/9, 91a/1, 91a/6.

r. eyle-: Rivayet etmek.

Ebū Ḳulābeden rivāyet eyledi-ki: Bir gėce yaturken düşinde gördi-ki ḳabirler yarılmış, ölüler ṭaşra çıḳmış…(21a/9) 36a/6, 45a/6.

r. olun-: Nakledilmek, aktarılmak.

Rivāyet olundı:ʿAbdullāh bin Selāmdan. (27b/11)

19a/7, 22b/7, 23a/9, 27a/2, 27a/10, 31a/1, 42b/5, 48a/15, 49a/2, 49a/9, 62b/10, 65b/15, 73b/15, 79a/5, 86a/12, 86b/10, 88b/1, 88b/9, 88b/12, 89b/13, 90a/11, 90b/7.

riyā (Ar.): İkiyüzlülük.

Eger…imānında küfür ve riyā olsa cehennem içine düşe. (63b/11)

rūḥ (Ar.): Ruh, can.

Rūḥ ḳulaḳlara inicek ferişteleriñ tesbīḥin işitdi. (5a/12)

5a/7, 5a/8, 5a/9, 5b/2, 5b/4, 5b/5, 13a/11, 13a/12, 14a/7, 14b/12, 17a/13, 33b/12, 33b/15, 34a/1, 13b/10, 24b/11, 25a/4, 25b/13, 35a/10, 59a/3, 34b/12, 38a/3, 39b/5,

r. u'l-emīn: Cebrâil.

"Yā Cebrā'il! Sen-daḫı neden ötüri aġlarsın, Ruḥu'l-emīn-sen" dėdi. (68b/6)

rūḥāniyyūn (Ar.): Ruhtan meydana gelmiş olan melekler.

Bu ferişteleriñ adı rūḥāniyyūndur. (7b/11)

rūz (Far.): Gün, gündüz.

İmām ʿAdil bereketi ḫayırludur bir ḳaṭresi büyük yaġmurdan ve daḫı ʿadil ḫayırludur rūz gelür ucuzluġından. (86a/7)

rūzī (Far.): Kader, nasip.

r. ḳıl-: Nasip etmek, kader kılmak.

Ayruḳlara rūzī ḳıldum, yėraltına ṣoḳdum. (30a/8)

rükūʿ (Ar.): Namazda elleri dizlere dayayıp öne doğru eğilme.

Ḥaḳḳ teʿālā ṭarafından bir ferişteh ċaġıruṗ eyde: "Başıŋı götür ki bugün rükūʿ sücūd güni degildür."(41b/15), 4a/5.

rüsvāy (Far.): Rezil, itibarsız.

r. ḳıl-: Rezil etmek.

“Yā Rabb! Ümmeti düşmanlar arasında rüsvāy ḳılma.” (62a/3)

rüsvāylıḳ: Rezillik, haysiyetsizlik.

Ėy nėce ḥatun kişiler ṣaçlarından yapışuṗ oda çekeler, çağıra ki: “Vay benüm rüsvāylıġıma.” (69b/8), 50b/7.

-S-

sāʿat (Ar.): Vakit, zaman, an, saat.

Şol sāʿat zebānīler derilüṗ iblīse ḥamle eyleyeler… (38a/5)

20b/8, 21a/3, 24b/6, 25a/11, 26b/6, 31a/6, 38b/7, 38b/15, 39a/6, 39a/9, 56a/7, 56b/2, 59a/14, 66b/15, 68b/9, 72b/1, 73a/3, 73b/15, 82a/10, 84b/10, 85b/11, 85b/12, 89b/14, 56a/7, 83b/11, 73b/14.

saʿādet (Ar.): Mutluluk, bahtiyarlık.

“Andan-soŋra cānınalur; eger mümīn ise saʿādet-ile, eger kāfir ise ve münāfıḳ ise şeḳāvet üzerine alur. (10a/10), 12a/6, 15b/8, 16a/6, 91b/4.

s. bul-: Mutlu olmak.

Her bir ʿużvı bir muṣrife ṣarfėtmege emreyledi anuŋla saʿādet bula. (91b/6)

ṣabāḥ (Ar.): Sabah, sabah vakti.

Ebū Hüreyre rivāyetinde eyitdi: “Her kim Duḥānsüresin gėce oḳusa ṣabāḥa degin yetmiş biŋ melek anuŋ-içün istiġfār ėder.” (85a/15)

sābıḳ (Ar.): Eski, geçmiş, evvelki.

Rivāyet olundı: Allahü teʿālā çünki dünyāyı ḳullarına imāret ėtmek istedi sābıḳ ʿilminde vardı ki emīre raʿiyyet gerekdür…(86b/11)

ṣabr (Ar.): Sabır.

"Biz ṣabr ehliyüz." (53b/13), 53b/14.

ṣ. ėt-: Sabır göstermek, sabırlı davranmak, tahammül etmek.

"Bunlar eydeler: "Dünyāda iken ḳaçan bize ẓulmėtseler ṣabr ėderdük…" (53b/7), 16a/4, 20a/15, 23a/7, 23a/7.

ṣ. eyle-: Sabır göstermek, katlanmak.

Faḳīh eyitdi: "Allahü teʿālādan gelen belāya ṣabr eylemek ādeme vācībdür." (24a/8), 24a/2, 24a/5, 24a/9, 53b/15, 54a/1.

saç: Saç.

Yedinci bölük ḳabirlerinde ḳoṗalar ayaḳları parmaġı, elleri ṣaçına baġlu ola. (44a/11), 22b/9, 83b/3, 83b/11, 83b/13, 69b/1, 69b/7.

ṣadaḳa (Ar.): Allah rızası için fakirlere verilen para, mal; yardım, bağış.

Eli-y-ile vėrdügi ṣadaḳa ḳarşu gelür, eydür: "Bu yaŋadan saŋa yol yokdur ki bu eli-y-ile ṣadaḳalar vėrmişdür…" (13b/7), 21b/ 3, 29a/8, 34a/9, 34b/8, 34b/9, 57b/3, 89b/8.

ṣ. vėr-: Sadaka itmek.

Biri daḫı şol kimesnedür ki ṣaġ eli-y-ile ṣadaḳavėre, ṣol eli duymaya. (53a/13), 9b/15, 13b/7, 21b/2, 21b/5, 21b/11, 29a/9, 53a/13, 57a/15.

ṣaf (<saff) (Ar.):Dizi, sıra, saf.

Her ʿalemüŋ dibinde yetmiş biŋ ṣaf ferişteh ṭura. (54b/13), 51b/2, 51b/3, 54b/13.

ṣ. baġla-: Sıra teşkil etmek, sıralanmak.

…havādan beserek bigi ḳuşlar inüp̀ ṣu üzerinde ḳanad ḳanada uruṕ havādan ṣafbaġlayuṕmü'minlere ḳarşu ṭuralar. (84b/3), 33b/11.

ṣ. ol-: Belli bir sıra ve düzende durmak.

…ḳamu ferişteler dėrilüṕ bir ṣaf olalar. (33b/12), 33b/13.

ṣ. ṭur-: Belli bir düzende sıralanmak.

…ḫalāyıḳ ʿaraṣātda yüz yigirmi ṣaf ṭuralar. (51b/1)

ṣafā (Ar.): Gönül şenliği, zevk.

Şöyle yemişleri biter ki nefsler anı arzular, gözler görmekden lezzet alur, ṣafā kesb ėder. (80b/11), 13a/12.

ṣafī (Ar.): Temiz, halis, saf.

Allahü teʿālā eyde: "Ḳanı benim ṣafīyim Ādem…" (58b/15)

***ṣ.** ḳıl-:* Günahlardan arındırmak, saflaştırmak.

Mūsā eyitdi:"Yā Rabb! Ne sebeb-ile beni ṣafīḳıldıŋ?" (88b/2)

ṣaflık: Temizlik, arılık, safiyet.

Ṭuruluḳda ve ṣaflıkda yāḳut-ıla mercāndur. (77a/15)

ṣaġ: Solun karşıtı, sağ.

Cebrā'il ʿarż eyle ʿarşuŋ ṣaġ yanına getürüp ḳoyalar cehennemi ʿarż ėdüp ʿarşuŋ ṣol yanına ḳoyalar. (58b/11)

3a/15, 3b/1, 3b/4, 4a/14, 4b/9, 6a/9, 14b/9, 16b/4, 29a/7, 31a/2, 53a/12, 59a/2, 61a/11, 62a/13, 62b/14, 62b/15, 63a/7, 64a/3, 69a/2, 83a/1, 30a/15, 30b/3, 31a/4.

s. -a sola: Rastgele yerlere; bir o yana bir bu yana.

Sekizinci bölük esrikler bigi ḳopalar düşe ṭura,ṣaġa ṣola yıḳıla yıḳıla ʿaraṣāt yėrine gele-ler. (44b/2)

ṣaġır: Duymayan, işitmeyen, sağır.

Nėte-ki Allahü teʿālā buyurdı: "Dördünci bölük ḳabirlerinden dilsüz ve ṣaġır ḳopalar." (43b/15)

ṣaġış: Sayı, adet.

…anca ırmaḳları vardur ki ṣaġışın Allah bilür. (79a/4), 71a/1.

ṣaġışınca: Sayısınca.

…ṣūruŋ delikleri var yaradılmışuŋ cānları ṣaġışınca. (36a/11), 10b/4, 11b/14, 22b/10, 34b/15, 37a/9, 48b/9, 71a/1, 79a/4.

ṣaġīr (Ar.): Ergenlik çağına gelmemeiş çocuk.

Her birine merātibler iʿtibārınca muʿāmele ḳılmaḳ gerekdür ki ṣaġīrine rıfḳ u merhāmet ve şefḳat gerekdür. (88a/4), 87b/3, 87b/9.

ṣaġu: Ağıt.

ṣ. ṣaġ-: Yüksek sesle ağıt söyleyip ağlamak, ağıt yakmak.

…Ḥażret-i Ḥüseyinüŋ *-raḍiya'llāhu 'anh-* ḳabri üstünde bir yıl gėce gündüz oturuṗ aġladı, ṣaġu ṣaġdı. (23b/1), 23a/6, 23b/8.

ṣaġucı: Ölenlere ücretle ağıt düzen; ağıtçı, sağucu.

"Ṣaġucı ċevresinde gezenlere Allahü teʿālānuŋ daḫı feriştehlerüŋ daḫı ādem oġlanınuŋ laʿneti olur." (23a/10)

saḫāvet (Ar.): Cömertlik, el açıklığı.

Saḥāvet ʿalemi ʿAliyyü'l-Murtaża öŋinde ola. (55a/14)

ṣaḥīfe (Ar.): Sayfa.

Ol yapraḳ ṣaḥīfesindeki aduŋ üzerine düşmeyince cānın almaz. (12a/1), 11b/9.

sāhire (Ar.): Yeryüzü.

…ḫalāyıḳuŋ ḳamusın cemʿ ėdüṗ Beytü'l-muḳaddes yerinde bir yėre getüreler ki aŋa sāhire dėrler. (51a/14)

ṣaḥra (Ar.): Çöl.

Ḫaberde gelmişdür ki Ṣırāṭ köprüsinden öte ṣaḥralar vardur. (82b/14), 82b/14.

Saʿir (Ar.): Cehennemin kapılarından birinin adı.

Altıncı ḳapu adı Saʿirdür, anda Naṣrānīler olur. (68a/3)

ṣaḳal: Sakal.

Mübārek ṣaḳalın görenler ġāzīler ve mücāhidler oldı. (3a/12), 19a/14, 69b/6, 69b/1, 69b/3, 41a/3, 75a/3, 69b/4.

ṣaḳallu: Sakallı.

Ėy nėce aḳ ṣaḳallu ḳocaları aḳ ṣaḳalından ṭutuṕ oda ç̣ekeler… (69b/2), 59b/11.

Saḳar (Ar.): Cehennemin kapılarından birinin adı.

İkinci ḳapunuŋ adı Saḳardur. (67b/15)

saḳf (Ar.): Dam, çatı; taraf.

Ḥikāyet olundı-ki ʿÖmer, Medīne saḳfında yürürdi; bir oġlan gördi elinde bir serç̣e var oynar. (87a/4)

ṣaḳın-: Uzak durmak, kaçınmak.

…ol kişi Allahdan ḳorḳaram dėyüṕ kendüzin ṣaḳındı, zinā ėtmedi. (53a/9), 26b/15, 78b/5.

sākin (Ar.): 1.Yerinde duran, hareketsiz; sakin.

s. ol-: Hareket etmemek.

Haḳḳ teʿālā ḳuvvet vėrdi; tā ki ölümi dutdı ölüm sākin oldı. (8b/7)

2. İkâmet eden.

s. ol-: Oturmak, ikâmet etmek.

Rivāyet olundı:ʿÖmer iki ay Medinede sākin olurdı… (90a/12)

sākit (Ar.): Susan, sessiz.

“Sākit ol, Ḳur’ān oḳuyan fāsıḳ olmaz.” (85a/10)

ṣaḳla-: Korumak, esirgemek, gözetmek.

“İlāhī! Bu żaʿīf, bī-çare ümmeti sen ṣaḳla Ṣırāṭı asanlıġ-ıla geçsinler.” (64a/5), 15b/3, 30b/11, 31b/6, 46a/12, 60b/10.

ṣalābet (Ar.): Sağlamlık, sertlik.

Süŋükleri ṭaġdan olduġı-çün ṣalābet yėri oldı. (4b/12), 38b/13.

ṣalāḥ (Ar.): İyi duruma gelme, düzelme.

Teblīġ-i risālet ėtmege ḥaḳḳ üzerine taḳviyet ve muʿāvenet gerekdür ki emr-i ḥaḳḳ ṣalāḥa gele. (86b/8)

ṣalavat (Ar.): Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için okunan dua.

“Ümerā, cennete ṣalavatlar-ıla ṣıyāmlar-ıla girmez…” (88b/10)

s.ėt-: Sevap kazanmak için veya Hz. Muhammed’in ruhaniyetine sığınmak amacıyla salavat okumak.

Ol nūruŋ içinde ṭolu melā’ike var. Bunuŋ içün ṣalavatėderler. (85b/8)

ṣalın-: Yürürken hoş bir eda ile sağa sola hafifçe meyletmek, hıraman olmak.

Üstümde tekebbürlenüp̀ ṣalınursın, ḳarnımda ḫor ve żelīl olsan gerek. (18b/11)

ṣāliḥ (Ar.): 1.Dinin emrettiği huhuslara uygun davranan, iyi ve doğru amel sahibi.

Allahü teʿālā destūrı-y-ıla velīler ve ṣāliḥler ol atlara binüp̀ cennet içinde uçup̀ seyrān ėderler. (81a/10), 2a/15, 21a/15, 21b/1, 88a/15.

2. Yetkisi olan.

s. kıl-: Yetkili yapmak.

"Ḳaçan Allahü teʿālā bir emīre ḫayır irādet eylese anuŋ-içün vezīr ṣāliḥ ḳılur." (86a/14)

salṭanat (Ar.): Hükümdarlık, sultanlık.

"Ehl-icennet üçdür: Birisi ḥükm ve salṭanat issidür…" (88a/11)

ṣan-: 1. Sanmak, zannetmek.

"Ṣanırmıduŋ-ki dünyādan gitmeyesin?" (9b/11)

2. Gibi gelmek, farz etmek.

"Ṭamu ehlinüŋ ġāyetde geŋez ʿaẕāb içinde olan kimdür ki oddan iki naʿleyn ola, naʿleynüŋ üstünde beyni ḳazan ḳaynar bigi ola, eyle ṣana ki cehennem içinde kendüden ḳatı ʿaẕāba giriftār olmış kimse yoḳdur."(67a/5), 24a/13, 24b/5.

ṣanç-: Saplamak.

Şol sāʿat zebānīler derilüp iblīse ḥamle eyleyeler, kimi oddan süŋü ile ṣancalar kimi ḳamçılar birle çeküp pāre pāre ḳoparalar. (38a/6)

ṣāniʿ (Ar.): "Yaratan, halkeden" anlamında Allah için kullanılır.

Şeyṭān eydür: "Eyit ki ʿālemüŋ ṣāniʿi yoḳdır; saŋa ṣu vėreyim." (15b/14)

ṣanki: Farz edelim ki, güya; sanki.

Ḫaberde gelmişdür ki her kim-ki bir muṣībete uġrarsa daḫı ol muṣībet içün yaḳasın yırtsa ve yāhūd gögsin dögse ṣanki seng aluṗ Allahü teʿālā ile ceng eyler. (22b/6)

saŋa: Sana ("Sen" zamirinin yönelme hali almış şekli).

"Yėr gök ehli ḳuvvetince saŋa ḳuvvet vėrdüm." (37a/10)

6a/12, 9a/9, 9b/1, 13b/2, 13b/7, 13b/11, 14b/10, 15a/15, 15b/14, 16a/3, 16b/1, 16b/6, 16b/9, 17b/13, 22a/2, 25b/1, 26a/10, 26b/12, 29b/11, 31b/14, 37a/9, 37b/6, 39a/13, 41a/9, 41a/11, 56a/1, 57b/3, 72a/11, 79b/1.

ṣar-: Dolamak, sarmak.

Ḳaçan-ki yuyuṗ kefene ṣaralar ayaġından yanı bağlasalar… (20a/14)

sarāy (<serāy) (Far.): Görkemli ve gösterişli ev; konak, saray.

Ben ol ölümem ki nėce sarāyları ve köşkleri ḥarāb eylerüm. (8b/14)

ṣarf (Ar.): Harcama.

s. ėt-: Harcamak, kullanmak.

Her bir ʿużvı bir muṣrife ṣarf ėtmege emr eyledi anuŋla saʿādet bula. (91b/6)

ṣarḳ-: Düşmek; yukarıdan aşağıya doğru inmek.

Dilleri ḳafalarından ṭaşra ṣarḳuṗ ayaḳlarında sürinür ola. (44b/12), 47a/15.

ṣarrāf (Ar.): Mesleği, değerli kâğıt ve metal paraları birbiriyle değiştirmek, tahvil alışverişi yapmak olan kimse; kuyumcu.

Ṣaġ ayasın görenler ṣarrāflar oldı; ṣol ayasın görenler ölçüciler oldı. (3b/2)

ṣaru: Sarı.

Ḫüllenüŋ biri yeşil ve biri ṣaru ola. (40a/12), 32b/2, 46b/13, 67b/3, 73b/6, 78a/15.

saṭır (<saṭr) (Ar.): Bir sayfa üzerinde yan yana gelen kelimelerden oluşan ve alt alta sıralanmış her bir dizi.

Üzerinde üç saṭır yazıludur. (54b/8), 54b/10.

ṣatun al-: Bedelinin ödeyerek bir şeyi almak; satın almak.

ʿÖmer ol serçeyi merḥamet ėdüp oġlandan ṣatun alup āẕād ėtdi. (87a/7)

Ṣaʿūd (Ar.): Cehhenm içerisinde yer alan dağın adı.

Ḫaberde gelmişdür ki Allahü tebārek ve teʿālā, cehennem ehli içün bir ulu ṭaġ yaratmışdur. Ol ṭaġuŋ adı Ṣaʿūddur. (71b/7)

saʿy (Ar.): Çalışma, gayret, emek.

s. ėt-: Çalışmak.

Ol vaḳıtda mü'minleriŋ nūrları ileyilerince saʿy ėder ki aydınlıḳ içinde olalar. (91a/5)

ṣayḥa (Ar.): Yüksek sesle bağırma, çığlık, nâra.

"Eger yėr gök ehli ol demde ölelerdi ḳamusı ol ṣayḥadan helāk olalardı." (39b/9)

ṣ. ėt-: Bağırmak, haykırmak.

Melekü'l-mevt bir kerre ṣayḥa ėde, şol saʿāt ṭaġlar eriyüp maḥv olalar. (38b/14), 39a/6, 39a/8.

ṣ. ur-: Sayha etmek.

…bir kerre Melekü'l-mevt ṣayḥa uruṕ çağırur: "Şol sāʿat deŋizler ḳuruya ki bir ḳaṭre ṣu ḳalmaya." (38b/6)

ṣayru: Hasta.

Ṣayru miskīn eydür: "Şu ṣudan vėr içeyim." (16a/1), 9a/3, 13b/12.

sebeb (Ar.): Sebep.

Allahü teʿālā bu sebeble zāniye maġfiret ḳıldı. (87b/14), 21b/3, 81a/13, 87b/10, 88b/2, 88b/4, 91a/3, 91a/4.

sebīl (Ar.): Karşılıksız.

s. ol-: Sahip olmak, nail olmak.

…bunların kelāmın işitmege terfīʿ ėtdügin ötüri Allahü teʿālā anı ḥażretinden ıraḳ ḳılur, menʿ ėder, ḥācetine sebīl olmaz. (89b/4)

sebḳat (Ar.): Geçme, ilerleme.

s. ėt-: Geçmek, ilerlemek.

Ebū Hüreyreden rivāyetdür: Resūl -*'aleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām*- müferridler sebḳat ėtdi. (85a/3)

secde (Ar.): Genellikle namaz kılarken alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum.

İllā secde yėrlerinden ne-ḳadar ki silk-seler gideremeyeler. (48a/10), 2a/7.

s. ėt-: Secde durumuna gelmek, secdeye kapanmak.

…ḳılduġı namāz, secde itdügi ḳarşu ṭuruṗ eydür…(29a/2) 3b/12.

s. ḳıl-: Secde etmek.

Ol yüz-ile nėce secdeler ḳılmışdur. (71b/2), 2a/7, 41b/14.

s. -ye var-: Secde etmek.

Şol saʿāt Cebrā'il, Allahü teʿālā nūrından secdeye vardı. (82a/11)

seç-: Tercih etmek.

"Bende günāhlarişledüŋ yıġılanmadıŋ, dāyim beni isterdüŋ, ḥarāmdan ḥelāli seçmezdüŋ." (9b/10)

seçil-: Ayırt edilmek.

Erenlerinüŋ bıyıġı ola, ḥatun kişilerden anuŋ-ıla seçile. (83b/9)

sefer (Ar.): Sefer, yolculuk.

"Ėy ādem oġlanı! Uzaḳ sefere gidersin azıḳsız, menziliŋdençıḳarsın edebī gėrü dönmek yokdur. (17b/9)

segird-: Koşmak, seğirtmek.

Pes ḫalāyıḳdan bir bölük ṭā'ife segirdüṗ ive ive cennete gide. (53b/3)

sekiz: Yediden sonra gelen sayı; sekiz.

Ḫaberde gelmişdür ki sekiz nesne aġudur. (14a/9), 11a/12, 14a/9, 77b/13, 78a/11.

sekizinci: Sekizinci.

Sekizinci uçmaġı Allahü teʿālādan ġayrı kimse bilmez ki nedendür. (78b/3), 44b/1, 46b/11, 64a/13.

seksen: Seksen.

Birisi ehli-y-ile cemʿolsa seksen yıl miḳdarı eglene, ne kendü incine ne ehli incine bir günde yüz kez ḳız oġlan bula. (84a/4)

selām (Ar.): Selam.

Allahü teʿālā eyitdi: "Yā Ādem! Bu selām saŋa ẕürriyetiŋden olan mü'minlere taḥiyyetdür, ḳıyāmet günine degin. (6a/12), 56a/2.

s. olsun: "esenlik dileklerim ulaşsın" anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü.

Pes ṣaġ göz ṣol göze eydür; "Selām olsun saŋa." (14b/10)

s. vėr-: Selamlamak.

Her ḳanġı ferişteye uġrardı, selām vėrürdi. (6a/10), 79b/3.

selāmet (Ar.): Esen olma durumu, esenlik.

"Ḳaçan bir velī-yi ʿādil görseŋüz anuŋ-içün ḫayr-ıla duʿā ėdiŋ, anuŋ selāmetinde mü'minlerüŋ selāmeti vardur. (89a/8)

selsebīl (Ar.): Cennette bir çeşmenin adı.

Daḫı Selsebīl ırmaġıdur, Kāfūr ırmaġıdur. (79a/3)

semʿ (Ar.): Söz dinleme.

s. u ṭāʿat: Söz dinleme ve itâat.

Ve ġāfilini nevm-i ġafletden teẕkīr ile uyarmaḳ gerekdür ki ve sulṭāna semʿ u ṭāʿat gerekdür. (88a/8)

semā (Ar.): Gök.

"Merḥamet ėdicileri raḥman merḥamet ėder, yėr yüzündeki maḫlūḳı merḥamet ėdiŋ, semāya ḥakim olan size merḥamet ėde. (87a/3)

Şemūd: Semud kavmi, kökleri Hz. İsmail'den önceki döneme dayanan ve saf Arap olarak anılan nesli kesilmiş eski Arap kabilesi.

Anlar ki hergiz baḳmadılar taŋrılıḳ daʿvāsın ėden kāfirler oldı, Firʿavn gibi daḫı Şemūd gibi. (4a/2)

sen: Sen (teklik ikinci şahıs zamiri)

"Sen kimsen ki dünyāda senden yaramaz kimesne görmedüm?" dėr. (26a/12)

8b/4, 9a/4, 9a/5, 9a/8, 9b/1, 9b/2, 9b/4, 9b/4, 9b/11, 9b/12, 12b/12, 13a/5, 17a/14, 17a/15, 17b/1, 17b/1, 17b/2, 17b/3, 17b/6, 17b/7, 17b/8, 17b/12, 18a/14, 18a/15, 18b/1, 18b/3, 21a/14, 22a/2, 22a/11, 23b/6, 25b/2, 25b/4, 25b/3, 26a/12, 26a/13, 26b/13, 26b/13, 26b/15, 27a/15, 28b/6, 29b/11, 31b/9, 31b/11, 31b/13, 32b/5, 33a/3, 37a/14, 37b/13, 39a/1, 39a/2, 39a/13, 39b/3, 39b/3, 40b/2, 40b/3, 40b/5, 40b/6, 40b/9, 41a/15, 42a/2, 49b/11, 57a/15, 57b/2, 57b/5, 57b/6, 57b/7, 57b/8, 57b/11, 58b/3, 6a/12, 60a/14, 64a/5, 66b/7, 68a/9, 68b/5, 85a/9, 85a/9, 87a/9, 87a/9, 87b/6, 88b/5, 88b/8, 89b/8, 90b/3.

şenā (Ar.): Övme

ş. eyle-: Övmek, methetmek.

Resūl -*ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām*- ilerü ilerü varuṗ Allahü teʿālāya ḥamd eyleye ve ṣenā eyleye. (62a/1)

seng (Far.): Taş.

Ḫaberde gelmişdür ki her kim-ki bir muṣībete uġrarsa daḫı ol muṣībet içün yaḳasın yırtsa ve yāhūd gögsin dögse ṣanki seng aluṗ Allahü teʿālā ile ceng eyler. (22b/6)

serçe: Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş.

Dünyāda ol benüm maḫlūḳumdan bir serçeye merḥamet ėtdi. (87a/15), 87a/5, 87a/6.

sergerdān (Far.): Şaşırmış, sersemlemiş; perişan.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ…der içinde müteḥayyir, sergerdān olalar. (55b/13)

serḫoş (Far.): Sarhoş.

s. ola: Sarhoş bir duruma gelmek, esrimek.

…ḫalāyıḳ serḫoş ola, ʿaẕāb ḳatılığından tāze igitler aḳ ṣaḳallu ḳocalar ola. (59b/10)

setir/setr (<setr) (Ar.): Gizleme, kapama, örtme.

s. ėt-: Yok saymak, görmezden gelmek; şükretmemek.

Allahü teʿālānuŋ niʿmetine şükür ėtmekden ġāfil olması-y-ıla Taŋrınuŋ niʿmetini setir ėdicidür. (91b/12)

s. eyle-: Gizlemek, örtmek; görmezden gelmek.

Allahü teʿālā eyde: “Ėy ḳulum! Ben ol settār u ġaffār paḏişāham-ki bu ėtdügüŋ yavuz ʿamelleri dünyāda setr eyledüm.” (61b/10)

settār (Ar.): Ayıpları örten, bağışlayan Allah.

“Yā İlāhi, sen settārsın…” (31b/9)

sev-: Muhabbet beslemek, hoşlanmak, sevmek.

Allahü teʿālā eyde: “Yā Cebrā’il eline yapışuṕ cennete ilet ki dünyāda bir kişi severdi, ol kişi ʿālimleri severdi.” (65a/12) , 9a/8, 30a/6, 49b/4, 49b/4, 58a/1, 59b/2, 65a/13.

ṣevāb (Ar.): İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükâfat.

“Ṣevābını ol ḳuluŋ dīvānına yazın.” (31a/14), 62b/6.

sevgülü: Sevgili.

“Ḳanı senüŋ oġluŋ ve ḳızın, ḳavm ve kabīlen, sevgülü ḥelālüŋ, gerçek dostlaruŋ, gėce gündüz varuṕ geldügüŋ ḳonşularuŋ?” (33a/4), 15a/3, 32a/9, 32b/15, 49b/1.

sevin-: Sevinmek.

Üstümde iken sevindiŋ şimdi ḳarnımda melūlolsan gerek. (18a/9), 34b/9, 71b/14, 72a/5.

seviş-: Biribirini sevmek, birbirine sevgi duymak.

“Allahü teʿālā yoluŋa sevişüṕ varımuzı baḫşīş eyledük.” (54a/9)

seyf (Ar.): Kılıç.

…baʿzısın emīr ḳıluṗ eline seyf vėrdi; ol seyf ile dünyāların ıṣlāḥ ėtdi. (86b/13)

seyrān (Ar.): Gezip dolaşma, gezinme.

s. ėt-: Gezmek, dolaşmak.

Allahü teʿālā destūrı-y-ıla velīler ve ṣāliḥler ol atlara binüṗ cennet içinde uçuṗ seyrān ėderler. (81a/11)

seyr (Ar.): Hareket etme, yol alma.

s. ėt-: Hareket etmek.

Andan atılmış yüŋ gibi oluṗ havā yüzinde seyr ėderler. (36b/15)

seyyāḥ (Ar.): Seyahat eden, gezgin.

Ayaġı altın görenler yelüṗ yügüren seyyāḥlar oldı. (3b/13)

seyyi'āt (Ar.): Suçlar, günahlar.

Māʿnāsı budur ki: Her kimsenüŋ ki terāzūsı aġır gele yaʿnī ḥasenātı seyyi'ātdan ziyāde gele, ol kimesne cennet içinde bir dirlige ola ki ol dirlikden rāżı ola. (63a/10), 63a/1, 91a/11.

seyyid (Ar.): İleri gelen, baş, başkan.

Resūlden *-'aleyhi's-ṣalātü ve's-selām-* eyitdi: "Veyl, ol emr içün seyyid oldılar." (90b/9)

ṣı-: Reddetmek, hiçe saymak, kabul etmemek.

"Sen diri iken anlardan ötüri benim buyruġum ṣıyuṗ baŋa āṣī olurduŋ." (18b/2), 73a/10, 73b/1, 73b/3, 73b/9, 73b/10.

ṣıddīḳ (Ar.): 1. Özü sözü doğru olan, sözünün eri, çok doğru.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ṣıddīḳ ʿalemi dikile. (55a/7)

2. İlk halife Hz. Ebûbekr'in lakabı.

Ne-ḳadar ki ṣıddīḳlar var-ısa Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ ʿalemi diṕinde ola. (55a/8)

ṣıfat (Ar.): 1.Özellik, vasıf, sıfat.

Kaʿbü'l Ahbār eyitdi: "Ṣordum Resūlden cennetde biten aġaçlar ne ṣıfatludur?" (80a/15), 51b/3, 52b/13.

2. Yüz, surat.

Ḳāfirler ṣıfatı ḳara ola. (51b/5)

sıġa-: Okşamak.

Eli-y-ile vėrdügi ṣadaḳa ḳarşu gelür, eydür: "Bu yaŋadan saŋa yol yokdur ki bu eli-y-ile ṣadaḳalar vėrmişdür, yetimler başın sıġamışdur…" (13b/8)

ṣıġın-: Korunmayı, esirgenmeyi beklemek.

"Bu sizüŋ oduŋuz ki var, cehennem odından Allahü teʿālāya ṣıġınur. (66b/2)

ṣıġır: Sığır.

Gözleri yıldırım bigi şaḳır, dişleri ṣıġır boynuzı bigidür. (71a/3)

Ṣırāṭ (Ar.): Sırat köprüsü, üstünden geçip cennete gitmeke üzere cehennemin üzerine kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü.

"Ol Ṣırāṭ ḳıldan ince ḳılıçdan itidür, ṣu gibi ditrer, dün ḳarasından daḫı ḳaraŋudur." (63b/5)

41a/12, 42b/8, 47b/6, 48a/13, 58b/13, 63b/3, 64a/3, 64a/5, 64a/6, 64a/7, 64a/8, 64a/8, 64b/2, 64b/3, 64b/6, 64b/7, 64b/8, 64b/10, 64b/15, 82b/13, 83a/2.

şıvar-: Su vermek, sulamak.

….ʿaṭaşdan dilin ćıḳarmış bu kelbüŋ ḥāline naẓar ḳıldı; merhāmet ėdüṕ edigin ćıḳardı, ṣu ćeküṕ ol kelbi ṣıvardı. (87b/14), 57a/6, 57a/7.

şıva: Bir yapının duvarlarına sürülen ince harç.

Ṣıvası müşgdendür. (78b/10)

şıyām (Ar.): Oruç.

“Ümerā, cennete ṣalavatlar-ıla, ṣıyāmlar-ıla girmez; belki ḫalḳ üzerine şefḳat ėtmesi-y-ile ve ḥaḳḳ üzerine yardum ėtmek-ile girürler.” (88b/11)

sız-: Akmak, sızmak; çıkmak.

Bu beşāreti işidicek bedenden şöyle āsānlıġla sızar ćıḳar. Ṣaŋasın bir ḳabdan bir ḳaṭre ṣu sıza. (24b/4-5)

sızı: Hafif ve ince ağrı.

“Cehennem içinde yılanlar vardur, deve boynı bigi; ṭamu ehlini bunlaruŋ biri soksa ḳırḳ yıla degin sızısı gitmeye.” (66a/4)

Siccīn (Ar.): Cehennemde bir vadinin adı.

Ammā kāfirler cānı daḫı münāfıḳlar cānı gibi Siccīndedür, yedinci ḳat yėr altında cehennem içinde. (36a/5), 35b/7.

sidik: İdrar.

“Daḫı bir gün namāz ḳılduŋ; gövdeŋe sidik degdi sen andan ṣaḳınmaduŋ.” (26b/15)

sigirt-: Koşmak, seğirtmek.

Beşinci bölük sigirdüṕ geçeler. (64a/12), 81b/5.

silk-: 1.Üstündeki şeyleri düşürmek veya temizlemek için bir şeyi kuvvetle sallamak, sarsmak.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā ḫalāyıḳ ḳabirlerinden ḳoparıcaḳ mü’minler üzerine ḳonan tozı ṭopraġı silkeler. (48a/9), 41a/3, 48a/10.

2. Ani bir hareketle, kuvvetle sarsmak.

Yüzleri üstine ṭırmanalar biŋ yıl emek çekeler; tā ki ṭaġuŋ üzerine çıḳmaġa yaḳın ḳaldıḳları vaḳtın ṭaġ bunları bir kez silke…(71b/10)

silkin-: Üstünü silkmek, kendini silkelemek.

Her günde üç-yüz altmış kez nūr deŋizine ṭalar çıḳar, silkinür; ḳanadlarından her ḳaṭre ki düşer, bir ferişteh yaradılur. (7b/8)

sin: Mezar, kabir.

Ebū Ḳulābeden rivāyet eyledi-ki: “Bir gėce yaturken düşinde gördi-ki ḳabirler yarılmış, ölüler ṭaşraçıḳmış, sīnler ḳıranuŋda otururlarmış.” (21a/11)

sini: Üzerinde yemek de yenilebilen yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi.

Yetmiş ḳız oġlan cāriye geleler, yetmiş sini getüreler; kimi yāḳutdan kimi dürrden kimi altundan. (84a/9)

siŋek: Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı; sinek.

Her biri siŋek deŋlü ol yemişlerüŋ içi ṭopṭolu aġudur. (72b/11)

siŋir: Duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet.

Andan-ṣoŋra rūḥ bedenin dükeli yėrine daġıldı; et oldı, ṭamarlar oldı, siŋirler oldı. (5b/6)

siz: Siz (çokluk ikinci şahıs zamiri).

Allahü teʿālā eyitdi: “Ben bildüm şol nesneyi ki siz bilmezsiz.” (29b/12)

20b/13, 21a/8, 21a/7, 23b/7, 27b/8, 29a/2, 29a/5, 29a/9, 29a/11, 30a/12, 31a/13, 34b/2, 34b/6, 38a/13, 38b/9, 50a/3, 53b/4, 53b/12, 54a/5, 54a/6, 59a/2, 64b/15, 66a/1, 66a/12, 66a/14, 66b/1, 68b/10, 68b/11, 70a/7, 70a/15, 75b/2, 75b/2, 75b/3, 81a/14, 81a/15, 81b/2, 87a/3.

ṣofra: Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu; sofra.

Şol sāʿat Allahü teʿālā emri-y-ile ol ḳuş ine mü’min öŋinde ṣofra üzerinde ḳonuṕ göz açuṕ yumunca anuŋ birazı biryan birazı yaḥni ola. (84b/11), 65a/7.

ṣoḳ-: 1. (Bir şeyi) içine veya arasına girmesini sağlamak.

Ayruḳlara rūzī ḳıldum, yėr altına ṣoḳdum. (30a/8), 69a/1.

2. (Yılan, böcek, akrep vb. için) Isırmak, iğnesini batırmak.

Ḳaçan bu yılanlarıŋ biri ṭamu ehlini ṣoḳsa biŋ yıla degin aġrısı gitmeye. (72a/7), 66a/4.

ṣol: Sol taraf.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳul cān neʿzine düşse şeyṭān ṣol yanına gelüp oturur. (15a/12)

3b/1, 3b/2, 3b/5, 3b/7, 31a/3, 4a/14, 6a/9, 14b/10, 29a/10, 30b/1, 44b/2, 53a/13, 58b/12, 61a/12, 62b/2, 62b/14, 62b/15, 69a/1, 83a/1, 31a/4.

ṣol-: Tazeliğini, diriliğini ve canlılığını yitirmek.

Nėte-ki dünyāda günden güne varduḳça ḳarıyup ḳocalup ḳuvvetleri eksilir, ḥüsünleri ṣolardı. (84a/1)

soŋ: Son.

Soŋ geçen yirmi beş biŋ yılda geçe. (64b/2), 20b/1, 27b/5.

soŋra: Sonra.

Bilgil ki Allahü teʿalā, Cebrā'ili Mīkā'ilden beş-yüz yıl soŋra yaratdı. (7b/5), 7a/9, 12b/8, 16a/14, 32a/3, 71b/13, 87b/6, 89b/8.

ṣor-: Sormak.

Feriştehler ṣorarlar ki: "Bu ne ḫabīṯ murdār rāḥiyadur?" (25b/12)

9a/13, 12b/9, 13b/12, 15b/3, 16a/15, 16b/8, 21a/14, 22a/5, 24b/10, 25b/2, 27a/5, 27b/13, 29a/1, 29a/1, 29a/14, 31a/5, 31b/6, 31b/8, 36b/5, 41a/11, 41a/11, 41a/12, 42b/5, 43a/14, 43b/4, 48a/2, 49a/10, 49a/13, 50b/5, 51a/4, 53b/14, 61b/1, 61b/4, 63b/8, 63b/9, 63b/13, 63b/13, 63b/13, 63b/14, 63b/15, 63b/15, 65a/5, 65a/7, 65a/8, 65a/9, 65b/4, 67b/8, 67b/12, 68a/7, 69a/9, 79a/13, 80a/15, 81a/8, 87a/8, 87b/4, 89b/13, 91b/1.

ṣorı / ṣoru: Soru, sual.

“Dört bölük vardur ki ḳıyāmet güni ḫalḳ ṣorı ḥisāb vėrirken anlar nūrdan minberler üzerine ćıḳuṗ araṣāt ehli temāşa ḳılar.” (27a/3), 29b/3.

Ne farīża ne nāfile daḫı ölicek Allahü teʿālā ḳabrını dar eyler; ṣorusunı, ḥisābını ḳatı eyler. (22b/14) 27b/5

ṣorucı: Sual melâikesi; sorucu.

Ḳaćan mü’min ṣorucıya cevābı dürüst vėrse gökden āvāz gelür ki: “Gerćek söyler ḳulum.” dėr. (25a/7)

ṣovuḳ: Soğuk.

Ḳaćan üstüne ṣu ḳoysalar ćağıruṗ eydür: “Allah ḥaḳḳı-ćün ṣuyı üstüme ṣovuḳ ḳoyma.” (20a/12), 21a/5, 50a/4.

ṣoy-: 1. Birinin giysisini çıkarma.

Yigitlik yüzügin barmaġından ćıḳaralar, güyegülik gönlegin ṣoyalar… (20a/6), 17b/3.

2. Bir şeyin üzerinden kabuk, deri vb.ni çıkarmak.

Allahü teʿālā ol ṭırnaḳdan libāsı ṣoyuṗ yėrine deri yaratdı. (5b/10)

ṣoyul-: Üzerindeki kabuk, der, zar veb. çıkarılmak.

Libāsları ḳaṭrandan ola, geydikleri saʿāt derileri ṣoyula. (73a/3)

sög-: Kötü söz söylemek, küfretmek.

“Dünyāda iken ḳaćan bize ẓulmėtseler ṣabr ėderdük, sögenlere ʿafv ėderdük.” (53b/8), 34a/11.

söyin- (<söyün-): Sönmek, parlaklığı gitmek.

Şimdi gėce ḳarangusı bigidür; yalıŋı çıḳar közi söyinmez. (65b/15)

söyle-: 1. Demek, söylemek.

Allahü teʿālā eydür: “Gerçek söyler.” (13a/8), 13b/2, 16a/15, 17a/14, 17b/5, 18a/3, 18b/8, 25a/9, 43a/11, 71a/13,

2. Konuşmak.

Ḳatı ḳatı iŋleye, dili bağlana söylemeye… (59b/2), 18a/11, 27b/2, 41b/5, 48a/2, 60a/3

3.Bildirmek.

Pes Melekü’l-mevt, Allahü teʿālāya işitdügi sözi söyler. (13b/4)

4. Bahsetmek, anlatmak.

Uyḳusundan uyanıcaḳ durdı, ol kişinüŋ oğlunı buldı, atasınuŋ ḥālin söyledi. (21b/8), 44b/15

söz: Lakırdı, kelam, söz; kelime, ibare.

Ḳaçan Resūl, Cebrā’ilden bu sözi işitdi, ʿaḳlı gitdi. (68a/12), 10a/3, 13b/4, 14a/12, 16a/15, 16b/11, 17a/14, 17b/5, 18a/3, 18b/8, 22a/2, 44b/15, 60b/14.

s.-ne uy-: Bir kimsenin her dediğini yapmak.

Şol-ki saʿādet ehlidir, āḳibetin gözedir şeyṭānuŋ sözine uymaz. (16a/7)

ṣu: Su.

Pes ol cān ḳabre gelüp ıraḳdan görür ki beden ḳurumış, aġzından ṣular aḳmış. (32a/7)

7a/6, 11a/3, 15b/11, 15b/13, 15b/14, 16a/2, 16a/3, 16b/5, 16b/6, 16b/8, 16b/9, 20a/11, 20a/12, 24b/5, 32b/2, 36b/7, 37a/2, 38b/8, 46b/13, 48a/5, 49b/8, 50a/4, 57a/4, 63b/5, 67b/2, 67b/3, 72a/15, 72b/13, 73b/6, 79a/8, 80a/6, 81a/3, 81b/13, 83a/3, 84b/2, 84b/6, 87b/13.

su'āl (Ar.): Soru.

s. ėt-: Sormak.

…Süleymān peyġamber ile su'āl ve cevāb ėden ḳarınca… (56b/9), 54a/15.

ṣubḥ (Ar.): Sabah.

Ḳaçan aḥşam olıcaḳ orucın açsa, ṣu içse Allahü teʿālā ḳudreti-y-ile ne-ḳadar ol ḳuluŋ gövdesinde ṭamarları var-ısa ḳamusı ol ḳula yarlıġanmaḳ isteyüp tā ṣubḥ oluncaya degin…dėrler. (49b/11)

ṣuleḥā (Ar.): Günah işlemeyen, iyi amel sahibi insanlar; salihler.

Ve her kim memleketüŋ ṭarīḳler emīn olmaḳ diler, raʿiyyetüŋ ṣuleḥāsına tevḳīr eylesüŋ. (89a/5)

sulṭān (Ar.): Hükümdar.

Sulṭānlar arasında boġazın, gözin görenler vāʿizler ve mü'ezzinler oldı. (3a/10), 3a/1, 86a/8, 88a/7.

ṣun-: 1.Uzatmak, vermek.

Ol ferişteh ölünüŋ kefeninden bir pāre yırtup eline ṣunar… (28a/6), 72b/4.

2. Dokunmak, değmek.

Ṣundukları vaḳtın barmaḳları döküle… (72b/4), 36b/8.

3. Uzanmak.

Yaʿnī yemişleri yaḳındur ṣunuṗ almaġa asāndur. (81a/1)

ṣūr (Ar.): Kıyamet günü Hz. İsrāfil'in üfleyeceği boru.

Allahü teʿālā ṣūrı İsrāfīl eline vėrdi. (36a/14)

6b/5, 34b/13, 35a/1, 36a/7, 36a/7, 36a/7, 36a/10, 36b/1, 36b/3, 36b/5, 36b/7, 36b/10, 36b/11, 40a/5, 42b/9, 42b/9, 59b/7.

sūre (Ar.): Kur'anı oluşturan yüz on dört bölümden her biri.

Duḥān sūresi-y-ile nārdan necāt buldum. (85a/13), 85a/14.

s. -i Kehf (85b/4)

s. -i Vaḳaʿa (85b/9)

ṣūret (Ar.): Görünüş, biçim, görünen hal.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan bir kimesneye ölüm gelse kendü ṣūretinde gelür. (9a/3), 1b/12, 1b/12, 4a/5, 4a/7, 4a/10, 4a/10, 6b/14, 7a/15, 7b/9, 9b/8, 26a/1, 37b/2, 43b/6, 43b/8, 45a/9, 45a/15, 45b/1, 56b/12, 65a/15, 75a/14.

ṣūretlü: Görünüşlü.

Dişin görenler ḫūb ṣūretlüler oldı. (3a/9), 25a/15, 25b/3, 26a/9.

ṣusız / ṣusuz: Susamış olan, susuz.

Daḫı ol günde ḫalāyıḳ aç ve ṣusız olalar. (51a/9), 48b/5, 50a/4.

Pes ḫālāyıḳ ḳabirleriden aç ve ṣusuz ʿuryān bir zamān ḫayrān ḳalalar. (43a/12), 48a/1.

ṣusızlıġ / ṣusızlıḳ: Susamış olma durumu, susuzluk.

Yüreklerin yaḳma ki Ramażan ayın oruç ṭutuṗ ṣusızlıġdan yürekleri yanmışlardur. (71b/3)

"Bundan size yol yoḳdur kim bugünden ḳorḳuṗ nėce açlıḳlar ve ṣusızlıḳlar çeküben oruçlar ṭutmışdur." (29a/12), 15b/9, 16a/4, 37a/13, 55b/12, 71b/11, 72a/3.

ṣuvar-: Sulamak, su vermek.

Allahü teʿālā eyitdi: "Yā Muḥammed! Ümmetiŋden her kim-ki beni bu ad-ıla aŋalar ḥāliş göŋül ile dört ırmaḳdan daḫı ṣuvaram." (80a/14), 57a/6, 57a/7.

süci: Şarap.

Bir münādī nidā ḳıla ki: "Bunlar anlardur ki süci içerlerdi; tevbe ėtmeden öldiler, cezāları budur, varacak yėrleri cehennemdür." (47b/1)

sücūd (Ar.): Secde etme.

Ḥaḳḳ teʿālā ṭarafından bir ferişteh çağıruṗ eyde. "Başıŋı götür ki bugün rukūʿ sücūd degildür. Belki ḥisāb ve ʿaẕāb günidür. (41b/15), 4a/6.

süd / süt Süt.

Gördüm cennet içinde dört ırmaḳ aḳar: Biri ṣu ırmaġıdur, biri süd ırmaġıdur… (79a/8), 80a/7.

Cennetüŋ…ırmaḳları ṣudur, sütdür, baldur, ḥamırdur. (81a/3)

sülūk: Bir yola girme, bir yol tutma.

Mikāīl bin Süleymān naḳl ėder: "Sülūk kitābında eydür: Melekü'l-mevtüŋ yedinci gökde durağı vardır." (10b/15)

sümkür-: Soluğu burundan hızla vererek sümüğü dışarı atmak.

Cennet ehli cennetde tükürmeyeler ve sümkürmeyeler. (83b/12)

sündüs (Ar.): İpin yanı sıra altın ve gümüş tellerle dokunan, kaftan ve giysi dikiminde kullanılan bir tür ipekli kumaş.

"Cennet içinde Ṭūbā aġacından büyük aġaç yoḳdur; aṣlı incidendür; budaḳları zebercetden, yapraḳları sündüsdendür." (80b/5)

süŋü: Kargı, süngü, mızrak.

İki bāzūsın görenler ḳılıç ṣalanlar, süŋü dutanlar oldı. (3a/15), 38a/6.

süŋük: Kemik.

Her bir ḥūrī yetmiş ḥülle geyeler, altında süŋükleri içinde ilikleri görüne. (83b/2), 4a/15, 4b/11, 17a/4, 27b/4, 32b/8, 42b/11, 72b/2, 73a/13, 77b/7, 77b/10.

sür-: 1. Kovmak, uzaklaştırmak.

"Ėy nėce ʿömürleri dünyāda sürdüŋ, ėy nėce mü'minleri ki azdırduŋ." (37b/7)

2. Göndermek.

Ḳaḳan ʿalem getürüle kāfirleri cehenneme süreler.(55a/5), 68b/12, 69a/10.

3. Yaşamak, geçirmek.

Ḥayātıŋda sürdügüŋ şāḏlıkları ve nāzuŋ niʿmetleriŋe ḥarīr geyüṕ ḳalıŋ döşeklerde rāḥat oluṕ yatırduŋ. (33a/1)

4. Yönetip yürütmek, kullanıp ilerlemesini sağlamak.

Cemāʿat bineler, mü'ezzinler yedeler, imāmlar süreler, ʿaraṣāt ehli anları göricek ṣoralar…(65b/3)

süri-: Sürüklemek, sürmek.

Evvel bölük ḳoṕalar elleri ayaḳları yüzleri üstine süriyüṕ getüreler. (45a/10), 51b/10, 62b/9, 73a/11.

süril-: Uzaklaştırılmak, nefyedilmek

Ādem peyġamberüŋ ḳabri üstünde ṭuruṕ eyde: "Senüŋ uçundan ḥażretden sürilüṕ merdūd oldum." (37b/13), 51b/7.

sürmelü: Sürme ile boyanmış olan; sürmeli.

Saḳalları ve gövdede biten ḳılları olmaya, gözleri sürmelü ola… (75a/3), 83b/8.

sürün-: Sürünmek.

Dördünci ḳabrinden ṭuralar aġzından ḳan aḳar, bağırsaḳları yėrde sürünür ola. (46a/4), 44b/13,

-Ş-

şaʿbān (Ar.): Ay takviminin sekizinci ayı, üç ayların ikincisi.

Ḳaçan bir yıl tamāmolsa yazılan nāmeleri bir yėre cemʿėdüṕ levh sözleri aradan ṭarḥėderler Şaʿban ayınuŋ on beşinci gėcesinde tā ʿömriāḫire ėrince. (60b/14), 34a/4, 51a/8, 51a/11.

şād (Far.): Sevinçli.

ş.u ḫurrem ol-: Seviçli, mutlu olmak.

Üstümde şād u ḫürrem oluṕ yürürsin, ḳarnımda ġamgīn olsan gerek. (18b/12)

şādılıġ / şādılıḳ: Gönül ferahlığı, sevinçlilik.

Ehlinden ve ʿıyālından ḳavmından kendü içün ṣadaḳa ve ḫayr duʿāsı ḳılsa şādılıġ-ıla sevinüṕ giderler. (34b/9)

Ḥayātıŋda sürdügüŋ şādılıḳları ve nazük niʿmetleriŋe…(33a/1)

şaḳı-: Şimşek ve yıldırım gibi çakmak, parlamak.

Gözleri yıldırım bigi şaḳır, dişleri ṣıġır boynuzı bigidür. (71a/2), 26a/2.

şaḳī (Ar.): Her çeşit günahı işleyebilen, habîs.

Anlar ki şakīlerdür: Ṣusızlıġa ṣabrėtmeyüṕ şeyṭāna uyar ne dėrse anı dėr, dünyādan gider imānsız. (16a/4), 61a/11, 69b/15.

şarāb (<şerāb) (Ar.): İçecek şey.

Pes oruç dutan mü'minler ol mā'ideden yėyüṕ ol şarāblardan içüṕ raḥāt olalar. (50a/7), 48b/6, 48b/14, 50a/1, 50a/3,

şarāben ṭahūrā (Ar.): Cennette içileceğine inanılan temiz içecek.

Gördüm cennet içinde dört ırmaḳ aḳar; Biri ṣu ırmaġıdur, biri süd ırmaġıdur, biri bal ırmaġıdur, biri şarāben ṭahūrā ırmaġıdur.(79a/9)

şecere (Ar.): Küçük ağaç.

Ol aġaca şecere-i yaḳīn dėyü advėrdi. (1b/4)

şedīd (Ar.): Şiddetli, sert, katı.

Ḥükümde ʿadl eylemek emr-i şedīddür. (90b76)

şefīḳ (Ar.): Merhametli, esirgeyici.

Emīr olan kimesne mażlūmlara raḥ[ī]m ve żaʿīflere şef[ī]ḳ olmaḳ gerekdür (87a/1)

şefāʿat (Ar.): Suçlu veya muhtaç olan için af ve ihsan ricası.

Bugün şefāʿat günidür. (42a/2), 65a/6.

şefḳat (Ar.): Koruma, acıma ve esirgeme duygusus ile karışık olan sevgi.

Ḳalbinüŋ riḳḳat ve şefḳat ve merḥameti ola. (88a/15), 39b/11, 88a/5.

ş. ėt-: Merhamet etmek, korumak.

"Ümerā, cennete ṣalavatlar-ıla ṣıyāmlar-ıla girmez; belki ḫalḳ üzerine şefḳat ėtmesi-y-ile ve ḥaḳḳ üzerine yardum ėtmek-ile girürler." (88b/11)

ş. eyle-: Şefkat göstermek.

Her kim ḫazā'ini çoḳ olmaḳ diler, raʿiyyeti üzerine şefḳat eylesiŋ. (89a/4)

şefḳatlü: Şefkatli, merhametli.

"Ben anlardan şefḳatluyam." dėyüṕ buyurur…(18b/4)

şehādet (Ar.): Şahit olma, şahitlik.

Dili Ṭāyifden olduġı-çün şehādet yėri oldı. (4b/13)

ş. kelimesi: "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdûhu ve resûluhu" cümlesi.

Saŋa üç kez şehādet kelimesin ʿarż eyledük, ikisinde yüzin çevirdüŋ, üçüncide dėmezem dėdüŋ. (16b/1), 16a/10, 16b/12.

şehīd (Ar.): Allah yoluna ve din uğruna savaşırken olan; şehit.

Ol üç ṭā'ifenüŋ biri şehīdler ola, biri Ramazan ayuŋ oruç dutanlardur, biri ʿArife güni oruç dutanlardur. (49a/6), 2a/14, 50a/11, 78a/1,

ş. ol-: İmanı ve kutsal bir amacı uğruna savaşırken ölmek.

Dėmişlerdür ki: "Ol vaḳtın kim Ḥażret-i Ḥüseyin şehīt oldı; ḫāṭūnı, Ḥażret-i Ḥüseyinüŋ ḳabri üstünde bir yıl gėce gündüz oturuṕ aġladı, ṣaġu ṣaġdı." (23a/13)

şehvet (Ar.): Şiddetli arzu, şehvet.

Anlar şunlardur ki şehvetlerine uyuṕ nefsleri ārzūsında ḳoşanlardur. (44a/14),

4b/11, 78a/6.

şeḳavet (Ar.): Kötü yaradılışlı, kutsuzluk.

Eger yeşil ḳaṭre ṭamlasa Melekü'l-mevt bilür ki ol ḳul şeḳavet ehlīdir. (12a/7), 10a/11.

şer'i (Ar.): Şeriate ait, şeriate uygun.

Şer'ide mübāḥ olan umūrda ʿāmme-i müslimīne vüsʿat olduḳça irāde ḫayr ėtmek gerekdür. (88a/8)

şerbet (Ar.): Şerbet.

Melekü'l-mevt eyde: "Cehennem ḳadeḥi birle şerbet içürüp anuŋ ʿaẕābı-y-ıla rūḥuŋı ḳabż ėderem." (38a/2), 37b/15.

şerīʿat (Ar.): Allah'ın emri.

Arḳasın görenler emr-i şerīʿata muṭīī oldı. (3b/10)

şerīf (Ar.): Şerefli, itibarlı

"Ėy-vay! Bizim ulumuz, şerīfimiz" dėyüp aŋsalar… (27a/14), 27b/1.

şerr (Ar.): Fenalık, kötülük.

Bu feriştehler muḳarreblerdür daḫı ʿarşı getürenlerdir daḫı ādemüŋ ḫayrın ve şerrin yazanlardur. (6b/14), 26a/10, 30b/1, 30b/14, 49b/7, 60b/11.

ş. gör-: Kötülük görmek, kötü muameleye mağruz kalmak.

'Eger ḫayır işlediŋse ḫayır görürsin, eger şerr işlediŋse şerr göresin.' dėr. (18a/2)

ş. işle-: Kötülük yapmak.

'Eger ḫayır işlediŋse ḫayır görürsin, eger şerr işlediŋse şerr göresin.' dėr. (18a/1)

şeşer: Çözmek.

Ḥükminde ʿadil ėtse ol ʿadil anuŋ baġın şeşer ve eger ẓulümėtdi-y-ise ol ẓulüm anı helāk ėde. (90b/15)

şeyāṭīn (Ar.): Şeytanlar.

Gerekdür ki kāfirleri yayaḳ yüridüṗ belki şeyāṭīnden biz şeyṭān-ıla ćadışduruṗ yüzleri üstine süriyü ʿaraṣāta getürürler. (51b/9)

şeyṭān (Ar.): Şeytan.

Şeyṭān ayaġı yanına gelür ol ḳadeḥi yine gösterür. (16a/1), 15a/12, 15b/2, 15b/10, 15b/12, 15b/13, 16a/3, 16a/4, 16a/6, 17a/5, 17a/9, 30b/12, 51b/9, 59b/5, 69a/4, 69a/11, 73b/3.

şimden gėrü: Bundan sonra, bundan böyle.

Pes Melekü'l-mevt gelüṗ deŋizlere eyde: "Sizüŋ daḫı müddetiniz bu ḳadar oldı, şimden gėrü fānī oluŋ." (38a/14)

şimdi: İçinde bulunulan zaman, şu anda, şimdi.

"Dünyāda iken işledüŋ, Taŋrıdan utanmaduŋ şimdi benden mi utanursın?" dėr. (28a/10), 13a/5, 17b/15, 18a/9, 18a/10, 18a/11, 20a/10, 28b/7, 34b/6, 38b/4, 41b/1, 65b/14, 68a/14.

şirā' (Ar.): Satın alma, satın alınma.

Bir münādī nidāḳıluṗ eyde: "Bunlar beyʿde ve şirāda yalan söyleyenlerdür." (46a/5)

şirk (Ar.): Allahʿa ortak koşma.

"Eger imān küfürden şirkden ḳurtulmış ise geçmege ḳoyalar…" (63b/10)

şiş-: Vücudun herhangi bir yerinde meydana gelen genişlemek, büyümek; şişmek.

Üçünci bölük ḳabirlerinden ḳopalar ḳarınları şiş-miş ola, her birinüŋ ḳarnı bir ṭaġ bigi ola, ḳarınlarınuŋ içi ṭolu yılanlar ve ʿaḳrepler ola. (45b/5)

şol: 1. Şu, o (işaret zamiri)

Şol-ki saʿādet ehlidir, āḳibetin gözedir şeyṭānuŋ sözine uymaz. (16a/6)

2.Şu, o (işaret sıfatı)

…mü'min anı göricek şeyṭān-ıduġın bilmez, eydür: "Şol ṣudan vėr içeyim" dėr. (15b/13)

16a/8, 29b/9, 29b/12, 30a/12, 33b/10, 36a/1, 36b/8, 41b/10, 43a/6, 44a/5, 48b/7, 53a/4, 53a/5, 53a/6, 53a/10, 53a/12, 53a/13, 55a/12, 56a/3, 56a/8, 56a/12, 59b/7, 62a/12, 69a/7, 79b/7, 82b/1, 90b/4.

ş. ḳadar: O derece, o ölçüde; çok fazla.

Ululuġı şol ḳadardur ki eger cemīʿ deŋizler ve ırmaḳlar ṣuyunı başına dökseler bir ḳaṭre yėre düşmeye-y-idi. (11a/3), 48b/8, 70b/13, 72b/12, 84b/8.

ş. sāʿat: zf. Hemen, o anda, o saatte.

Melekü'l-mevt göklere çıḳuṕ bir kerre ṣayḥa ėde, şol saʿāt ay ve güneş nūrı gidüṕ ḳapḳara olalar. (39a/9), 24b/5, 25a/11, 26b/6, 38a/5, 38b/7, 38b/15, 39a/6, 56b/1, 66b/15, 68b/9, 82a/10, 84b/10.

şöyle: 1. Şu şekilde, öyle.

Baʿzısı ḳapḳara kömür olur, baʿzısı şöyle geçe, ṭamu odından ḳayırmaya. (64b/5), 7a/2, 11a/7, 12b/11, 20b/11, 24b/4, 25a/2, 26a/8, 27b/3, 37a/2, 39b/7, 39b/14, 62a/2, 64a/6, 69b/13, 77a/11, 77b/8.

2. Şu derece, şu denli

Ol ruḥ adlu ferişteh şöyle büyük ola ki yalŋuz bir ṣaf ola. (33b/13), 20a/7, 25b/8, 26a/5, 26a/6, 26b/4, 44a/12, 50b/10, 70b/2, 77b/6, 80b/9.

şu: 1. Şu (işaret sıfatı).

Ṣayru miskīn eydür: "Şu ṣudan vėr içeyim." (16a/2)

2. Şu (işaret zamiri)

Anlar şunlardur ki şehvetlerine uyuṕ nefsleri ārzūsında ḳoşanlardur. (44a/13), 9a/8, 26b/11, 31b/4.

şükür (<şükr) (Ar.): Verdiği nimetler için Allah'a dua etme, hamd etme.

ş. ėt-: Allah'a minnet duygusunu sunmak, şükreylemek.

"İnsān nefsine ẓulüm ėdicidür. Allahü teʿālānuŋ niʿmetine şükür ėtmekden ġāfil olması-y-ıla Taŋrınuŋ niʿmetini setir ėdicidür." (91b/10), 15b/5.

ş. eyle-: Şükretmek, hamd etmek.

"Her kim-ki ḳażāma boyun ṭutsa, belālaruma ṣabr eylese, niʿmetlerüme şükür eylese anı gerçek imānlu ḳullarumdan yazarum…"(24a/3), 24a/6

-T-

tā (Far.): 1. Kadar, dek, değin

Ḳaçan-ki göge ėrişeler, gök ḳapuları açılur, ferişteler-ile gönderirler tā yedinci ḳat göge varınca. (24b/14), 8a/4, 24b/12, 28a/14, 31a/6, 33a/6, 33a/14, 33b/1, 49b/11, 55a/2, 56a/10, 56a/12, 60b/15, 85b/7.

2. Nihayet.

Tā yetişdiŋ anı ḳuçduŋ ve eyitdüŋ: "Yā miskīn! Niçün zaḥmet çekdiŋ ve baŋa daḫı zaḥmet çekdirdiŋ?" (88b/6)

t. ki: …a kadar, sonunda, -mak içi, -ması amacıyla.

Pes barmaḳlar ucunda ol libāsdan eşer ḳaldı; tā ki Ādem evvelki ḥālin aŋlaya. (5b/12)

Biŋ yıl daḫı yaḳdı; tā ki aġardı. (65b/13)

6a/3, 8a/7, 8b/7, 11b/13, 13a/2, 15a/13, 16a/3, 16b/6, 16b/9, 20b/3, 25a/12, 26a/14, 29b/14, 30a/12, 35b/9, 38b/15, 42a/12, 65a/6, 65b/13, 66b/5, 69b/9, 71b/8, 72a/15.

taʿaccüb (Ar.): Şaşırma, şaşakalma.

t.ėt-: Şaşırmak, şaşakalmak.

Cebrā'il cennete vardı anuŋ niʿmetini ve ziynetini teferrüc ḳılup taʿaccüb ėderken ḳarşudan bir ḥūri çıḳa geldi… (82a/7), 62a/2.

taʿām (Ar.): Yemek.

“Bir od ki dünyāda siziŋ taʿāmıŋuz pişürür.” (66a/12), 5b/4, 66b/4, 72b/8, 73a/5, 84a/8, 84a/10, 84a/11, 84a/14

ṭāʿat (Ar.): İbadet.

Ol kara ki ne-ḳadar dururs̱a Allahü teʿālā ṭāʿatın ḳabul eylemez. (22b/12), 14a/13, 26a/10, 88a/8.

ṭā’ife (Ar.): Bölük, grup.

Ḫaberde gelmüşdür ki ḳabir içinde on ṭā’ifenüŋ gövdesi çürümez. (50a/10)

45a/11, 49a/4, 49a/6, 50b/2, 52a/14, 52b/15, 53a/2, 53b/3, 53b/4, 53b/11, 54a/4, 54a/6, 54a/12, 69b/10.

ṭabaḳ (Ar.): Yiyecek koymaya yarayan, az derin ve yayvan kap.

Her birinüŋ öŋinde nūrdan birer ṭabaḳ var. (21a/12), 11a/5, 21a/13, 21a/14, 21b/14, 48b/8, 48b/12.

ṭabīb (Ar.): Doktor, hekim.

Burnın görenler ḥakīmler ve ṭabībler, ʿaṭṭārlar oldı. (3a/6)

tāc (Ar.): Taç.

Cebrā’il elinden ḥülleyi ve tacı aluṕ geye, Burāḳa bine. (41b/3), 62a/7, 62b/6, 77b/11, 89a/3.

tācir (Ar.): Ticaretle uğraşan.

Boynın gören tācirler oldı. (3a/13)

ṭad- / ṭat-: 1. Tadına bakmak, tatmak.

Ve biri ṭatmaḳ, ağızda. (5a/5)

2. *mec.* Duymak, hissetmek.

"Ṭadın şol ʿaẕābı ki dünyāda yalan söylerdiŋüz." (69a/7), 37b/7, 39b/4.

ṭaddur-: Tattırmak; hissettirmek, yaşatmak.

"İn, benim ḫışmum ve ḳahrum birle iblīs ölümi ṭadur. (37a/11)

ṭaġ: Dağ.

Ḫaberde gelmişdür ki Allahü tebārek ve teʿālā, cehennem ehli içün bir ulu ṭaġ yaratmışdur. (71b/7), 4b/1, 4b/11, 35b/6, 36b/12, 38b/9,38b/10, 38b/12, 38b/15, 42a/15, 42b/12, 45b/7, 63a/2, 66b/14, 66b/15, 71b/7, 71b/9, 71b/10, 79b/9.

ṭaġıl-: Dağılmak; parçalanarak yayılmak.

Her pāreleri bir yaŋa ṭaġıla, elleri bir yaŋa ṭaġıla, ayakları bir yaŋa…

(73a/12-13), 42b/12.

ṭaġla-: Kızgın bir demirle hayvan derisine damga vurmak, dağlamak.

…cehennem odına ḳızduruṗ ol māluŋ issi-ki zekāt vėrmezdi, alnına, yanlarına ve gögsine ve arḳasına başuṗ ṭaġlayalar. (46a/3)

taḥallül (Ar.): Ayırma, ayrıştıma.

t. ėt-: Ayırmak.

"Her kimüŋ ḳatında bir mü'min ḳarındaşuŋ maẓlemesi olsa ʿarażından yā mālından anı taḥallül ėtsün. (91a/8)

tahfīf (Ar.): Hafifletme.

t. ėt-: Hafifletmek.

Ẕikr-i iṣḳāl āvāzların tahfīf ėder. (85a/5)

taḥiyyet (Ar.): Selam verme, "Allah uzun ömürler versin" dem, öür uzunluğu için duâda bulunma.

Allahü teʿālā eyitdi: "Yā Ādem! Bu selām saŋa ẕürriyetiŋden olan mü'minlere taḥiyyetdür, ḳıyāmet gününe degin." (6a/13)

taḥriż (Ar.): Teşvik etme, şevklendirme.

t. ėt-: Teşvik etmek, isteklendirmek.

Ol emīr ḥaḳḳı unutsa vezīr aŋdurur ve eger ʿālim olsa yardum taḥriż ėder. (86a/15)

taḫt (Far.): Hükümdarların oturduğu büyük, süslü koltuk, taht.

Her taḫtda yetmiş döşek ola, her birinüŋ yetmiş ḳaravaşı ola, her ḳaravaşuŋ elinde bir tebsisi ola altundan. (82b/8), 5b/15, 6a/1, 10b/1, 10b/2, 11a/2, 82b/8, 83a/14, 84a/15, 85b/15.

taḫta (< taḫte) (Far.): Düz, enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç, tahta.

Ḳaçan ḳaftānların ṣoyuṕ yunacak taḫta üstine ḳosalar gerü ol ferişteh çaġıruṕ üç söz söyler. (17b/4), 45b/15.

taḳdīr (Ar.): Alın yazısı, kader.

Anuŋ-içün-ki ḳaçan ḳul belāya ṣabr eyleye, Allahü teʿālā taḳdīrine rāżı olmış olur. (24a/10)

taḳdīs (Ar.): Kutsal sayma, mukaddesleştirme.

t. ėt-: Mukaddesleştirmek, büyük saygı duymak.

Yaradur mısın şol kimesneyi ki yėrde fesād ėderler ḳanlar dökerler, biz tesbiḥ ėderiz, saŋa ḥamd ėderiz, seni taḳdīs ėderiz. (29b/11)

taḳsīm (Ar.): Bölüştürme, pay etme.

Ve mālı taḳsīm üzerine mütevālī olma. (90b/7)

taḳṣīr (Ar.): Kusur, kabahat, suç.

t. ḳıl-: Kusur etmek, günah işlemek.

Lakin eşedd-i ẓulüm oldur ki ḳul kendi nefsine ẓulüm ėde Allah emrinde taḳṣīr ḳılmaġ-ıla. (91a/15)

taḳṣīrāt (Ar.): Kusurlar, kabahatlar, suçlar.

Kimesneleriŋ taḳṣīrātından ḥalīfe mes'ūl olsa gerek. (90a/10)

taḳviyet (Ar.): Kuvvetlendirme.

Teblīġ-i risālet ėtmege ḥaḳḳ üzerine taḳviyet ve muʿāvenet gerekdür ki emr-i ḥaḳḳ ṣalāḥa gele. (86b/7)

ṭal-: Dalmak.

Od deŋizine ṭalarlar od ziyān eylemez. (71a/6)

ṭ. ḉıḳ-: Dalıp çıkmak; deniz, göl vb. yerlerde suyun içinde kaybolup yeniden görünmek.

Her günde üḉ-yüz altmış kez nūr deŋizine ṭalar ḉıḳar… (7b/8)

ṭaldır-: Daldırmak.

"Eger iki kerre raḥmet deŋizene ṭaldırmasalardı siz bu otdan menfaʿat ṭutamazdıŋuz…" (66a/14)

ṭaleb (Ar.): 1. Yüzünden, dolayı.

Bir ḳoyun ḳaçdı, sen anuŋ ṭalebinde zaḥmet çekdiŋ. (88b/5)

2. İsteme, dileme, talep.

t. ėt-: İstemek, dilemek.

Resūlden beni bir ḳavma ḥākim ḳılmaḳ ṭaleb ėtdüm. (90b/2), 53a/7.

taʿlīm (Ar.): Öğretme, ders verme.

t. ėt-: Öğretmek, ders vermek.

Ḥikāyet olundı-ki ʿAbdullāh bin Mübārek bir yıl Ḳur'ān taʿlīm ėderdi ve bir yıl ḥac ėderdi. (87b/1)

ṭam-: Dammak, damlamak.

Şol ḳadar aġudur ki anuŋ bir ḳaṭresi yėre ṭamaydı dünyāda bir içim şu ṭatlu ḳalmayaydı, ḳamusı zehir bigi acı olaydı. (72b/13), 81b/12.

ṭamla: Damla.

Derledi, altı ṭamla ṭamladı. (2a/2)

ṭamla-: Damlamak.

Eger yeşil ḳaṭre ṭamlasa Melekü'l-mevt bilür ki ol ḳul şeḳavet ehlīdir. (12a/6)

2a/2, 2a/2, 7a/7, 12a/5, 19b/3, 66b/9.

tamām (Ar.): Tam, bütün, hep.

Ḳaçan ḳul nāmesini tamām oḳuyuṗ āḫirine ėrse Allahü teʿālā eyde: “Ėy ḳulum! İşbu ʿamellerin küllisini sen işledin mi, yoḫsa ferişteḥlerüm artıḳ mı yazdılar?” (61b/5), 5a/14

t. ėt-: Bitirmek, tamamlamak.

İkinci ḳapudan beş vaḳt dürüst namāzı ḳılıṗ ābdestin ve erkānın tamām ėdenler gire. (78a/3)

t. ol-: Tamamlanmak, bitmek, sona ermek.

Melekü’l-mevt yėre gele eyde: “Senüŋ daḫı müddetüŋ tamām oldı.” (39a/1), 5b/13, 23b/1, 33a/15, 38b/10, 42a/12, 56a/10, 60b/13.

ṭamar: Damar.

Andan-ṣoŋra rūḥ bedenin dükeli yėrine dağıldı; et oldı, ṭamarlar oldı, siŋirler oldı. (5b/6), 42b/11, 49b/10, 59b/2, 73a/14.

ṭamu: Cehennem.

Andan Ṣırāṭ köprüsin ḳuralar ṭamu üzerine. (58b/13)

7a/1, 35b/2, 39b/5, 39b/12, 45a/13, 45b/3, 45b/11, 59a/4, 59a/11, 59a/11, 63a/14, 64b/6, 64b/10, 66a/3, 66b/3, 67a/2, 67b/3, 67b/6, 67b/9, 68a/15, 68b/11, 68b/13, 68b/14, 69b/1, 69b/9, 70b/1, 70b/15, 71b/4, 72b/1, 73a/5, 73a/6, 73a/7, 72a/7, 72a/10, 73a/3, 75a/15, 75b/2, 75b/2, 77a/2, 77a/4.

ṭaʿn (Ar.): Ayıplama, yerme.

t. ėt-: Kötü konuşmak, yermek.

Çünki ferişteler Ādeme ṭaʿn ėtdiler; Allahü teʿālā daḫı mü’min ḳuluŋ ḳabrine iki ferişteh gönderdi; tā ki mü’minden işitdü-gi tevḥīdi ferişteler ḳatında ṭanuḳluḳ vėreler. (29b/13), 29b/8.

ṭanıḳ / ṭanuḳ: Şahit.

“Ben yeŋi günem işledügüŋüz ʿamele ṭanıḳam.” (60a/4)

Nėte-ki dünyāda ṭanuḳ iki olur. (30a/1), 30b/1, 60a/1, 60a/13.

ṭ. ol-: Tanıl olmak, şahitlik etmek.

Allahü teʿālā ḳāḍi ola, ferişteler ṭanuk ola… (59b/10), 27b/9.

ṭanıḳlıḳ / ṭanuḳluġ / ṭanuḳluḳ: Şahitlik, tanıklık.

Ḳabr içine daḫı ṭanuḳluġ-içün iki ferişteh gönderürler. (30a/2), 30b/2.

ṭ. vėr-: Şahitlik etmek.

Andan aʿẓālar ṭanıḳlıḳ vėrür. (60a/4)

Anlar yalan ṭanuḳlıḳ vėrenlerdür. (44a/9)

29a/15, 30a/1, 31b/3, 46b/2, 46b/7, 60a/7, 60a/9, 60a/10, 60a/14.

Taŋrı: Allah, Tanrı.

Mālik eyde: “Gökçek idi bu aġlamaḳ eger dünyāda Taŋrı ḳorḳusından olaydı, hīç size od ziyān eylemezdi.” (70a/14)

15a/13, 16b/6, 19a/9, 20b/5, 23b/14, 23b/15, 24a/7, 25a/6, 26a/3, 28a/9, 29b/1, 30b/11, 49a/9, 53a/4, 53a/6, 54a/7, 68b/13, 72a/14, 82a/12, 84a/14, 89b/10, 91a/12.

t. teʿālā: Yüce Allah.

"Ḳanı Taŋrıteʿālā yoluŋa birbiri-y-ile dostluḳ ėdenler?" (54a/3), 44b/4.

Tanĝrı: Tanrı, Allah.

"Eyitgil kim Tanĝrı yoḳdur; tā ki saŋa ṣu vėrem." (16b/9), 13b/1.

taŋrılıḳ: İlahlık, tanrılık.

t. daʿvāsı ėt-: Allah'a ortak koşma, şirk.

Anlar ki hergiz baḳmadılar taŋrılıḳ daʿvāsın ėden kāfirler oldı, Firʿavn gibi daḫı Ṣemūd gibi. (4a/1)

ṭapʹ-: Kulluk etmek, tapmak.

Allahü teʿālā eyde; "Ḳanı ol benim rızḳum yeyüp ayruḳlara ṭapʹanlar?" (42a/14)

ṭapışudur-: Teslim etmek, tevdi etmek.

Ḳarındaş ḥışım dost yalıŋuz ḳoyalar ki ʿamel-ile Allaha ṭapışururlar. (19b/15)

ṭaraf: Taraf, yön, …dan

Yedinci ḳat göge ėrişicek Allahü teʿālā ṭarafından bir āvāz gelür ki…(24b/15), 14b/1, 41b/14, 45a/10, 45b/9.

ṭarḥ (Ar.): Atma, çıkarma; düzenleme.

ṭ. ėt-: Çıkarmak, düzenlemek.

Ḳaçan bir yıl tamām olsa yazılan nāmeleri bir yère cemʿ ėdüṕ levh sözleri aradan ṭarḥ ėderler Şaʿban ayınuŋ on beşinci gėcesinde tā ʿömri āḫire ėrince. (60b/14)

ṭarīḳ (Ar.): Yol, usul.

Ve her kim memleketüŋ ṭarīḳler emīn olmaḳ diler, raʿiyyetüŋ ṣuleḥāsına tevḳīr eylesüŋ. (89a/5)

ṭarlıḳ: Darlık.

“Ėy-vay! Süŋüklerüm ufanması, vay yėr ṭarlıġına…” (27b/4)

ṭartıl-: Tartma işi yapılmak veya tartma işine konu olmak.

“Ḳıyāmet güninde yazuḳlarımuz ṭartılmaġ-içün terāzū ḳurıla…” (62b/12), 59a/9.

ṭaş: Taş.

Ṭabaḳlar getüreler şol ḳadar ġılmān vildān cemʿolalar ki ṭaş ve ṭopraḳ ṣaġışınca ola. (48b/9), 36b/15, 67b/1, 71b/15, 77b/9, 83a/6,

ṭaşra: Dışarı, dışarıya.

Dilleri ḳafalarından ṭaşra ṣarḳuṕ ayaḳlarında sürinür ola. (44b/12), 62b/4.

ṭ. -açıḳ-: Dışarıya çıkmak.

Bir gėce yaturken düşinde gördi-ki ḳabirler yarılmış, ölüler ṭaşra çıḳmış, sīnler ḳıranuŋda otururlarmış. (21a/11), 20b/2, 72a/2, 80a/3, 83a/13.

ṭart-: Tartmak.

Ḫaberde gelmişdür ki bir ḳuluŋ ʿamelin ṭartalar, günāhı ḫayrından artuḳ gele, Allahü teʿālā buyura ki: “Cehenneme ilediŋ.” (65a/2)

ṭatlu: Tatlı.

Ol ırmaġın biri raḥmet ırmaġıdur; cennetlerüŋ ḳapusından aḳar, ḳardan aḳdur ve baldan ṭatludur… (78b/15), 72b/14, 81b/13, 84b/8.

ṭavāf (Ar.): Etrafını dolaşma.

ṭ. ėtdir-: Etrafı dolaştırmak, gezdirmek.

Mīkā’il ṣāġ yanınca, İsrāfil ṣol yanınca gökleri ṭavāf ėtdirdiler. (6a/9), 6a/2, 6a/5.

ṭāvus (Ar.): Tavus kuşu.

Ol gözgüyi ol ṭāvus ḳarşusına ḳodı. (1b/11), 1b/6, 1b/10, 2a/6.

taẓarruʿ (Ar.): Yalvarma.

t. ėt-: Yalvarmak.

Ṭāmūnuŋ heybetinden şöyle erir: Yay kirişine döner aġlar taẓarruʿ ėdüp zārī ḳılur. (7a/3)

tāze (Far.): 1.Taze, yeşil; kuru olmayan.

“Cennet aġaçlarınuŋ budaḳları ḳurumaz, yapraḳları dökülmez, tāze ḫurmāları dükenmez. (80b/2)

2.Bozulmamış.

“Nūşirevān-ı ʿĀdilüŋ ḳabriŋ açdılar, tāze buldılar; başı üzerinde tāc muraṣṣaʿ var, üzerinde yazılmış…” (89a/2), 88b/15.

3.Genç

…ʿaẕāb ḳatılıġından taze igitler aḳ ṣaḳallu ḳocalar ola. (59b/11)

taʿẓīm (Ar.): Hürmet etme, saygı gösterme.

Ve kebīrlerine tevḳīr, ʿālim[ī]ne taʿẓīm ve cāhil[ī]ne teẕkīr ve tenbīh gerekdür. (88a/5)

tebessüm (Ar.): Gülümseme.

t. ḳıl-: Tebessüm etmek, gülümsemek.

…Cebrā'ile ḳarşu tebessüm ḳıluṗ güldi; cennet, dişleri arasından çıḳan nūr ile ṭoldı. (82a/9)

tedbīr (Ar.): İdare etme, yönetme.

Bu maḫlūḳātuŋ işlerine ve ʿālemüŋ tedbīrine bunları müvekkel ḳıldı. (6b/2)

teferrüc (Ar.): Gezinti.

t. eyle-: Gezinti yapmak, gezinmek.

Ādemi taḫtı ile boyunlarına götürüṗ gökleri ṭavāf ėtdüreler ki Ādem gökleri ve içindeki ʿacāyibini görüṗ teferrüc eyleye; tā ki yaḳīni ziyāde ola. (6a/3)

t. ḳıl-: Gezinti yapmak.

Cebrā'il cennete vardı anuŋ niʿmetini ve ziynetini teferrüc ḳıluṗ… (82a/7)

teftīş (Ar.): Muayene, kontrol.

t. ėt-: Kontrol etmek.

Vilāyetde devrėdüp̀ reʿāyā ḥāliŋ kendü teftīş ėde. (90a/7), 90a/9.

teġayyür (Ar.): Değişme, başkalaşma; yitirilme.

t. ol-: Değişmek, başkalaşmak; yitirilmek.

… kendü müteḥayyir ḳala, ʿaḳlı teġayyür ola ve ḳavm ve ḳābile mālına ḳaṣd ėdeler, şeyṭān īmān almak ḳaṣdında ola. (59b/4)

tehlīl (Ar.): "Lâ ilâhe illa'llâh" sözünü söyleme.

t. ḳıl-: Kelime-i tevhidi söylemek.

"Siz varuŋ ol ḳuluŋ ḳabrı üstünde tehlīl ḳıluŋ ḳıyāmet günine degin." (31a/14)

tekebbürlen-: Kibirlenmeki büyüklük satmak.

Üstümde tekebbürlenüp̀ ṣalınursın, ḳarnımda ḫor ve żelīl olsan gerek. (18b/10)

tele'lül (Ar.):

t. ėt-:

Eger āḫirinden āyetin oḳusa yatacaḳ vaḳtın bunuŋ içün Mażcıġından tā Mekkeye degin tele'lül ėder. (85b/7)

telḳīn (Ar.): Fikir aşılama, kulağına koya.

Allahü teʿālāya telḳīn birle "Elhamdülillāh" dėdi. (5a/15)

t. ėt-: Fikir aşılamak, kulağına koyak.

Ol telḳīn ėden dostuŋ ʿaḳlı gitdi bir zamāndan soŋra zāhidüŋ ḥastalıġı birez emīn oldı, gören acıdı, ṣordı… (16a/13)

temāşa (Ar.): Bakma, seyretme.

t. ėt-: Seyretmek, bakmak.

Ḳabrüŋ göz ėrümi yėr açalar baḳuṕ cennetdeki maḳāmın görüṕ temāşa ėder, ḫurrem olur. (18b/6), 27a/1.

temmet (Ar.): "Bitti, tamam olu" anlamda kitapların sonuna yazılan kelime.

Temmet el-kitāb. (91b/14)

ten (Far.): Vücut, beden,gövde.

Eger ḳabr içinde ḳurd ḳuş tenini yėseler revādur. (17a/8), 40b/14, 52a/9, 83a/10.

tenaʿum (Ar.): Nimet ve bolluk içinde bulunarak rahat etme.

t. ėt-: Nimet ve bolluk içinde bulunarak rahat etmek.

…bizüm yapduġumuz evlerde dürlü dürlü tenaʿum ėdüṕ otursız. (34a/15)

tenbīh (Ar.): Uyarma, uyarı.

Ve kebīrlerine tevḳīr, ʿālim[ī]ne taʿẓīm ve cāhil[ī]ne teẕkīr ve tenbīh gerekdür. (88a/6)

teṕser-: Dil, kuruyup buruşmak; depsermek.

"Daḫı içüŋ işbu şarāblardan ki ḫalāyıḳ ṣovuḳ ṣulara ḳanuṕ yürürken dil ṭamaḳ ḳuruduṕ teṕserüṕ Allahü teʿālā rıżāsı-çün oruç dutarduŋuz." (50a/5)

tepsi: Derinliği olmayan, türlü büyüklükte olan düz kap.

Her bir tepside yetmiş dürlü ṭaʿām ola. (84a/10), 82b/10

teraḥḥum (Ar.): Merhamet etme, acıma.

t. ėt-: Merhamet etmek, acımak.

"Bize teraḥḥumėdüṕ bir içim ṣu vėr; tā ki bir saʿāt raḥāt olalım. (72a/15)

terāzū (Far.): Terazi.

"Ḳıyāmet güninde yazuḳlarımuz ṭartılmaḳ-içün terāzū ḳurıla, terāzūnuŋ ʿamūdı maġrib ile maşrıḳ aralığınca ola." (62b/12), 43a/3, 54a/13, 58b/14, 59a/2, 59a/8, 62b/12, 63a/1, 63a/6, 63a/7, 63a/10.

terfīʿ (Ar.): Yükseltme.

t. ėt-: Yükseltmek.

…bunların kelāmın işitmege terfīʿ ėtdügin ötüri Allahü teʿālā anı ḥażretinden ıraḳ ḳılur, menʿ ėder, ḥācetine sebīl olmaz. (89b/3)

terġīb (Ar.): İsteklendirme, arzu ettirme.

t. ėt-: İsteklendirmek.

…terġīb ėder itmām-ı ḥaḳḳ üzerine. (86b/1)

terk (Ar.): Bırakma, terk eyleme.

t. ėt-: Bırakmak, vazgeçmek.

Şol kimse içün kendü nefsi arzusı Allahü teʿālā rıżā ḫoşnudlığı içün terk ėde, Allah rıżāsı-çün iḫtiyār ėde. (82b/2), 15b/7, 18a/14, 21a/4, 59b/4, 68b/12, 73b/11, 87a/13.

t. eyle-: Terk etmek, vazgeçmek, bırakmak.

Bugün çün anlar seni terk eyledi, ben raḥmet ḳılayım. (18b/3), 15b/6, 17a/15, 17a/15.

tersle-: Abdest bozmak.

Anuŋ yuḳarusında ḥülleler çıḳar eyeri uyanı yāḳutdan, terslemez ḳaşanmaz. (81a/10)

tesbīḥ (Ar.): Tespih.

Rūḥ ḳulaḳlara inicek ferişтehlerüŋ tesbīḥin ėşitdi. (5a/12)

t. ėt-: Tespih çekerek Allah'ı zikretmek.

Eger tesbīḥ ėtdüŋ-ise cennet içinde senüŋ-içün dürlü yemiş aġaçlarıdur. (57b/5), 6b/12, 7a/14, 7b/10, 29b/10, 31a/ 11, 31a/12, 54b/14.

t. ḳıl-: Tespih çekerek Allah'a takdis ve tenzih etmek.

Andan-soŋra Muḥammedüŋ nūrı yėtmiş biŋ yıl tesbīḥ ḳıldı. (2b/11)

t. oḳu-: Tespih çekerek Allah'ı zikretmek.

Musa eyitdi:" İlāhī! Namāz ḳıldum, oruç ṭutdum, ṣadaḳa vėrdüm, tesbīḥ oḳudum senüŋ-içün." (57a/15), 1b/9.

Tesnīm (Ar.): Cennetteki ırmaklardan birinin adı.

Daḫı Tesnīmı rmaġıdur. (79a/2)

tevbe: Tövbe.

Beş vaḳt namāzı cemāat-ıla ḳıldılar, tevbe üzerine oldılar. (47b/9), 36a/2.

t. ėt-: Tövbe etmek.

Tevbe ėtmedėn öldiler, cezaları budur, varacakları yėr cehennemdür. (46a/6), 45a/12, 45b/2, 45b/10, 46a/13, 46b/3, 46b/8, 46b/15, 47a/5, 47b/2, 68a/10.

t. eyle-: Tövbe etmek.

Baḥtlusın eger tevbeeylediŋ-ise, eger Allahüeʿālā senden rāzı oldı ise. (17b/12)

t. ḳıl-: Tövbe etmek.

Ol oġlan, Ebū Ḳulābeye eyitdi: "Ben tevbe ḳıldum daḫı yaramazlıḳda bulunmayam." (21b/9)

tevḥīd (Ar.): Allah'ın birliğine inanma.

Allahü teʿālā daḫı mü'min ḳuluŋ ḳabrine iki ferişteh gönderdi; tā ki mü'minden işitdü-gi tevḥīdi ferişteler ḳatında ṭanuḳluḳ vėreler. (29b/15)

tevḳīr (Ar.): Karşısındakini yüceltme.

Ve kebīrlerine tevḳīr, ʿālim[ī]ne taʿẓīm, ve cāhil[ī]ne teẕkīr ve tenbīh gerekdür. (88a/5)

t. eyle-: Yüceltmek, yüksek tutmak.

Ve her kim memleketüŋ ṭarīḳler emīn olmaḳ diler, raʿiyyetüŋ şuleḥāsına tevḳīr eylesüŋ. (89a/6)

teysīr (Ar.): Kolaylaştırma.

t. ėt-: Kolaylaştırmak.

Ve eger anlara merḥamet ėdüṕ emirleriŋ teysīr ėtse aŋa merḥamet ėdüṕ emriŋ āsan ḳıla. (89a/13)

teẕkīr (Ar.):Vaaz ve nasihat etme.

Ve ġāfilini nevm-i ġafletden teẕkīr ile uyarmaḳ gerekdür ki ve sulṭāna semʿ u ṭāʿat gerekdür. (88a/7), 88a/6.

ṭıḳıl-: Takılmak.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ…ṣusızlıḳdan ḳatı zaḥmet çeḳüṕ der boġazlarına ṭıḳıluṕ der içinde müteḥayyir sergerdān olalar. (55b/13)

ṭın-: Ses çıkarmak, söz söylemek.

Andan-soŋra Cebrā'il tınmadı, yedinci ḳapudan ḫabervėrmedi. (68a/4), 28b/5, 31b/7.

ṭırmala-: Tırnaklarıyla çizmek veya hırpalamak, tırnaklamak.

Her kimesne kim muṣībet üzere yaḳasın yırtsa Allahü teʿālā anuŋ dīnin yırtar; yüzin dögse veya ṭırmalasa Allahü teʿālā dīḏārın görmegi ḥaram eyler. (23a/4), 23b/9.

ṭırman-: El ve ayaklarıyla tutunarak veya tırnaklarını iliştirerek dik bir yere çıkmak.

Yüzleri üstine ṭırmanalar biŋ yıl emek çekeler; tā ki ṭaġuŋ üzerine çıḳmaġa yaḳın ḳaldıḳları vaḳtın ṭaġ bunları bir kez silke… (71b/8)

ṭırnaġ / ṭırnak: Tırnak.

Pes ṭırnaġ-ıla mühürleyüp boyununa aṣa ḳoya; tā ḳıyāmet gününe degin. (28a/13)

Gözin açdı, kendüzin ṭırnakların balçıḳ gördi. (5a/11), 5b/8, 5b/10, 28a/13, 66a/8.

ṭıyb (Ar.): Güzel koku.

"Allahü teʿālā, ḥūrileri yaratdı; dört dört dürlü ṭıybden; …dizlerinden göbegine degin ʿanberden, boyunlarından başlarına degin kāfūrdan, ṣaçları ḳaranfildendür." (81b/8)

ṭıynaḳ: Tırnak.

"Ėy yuyucı giyüsimi arḳunlıġla çıḳar ki Melekü'l-mevt ṭıynaġından şimdi ḳurtuldum." (20a/10)

ticāret (Ar.): Alışveriş, ticaret.

"Ḫalāyıḳ dünyāda ticārete meşġūl oluṗ dünyā artururdı ʿālimleri ʿilmi-y-ile meşġūldi. (57a/7)

tiryāḳ (Far.): Panzehir, tiryak; çare, kurtuluş.

İkinci: Māl aġudur; zekāt anuŋ tiryākıdır. (14a/11), 14a/9, 14a/10, 14a/12, 14a/13, 14a/15, 19a/5, 19a/5.

tīz (Far.): Çabuk, acele.

"Tiz cennet döşeklerinden döşekler döşen, cennet libāslarından geyecekler getürüŋ, cennetden bir ḳapu açuŋ ḳabrine." (25a/9)

ṭoġ-: Doğmak, dünyaya gelmek.

Ḫaberde gelmüşdür ki ḫalāyıḳ ḥaşrolalar ḳıyāmetgüni ʿuryān anadan ṭoġmış bigi. (50b/4)

ṭoġur-: Doğurmak, doğum yapmak.

…daḫı oġlan ṭoġurmaḳdan ölen ḥātūn kişilerüŋ daḫı nā-ḥaḳḳ yere depelenen kişilerüŋ... (50a/13)

ṭoḳsan ṭoḳuz: Doksan dokuz.

İbn-i ʿAbbasdan eyitdi: "Bir kişi getüreler bilesine ṭoḳsan ṭoḳuz nāme ola, ḳamusınuŋ uzunı göz ėrimince ola." (63a/3)

ṭoḳun-: Dokunmak, değmek.

Ābdest ṣuyı ṭoḳunan yėrler ellerinde dirsege degin ve ayaḳları ṭopuḳlarına degin nūr ola. (48a/5), 81a/5.

ṭoḳuz: Dokuz.

Ādemüŋ gögsinden ṭoḳuz ḳapu ėyledi: Yėdisi başında iki göz ve iki ḳulaḳ ve iki burun ve bir daḫı aġız…(4b/14)

ṭoḳuzuncı: Dokuzuncu.

Ṭoḳuzuncı bölük iki ay ḳadarı geçe. (64a/14) , 44b/7, 47a/2.

ṭol-: Dolmak, yayılmak, kaplamak.

Eger cennet ehlinüŋ ṣaçları ḳılından biri yėre düşeydi yėr ile gök arası nūr ile ṭolaydı. (83b/4), 26b/6, 82a/10.

ṭola-: Dolamak, sarmak.

Şol sāʿat ferişteler ol cānı Melekü'l-mevt elinden aluṗ ol kefenlere ṭolarlar, ol ḥanūṭı dutarlar. (24b/7), 25b/11, 61a/3.

ṭolan-: Dolanmak, dolaşmak.

Pes ol ṭoprāḳ ne yėrden alınursa ol ḳul dünyāyı başdan başa ṭolanur. (12a/14), 29a/10, 33a/10, 35b/8.

ṭoldur-: Doldurmak.

Mālik bunlara cehennemüŋ ḥamīminden bir ḳadeḥ ṭolduruṗ ellerine ṣuna. (72b/3), 27a/12.

ṭolu: Dolu.

Ol nūruŋ içinde ṭolu melā'ike var. (85b/7), 45b/7, 48b/12.

ṭon: Renk.

"Size yol yoḳdur ki bugünden ḳaraŋu ṭonlar içinde nėce namāzlar ḳılmışdur gėce gündüzde." (29a/3)

ṭonad-: Donatmak.

Ṭonadalar ḳızıl yāḳutdan eyeruralar, yeşil zebercedden uyanuralar. (40a/9)

ṭoŋuz: Domuz.

Allahü teʿālā kāfirleri hīç birin bu ṣūretde iken ʿaẕāb ėtmez, belki ṭoŋuz ṣūretinde döndürüṗ ʿaẕāb ėder. (4a/10), 43b/8, 45a/3.

ṭoprāḳ: Toprak.

Ṭoprāġı ʿanber ve daḫı zāġufrandur. (78b/10)

4b/1, 12a/12, 12a/13, 12a/15, 17a/4, 18a/12, 19a/3, 19b/13, 27a/12, 34a/12, 38a/3, 41a/3, 43b/3, 48a/9, 48a/11, 48a/11, 48a/12, 48a/12, 48a/13, 48b/9, 56b/1, 56b/2, 56b/2, 56b/3, 81a/2, 81b/14.

ṭopṭolu: Büsbütün, tamamen dolu; doptolu.

Gövdesi ṭopṭolu gözlerdür. (10b/3), 7a/4, 26a/7, 31a/12, 46a/10, 47a/4, 72b/12.

ṭopuḳ: Ayağın yuvarlakça olan alt bölümü.

Ābdest ṣuyı ṭoḳunan yėrler ellerinde dirsege degin ve ayaḳları ṭopuḳlarına degin nūr ola. (48a/6), 50b/15, 82a/2.

ṭoy-: Doymak; açlığını gidermek.

Anlar yėrler ṭoyarlar, ben ḥisābın ċekerem. (21a/1)

ṭoyur-: Doyurmak açlığını gidermek.

“Bu niʿmetleri yėyen ḫalāyıḳ ḳarınların ṭoyurup dünyā niʿmetlerin yėrken siz oruċ dutarduŋuz.” (50a/2), 27a/7.

ṭoz: Toz.

“Ben ṭoz ṭopraḳ eviyem, ʿamel-i ṣāliḥden döşek getür.” (19a/3), 48a/9.

töḫmet (Ar.): Suçlama.

“Allahü teʿālā imānı bağışladuġına şükür ėtmese daḫı āḫirinden töḫmeti terk eylese daḫı Ḥaḳḳ teʿālānuŋ ḳullarına güċ ėtmek-ligi terk ėtmese ġālib budur ki imānsız gide…” (15b/6)

Ṭūbā (Ar.): Cennet'de Sidre'de bulunan ve dalları bütün cenneti gölgeleyen ilahi ağaç.

Cennet içinde hīçbir köşe ve bir ḳubbe ve bir ḥücre yoḳdur ki Ṭūbā budaḳlarından bir budaḳ olmaya, ḳamusında vardur gölgesi daḫı var. (80b/8)

80b/3, 80b/5, 80b/11, 81a/4.

Ṭūfān (Ar.): Nuh Peygamber zamanında yağan ve bütün dünyayı su altında bırakan şiddetli yağmur.

Eger Allahü teʿālā anuŋ gözyaşını menʿ ėtmeseydi yėryüzi ṭopṭolu olaydı Ṭūfān bigi. (7a/5)

ṭuġyān (Ar.): Taşkınlık, azgınlık.

Ve ammā ḫıyānet eyleyüp ġayrı muṣrif eylemek ġāyet ṭuġyāndur. (91b/9)

ṭul: Dul; eşi ölmüş kadın.

t.eyle-: Dul bırakmak, yalnız kalmasına neden olmak; eşinden ayırmak.

Ölüm eydür: "Ben o ölümem ki seni dünyādan çıḳarurum, oġluŋ ḳızuŋ yetim eylerim, ʿavratuŋı ṭul eylerim, mālıŋı mīrāṯ ḳorum. (9a/7)

ṭ. ḳo-: Dul bırakmak.

"Ėy dostlar! Ben gitdüm ʿāvratı ṭul ḳodum, oġlancıklarımı yetim ḳodum". (20b/5)

ṭur-: Durmak; bir hal içinde bulunmak, olmak, beklemek.

Ḳabrından ṭurıcak ʿuryān ṭurur. (23a/2)

Her ʿalemüŋ diṕinde yetmiş biŋ ṣaf ferişteh ṭura. (54b/13)

2b/2, 6a/4, 8a/8, 8a/9, 9a/3, 23a/1, 23a/2, 26b/6, 30b/3, 30b/5, 33b/11, 30b/1, 36a/12, 36a/12, 36a/13, 36a/13, 36a/14, 37a/1, 37b/6, 37b/12, 40b/14, 42b/12, 43a/4, 43b/5, 43b/6, 44a/8, 44b/2, 44b/7, 44b/11, 46a/3, 46b/1, 47b/15, 49a/5, 49b/13, 52b/3, 52b/4, 52b/5, 54a/4, 54b/14, 55b/14, 57a/3, 58a/4, 59a/3, 62a/6, 62a/11, 64a/4, 64b/10, 67a/15, 72a/4, 75b/8, 87b/11.

ṭuru: Saf, temiz, duru.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa ḫalāyıḳ yėrlerinden ṭuru gelseler… (54b/11)

ṭuruluḳ: Duruluk.

Ṭuruluḳda ve ṣaflıkda yāḳut-ıla mercāndur. (77a/15)

ṭut-: 1. Yaklama, tutmak.

Bu zebānīlerüŋ biri kāfirleriŋ on biŋini bir eli-y-ile ṭuta. (70b/10)

28b/11, 61a/10, 69b/1, 69b/3, 70b/10, 70b/11, 70b/11, 71a/10, 71a/11, 71a/15,

2. Yapmak, yerine getirmek; dinlemek.

“Evet, Allahü teʿālā buyurduġı, söyledügi ṭutasın.” (71a/13)

3. Benimsemek.

İmām Faḳīh eydür: “ ʿAmellerin yegregi Allah dostların dost tutuṕ düşmanların düşman ṭutmaḳdur. (57a/10-11)

4. Yönelmek

Bī-çāre ādem oġlanı dünyāsından ve mālından bu sözleri işidicek yüzüni Allahü teʿālā dergāhına ṭutuṕ eydür; “Beni gėrü dünyāya gönder, mühlet vėr.” (10a/4)

boyun ṭ (24a/2)

düşmen ṭ (49b/4)

ḳalem ṭ (13b/8)

oruç ṭ. (29a/13)

ṭuṭaḳ: Dudak.

On birinci bölük ḳabirlerinden ḳopalar gözleri görmez ola, dişleri öküz boynuzı bigi ola, ṭuṭaḳları ṣarḳmış ola. (47a/15)

tükür-: Tükürüğü ağız içinden dışarıya atmak, tükürmek.

Cennet ehli cennetde tükürmeyeler ve sümkürmeyeler. (83b/12)

tütün: Duman.

Bir ḳısmı ıssılık ola, bir ḳısmı tütün ola, bir ḳısmı nūr ola. (52b/1)

-U-

u (Far.): Ve.

…sulṭāna semʿ u ṭāʿat gerekdür. (88a/8), 18b/12, 21b/6, 61b/9, 83a/3, 88a/4.

uca: Kuyruk sokumu kemiği, sağrı.

Ucası derinden Yahūdīler, Naṣrānīler, Mecūsīler ve ḳalan kāfirler cānı yaradıldı. (2b/4)

ʿucub (<ʿucb) (Ar.): Kendi beğenmişlik.

ʿu. ėt-: Kendi beğenmişlik etmek.

Anlar kendi ʿamelleri ile ʿucub ėdenlerdür. (44a/1)

ucundan: -den dolayısıyla, yüzünden.

Senüŋ ucundan ḥażretden sürilüp merdūd oldum. (37b/13)

uç: Bir şeyin başı baş tarafı.

Cebrā'il eyitdi: "Yā Muḥammed! Eger cehennem odından bir igne ucı ḳadarı yėr açılsa bu yėr yüzünde olanı yaḳardı. (67a/9), 5b/11.

uç-: Uçmak.

Allahü teʿālā ölüme buyurdı: "Aç ḳanadlarını bunlaruŋ üzerine uç." (8a/11)

8a/12, 41b/5, 61a/8, 64a/10, 81a/11, 84b/14.

uçmaḳ: Cennet.

Allahü teʿālā eyde:"Yā Rıḍvān! Uçmaḳ ḳapuların aç." (59a/3), 5b/9, 39b/6, 39b/12, 40a/6, 43a/3, 48b/3, 48b/12, 49b/14, 75a/15, 78b/3,

ucuzluḳ: Ucuz olma durumu.

İmām ʿAdil bereketi ḫayırludur, bir ḳaṭresi büyük yaġmurdan ve daḫı ʿadil ḫayırludur rūz gelür ucuzluġından. (86a/7)

ud: Utanma duygusu, hayā, ar, hicap.

Ud yėri Bābilden oldugı-çün şehvet yėri oldı. (4b/10), 4b/1, 46b/12.

ufan-: Parçalanmak, ufalanmak.

Şöyle-ki eyegüleri birbirine geçer feryād ėdüp eydür: “Ėy-vay!Sünüklerüm ufanması…” (27b/4)

ugra-: 1. Gitmek, uğramak.

Bir gün iki ḳabre uġradı. (87b/2)

2. Tesadüf etmek, rastlamak.

Her ḳanġı ferişteye uġrardı, selāmvėrürdi. (6a/10), 24b/9, 26b/13, 87b/11.

3. Düşmek, dûçâr olmak.

Cebrā’il gele, eyde: “Dünyāda dipsiz deñize uġrasaŋuz nėce geçerdiŋüz? (64b/12)

ulal-: Büyümek, yetişmek.

Birisi şol Taŋrı buyruġında ulalmış yigitlerdür. (53a74)

ulaşdur-: Eriştirmek, vâsıl etmek, ulaştırmak.

…Receb ve Şaʿbān ve Ramażanı ulaşduruṕ oruçdutanlaruŋ ola. (51a/8)

ulu: 1.Büyük, yüce.

Ḫaberdegelmişdür ki Allahü tebārek ve teʿālā, cehennem ehli içün bir ulu ṭaġ yaratmışdur. (71b/7), 7b/15, 8b/3, 8b/6, 17a/10, 33b/9, 38b/3, 43b/3, 59a/14, 70b/14.

2. İleri gelen, sözü dinlenen zat.

Ḳaçan-ki ölüyü ḳabre ḳosalar üstine ṭopraḳ ṭoldursalar ehli ve oġlancıḳları çaġıruṗeydür: “Ėy-vay! Bizim ulumuz, şerīfimiz dėyüṗ aŋsalar…” (27a/14)

ululuḳ: Büyüklük, yücelik.

Ululuġı şol ḳadardur ki eger cemīʿ deŋizler ve ırmaḳlar ṣuyunı başına dökseler bir ḳaṭre yėre düşmeye-y-idi. (11a/2), 7a/5, 33b/10.

um-: Bir şeyin olmasını istemek, beklemek, ümit etmek.

...bizden umarlar ki anlaruŋ ʿaybın açma-yavuz. (31b/12)

ʿumre (Ar.): Hac mevsimi dışında Kâbe'yi ve Mekke'nin öbür kutsal yerlerini ziyaret etme.

ʿu.ėt-: Kabe’yi ve Mekke’nin diğer kutsal yerlerini ziyaret etmek.

Altıncı ḳapudan ḥacėdenler ve ʿumre ėdenler gire. (78a/7)

umūr (Ar.): İşler, hususlar, şeyler.

Şer’ide mübāḥ olan umūrda ʿāmme-imüslimīne vüsʿat olduḳça irāde ḫayr ėtmek gerekdür. (88a/9), 90a/4.

u. -ı nās: Halka dair işler.

Nėce maẓlūmuŋ var ḫalīfeye yetişmege ḳudretleri yoḳdur; umūr-ı nās teftīş ėdüṗʿadl ėtmek-ile emīn olurlar. (90a/9)

unud- / unut-: Unutmak.

Beni duʿādan unutmaŋ. (21a/9)

Gövdeleri şöyle çirkin ḳoḳar ki ʿaraṣāt ehli her birisi ʿaẕābларını unudalar. (44a/13), 21a/8, 34b/5, 69b/15, 86a/15, 86b/3.

ur-:1. Vurmak, çarpmak.

İblīs ḳadeḫi yere uruṕ ḳaćdı gitdi. (16b/10), 26a/6, 26b/4, 56a/13, 69a/5, 84b/2.

2. Giydirmek, takmak.

Otdan tāc uralar, erimiş baḳırdan geyesi geydüreler. (62b/6), 62a/7, 62a/10.

ʿuryān (Ar.): Çıplak, üryan.

Ḳabrından ṭurıcak ʿuryān ṭurur. (23a/2), 43a/12, 50b/3, 50b/5.

uş: İşte, şimdi.

“Ṭuruŋ, naẓar ėdüŋ. Uş ölüm budur.” (8a/8), 9a/9.

utan-: Haya etmek, mahvup olmak, utanmak.

Şol kimesneler ki Allahdan utanuṕ müslimānlardan ḥayā ėder ola, Ḥażret-i ʿOṣmān ʿalemi diṕinde ola. (55a/12), 2a/1, 9b/9, 22a/3, 28a/9, 28a/10, 28b/6, 28b/7, 28b/8, 40b/6.

uy-: Uymak, tabi olmak.

Anlar şunlardur ki şehvetlerine uyuṕ nefsleri ārzūsında ḳoşanlardur. (44a/14), 16a/5.

uyan: Dizgin, gem, yular.

Anuŋ yuḳarusında ḥülleler çıḳar eyeri uyanı yāḳutdan, terslemez ḳaşanmaz. (81a/9)

u. ur-: Gem, dizgin takmak.

Ṭonadalar…yeşil zebercedden uyanuralar. (40a/10)

uyan-: Uyku durumundan çıkmak.

Uyḳusundan uyanıcaḳ durdı, ol kişinüŋ oğlunı buldı, atasınuŋ ḥālin söyledi. (21b/7), 19b/3.

uyar-: Uyandırmak.

Ve ġāfilini nevm-iġafletden teẕkīr ile uyarmaḳ gerekdür…(88a/7), 29a/14, 29a/14.

uyḳu: Uyku.

…bu ḥālları görseler ḳabr içindeki gördükleri ʿaẕāb bunlara ṭatlu gele şol yaz uyḳusı gibi. (43a/6), 21b/7, 29a/13, 73b/7, 83b/6, 83/6,83b/7.

uyu-: Uyku durumunda olmak.

Ḳaçan-ki uyusa biri başı ḳatında ṭurur, biri ayaġı ḳatında ṭurur. (30b/4), 83b/5.

uzaḳ: Uzak.

Ḳaçan kefenleseler gėrü çaġıruṗ eydür: "Ėy ādem oğlanı uzaḳ sefere gidersin azıḳsız…" (17b/9)

uzun: Uzunluk, tûl.

Her bir ṣafuŋuzunı biŋ yıllıḳ yol ola. (51b/2), 54b/2, 54b/11, 63a/4, 77a/8,

uzunluḳ: Bir şeyin bir uçtan diğer uca kadar uzaklığı.

Yetmiş biŋzencīr ile bağladı ve her zencīrüŋ uzunluġı biŋ yıllıḳ yol idi. (8a/1)

ʿużv / ʿużuv (Ar.): Organ.

…ḳabr içinde bir ferişteh gelür başı ḳatında oturur, ʿaẕāb ėder, çomaġ-ıla şöyle urur ki ʿużuvları kesilür, ḳabrinüŋ içi od yaluŋı-y-ıla ṭolar. (26b/5)

Her bir ʿużvı bir muṣrifʿe ṣarf ėtmege emr eyledi anuŋla saʿādet bula. (91b/5)

-Ü-

ü (Far.): Ve.

Sen ḫod dānā ü bīnāsın. (31b/13), 20b/1, 20b/8, 30b/14, 39a/7, 43b/13.

üç: İkiden sonra gelen sayı, üç.

Ḳaçan cenāzeyi ḳabrüŋ üzerine kenarında ḳosalar gėrü çağıruṗ üç söz söyler. (18a/3), 7a/1, 16b/1, 17a/14, 17b/5, 31b/8, 32a/2, 36b/3, 49a/3, 49a/6, 52a/12, 52a/14, 52a/15, 54a/12, 54b/7, 63b/3, 64a/15, 64b/1, 69a/14, 88a/11.

üçer: Üç sayısının her birine üç tane anlamına gelen üleştirme şekli.

…ḳollarına üçer bilezük uralar; biri altundan biri gümişden, biri incüden ola. (62a/9)

üçünci: Üçüncü.

Üçünci ḳaṭreden ʿOsmānı yaratdı. (2a/3), 14a/12, 16a/12, 16b/2, 17a/3, 17b/2, 43b/11, 45b/5, 54b/9, 63b/12, 64a/10, 78a/3, 78a/13, 86a/3.

üç yüz: Üç yüz.

Her günde üç-yüz altmış kez nūr deŋizine ṭalarçıḳar…(7b/7)

üfür-: Üflemek.

Andan İsrāfīl ṣūrı üfüre ḳalan feriştehler dirile. (40a/5)

üleş-:Bölüşmek, paylaşmak.

“Ḳaçan mü’min ölse bir aya degin evin her gün ve her gėce ṭolanur naẓareyler görür ki mālını nėce üleşürler…” (33a/11), 20b/15, 34a/11.

üleşdür-: Pay ederek dağıtmak, paylaştırmak.

…göre ki Resūlullah Ḥavż-ıKevs̱er ḳıraŋında ṭuruṕ ümmetine ḳadeḥlerle ṣuyı üleşdürür ola… (57a/4)

ümenā (Ar.): Güvenilen kimseler.

Veyl, ol ümenā içün yetimler üzerine ḳā’im oldılar…. (90b/9)

ümerā (Ar.): Emirler, beyler.

Resūl eyitdi:“Ümerā, cennete ṣalavatlar-ıla, ṣıyāmlar-ıla girmez.”(88b/10)

ümīd (Far.): Ümir, umut.

Ümīddür ki bu kez dünyāya meylėtmeyem, ʿamel-iṣāliḥėşleyem. (10a/5)

ü. ur-: Ümit etmek; beklenti içinde olmak.

Yıl tamām olıcaḳ gökden bir āvāz geldi-ki ėtdükler bilmezler belki ümīd uruṕ ṭurdılar. (23b/2)

ümmet (Ar.): Hz. Muhammed'e inanarak, onun yaptıklarını ve söylediklerini uygulayarak çevresinde toplanan Müslümanların tümü.

İki ḳaşı derinden Muḥammed ümmeti müslimānlar yaradıldı er olsun ʿavrat olsun. (2b/3)

40a/6, 41a/12, 42a/4, 42a/5, 45a/8, 48a/3, 48a/4, 48a/4, 49a/4, 51b/3, 56a/2, 56a/5, 56a/5, 56a/9, 57a/3, 56a/9, 56b/13, 62a/3, 62a/4, 64a/4, 64a/5, 65b/7, 68a/9, 68a/15, 69a/8, 69a/9, 69b/5, 70a/1, 70a/2, 70a/6, 70b/6, 71a/8, 80a/11, 89a/10.

ür-: Üfürmek.

Allahü teʿālā, İsrāfīle emr eyleye ki: "Yā İsrāfīl, ṣūr ür." (42b/9), 42b/9.

ürül-: Üfürülmek, üflenmek.

Ṣūr ürüle, ölenler dirile, maẓlūmlar ẓālimlere yapuşuṕ ḥaḳların isteyeler. (59b/8), 36b/4, 36b/7, 36b/10.

üst: 1. Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan tarafı, üzeri, fevk, alt karşıtı.

Ḳaçan ḳaftānların ṣoyuṕ yunacak taḫta üstine ḳosalar…(17b/4)

18a/9, 18a/10, 18a/12, 18b/10, 18b/12, 18b/13, 18b/14, 19b/13, 23a/15, 23b/14, 27a/12, 31a/13, 37b/12, 42b/1, 47b/15, 62a/5, 66b/14, 67a/3, 71b/9, 75b/10.

2. Vücud, beden, üzeri.

Üstlerine yılanlar yaġa her biri deve boynı bigi. (72a/6), 18a/8, 18b/9, 20a/4, 20a/11, 20a/11, 52b/4, 52b/5, 71b/13, 72a/5.

üzere:-den dolayı, yüzünden.

Her kimesne kim muṣībet üzere yaḳasın yırtsa Allahü teʿālā anuŋ dīnin yırtar…(23a/3)

üzeri: Üst taraf, üzeri.

Ol yaḳīn aġacı üzerinde ol nūrı ḳodı. (1b/7)

1b/8, 7b/6, 8a/11, 8a/12, 11a/1, 11a/2, 12a/1, 12a/3, 12a/5, 18a/2, 27a/4, 28a/1, 28a/5, 28a/7, 38b/13, 39a/3, 39a/4, 41a/13, 42b/2, 42b/3, 42b/8, 48a/9, 48a/13, 52b/9, 54b/3, 54b/7, 58b/14, 61a/3, 63b/2, 64b/10, 71b/9, 72a/1, 77b/14, 79b/9, 79b/13, 83a/15, 84a/15, 84b/2, 84b/11, 87b/11, 89a/2, 89a/3, 89b/2, 90b/2, 90b/5.

üzerine: 1. Üzerine, üstüne, dâir.

Eyitdi ki: "Ṣaġ yanındaġı ferişteh müvekkeldür, ṣol yanındaġı üzerine." (31a/3), 7b/1, 7b/3, 8b/5, 10a/11, 11b/4, 47b/9, 60b/8, 86b/1, 86b/7, 88b/12, 88b/12, 89a/10, 90b/6, 90b/10, 90b/10, 90b/12, 91a/11.

2. -den sonra

Bunuŋ üzerine bir müddet geçdi. (21b/12), 90b/7.

-V-

vācib (Ar.): Terki cazi olmayan, yapılması çok gerekli olan; lüzumlu.

Bundan aŋlandı-ki maẓlūma yardum ėtmek vācibdür. (27a/1), 15a/15, 24a/8.

vaʿde (Ar.): Vaat, söz.

v. ḳıl-: Söz vermek.

Muḥammed başın ḳaldıra ve eyde: "Yā Rabb! Ümmetini yarlıġamaḳa vaʿde ḳılduŋ." (42a/4), 43a/10.

vāʿiz (Ar.): Vaaz ve nasihat eden, dinî öğütlerde bulunan.

Sulṭānlar arasında boġazın, gözin görenler vāʿizler ve mü'ezzinler oldı. (3a/11)

vaḥy (Ar.): Bir emrin veya fikrin Allah tarafından peygambere bildirilmesi.

Şol sāʿat de Allahü teʿālādan ikisine daḫı vaḥy geldi:"Yā Cebrā'il ve Yā Muḥammed, ben sizi ṭamu odından ıraḳ ḳıldum. (68b/10), 6b/3, 58a/11, 73a/9.

vaḫşet (Ar.): Issızlık, tenhalık, yalnızlık.

"Ėy benüm sevgülü bedenüm, dirligünde bu vaḫşet ve yalıŋuzlıġı...aŋar mıduŋ?" dėyüṕ aġlar. (32a/10)

vaḳıt / vaḳt (Ar.): Zaman, vakit.

Ol vaḳıtda mü'minleriŋ nūrları ileyilerince saʿyėder ki aydınlıḳ içinde olalar. (91a/4)

İkinci ḳapudan beş vaḳt dürüst namāzı ḳılıṕ ābdestin ve erkānın tamām ėdenler gire. (78a/2)

2a/8, 4a/4, 7b/13, 11b/2, 13a/5, 16a/8, 16b/3, 17a/10, 20a/7, 23a/12, 28b/9, 29b/4, 33b/11, 36a/15, 36b/5, 37b/3, 45b/2, 47b/9, 53a/2, 56a/4, 59a/15,

59b/6, 60a/6, 63b/12, 65b/7, 71b/9, 72b/4, 73b/11, 75a/2, 85b/6, 88b/4, 89b/14.

v. -ı yetiş-: Vakti dolmak; (ölüm) zamanı gelmek.

Allahü teʿālā eyitdi: “Bir kimesnenüŋ ki vaḳtı yetişe, bir nişānḳılam ki anuŋ-ıla bilesin.” (11b/2)

vaḳtā ki (Ar.): Bir zaman, bir vakit, …dığı zaman.

Vaḳtā ki ṭāvus ol gözgüye baḳdı, anda kendü ṣūretin gördi… (1b/11), 8a/11, 86b/4.

valī (Ar.): Sorumlu, âmir.

Ol vālīye ḥürmet yoḳdur ki müslimanları ẓāyīʿ eyleye. (89b/12), 89a/7, 89a/10, 89a/12, 89b/1.

var: Mevcut, var.

Her birinüŋ öŋinde nūrdan birer ṭabaḳ var. (21a/12)

1b/4, 2b/2, 6a/7, 7a/11, 7b/6, 7b/7, 10b/1, 10b/2, 10b/2, 10b/3, 10b/4, 10b/5, 10b/10, 11a/9, 11b/14, 12b/2, 13a/10, 21b/1, 21b/14, 22a/8, 25b/10, 27a/3, 28a/11, 30a/14, 30b/8, 30b/11, 30b/13, 34a/7, 34b/13, 35a/1, 35b/11, 36a/8, 36a/10, 37a/8, 39a/7, 41b/4, 41b/5, 42a/10, 42b/11, 49a/4, 49a/11, 49b/10, 52b/15, 54b/6, 55a/8, 55a/10, 56a/6, 66a/3, 66a/5, 66b/1, 67a/1, 67b/7, 67b/8, 68b/1, 75b/10, 77b/13, 78b/7, 78b/7, 78b/13, 79a/1, 79a/4, 79b/13, 80b/6, 80b/9, 80b/9, 81a/8, 81b/4, 82b/14, 82b/14, 82b/15, 83a/4, 83a/5, 83a/12, 85b/8, 87a/5, 89a/3, 89a/8, 90a/8, 90a/14, 91a/9, 91a/9,

var: Varlık, sahip olunan herşey.

Eydeler: “Allahü teʿālā yoluŋa sevişüṕ varımuzı baḫşīş eyledük.” (54a/9)

var-: Gitmek, varmak, ulaşmak.

“Ėy Melekü’l-mevt! Yöri var**,** cennetden bir elma al.” (13a/9)

13b/13, 14a/3, 24b/14, 29a/6, 31a/13, 32a/2, 32a/4, 32a/6, 32a/13, 32b/10, 33a/5, 34b/13, 35a/2, 35a/7, 37a/14, 37b/9, 38b/9, 40a/14, 40a/14, 41b/14, 45a/13, 45b/3, 45b/11, 46a/7, 46a/13, 46b/4, 46b/9, 46b/15, 47a/6, 47a/11, 47b/2, 52a/3, 52a/11, 53b/8, 58a/4, 58a/9, 61b/11, 62a/1, 62a/12, 67b/7, 78a/10, 82a/5, 82a/7, 82a/11, 83a/7, 83b/15, 84a/1.

vaṣf (Ar.):Vasıf, bir kişinin veya şeyin özellikleri.

Anuŋ vaṣfından su’āl ėtdile: “Yā Resūl Allah! Livāü’l-ḥamdi bize vaṣf ėt.” (54a/15)

v. ėt-: Nitelikleri beyan etmek, anlatmak.

Haberde gelmişdür ki bir gün Resūl eyitdi:“Yā ḳarındaşım Cebrā’il! Cehennem odın vaṣf ėt.” (65b/10), 54b/1.

vāy: Eyvah, yazık anlamında söz.

Daḫı eyitdi:“Yā Mūsā! Vāy anlara ki ʿahdu emānet ṣıya.” (73a/15), 27b/4, 27b/4, 27b/5, 27b/5, 50b/7, 60a/14, 69b/4, 69b/6, 69b/8.

ve (Ar.): Ve bağlacı; dahi, de, hem, ile.

İki elin görenler cevmerdler ve zeyrekler oldı. (3b/3)

1b/12, 2b/5, 2b/6, 2b/7, 2b/10, 3a/2, 3a/6, 3a/9, 3a/11, 3a/13, 3b/9, 3b/14, 3b/15, 3b/15, 4b/15, 4b/15, 4b/15, 5a/4, 5a/5, 5a/5, 5a/6, 5a/9, 5b/13, 6a/3,

6a/15, 6a/15, 6b/1, 6b/2, 6b/7, 6b/10, 6b/10, 6b/10, 6b/14, 7a/1, 7a/5, 7a/6, 7b/1, 7b/2, 7b/6, 7b/15, 8a/1, 8a/3, 8b/12, 8b/13, 8b/14, 9a/4, 9a/12, 9a/13, 9a/14, 9b/14, 10a/3, 10a/10, 10b/5, 10b/6, 10b/10, 10b/11, 10b/11 11a/1, 11a/3, 11a/8, 11b/5, 12a/5, 13a/12, 15a/3, 15a/4, 15a/5, 15a/6, 15a/6, 15a/7, 18a/15, 18b/11, 19a/6, 19b/7, 20a/2, 21a/8, 21a/8, 21a/12, 21b/3, 21b/1, 21b/1, 21b/10, 22b/6, 24a/1, 24a/5, 24a/6, 25a/1, 25a/15, 25b/1, 26a/1, 27a/7, 27a/8, 27a/8, 27a/9, 27a/13, 27b/13, 28a/2, 28b/2, 28b/14, 29a/12, 29b/1, 29b/3, 30b/1, 30b/8, 30b/14, 31b/9, 32a/10, 32a/10, 32a/11, 32a/11, 32b/2, 32b/6, 32b/6, 32b/6, 32b/7, 32b/13, 32b/13, 33a/2, 33a/3, 33a/4, 33a/10, 33a/13, 33b/7, 33b/8, 34a/10, 34a/13, 34a/13, 34a/14, 34b/1, 34b/1, 34b/5, 34b/7, 34b/8, 35b/7, 35b/14, 36a/8, 36a/9, 37a/10, 39a/4, 39a/4, 39a/5, 39a/5, 39a/9, 39a/14, 39a/14, 39a/14, 40a/12, 41a/5, 41a/6, 41a/7, 41a/7, 41a/14, 41b/3, 41b/11, 42a/1, 42a/4, 42a/13, 43a/11, 43a/12, 43b/9, 43b/15, 44b/13, 45b/8, 46a/2, 46a/2, 46a/5, 46b/13, 46b/13, 47a/9, 47a/9, 48a/1, 48a/1, 48a/1, 48a/6, 48b/5, 48b/9, 48b/13, 49b/14, 49b/15, 50a/15, 51a/8, 51a/8, 51a/9, 51a/10, 51a/10, 51a/10, 51a/11, 51a/12, 51a/15, 55b/1, 56a/3, 56b/9, 59b/13, 59b/14, 57b/6, 57b/13, 59b/5, 59b/5, 60a/9, 62a/2, 62a/12, 63b/11, 63b/15, 63b/15, 66a/9, 67a/13, 67a/14, 67a/14, 67b/1, 67b/1, 67b/1, 67b/13, 67b/15, 68b/7, 68b/10, 68b/10, 69a/10, 69a/12, 69b/5, 72b/7, 73b/6, 75a/3, 75b/15, 77a/14, 77a/15, 77b/6, 77b/10, 77b/13, 78a/1, 78a/1, 78a/2, 78a/7, 78a/9, 78a/10, 78a/10, 78a/10, 78b/5, 78b/10, 78b/14, 79b/8, 80b/8, 80b/8, 80b/14, 81a/10, 81b/14, 82a/7, 82b/12, 83b/12, 83b/13, 83b/14, 83b/15, 84b/7, 85a/11, 85b/12, 86a/9, 86a/6, 86a/10, 86a/10, 86a/11, 86a/15, 86b/1, 86b/3, 86b/7, 86b/9, 86b/14, 86b/15, 87a/8, 87a/12, 87b/1, 87b/8, 87b/8, 88a/2, 88a/3, 88a/3, 88a/5, 88a/6, 88a/6, 88a/11, 88a/14, 88a/14, 88b/6, 88b/7, 88b/9, 88b/12, 88b/13, 88b/14, 89a/4, 89a/4, 89a/12, 90a/4, 90a/6, 90b/7,

90a/13, 90a/13, 90a/13, 90a/14, 90b/2, 90b/5, 90b/14, 90b/15, 91a/10, 91b/4, 91b/5, 91b/8.

ve'r-rūḥ (Ar.): "Sübbûhun, kuddûsün, Rabbul melâiketihî ve'r-rûh." duasında geçer.

Eger ve'r-ruḥ oḳunursa maʿnā dėmek olur ki Ḳadir gėcesinde ferişteler yėre inerler bilesince rāḥat ve zaḥmet iner mü'minlere. (33b/5), 33b/4, 33b/5, 33b/8.

vech (Ar.): Tarz, şekil.

Eyle olsa bu dünyā bir zamān şöyle ḫāli ḳala, Allahü teʿālā diledügi müddetce hīç vech-ile nesne ölmeye. (39b/15)

vėdaʿ (Ar.): Ayrılırken birbirine selam ve esenlik dileme.

v. ėt-: Vedalaşmak.

…sevdügi dostları yüzin döndüre, ʿamelin yazan ferişteler vėdāʿ ėdüp terk ėde… (59b/4), 14b/9, 20b/3.

vėdālaş-: Ayrılırken birbirine esenlik dilemek, esenleşmek.

Ḳıyāmet günine degin ḳulaḳlar birbiri-y-ile vėdālaşalar…(14b/11), 14b/12, 14b/12, 14b/13, 14b/14.

vefāt (Ar.):Ölme, vefat.

ʿAbdullāh vefātından soŋra düşde gördiler. (87b/5)

v.ėt-: Ölmek.

Ḫaberde gelmişdür ki Muḥammed Muṣṭafa oġlı İbrāhīm vefāt ėtdi. (23b/4), 31a/9, 87a/7.

v. eyle-: Vefat etmek, ölmek.

Ḳaçan bir kişi vefāt eylese ḳabre ḳosalar ḳabr içinde bir ferişteh gelür başı ḳatında oturur, ʿaẕābėder… (26b/2), 88b/13.

velī (Ar.): Allah'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul; ermiş, eren.

Taŋrı velīleri ol ṭaʿāmdan ḳanġı nevʿinden dileseler yėyeler. (84a/14), 81a/10.

vėr-: 1.Vermek.

Şeyṭān eydür: "Eyitgil kim peyġamberler yalandur; tā ki saŋa ṣu vėreyim. (16a/3)

13b/6, 15b/13, 15b/14, 16a/2, 16b/7, 16b/9, 28b/4, 29a/8, 36a/15, 45a/3, 58a/7, 61a/11, 61a/12, 61a/13, 62b/3, 66b/8, 72a/15, 72b/8, 81b/3, 81b/3, 86b/2, 86b/13.

2. Bahşetmek.

Ve baʿzısına ʿilim vėrdi; ʿilim ile dünyāları ıṣlāḥ ėtdi. (86b/14),), 5a/2, 6b/9, 19b/4, 23a/8, 62b/2.

ad v. (1b/4)

amān v. (14a/3)

berāt v. (62b/2)

boyun v. (13a/2)

cevāb v. (25a/8)

cezā v. (26a/10)

destūr v. (8b/8)

ḫaber v. (12b/13)

ḥisāb v. (27a/4)

ḳuvvet v. (6b/8)

mühlet v. (10a/5)

ṣadaḳa v. (21b/5)

selām v. (6a/10)

ṭanuḳlıḳ v. (60a/11)

yol v. (15a/5)

zekāt v. (44b/3)

vereşe (Ar.): Mirasçılar.

Baŋa baḳuṕ ʿibretaluŋ ki dünyāda her ne-ki duruṕ devşirdüm ise vereşeye ḳaldı. (20b/14), 17a/2, 17a/6, 20b/15, 21a/6.

veyā (Far.): Yahut, veya.

“Allahü teʿālā, senüŋle ne ʿamel ḳıldı, seni yarlıġadı cüduŋla-mı veyāḫud ʿadlıŋla-mı veyā zühdüŋle-mi?” (87a/10), 23a/4.

veyāḫud (Far.): Yahut, veya, veyahut.

“Allahü teʿālā, senüŋle ne ʿamel ḳıldı, seni yarlıġadı cüduŋla-mı veyāḫud ʿadlıŋla-mı veyā zühdüŋle-mi?” (87a/10) 22b/6.

veyl (Ar.): Yazık, vah vah.

Resūlden eyitdi: “Veyl! Ol emr içün seyyid oldılar.” (90b/8), 90b/9.

vezīr (Ar.): Vezirlik rütbesine sahip kimse.

Dudaḳların görenler vezīrler oldı. (3a/7), 86a/14, 86a/15, 86b/2, 86b/6, 86b/9.

vilāyet (Ar.): İl, bölge, vilayet.

Vilāyetde devrėdüp̀ reʿāyā ḥāliŋ kendü teftīşėde. (90a/7)

vildān (Ar.): Kullar, hizmetkârlar.

Pes vildān ve ġılmān uçmaḳda dürlü dürlü mā’ideler ve niʿmetler…getürüp̀ eydeler…(49b/15) 48b/7, 48b/9.

vuḥūş (Ar.): Yabani hayvanlar.

Andan-soŋra vuḥūş ile bahāyim arasında ḥükm eyleye… (56a/11), 56a/15.

vur-: Vurmak.

Eli-y-ile omuzum üzerine vurdı ve eyitdi: “ Yā Ebā Zer! Sen żaʿīfsin.” (90b/3)

vüsʿat (Ar.): Genişlik.

Şer’ide mubāḥ olan umūrda ʿāmme-i müslimīne vüsʿat olduḳça irāde ḫayr ėtmek gerekdür. (88a/9)

-Y-

yā (Ar.): Ey, hey.

Cebrā'il eyitdi: "Yā Muḥammed! Allahü teʿālā odı yaratdı." (65b/11)

2b/8, 6a/12, 8a/5, 8b/1, 8b/4, 8b/5, 8b/8, 11b/1, 12b/5, 12b/10, 13a/7, 19b/5, 19b/6, 19b/10, 19b/12, 20a/2, 20a/3, 23b/6, 28b/7, 31a/10, 31b/4, 31b/9, 32a/3, 32a/13, 32b/10, 36b/5, 36b/7, 37b/6, 38a/15, 38b/10, 39b/2, 40b/5, 40b/6, 40b/7, 41a/5, 41a/7, 41a/8, 41a/9, 41a/11, 41a/14, 42a/4, 42b/7, 42b/9, 43a/14, 48a/3, 49a/10, 49a/13, 49b/1, 49b/5, 50b/5, 50b/6, 50b/9, 51a/4, 51a/6, 54a/15, 56a/1, 56b/15, 57a/5, 57a/13, 57b/2, 57b/12, 58a/13, 58b/2, 58b/3, 58b/10, 59a/3, 61b/7, 62a/3, 62a/4, 64a/4, 65a/11, 65b/10, 66b/5, 66b/7, 66b/10, 67a/8, 67a/9, 68a/15, 67b/8, 68b/2, 68b/5, 68b/6, 68b/7, 68b/10, 68b/10, 69a/8, 69a/12, 73a/10, 73a/15, 73b/2, 73b/9, 79b/3, 79b/12, 80a/11, 81a/12, 88b/2, 89b/7, 89b/9, 90b/3, 90b/5, 91b/1,

yā (Far.): Ya, veya.

"Veyl, ol ümenā içün yetimler üzerine ḳā'im oldılar; yā ġazā mālı üzerine emīn oldılar. (90b/10), 22b/9, 34a/9, 35b/15, 50b/1, 79b/9, 84a/12, 91a/8.

yaġ-: Yağmak, inmek.

Üstlerine yılanlar yaġa her biri deve boynı bigi. (72a/6), 61a/8.

yaġmur: Yağmur.

Mīkā'il yaġmūrlarla rızḳa müvekkel oldı. (6b/3)

7b/1, 39a/10, 42a/11, 48b/10, 66b/9, 71b/12, 71b/14, 72a/4, 72a/5, 86a/6.

y. yağ-: Su damlaları bulutlardan yere düşmek.

…ḳırḳ gün ola yaġmur yaġa yėrde olan her ne-ki var-ısa ḳamusından on iki arşun yüce ola. (42a/9), 42a/8, 72a/1.

y. yaġdur-: Yağmur indirmek, yağmurun yağmasını sağlamak.

Andan Allahü teʿālā gökden yėre yaġmur yaġdura. (42a/8)

yaġrın: Sırt, sırtın yukarı kürek kısmı.

İki ferişteh vardır ādemüŋ iki yaġrını arasında oturuṕ ölünceye-dek işledügi ḫayr ü şerrini yazar. (30b/13), 61a/13.

yaḫnī (Far.): Et yemeği, yahni.

Şol sāʿat Allahü teʿālā emri-y-ile ol ḳuş ine mü'min öŋinde ṣofra üzerinde ḳonuṕ göz aćuṕ yumunca anuŋ birezi biryan birezi yaḫnī ola. (84b/12)

yaḫşi: Güzel, iyi.

Mūsā eyitdi: "Harūn yaḫşi vezīrdür…" (86b/9)

yāhūd (Far.): Veya, ya.

Ammā mü'minler ki anlaruŋ borcı var iken öldiler yāḫūd biregüye ẓulmėtdiler…(35b/12)

Yahūdī (Ar.): Yahudi, Musevi.

Ucası derinden Yahūdīler…ve ḳalan kāfirler cānı yaradıldı. (2b/4), 3b/15, 68a/3.

yaḳ-: 1. Yakmak.

Andan bin yıl daḫı yaḳdı, ḳapḳara oldı. (65b/14), 65b/12, 65b/13, 67a/10.

2. Acı çektirmek

"Yüreklerin yaḳma ki Ramażan ayın oruç ṭutuṗ ṣusızlıġdan yürekleri yanmışlardur." (71b/3), 71b/1.

yaḳa: Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü.

y. yırt-: (Üzüntü, hiddet, bezginlik vb. yüzünden) Yakasını yırtacak duruma gelmek.

…her kim-ki bir muṣībete uġrarsa daḫı ol muṣībet içün yaḳasın yırtsa…ṣanki seng aluṗ Allahü teʿālā ile ceng eyler. (22b/5), 23a/2, 23b/9.

yaḳın: Yakın.

Yaʿnī yemişleri yaḳındur ṣunuṗ almaġa asāndur. (81a/1), 77a/11.

y. eyle-: Yakınlaştırmak, yakına getirmek.

…gerekdür ki ḳamusın bir yėre cemʿ eyleye, güneşi bir meyil ḳadarı yaḳın eyleye, ḳıyāmet güninde güneş ḥarār tenden ḳatı zaḥmet göreler. (52a/8)

y. getür-: Yaklaştırmak.

Ḫaberde gelmişdür ki ḳaçan ḳıyāmet güni olsa Allahü teʿālā eyde: "Yā Cebrā'il! Cenneti ʿarż eyle, yaḳın getür mütakkīler için. (58b/10)

y. ḳal-: Yaklaşmak.

…ṭaġuŋ üzerine çıḳmaġa yaḳın ḳaldıḳları vaḳtın ṭaġ bunları bir kez silke… (71b/9)

yaḳınlıḳ: *mec.* Duygusal bağ veya akrabalık ilişkisi.

y. ėt-: İlgi göstermek, sevgi ile yaklaşmak.

Ḳaçan erenleri yaḳınlıḳ ėtmek dilese bikir bulalar. (77b/2)

yaḳīn (Ar.): Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

"Ādemi taḫtı ile boyunlarına götürüp gökleri ṭavāf ėtdüreler ki Ādem gökleri ve içindeki ʿacāyibini görüp teferrüc eyleye; tā ki yaḳīni ziyāde ola." (6a/4)

1b/4, 1b/7, 17a/1.

yaḳlaş-: Yaklaşmak, yakına gelmek.

Ḳaçan-ki od yüzlerine yaḳlaşa Mālik eyde: "Ėy od! Yüzlerin yaḳma." (71b/1)

yāḳut (Ar.): Değerli taş, yakut.

Her ḥūrī içün yetmiş taḫt ola ḳızıl yāḳutdan. (82b/8), 40a/10, 41b/7, 49a/11, 54b/5, 77b/1, 77b/11, 78a/13, 78b/11, 79b/6, 81a/9, 83a/11, 84a/9.

yalan: Gerçek ve doğru olmayan, yalan.

Anlar yalan ṭanuḳlıḳ vėrenlerdür. (44a/9) 16a/3, 46b/2.

y. söyle-: Yalan söylemek, yalan konuşmak.

"Ṭadın şol ʿaẕābı ki dünyāda yalan söylerdiŋüz." (69a/7), 43b/9, 46a/6.

y. yere: Gerçeğe uygun olmayarak, doğru olmadığını bile bile.

"Bunlar anlardur ki yalan yėre ṭanıḳlıḳ vėrdiler…" (46b/3)

yalıncaḳ: Çıplak, uryan.

Küllī yalıncaḳlar geyesi isteye, ṭamu ehli istemeye. (73a76)

yalıŋ: Alev.

Ḫalāyıḳ, Ṣırāṭı geçerken cehennem odınuŋ yalıŋları ayaḳlarından başına degin yürümiş ola. (64b/4), 26b/5, 65b/15, 73a/2, 83b/8.

yalıŋız / yalıŋuz: Yalnız.

Ḳaçan üstüne ṭopraḳ yıġuṗ cemāʿat gėrü dönseler Ḥaḳḳ teʿālā eydür; “Ėy ḳulum yalıŋız gūr içinde seni terk ėdüṗ yüz dönderdiler.” (18a/14), 3a/5, 33b/13.

y. ḳal-: Tek kalmak, yalnız kalmak.

Üstümde dostlarla yürürsin, ḳarnımda yalıŋuz ḳalısarsın. (18b/15)

y. ḳoy-: Yalnız bırakmak, terk etmek.

Ḳarındaş ḥışım dost yalıŋuz ḳoyalar ki ʿamel-ile Allaha ṭapışururlar. (19b/14)

yalıŋuzluḳ: Yalnızlık.

“Ben yalıŋuzluḳ eviyem, kendüzine mūnis gerek, Ḳur’ān oḳı.” (19a/1), 32a/10.

yalvar-: Yalvarmak.

Ṭamu ehli yetmiş yıl Mālike ċaġıruṗ yalvaralar, hīç cevāb vėrmeye. (72a/10), 32a/3.

yan: 1. Yan.

Bu peyġamberler geleler Allahü teʿālā eyde: “Siz terāzūnuŋ ṣaġ yanına ṭuruŋ.” (59a/3)

15a/12, 16a/1, 16b/4, 20a/14, 29a/7, 29a/10, 30b/1, 31a/2, 31a/3, 50b/11, 58b/11, 58b/12, 62b/4, 62b/14, 62b/14, 62b/15, 62b/15, 64a/3, 83a/1,

2. Vücudun bir tarafı.

Gerekdür ki ol zekāt vėrilmeyen māluŋ her bir danesinden bir taḫta düzeler cehennem odına ḳızduruṕ ol māluŋ issi-ki zekāt vėrmezdi, alnına, yanlarına ve gögsine ve arḳasına başuṕ ṭaġlayalar. (46a/2)

yanı başına: Hemen yanında, çok yakınında.

İsrāfilüŋ ʿaẓameti ve ululuġı ol ḳadar-dır ki eger cemīʿ deŋizlerüŋ ve ırmaḳlaruŋ ṣuyu yanı başına dökseler bir ḳaṭresi yėre ṭamlamayaydı. (7a/6)

yanınca: zf. Yanınca, beraberinde.

Mīkā'il ṣāġ yanınca, İsrāfil ṣol yanınca gökleri ṭavāf ėtdirdiler. (6a/9)

yan-: Yanmak.

Eger cevāb vėrdiyse ḳurtula eger cevāb vėrmedi-y-ise cehenneme düşüṕ yana. (64a/1)

yaŋa: Yön; taraf, tarafa, tarafına.

Andan bir yaŋa daḫı döner gėne görür ölüm öŋünde. (9a/13)

9a/11, 13b/2, 13b/5, 13b/6, 13b/7, 13b/10, 13b/11, 13b/14, 14a/1, 15a/5, 24b/3, 29a/1, 29a/4, 53b/11, 65a/3, 73a/12, 73a/13, 73a/13, 73a/14, 73a/14, 73a/14, 83a/1.

yaŋaḳ: Yanak.

…yüzlerine ėrişicek gözleri çatlaya, yaŋaḳlarınuŋ derisi eriyüp döküle. (72b/5), 3a/4.

yaʿnī (Ar.): Yani.

Her kimsenüŋ ki terāzūsı aġır gele yaʿnī ḥasenātı seyyi'ātdan ziyāde gele, ol kimesne cennet içinde bir dirlige ola ki ol dirlikden rāżı ola. (63a/10), 25a/6, 28b/11, 29b/9, 30b/10, 40b/13, 43a/10, 81a/1, 91a/3.

yap-: Yapı olarak kurmak, binâ ve inşâ etmek.

Cenge bir kimesne ölüsi olsa daḫı geyecegin ḳaraya boyatsa, yā saçın kesse cehennem içinde her ḳıl ki kese anuŋ ṣağışınca bir otdan ev yapılur. (22b/10), 34a/14.

yapış-: Tutmak.

Yigitler-ki benüm ümmetimden saḳalına yapışup oda çekeler… (69b/6), 56b/15, 59b/8, 65a/11, 66a/8, 69b/2, 69b/8.

yapraḳ: Yaprak.

Ḳaçan-ki yėl esse Ṭūbā aġacınuŋ yapraḳları birbirine ṭoḳunur. (81a/4), 11b/14, 11b/15, 11b/15, 54b/6, 77b/4, 80b/2, 80b/4.

yār (Far.): Dost, muhib.

Ėy bizim māllarımızı üleşenler, biz ḳaraŋusın içinde esīr ve kara ṭoprak içinde yılanlar ve ʿaḳreblere yār ve hem-nişīn olup zār… (34a/13), 32b/15.

yar-: Yarmak, parçalamak.

…anlar ki kāfirlerdir gögislerinden yaruṗ ellerini yaġrından çıḳaruṗ ḳara biti vėreler. (61a/13)

yaradıl-: Yaratılmak, halketmek, var edilmek.

Peyġamberler cānı Muḥammedüŋ nūrından bir bir yaradıldı. (2b/3)

2b/2, 2b/5, 2b/3, 2b/6, 2b/7, 4a/7, 6b/13, 7a/14, 7b/9, 7b/12, 8a/4, 34b/15, 55a/2, 77a/11, 77a/14, 78a/15, 78b/1, 82a/15,.

yaradılmış: Mahlûk, mahlukat, kâinat.

Allahü teʿālā, Melekü'l-mevte eyde: "Yaradılmışdan ölümi dadmaduḳ kimse kaldı mı?" (39a/11), 8b/1, 11b/14, 20a/8, 26a/5, 36a/11, 37a/8, 39b/3.

yaramaz: Faydasız, boş, uygunsuz, kötü.

Ulu eydür: "Sen kimsen ki dünyāda senden yaramaz kimesne görmedüm?" dėr. (26a/12), 11b/11, 23b/8, 69a/15.

yaramazlıḳ: Fenalık, kötülük, faydasızlık.

"Benim yaramazlıḳda yürür oġlum benim içün ṣadaḳa vėrüṗ beni aŋdurmaz anuŋ-içün benim nūrum yoḳdur." (21b/4) 21b/9.

yarar: Faydalı, uygun.

Eger Allaha yarar ḳullardan olursa Melekü'l-mevtüŋ ḳatında olan ṣaḥīfe ki cemīʿ maḫlūḳātuŋ adı anda yazıludır; ol ḳuluŋ adı çevresinde nūrdan bir ḫaṭṭ çekilür. (11b/8)

yarat-: Yaratmak, halketmek.

Allahü teʿālā anları nūrdan yaratmışdur. (77a/15)

1b/3, 1b/5, 1b/10, 2a/3, 2a/5, 2a/4, 2a/5, 2a/6, 2a/3, 2a/11, 2a/14, 2a/15, 4a/7, 4a/13, 5b/10, 6a/6, 6a/15, 7a/9, 7b/5, 7b/13, 8a/5, 8b/2, 8b/2, 9b/8, 12a/9, 13a/5, 24a/1, 29b/5, 29b/5, 29b/9, 35a/7, 36a/7, 37a/9, 41b/4, 52a/6, 56b/12, 63b/2, 65a/15, 65b/12, 71a/5, 71b/7, 77a/7, 78a/12, 81b/7, 82a/4, 82a/6.

yardımcı: Yardım eden, muin; yardımcı.

Allahü teʿālā, Mekü'l-mevte eyde: "Evvelden āḫire degin ne-ḳadar ki yaradılmış var-ısa ḳamusınuŋ ṣağışınca saŋa yardımcı yaratdum." (37a/9)

yardum: Yardım.

Ol emīr ḥaḳḳı unutsa vezīr aŋdurur ve eger ʿālim olsa yardum taḥriṣ eder. (86a/15)

y. ėt-: Yardım etmek.

Bundan aŋlandı-ki maẓlūma yardum ėtmek vācibdür. (27a/1), 27a/8, 88b/12.

yarıl-: Üzerinde yarık açılmak, yarılmak.

Ḳaçan-ki İsrāfil bu nidāyı ḳılsa Muḥammedüŋ ḳabrı yarıla, Resūl ḳabrından başın ḳaldıra. (41a/2), 21a/10, 37a/5.

yarın: Gelecek, ilerideki zaman.

…Ḳadir gėcesinde bir ulu ferişteh iner şol ululuḳda ki yarın ḳıyāmet güninde ferişteler ṣaf bağlayuṕ ṭurduġı vaḳtın ḳamu ferişteler dėrilüṕ bir ṣaf olalar. (33b/10), 35a/6, 49a/4, 59b/15, 89a/12,

yaruŋ: Yarın.

Yaruŋ ḳıyāmet güni olıcaḳ ʿahdu emānet ṣıyanları göresin zaḳḳum aġacında aṣılmış ola. (73b/1)

yarlıġa-: Günahları affetmek, bağışlamak.

Allahü teʿālā faẓlı keremi birle ol ḳuluŋ günāhın yarlıġaya ṭamu odından ḫalāṣ ėde. (77a/2), 27b/9, 42a/4, 61b/11, 61b/12, 65a/7, 85a/9, 87a/9.

yarlıġan-: Günahı bağışlanmak.

Ḳaçan aḥşam olıcaḳ orucın açsa, ṣu içse Allahü teʿālā ḳudreti-y-ile ne-ḳadar ol ḳuluŋ gövdesinde ṭamarları var-ısa ḳamusı ol ḳula yarlıġanmaḳ isteyüṕ… (49b/10)

Yasīn (Ar.): Kur'ân- Kerim'in 36. suresidir, 83 ayettir.

Yasīn sūresi-y-ile cennete yetişdüm. (85a/12), 85a/11.

yaş: Su, yaş, göz yaşı.

Gözümüŋ yaşı Peyġamber -'*aleyhi's-selāmuŋ*- yüzine ṭamladı. (19b/2), 19a/6, 23b/5, 43b/3, 47a/9, 53a/11, 70a/12, 70a/13.

y. akıt-: Ağlamak.

Allahü teʿālā eyitdi: "Göŋülden ėtdükleri ẓulümlere peşīmān olmaġ-ıla dilden istiġfār ėtmek birle gözlerden yaş aḳıtmaḳ birle her aʿżā-ıla ḳulluḳ ėtmek birle." (58b/6)

yaş: Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman, sin.

Mūsā eyitdi: "Harūn yaḥşi vezīrdür; yaşda benden ekberdür ve lisānda benden faṣīḥdür. (86b/9)

yat-: 1.Boylu boyunca uzanmak, yatmak.

Ḥażret-i Risālet başını dizime ḳoyuṗ yatdı. (19a/13), 33a/3, 85b/6.

2. Uyumak için yatağa girmek, uyumak.

Ebū Ḳulābeden rivāyet eyledi-ki: Bir gėce yaturken düşinde gördi-ki ḳabirler yarılmış, ölüler ṭaşra ḉıḳmış, sīnler ḳıranuŋda otururlarmış. (21a/10), 81a/15.

3. Kabre girmek.

“Ėy-vay! Bizi kim ḳaldurdı yatduġumuz yėrden?” dėyeler. (43a/8), 8a/14, 34a/14

4. Yatışmak, sakinleşmek.

Cehennem ehli anları göricek ḳorḳalar ḳaçalar, yatuṗ yapışalar, depeler andan ṭırnaḳlarına degin yırtalar. (66a/8)

yavlaḳ: Pek, çok, gayet.

Eger ol kerīm ve raḥīm Allah naẓar ėtmese ḥāli yavlaḳ ża‘īf oluṗ muṣībete uġrar. (15a/8)

yavuz: Kötü, fena.

Eydür: “Ben senüŋ yavuz ‘amelüŋem.” dėr. (26a/13), 28a/2, 61b/10, 62b/4.

yay: Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk.

Ṭāmūnuŋ heybetinden şöyle erir: Yay kirişine döner aġlar taẓarru‘ ėdüṗ zārī ḳılur. (7a/2)

yayaḳ: Yaya, yayan, ayakla yürüyen, hayvansız giden.

Allahü teʿālā eyde: “Ėy ferişteherüm! Ḳullarumı yayaḳ yürütmeŋ merkeplere bindiriŋ.” (51b/14), 51b/8.

yayıl-: Etrafa dağılmak, her yana ulaşmak.

Zaḳḳum dėdügi bir aġaçdur-ki cehennem ortasında bitmişdür, cehennem anuŋ içinde budaġı yayılmadıḳ yėr yoḳdur. (72b/10)

yaz: Yaz mevsimi.

Kāfirler, münāfıḳlar ḳaçan-ki yėrlerinden ṭuruṕ bu ḥālları görseler ḳabr içindeki gördükleri ʿaẕāb bunlara ṭatlu gele şol yaz uyḳusı gibi. (43a/6)

yaz-: Yazmak.

Ḳaçan günāhlarına gele melekden ḥicāb ėdüṕ yazmaya. (28a/9)

6b/14, 13b/9, 14a/6, 22a/11, 23b/14, 24a/3, 25a/1, 28a/1, 28a/3, 28a/5, 28a/7, 28a/7, 28a/11, 30a/15, 30a/15, 30b/1, 30b/2, 30b/14, 31a/5, 31a/5, 31a/8, 31a/8, 31a/15, 31b/2, 31b/6, 59b/3, 60b/10, 60b/12, 61a/1, 61b/4, 61b/7, 61b/8, 85b/3.

yazıl-: Yazma işi yapılmak; kayda geçirilmek.

“Hīçbir mü’min yoḳdur ki illā anuŋ-içün günde yeŋi nāme yazılur.” (60b/4)

13a/12, 23a/1, 80a/6, 81b/15, 82a/1, 86a/1, 89a/3, 86a/1, 86a/2, 86a/3, 86a/4.

yazılu: Yazılı, yazılmış.

Üzerinde üç saṭr yazıludur. (54b/8), 11b/9, 11b/15, 54b/3, 54b/10, 63a/5, 75a/5, 77b/14.

yazu: Yazın.

Allahü teʿālādan dileyeler, Allahü teʿālā bunların alnından yazuların maḥv ėde. (75a/8)

yazuḳ: Günah.

"Ḳıyāmet güninde yazuḳlarımuz ṭartılmaḳ-içün terāzū ḳurıla, terāzūnuŋ ʿamūdı maġrib ile maşrıḳ aralığınca ola." (62b/12)

ye- / yė-: Yemek.

Ṭamu odı etimizi yedi, süŋüklerimizi göyündirdi, yüreklerimizi kesdi. (72b/1)

Eger ḳabr içinde ḳurd ḳuş tenini yėseler revādur. (17a/8)

4b/5, 42a/14, 48a/1, 48b/14, 50a/1, 50a/7, 50b/13, 70b/3, 72b/15, 84a/2, 84a/7, 84a/15, 84b/6, 84b/10, 84b/13, 85a/1, 85a/1.

yed-: Çekmek, yedekte götürmek.

Ādem ol ata bindi; Cebrā'il yėderdi. (6a/8), 65b/3, 69a/13.

yedi: Altıdan sonra gelen sayı, yedi.

Cehennem üzerine çekilmişdür, adı Ṣırāṭdur, yedi ḳanṭaradur. (63b/3)

4b/14, 6b/7, 6b/7, 31a/6, 52b/15, 53a/2, 53a/3, 63b/6, 67b/6.

yedinci: Yedinci.

Ḳaçan-ki göge ėrişeler, gök ḳapuları açılur, ferişteler-ile gönderirler tā yedinci ḳat göge varınca. (24b/14)

10a/15, 24b/14, 32b/9, 35a/4, 36a/5, 36a/9, 36a/9, 44a/10, 46b/5, 63b/15, 64a/13, 66b/15, 68a/4, 68a/6, 68a/9, 78a/7, 78b/2.

yegrek: Daha iyi, daha üstün.

İmām Faḳīh eydür:“ ʿAmellerin yegregi Allah dostların dost tutuṕ düşmanların düşman ṭutmaḳdur.” (57a/10), 24a/1, 57b/15.

yel: 1.Rüzgâr, yel.

Ḳaçan-ki yel esse Ṭūbā aġacınuŋ yapraḳları birbirine ṭoḳunur. (81a/4), 12b/6, 12b/6, 64a/1, 64a/7.

2. Kalın bağırsaktaki gaz.

“Cennet ehli yėyeler, içeler; cümle yėdikleri, içdikleri yel ola, müşg bigi ḳoḳa.” (85a/1)

yelmek yügür-: Telaşla koşmak, durmadan seğirtmek.

Ayaġı altın görenler yelüṕ yügüren seyyāḥlar oldı. (3b/13)

yemiş: Meyve.

Hergiz deŋizlerde bir ḳaṭre, aġaçlarda bir dane yemiş ve otlarda bir dane yoḳdur ki illā anuŋ üzerine ferişţehlerden biri müvekkeldür. (7b/2)

48b/13, 57b/5, 72b/1, 72b/12, 77a/11, 80b/10, 81a/1, 84a/7, 84b/5.

yeŋi: Yeni.

“Hīçbir mü’min yoḳdur ki illā anuŋ-içün günde yeŋi nāme yazılur.” (60b/4), 60a/3.

yer / yėr: 1. Yer, arz, toprak; yer yüzü.

Daḫı gök ile yėr arasında olan ferişţehler lāʿnet oḳurlar (22b/15)

2b/7, 6b/7, 7a/7, 7b/15, 11a/4, 16b/10, 19a/6, 25a/1, 25a/4, 25b/9, 26a/3, 26a/8, 26b/7, 27b/4, 28b/15, 29b/9, 33b/3, 33b/6, 36b/11, 36b/12, 37a/1, 37a/6, 37a/9, 37b/3, 38a/10, 39a/1, 39a/2, 39a/6, 39a/10, 39b/6, 39b/8, 41b/4, 42a/8, 42a/9, 42a/11, 42a/13, 42b/3, 42b/15, 46a/4, 48b/11, 54b/4, 61a/8, 66b/9, 66b/15, 67a/11, 67a/12, 67a/14, 72b/13, 77a/7, 78b/8, 80b/12, 80b/14, 81a/2, 83b/3, 88b/14, 89b/7.

2. Mevki, mahal, alan, yer, taraf.

Zaḳḳum dėdügi bir aġaçdur-ki cehennem ortasında bitmişdür, cehennem anuŋ içinde budaġı yayılmadıḳ yėr yoḳdur. (72b/10)

2b/2, 4b/1, 4b/4, 4b/5, 4b/6, 4b/6, 4b/9, 4b/10, 4b/10, 4b/11, 4b/12, 4b/13, 5b/5, 8a/3, 12a/8, 12a/12, 12a/13, 15b/1, 26a/6,43a/4, 43a/8, 44b/3, 45a/13, 45b/3, 45b/11, 46a/7, 46a/13, 46b/4, 46b/9, 46b/12, 46b/15, 47a/5, 47a/6, 47a/12, 47b/2, 48a/6, 48a/10, 51b/4, 52a/7, 53a/11, 55b/11, 60b/13, 61b/2, 72a/2, 80b/13, 83b/3, 86a/10, 86a/10.

yėr aç-: Yer bırakmak, boşluk açmak.

Ḳabrüŋ göz ėrümi yėr açalar baḳuṕ cennetdeki maḳāmın görüṕ temāşa ėder, ḫurrem olur. (18b/5)

y. degişür-: Yer değiştirmek.

“Ol gün-ki yėr degişüreler ḫālāyıḳ ḳanda olalar?” (42b/6)

yėr altı: Yerin yüzeyi altındaki bölümü, yer altı.

Andan iblīs düşüṕ ṭopraġa yine dileye ki yėr altına girüṕ Melekü’l-mevt elinden ḳurtıla. (38a/4), 30a/8, 36a/5, 36a/10, 67a/1.

yerine: *zf.* Bir şeyin veya bir kimsenin yerini tutmak üzere.

Allahü teʿālā ol ṭırnaḳdan libāsı ṣoyuṗ yėrine deri yaratdı. (5b/10), 70a/13.

yėryüzi: Yeryüzü, dünya.

Eger Allahü teʿālā anuŋ gözyaşını menʿ ėtmeseydi yėryüzi ṭopṭolu olaydı Ṭūfān bigi. (7a/4), 2b/1, 29b/5, 40a/14, 67a/10, 81b/14, 87a/2.

yeşil: Yeşil renk.

Ol ḳaṭrenüŋ biri aḳ ve biri yeşildür. (12a/4) , 12a/6, 40a/10, 40a/12, 41b/6, 54b/5, 65b/2, 78a/14, 79b/6,

yėt- / yet-: Kâfi olmak, yeterli olmak, yetmek.

Ferişteh eydür: "Aġzın yarı mürekkeb, barmaġuŋ ḳalem yėter." (28a/4)

Ve eger ʿameli yetmese maẓlūmuŋ seyyi'ātından aḫẕ olunuṗ ẓālim üzerine ḥaml olunur. (91a/10)

yetim (<yetm) (Ar.): Babası ölmüş olan çocuk.

Bir münādī nidā ḳıla ki: "Bunlar anlardur ki ẓulm ile yetimler mālın yėrlerdi; tevbe ėtmeden öldiler, cezāları budur, varacak yėrleri cehennemdür. (47a/5), 13b/8, 90b/9.

y. eyle-: Yetim bırakmak.

Ölüm eydür: "Ben o ölümem ki seni dünyādan çıḳarurum, oġluŋ ḳızuŋ yetim eylerim…" (9a/6)

y. ḳal-: Babası ölmüş olmak.

"Bunlar bizüm atalarımız idi; öldiler, biz yetüm ḳalduḳ." (87b/5)

y. ḳıl-: Yetim bırakmak.

Görüŋ imdi mü'min ḳulumı ki cānın aldım, sevdügi dostlarından ayırdum, oğlancıḳların yetim ḳıldum… (30a/7)

y. ḳo-: Yetim bırakmak.

"Ėy dostlar! Ben gitdüm ʿāvratı ṭul ḳodum, oğlancıklarımı yetim ḳodum." (20b/5)

yetiş-: Ulaşmak, vâsıl olmak, yetişmek.

Ḳaçan-ki kāfire ölüm yetişse gökden ʿaẕāb feriştehleri inerler bile cehennemden pelās görürler. (25b/5), 85a/12, 88b/6, 90a/8.

yetişdir-: Ulaştırmak, vasıl etmek, yetiştirmek.

"Her kim benüm ümmetimden bir şey üzerine vālī olsa anlarıŋ emrini düşvār ḳıluṕ anlara meşaḳat yetişdirse yarın ol valīnüŋ emrini düşvār ḳıla." (89a/11)

yetmiş: Altmış dokuzdan sonra gelen sayı, yetmiş.

Her biri tepside yetmiş dürlü ṭaʿām ola. (84a/10)

1b/8, 2b/11, 7a/13, 22b/10, 37a/14, 54b/12, 62a/9, 66a/13, 66b/12, 66b/13, 67b/11, 72a/10, 73b/13, 73b/14, 77b/3, 77b/4, 80b/5, 82b/7, 82b/8, 82b/9, 83a/14, 83a/15, 83b/10, 83b/1, 83b/11, 84a/8, 84a/9, 85a/15.

yetmiş biŋ: Yetmiş bin.

Ol taḫtuŋ yetmiş biŋ ayaġı var. (10b/2), 7b/15, 10b/2, 80b/5.

yevm (Ar.): Gün.

y. -i ḳıyāmet: Kıyamet günü.

Ẓulümāt yevm-i ḳıyāmetdür. (91a/2)

yeyni: Hafif, ağır olmayan.

y. gele: Hafif gelmek, az olmak.

"Her kim ki ḫayrı günāhdan yeyni gele anuŋ yėri haviye tamusıdur." (63a/13)

yıġ-: Menetmek, engellemek.

"Ben sizi yıġdum-ki iki yaramaz āvāzdan: Ṣaġu ṣaġmaḳdan daḫı yüz ṭırmalamaḳdan daḫı yaḳa yırtmaḳdan." (23b/8)

yıġ-: Bir tepe oluşturacak biçimde üst üste koymak.

Ḳaçan üstüne ṭopraḳ yıġuṗ cemāʿat gėrü dönseler… (18a/12)

yıġın: Birçok kimsenin veya nesnenin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık.

yıġın yıġın: Yığınlar halinde; pek çok.

Ḳavm ḳırıluṗ yıġın yıġın ola. (36b/14)

yıġlın-: Çekinmek, kaçınmak, nefsinin menetmek.

Ḥaḳḳ teʿālā ḳabilinden bir münādī nidā ḳıluṗ eyde: "Bunlar anlardur ki ʿamel-i ṣāliḥ ḳıldılar günāhlarından yıġlındılar." (47b/8) 9b/9, 63a/2.

yıḳıl-: 1. Perişan olmak, kırılmak, mahvolmak.

Şol saʿāt Melekü'l-mevt bir ṣayḥa ėde, yėrde ne-ḳadar dıvār var-ısa ḳamusı yıḳıluṗ zīr ü zeber olalar. (39a/7)

2. Düşmek, devrilmek.

Ol heybetden ne-ḳadar ʿarāṣat ehli var-ısa ḳamusı dizleri üstine yıḳılalar. (75b/10)

yıḳıla yıḳıla: Yalpa vura vura düşecekmiş gibi gitmek, yürümek.

Sekizinci bölük esrikler bigi ḳopalar düşe ṭura ṣaġa ṣola yıḳıla yıḳıla ʿaraṣāt yėrine geleler. (44b/3)

yıl: Sene, yıl.

Ḳaçan bu yılanlarıŋ biri ṭamu ehlini ṣoḳsa biŋ yıla degin aġrısı gitmeye. (72a/7)

1b/8, 2b/11, 5a/10, 6a/4, 7a/9, 7b/5, 8a/14, 14a/14, 23a/15, 23b/1, 27b/6, 33a/14, 33b/2, 47b/15, 50b/13, 56a/10, 60b/13, 64b/1, 64b/1, 64b/3, 65b/12, 65b/13, 65b/13, 66a/4, 71b/8, 71b/12, 71b/13, 72a/3, 72a/10, 73b/13, 73b/15, 81b/5, 84a/4, 85b/12, 85b/13, 87b/1, 87b/1.

yılan: Yılan.

Ḳaçan bu yılanlarıŋ biri ṭamu ehlini ṣoḳsa biŋ yıla degin aġrısı gitmeye. (72a/7), 19a/5, 32b/6, 34a/13, 45b/7, 66a/5, 66a/9, 72a/6.

yıldıra-: Parıldamak, ışıldamak, ziya saçmak.

Muḥammed nūrı alnında yıldıradı on dört gėcelik ayı gibi. (5b/14), 27b/15.

yıldırım: 1. *mec.* Yıldırım; çok parlak olan.

Gözleri yıldırım bigi şaḳır, dişleri ṣıġır boynuzı bigidür. (71a/2), 26a/2, 41b/8.

2. Çok hızlı yapılan, olan.

Ṣırāṭı geçenlerüŋ evvel bölügi yıldırım bigi geçe. (64a/9), 47b/6.

yıldız / yılduz: Yıldız.

Yıldızlar yaġmur gibi gökden yère dökileler. (39a/10)

Yaġmur ḳaṭrelerinden gökdeki yılduzlardan yèrde ki aġaçlardan çoḳ ola. (48b/10), 2a/13, 7b/6, 37a/4.

yıllık: Yıllık, senelik.

Her birinüŋ iki baġrı arası bir yıllıḳ yoldur. (71a/4), 8a/2, 51b/2, 54b/2, 54b/10, 63b/4, 63b/4, 63b/4, 63b/4, 67b/11, 75b/13, 77a/10.

yırt-: 1. Parçalamak, yırtmak.

Ol ferişteh ölünüŋ kefeninden bir pāre yırtuṕ eline ṣunar, "Bunuŋ üzerine yaz." dèr. (28a/6), 32b/7, 66a/8, 69a/2,

2. Yarıp geçmek, yarmak, bölmek.

…iki ferişteh gelür yüzleri ḳara ve gözleri gök, āvāzları gök gürler gibi yèri yırta yırta gelür (28b/15), 26a/3.

yırtıcı: Parçalayıcı, yırtıcı.

İbniʿAbbās eyitdi:"İsrāfil, Allahü teʿalādan diledi ki yedi ḳat gökde ve yedi ḳat yèrde dükeli yırtıcı cānavar ḳuvvetince ḳuvvet vère. (6b/8)

yigirmi: Yirmi.

Bilgil ki ḫalāyıḳ ʿaraṣātda yüz yigirmi ṣaf ṭuralar. (51b/1)

yigirmi beş: Yirmi beş.

Soŋ geçen yirmi beş biŋ yılda geçe. (64b/2)

yigit: Genç.

Süleymānuŋ ḳatında bir yigit var idi. (12b/3), 12b/4, 12b/4, 12b/6, 12b/7, 12b/11, 12b/13, 53a/5, 69a/15, 69b/5.

y. ol-: Gençleşmek, genç olmak.

Irmaḳdan çıkdıḳları vaḳtın yigit oluṕ çıḳalar. (75a/2)

yigitlik: Gençlik, dinçlik çağı.

Yigitler ki benüm ümmetimden saḳalına yapışuṕ oda çekeler, çağıra "Vay benüm yigitlügime." (69b/7), 20a/5.

yigrek: Daha iyi, daha üstün.

Eyitdi:"Yā Resūl Allah, Allahü teʿālā ve resūlü yigrek bilür." (20a/2)

yine: Yeniden, bir daha, tekrar, gene.

Şeyṭān ayaġı yanına gelür ol ḳadeḥi yine gösterür. (16a/1)

14b/4, 14b/5, 14b/7, 16a/11, 16b/8, 28b/2, 35a/7, 38a/4, 40a/2, 72a/3, 72a/4, 84b/14.

yoġ / yok: Var karşıtı, mevcut olmayan, bulunmayan.

Ammā ol kişinüŋ ki öŋinde nūrı yoġ-ıdı. (21b/15)

Aralarında kendü ḳonşularından bir kişi gördi-ki öŋinde nūrdan ṭabaḳ yoḳ. (21a/14)

7b/3, 9a/10, 13b/3, 13b/7, 13b/11, 13b/14, 14a/1, 15b/14, 16b/9, 17b/11, 20a/4, 20b/6, 21a/14, 21b/5, 23b/15, 28a/12, 29a/3, 29a/6, 29a/9, 29a/12, 34b/3, 35b/9, 36a/2, 39a/13, 58b/2, 59a/10, 60b/3, 60b/8, 62b/5, 67a/5, 72b/10, 75b/2, 75b/3, 80b/3, 80b/8, 82b/4, 84b/5, 84b/7, 89b/12, 90a/9, 90a/15, 90b/12.

yoḫsa: Yoksa.

Ol günde ḫalāyıḳ kendü ḥāllerine şöyle meşġūl ola ki her biri kendüzen bilmeye ki er midür yoḫsa ʿavrat mıdur…(50b/11), 61b/6, 65b/5.

yoḫsulluḳ: Yoksulluk.

Ol bāyluḳdan bu yoḫsulluġa ne getürdün? (18a/5)

yoḳuş: Yokuş.

Her ḳanṭara üç biŋ yıllıḳ yoldur, biŋ yıllıḳ yoḳuşdur… (63b/4)

yol:1. Geçecek yer, yol.

Müşg ḳoḫusından daḫı ḫūb ḳoḫu ile aluṕ göġe aġdururlar, yolda her ferişteh ki uġrasalar ṣorurlar ki… (24b/9), 83a/6.

2. Müsaade, izin.

Bundan size yol yoḳdur kim benim-ile çoḳ ṣadaḳalar vėrmişdür bugünden ḳorḳuṕ. (29a/9), 13b/3, 13b/7, 13b/11, 13b/14, 14a/1, 29a/2, 29a/5, 29a/9, 29a/11.

3.Mesafe.

Her ḳapunuŋ arası birbirinden yetmiş yıllıḳ yoldur. (67b/11), 8a/2, 51b/2, 54b/2, 54b/11, 63b/4, 71a/4, 75b/13, 77a/10.

4. Gaye, uğur.

"Allahü teʿālā yoluŋa sevişüṕ varımuzı baḫşīş eyledük." (54a/9), 48a/14, 54a/7, 81b/1, 81b/2.

y. eyle-: Yol açmak.

Gelüṕ ıraḳdan baḳar görür ki gövdeyi ḳurtlar delmiş ḳaynaşurlar; kimi aġzından girüṕ çıḳar, kimisi gözlerinden ve ḳulaḳlarından yol eylemişler. (32b/13)

y. vėrme-: İzin vermemek.

Pes Melekü'l-mevt, Allahü teʿālā ḥażretine varuṕ eydür: "Fulān ḳuluŋ aʿẓāları cānın almaġa yol vėrmezler." (14a/4)

yu-: Yıkamak.

Yetmiş ırmaḳ içinde yetmiş kez yudı. (66b/13), 20a/5.

yuḳaru: Yukarı.

Pes melā'ikeler ḳamusı ṭuruṕ yuḳaru baḳdılar. (8a/9), 46b/12, 81a/9.

yular: Yular.

ʿÖmeri gördüm, omuzında deve palanı ebṭahda yuları. (89b/6)

yum-: Kapatmak.

Yedinci ḳapudan gözlerin Allahü teʿālā ḥarām ėtdügi naẓardan yumuṕ…(78a/8), 73b/6, 79b/4.

yumuşaḳ: Yumuşak, sert karşıtı.

Gövdeleri ḥarīrden yumuşaḳ ola. (83a/9)

yun-: Yıkanmak.

… ol ırmaġa ilede, anda yunalar. (75a/1)

yuy-: Yıkamak.

Andan bir çeşmeye varuṗ gireler; gövdelerin, başların andan yuyalar. (83a/8), 20a/14.

yuyucı: Ölü yıkayıcı, gassal.

Eydür: "Ėy yuyucı, giyüsimi arḳunlıġla çıḳar ki Melekü'l-mevt ṭıynaġından şimdi ḳurtuldum. (20a/9), 20a/4.

yüce: Yüksek.

y. ol-:Yüksek olmak.

…ḳırḳ gün ola yaġmur yaġa yėrde olan her ne-ki var-ısa ḳamusından on iki arşun yüce ola. (42a/10)

yügrüş-: Koşuşmak.

…oġlancıḳları aġlaşuṗ ardınca yügürüşeler, fiġān ėdüṗ evine gėrü dönmege dermān bulamayalar. (19b/8)

yüŋ: Tüy.

Andan atılmış yüŋ gibi oluṗhavā yüzinde seyrėderler. (36b/14), 25b/8.

yürek: Kalp, yürek, gönül.

Ṭamu odı etimizi yedi, süŋüklerimizi göyündirdi, yüreklerimizi kesdi. (72b/2)

4b/2, 71b/2, 73a/14.

yüri- / yürü- : 1.Yürümek.

Ḳaçan ki yürüse biri öŋünce yürür, biri ardınca yürür. (30b/3-4)

5a/6, 13a/9, 18b/12, 18b/13, 18b/15, 20b/8, 29a/8, 35b/9, 50a/4, 51b/8, 51b/14,52a/11, 53b/11, 58a/9, 64a/12, 87a/5.

2. Yayılmak, ilerlemek.

Ḫalāyıḳ, Ṣırāṭı geçerken cehennem odınuŋ yalıŋları ayaḳlarından başına degin yürümiş ola. (64b/4)

3. … yolda ilerlemek, …yola meyl etmek.

Benim yaramazlıḳda yürür oġlum benim içün ṣadaḳa vėrüṕ beni aŋdurmaz anuŋ-içün benim nūrum yoḳdur. (21b/4)

yüz: 1. Çehre, surat, sima.

Elleri boyunların bağlı ola, yüzlerü ḳara ola. (62b/8)

2a/11, 4a/13, 4b/6, 7a/11, 9a/11, 10b/3, 10b/6, 10b/10, 10b/10, 10b/12, 10b/13, 10b/14, 10b/15, 12b/3, 12b/9, 14a/2, 19b/3, 20b/1, 21a/5, 23a/3, 23b/9, 24a/13, 28b/14, 40a/14, 41b/5, 45a/9, 46a/12, 47a/3, 47b/5, 51b/4, 51b/10, 62b/9, 668b/13, 69a/4, 69a/10, 69b/11, 71b/1, 71b/2, 71b/8, 72b/5, 73a/11, 73b/7, 75a/4, 83a/8, 83b/7.

2. Yüzey, satıh.

Andan atılmış yüŋ gibi oluṗ havā yüzinde seyr ėderler. (36b/15), 37a/2, 64a/7.

y. ç̇evir-: İlgi göstermemek, yüz döndürmek.

Saŋa üç̇ kez şehādet kelimesin ʿarż eyledük, ikisinde yüzin ç̇evirdüŋ, üç̇üncide dėmezem dėdüŋ. (16b/2), 16b/7, 16b/7.

y. -dönder- / döndür- : Yüz çevirmek, ilgilenmemek.

Mü'min ḳul yüzindönderür cevāb vėrmez. (15b/15), 16a/11, 16a/11, 18a/14, 21a/4, 59b/3.

y. tut-: Yönelmek.

Bī-çāre ādem oġlanı dünyāsından ve mālından bu sözleri işidicek yüzüni Allahü teʿālā dergāhına ṭutuṗ eydür: "Beni gėrü dünyāya gönder, mühlet vėr." (10a/4)

y.ur-: Yüz sürmek, secdeye kapanmak.

Ḳaç̇an ol ḳul vefāt ėtse ferişтehler Allahü teʿālā ḥażretine yüz uruṗ eydür: "Yā Rabb! Bize destūr vėr ki göge çıḳalım; anda tesbīḥ ėdelim. (31a/10)

y. -ü görme-: -den mahrum kalmak.

Göz aç̇uṗ yumunca raḥatolmayalar, bir laḥẓa uyḳu yüzin görmeyeler. (73b/7)

y. -i üsti: Yüzü yere gelecek biçimde, yüzükoyun.

Andan ol kāfirleri yüzi üstine sürüyü cehenneme ėledeler. (62b/9), 45a/9, 51b/10, 69a/4, 73a/1.

yüz: Doksan dokuzsan sonra gelen sayının adı, yüz.

Feriştehler getürdiler yüz yıl ḳadarı gökleri ṭavāf ėtdirdiler. (6a/5) 81b/5, 84a/5.

yüz dört: Yüz dört.

Cennetin dükelisi yüz dört derecedür. (77a/9)

yüzer: Yüz sayısının her birine yüz veya her defasında tane anlamına gelen üleştirme şekli.

Her kişi yėmekde içmekde cemʿ ėtmekde yüzer ḳuvvetince ḳuvvet vėrile. (84a/3)

yüz yigirmi: Yüz yirmi.

Benüm ümmetüm yüz yigirmi ṣaf ola.. (51b/3), 51b/1.

yüzük: Parmağa takılan, genellikle altın gümüş vb. madeni halka, yüzük.

Barmaḳlarında onar yüzük, ṭopuḳlarında onar ḫalḫāl ola cevāhirden. (82a/2), 20a/5.

-Z-

żabt (Ar.): İdaresi altına alma, kontrol etme.

ż. ėt-: İdaresi altın almak.

Ve hem raʿiyyete umūrına żabt ėde. (90a/5)

zaġufrān: Safran bitkisi.

Ṭoprağı ʿanber ve daḫı zağufrandur. (78b/10), 7a/10, 65b/1, 81b/9.

zāhid (Ar.): Dindar, sofu, Allah'tan korkan (erkek).

Zāhid eyitdi: "Ol vaḳıtda baŋa İblīs geldi, elinde bir ḳadeḫ ṣağ yanıma geçüp ḳadeḫi depretdi…" (16b/3), 16a/11, 16a/14.

zāhidlik: Dindarlık.

Evvel: Dünyā ağudur; zāhidlik anuŋ tiryākıdır. (14a/10)

zaḫmet (Ar.): Güçlük, zorluk.

…Ḳadir gėcesinde ferişţehler yėre inerler bilesince rāḥat ve zaḫmet iner mü'minlere. (33b/7), 37a/12.

z. çek-: Sıkıntı çekmek.

Bir ḳoyun ḳaçdı, sen anuŋ ṭalebinde zaḫmet çekdiŋ. (88b/5), 55b/12, 88b/7.

z. çekdir-: Sıkıntı vermek.

"Yā miskīn! Niçün zaḫmet çekdiŋ ve baŋa daḫı zaḫmet çekdirdiŋ? (88b/8)

z. gör-: Acı çekmek, eziyet çekmek.

…ḳıyāmet güninde güneş ḥarār tenden ḳatı zaḫmet göreler. (52a/9), 56a/3.

zaḫmetsiz / zaḫmetsüz: Zahmetsiz, kolay.

"Ṣırāṭı geçdüŋüz zahmetsüz, meşaḳḳatsiz…" (64b/8)

Allahü teʿālā ol dėye ola, zaḫmetsiz, miḥnetsiz ola. (84a/13)

żaʿīf (Ar.): Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.

Saŋa andan sormazam zaʿīf ümmetüŋ ḥālinden soraram… (41a/11), 27a/8, 32b/14, 64a/4, 86b/15, 90b/3.

z. ol-: Güçsüz düşmek.

Eger ol kerīm ve raḥīm Allah naẓarėtmese ḥāli yavlaḳ żaʿīfoluṕ muṣībete uġrar. (15a/8), 17b/6.

żaʿıflıḳ: Zayıflık, kuvvetsizlik.

Ėy benüm aḳ ṣaḳaluma vāy benüm żaʿıflıġıma dėyüṕ feryād ḳıla ve zārī ḳıla. (69b/4)

zāil (Ar.): Ortadan kalkan, yok olan, son bulan.

z. ol-: Son bulmak, yok olmak.

Ṣu gögüslerine ėrişse ne-ḳadar ġılluġışş, ḫıyānet ḥased var-ısa ḳamusı zāil ola, göŋülleri pāk ola. (83a/4), 8a/14, 61b/1.

zaḳḳum (Ar.): Cahennemde yetişen bir ağaç ve cehennemliklerin yiyeceği.

Zaḳḳum dėdügi bir aġaçdur-ki cehennem ortasında bitmişdür, cehennem anuŋ içinde budaġı yayılmadıḳ yėr yoḳdur. (72b/8), 72b/8, 72b/15, 73b/2.

ẓālim (Ar.): Acımasız ve haksız davranan, zulmeden.

Ḳaçan ḥasenātı dükene maẓlūmuŋ günāhından aluṕ ẓālimüŋ boynuna yükledeler. (58a/8), 58a/5, 58a/5, 58a/6, 59b/8, 91a/11.

zamān (Ar.):1. Müddet, zaman.

Pes ḫālāyıḳ ḳabirleriden aç ve ṣusuz ʿuryān bir zamān ḫayrān ḳalalar. (43a/12), 12b/8, 16a/13, 32a/12, 38b/11, 39b/13, 71b/5.

2. Devir, zaman.

Mü'minler ḳamusı Ādem peyġamber -*'aleyḥi's-selām*- zamānından tā ḳıyāmete degin yaradılam mü'minler ḳamusı peyġamberüŋ ʿalemi çevresinde olalar…(55a/2)

z. -i evvel: Eski zaman.

Ḫaberde gelmişdür ki zaman-ı evvelde Melekü'l-mevt bir gün Süleymān peyġamber ḳatına geldi. (12b/1)

zāniye (Ar.): Zinâ eden (kadın).

Allahü teʿālā bu sebeble zāniye maġfiret ḳıldı. (87b/14), 87b/10.

zār (Far.): Ağlayan, inleyen.

Biz ḳaraŋusın içinde esīr ve kara ṭopraḳ içinde yılanlar ve ʿaḳreblere yār ve hem-nişīn oluṗ zār ve ḥasret yaturuz… (34a/13)

zārılıḳ: Ağlayıp sızlama.

z. ḳıl-: Ağlayıp sızlamak.

…dėyüṗ zārılıḳlar ḳılurken bir kerre Melekü'l-mevt ṣayḥauruṗ çağırur… (38b/6), 15b/1.

zārī (Far.): Ağlayıp sızlama, dertlenme, inleme.

z. ḳıl-: Ağlamak, inlemek, yakınmak.

Yėr daḫı zārīḳıluṗ eyde: "Ḳanı benüm üzerimdeki pādişāhlar, ḳanı benim üzerimde biten otlar ve aġaçlar ve dürlü dürlü nebātlar ve çeşmeler ve ırmaḳlar?" (39a/2), 7a/3, 38b/1, 38b/2, 64b/11, 69b/5.

ẓāyīʿ(Ar.): Telef olan.

ẓ. eyle-: Telef etmek.

Ol vālīye ḥürmet yoḳdur ki müslimanları ẓāyīʿ eyleye. (89b/12)

zebānī (Ar.): Cehennemileri ateşe atmakla görevli melek, cehennem bekçisi.

Ḳaçan zebānīler ümmet-i Muḥammed ʿāṣīlerüŋ cehenneme ḳoysalar ʿāṣīler bir kezden çağıruṗ eydeler… (71a/7), 37a/14, 38a/5, 43a/2, 69a/6, 70b/3, 70b/5, 70b/7, 70b/7, 70b/8, 70b/9, 70b/13, 71a/7.

zeberced /zebercet (Ar.): Zümrütten daha açık yeşil renkte olan değerli bir taş.

….aṣlı incidendür; budaḳları zebercetden, yapraḳları sündüsdendür. (80b/4)

Cennet içinde köşkler var incüden daḫı yaḳūtdan daḫı zebercedden… (49a/12), 7a/10, 40a/10, 41b/7, 54b/5, 65b/2, 78a/14.

zehī (Ar.): Ne güzel, ne hoş (Alay yoluyla olumsuz anlamda kullanılır).

ʿĀyişe eyitdi: Vay zehī rüsvāylıḳ ki birbirine naẓar ėderler.” (50b/7)

zehir (Ar.): Zehir, ağu.

Şol ḳadar ağudur ki anuŋ bir ḳaṭresi yère ṭamaydı dünyāda bir içim ṣu ṭatlu ḳalmayaydı, ḳamusı zehir bigi acı olaydı. (72b/14)

zekāt (Ar.): Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri.

İkinci: Māl ağudur; zekāt anuŋ tiryākıdır. (14a/11), 44b/3, 63b/12, 78a/4.

z. vėr-: Zekat vermek, zekat ibadetini yerine getirmek.

Üçünci ḳapudan mālınuŋ zekātın vėrüṕ ol zekāt-ile nefslerіŋ arıdanlar gire. (78a/3), 26b/11, 45b/10, 45b/12, 46a/1.

zelīl (Ar.): Hor görülen, aşağı tutulan, aşağılanan.

Üstümde tekebbürlenüṕ ṣalınursın, ḳarnımda ḫor ve żelīl olsan gerek. (18b/11)

z. gör-: Hor görmek.

Ėy bizim oġlancıḳlarımuzı zelīl ve ḥaḳīr görüp sögenler. (34a/10)

z. ḳıl-: Hor ve hakir etmek, aşağılamak.

Eyitdüm: "Senden soŋra ḫulefāyı ẕelīl ḳıldıŋ. (89b/9)

zencīr (Far.): Zincir.

Boyunlarında bendler ve zencīrler ola. (69a/12), 8a/1, 8a/1, 37a/15, 37a/15, 59a/6, 68b/15, 69a/3, 69b/12, 73b/4.

ẕerre (Ar.): Çok küçük parçacık, çok az.

Allahü teʿālā gönüllerinde zerre miḳdarı raḥmet yaratmamışdur. (71a/5), 12a/12, 66b/11, 66b/12,

ẕevḳ (Ar.): Zevk, sevinç.

ʿĀrif kişi bir kişiden işitdi ċaġıruṕeyitdi:"Ah dostuŋ adı bu ẕevḳ-ile dir." (22a/14)

ẕ. ėt-: Eğlenmek.

Ammā müslimānlaruŋ maʿsūm iken ölen oġlancıklaruŋ cānı cennet ḳuşcuġazlarınuŋ ḳurşaġında durur, meşkden ṭaġlar ḳatında ḳıyāmet gününe degin ẕevk ėderler. (35b/6)

z. ve safā: Eğlence, rahatlık.

Ḳaçan-ki rūḥ naẓar ėder görür ki elmada yazılmış biñ dürlü ẕevk ve ṣafā ile rūḥ bedenden çıḳar, Allahü teʿālā dergāhına revan oluṗ gider. (13a/12)

zeyrek (Far.): Anlayışlı, uyanık, zeki.

İki elin görenler cevmerdler ve zeyrekler oldı. (3b/3)

zeyreklik: Zekilik.

Başı Beyte'l muḳaddesden olduġı-çün ʿaḳıl yeri oldı, daḫı zeyreklik yėri daḫı yėmek işitmek yeri oldı. (4b/4)

ẕikr (Ar.): Anma, söyleme, sözünü etme.

Ol aġzından gelen Tanr̃ı ẕikri ḳarşu gelüṗ duruṗ eydür ki…(13b/2), 13b/15, 85a/5.

ẕ. ėt-: Zikretmek, anmak.

Eger ẕikr ėtdiŋse senüŋ-içün nūrdur. (57b/7), 57b/1, 85a/4.

ẕikrullah (Ar.): Allah'ı zikretme, Allah'ı anma.

Üçünci: Söz aġudur; ẕikrullah anuŋ tiryākıdır. (14a/12)

zināʿ (Ar.): Aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki, zina.

z. ėt-: Zina etmek.

Bunlar dünyāda zināʿ ėdenlerdi; tevbe ėtmeden öldiler, cezaları budur, varacak yėrleri cehennemdür. (46b/14), 53a/10, 73b/10.

zinhār (Far.): Sakın, aman, asla!

Ėy vereşeler! Mālımı cemʿ ėtdüm sizüŋ-içün, zinhār beni ḫayrdan unutmaŋ, size ʿilim ve Ḳur'ān ve edeb ögretdüm. (21a/7)

zīr (Far.): Alt, aşağı.

z. ü zeber: Altüst.

Şol saʿāt Melekü'l-mevt bir ṣayḥaėde, yėrde ne-ḳadar dıvār var-ısa ḳamusı yıḳıluṕ zīr ü zeber olalar. (39a/7)

zīrā (Far.): Çünkü, zira.

Anda güneş olmaz, gėce olmaz, uyḳu olmaz. Zirā uyḳu ölmek nişānıdur, ḳardaşıdur. (83b/6), 62b/5, 23a/7.

zirāʿat (Ar.): Ekincilik, çiftçilik.

z. ėt-: Toprağı işlemek, elverişli duruma getirmek.

Ḳanġı ṣulṭān ki ḳaṣdı faḳīri ġanī eylemek ve ḥālin emīn eylemek ve yėrleri zirāʿat ėtmek ve ḫarāb yėrleri ʿimāret ėtmek olsa Ebū Bekr ile ve ʿAlī ile cennetde bile ola. (86a/10)

ziyāde (Ar.): Fazla, çok, artma.

z.gel-: Fazla olmak.

Her kimsenüŋ ki terāzūsı aġır gele yaʿnī ḥasenātı seyyi'ātdan ziyāde gele, ol kimesne cennet içinde bir dirlige ola ki ol dirlikden rāżı ola. (63a/11)

z. ol-: Artmak, çoğalmak.

Andan Allahü teʿālā, Ādemüŋ bedenine bir libās geyürdi, tırnakdan günden güne Ādemüŋ ḥüsni ziyādeoldı. (5b/8), 6a/4.

ziyān (Ar.): Zarar, hasar.

z.eyle-: Zarar vermek.

Mālik eyde: "Gökçek idi bu aġlamaḳ eger dünyāda Taŋrı ḳorḳusından olaydı, hīç size od ziyān eylemezdi. (70a/15), 71a/6.

ziynet (Ar.): Altın, takı gibi kymetli eşya.

Cebrā'il cennete vardı anuŋ niʿmetini ve ziynetini teferrüc ḳıluṕ taʿaccüb ėderken ḳarşudan bir ḥūrī çıḳa geldi… (82a/7)

ẕū- (Ar.): "Sahip, -li" anlamıyla Arapça kelimelerin başına gelerek birleşik şekiller yapar.

ẕū-ʿıyāl: Evli olmak, eş sahibi olmak (kadın).

Birisi ol müslimdür ṣāliḥ ola, nefsini ḥarāmdan menʿ ėde, ẕū-ʿıyāl ola. (88b/1)

ẓulm / ẓulüm (Ar.): Haksızlık, eziyet.

Ḳamu ẓulm-ıla ölenler Ḥüseyin ʿalemi dibinde ola. (55b/8)

Eyitdi: "Ol kimse-ki nefsine ẓulüm ėder ol ẓulümdür." (91b/2)

47a/5, 55b/7, 90b/15, 91a/14, 91b/2.

z. ėt-: Eziyet etmek.

Ferişтehler eydeler: “Faẕluŋuz nedür?” Bunlar eydeler: “Dünyāda iken ḳaçan bize ẓulm ėtseler ṣabr ėderdük… (53b/7), 35b/12, 51a/1, 90b/15, 91b/2.

ẓ. ėdil-: Eziyet görmek.

Anda ḳan dökülmiş olmaya, ẓulüm ėdilmiş ve fesād ėdilmiş olmaya. (51a/15)

ẓ. ėdici: Kendine eziyet eden, cefa çektiren.

İnsān nefsine ẓulüm ėdicidür. (91b/10)

ẓulmet (Ar.): Karanlık.

…dünyāda ẓulmet içinde idiler, āḫiretde gėrü ẓulmet içinde olalar. (52b/6)

ẓulümāt (Ar.): Karanlık.

Ẓulümāt yevm-i ḳıyāmetdür. (91a/2), 91a/3.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ

Dekayıku'l-Ahbâr'da yer alan kişi ve yer adları tespit edilmiş, bunlar metinde yer alış sayısı ve metinde geçtiği yerler belirtilerek aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Metinde 68 kişi ve 14 yer adı olmak üzere 82 farklı özel ad bulunmaktadır. Metinde 229 kişi ve 20 yer adı olmak üzere toplam 249 defa özel ad geçtiği tespit edilmiştir.

1. KİŞİ ADLARI

AD	METİNDE YER ALIŞ SAYISI	METİNDE GEÇTİĞİ YERLER
ʿAbdullāh	2	87b/3, 87b/6
ʿAbdullāh bin Cābir	1	66a/1
ʿAbdullāh bin Mübārek	1	87a/15
ʿAbdullāh bin Selām	1	27b/11
ʿAbdurraḥmān	1	26b/11
ʿAbdurraḥmān bin Ceyī	1	85b/14
Ādem	23	4b/13, 5a/2, 5a/7, 5a/13, 5b/4, 5b/7, 5b/8, 5b/12, 5b/13, 5b/13, 6a/1, 6a/2, 6a/6, 6a/8, 6a/12, 8a/4, 8a/5, 29b/5,

		29b/8, 29b/13, 58b/15, 66b/13, 66b/14
Ādem Peyġamber	3	37b/12, 55a/1, 66b/4
Aḥmed	1	4a/4
Aḥmed Cürcānī	1	54b/15
ʿAli	4	2a/5, 2b/10, 55b/1, 86a/11
ʿAlī bin Ebī Ṭālib	1	89b/5
ʿAliyyü'l-Murtaża	1	55a/14
ʿĀyişe	13	19b/5, 19b/10, 20a/3, 42b/7, 49b/1, 49b/5, 49a/13, 50b/6, 50b/7, 50b/9, 51a/3, 51a/6, 89a/8
Belḳıs	1	56b/10
Bilāl-i Ḥabeşī	2	55b/5, 55b/6
Cābir	1	91a/1
Cābir bin ʿAbdullāh	1	48a/14
Caʿfer bin ʿAbbās	1	85a/7
Ebā'l-Ḥasan	1	89b/9
Ebā Hüreyre	1	33a/7

Ebā Zer	1	90b/3, 90b/5
Ebī İmāme-i Bāḥilī	1	26b/1
Ebū Bekr	4	2a/2, 2b/9, 55a/7, 86a/11
Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ	1	55a/8
Ebū Derdā	3	55b/2, 55b/2 60b/1
Ebū Hüreyre	6	36a/6, 81b/3, 85a/2, 85a/14, 90b/11, 91a/6
Ebū Ḳulābe	5	21a/9, 21a/14, 21b/6, 21b/12, 22a/1
Ebū Zekeriyyā	1	16a/9
Ebū Ẕer	1	19a/15
Enes bin Mālik	2	18b/7, 27a/10
Faḳih Ebū'l-Leyṯ es-Semerkand	1	23a/5
Fāṭıma	2	69a/8, 69a/12
Harūn	2	86b/6, 86b/8
Hārunü'r-reşīde	1	89a/1
Ḥażret-i ʿĀyişe	4	42b/5, 49a/9, 50b/4, 51a/3
Ḥażret-i Ḥüseyin	1	55b/7

Ḥuẕeyfe	2	36b/4, 36b/7
Ḥüseyin	1	55b/8
İbn-i ʿAbbās	9	4a/12, 6b/5, 23b/12, 34a/2, 49a/2, 62b/11, 63a/2, 77b/12, 84a/6
İmām ʿAdil	2	85b/11, 86a/5
İmām Faḳīh	2	57a/9, 60b/7
İmām Ḥanīfe	2	15a/9, 15b/3
İbn-i Mesʿūd	2	66a/10, 82a/3
İbrāhīm (Muḥammed Muṣṭafa oġlı)	1	23b/4
İbrāhim	2	58b/15, 75b/15
İbrāhim Peyġamber	1	56b/7
İsmāʿil	1	56b/7
Kaʿbü'l-Ahbār	2	12a/2, 80a/14
Manṣūr İbn-i ʿAbdullāh	1	16b/5
Manṣūr İbn-i ʿAmmār	1	70b/1
Mikā'īl bin Süleymān	1	10a/14
Muʿaz bin Cebel	1	45a/5

Muḥammed	36	1b/5, 2b/3, 2b/8, 2b/11, 2b/12, 4a/7, 5b/14, 23b/15, 29b/1, 30a/11, 40a/13, 40b/5, 40b/7, 41a/1, 41a/9, 41b/11, 41b/12, 42a/3, 55b/15, 56a/1, 57a/1, 59a/1, 62a/4, 65b/11, 62a/4, 67a/9, 68a/7, 68b/7, 68b/10, 69b/15, 70a/1, 70a/4, 70a/5, 70a/6, 79b/3, 80a/11
Muḥammed Muṣṭafa	2	23b/3, 79a/1
Muḳātil	1	56b/5
Mūsa	20	57a/13, 57a/14, 57b/2, 57b/9, 57b/12, 57b/14, 58a/13, 58a/15, 58b/2, 58b/3, 58b/15, 73a/10, 73a/15, 73b/2, 73b/10, 75b/15, 86b/5, 86b/8, 88b/2, 91a/15
Mūsa Peyġamber	4	57a/11, 58a/11, 73a/9, 86b/4
Muṣṭafā	1	54b/15
Mücāhid	2	66a/4, 66a/15.
Nūşirevān	1	85b/14
Nūşirevān-ı ʿĀdil	1	89a/1
ʿOsmān	3	2a/4, 2b/10, 55a/11
ʿÖmer	12	2a/3, 2b/10, 55a/10, 87a/4, 87a/6, 87a/7, 87a/10, 89a/14, 89b/5, 89b/11, 89b/13, 90a/11
ʿÖmer bin Ḫaṭṭāb	1	55a/9

Reten bin Naṣır	1	86a/7
Ṣāliḥ Peyġamber	1	56b/6
Süleymān	6	12b/1, 12b/2, 12b/5, 12b/6, 12b/8, 12b/12
Süleymān Peyġamber	1	56b/6
Şuʿayb	1	88b/4
Übey bin Ḳaʿb	1	55b/3
ʿÜzeyir Peyġamber	1	56b/8
Veheb İbn-i Mine	2	64a/2, 77a/6
Yunūs Peyġamber	1	56b/8
Zekeriyyā Zāhid	1	16a/8

2. YER ADLARI

AD	METİNDE YER ALIŞ SAYISI	METİNDE GEÇTİĞİ YERLER
ʿArāḳ	1	4b/2
Bābil	2	4b/1, 4b/10
Badiye	1	9a/14
Baṣra	1	90a/13
Çin	4	12b/6, 12b/7, 12b/11, 12b/13
Fars	1	4a/15
Hind	1	4a/15
İskenderiye	1	22a/5
Kūfe	1	90a/13
Medīne	2	87a/4, 90a/12
Mekke	1	85b/7
Şam	1	90a/14
Ṭāyif	2	4b/2, 4b/12
Yemen	1	90a/13

SONUÇ

Tezde beş bölümde derlenen çalışmalarla eserin kendisi, dili ve söz varlığı hakkında bilgiler sunulmuştur.

Müstensihi ve istinsah tarihine dair hiçbir bilgiye ulaşamadığımız eserin tercüme olduğu kanısındayız. Öyle ki araştırmalarımız esnasında kütüphanelerde Dekâyıku'l-Ahbâr adıyla birçok Arapça yazma esere rastlamış olmamız ve aynı isimli bazı Türkçe eserlerin Terceme-i Dekâyıku'l-Ahbâr şeklinde yazılması ve de en önemlisi metnin cümle yapısı böyle düşünmemize neden olmuştur. Zira eserdeki cümle dizilişi, yani devrik cümle türünün çok kullanılışı bunu destekler niteliktedir.

Transkribe edilirken 68b'den sonra şirazesinde dağınıklık olduğu tespit edilen metin, müşirlerin ve anlam bütünlüğünün dikkate alınıp eksik olan ve yeri değişen varakların da tespit edilmesiyle düzenlenip yeniden şekil bulmuştur. Bu eksik olan varaklar eserin muhtevasının anlaşılması konusunda bir zorluk doğurmamıştır. Yapılan düzenlemenin ardından ayet ve hadislerin meallerinin ve bilgilerinin dipnotta gösterilmesiyle metnimiz vücut bulmuş, yazma bir eserin daha gün ışığına çıkarılması sağlanmıştır.

Tarihi konusunda bilgiye ulaşamadığımız eserin farklı edisyon ve tercümeleri olan fakat aynı konuyu içerip Dekâyıku'l-Ahbâr ismini taşıyan yurtiçinde 24 ve yurtdışında 14 yazma nüshanın büyük çoğunluğunun tarihi hakkında da bilgi bulunmamakla birlikte tarihi belli olanların 16., 17. ve 18. yüzyıllara ait eserler olduğu görülmüştür. Hatta aynı konuyu işleyen 4 adet matbû son dönem Osmanlı Türkçesi esere dahi rastlanmıştır.

Eser Osmanlı Türkçesi içerisinde kullanılan ağdalı dilin aksine son derece sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Gramer açısından incelememiz sonucunda Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olduğunu düşündüğümüz eserin kesin olarak bilinmemekle birlikte 15 yy.da yazılmış olabileceği kanısındayız.

Ağırlık olarak Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerine taşıyan metinde Osmanlı Türkçesi geçiş özellikleri de gözlenmiştir. Zira Eski Anadolu Türkçesinin en belirgin özelliği olan yuvarlak ünlü taşıyan eklerin düzleşmiş örneklerine metnimizde rastlanmıştır*: geydikleri, yetişdir-, bindirip, çevir-, bildür-sin, komışdır, görüşümdir, civarım, kullarıŋ, yigitiŋ, imānsız, miḥnetsiz, oturdım, kaldırdım vb.*

Eserin has halinin ortaya çıkması amaçlandığından dolayı Eski Anadolu Türkçesinin ses ve şekil özelliklerine uygun olması için bir düzenleme yapılmamıştır. Yani metnimiz belirli bir standartta oturtulmaya çalışılmamıştır.

Metinde nun ile yazılması gerekirken sağır kef ile yazılan (*yaruŋ* 73b/1), sağır kef ile yazılması gerekirken nun ile yazılan (*tadsan* 39b/4) kelimeler aynen aktarılmıştır.

Harekeli nesih türüne sahip olan metinde hem eklerin hem kelimelerin yazımında farklılıklar göze çarpmaktadır: *yürü- / yüri-*, *artık / artuk "fazla, artık"* , *bildir- / bildür-, buyrug / buyruk, dilsiz / dilsüz, dökil- / dökül-, esrik / esrük "sarhoş", gemi / gemü "gemi", görin- / görün-, gevde / gövde, ḫışım / ḫışm "kızgınlık, öfke", kabir / kabr "mezar", kardaş / karandaş / karındaş "kardeş", karşı / karşu, koḫ- / koḳ-, oḳı- / oḳu-, sorı / soru, tanık / tanuk, unud- / unut- , dut- /tut- , dur-/ tur- vb.*

Ayrıca metinde -yor ekinin daha ekleşmediği, yeni ekleşmeye başladığı bir örneğe rastlanmıştır: *çıkayorurken* (61a/3). Ayrıca -e bilmek yardımcı fiilinin Azeri Türkçesinde kullanılan menfi şekline rastlanmıştır: *dèye bilmeyeler* (70a/1)

Çalışmamızın en hacimli bölümünü oluşturan sözlük kısmında metinde yer alan her kelime madde başı olarak alınmış, altında da o kelimenin meydana getirdiği ve özel bir anlam ifade eden birleşik yapılar ile Arapça ve Farsça tamlamalar alfabetik olarak gösterilmiştir.

Sözlükte yer alan her madde başı, bu madde başlarında manası farklı olduğu için numaralandırılan yeni anlamlar ve alt maddeler için verilen örnek cümlelerin

hemen ardına kelimenin metin içerisinde nerelerde geçtiğinin yer aldığı bir de dizin eklenmiştir. Bir kelimenin manasına ve örneğine ulaşılırken bir yandan metinde nerelerde geçtiğine kolaylık ulaşılabilinmesini sağlamak için böyle bir çalışma yapılmıştır. Böylece cümle örnekli ve dizinli bir sözlük oluşturulmuştur.

Metindeki bazı kelimelere hem Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde hem de Tarama Sözlüğü'nde rastlanmıştır: *söyün-* "sönmek, parlaklığı gitmek", *ṣuvar-* "sulamak, su vermek", *ḳarı-* "ihtiyarlamak, yaşlanmak.", *çeynemek* "çiğnemek"

Metnimizde kullanılışı itibariyle anlamı belli olan fakat sözlüklerde yer alan anlamından farklı bir mana içeren kelimeye de rastlanmıştır: *ḉapar* "hızlı, süratli"

Metinde yer bazı Arapça kelimeler çatışma giderilmesi[190] açısından y sesi türetilerek harekelenmiştir: *ʿacāyib <ʿacā'ib, dāyim <dā'im, ḫalāyıḳ <halā'ik.*

Gerek madde başı olan kelimeler olsun gerekse alt madde olan birleşik yapılar olsun metnin kelime kadrosunun çok zengin ve çeşitli olduğu görülmüştür:

1933 adet madde başından oluşan sözlüğün içerisinde 803 adet Arapça, 134 adet Farsça ve 996 adet Türkçe madde başı olan kelime tespit edilmiştir. Bu sonuç şunu gösteriyor ki sözlükteki madde başı olan kelimelerin yarıdan fazlası Türkçe kelimelerden oluşmaktadır. Arapça madde başı olan kelimeler de azımsanamayacak kadar çoktur.

Çalışmanın son kısmında kişi ve yer adları dizini oluşturulmuştur. Metinde 229 kez şahıs adı, 20 kez de yer adı olmak üzere toplam 249 kez özel ad geçtiği tespit edilmiştir. Eserimizle aynı adı taşıyan diğer eserlerin bir kısmına ait birer resmin de çalışmanın sonuna eklenmesiyle 'Dekâyıku'l-Ahbâr Tercümesi (Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)' başlıklı çalışma tamamlanmıştır.

[190] M. Duman, **a.g.e**., s.65.

KAYNAKÇA

Akkuş, Muzaffer: **Kitab-ı Gunya,** Ankara, TDK Yayınları, 1995.

Ayverdi, İhan: **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul, Kubbealtı Nesriyat, 2011.

Banguoğlu, Tahsin**:** **Türkçenin Grameri**, Ankara, TDK Yayınları, 2004.

Çağbayır, Yaşar: **Ötüken Türkçe Sözlük** 5 Cilt, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1. bs., 2007.

Develi, Hayati: **Osmanlı'nın Dili**, İstanbul, 3F Yayınevi, 2006.

Develi, Hayati: "Eski Türkiye Türkçesinde Ön Damak /k/-/g/ Ses Birimlerinin Yazılışı", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. XXIX, 2000, s.31-33.

Develi, Hayati: **Evliya Çelebi Seyahatnamesine göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, Ankara, TDK Yayınları, 1995.

Develioğlu, Ferit: **Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, 23. bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1983.

Doğan, Enfel **Şeyhoğlu Sadrüddin'in Kabus-nâme Tercümesi** (Metin-Sözlük-Dizin-Tıpkıbasım), İstanbul, Mavi Yayınları, Mart 2011.

Duman, Musa: **Evliya Çelebi Seyahatnamesine göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri,** Ankara, TDK Yayınları, 1995.

Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi,** İstanbul, Bayrak Basım Yayın, 2005.

Gabain, A. Von: **Eski Türkçenin Grameri,** çev. Mehmet Akalın, Ankara, TDK Yayınları, 2007.

Gülsevin, Gürer: **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.

İz, Fahir: **Eski Türk Edebiyatında Nesir**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2. bs., 1996.

Kanar, Mehmet: **Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,** İstanbul, Derin Yayınları, 2011.

Kanar, Mehmet: **Arapça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Say Yayınları, 2009.

Kanar, Mehmet: **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü** 2 Cilt, İstanbul, Say Yayınları, 2010.

Karaağaç, Günay: **Türkçenin Ses Bilgisi**, Kesit Yay., Ekim 2010

Kocaoğlu, Timur: Timur Kocaoğlu, "Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı é/i Meselesi**", Türk Kültürü,** Sayı: 483-484, Ankara, (Temmuz-Agustos 2003), s. 268.

Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüg**ü, Ankara, TDK Yayınları, 4.bs., 2010.

Korkmaz, Zeynep: **Marzubanname Tercümesi** (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), Ankara, DTCF Yay., 1973.

Mecdut Mansuroğlu: "Eski Osmanlıca Tarihi Türk Şiveleri", **Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları**, Ankara 1998, s.249-250.

Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Yayınları, İstanbul, 2009.

Özkan, Mustafa: **Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs: Gülistan Tercümesi (Giriş, İnceleme, Metin, Sözlük)**, Ankara, TDK Yayınları, 1993.

Redhouse, Sir James W.: **A Turkish and English Lexion**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 3. bs. 2006.

Salâhî, Mehmet: **Kâmûs-ı Osmânî,** İstanbul, Mahmud Bey Matbaası, 1313 (1897).

Sami, Şemseddin: **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul, Kapı Yayınları, Ekim 2004.

Steingass, Francis Joseph: **Persian- English Dictionary**, Çağrı Yayınları, 2005.

Şahin, Hatice: **Eski Anadolu Türkçesi,** Ankara, Akçağ Yayınları, 3. bs., 2011.

Timurtaş, Faruk Kadri: **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul, Kapı Yayınları, Eylül 2012.

Türk, Vahit; Doğan, Şaban; Şerifoğlu, Yasin: **Eski Anadolu Türkçesi Dersleri**, Kesit Yayınları, 2011.

Türk Dil Kurumu: **Derleme Sözlüğü,** c. I-VI, Ankara, 2009.

Türkiye Diyanet Vakfı: **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali,** TDV Yay., Ankara, 2005.

Zeynalov, Ferhat: **Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi**, Cem Yayınevi, Kasım 1993.

http://kuran.diyanet.gov.tr/meal.html (01.07.2013)

http://www.tdkterim.gov.tr/tarama/ (01.07.2013)

http://www.tdkterim.gov.tr./bts/ (01.07.2013)

http://www.tdk.terim.gov.tr/atasoz/ (01.07.2013)

https://www.yazmalar.gov.tr (01.07.2013)

1. Resim: *Dekâiku'l-Ahbâr, SK, Yazma Bağışlar bölümü, 3564*

2. Resim: *Dekâiku'l-Ahbâr, SK, Çorlulu Ali Paşa bölümü, no:* 448

3. Resim: *Dekâiku'l-Ahbâr, SK, Hacı Mahmud Efendi bölümü, no: 1851*

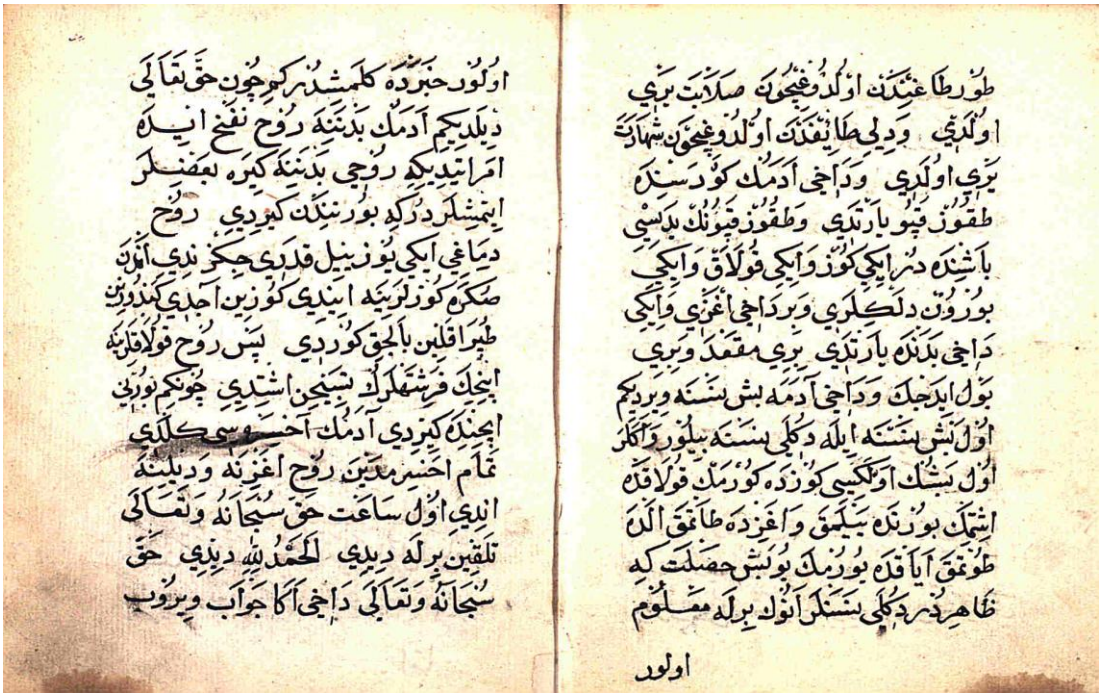

4. Resim: *Dekâiku'l-Ahbâr Tercümesi, SK, Hacı Mahmud Efendi bölümü, no: 1610*

5. Resim: *Tercüme-i Dekâiku'l-Ahbâr, SK, Özel bölüm, no: 657*

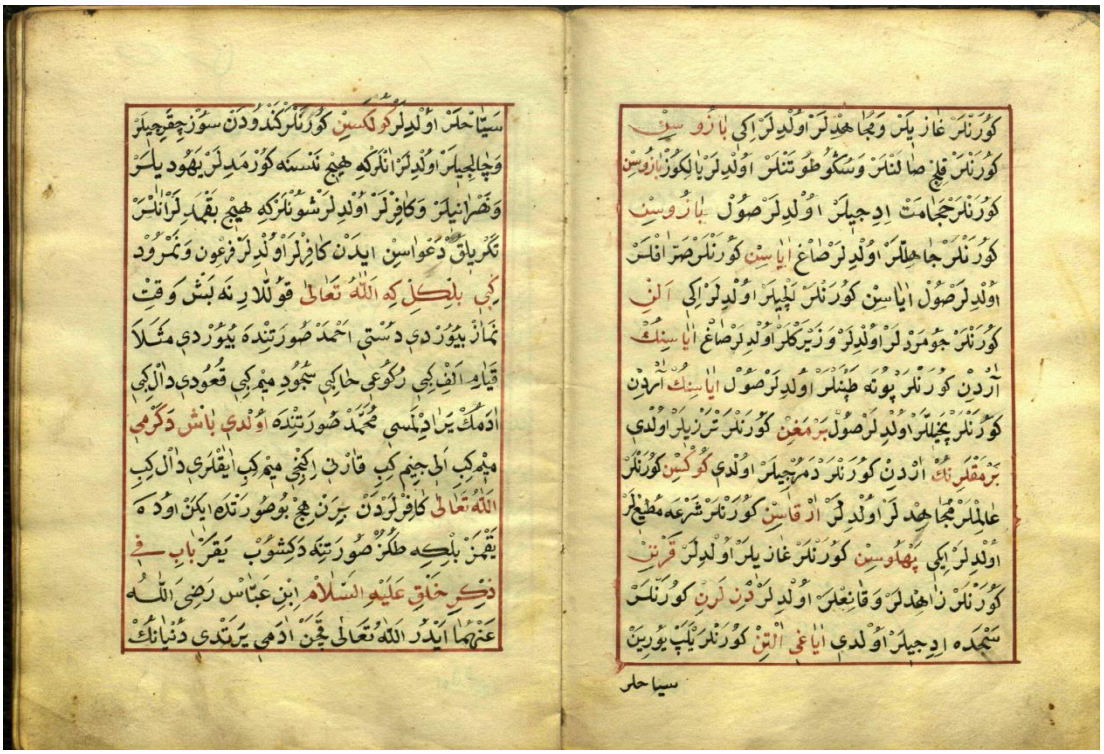

6. Resim: *Dekâiku'l-Ahbâr, MK, no:* 3473.

7. Resim: *Dekâiku'l-Ahbâr, MK, no:* 3826

8. Resim: *Dekâiku'l-Ahbâr, MK, no:* 8693/1.

9. Resim: *Tercüme-i Dekâiku'l-Ahbâr ve Hadaiku'l-itibâr, SK, Hüdai Efendi bölümü, no:555.*

10. Resim: *Dekâyıku'l-Ahbâr, MK, no: 06 Mil Yz A 7165.* (Çalışma konusu olan eser)